

Q ä r o b o k

uti

Allmänna

G e o g r a f i e n

af

Gabr. Isr. Hartman.

Jemte Sammandrag

af

Gamla Geografien.

Tionde Upplagan,
öfversedd, rättad och tillöft.

(Exemplaret säljes till 1 R:dr 24 fl. B:co).

Lund.

Tryckt hos **C. F. Berling, 1839.**

På des förlag.

Verlag

in

Verlag

Verlag

Verlag

Verlag

in

Verlag

Verlag

Verlag

Verlag

Verlag

Verlag

Verlag

Inledning.

Jorden är det, hwarpå wi alla bo och wistas, och hwarpå finnas Land och Sjöar, Berg och Floder, Städer, Människor och Djur, Träd och Wårter, Stenar och många andra saker. — En Bok, hwari beskrifwes, hurudan Jorden är och hwad som fins på den, kallas *Geografi* eller *Jordbeskrifning*.

Jorden beskrifwes på tre sätt: antingen beskrifwer man hwad Skapnad Jorden har, huru stor den är, om den står stilla eller rörs, och mera sådant, då beskrifningen kallas *Matematisk* *) *Geografi*, — eller också beskrifwer man hwaraf Jorden består och hwad som fins på densamma, såsom land och watten, berg och dalar, wårter och djur, och mera dylikt, då beskrifningen kallas *Fysisk* **) *Geografi*; eller också beskrifwer man de Riken och Städer som människorna inrättat på Jorden, och den beskrifningen kallas *Politisk* ***) *Geografi*.

Första Delen.

Matematisk Geografi.

Om Jordens Skapnad.

Jorden är rund nästan som ett Klot, som en boll. Egentligen är ett Klot lika mycket rundt öfwer allt och har således en fullkomligt jemn yta. Jorden är ett något öjemnt Klot, som wi längre fram skola förklara, men öjemnheten är så obetydlig, att wi ändå kalle jorden ett Klot. När wi kalla jorden ett Klot, tänka wi oss hafsyttan, som dess jemna gräns.

*) Ordet *Matematisk* betyder mätande och räknande: *Matematisk Geografi* betyder derföre en beskrifning om Jorden, som mäter och räknar ut, huru stor jorden är, huru hon rörs, och huru långt det är till solen och månen, och andra sådana förhållanden.

**) Ordet *Fysisk* betyder sådant som angår naturen: *Fysisk Geografi* betyder derföre en beskrifning, som talar om Jordens naturliga beståfvenhet.

***) Ordet *Politisk* betyder sådant, som angår riket och städer.

För jordens ofantliga storlet skulle wi endast kunna öfverståda en liten släkt af densamma. Derföre synes den öf platt. Men man har många tydliga bewis för att jorden är rund. Så, för exempel, har man med skepp seglat rundt omkring densamma, och funnit den helt rund. De som seglat bort åt en sida, hafwa kommit igen ifrån den motsatta sidan. Om de mött ett skepp eller kommit nära en fyrbåk, så hafwa de i början, eller så länge afståndet war större, först blott sett toppen eller spiren, sedan på närmare håll mesanseglet och sluteligen, då de kommo närmare, sjelfwa skeppet, eller berget, som fyrbåken står på. Detta kommer sig deraf, at wid det större afståndet stymmer jorden bort med sin kullrighet den nedre delen af skeppet; alldeles såsom om man sticker en nål uti en boll, och först wänder den sidan hon sitter uti ifrån sig, då man ej ser nålen, och sedan småningom wrider bollen med nålen uppåt, så får man först se knappen, så midten af nålen och slutligen sjelfwa stället, der hon är insucken.

Derföre gör man sig klot, som kallas Globen, och ritar derpå figurer, när man will wisa huru Jorden är skapad, och huru det är land och sjö på henne.

Och när man ej har Klot eller Globen, så ritar man två ringar eller cirklar på papper: och på den ena ringen ritar man den ena sidan af Jordklotet, och på den andra ritar man andra sidan, och dessa kallas Globkartor *). — När man står ett klot som också kallas spher, midt i tu, så uppkommer deraf twänne halfklot eller hemisphärer. På hwardera af de nämnde cirklarne afritar man en af jordens hemisphärer.

När man nu wet att Jorden är rund, så kan man också lätt begripa huru det kon.ner till, att det är folk, som på andra sidan om jorden går med sina fötter rätt emot våra; de falla likwisst ej bort från jorden, ty på alla sidor i grannskapet af jorden, drages allt till densamma, så att icke något kan falla bort från den. Liksom flugorna wandra på alla sidor på ett klot, som man hänger opp, så går der folk på alla sidor på Jordens klot. Men om man lägger en liten sten på klotet och wänder det, så hålls den icke der utan faller derifrån. Men hwart faller den? — till marken, och så faller allt till marken på alla sidor; så att det deri är helt annorlunda med Jorden, än med det lilla klotet.

Derföre är land eller watten på alla sidor om Jorden, och på alla ställen ser man himmelen rätt öfwer sig, och jorden under sig, och så hafwa de öfwer allt tyckt, som seglat omkring jorden, fastän de varit på alla sidor om henne.

*) Med Kartan förstås en afritning af jorden; då denna afritning sker på ett papper är den mera ofullkomlig än då den sker på en glob. Verldskarta kallas en sådan som föreställer hela jorden; Generalkarta en sådan, som föreställer en wiß större del af jorden, t. ex. ett rike; Speciealkarta en sådan, som föreställer en mindre del af jorden, t. ex. en provinns eller en socken; Plankarta, kallas den, som framställer grundritningen af en stad, en byggnad o. s. w. En samling af flera sammanhörande kartor, kallas Atlas.

Då jorden är ett klot gifwes det midt uti densamma en punkt, hwarifrån det är lika långt till hwarje ställe på dess yta. Den kallas medelpunkt på hwarje klot, och på jorden Jordens medelpunkt. Tänker man sig ett streck eller en linea dragen från medelpunkten af ett klot till dess yta, så kallas den radie och på jorden Jordradie. Drager man en linea, som går genom ett klots medelpunkt, så kallas den diameter och på jorden Jordens diameter. En diameter är således tvänne radier, och en radie halftva diametern. Uti samma klot äro alla radier och alla diametrar lika långa, ty om någon wore kortare, så wore icke omkretsen lika jemnt böjd öfverallt.

Om Jordens storlek.

Jorden är mycket stor. Då man är oppe i ett högt torn eller på ett högt berg, och ser så långt omkring som man nånsin kan se, och ser skogar och berg på långt och afsläget håll, att de se helt små och dunkla och blå ut, så att man knapt ser dem; så ser man ändå bara en liten del af Jorden icke en hundraatusendedel en gång.

Jorden är så stor, att det wore omöjligt att gräfwä igenom henne. Blott ifrån jordens medelpunkt till dess yta (eller en jordradie) är wid påß 600 mil *); tvärt igenom jorden (eller jordens diameter) nära 1200 mil och rundt omkring är hon mer än tre gånger så mycket, eller 3750 Sw. mil. Då man wet huru lång en mil är, så kan man lätt tänka huru mycket tio mil är, huru mycket 20 mil, och huru ofantligt lång wäg flera hundra mil äro.

Emedan Jorden är så ofantligt stor, gör det intet till saken, att det fins berg och dalar på henne: hon är ändå rund. Om man tar och strör några sandkorn på ett klot och sticker små gropar i det med en nål, nog är klotet rundt för det: och just så är det med Jorden och hennes största berg och dalar.

Om Jordens läge i Werlden.

Fela det stora Jordklotet stöder sig på ingenting: det swäsfwar i toma rymden, liksom en boll swäsfwar i luften, när man har kastat den. Den blåa rymden är ett tomt rum utan ända.

Jorden är likwißt icke ensam i denna vändliga Werldsrymden; det fins ännu många andra sådana stora klot, som swäfsa i det toma rummet, just såsom Jorden, fastän de äro mycket långt borta ifrån hen-

*) En mil är 18000 alnar lång. Således är en hjerdedels mil 4500 alnar, eller 1500 famnar, då man räknar 3 alnar på en famn. — De mil, som här omtalas, äro Swenska mil. Andra folkslag räkna wäl också mil, men deras äro icke så långa. 3 Tyska mil äro lika så långa som 2 Swenska, och mer än 6 Engelska mil rymmas på en Swensk. I Ryssland räknar man med Werst, och 10 Werst äro lika med en Swensk mil i längd.

ne. Solen, Månen och alla Stjernorna, som äro så många att man icke kan räkna dem, de äro allesammans sådana der stora flot, somliga ännu mycket större än Jorden.

Alla dessa stora floten kallar man *Himlafroppar* eller *Werldsfлот*, och när man med ett namn vill nämna dem alla, säger man *hela Werlden*.

Stjernorna se små ut, för det att de äro så oändligen långt borta, att man icke kan begripa deras afstånd. — Somliga Stjernor, som vi se, äro närmare; andra Stjernor åter äro mycket längre bort. De, som lysa klarast och se störst ut, äro närmast till Jorden. De andra deremot äro allt längre och längre bort, i den mån som de se små och otydliga ut. Det är blott en synwilla att de förekomma oss såsom warande på lika afstånd, och himlahwalfwet, som ett ihåligt halfflot.

Solen och Månen se större ut, för det att de ej äro så långt borta som Stjernorna.

Man har genom uträkning fått weta huru långt det är till Månen och Solen*). Månen är allbranärmast Jorden af alla Werldsfloten; men derföre är icke Månen nära till Jorden. Vi hafwa nämnt huru långt det war midt igenom Jorden, och ändå är Månen 30 gånger så långt borta**). — Om en fågel skulle flyga dit — så skulle han knappt på ett helt år hinna fram, fastän han aldrig skulle hwila på wägen, utan flöge bortåt 100 mil om dagen. — Månen är icke så stor som Jorden. Om Jorden skulle delas sönder i femtio delar, så skulle en del deraf wara så stor som Månen.

Solen är mycket längre bort än Månen: hela fyra hundra gånger längre bort; och när man will säga huru många mil det är, så är det hela 14 millioner mil. Solens afstånd är ofantligt: men så är också Solen stor. Om man skulle lägga tillsammans i en klump tusen så stora flot som Jorden och sen sätta tusen sådana ofantliga klumpar tillsammans, så skulle det ändå icke blifwa så stort som Solen är. Hon är mer än 1,400,000 (en million fyrahundra tusen) gånger större än Jorden, och många Stjernor låra äfwen wara så stora som hon.

Werldsfropparne äro af två slag: sådana som lysa, och sådana som icke lysa, utan skulle wara mörka, om inga andra uplyste dem. Solen och de flesta synliga Stjernorna lysa sjelfwa, och hafwa derföre en så stark och brinnande glans. Men jorden och månen, och några stjernor som kallas Planeter och Kometer äro mörka och kalla, och blifwa ljusa och warma endast igenom det att Solen lyser på dem. När Solen icke lyser på Jorden, är hon mörk och kall.

Jorden är också en Planet, och flera af de andra Planeterne hafwa Månar såsom Jorden, ehuruwål wi ej se dem med blotta ögonen,

*) Den wetenskap, af hwilken man inhemtar huru långt det är emellan Jorden och de andra Werldsfropparna, såsom Solen och Månen, och huru stora de äro, med flera sådana saker, kallas *Astronomi*.

**) Afståndet emellan Månen och Jorden är 35,660 mil.

för det de äro långt borta, och icke äro så stora som Himlakropparne, hvilka wi se *).

Planeterne, ehuru af sig sjelfwa mörka, hafwa likwäl, upplyste af Solen, för oss samma utseende som stjernorne. Då man ser den klara och sköna Morgon- eller Afstonsjernan, så är det en Planet man åskådar. Planeterne äro ej så långt borta som de öfrige stjernorna med eget ljus, hvilka kallas Fjrstjernor. Alla fjrstjernor tros vara Solar, och kring hvarje Sol hwälfwer sig ett wißt antal Planeter, som af den samma hemta ljus och värma.

Solen och Fjrstjernorna stå stilla, ehuruwäl det ser ut som de skulle röras. Planeterne och Jorden och Månen och Kometerna stå icke stilla, utan äro ständigt i rörelse. De löpa i ofantliga kretsar rundt omkring Solen, och med Planeterna följa deras Månar, som under detsamma löpa omkring dem i större och mindre cirklar.

Månen är äfwen mörk, och behöfwer ungefär $29\frac{1}{2}$ dygn, för att en gång fallända sin bana omkring Jorden. Så snart wi då se honom på den sidan, som Solen lyser på, så ser han äfwen klar ut, och då är det Fullmåne; men när den sidan är wänd åt oss, som Solen ej lyser på, då är han helt mörk, så att han icke lyser alls, och då säger man att Månen är i Uddan, och när han står så, att wi se endast hälften af den upplysta sidan, så ser han half ut, då kallar man det Hålfmåne.

När Månen kommer mellan Solen och Jorden, så att den stymmer bort Solen för oss, så säger man att det är Solförmörkelse, ehuruwäl Solen aldrig blir mörk sjelf: och när Månen kommer så bakom Jorden, att Jorden stymmer bort Solen för Månen, så att Jordens skugga faller på Månen, då blir Månen utan ljus, och då kallas det Månförmörkelse **).

*) Planeterne äro till antalet Elfwä. Den, som är närmast till Solen heter Merkurius, dernäst är Venus, så Jorden, Mars, Besta, Juno, Ceres, Pallas, Jupiter, Saturnus och Uranus, som är den yttersta af alla, så wida wi hafwa oss dem besanta. Jupiter är den största af dem, och är innemot 1400 gånger så stor som Jorden.

Kometerne äro ganska många och skilja sig från de öfriga himlakropparne både till gestalt och omlopp; de bestå af ett ganska glest ämne och hafwa wäntigen en ljus strimma efter sig, som kallas Kometens swans; men man ser dem mycket sällan. Ett par ser man dock rätt ofta, nemligen den ena hvarje $3\frac{1}{2}$ år, och den andre hwar 7:de år; dock äro de så små att man ej kan se dem utan god sikare. Man anser kometerne vara planeter, som antingen ej ännu äro fullbildade, eller också redan äro i ett tillstånd af upplösning.

En del af Planeterne hafwa Månar. Jorden har en, Jupiter har 4 Saturnus 7, och hos Uranus har man redan upptäckt 7 stycken. Ju längre de äro borta ifrån Solen, desto flera Månar har Gud satt dit, för att lysa på dem. Dersöre finnes också en stor ring omkring Planeten Saturnus, att han skulle få så mycket mera ljus, efter han är så långt borta ifrån Solen. Och dersöre måste man tro, att det fins lefwande warelser på alla de andra Planeterne, äfwen som på Jorden.

*) Den som tydligare vill weta huru detta går till, kan sätta ett brinnande ljus på bordet, i ett mörkt rum, och föreställa sig att det är Solen,

Om Jordens rörelse.

Jorden står icke stilla der hon är. Lifsom när man kastar en boll med stor fart i luften, så far Jordens stora och ofantliga klot fram i det tomma rummet.

Men det är så konstigt inrättadt, att Jorden ej löper rätt fram; utan löper rundt omkring Solen. När man kastar en boll så långt fram som man orkar, så får man se, huru den småningom faller till Jorden, som är större än bollen. Just så böjer Jorden sig och småningom till Solen, som är så ofantligt mycket större än Jorden, men Jorden har så stark fart att hon ej faller till Solen, utan far allt förbi den, och löper derföre rundt omkring densamma. — Jorden hinner ett slag rundt omkring Solen på trehundra sextiofem dagar och nära sex timmar, ehuruwäl Jorden är så långt borta ifrån Solen, som wi förut hafwa beskrifwit, och fastän hon således har en så obegripligt lång väg att fara, innan hon hinner slaget fullt. Så lång tid som Jorden far ett slag fullt kring Solen, kallar man ett År: derföre är det 365 dagar och nära 6 timmar på ett år; och medan Jorden hinner ett slag kring Solen, går Månen flera slag kring Jorden; man kallar den tiden som Månen behöfwer för att göra sitt slag fullt kring Jorden, en Månad.

Ja, Jorden har så stark fart under sitt lopp kring Solen, att ingen fågel kan flyga så fort icke en gång en kula som man skjuter kan fara så fort: ty på en liten stund far hon flera tusen mil, hon far mer än 10,000 (tiotusen) mil på en timma*), och således 10,000 gånger fortare än en häst traswar.

Deraf att jorden så röres kring om Solen kommer årstiderna eller Winter, Vår, Sommar och Höst. När jorden har ena ändan lutad mot solen, är det varmt och sommar, och wid andra ändan kallt och winter; och när jorden kommer på andra sidan om solen, så lutar andra ändan mot solen, och då är det sommar, och der som förut war sommar är då winter**), och så uppkommer Sommar och Win-

och sedan taga ett litet klot eller en boll i handen och ställa sig på golfwet, så, att man är något långt ifrån ljuset. Sedan hålles bollen, så långt armen råder, midt framför ansigtet och man låtsar att bollen är Månen och att man ser ifrån Jorden på honom. Wrider man sig sedermera omkring så att bollen går ett slag omkring, så får man se någonting, som lifnar det jag beskrifwit om Månen: ty när bollen kommer på den sidan som ljuset är, så ser man blott den mörka sidan af honom, lifasom af Månen, när det är nedan; träffar bollen komma midt för ljuset, så stymmer han bort det, lifasom Månen wid en Solförmörkelse stymmer bort Solen: när bollen kommer på sidan om oss, så ser man honom endast till hälften ljus, lifsom när det är halfmåne: och när han kommer än längre fram, så ser man hela den upplysta sidan, såsom wid fullmåne. Händer det så att han kommer i vår flugga, så blir bollen mörk, så länge han går igenom fluggan, alldeles som Månen blir mörk af Jordens flugga, när det är månformörkelse. Men för man honom så högt, att han går ofwanför vår flugga, så blir han icke förmörkad den gången: och så händer det oftast med Månen, så att förmörkelser inträffa endast ett par gånger om året.

*) Jordens fart är så stor, att hon hinner öfwer två hela mil på en sekund, eller under det pendeln på ett wanligt wäggur står ett slag.

**) Den som will se huru detta går till, kan taga en boll, och träda midt-

ter och Höst och Vår på alla ställen på jorden: ty när sommaren är slut och det skall bli vinter, så är det Höst, och när vintern byts om till sommar, så är det Vår. Och igenom denna rörelse händer nu, att när man har vinter wid ena ändan af jorden, så har man sommar wid den andra. Men om ett ställe alltid hade sommar, så skulle det alltid vara vinter på de andra ställena, och då skulle ingen menniska och inga djur kunna bo och lefwa der; träd och gräs eller andra växter skulle icke der kunna wäxa. Men nu då årstiderna byta om, så kunna växter och träd och djur och menniskor finnas nästan på alla ställen på jorden.

Man tycker att solen går upp om morgonen och ner om aftonen, men det är likwäl icke solen som går, utan det är jorden som wrider sig omkring. Huru skulle den stora solen på en enda dag kunna löpa en så lång väg omkring jorden, när jorden, som är så liten emot henne, behöfwer ett helt år för att hinna omkring solen; såsom vi redan hafwa bestrifwit. Wißt synes det för oss som solen ginge; men om man far ut att åka eller segla, och ser omkring sig på land och hus och träd, så ser det ut som landen skulle röras och gå bakom hwarandra, allt efter som man far fram; och likwäl står landet stilla, och wagnen eller släden eller båten far framåt. Så går det äfwen till med jorden och solen. Wi tycka att det är solen och hela himlahwalfwet som rörs och att jorden står stilla, för det att wi bo på jorden och följa henne hwart hon tar vägen, och se icke huru hon wänder sig. — Ibland när man kastar en boll, så rullar han äfwen omkring, under det han far fram i luften, just som då man kastar en trisja på jorden eller längs utåt golfwet. Den rörs då på en gång på två sätt: först far den framåt, och sen, under det den far framåt, rullar den tillfika omkring, som det skulle vara en axel igenom densamma, såsom när ett hjul wänder sig omkring sin axel. Då man nu förstår huru det går till med bollen när den så wänder sig omkring, under det att den far framåt i luften, så kan man äfwen förstå huru det går till med jorden. Jorden rör sig just såsom bollen på två sätt: hon far framåt, så att hon på ett år hinna omkring solen, och under det hon far framåt, så rullar hon omkring, likfom omkring en axel. Hon har derföre en dubbel rörelse så wäl som hjulet på wagnen, när man åker, hwilket både går ifring och framåt. Det är jemnt på tjugosyra timmar eller ett dygn, hwilket är detsamma som en dag och en natt, som jorden wänder sig ett slag om-

igenom den en stältråd, till exempel en strumpsticka. Sedan ställes ljuset på bordet, och bollen hålles ett stycke ifrån och alltid lika högt med ljuset: men den bör så hållas, att stickan icke står rätt opp och ner, utan lutar med ena ändan mot bordet, ungefär så mycket som timwisaren på klockan lutar på sned, när den wisar eiswa. Man ser då att ljuset lyser på ena ändan af bollen, men icke på den andra. Jöres sedan bollen omkring ljuset, och stickan alltid hålles på samma sätt, så att den aldrig kommer att luta annorlunda än den i början lutade, utan alltid pekar åt samma håll, t. e. åt en wiß punkt i taket; så får man se, när bollen kommer på andra sidan om ljuset, att den är upplyst wid andra ändan, eller der som förut war mörkt, och att det nu är mörkt der, som förut war ljust — och så vidare. Likaså rörs Jorden omkring Solen, och så blir det sommar och vinter än på den ena än på den andra ändan af Jorden.

kring. — Deras, att jorden wänder sig, kommer dag och natt. Ty när jorden wrider sig på det sättet omkring, så lyser solen än på den ena sidan än på den andra sidan af henne: och den sidan, som solen lyser på, har dag, medan det, på den sidan, som är wänd ifrån solen, är mörkt och natt: och då ser det ut som Solen skulle gå opp och ner, allt efter som Jorden wänder sig öfver ut emot Solen: och derföre är det alltid dag och natt inom 24 timmar. Om dagen är lång, såsom midt om sommaren, så är natten i dess ställe kort; och om natten är lång, såsom om Jul, så är dagen så mycket kortare.

Om Jordens axel, poler och wäderstreck.

Vi hafwe nyss wisat huru jorden alltid rör sig på samma sätt. Derwid föreställer man sig en linea tvårt igenom jorden, kring hwilken, under den dageliga rörelsen, de öfriga delarne swänga eller wända sig, hwilket man kallar Jordens axel. När man derföre säger at jorden wänder sig kring sin axel, bör man icke tro att jorden har axel som hjulet, utan efter jorden wänder sig liksom bollen ibland gör, är det liksom den hade en axel att wända sig kring.

Andarna på Jordens axel, eller de ställen på jordytan, der linien, som jag bestrifwit och kallat Jordens axel, skjuter ut, kallas Jordens Poler. Man finner då lätt att Polerna äro två: Norra Polen och Södra Polen. På Jordkartan ser det ut, som de woro fyra, för det Jorden der är afritad på två sidor. — Norra Polen, eller det ställe på Jorden som kallas så, wisar rätt opp emot Nordstjernan, så att den som wet hwar den är på himmeln, wet också huru långt som ungefär är ifrån Polen på Jorden; ty om man kunde resa så långt, att Nordstjernan syntes midt öfwer hufwudet, så wore man just wid Polen på Jorden. — Den södra Polen är midt emot den norra, nemligen på andra sidan af Jorden.

Angeläget är också at weta hwad Norr och Söder och Öster och Wester är. Solen går opp i Öster och går ned i Wester, och när det är middag på dagen, så är hon för oss rätt i Söder, och om man då wänder ryggen till henne och ser dit, som ens flugga wisar, så ser man rätt åt Norr *). — Om man ännu dertill wet, att Sydwest ligger midt imellan söder och wester, Nordwest midt imellan wester och norr, Nordost midt imellan norr och öster, och Sydost midt imellan söder och öster; så känner man alla de förnämsta Wäderstrecken: — och

*) Tag ett ark papper och rita derpå med två raka streck ett rätt kors, så att strecken gå rätt öfwer hwarandra och icke snedt. När nu klockan slår tolf på dagen och Solen stiger, så lägg papperet på ett bord i solskenet, och sätt sedan en lång nål i punkten, der strecken gå öfwer hwarandra; men laga så, att nålen är rak och står rätt opp, så att den icke lutar åt någondera sidan. Man ser då att en flugga faller af nålen på papperet: wid derföre papperet så att fluggan faller utåt ett af strecken, så wisar det strecket åt Norr med den ändan, och med den andra ändan åt Söder. Det andra strecket åter wisar rätt i Öster och Wester — på det sättet att när man ser norrut, så har man Öster till höger och Wester till wenster — och om man nu ger wäl att på huru strecken wisar, och kommer ihåg det wäl, så wet man hwartut Söder och Norr, Öster och Wester är.

då kan man lägga sina kartor så att norr på kartan ligger emot norr i werlden, ty på kartan står det alltid skrifwit hwartut norr är, eller och är der en figur som ser ut ungefär såsom den, hwilken finnes tecknad här bredewid. Den samma wisar då alltid med den långa spetsen hwart Norr på kartan är. Och när man lägger sina kartor så, att norr på den swarar emot norr på Jorden, så får man se landen på kartan i samma läge till hwarandra, som de ligga på Jorden, och då kan man bättre begripa huru land och sjö och mera sådant ligger till hwarannat på Jorden.

Om de cirklar man dragit öfwer Jordklotet.

Nu hafwa wi beskriwit hwad skapnad Jorden har, huru stor hon är, huru hon är belägen i werlden, huru hon rör sig, och att det uppkommer Sommar och Winter, Dag och Natt deraf att hon röres på twenne sätt. Wi måste nu också förklara de cirklar man dragit twärs och längs öfwer jordgloben eller jordkartan.

En Cirkel är en Fretsformig linea, som är öfwer allt lika mycket böjd, så at omkretsen är öfwer allt lika långt från medelpunkten liksom på ett klot; men den är icke en rund kropp som klotet, utan kan endast tänkas innesluta en flat yta. Därföre kunna en cirkels radier och diameter, som benämnas efter samma grund som wi sagt om klotets, icke dragas åt alla håll utan längs åt en fullkomligen platt yta, som kallas cirkelyta. När man står ett klot twärtigenom i twenne delar, så blifwer den yta, hwarmed de tänkas warit hopfogade en cirkelyta. Alla de cirklar, som skäras genom medelpunkten af samma klot blifwa lika stora och större (Storcirklar kallade) än de som icke skäras genom medelpunkten och således icke klyfwa klotet jemnt midt i tu (Småcirklar). Ju längre dessa skäras från medelpunkten, ju mindre blifwa de.

Hwarje cirkel afdelas i 360 lika stora delar, som kallas grader; en grad är således $\frac{1}{360}$ del af en cirkel. Som nu alla cirklar icke äro lika stora, så blifwa och graderne olika stora, större på en större cirkel, allt smärre och smärre efter som cirkeln är mindre. Hwarje grad delas uti 60 lika delar, som kallas minuter, och minuterne åter äftwen i 60 lika delar, som kallas sekunder. Allt efter som graderne äro smärre blifwa och minuter och sekunder smärre *). Alla de cirklar wi nedanföre komma att beskrifwa äro därföre delade uti 360 grader.

Den storcirkel, som går midt öfwer jordklotet, från öster til wester, på lika afstånd från båda polerna, kallas Equator. Men wi måste nu härwid och allt jemnt i det följande ihågkomma, at ingen af de cirklar eller streck, som wi se på globen eller kartan finnas på jorden, utan man har endast på dem tecknat sådane för att riktigt kunna afbela den

*) Vanligen betecknar man en Grad genom °, Minut med ' och Sekund med ''.

och bestämma läget för haf, land, berg och floder med mera, som finnes på sjelfwa jorden.

Sedan wi nu förklarar hwad som menas med Poler och Equator kunna wi anmärka ett undantag i jordklotets rundning, nemligen att det är mer upphöjdt under Equatorn och liksom litet hoptryckt eller afplatadt wid Polerne. Skillnaden är likwäl icke större än att jord-diametern wid Equatorn är $3\frac{7}{10}$ mil längre än wid Polerne och således en jordradie wid polerne icke fullt 2 mil kortare än wid Equatorn, som föga betyder, då wi minnas, att hela jordens diameter war omkring 1200 mil och en jordradie nära 600 mil.

Huru kan man wäl weta, om man är på det ställe på Jorden, der Equatorn går fram, ty linier och streck finnas der icke. Jo: då man kommer så långt söderut på landet eller sjön, att man ser Nordstjernan just wid Horisonten *), eller nere wid ytan af Jorden, utan at den likwäl går ner: då ser man på samma sätt de stjernor, som swara emot södra polen, och då wet man, att man är midt på jorden och lika långt ifrån bägge polerna, och då säger man, at man är under Equatorn eller wid Equatorn: och då sjömän tala om att de warit der, säga de, att de passerat linien, för det att Equatorn också kallas Dagjemningslinien.

Den Storcirkel, som är jordens omsloppsbanan kallas Ecliptica. Denna som har en bestämd lutning emot Equatorn af wid på $23\frac{1}{2}^{\circ}$, står denna sednare på twenne motsatta ställen i tu, så at dess ena hälft ligger norr och dess andra hälft söder om Equatorn. De twenne punkterna i hwilka Ecliptican och Equatorn skära hwarandra kallas dagjemningspunkter (æquinocier). Eclipticans aflägsnaste punkter från Equatorn ($23\frac{1}{2}^{\circ}$) kallas solståndspunkter (solstitier).

När man ser på globen eller jordkartan, ser man många småcirklar, som gå på jemt afstånd, $10\frac{1}{2}$ (15 geografiska) mil **) emellan hwardera, (hwilket man kallar parallelt), från Equatorn och som emot polerne blifwa allt mindre och mindre. Dessa kallas Parallelkretsar. Af dessa måste wi förstilt gifwa att på Wändkretsarne och Polar-kretsarne. — Wändkretsarne som man också kallar Tropiker äro twenne parallelkretsar, som ligga på hwar sin sida om Equatorn och på lika afstånd från densamma. Förklaringen öfwer deras benämning är följande: Solen går om sommaren mycket högre på himmelen än om wintren; så att hon om sommaren kommer, när det är middag ***), mycket högt opp, hwaremot hon om Jul knappt hinser öfwer sfogstopparne. När man är på Jorden

*) Horisont eller Synkrets kallas den kretsen rundt omkring, der himmelen och landet tyckas råka hwarandra. Zenith kallas det ställe på himlarymden, som synes wara midt öfver vårt hufwud; Nadir den motsatta punkten på himlavalfwet, som är midt under våra fötter.

**) En Swensk mil är $= 1\frac{23}{100}$ geografiska.

***)) När jag här talar om att Solen är högre och lägre på himmelen, så är meningen endast huru hon är om middagen hwar dag.

på det ställe, som Solen är midt öfver, när hon för öf är högst på himmelen, och hwilket händer midsommarstiden, så är man just wid norra Wändkretsen, hwilken kallas Kräftans Wändkrets, för det att Solen, sedan den hunnit dit, icke går längre mot norr, utan wänder småningom om tillbaka mot söder, och tycks gå baklänges liksom kräftan, så at hon åter för öf med hwar dag synes lägre och lägre. När man åter är på det ställe söder om Equatorn, der Solen är rätt öfwanför hufwudet då hon är längst söder öfver, hwilket händer då hon för öf är lägst om middagen, så är man wid södra wändkretsen, hwilken kallas Stenbockens Wändkrets, för det att Solen då börjar åter att med hwarje dag komma högre liksom Stenbocken klättrar uppför berget. De kallas Wändkretsar, för det, att Solen, när hon kommer öfver dem, tycks wända om och draga sig tillbaka; fastän det egenteligen kommer deraf att Jorden får olika ställning emot Solen.

Efter Solen icke nänsin kommer midt öfver hufwudet på öf, der wi bo, så bo wi ej wid någondera Wändkretsen, utan längre i norr på Jorden än norra Wändkretsen är.

När Solen är öfver Kräftans Wändkrets hafwa wi Midsommar. När hon åter sankt sig så långt mot söder, att hon kommer midt öfver Equatorn, så är det för öf Höst, och då är dag och natt lika långa öfver hela Jorden, så att dagen är tolf timmar och natten tolf timmar och derföre kallas Equatorn Dagjemningslinie. När Solen är öfver Stenbockens Wändkrets, då är det midt uti vår winter, eller Jul och Nyårstiden, och då Solen åter, under det hon ånyo wänder sig emot norr, kommer till Equatorn, så blir det Wärdagjemning.

Man kan nu häraf lätt förstå, att Solen hwart år är en gång wid norra Wändkretsen, och en gång wid den södra; men två gånger går öfver Equatorn, nemligen en gång om hösten och en gång om våren; och att Solen alldrig kommer rätt öfver något ställe på Jorden, som är utom Wändkretsarne, ty just wid dem wänder hon tillbaka.

Icke långt ifrån Polerna äro twenne andra kretsar, som kallas Polcirklar. De äro lika långt ifrån Polerna, som Wändkretsarne från Equatorn. En är wid hwardera Polen: och derföre kallas den ena Norra Polcirkeln, och den andra Södra Polcirkeln.

Men huru kan man då weta när man på Jorden är på de ställen, som swara emot Polcirklarna på Globen och Kartan? Wi skola förklara det. — Dag och natt byta om på Jorden inom 24 timmar; men ju längre man kommer från Dagjemningslinien eller Equatorn, desto längre blir dagen om sommaren och i samma mån kortare om wintern. När Solen om middagen är högst, så är dagen längst och natten kortast; och när solen är lägst, så är dagen kortast och natten längst; men tillsammans gör dag och natt ändå alltid jemnt 24 timmar. När man kommer nära mot den trakten på Jorden, som swarar mot Polcirklarna, så är Solen om sommaren endast en liten stund nere, och om wintern endast en liten stund oppe: och när man kommer på det stället, som Polcirkeln just går öfver, då får man se en underlig syn. Solen går då icke ner om Midsommarsnatten, utan rör endast wid sfogen eller ho-

risonten, och går straxt småningom opp igen: och midt om wintern kommer hon icke opp då det skall wara dag; och när så händer, då wet man att man är der Polcirkeln går fram.

Kommer man sedan ännu närmare mot Polerna, så går Solen icke ner på lång tid om sommaren och icke opp på lika lång tid om wintern: och wid sjelfwa Polerna är Solen oppe et halft år och nere den andra hälften af året. Der är på ett helt år icke mer än en lång dag och en lång natt.

Wändkretsarne och Polcirkelarna fördela jorden i wissa delar, som man kallar Luftstreck eller Zoner. Man bör weta, att det är warmast wid Equatorn, emedan Solen håller sig mest deröfwer, och kallast wid Polerna. Derföre kallas de delar af Jorden wid Polerna, som Polcirkelarne innesluta, de Kalla Luftstrecken: men den del af jorden, som ligger mellan båda Wändkretsarne, och som går omkring jorden som ett bälte, kallas det Heta Luftstrecket: och emellan Wändkretsarne och Polcirkelarne ligga de så kallade tempererade Luftstrecken. Det fins således på Jorden två kalla luftstreck, ett hett, och två tempererade.

Nu komma wi till ett annat slag af cirklar, som betecknas med de linier, som äro dragne twärs öfwer Equatorn och alla parallel-cirklar. De äro alla storecirklar dragne i norr och söder igenom båda polerne och kallas middagscirklar eller meridianer af latinska ordet meridies, som betyder middag, emedan alla orter under samma meridian hafwa middag wid samma tid. För att bestämma graderne för Parallelkretsarne hade wi en gifwen utgångs-cirkel uti Equatorn, men icke så för Meridianerne. Det måste bero af öfwerenskommelse, att någon meridian antages som den första och från den bestämmas de öfrigas läge i öster och wester (wanligen beräknar man den första från en ö, som kallas Ferro).

Genom Parallelkretsarne bestämmer man en orts läge i norr eller söder från Equatorn, hwilket kallas dess bredd (latitud) eller polhöjd. Nu kan en orts läge antingen wara norr om Equatorn, då den säges wara belägen under nordlig bredd eller söder om Equatorn, då den har sydlig bredd. Om jag nu t. ex. wet att Lund ligger under 55° bredd norr om Equatorn (hwilket kallas nordlig bredd), så wet jag också att denna stad ligger 55 gånger $10\frac{1}{2}$ mil eller 572 mil från Dagjemningslinien (Equatorn), och 35 gånger $10\frac{1}{2}$ mil eller 364 mil ifrån Nordpolen. Från Equatorn till hwardera polen är en fjerdedel af en cirkel, således då cirkeln har 360 grader, har ingen ort högre latitudsgrad än 90° , som är $\frac{1}{4}$ af 360. Nittonde graden sammanfaller med Polerne.

På samma sätt bestämma Meridianerne en orts läge i öster och wester ifrån den såsom första antagna meridianen, hwilket kallas dess längd eller longitud. Härwid böra wi likwäl än ytterligare gifwa ett uppå, att då Parallelcirkelarne alltid bibehålla samma afstånd från hwarandra $10\frac{1}{2}$ mil, men emot polerne blifwa allt smärre och smärre, så äro Meridianerne, såsom Storecirklar, alla lika stora, men närma

sig hwarandra allt mer och mer, tills de slutligen sammanslyta wid polerne, ehuru afståndet emellan hwarje grad är wid Equatorn $10 \frac{2}{3}$ Sw. mil.

Latituderna eller Bredd-graderna räknas på Meridianerna; Longituderna eller Längd-graderna på Parallel-cirklarne.

Allt hwad wi nu hittills talat om, hör till det slags beskrifning om Jorden som kallas Matematisk Geografi. Man finner således att den Matematiska Geografien handlar om Jordens skapnad, storlek, läge i werlden, rörelse och cirklar. Wi komma nu till den delen af Jordens beskrifning som kallas Fysisk Geografi.

Andra Delen.

Fysisk Geografi.

Om det som är inuti Jorden.

Människorna hafwa icke kunnat hinna djupt ner i Jorden, och likwäl borde man komma hela 600 (sexhundra) mil ner i henne, för att kunna komme midt i Jorden. Man har icke kommit mer än några tusende alnar på djupet; ty sedan man har kommit ett stycke ner, så hindras man af watten att komma djupare.

På Jorden finnas likwäl åtskilliga djupa hål, som icke hafwa watten uti sig, och sådana hål kallas Grottor eller Hålor. De flesta finnas i berg, och tyckas hafwa blifwit skapade tillika med Jorden. Der har warit människor, som låtit hissa sig ner i många sådana hålor och haft ljus med sig, och sedan de kommit ett långt stycke ner, så hafwa de ibland funnit stora rum inne i bergen och Jorden, och der hafwa de ibland sett i de mörka hålorna hwhita figurer af en slags hwhit sten, som med watten småningom droppat ifrån hwalfwen, och som derigenom fått många besynnerliga skapnader, för öfrigt jord, stenar och watten.

Människorna hafwa wäl också på många ställen sprängt djupa hål i berg, när de brutit opp malm till jern eller koppar eller silfwer, eller öf wissa slags stenar, såsom till exempel marmor. Sådana hål, som ibland äro flera hundra eller tusende alnar djupa och bestå af många gångar och wåningar inuti berget, kallar man Grufwor. Men att man i dem ej får se något annat än sten och berg, kan hwar och en lätt förstå.

Wi weta derföre icke med wiffhet huru det är bestaffadt djupt inuti Jorden, eller hwaraf den der är sammansatt: och man kan icke weta det, när man ej kommit djupare in i densamma än som jag nu beskrifwit, så att man kunnat få se hwad der är. Så långt man kommit ner, har man blott funnit stenar, jord och watten. Derwid har likwäl det anmärkningsvärda wifit sig, at warman beständigt tilltagit ju djupare man kommit ned, så att man trott sig kunna antaga att jorden på större

djup än det till hwilket menniskor någonsin kunna komma är glödhhet, så att fjelfwa jernet skulle smälta.

Om det, som är närmast omkring Jorden.

Lusten är rundt omkring Jorden på alla sidor, likasom hwitan är omkring gulan i ett ägg. Man ser wäl icke lusten, ty man ser igenom den, likasom igenom ett klart glas eller mycket klart watten, men man känner att den håller emot om man slår med handen eller med en fjäder mycket hastigt, och när det blåser käns lusten alltför tydligt. Man får då ibland se huru stark lusten är. När wädet eller lusten trycker på qwarnwingarna, så drifwas de med mycken styrka omkring. — Ibland blåser det stora träd och hus och skepp omfull: och ändå är lusten så fin att man ej ser den, och så tunn att man ej känner den, om man står eller sitter stilla, när det icke blåser.

Utan lusten skulle inga menniskor och inga djur kunna lefwa; ty wi andas lusten, och utan att andas skulle wi snart dö. Ingen eld skulle kunna brinna om lusten wore borta; ty endast man kan slänga wäl omkring, så att elden ej får friskt luft, så slofnar den snart. Inga träd eller blommor eller gräs skulle kunna wäxa, ty om man sätter dem i ett så tillslutet rum, att lusten ej får fritt komma åt dem, så wißna de bort.

Likasom fiskarna lefwa i wattenet, så lefwa menniskor och djur och fåglar i lusten.

Lusten blir allt tunnare och tunnare, när man kommer högre opp ifrån Jorden. På de högsta bergen kan man knapt andas mer, sen blir den ännu tunnare, och sen fins ingen luft mer, utan der ofwanför är blott ett tomt rum, ett mycket stort tomt rum; och lusten följer med Jorden under det hon far fram i det tomma rummet. Twärtom blir lusten tjockare allt efter som man kommer djupare ner, och i de djupa hålorna är den så tjock, att man knapt kan andas den. Den är lagom endast på jordytan, der menniskorna och djuren skola andas och lefwa.

När man kommer högt opp i lusten, så är det mycket kallare än här nere på Jorden. Derföre får man se, att det midt om hetaste somnaren ännu ligger snö och is ofwanpå de högsta bergen. När man nere på låglandet har så warmt, att man just plågas deraf, så är det på sådana berg så kallt att man kan frysa ihjäl.

Om man tar en sten och lägger i watten, så får man se att den sjunker till botten i första hast. Ju tyngre den är, desto hastigare far den ner; men om man tar ett flytt träd och lägger i wattenet, så far det icke till botten, utan om man trycker det ner i wattenet, så kommer det straxt opp igen och flyter. Tar man en krok och sätter dit, så flyter han nästan alldeles ofwanpå. Detta kommer deraf, att sten är tyngre än watten, och derföre sjunker den; men trä är lättare än watten, och derföre flyter det opp; korken är ännu lättare och derföre flyter den ännu bättre. Stenar finnas äfwen, som äro så lätta att de flyta, så-

som till exempel Vimssten. Det stora trädet flyter lika väl som det lilla, och den lilla sten sjunker likaväl som den stora.

Man kan man också förstå huru det kommer till, att röken stiger uppåt i luften, och huru det kommer till att de stora molnen fara så lätt i luften, nemligen därför att de äro lättare än luften, som bär dem. Allt, som är tungt, faller straxt ner till jorden: likasom stenar falla ned i wattenet, så falla mycket lättare saker ned i luften, för det att luften sjelf är mycket fin och lätt. Men just som trä flyter i watten för det, att det är lättare än det wattenet, som bär det; så flyter röken och molnen i luften för det, att de äro lättare än den.

Molnen synas wara ganska tunga, men de äro icke annat än tunna och fina wattenångor, som flyta oppe i luften. Man ser det helt tydligt då man kommer opp på höga berg, der man kommer in i molnen, ty man finner då att molnen äro endast en tunn dimma: men då det regnar blifwa molnen till små droppar, som straxt falla ned till jorden, när de blifwa så tunga, att luften ej kan bära dem mer. Dessa wattenångor hafwa alla uppsigit från jorden. Warman har isynnerhet den egenskapen, att upplösa watten uti ångor såsom man ser inman, som är bara wattenångor, stiga opp af kokande watten, men håller man ett lock öfwer wattenet samlas dessa ångor på locket i wattendroppar och på samma sätt flyta wattenångorna tillsammans till regndroppar. Ju flera wattenångor, som finnas upplöste i luften, desto fuktigare säges den wara. Som warman är störst under Equatorn och aftager emot Polerne, så är också den mesta fuktigheten i luften under Equatorn och aftager allt mer och mer ju närmare man kommer emot Polerne; hwarföre det wanligen regnar dubbelt mer i de heta än kalla länderne.

Molnen kunna icke komma mycket högt opp i luften, ty luften är sjelf så lätt der oppe, att den ej kan bära dem högre. Därföre ser man molnen nedanför sig, då man är oppe på mycket höga berg, så att då de komma nära till berget, skymma de bort landet eller marken som är nedanför, så att man ej kan se den. Och fastän det ser ut för oss, likasom skulle Månen icke wara långt ifrån molnen, utan straxt bakom dem, när de gå fram för honom, så är Månen ändå många tusen gånger längre bort, och Solen är ännu mycket längre bort, och Stjernorna ännu längre, såsom jag förut har beskrifwit.

När luften står alldeles stilla, så säger man att det är lugnt; men när luften strömmar eller liksom rinner ifrån det ena stället till det andra, så kallar man det Wäder, Wind, och säger att det blåser. Ibland rinner luften så hastigt, att wädrer dånar och bryter omkull träd och hus, och stjelper omkull stora fartyg, och då kallar man wädrer för Storm, en stark Storm, en Orkan.

Jag talte nyss om, huru Regn kommer af molnen; men om regndropparne frysa tillsammans i luften, medan de ännu äro helt små, så komma de ner såsom små hwhita flun, och då kallar man det Snö, och säger att det snöar. Men om dropparne, som frysa i luften äro stora, eller om många frysa tillsammans innan de hinna ner till Jorden, så kallar man dem Hagel.

När Solen lyser på molnen, då den skall gå upp om morgonen, så får man se Morgonrodnad, och då Solen lyser på molnen när den går ner, så får man deri se aftenrodnad; och när hon på ett wift sätt lyser på wattendropparne, som falla ner i luften då det regnar, så får man se den sköna och mångfärgade Regnbågen. För att kunna se Regnbågen, måste man alltid hafwa Solen rät bakom ryggen på sig.

Ibland får man afsnar och nätter, isynnerhet om hösten, se liksom stjernor flyga omkring i luften och falla ifrån det ena stället till det andra; den, som icke wet, att stjernorna äro så oändeligen långt borta och stora, tror äfwen att det är stjernor, som han ser falla, men det är blott små eldar som äro högt oppe i luften, och fara der liksom eldpilar. De kallas Fallstjernor eller Stjernfall, för det, att de se ut såsom stjernor, som skulle falla.

Stundom ser man uti Luften bilder af torn, palatser, stogar, klippor eller hela landskap, liksom afspeglade. De wisa sig isynnerhet wid hafskuster (t. ex. wid Neapel), och sandfält (t. ex. i Persien och Tatariet), morgonstunden, samt kallas Fata morgana.

Ibland ser man äfwen, om winterafsnarna, när det blifwit mörkt, ljusa och swäfwande strimmor på himmelsens norra sida. Mest äro de hwhita; men ibland äro de röda och gula, och flamma som lätta eldslågor upp åt himmelen. De swäfsa mycket högt oppe i luften, och man kallar det Torrsten, emedan wi se detta sten alltid åt norr och det blir allt starkare, ju längre man kommer åt polen, så att det till slut lyser under de långa nätterna liksom det wore det klaraste Månsten. När man kommer långt åt söder, emot södra polcirkeln, får man äfwen se sådant sten söder ut.

När det om sommaren warit länge torrt och varmt, så händer, att man får se, huru tjocka och mörka moln samla sig tillsammans på himmelen, och göra att allt får ett mörkt och rysligt utseende. Snart får man då se, huru klara eldar i ett ögonblick glänsa till mot de swarta molnen, och straxt derpå hör man huru det dundrar, så att Jorden darrar under fötterna. — Man kallar elden Blixt eller Ljüngeld, och dundret Åska.

Under Equatorn är icke blott varmast på jorden, utan och warman lika hela året igenom; ju närmare man kommer Polerne desto större omwexling af värma och köld; desto större stillnad emellan sommar och winter. Men härwid finnas likwäl många undantag, som bestämmas af flera andra orsaker. In högre man kommer upp i luften ju kallare är det; derföre är ett land kallare ju högre det ligger öfwer Hafwets wattenyta. (Det är alltid efter Hafwets wattenyta, som man räknar ett ställes höjd). På samma sätt kan grannskapet af större bergshöjder, stogar och moras, afkyla ett land, liksom des sluttande läge emot norr; deremot om landet sluttar emot söder blir det warmare. Stora wattensamlingar och isynnerhet Hafwet hafwa den egenskapen att mildra häftigheten i klimatets omwexlingar, så att Riksländer, eller de som ligga nära dessa, hafwa mindre köld om wintren och mindre hetta om sommarn, då deremot länder, som ligga långt från Hafwet hafwa haf-

tigare sommarhetta och vinterköld. Man säger då att värman i dessa är mera ojemnt fördelad på olika årstider.

Om det, som är på Jorden.

1. Om Land och Watten i allmänhet.

Det första, som man på Jorden bör lära känna, är den allmänna fördelningen af Sjö och Land, ty hela ytan af Jorden är intet annat än Land och Watten. Alla land äro omgifna af watten, så att hwart man wänder sig, kommer man till slut till watten eller sjö, endast man far rätt fram. Om ett land är mycket stort, många mil långt och bredt, så kallar man det ett Fast land; men ett land, som är mindre, så att det icke är mycket långt till watten på någondera sidan kallar man en Ö: är det ännu mindre, så heter det en Solme: och när blott ett berg står opp ur watten, så kallar man det en Klippa eller ett Skär; om många Öar och Holmar och Klippor finnas utmed hwarandra uti hafwet, så säger man att det är en Skärgård. Ett land som är omgifwet af watten, likasom en ö, men som likväl på en sida, med ett smalt land, hänger fast wid ett större land, kallas en Halvö: och ett sådant smalt land, som likasom sammanbinder två större land, kallas en Landtunga eller ett Od, och ibland äfwen ett Näs, fastän man rättare kallar Näs ett smalt land, som stjuter långt ut i sjön. När ett hörn af ett land går ut i sjön, så kallas det ufffjutande hörnet, en Udde, en Landtude eller ett Kap. Den delen af ett stort land, som ligger utmed en stor sjö, kallas Rust, och den yttersta randen af landet, som wattenet sköljer med sina vågor, kallas Strand.

När man will rita af land på ett papper, så bör man rita det, ehuru det blir i smått, med alla sina Uddar, Näs, Holmar, Ö, Halvöar och Stränder, just som det är på Jorden. Men för att kunna få alldeles samma skapnad derpå, så måste man först rita åt sig ett litet mått, hwarefter man skall mäta det lilla landet på papperet, såsom man med mil och alnar mäter det stora landet på Jorden. Man låter ett litet stycke af måttet heta mil: och så många mil ett land då är långt och bredt på Jorden, så många sådana der små mil gör man sitt lilla land på papperet. Man kan lätt förstå, att ju mindre man tager sina små mil, desto mindre bild af landet, som man afritar, får man: och när man skall på ett ark papper, eller ett blad, rita af hela ena sidan af Jorden, så måste man rita efter ett ganska litet mått. En mil kan der knappt skönjas med ögat. — Ett papper, hwarå man har Land och Sjöar afritade, kallas Karta, och måttet, hwarefter man på Kartan ritat land och sjöarna, har man gifwit namnet Skala *).

*) När man will mäta huru långt det är ifrån ett ställe till ett annat, eller huru långt och bredt ett land är, så brukar man sådana mil, som jag förut har bestrifwit, och sådana alnar och famnar; men när man will weta wid- den af ett land eller huru stort fält det innehåller, så mäter man det med

Man brukar wänligen på en Karta hafwa stranden mörk, på det att den, som ser derpå, skall lätt kunna se skillnaden mellan sjö och land: och landet färgadt, antingen ljusrödt, eller ljusgult, eller grönt, då man plär säga att det är illumineradt eller koloreradt; men sjön lemnar man antingen hvit, eller och har man den helt ljusblå. Man kan således, så snart man får se en Karta, se hwad som på den är land eller sjö: huru stränderna gå i uddar och bugter: huru öarna och landen äro bildade: huru de ligga utmed hwarandra, och huru floderna slingra sig till dess de falla ut i sjöarna och hafwen. Desutom brukar man antingen strifwa namn på hwart ställe på Kartan, så att man der kan läsa hwad den sjön, eller det landet, eller det stället heter, som man har för sig; eller också utmärker man det med en siffra eller en bokstaf, eller något annat tecken, då namnet står med samma märke eller tecken i boken, så att man på det sättet får reda på, hwad orten heter — i Boken, och hwar den ligger — på Kartan.

Om man tar en Globkarta för sig, ser man två ofantligt stora land på Jorden, det ena på den ena hälften eller rundelen, och det andra stora landet på den andra. Det största af dem sträcker sig ifrån första Meridianen öster-ut ända in på det andra halfklotet, går med sin norra kust allt inom norra Polcirkeln, sträcker sin södra udde långt ner om Stenbockens wändkrets, in i det södra tempererade luftstrecket, — och kallas Gamla werlden för det, att våra förfäder hafwa lefwat der, och wi weta, hwad som der hänt ibland menniskorna, under 3 till 4 tusen år. Det andra stora landet deremot kallas Nya werlden, emedan en Sjöfarande ifrån Gamla werlden (Christoffer Columbus), som för något mer än 300 år sedan seglade dit för första gången, wid sin återkomst berättade, att han funnit en ny werld på andra sidan om ett ofantligt haf, öfwer hvilket ingen före honom hade seglat. Denna nya Werlden har sin största längd i norr och söder, ty den går ända opp emot norra polen, och wi weta ännu icke hwar den slutas, emedan ingen har rest så långt opp i dessa okända land; men mot söder sträcker landet sig nästan intill södra Polcirkeln, så att det upptager nästan hela

Qwadratmått, såsom qwadratmil, qwadratalnar och så widare. En qwadrataln betyder då en fyrkant eller ruta, som är en aln på hwar sida: och en Qwadratmil är en ruta, som är en mil på hwar sida. Man bör då anmärka att rutan bör hafwa räta hörn och icke sneda, ty den sneda rutan är alltid mindre än den räta, fastän sidorna äro lika stora, så som man kan se af de twenne figurer a och e som stå här bredwid.

— När man derföre säger att ett Land är 20 qwadratmil stort, så är meningen den, att på det landet skulle rymmas utmed hwarandra 20 sådana rutor, som hade en mil på hwar sida. — Om golfwet i wär kamräre är 8 alnar långt och 6 alnar bredt, så är det 48 qwadratalnar stort; ty om man delar det i rutor, med en aln på hwar sida så får man 8 rader rutor, med 6 rutor i hwar rad. En qwadratfamn innehåller 9 qwadratalnar; hela Jordklotets yta innehåller 4,478,000 qwadratmil.

Jordens bredd, hwaremot det i öster och wester icke har en så ofantlig widd; ehuruwäl det näst söder om Equatorn är nära 400 mil bredt. Man kallat wanligen hela detta landet med ett namn Amerika. Utom dessa två stora landen, ser man en mängd af större och mindre öar fringspridda på ytan af Jordklotet; men isynnerhet finner man en mängd öar på sydvästra sidan om Gamla Werlden, och deribland en, som kallas Ulimaroa eller Nya Holland, och som är så ofantlig, att den är öfwer 400 mil lång och 300 mil bred, och derföre äfwen räknas för fast land. Denna samling af öar har man ännu sednare lärt känna, än Amerika.

Om man närmare betraktar bilden af Gamla Werlden, så finner man, att den består af 2:ne mycket stora halvöar, som med ett smalt ed hänga tillsammans litet norr om Kräftans Wändkrets. Den mindre af dem, öfwer hwilken också Equatorn går fram, kallas Afrika: den större synes bestå af twenne delar, hwaraf den westra och mindre kallas Europa, och den östra och större Asien. På samma sätt innefattar Nya Werlden eller Amerika twenne halvöar, hwilka med en smal landtunga hänga ihop; den norra halfön kallas Nord-Amerika, eller ibland Columbia, och den södra Syd-Amerika. När man nu härjemte betraktar den stora ön, som ensam är nästan så stor som hela Europa, så har man funnit, att allt Land på Jorden, kan lämpligen fördelas i fem delar, och dessa delar har man kallat Werldsdelar. Werldsdelarna äro således fem: 1) Europa, 2) Asien, 3) Afrika, 4) Amerika, (Norra och Södra Amerika), samt 5) Australien *) eller Polynesian **), som utgöres af den stora samlingen af öar söder om Asien. — Det Edet, hwarpå man landvägen kan komma ifrån Afrika in i Asien, kallas Sueziska Nätet, eller Edet wid Suez; och den Landtungan, som sammanbinder Norra och Södra Amerika, heter Panama-Nätet.

Asien är den största af alla werldsdelarna. Den är halfannan gång så stor som Afrika; nästan dubbelt så stor som Nord-Amerika, och mer än två gånger så stor som Syd-Amerika, den är tre gånger så stor som Polynesian och fyra gånger så stor som Europa, hwilken således är den minsta af dem alla. Och om wi wända om denna jemförelse, och börja med Europa, som är 12 gånger så stor som Sverige och Norge tillsammans: så är Polynesian nästan halfannan gång så stor, Södra Amerika nästan dubbelt, Norra Amerika mer än två gånger, Afrika inemot tre gånger, och Asien fyra gånger så stor som Europa.

Asiens norra del, isynnerhet mot öster, är rysligt kall: den medlersta deremot är tempererad, och den södra, som går ned ända till Equatorn, är ganska warm, men äfwen mycket angenäm. Med Europa förhåller det sig på samma sätt, fastän den icke hinnet så långt emot söder.

*) Ordet Australien betyder: Landet söderut, eller Söderländerna, ty latinska ordet australis betyder: hwar som är söderut.

**) Namnet Polynesian kommer af grekiska ordet polys, många, och nisos, ö, och betyder derföre: Werlds delen med många öar.

Afrika har en tempererad värma både wid norra kusten och södra udden; men midt i landet, isynnerhet norr om Equatorn, är det ganska hett, så att landet saknar växter och inbyggare. I den trakten blåser ibland en wind, som är så brännande, att den kan döda menniskor och djur om man kommer för den. — Norra Amerika har äfwen mycket kallt emot norden, tempereradt emot norra wändkretsen, och längre söderut mot näset, är wäl ganska varmt, men tillika mildt och behagligt. Södra Amerika ligger wäl under equatorn: men der är likwäl icke på långt när så hett som i Afrika, utan mycket mildare, och mot söder blir det allt kallare, och kallare, så att det wid södra udden, som heter Kap Horn, är mycket kallt. Swad Polynesian åter angår, ligger största mängden af dess öar i heta luftstrecket, men den stora wattenmassan som omger dem, swalar af luften, och gör dem till de ljuswaste och wackrare länder på Jorden. De delar åter, som ligga längre mot polerna, blifwa i samma mån kallare: och de, som ligga längst åt söder, hafwa nästan en oupphörlig winter.

Sådant är i korthet det land som fins på Jorden. Låt oss nu kasta en blick öfwer de stora wattenrymder, som omgifwa alla dessa land, och som skilja dem ifrån hwarandra.

Wisserligen finnas stora Land på Jorden, men likwäl fins der ännu mycket större Sjöar; man antager till och med, att hela jordens yta till en början varit betäckt med watten. Nu äro tre delar af Jordens yta under watten, och endast en fjerdedel deraf är torr. Ja det fins så stora sjöar, att man seglar rätt fram i flera månader med mycket stor fart, utan att man ser annat än himmeln öfwer sig och watten under sig, utan minsta skymt af land. Sgata söker förgäfwes under all den tiden utåt den stora wattenytan, att finna något tecken till land, eller något synbart föremål, utom vågorna och himmeln. Likwäl kan man, så snart man ser Solen eller Månen eller Stjernorna, räkna ut hwar man är på Jorden *), och på det sättet få weta, huru långt man har till bekanta land: och så har man äfwen Kompassen, som alltid visar hwart norr är **), så att man på den kan se i hwad wädersstreck man seglar.

*) Att räkna ut hwar man är på Jorden, är desamma som att räkna ut Longituden och Latituden för det ställe hwarpå man är.

**) Efter jag nämnde Kompassen, så måste jag äfwen i förbigående säga hwad det är. — Kompass kallas en liten låda, i hwars botten man satt en spetsig nål, eller en stift: sedan har man tagit ett smalt stålstycke, och gjort ett hål i ena sidan midt på densamma, och sen har man afkräsat det så, att när man lagt ståltråden på nålens udd, väger den jemnt, och kan swänga omkring i lådan. När man då på ett wißt sätt strukit ståltråden med en sten, som kallas magnet; så får stålet den underbara egenheten, att det alltid wrider den ena ändan mot norr, så länge det på nålen får swänga fritt: och om man fäster på ståltråden ett rundt papper, hwarpå man ritat linier i kors, för att utmärka wädersstrecken, såsom jag förut har visat, så kan man på papperet, som ståltråden wrider med sig, se hwart norr

De största sjöarna, som äro så ofantligt stora, som jag nyss beskrifwit, kallas Oceaner eller Werldshaf. Alla stora sjöar, eller alla sjöar, som icke åt alla sidor omslutas af land, kallas Haf, och således äro Oceanerna det samma, som de allrastörsta Hafwen. En Sjö, som till det mesta är omgifwen af land, men på en sida hänger fast wid en större sjö, kallas en Wik och om Wiken är en del af hafwet, kallar man den en Hafswik. Det är derföre lätt att förstå, att en stor wik kan hafwa många små wikar, och har det också werkeligen, ty sällan är en strand ett längre stycke rak utan går jemt i wikar och uddar. Om en sjö har land på alla sidor, så att watten endast rinner ur den i en annan sjö, så kallas den sjön, som är så omstångd af land, en Innsjö; och saknar den utlopp, så att dess watten nedrinner i sanden, kallas den Stepp-sjö. En liten Innsjö, med stillastående och derföre osundt watten, kallar man ett Träst; och ett Träst, i hwilket finns så litet watten, att tufwor och jord fliga opp på många ställen, kallar man ett Kärr, eller ett Moras, som man wet. Ett smalt watten, eller en smal sjö, som går ifrån en större sjö till en annan, kallas ett Sund. När watten kommer opp ur marken, liksom ur en pipa, så kallas det en Källa; och när watten rinner långs åt marken i en smal väg, kallar man det en Kännil, hwilken, då den blir större, får namn af Bäck. När flere bäckar så flyta tillsammans att deraf blir ett större rinnande watten, kallas detta watten en Å, och då flera åar förena sig, så att det blir ännu större, så kallas det en Ström eller Flod, och de största Floder kallas Elfwer, som ibland äro så ofantligt stora, att de äro flera hundra mil långa, och så breda, att man ej från den ena stranden är istånd att kunna se den andra. Ett sådant ställe i en flod, der watten, som rinner, faller brantare ner, så att det der brusar och strömmar hastigare, kallas en Fors: och en mycket brant Fors kallas Wattenfall. Det finns wattenfall som på en gång äro mycket rhyliga och sköna. Man får se stora floder störta sin ofantliga wattenmassa utföre branta klippor med en försträcklig fart, och med sådant dån och brusande, att det hörs många mil omkring, och att wattenet stänker, som en rök högt opp mot styn. Det fins äfwen så branta wattenfall, att man kan gå fram emellan det nedrusande wattenet och klippan, som det faller ifrån: och det finns wattenfall, som äro så höga, att wattenet som faller, blir endast som en dimma eller ett duggregn, innan det hinner ner till marken.

Men det är icke nog med det, att wi weta, att det fins stora sjöar och strömmar och strömfall på Jorden; wi böra äfwen lära oss känna hwilka och hwarest de äro. Om man kastar sin blick öfwer ytan af Globen, så finner man snart, att de stora Werldshafwen synas wara

---

och söder och öster och wester är, och således äfwen weta, i hwad wädersfreck man seglar. Kompassens wikar likwäl icke på alla ställen på Jorden rätt åt norr, utan på somliga ställen mera westerut, och på somliga mera österut, och det är det, som kallas Kompassens miswänsning; hwarom talas i Resebeskrifningar och flera andra böcker.

fyra, ehuru alla fins emellan äro sammanhängande: 1) Westra Ocean eller Atlantiska Hafwet, som ligger på westra sidan om gamla Werlden och sträcker sig i wester till Amerika: 2) Östra Ocean eller Stilla Hafwet, som äfwen ofta har blifwit kalladt Söderhafwet, ligger i öster om gamla Werlden, och wester om den nya; kallas äfwen Stora Ocean, för det, att den är den största af alla haf: 3) Södra Ocean eller Indiska Hafwet, ligger söder om gamla Werlden, mellan Afrika, Asien och Polynesian: och 4) Norra Ocean eller Ishafwet, som ligger norr om Europa, Asien och Nord-Amerika, eller omkring Norra polen.

För att bättre lära känna dessa haf, bör man företaga sig, att med mera uppmärksamhet betrakta dem ett och ett i sänder. — Jag vill beskrifwa dem i följande ordning:

Östra Oceanen. Betrakta först den Stora Oceanen eller Stilla Hafwet. Man ser då för sig ett ofantligt haf, som intager nästan hälften af hela Jordklotets yta. Endast en myckenhet af små öar ligga långt ifrån hwarandra fringspridda på des omätliga rymd. På westra sidan om denna Ocean ser man Asien, på hwars kust hafwet bildar fyra stora hafswikar, af hvilka den nordligaste är den största och kallas Lama eller Tungusiska Hafswiken. Den andra, som man ser dernäst, sedan man kommit söder om några stora Öar, är äfwen riktad mot nor- den, och kallas Hoanghai eller Gula hafwet. Den tredje ligger straxt söder om norra Bändkretsen och heter Tonkinska Wiken: och den fjerde, som är nära Equatorn och nära Asiens sydligaste udde, kallas Siamiska Wiken. Ostindiska Öarne widtaga här, och utgöra sedan gränsen på sydvästra sidan, för den Ocean, hwarom wi nu tala. En vändelig mängd af Sund äro här emellan öarna, genom hvilka man kan komma in åt Indiska hafwet, och en Hafswik, kallad Karpentari- ska Wiken, bryter in på norra kusten af ön Ulimaroa. Mot söder förlorar Stilla hafwet sig i Söderpolens istrakter och på östra sidan derom ligga begge delarna af nya Werlden, med en jennare strand, om man undantager Panamiska Wiken wid Equatorn, Kaliforniska Wiken under norra Bändkretsen, och en stor men mycket öppen wik, längre i norr. Litet norr om Equatorn, eller imellan Siamiska och Pa- namiska wikarne, är hafwets bredd nära två tusen mil; men mot nor- den draga Asiens och Norra Amerikas kuster sig trängre mot hwarandra tillsammans och först när man kommer nära mot Polcirkeln, sinner man Sundet Anian (af många kalladt Behrings Sund), hwarigenom man kommer opp i Norra Ocean, och hwilket således stiljer Asien ifrån Nord- Amerika.

Norra Oceanen. Ungefär midt i detta haf ligger norra po- len och det hinnes nästan på intet ställe ner till Polcirkeln jen gång. Man kan då lätt föreställa sig, huru stark kölden skall wara der. Man har wäl gjort flera försök, att segla härigenom norr om både gamla och nya werlden, men det har icke welat lyckas, för köld och is; och ännu känner man icke norra stränderna af Nord-Amerika. Några stora öar ligga i detta haf, och till dem segla flera skepp om sommarn, för

att fånga hvalsfiskar: i allmänhet fins här otroligt mycket fisk af många slag. Af hafswikar, som komma ifrån Norra Oceanen, är en i Europa, kallad Gwita Hafwet, och en i Asien, som fått namn af Obiska Wiken, temligen stora.

Westra Oceanen. Utur Jeshafwet kommer man ner i Westra Oceanen eller Atlantiska hafwet. En stor Ö, wid namn Island, ligger här under Polcirkeln midt i hafwet, och utmärker stillnaden mellan Norra och Westra Oceanerne. Sedan man kommit ner i den sednare, har man på östra sidan werldsdelarne Europa och Afrika: och här tränga isynnerhet tvenne wikar långt in åt landet. Den nordligaste af dem, som går in i norra delen af Europa, kallas wid inloppet Nordsjön, och längre in Östersjön, som sjelf äger flera grenar mot norr och öster: och den andra går in imellan Europa och Afrika, och kallas Medelhafwet. Denna är den största af alla wikar på Jorden. Den går ända opp emot Asien, och grenar sig i flera mindre wikar, i synnerhet på norra sidan. Under Equatorn går en stor bugt inåt Afrika, hwilken kallas Guineiska Wiken, och här utanföre kallas hafwet Ethiopiska hafwet. På westra sidan om Atlantiska hafwet ligger nya Werlden, och der ser man, norr i Nord-Amerika tvenne ofantliga hafswikar som kallas Baffins och Hudsons Wikar. Wid norra Wändkretsen går en annan wit inåt landet, mellan Norra och Södra Amerika, och denna wit, som heter Merikanska Wiken, är näst Medelhafwet den största på Jorden. Utanför den östra kusten af Amerika kallas Oceanen Brasilianska Hafwet — och emot söder sträcker denna Ocean sig fram, ända till Polen. Man kommer ur Westra Oceanen till Stilla Hafwet, förbi Amerikas södra udde, som kallas Kap Horn, och till Indiska Hafwet förbi Afrikas södra udde, som fått namn af Goda Hopp=Udden, för det att den Man, som första gången seglade till densamma, ändteligen här såg landet slutas, och wita österut, och man således fick godt hopp, att komma sjöledes in i Indiska Oceanen, dit man önskade finna en väg.

Södra Oceanen, eller Indiska Hafwet, går öster om Afrika norrut, och möter, ett stycke på andra sidan om Equatorn, stränderna af Asien, der flera stora hafswikar tillskapas och tränga långt in i landet: såsom Röda hafwet, eller Arabiska Wiken, mellan Afrika och Asien: Persiska Wiken och Bengaliska Wiken. På östra sidan stänges denna wattenrymd af Polynesiens Öar, och söderut möter äfwen här Söderpolens Jeshaf. Ett anseeligt antal af större och mindre öar ligga äfwen fringspridda i denna Ocean.

När man således ser öfwer de stora Wattenen, så finner man, att mestadelen af dem ligger på Södra hälften af jorden, eller söder om Equatorn, och att Södra Polen ligger midt i ett alldeles ofantligt haf.

På de stora hafwen mellan Wändkretsarne blåsa windarna icke så ombytligt, som hos oss, att det den ena dagen blåser nordan, den andra sunnan, den tredje östan, och ofta flera wäder på en dag. Nej! öslanwädrer fortsar utan uppehåll på Stilla och Atlantiska hafwen, samt söder om Equatorn i Indiska Ocean, så att aldrig någon annan wind

blåser ute i dessa haf: och i norra delarne af Indiska Oceanen, äfwen-
som i hafwet näst utanför Siamiska och Tonkinska Wikarne, byter win-
den om endast två gånger om året, så att der blåser en ständig nor-
ostvind under det halfwa året, som solen är söder om Equatorn och un-
der andra halfwa året en ständig sydvest. Sådana ständiga vindar
kallas Passad-Windar; men man bör icke förgäta, att de finnes en-
dast emellan Vändkretsarne, och ute på Oceanerna; ty wid landet by-
ter vinden i det heta luftstrecket så besynnerligen om, att den om dagen,
när hettan ökes, blåser ifrån sjön till landet för att affwala luften, och
om natten twärtom ifrån landet till sjön, för att bortföra öfwer hafwet
den af solen på landet upphettade luften. — Så underbart är allting
inrättadt i naturen.

De som segla omkring jorden, fara derföre gemenligen alla wester-
ut: så att de kunna betjena sig af de ständiga windarna, i synnerhet i
Stilla hafwet. Den wäg de måste taga, när de komma ifrån Europa,
är den: att de igenom Atlantiska hafwet segla till Amerikas södra ud-
de, der de då, antingen gå omkring Kap Horn, eller igenom ett långt
fund, som är nära derintill och kallas Magellanska Sundet, för det,
att den som först seglade den vägen hette Magellan; men de råka der
nästan alltid ut för stormar och owäder. Sedan de hunnit wäl förbi
denna farliga udde, styra de norr ut mot Equatorn, och följa då med
östanwinden öfwer Stilla hafwet, hwarest de under vägen pläga gå i
land här och der på de små, men sköna öarna, som ligga i detta haf.
De segla sedan igenom sunden mellan öarne som äro emellan Asien och
Ulimaroa, in åt Indiska Oceanen, och igenom den, förbi Goda Hopps-
Udden, tillbaka in i Atlantiska hafwet: der de åter wända norrut, för att
komma hem till Europa. — En sådan resa kan icke göras på kort tid.
Man behöfwer wansligen dertill mycket mer än ett helt år.

Utom de redan omtalade Sunden, Anjan och Magellans Sund, will
jag ännu här nämna Gibraltars Sund, hwarigenom man kommer
in i Medelhafwet: Öresund, hwarigenom man kommer in i Östersjön:
Babelmandeb, som leder in i Arabiska wiken: Straat Sunda, som
sammanbinder Indiska hafwet med Östra Decan: Hudsons Sund,
som utgör inloppet till Hudsons wiken, och Darwis Sund, hwarigenom
man kommer in i Baffins wik.

De största och märkwärdigaste Öarna på jorden, utom Ulimaroa,
som för sin storlek håldre bör kallas fastland, will jag äfwen här upp-
räkna. De äro följande: Borneo söder om Asien: Nya Guinea i
Polynessen: Madagaskar öster om Afrika: Sumatra söder om Asi-
en: Britanien wester om Europa: Celebes söder om Asien: Nipon
öster om Asien: Nya Zelandes Öarna sydost om Ulimaroa: Jawa,
wid Straat Sunda: Stora Papus Ö öster om Celebes: Nowa
Semlas Öar norr om Asien: Island; Luzon nordost om Borneo:
Newfoundland (Njusoundlän), öster på Nord-Amerika: Kuba i
Mexikanska wiken: Irland wester om Britanien: Diemens Land sö-
der om Ulimaroa: Domingo eller Hayti nära till Kuba: Maginda-
nao söder om Luzon: Ceylon söder i Asien: Simbu öster om Nya

Guinea: Spitsbergen långt öppe i Norra Ocean: Dagoa nära till Simbu: Gilolo, eller Salemahera, öster om Celebes: Raryswans i i Hudsons wiken: Sicilien, Sardinien, Korsika, Kreta och Cypern i Medelhafwet, Jamaica söder om Kuba, och Porto Rico öster om Hayti: Magellans Varna eller Eldslandet wid Kap Horn, och otaligt många andra.

Stora Insiöar finnas äfwen, och jag vill här nämna de märk-wärdigaste: såsom Swarta och Rospiska hafwet på gränsen mellan Asien och Europa; en samling af flera stora insjöar i Norra Amerika mellan Hudsons och Mexikaniska wikarne: Marawi i östra delen af Afrika: Ural litet öster om Rospiska hafwet, och Bajkal in i landet af Asien: Parime i Syd-Amerika, mellan Equatorn och nordöstra kusten, och Titikaka wid westra kusten af samma werldsdel, nära Stenbockens wändkrets: samt Ladoga och Onega i Europa, söder om Swita hafwet.

De största Elfwerna som finnas på Jorden äro följande: 1) Apurimak eller Amazonfloden i Amerika, som rinner ut i Westra Ocean nära Equatorn, och är den största af alla floder: 2) Nil, som i östra delen af Afrika faller ut i Medelhafwet: 3) Angara eller Jeniseja, som i Asien faller ut i Ishafwet. 4) Janktsekiang eller Riangfloden, som flyter i Asien öster ut till Stilla hafwet, och hwilka fyra äro jalla mer än 400 mil långa: — 5) Hoangho eller Gula floden, norr om Janktsekiang: 6) Obi, som flyter norrut i Asien och faller i den wiken, som af denna floden kallas Obiska wiken: 7) Missuri eller Mississipi, som i Nord-Amerika faller söderut in i Mexikaniska wiken: 8) S:t Lorenz-floden, som i samma werldsdel faller öster ut, och är den floden, hwarigenom wattenet rinner utur de många och stora insjöarne, hwilka ligga i den trakten af Nord-Amerika: 9) Menankom eller Kambodja, som faller i hafwet wid ändan af det landet, som är emellan Tonkiniska och Siamiska wikarne: 10) Lena, som i Asien faller i Ishafwet öster om Angara: 11) Paraguay, som flyter i Syd-Amerika åt söder, öfwer Stenbockens wändkrets, och faller igenom en 15 mils bred mynning ut i Westra Ocean: alla öfwer 300 mil i längd: — 12) Amur eller Segghalienfloden, öster i Asien: 13) Ganges eller Pudda, som är en mycket ryktbar flod, och flyter ut i Bengaliska wiken: 14) Burrampooter, som är näst österom Ganges: 15) Irawaddi eller Awasströmmen, som är i samma del af Asien ännu litet längre österut: 16) Wolga som flyter igenom östra delen af Europa, och faller ut i Rospiska hafwet: 17) Orinoko, som faller i Westra Ocean på norra kusten af Södra Amerika: 18) Frak, som flyter ut i Persiska wiken: 19) Donau, som rinner igenom södra delen af Europa österut till Swarta hafwet, och 20) Joliba eller Nigergfloden, som flyter midt i Afrika österut, och slutligen förlorar sig i den omätliga sandöknen, så att den (såwida man wet) icke hinner på något ställe till hafwet: hafwa alla en längd af mer än 200 mil.

De märk-wärdigaste Wattenfall på Jorden äro: Niagara i Norra Amerika, der S:t Lorenz-Elfwen, under det den flyter mellan de stora Insiöarna, störta sin ofantliga wattenmängd utföre en brant af 27

famnar, och hwilket är det wattenrikaste af alla Wattenfall. — Det högsta i Europa, är i Pyreneiska Bergsåsen, der flera bäckar falla utföre en brant stenvägg om 230 famnars höjd. Nilen gör äfwen flera stora wattenfall omkring norra wändkretsen, och närmare opp emot dess ursprung.

Alla öfriga märkwärdiga Sjöar, Wikar, Sund, Strömmar, Därr och Uddar och mera sådant, komma att längre fram i denna bok omtalas, jemte de werldsdelar hwari de finnas och till hwilka de höra. Sedan wi nu omnämnt den allmänna fördelningen af land och watten på Jorden, så skola wi företaga oss, att omtala hurudana sjöarna och landden äro, såvida wi här kunna och böra göra detsamma.

Botten i Sjöarna är icke jemn som golfwet, utan somliga ställen äro djupa och somliga grunda. Der fins ställen ute i hafwen, hwilka äro wist en mil djupa, så att man knapt skulle räcka till botten på dem, om man satte en sten i ena ändan af ett snöre, som wore så långt att det skulle räcka ifrån den ena milstolpen längs åt wägen till den andra. Andra ställen äro mycket grundare så att man ej behöfwer mycket långt snöre för att räcka till deras botten. På somliga ställen åter är det så grundt, att skepp ej kunna komma fram; utan om ett skepp kommer med fart, så stöter botten eller kölen eller sidan af skeppet emot, och går sönder, då skeppet sjunker ner och brytes sönder af wågorna, och folket drunknar, om de ej kunna med båt eller bräder, eller med simmande komma i land. En sådan olycka kallas Skeppsbrott: derföre äro sådana grunda ställen mycket farliga för sjöfarande, och derföre måste de wäl akta sig för dem; men i de stora hafwen äro icke många sådana ställen, ty der är mycket djupt. Om ett sådant grundt ställe har på botten stenar eller berg, så kallar man det ett Grund; men har det endast sand, så kallar man det en Sandbank. Finnas nära kusterna, liksom wallar, den ena utom den andra af sandbankar, upplastade af hafwet, kallas de Duner. Bestå dessa grund af Koraller (ett slags djur, som bo uti växande hus af kalk) kallas de Korallbankar *). På somliga ställen gå berg och stenar med sin topp under wattnet, och när wågorna sen gå öfwer det stället så brusa de derpå, så att wattnet stänker högt opp, att det dånar och fradgas: och sådana ställen kallar man Bränningar eller Safsbränningar: och när man ser sådana då man seglar, så måste man akta sig för dem och fara ifrån dem; ty stöter fartyget emot dem, så lider man skeppsbrott. På somliga ställen åter gå bergspetsarna opp igenom wattnet, och då ser man klippor och skär och öar ofwan om wattenytan.

Wattnet, som är i Sjöarne, står icke stilla. När det blåser helt sakta, så blir wattnet ofwanpå krusigt, och då säger man att det går små wågor; men när det blåser starkt, blifwa wågorna äfwen större,

*) Nu för tiden finnas dessa endast uti de warmare hafwen, men flera äro, t. ex. Gottland i Sverige, hafwa ursprungligen varit korallbankar.

och på hafwen blifwa de då så stora som stora hus; och då wältra de efter hwarandra, och skeppet, som seglar der, är ibland oppe på den höga wägen, ibland åter nere imellan wågorna. När de stora wågorna wältra mot stranden, så att de icke komma längre, så är det lifasom de der skulle brytas sönder, och då dånar det hårdt och brusar starkt; man kan då icke komma i land på sådana ställen, ty wågorna skulle slå sönder båten emot stranden och folket skulle drunkna; men will man komma i land, måste man då uppsöka en wit eller ett sund, der wågorna icke gå så stora, der det är lugnare och stillare *).

Nu märkligare är wattenets lopp i en bestämd riktning uti wisä haf, oberoende af vinden, hwilket man kallar Hafsström. Så flyter genom Behringsundet en dubbel hafsström; en ifrån Ishafwet in i Stilla hafwet, en annan twärtom. Stundom strömmar watten på ytan och på djupet åt motsatta håll, som i Gibraltars sund. Af sådana Hafsströmmar är Golfströmmen i Atlantiska hafwet den märkligaste. Den börjar i Mexikanska wiken och efter att följa Norra Amerikas kust, wänder den sig åt öster, och derefter åt sydost till Azoriska öarne.

Wid stränderna i de stora hafwen får man se en underlig sak, som man aldrig får se i de små sjöarna. Man får se, att der skeppet den ena stunden kan segla, der är helt torrt, så att man kan gå der på botten den andra stunden, och sen kommer der åter watten, så att man åter kan segla der. Man kallar detta Ebb och Flod. Det går så till. När det är så grundt att skeppet endast jemt flyter fram, såsom i en wit, som icke är mycket djup, så ser man der, huru watten minskas eller rinner utur wiken, så att der efter 6 timmar är helt torrt, så att man kan gå på botten. Strax derpå börjar watten komma tillbaka, och ökas allt mer och mer under 6 timmar, och då kan skeppet åter segla der. Sen minskas watten åter i 6 timmar, så att det blir torrt, och stiger åter i 6 timmar att man kan fara med fartyg, och faller åter, och så allt oafbrutet. När watten faller eller minskas, kallas det Ebb, och när det stiger eller ökas åter, heter det Flod **).

Det Watten, som fins i goda källor, har ingen färg och ingen smak. Det är helt klart och helt rent: men i hafwet är watten hwarken så klart eller så rent; utan det är ofta grumligt och smakar salt och bittert. I ganska många insjöar och träsk och floder är watten icke salt och bittert, fastän det icke alltid är klart, utan ibland grumligt; men det fins också några insjöar och källor och strömmar, hwaruti watten är salt. Watten är icke lika salt på alla ställen i de stora hafwen; utan der det är varmast, der är också watten allrasaltast och allrabittrast, och det är mycket wäl att det så är; ty derigenom håller watten sig ständigt friskt, så att det ej ruttnar och stäms i warmen, som det eljest skulle göra.

*) Ett sådant ställe i en wit eller ett sund, der skepp och andra fartyg kunna ligga, utan att de stora wågorna kunna skada dem, kallar man en Hamn.

**) Ebb och Flod kommer deraf, att Månen och Solen verka på watten i de stora hafwen; huru det går till, får man weta af Astronomen.

Uti det heta luftstrecket på Jorden fins ingen winter, och derföre fins der ingen is och snö, utom på de höga bergen. När man berättar för dem, som bo der, att det händer hos oss, att man kan den ena tiden på året, nemligen om vintern, gå och föra på wattnet, som då är ofwanpå så hårdt som en sten, och att marken under den tiden är alldeles hwit; så weta de icke huru det går till. När en man, som war hemma ifrån en ö i det heta luftstrecket, en gång kom till ett ställe, der det snöade, undrade han mycket att det regnade hwitt, som han kallade det. Men det är mycket wäl, att snön, som täcker jorden om vintern, är hwit, ty man ser då, när det är långa nätter och korta dagar, bättre i mörkret, emedan den hwita snön lyser ifrån sig, så att man ser tydligare: man wet ganska wäl huru mycket ljusare det är ute om asfnarna, sedan snön gjort marken hwit, än förut om hösten, då ännu ingen snö kommit. Snö hindrar ock kölden att så djupt nedtränga i jorden och skada wärter och rötter.

Salt watten fryser icke så snart till is, som det som icke är salt; och de stora hafwen frysa aldrig så, att man på isen kan fara öfwer dem. I Ischafwet eller norra Ocean fins mycket is, nästan hela året igenom, så att den icke engång hinner smälta opp midt om sommaren; men den flyter der och far fram och tillbaka såsom wädrer för den, i stora hopar och stycken, och kallas då Drifis. Så gör det äfwenwid södra polen och der ännu mer; ty der är ännu kallare än wid den norra, och till polerna slipper ingen för isens stull. När isen, som flyter i hafwet icke hinner smälta opp, så ökas den allt mer och mer i ofantligt stora massor, som ofwan wattnet se ut som berg, och gå ganska djupt ner i wattnet. De kallas då Isberg: och när solen skiner på dem, glimmar isen med många färger, och watten rinner utföre sidorna, såsom forsar utför ett berg: och det är så kallt omkring dem, så att, när man kommer seglande, känner man på långt håll, att det blir kallt, och då bör man söka undwika att möta dem. Om wädrer drifwer sådana isberg emot warmare luftstreck, smälta de åter opp; men stanna de inom Pol-cirklarna, kunna de ligga der i många år. Så ligger en is, som kanske aldrig smälter, på norra kusten af Nord-Amerika, och när Kapten Cook seglade mot södra Polcirkeln, såg man der omätliga isfält och isberg i långa sträckor bakom och öfwer hwarandra, så långt ögat kunde hinna, fastän det war i den tiden på året, då det skulle wara sommar.

Men jag hör äfwen omtala att Källor finnas, som äro warma eller innehålla warmt watten: och af dem äro somliga kumma, men andra äro kofheta, så att man kan koka i dem om man hänger det som man will koka i källan. Sådana källor finnas till exempel på Island, på Sicilien, och på ganska många andra ställen i alla Jordklottets delar. Somliga af dem spruta wattnet högt opp i lusten: somliga äro stilla en stund, och spruta sen det heta wattnet opp med buller och då den andra stunden: och somliga äro alldeles stilla såsom andra källor. De kallas ofta Warma bad, för det att man brukar bada i det warma wattnet, som man tager ur dem, emedan det är mycket helsosamt. Man

kan lätt begripa att det måste vara eld nere uti Jorden på sådana ställen, der watten i källorna blifwer så varmt.

När watten kommer i värme, så stiger det opp som en rök i luften, och då säger man, att watten dunstar bort. Af dunsterna, som uppfuga ifrån sjöarna och hafwen, blir sedan moln, som wädrer drifwer öfwer landet: och af molnen blir regn, som watten Jorden, att den blir fruktbar: och sen rinne watten genom floderna åter i sjöarne och hafwen. På detta sätt är watten jemt i rörelse, för att göra Jorden skön och fruktbarande.

Ett slätt land kallas det, hwarpå icke finnas några ojemnheter. En Hed är en torr och ofruktbar slätt. En slätt kallas Öken, när den är ofruktbar och obebyggd af menniskor; Sandöken, då den yta betäcks af sand; Stenöken, då den underliggande bergarten öfver allt framstår i dagen. Stepper kallas slätter, som hafwa brist på watten (det watten som der finnes är wanligen salt), för återbruk otjenlige och lemna endast bete. Uti öknar finnas likwäl här och der bördigare släcker, försedde med friskt watten och lifligare grönska, dessa kallas Oaser.

Minsta delen af Jorden är likwäl slätt och jemn, utan höjder, dalar, berg och slätter byta om med hwarandra öfwer allt. Att det så är, är vändeligen wäl, ty eljest skulle Jorden nästan på alla ställen wara ofruktbar, och ingen skulle kunna bo på densamma. Bergen se wäl ofruktbara ut, och många äro det; men de hjälpa till att göra det öfriga landet fruktbarande. Utom bergen skulle inga källor, inga strömmar eller rinnande watten finnas, ty sådana komma alltid från bergen, och utom dem skulle Jorden ej bli wattenad, utan bli helt torr såsom en öken; och om det också regnade, skulle watten icke rinna bort, om icke landet wore ojemt; utan det skulle bli som ett kärr alltsammans. Utan berg skulle allt hafwa ett tomt och enformigt utseende; men nu ser allt så mångfaldigt ut, allt är nytt och wacker, när berg och dalar, och kullar och slätter, och sjöar och strömmar omwexla med hwarandra på Jorden. Skogar wäro äfwen på de flesta bergen; många af dem äro äfwen täckta med mull, så att der växer gräs och allehanda andra saker på dem såsom på marken. Bergen innehålla äfwen en mängd dyrbara saker, såsom guld och silfwer, koppar och jern, och präktiga stenar, som menniskorna söka opp och bryta ut, och använda till sin nytta och prydnad.

När man ser ett och ett berg i fänder, så ser det ut som bergen icke skulle wara i någon ordning på Jorden; men wid närmare betraktande finner man att det är helt annorlunda. På somliga ställen ligga berg i långa rader, det ena efter och bredwid det andra, så att de hänga tillsammans nedantill, och utgöra i hela längden icke mer än ett enda berg med många spetsar. En sådan rad af berg kallas Bergsträcka, eller Bergsrygg, eller Bergs-ås. Det ges bergsryggar, som äro ofantligt långa och stora, ibland flera hundra mil, och ifrån dem gå

sedan mindre bergsryggar eller rader åt sidorna, liksom grenar ifrån en stam. Så går en stor bergsrygg, som kallas Andiska Åsen, igenom hela Syd-Amerika, allt ifrån dess södra udde, längs åt västra kusten, ända till och igenom Panama-Ödet inåt Norra Amerika. En sådan bergsrygg går äfwen emellan Europa och Asien, och kallas Ural eller Jugoriska Bergs-åsen. Två sådana ofantliga bergssträckor gå österut genom hela Asien, nära hvars östra kust de slutligen råkas, och gå sedan ännu vidare i nordost: och många ofantliga grenar gå derifrån både åt norr och söder. Äfvenså gå flera sådana bergsryggar ifrån väster till öster i Afrika, hvaraf den som är närmast Medelhafvet kallas Atlas, och man brukade fordom säga, att Atlas stödde Himmelen och bar den på sina spetsar. En vidsträckt bergsrygg går äfwen igenom samma werldsdel ifrån norr till söder. Likaså stryka flera sådana bergsåsar genom Norra Amerika, — men alla dessa stola framdeles närmare beskrifwas.

Det finnes också berg, i synnerhet uti de stora bergsryggarna, som äro mycket höga. De äro så höga, att om man skulle kunna mäta dem rätt ner ifrån spetsen eller öfwersta toppen till marken, skulle somliga gå ända till en half mil i höjd. Det högsta berget, som fins på Jorden, är en af spetsarne af bergskedjan Himalaya uti Asien, som är omkring tre fjerdingsväg öfwer hafwets wattenyta.

De höga bergen äro sällan, som de låga, runda och fullriga ofswanpå, utan deras spetsar äro branta och hwasfa, och sådana berg kallar man Fjällar, t. ex. Norriska fjällarne, som utgöra en rad med höga berg på gränsen emellan Sverige och Norrige.

Bergen sträcka ofta sina toppar högt opp igenom molnen emot himmelen, så att då man är ofswanpå dem, så ser man molnen nedanför kring om berget, och när man går ner eller opp, och kommer in i molnen, så ser man att de äro endast wattenångor eller en dimma, såsom jag förut har beskrifwit. Ofswanpå de höga bergen ligger is och snö, som aldrig hinner smälta opp, ehuruwäl de äro i det heta lufstrecket; emedan det alltid är kallt högt opp i luften, fastän det är warmt nere i dälberne. Sådana fleråriga samlingar af snö och is kallas Glacievärer. Nedrulla från bergen stora snömassor, kallas de Laviner. Den märkwärdigaste punkt på hwarje Fjäll är den, hwarest den ewiga snön widtager, och kallas Snögränsen. Under Equatorn, der warman är störst, är Snögränsen omkring 7500 alnar öfwer hafwet, men den sänker sig sedan ju närmare man kommer mot Polen, så att Snögränsen i norra Europa infaller ner wid Hafwets yta wid 80 graden; flera grader sydligare i Norra Amerika och på ännu längre afstand från Södra Polen.

Nu är det äfwen lätt att begripa huru det kommer till, att källor och floder komma ifrån bergen. Dels smälter snön och isen opp på dem till watten: dels samlas wattenångorna kring om dem, och blifwa der watten, fastän det ej regnar, och dels stannar wattenet, när det regnar i bergshålor och remnor, och rinner småningom bort, och icke på engång såsom på släta marken.

Somliga ställen af landet äro högre än de andra, fastän der ej är berg, och de kallas då Landthöjder: och om de höga ställena äro långa, kallas de Landtryggar. De bestämma och wanligen Wattu-killnaden, eller de ställen, hwarifrån wattenets aflopp sker till olika haf. Ifrån de höga ställena på landet, såsom berg och landtryggar, komma floderna: och när man på karta ser på floderna hwar de börjas, så wet man straxt att der går fram antingen en bergsråd eller en landtrygg, emedan watten icke skulle rinna, om det icke bar utföre. Twenne sådana landthöjder äro märkwärdiga i Europa, nemligen en i östra delen deraf midt emellan Hwita och Swarta hafwen, och den kallas Allauniska Höjden. Ifrån densamma rinna floder både till Östersjön, Hwita hafwet, Kaspiiska hafwet och Swarta hafwet, och den förut omtalade Wolgasfloden har der sin källa och sitt ursprung. Den andra är i södra delen af Europa, wid en hög bergsrugg, kallad Alperne, och derifrån falla strömmar både till Nordsjön, Medelhafwet och Swarta hafwet. I den trakten apprinner äfwen Donau och många af dess grenar. Sådana höjder finnas äfwen i de andra werldsdelarna.

Det finnes också berg, som äro brinnande eller eldsprutande. På dem är det wanligen ett hål oppe i toppen, hwarigenom rök utkommer såsom ur en skorsten. Somliga af de brinnande bergen gifwa aldrig annat än rök ifrån sig; men i somliga får man ibland höra ett förfärligt buller, och då skakas hela landet, sedan uppstiger utur öppningen en eld, högt opp emot himmelen: stora glödheta stenar kastas opp med sådan fart, att de flyga långt bort ifrån berget: en svart swafwelrök sprider sig omkring liksom stora moln, och från den utgår ljungeld med åska. Sedermera kommer opp ur berget liksom en ström af smälta stenar, som flyter eldröd utför bergets sidor, och tänder eld på allt hwad den råkar, och stannar i gropar och dälber liksom brinnande sjöar, eller rinner ner i hafwet med ett försträcktligt dån. Om man slår litet smält tenn i watten, så får man höra huru det fräser: man kan då tänka hwad en hel ström af den flytande eldmassan skall göra, när den rinner i hafwet. Denna eldmassa kallas Lava, och när den stelnat och blifwit kall, blir den som glas eller som slagg. — Sedan lawan runnit en tid, kommer wanligen mycket aska och pimssten opp ur berget, och sedan stillar sig berget åter, och ryker endast såsom förut. Man kallar de eldsprutande bergen äfwen Vulkaner.

Ännu äro många Vulkaner på Jorden. På ön Iseland allena finnas 10 sådana: på öarna i Medelhafwet äro flera stycken. I Asien är en wid ändan af Medelhafwet, och en på ön Sumatra, samt flera i östra delen. I Nord-Amerika finnas eldsprutande berg till ett stort antal på Panamanäset, och i Syd-Amerika finnas i Andiska åsen många sådana. Äfwen Polynesiens öar bära flera Vulkaner, och några äro på öarne omkring Afrika; så att antalet af Vulkaner på Jorden stiger till ungefär 80 stycken: af alla dem är berget Atna på ön Sicilien det ryktbaraste. — Men det är likwäl många, som hafwa sloctnat, somliga för så lång tid tillbaka, att man icke en gång wet när de brun-

nit. Ibland händer det också, fastän sällan, att ett berg börjar spruta eld, som förut icke varit någon vulkan.

En mängd eld finnes således på wissa ställen nere i Jorden. Om den elden bränner stora hål, så händer det till slut, att marken der faller in: eller om elden råkar sådan luft som brinner, eller watten kommer åt elden, så spränges Jorden liksom genom krut: då ramlar städer omkull, och der som war sjö blir land, och der som war land blir sjö; en sådan förfärlig händelse kallar man Jordbäfning.

2. Om Naturens Riken.

När menniskorna hafwa noga betraktat alla de ting och saker, som finnas på Jorden, eller i Sjöarne och på Landen, så hafwa de äfwen funnit, att alla de ting, som man kallar Natur-*alster*, kunna hänfö-
ras till trenne slag: och de tre slagen, hwartill höra så många och nä-
stan oräkneliga saker, hafwa blifwit kallade Natur-*Riken*. Derföre
finns det tre Natur-*Riken*, nemligen Stenriket, Wäxtriket och Djur-
riket. Men för att riktigt förstå deras skillnad, bör man weta att dju-
rens kroppar bestå af en oändlig mängd liksom sammanslätade ihåliga
strängar eller ådror, hwaraf somliga äro stora, och somliga helt små och
fina, och att i dessa rören eller ådrorna flyter en wätka, som ibland
är röd, då den kallas blod, ibland åter och på andra ställen är den på
annat sätt beskaffad; ty spotten kommer också ur sådana der små ådror,
som öppna sig i vår mun; och så på många sätt. På samma sätt är
det med växterna. Om du tar en rotting eller ett spannsrör och skär
den på ändarne, så at den blir ren, och wäter på den ena ändan, och
sedan blåser i den andra mycket starkt; så får du se huru det börjar
liksom koka i den wåta ändan. Du finner således, att der går en hop
små fina ådror genom läppen, och så går det igenom alla träd och väx-
ter som finnas, fastän de i somliga äro mycket fina: och medan de wäxa,
äro de små ådrorna fulla med saft, hwarigenom växten liksom födes,
och blir i stånd att slå ut blad och blommor och grenar. — Nu bör
man också weta, att sådana kroppar, som jag bekrifwit djurens och
växternas wara, kallas organiska. De organiska hafwa inre rörelse
och lif, samt tillwäxa inifrån, nå snart sin högsta utbildning, aftaga
derefter och dö ut. De oorganiska deremot hafwa ingen inre rörelse,
ingen egen lifskraft, utan blott naturens allmänna osynliga krafter, som
bestämma dem att draga till sig små likartade delar utifrån, hwarföre
deras tillväxt sker blott utifrån eller genom nya hopade delar på yttre
sidan, och de kunna derigenom blifwa huru stora som helst — samt haf-
wa mera waraktighet än de organiska. De ting som höra till Sten-
riket äro vorganiska och de äro deri olika alla de ting som höra till
de andra Naturens riken; ty alla de andra äro organiska. Till Sten-
riket räknar man således alla slags Stenar, Jord, Ler, Watten, Salt
och allt, som icke uppkommer genom inre lif såsom växternas och dju-
ren. Till Wäxtriket höra alla organiska natur-*alster*, som wäl inifrån
tillwäxa, men sakna känsla och friwillig rörelse, såsom Träd, Örter, Gräs,
Swampar och mera sådant: och till Djurriket räknar man alla lefwande

warelser med känsla och frivillig rörelse. Man kan således lätt weta, till hwilketdera Riket ett ting hör. En flinta har intet lif, intet inre omlopp af wätskor, och hör således till Stenriket. En ros wa tillwäxer inifrån och i dess blad ser man tydliga ådror, men den har ingen kän- sel eller frivillig rörelse och hör således till wärtriket. En Sjäwil åter har känslor och frivillig rörelse och hör derföre till Djurriket. — Wi kalla alla dessa ting natur=alster eller natur=produkter blott då de äro i sitt ursprungliga tillstånd, och icke då de af människohänder blifwit bearbe- tade eller förändrade, ty då få de namn af Konstprodukter; men äm- net till dessa är alltid hämtadt ur naturens riken. Man kan lätt finna hwaraf hwarje konstprodukt är bildad. Hwarifrån är ämnet till en penn- knif med benkast? knifwen hör till Stenriket, ty stålet är taget ur ber- gen, och skaftet hör till Djurriket, ty benet har tillhört ett lefwande djur.

Stenriket.

Till Stenriket hör, såsom jag nyss sade, alla oorganiska ting, som äro utan lif, utan frö, och utan att wäxa inifrån, såsom wärterna och djuren. Jag sade äfwen att de blott utifrån tillsätta de delar, hwaraf de sammansättas. Ett sådant mineraliskt tillwäxande ser man wid ko- landet af salpeter, när man sätter den starkt inkofta luten att swalna och, som man oegentligt kallar, wäxa; man kan sjelf eftergöra detta, om man tar några lod salpeter och slår kokande watten derpå eller också lägger salpeter i litet kokande watten, t. ex. i en thekopp öfwer ljuset, så länge någon upplöses, och sedan sätter detta watten att swalna, då man får se flere långa nålar uppskjuta. Tar man en och ser nogare på, så skall man finna att den har 6 släta ytor på sidan, och för än- dan wid på 6 andra dyliga, som söta ihop i en spets. De kallas derföre Salpeter-Krystaller; och i allmänhet kallas hwarje stenart, som så af sig sjelf innesluter sig inom släta och jemna ytor, för Krystall. De fleste af dessa samt många andre stenar äro af sig sjelfwe innan till bildade i släta ytor, som framkomma, när man slår sönder dem, och ligga jemte hwarandra såsom bladen i en bok. De sägas hafwa en eller flera genomgångar, allt efter som en sådan delning kan göras i en eller flera riktningar, t. ex. Kalksten har 3 genomgångar.

IBland de ting, som höra till Stenriket, will jag först nämna Jord eller Jordarter; såsom Kalk. Kalken fins ibland fin såsom mjöl eller pulwer, ibland såsom mjuka och lösa hwita stenar, då den kal- las Krita, och ibland i hårda stenar och berg, som då kallas Kalk- sten. Af sådan kalksten bränner man wanligen den kalk, som brukas till att mura med: då man bränner kalksten, och sen slår watten på den, så faller den sönder till mjöl, sådan som kalk är. Slår man watten på bränd kalksten, då den redan är helt kall, blir den likwäl mycket het, så att den äfwen kan kända eld på träd och andra sådana saker.

Om kalksten är wacker, ren, kornig och tät och blir glänsande när man slipar och polerar den, så kallas den Marmor. Man har Mar- mor som är helt whit såsom mjölk. Andra slag åter äro swarta, grå, röda eller spräckliga, och på många sätt färgade. Man brukar den då

till bilder och bord, och till väggar i sådana hus, som man vill hafwa mycket granna och prättiga. Af en sort kalksten som kallas Droppsten eller Stalaktit, äro äfwen de hwhita figurerna, som finnas i djupa underjordiska hålor, såsom jag redan beskifwit.

Gips är kalk blandad med en sort sur wättska, som kallas Swafwelsyra. Af Gips gör man gipsbilder och gipsade tak *).

En annan Jordart är det, som man kallar Lera eller Ler. Af den, när den är fin och hwit, gör man Porslin: och af den wanliga leran, när den blandas med sand, gör Krukomakaren stenkärl, och på tegelbruket slås och brännes deraf tegel, som man brukar att bygga med.

Lerjord ingår till mer eller mindre mängd i de flesta stenarter, isynnerhet i förening med Kisel, såsom i den wanliga Såltspathen; som desutom innehåller litet potassa (Kali). Såltspathen förekommer som bladiga rödaktiga korn i den wanliga gråstenen.

Talkjord finnes dels i wissa källor upplöst, under form af Bittersalt (Engelskt salt, som består af swafwelsyra och talkjord), dels i wissa lätta stenar, såsom Asbest, som stundom för sin trådiga byggnad kallas Berglin.

En annan Jordart, men som mest fins i hårda stenar, kallar man Kisel. Flera så kallade ädla stenar, såsom den fioletta Ametisten, den klara och kantiga Bergkristallen, den mångfärgade och stiftande Opalen, den randiga Onyren, den gråa Kalcedonen, den köttroda Karneolen, och den med många färger blandade Agaten, och ännu flera andra icke ädla, innehålla den Jordart som wi kalla Kisel. Till dem hör äfwen Glinta, som man brukar att slå eld med; Quarz (kattssten), som är mera klar och halfgenomskinlig. Utom mindre eller mera Kiseljord innehålla de öfrige ädla stenarne, talkjord, såsom den röda Spinellen eller Rubinen och den gröngula Chrysoliten; dels lerjord såsom den blå och dyrbara Safiren, som kommer närmast diamanten i hårdhet, samt den gula Topasen; dels berylljord, såsom den gröna Smaragden; dels zirkonjord, såsom den röda Syacinten. Den hårda, hwhita och genomskinliga Diamanten består af Kole och är det dyrbaraste och hårdaste ämne, som finnes. Sand är en samling af mycket små kiselstenar. När man blandar sand och aska tillsammans, och sätter i stark eld, så blir deraf Glas: och deraf gör man på glasbruket alla slags glas till fönster och kärl, och mångra andra nyttiga och wackra saker.

För det andra räknar man Salter till Stenriket. Utom det wanliga saltet, som brukas till att salta mat, och köttwaror så att de ej ruttna och förderwas, som kallas Koksalt, fins det många andra slags salter, som dels äro sura, och dels bittra: såsom Bitriol **),

*) Gips finnes stundom i tegelformiga Berg eller Kullar, ibland af ett par hundra fots höjd. — Är den ren och finfornig kallas den Alabaster och förarbetas mycket till bilder, bordstifwor o. s. w. — Den bladiga klara Gipsen kallas Marienglas.

**) Den wanligaste är jernbitriol, som sås wid beredningen af swafwel och begagnas att göra blått, färger o. s. w.

Alun *), Salmiak **), Borax ***), Engelskt salt, och flera andra, hvarom jag här icke vill tala; ty om jag skulle tala om allt, skulle jag få skrifa en mycket widlyftig bok. Jag vill derföre endast nämna hvarifrån man får det saltet, som mest brukas i werlden.

Enligt hwad jag redan nämnt, är watten i hafwen, isynnerhet i de warmare länderna, mycket salt. När man nu der släpper in watten ur hafwet i gropar, som man derföre gräfwit, och sen stänger till, att icke watten mer slipper ut, eller något annat watten in; så gör hettan, att watten snart dunstar bort, och då ligger saltet på botten af gropen som en tjock skorpa, och den hugger man sönder, och tager opp derifrån, då har man salt: och detta saltet kallas då *Hafssalt*.

Det fins också hela berg, som bestå af salt; och utur dem bryter man opp *Bergsalt*; men sådant salt är sällan rent, och ofta bittert. Man smälter derföre opp det i watten, och renar det och sen låter man watten dunsta bort i solvärmen eller med eld, då man får rent salt. Så får man äfwen salt ur salta källor; och sådant salt blir finare och hwitare än hafssaltet. Hos oss kallar man det fina och hwita saltet *Lüneburgersalt*, för det att man mest fått det ifrån staden Lüneburg.

För det tredje höra de så kallade *Jordfettmor* eller brännbara ämnen (*Inflammabilier*) till *Stenriket*. Man får wäl många ja de mesta feta och brinnande saker ur *Wärt-* och *Djurriket*, såsom *Olja*, *Harts*, *Tjära*, *Beck*, *Tran*, *Talg* och *Is*; men det är icke om dem som här är fråga. *Jordfettmor* komma ur *Jorden* och *Bergen*, fast dock en stor del af dem (eller nästan alla, med undantag af swafwel) tyckas hafwa ett organiskt ursprung, som dock går så långt tillbaka, att ingen menniska wet när eller huru det tillgått wid deras bildande.

Det finnes flera slag af dem, men jag vill här endast omtala de allmänaste. Ibland dem är wäl *Swafwel* det första, som brukas att taga eld med, och till flera nyttiga saker: swafwel finnes också uti våra wanliga grofwa *Blyerts*pennor. Den egentliga *Blyerts*en består af *Jern-* och *Kolämne*: men grofwa *blyerts*pennor göras af fint sönderstött *blyerts*, som blandas till smält swafwel och gjutes i formar. — *Ambrä* är också en *Jordfettma*, och luktar wäl när den brännes; den brukas till rökelse och den blandas i lack, och ger då den angenäma lukten, som fint lack har, då det brinner. — *Bernsten* hör också till *Jordfettmorna*, och brukas till små prydnader, såsom *Hjertan*, *Örringar*, m. m. *Stenkol* höra också dertill. De se ut nästan som andra sotkol, äro swarta, glänsa, när man bryter sönder dem, och brinna nästan som andra kol, men gifwa nästan alltid en obehaglig lukt af swafwel. De finnas uti somliga berg i stor myckenhet, och brytas opp derur, isynnerhet i de land, der det är ondt om wed. *Stenkolen* finnas i långa

*) Fås ur en swafwelaktig lerjord eller så kallad alunstiffer.

**) Fås wid eldsprutande berg eller genom destillation af djurämnena; brukas i medicin såsom ett wigtigt löfande medel.

****) Finnes i wisfa bergsgropar och källor i Italien och Indien; brukas att lösa med.

gångar, så att de som skola bryta dem, komma till slut långt in i bergen: och det fins Stenkols-grufwor, som gå ända under hafwet. — Bergbeck (asfalt) är swartbrunt, och glänsande likt beck; brinner med stark låga. Bergolja är flyktig, lätt antändlig, skall af Egyptierne blifwit begagnad att inbalsamera lik med, som derigenom förwaras öfwer 1000 år; sådane lik kallas Mumier.

Men wi komma nu till en wigtigare del af natur-älfstern utaf Stenriket: jag menar Metallerna. De äro de tyngsta af alla kroppar och ting, som wi känna: ljus kan aldrig tränga igenom dem, fastän de äro aldrig så tunna, förr än der kommer hål, ty de äro fullkomligt ogenomskinliga. De äro glänsande när de äro rena, och de låta smälta sig i eld till hwarjehanda saker, ehuruwäl somliga behöfwa liten värma för att smälta, och andra deremot en mycket stor hetta. Metallerna äro af två slag, Ädla och Oädla Metaller. De ädla metallerna äro mycket fina, och brinna icke opp till aska i elden, såsom de oädla göra; ty om man smälter silfwer, som är en ädel metall, så får man alltid lika mycket igen, utan att det igenom hettan förminskas; men om man smälter tenn, som är en oädel metall, så bräns det till slut opp till ett grått pulfwer, såsom man lätt kan försöka.

Bland de ädla metallerna, äro de mäst kände Guld, Silfwer, Platina och Qwicksilfwer. Alla de andra äro oädla, nemligen Tenn, Bly, Koppar, Jern, Zink, Wismut, Kobolt, Antimonium, Arsenik, Nickel, med flere, som i senare tider blifwit upptäckte.

Guldet är, som bekant är, gult och glänsande. Det är näst Platinan tyngst af alla metaller, nemligen $19\frac{1}{2}$ gånger så tungt som watten, då Platina är 21 gånger så tung; det rostas aldrig, hwar man ock må lägga det; fastän man skulle gräfwä det ned i Jorden, endast det är rent och oblandadt: det bräns icke opp i elden, det är så smidigt, att man kan smida ut det så tunnt, som man wet att bladguld är. Det anses derföre dyrbarast af alla metaller, men användes nästan endast till prydnader. — Den metallen, som kallas Platina, är ganska litet allmän, ty det fins icke mycket af den; och den är swår att arbeta, emedan den fordrar den starkaste hetta man någonsin kan åstadkomma, för att smälta. Man har kallat den hwitt Guld, för det att den är så tung och fin, och oföränderlig i luft, watten, eld och jord, som guldet: men den kan icke smidas så tunn som guld. — Silfwer är, som man wet, hwitt och glänsande. Det är icke så tungt, nemligen blott $10\frac{1}{2}$ gånger så tungt som watten, eller så smidigt som guld, men lika oförgångligt, då det är rent: och det är den nyttigaste af de ädla metallerna, emedan man brukar det till kärl, som på en gång blifwa både mycket wackra, starka och goda. + Qwicksilfwer är också en ädel metall. Om Platina är så swår att smälta, att en eld swårigen kan göras så stark, att den förmår smälta densamma; så är Qwicksilfret deremot så lättsmält, att det till och med är för varmt under vår vinter för densamma att wara osmält. Det är derföre alltid flytande liksom smält tenn: endast då, när det blir owanligt stark köld, har man sett det stelna, och då blir det just som tenn, och låter smida sig som

tenn; men så snart det blir litet mindre kallt igen, så smälter det åter opp. Om man blandar qwicksilfwer och smält swafwel tillsammans, så får man Cinober, som är en wacker röd färg.

Tenn är wäl också lätt att smälta, så att man icke behöfwer stark eld, förr än det blir flytande, men förwandlas wid starkare eld till ett grått pulswer. Bly är tungt, nästan som silfwer, och är mjukast af alla metaller; men det är icke så segt som guldet och fordrar litet starkare hettå än tenn, om det skall smälta. — Koppar är röd till färgen, och mjuk och seg, men smälter icke så lätt som blyet, utan fordrar mycket starkare hettå. Om något snart kommer åt koppar, så ergas den, och då blir af kopparen Erg, som kallas Spanskgöra, hwilken är en blågrön färg. Alla sura saker lösa opp bly och koppar, och det, som då kommer af dem, är mycket giftigt. + Jern är den nyttigaste af alla metaller, och det fins också mest af den på Jorden. Jern, upplöst, är icke skadligt, utan snarare stärkande för människokroppen. Därföre kan man ock utan fara koka mat i kärl, som äro gjorda af jern. Man gör äfwen Stål deraf, som är nyttigt till allt, som skall wara hwarst och hårdt, såsom knifwar, yxor, borrar och mycket annat — och som blir så wackert, när det är fint och poleras wäl, att nästan ingen metall kan bli så wacker. Men jernet rostas snart, och blir då till ett rödt pulswer, som kallas Brunrödt, och som brukas till att rödfärga trädhuss med, och många andra trädsaker, som skola stå ute i fria lusten: ty träd ruttnar icke så snart, sen det blifwit måladt med denna färgen, som eljest. — Ett slags jernaktig sten som är swartglänsande, bladig, kallas Magnet, och har den underliga egenkapen, att den drar annat jern till sig, så att, om den kommer nära till silspån, eller nålar, eller små spikar, eller annat smått jern, så flyndar det straxt till magneten och fastnar på den. Man kan också af jern och stål försärdiga magneter, som då göra på samma sätt; men hwad som är ännu underligare är det, att magneten will med ena ändan alltid wända sig åt norr, och med den andra åt söder, såsom jag berättade, då jag talade om Kompassen. Man brukar derföre säga, magneten har två poler, såsom Jorden, nemligen norrpole och söderpole. Des användande i Kompassen har warit af största nytta för sjöfarten och för jordens närmare kannedom.

Af oäbla metaller will jag ännu nämna Zink, som ser ut nästan som Tenn, och är nästan lika tung men mycket hårdare, och då den blandas med koppar, blir af blandningen Messing: — Wismut, som är hwitgul, och smälter mycket lätt, nästan som tenn: — Kobolt, som är hwitgrå, såsom fint stål, när man bryter det, och om man blandar kobolt något syrsatt i glas, när det smältes, så får glasets en wacker blå färg deraf: — Antimonium, som har nästan samma färg som silfwer, och blifwer mycket tunnt, nästan som watten, när det smältes: — Arsenik, som ser ut nästan som bly: men luktar mycket illa, likasom af hwitlöt, när det wärmes, och är i hög grad giftig. Detta gäller isynnerhet om Arseniksyrlighet, hwilken liknar ett hwitt pulswer och mest är bekant under det oriktiga Mercurium, som egentligen tillhör Qwicksilfret.

Metallerna finnas wänligen i Berg, dels rena eller på sin höjd blandade med hwarandra, då de kallas gedieгна, dels förbrända till aska (oxid) eller blandade med ämnen såsom Swafwel, Arsenik o. s. w., då de sägas wara mineraliserade. Som Gedieгна finnas Antimon, Arsenik, alla ädla metaller: Tellur, Wismut, Bly, Koppar, Nickel, (samt Jern, dock blott uti ur luften nedfallna så kallade Meteorstenar). Mineraliserade finnas de fleste, utom någre ädla metaller, såsom Platina: de äro alla mer eller mindre färgade och tunga, samt slundom metallglänsande, då de kallas för glanser, såsom Antimonglans, Wismutglans, Koboltglans, o. s. w. De hårdare, ofta swafwelhaltiga, kallas Riser, såsom swafwelfis (d. ä. jernfis, af swafwel och jern), tennfis, o. s. w. — De icke metallglänsande eller swarta kallas Erzer — andre åter Blenden, såsom Zinkblende (af swafwel och zink). — En stenart, som på något af desse sätt innehåller en metall, kallas Malm, och det stället i berget, hwarur man bryter och spränger malm, kallas Grufwa. Ifrån grufwan för man malmen till en ugn, hwari man smälter ut metallen ur malmen, och den ugnen kallas Masugn, då det är jernmalm som smältes. De andra metallernas smältugnar hafwa andra namn såsom Kopparhytta, der koppar smältes. Sen man på det sätt fött metallen renare, så handterar man den på flera olika sätt, för att få den sådan den bör wara, allt efter metallens olika beskaffenhet. Ty annorlunda handterar man jern, än silfwer eller koppar. Det är märkwärdigt att man finner guld, såsom små sandkorn, i somliga strömmar, och det plockas då derifrån, och smältes ihop, och det guldet är straxt rent. Platina förekommer merändels såsom sand.

Alla hittills beskrifna stenarter äro enkla d. ä. bestående af alldeles likartade delar, så att man icke engång med förstoringsglas kan märka någon stilkaktighet; de deremot, som man wänligen finner i bergen, äro sammansatta af dessa enkla, hopfästade i större eller mindre korn. Sådant märker man i våra berg och gråstenar, som äro sammansatta, såsom man lätt kan se, af en mängd små korn af flera slags stenar, som fastnat hårdt tillsammans; men man wet icke, när de varit stilda, eller huru här då sett ut på Jorden; ty då kunde inga menniskor ännu finnas här. — Det är besynnerligt att fiskar, snäckor, och flera slags växter, kunna förwandlas till sten, igenom det, att ett stenämne tränger öfwerallt igenom dem. Sådana till sten förwandlade saker har man ibland funnit djupt i bergen: och man kallar dem med ett namn — Petrifikater. Men såsom något ännu besynnerligare, må anmärkas, att man in i hårda stenar finner ibland små kråk, utan att det fins någon spricka på stenen. Man kan bäst se det i stenar, som äro genomskinliga, såsom i bergkristaller.

En del berg innehålla icke någre petrefakter, och tyckas derföre hafwa varit till långt förr än några organiska wareser funnos; derföre indelar man bergen, som i allmänhet äro sammansatte af enkla Mineralier, efter deras förmodade olika ålder uti 1) Uråldrige eller Urberg, som utgöra jordens inre massa, af hwilken några hörn stjuta

ut här och der öfwer jordytan. Dit anser man den wanliga gråstenen eller så kallade *Graniten*, som är sammensatt af Quarz, Fältspath och Glimmer, att höra. Stundom finnes Glimmern, som är bladig och glänsande, särskildt utbildad, och kallas *Glimmerskiffer*, (bland allmänheten är en art känd under namn af *Kattguld*). — 2) *Nedelåldriga*, som finnas i schakter öfwer de förre, och innehålla petrefakter; som Porfyr, Perlskiffer, Stenkol, Sandsten, Kalk, Krita. 3) *Öfwer-svåm made* eller jordytans lager, ligga öfwer de förre, bestående dels af lösryckta stycken af gamla berg, så kallade *Jordstenar*; dels af ler och sand, som efter någon öfversvämmning, såsom syndasfoden, stadnat qwar på ytan.

Den swarta Mullen, som man vanligen kallar Jord, kommer af växter och djur som ruttna, och derföre fins den alltid öfverst på Jorden, och den är swart för det, att den är litet fet och oljaktig och innehåller Kol från de organiska ämnena. Det fins också derföre ett slags mull bestående af halfruttnade Rårväxter, som man kallar Torf, hwilken brukas att bränna i stället för ved.

När watten rinner i Jorden igenom sådana ställen der metaller finnas, så blir watten blandadt med något af den metallen, och när sådant watten kommit fram i källor, kallas det *Mineral-Watten*. Är det blandadt med koppar eller arsenik, så är det giftigt, och då må ingen dricka deraf; men är det blandadt med jern, så är det icke farligt utan man brukar då till och med dricka det som ett mycket nyttigt läkemedel, då man dricker brunn, såsom man brukar säga.

Den wettenskap, som endast beskriwer Stenriket, kallas *Mineralogi*.

Wäxtriket.

Wäxter kallar man sådana natur-alkier, som äro organiska, och igenom organisation eller organiska sammansättning, utveckla sig, wäxa, och frambringa frö till sina likar, eller till andra växter af samma slag; men som icke hafwa känsla, frivillig rörelse eller medvetande af sin warelse, ty växter känna icke om man rör wid dem, och kunna icke röra sig af sig sjelfwa, såsom djuren *).

Wäxterna äro af ganska många slag: ifrån den stora och resliga Eken, som räcker sin topp högt opp emot molnen, och står i flera hundra år, ända ned till det lilla och knappt synliga Möglet, som växer i en brödbit, och som förgås om man blåser derpå. Men alla äro de lika deruti, att de wäxa af frön, och att hwart och ett slag ger frö till andra växter, som äro lika med dem.

*) Churu växter icke äga egen känslighet eller rörelse, wisar sig hos några få en egen retlighet, så att t. ex. bladen widrörde draga sig tillsammans, såsom på några *Mimoser*, en *Oxalis*-art m. fl. Det gifwes en annan växt (*Dionæa muscipola*), som widrör af en spetsig kropp omfattar den, hwarföre då flugor widröra den, fångar och qwarhåller den dem. En annan växt (*Hedysarum gyrans*) har små biblad, som äro i beständig rörelse. Men dessa rörelser hos växterna äro icke frivilliga som hos djuren.

Wärterna sitta wanligen fast wid Jorden, och den delen, hwar med de sitta fast, kallas Rot. Det är bekant huru trädens rötter gå ned i Jorden, och tränga sig widt omkring: man wet huru ett stort träd ofta wärer opp ur en liten spricka i ett berg, i hwilken spricka det fäst sina rötter: det finnes äfwen växter, som äro fästade wid andra lefwande växter och ur dessa hemta sin näring. Dessa kallas Parasitväxter. I watten finnas oc några växter, som äro alldeles fria och icke widfästade någon annan kropp, men då är hela växten att anse som en rot. De fullkomligare hafwa wanligen utom roten, Stam eller Stjelt, Grenar och Blad; men alla hafwa de Blommor, ty i blomman beredes fröt till andra växter af samma art, hwilket icke kan saknas, emedan det wäxtslaget snart skulle utdö, som icke satte frön. Till och med de ofullkomligare växterne, eller sådane, som sakna tydeliga blommor, bland hwilka eljest de fullkomligare växternas delar allt mer och mer försvinna eller sammanslyta, att man icke mer kan åtskilja rot, stjelt, blad o. s. w., sakna aldrig frö, ehuru detta är wid a ofullkomligare än hos de fullkomligare växterne, och liknar ett stoft. Det fina stoft, som liksom ryker från mossor, swampar o. s. w., är deras frön. De ofullkomligaste växterne, t. ex. Mögel, som för blotta ögat se ganska orediga ut, wisa, sedda genom ett microscop eller förstoringsglas, en underbar syn liknande i smått en gräsrök äng, samt en regelbundenhet i deras bildning med tydeliga fröforn, som tillräckligen utwisar, att de icke, som de okunnige tro, äro frambragta af blott tillfälliga orsaker.

Man wet, att växterna äro till en oändlig mängd på Jorden. Hela marken är nästan betäckt af dem. Hwem kan räkna träden i skogen, gräset på ängen, eller sådesståndet på åkren? Men de bleswo så många, dels för att pryda marken med sin grönska, och sina blommor och dels till att nära djuren och menniskorna. Ty alla lefwande djur på marken föda sig ytterst af dem — ifrån Hjårilen, som suger honungsast ur blommorna ända till Oxen, som äter gräs, och Lejonet, som äter andra djur; ty dessa djuren, som Lejonet äter, hafwa äfwen lefwat af växter.

Alla växter trifwas icke på alla ställen; utan Gud har liksom gifwit hwart och ett slag sin boningsplats. Somliga wäro endast i watten, somliga i solsten, somliga i stugga, somliga i fuktig och wät jordmån, och somliga i torr. Några wäro i dalar; andra äter på berg; somliga endast i heta klimat, och andra endast i kalla o. s. w.; — så att hwart ställe har fått växter, som finna sig bäst der. — Vårn om växternas fördelning på jorden kallas Wäxt-Geografi. — Likwäl kunna människorna flytta ganiska många ifrån det ena stället af Jorden till det andra, till sin nytta och beqwämlighet: men alla kunna de icke flytta, då klimatet är alltför betydligt olika och somliga trifwas alldeles icke på andra ställen, än der de blifwit skapade wid tidens början.

Wärterna suga igenom rötterna sin föda ur jorden, och bladen ur luften. Utom luften skulle de icke kunna fortfara, att wäro wid friskhet och lif, och som Ljuset är dem nödwändigt, förlora de uti mörkret sin

färg och blifwa kläna och dåliga. Det är förundransvärdt att se, att på de torraste ställen, wära ibland de saftfullaste örter, och i heta och torra länder, fins det växter som äro så saftfulla, att de, för djuren, som wistas der, tjena i stället för dricka. Om en värt får mera föda än den behöfwer, så wäxer den wäl frodigare, dess blad blifwa större, dess färg mörkare, dess blommor ofta dubbla; men den ger mindre eller ingen frukt.

Liksom bland djuren, finnas hannar och honor bland växterna. Då Enbusken eller Hampan blommor finner man, att wissa buskar eller stånd ryka af ett fint stoft; dessa äro Hanständer. Dessa sätta aldrig bär eller frön; det göra endast de, som icke ryka. Man finner aldrig en Enbuske med bär, som ryker. Men ofta sitta hannor och honor på samma värt och ofta i samma blomma. Om man betraktar en sådan finner man i midten små spetsar uppslicka; de som hafwa i toppen små knappar med mjöl uti äro hannar; de som äro utan knappar honor.

Växterna frambringa wanligtvis en ganska stor mängd af frön. En enda wallmofknopp innehåller flera hundra: ett stånd tobak kan gifwa 40,000 (fyrtiotusen) frön, och en 12 års gammal alm femhundra de tusen. Likwäl äro icke alla så rika på frön. Ett sådesstånd frambringar ungefär 50 till 100. Men det är icke nog med det. De flesta växter kunna äfwen föröka sig på andra sätt. Om man tar en liten qwist Åbrodd och sätter den i mull, som ej är torr, slår den rötter och wäxer: och af hwar bit af roten på wissa växter, till exempel pepparrot, kan wäxa opp en ny wert: så att naturens medel till arternas bibehållande äro outtömliga.

Somliga växter wara länge, äfwen i flere hundade år. Man har sett Ekar, som warit 4 eller 5 hundra år gamla. Deremot fins der växter, som på några timmar wäxa opp och förgås igen, såsom wissa swampar.

Gud har låtit Wäxtriket frambringa de wälsmakligaste och ljufligaste frukter till läckerheter för de lefwande, såsom många slags bär, nötter, trädsfrukter, jordfrukter och flera; och Han har ofta anstaltat så, att dessa frukter skulle få wara i fred, tills de blifwit färdiga och mogna. Många smaka illa ända till dess. Träden bära sina frukter högt ifrån jorden, att djuren ej råcka till dem: och de fälla dem först, sedan de blifwit fullkomligt mogna. Det ges växter, som äro försedda med skarpa taggar, hwilka bewara dem; men när frukten blir mogen, öppna de sig, och likasom bjuda sig åt de förbigående.

Om man sårar barken på wissa växter, i synnerhet wissa buskar och träd, så kommer der ut en saft, som sielnar och hårdnar, och hwilken, då den kan upplösas i watten, kallas Råda eller Gummi, men när den är olöslig i watten och brinner i eld wanligen kallas Garts (Resina). Andra träd deremot gifwa en saft ifrån sig, som icke hårdnar, såsom björken och lönnen om wären, och flera andra.

Men wi skola gå att närmare betrakta växterna särstildt. Jag skall likwäl endast nämna de allmännaste, de nyttigaste och märkligaste ibland dem.

De fullkomligare växterna hafwa antingen två eller ett hjertblad. Hjertblad kallas de blad, som först uppskifta, då ett frö gro och äro olifa de följande. Man kan lätt få se denna olifhet om växten, då frön gro. Nästan alla våra trädgårdssfrön (s. ex. Rål) uppskifta med två hjertblad; alla sädeslag blott med ett, som är mindre utvärt, lifnande en hinna. Vi skola börja med de växter, som hafwa twenne hjertblad, hvilka man afwen lätt igenkänner på deras blad, som äro ådriga som ett nät. De största och resligaste bland dessa äro:

Tråden och de mest omtyckta Frukttråden; för deras saftfulla merändels ätliga frukter, såsom Äppeltråd, Pårontråd, Ormel, Rönne, Rörbårstråd, Plommontråd, Äppelstråd, Mandeltråd; i warmare klimater finnas och mångfaldiga fruktträd, som med våra ätminstone öfwerensstämma uti saftfulla frukter såsom Grenatråd, Citrontråd, Pommeranstråd, med sina förändringar; Äpelsin, som har en sötare frukt och Pompelmus, hwars frukt är stor nästan som ett menniskohufvud; Sikonstråd, Mulbårstråd, hwilkas bär smaka väl och bladen tjena silkesmaskarne till föda — och bland flera andra mera främmande: såsom Luntetrådet, som sprider sina grenar så widt omkring, att ett enda träd, med tiden bildar en hel skogslund, under hwars löf tusende menniskor kunna på en gång finna skugga, och hwars frukt ser ut som små fiskon, och är röd, söt och angenäm: Tanketråd, som bär frukter, hvilka äro de största af alla, ty hwar frugt väger flera lispund och är mycket saftig och wälsmaklig: Kakaotråd, hwars frön eller kärnor kallas Kakaoböror, hwaras Schotblad tillredes, och flera andra.

Andra Löfträd, utan saftfulla frukter, äro af många slag. De hos oss allmänaste äro Sångeträden, så kallade efter deras otydliga blommor, som wanligen sitta hopgyttrade på ett utdraget hängande fäste och blomma tidigt om växten innan löfwen utvuxit. De lemna wirke till byggnader och andra slögder, såsom Eken, Boken, hwilkas frukt kallas Ellon, Castanieträd, som lemnar ätta Castanier, hvilka äro ätliga, Hassel, som lemnar oss nötter, Al, Björk, Asp med sina darande löf, Pil af flera arter. Walnötträd, Alm, Ask, lifna i sitt blomningsfätt Sångetrån. — Bland andra löfträd vill jag nämna den skuggrika Lönne; Linden, som ger oss bast — och bland främmande trädslag, som likväl användas hos oss, vill jag anföra Mahogenni, som är brunt, Ebenholz, som är svart och brukas till de dyrbaraste snickarearbeten. — Kampeschetrådet, hwars wed ger fiolett färg; Brasilietrådet, som ger den röda färgen, som kallas Fernbock; Acacia, hwars kåda kallas gummi arabicum; Drakeblodstrådet, hwars kåda är den brungula färg som kallas Drakeblod; Balsamträd, hwars saft kallas Balsam; Kamfertrådet, hwars kåda kallas Kamfer; Negliktrådet, hwars ännu utslagne blommor torfade kallas Kryddneglikor; Kinkina, hwars bark är den så kallade Kinabarken, som brukas såsom läkemedel i frossa och feber; Mustottrådet, hwars frukt är Mustot; Kaneltrådet, hwars bark är Kanel; Lager, hwars blad och bär nyttjas; Kautschu, hwars kåda kallas Kautschu eller Gummi Elasticum, och ser ut som läder, samt brukas, ibland annat, att ta-

ga ut blyertsdrag med, när man ritar; Manschenill, hwars saft är så giftig, att om den slänkes på kroppen, blir deraf sår, likasom brännsår; Bohon-Upas, som innehåller det försträckligaste gift i naturen, ty på långt afstånd från trädet skadar ännu ångan deraf, och om man droppar en nåls-udd i dess saft, och dermed slicker en menniska litet, så dör den inom några minuter. — Men här är icke rum att uppräknat och beskrifwa alla träd som äro märkwardiga.

Bland de utmärktaste trädslagen äro Barrträden, lätt kände af sina syl-rika ständigt grönskande blad, som kallas Barr. Frukten kallas Rottar. Stammen, som hyser harts, lemnar det allmänaste byggnads- och slöjde-wirke. Sådane äro Tall eller Furu, Gran, Cedertrod och Cypresser, hwilka wäxa till ofantlig storlek, isynnerhet Cedern, som når flera alnars omkrets. Idgranen, som är giftig, och Enbårsbusten, med wälluktande wed, äro och små Barrträd.

Buskar. Buskar kallar man, såsom mina Läsare wäl weta, sådana växter, som eljest likna träd, men som hafwa ingen stam, utan strax wid roten sprida sina grenar omkring. — Bland dem will jag nämna Berberisbusten, hwars högröda bär brukas till sylt; Winbårsbusten, hwaraf finnas twenne arter, swarta och röda Winbär, de hwhita äro en art-förändring af de röda; Krusbårsbusten; Sal-lonbusten; Törnbusken, som bär de sköna rosorna; Jasmin, som har blommor med så angenäm lukt; Syren, med sköna wälluktande blommor; Oliv, af hwars frukt, kallad Oliver, man tillreder matolja eller bomolja (som betyder trädolja), eller omogne inlagde i Uttika brukas som Sallat; Gläderbusken, Thebusken, af hwars blad Kinesiskt The tillredes; Kaffebusken, hwars bär hwardera innehålla två Kaffeönor: — Källerbalsbusken, som blommor tidigt om wåren och hwars bär äro giftige; Bomullsbusten, som i fröhusen har sina frön bäddade i bomull, och hwarifrån man tager den långa och bästa bomullen.

Rankor kallar man sådana växter, som hafwa så smal och lång stam, att de ej kunna bära sig sjelfwa, utan slingra derföre sig omkring andra växter och träd, eller stänger, som de krypa till, och fästa sig wid; likasom de skulle weta hwar något fins, som kan lemna dem det nöd de behöfwa: — sådan är Winranken, hwars frukt växer i klasar, liksom winbär, och kallas Drufwor, hwilka, när de läggas in med socker i krukor, blifwa det som man kallar Brukrus-sin, och när de endast torkas, blifwa de wanliga Rusin; men när fasten prässas ur drufworna och får jäsa blir deraf Win, hwaraf fins så många olika slag, allt efter som drufworna wäxa på särskilda orter: — sådan är äfwen Gumlen, hwars reswor eller rankor slingra sig omkring höga stänger i våra hummelgårdar: sådan är Murgrön, som slingrar sig opp för murar och wäggar. Några Ortfrukter, såsom Pompor, Meloner, Gurkor, komma Rankorne i sitt väx-sätt närmast.

Örterne äro af mångfaldiga slag; jag will här endast nämna några de hos oss mest bekante. Om man nogare betraktar deras blommor

finner man snart huru olika dessa äro; men jemför man många, så ser man en del likna hwarandra mycket, andra åter wara mera olika. Vid deras uppräknande brukar man derföre sätta tillsammans de, som mest likna hwarandra, och säger att de utgöra en flock eller ett släkte*). Sådane äro: 1) Örter med Årtblomster, lätt kända af sin egna oregelbundna form, något liknande en fjäril, och sin frukt, som en ärtstida. När man betraktar wanliga Årtblommor återfinnes hos dem samma skapnad som hos Bönor, Wickor, Linser, hvilka lemna födande frön, och Klöfwer, som lemnar godt föder för bostapen. Ingen af dessa växter är giftig. 2) Gallonlika örter, hafwa ofta wälsmakande bär såsom Hjortron, Åkerbär, Smultron. 3) Örter med flera fröskidor, såsom Stormhattar, Åkelejer, Smörblommor m. fl., äro skarpa och giftiga. Nära dessa står Wallmon, af hvilken erhålles Opium eller saft af fröhusen, som i mindre mängd är rusgiftwande, i större åter dödande. 4) Örter med Forsblommor eller 4 emot hwarandra sittande blomblad och fröskida. Dessa lemna flera nyttiga växter, tjenande dels till föda, såsom Rål, Roswor, Råttikor; dels till kryddor, såsom Senap, Pepparrot. Weide lemnar en skön blå färg. 5) Örter med blomflock, lätt kända af deras i toppen sittande blomkransar, såsom på Dill, Körfwel, Kummin, Morötter, Palsternackor, Anis, Senkol, hvilka nyttjas dels till mat, dels till kryddor. Några wildt växande arter, som likna dessa, äro ganska giftiga, såsom Odört. 6) Örter med sammansatta blommor igenkännas straxt af de flera smärre blommor, som finnas inom hwarje blomma, såsom på den stickande Tisteln, den wälsmakande Årtstocken och Sallaten, den prattfulla Solrosen, den wackra Tusenstön, den bästa Malörten: Safflor, hwars blommor gifwa en skön röd färg. 7) Örter med trattlika blommor, såsom den giftiga Bolmörten; Tobaken är också en giftig ört; örtståndet af Potåter, har en widrig lukt, men födande och wälsmakande rötter. 8) Örter med gapande blommor, liksom en mun, bland hvilka flera tjena till kryddor, såsom Timjan, Meyram; andra till läkemedel såsom den wälsuktande Salvia och Mynta; men andra med slutna blommor äro giftige, såsom Flugblomman. 9) Bland växter utan färgade blommor, som sägas sakna Blomkrönor, må nämnas Rödbetor, hwars rötter man äter; den wälsmakande Spenaten; den nyttiga Rhabarbern; den stickande Näslan; Sampan, hvilken, liksom de med fullkomligare blommor försedde Lin och Bomull, lemnar oss de bästa ämnena till garn och kläder, ur wextriket. Utom dessa gifwas, i synnerhet i fremmande länder, ett ganska stort antal både nyttiga och underbara växter som man får lära känna, när man studerar den sköna wettenskapen om dem.

*) Jag bör säga att skillnaden emellan de redan anförde slag, såsom Träd, Buskar, Rankor, icke alltid är grundad uti naturen, ty bland de mest närsläktade förekomma både Träd, Buskar och Örter; ofta förekommer samma art både såsom Träd och Buske; till och med både med trädstam (en stam, som warar flere år) och örtstam (hvilken årligen utdör).

Bland växter, som blott hafwa ett hjertblad, och man äfwen lätt igenkänner på deras blott med enkla långs efter gående ådror försedde blad, som nedtill omgifwa stjelen, böra wi ihågkomma Palmtråden, Peppartråden, som ger oss Peppar, Liljorne och Gråsen.

Palmtråden likna wäl de andra träden i sina höga stammar; men de hafwa inga grenar, utan endast stora blad, som ofta äro flera alnar långa, och sitta i stora klasar i topparne af dem. Ibland Palmerna will jag endast nämna Sago-Palmen, hwars stam har en födbande merg eller kärna, hwaraf Sagogryn göres, och hwilken tjenar flera folkslag till föda: Kokos-Palmen, hwilken bär de så kallade Kokosnötter, som äro så stora som ett barns hufvud, och utanpå hafwa en kort lin, sedan ett hårdt skal, hwilket blir lifsom två skålar, om man sågar det tvärs af, och sedan inom skalet en söt saft, hwilken slutligen sielnar till en wälsmakande kärna, så att man kan få både föda, kläder och kärl af detta Palmträd: Win-Palmen, hwarur en läskande saft rinner när man sticker i stammen, och hwilken saft kallas Palmwin: Dadel-Palmen, hwars frukt kallas Dadel, och smakar förträffligt: Kål-Palmen, hwars topp är mör, som ett Kålhufvud, men smakar ännu bättre än kål. Palmer wäxa endast i warma länder.

Liljorne hafwa wanligen lökartade rötter, sköna sexbladiga eller sexdelsta blommor och pryda våra trädgårdar, såsom Tulpanen, Narcissen, Rejsarkronan, Syacinten, Swårdsililjan, den wälluktande Convaljen. Andra användas i matlagning, såsom Lök, Sparris; Saffran lemnar en dyrbar frydda. Aloen tjenar till läkemedel. I warmare länder finnas växter som likna Liljorne och hafwa dels de läckraste frukter, såsom Ananas, Bananas, Karatas, Pisang, dels rötter, som lemna oss kryddor, såsom Ingefära, Kardemumma.

Gräs. Churuwäl man tycker att Grässlagen med sina smala pipiga strån och oansenliga blommor, skulle wara mindre betydande, än de slags växter, som wi redan omtalat, så kan man snart märka, att de äro ibland de allrawigtigaste, ty all slags säd hör till dem. Jag får således här nämna Swete, Korn, Råg, Safra, Hirs, Ris och Majs, som också kallas Turkiskt Swete. Alla dessa äro grässlagen och lifwäl utgöra deras frön, som wi samla och kalla Spannmål och Säd, den förnämsta födan för människosläktet: hwar och en wet, på huru många sätt man använder dem, såsom gjorda till mjöl, gryn, malt, o. s. w. Därföre får och planterar man dem nu med mycken omsorg på åkrarna; men i början växte de som gräs af sig sjelfwa å färsatta ställen på Jorden. — De finare grässlagen åter, ätas af en stor del af djuren, såsom hästar, bostap och får, och de gröffsta grässlagen användas till andra nyttiga saker: Bamburör, som äro så stora och tjocka, att de brukas till byggnader och andra arbeten: Sockerrör, hwaruti fins en lös massa, som kallas Socker, af hwilken Socker och Sirap kokas: Pappyr-röret, hwars blad man fordom nyttjade i stället för papper att skrifa på: och våra wanliga Rör, som kallas Was,

brukas till taktäckning, och med dess ar eller blomma brukar man att stoppa sängkläder, när man icke har dun.

De ofullkomligare växterna, som sakna blommor och hwiskas frön blott likna ett stoft äro af fyra hufvudslag: Ormbunkar, Mossor, Alger och Swampar. Ormbunkarne likna mest de fullkomligare växterna, men hela växten är ofta blott ett blad, med fröstoft på undra sidan, såsom Bråken. — Mossor, som träffas öfverallt på mager jord och tjena spädare växter till skydd, äro allmänt bekante; ser man nogare på dem finner man att de hafwa egna stjälkar och småblad samt knappar i toppen, som innesluta deras fröstoft. Sådane äro **Wäggmossan**, som man använder till stoppning mellan stockar i trädväggar, att göra husen warma. Björnmossan, hwaraf Björnen bereder sitt ide eller winterläger. Alger likna något Mossorne, men hafwa inga tydligen ställda stjälkar eller blad, utan äro nästan likartade öfwer allt. De som wäro i luften kallas Lufwar, bland hwilka Islands-Lufwen, som tjenar menniskor till föda och läkemedel, Ren-Lufwen, som är Renens begärligaste föda, äro de bekantaste. Af de många slag af Lufwar, som wäro på berg och stenar, som skorpar, får man färgämnen att färga tyg och garn med. Af Watten-Alger äro de många arter Tång i hafwet, som tjena till åkrars gödning, de utmärktaste. Liksom Gräsen bekläda våra ångar, så betäcka Tangarterne klippor och ofta botten i hafwet. — Swamparne äro af otaliga slag; de bestå mest af en köttig eller trädaktig massa, och wäro nästan alltid på förruttnade eller döende växter, af hwilka de hämta sin näring. Några äro ätliga, såsom Morfler; flere giftige, såsom den wackra Slingswampen. Af Snöflöswampen erhålla wi vårt snöste.

Den wettenskap, som beskriwer växterna så att man lär att känna igen dem och weta hwad de heta, samt hurudana de äro, och hwar till de äro nyttiga, med mera sådant, kallas Botanik.

Djurriket.

Djuren äro de lefwande warelserna här på Jorden, som äro begåfwade med känsel och friwillig rörelse. De likna växterna i det, att deras kroppar äro organiserade; men de hafwa ett helt annat lif än växterna. Växternas lif består blott deri, att wätskorna löpa fram i deras ådror, efter deras inrättning; men utom detta som hör äfwen till djurens kroppar, hafwa djuren ett lif, af ett ädlare och helt annat slag. De weta af sig och andra saker; ty de känna när någon rör wid dem, de se, de höra, och så vidare. De känna äfwen att det ena är behagligt för dem, och att det andra är obehagligt. När man slår dem, känna de att det gör ondt, och när man smeker dem eller ger dem god mat, så tycka de derom, och känna att det smakar wäl. De kunna gå hwart de wilja och röra sig, och förskaffa sig det som är behagligt och undwika, eller drifwa bort det, som de icke tycka om: men allt sådant kunna icke växterna.

Om man med nppmärksamhet tänker efter, huru djuren äro lika eller olika, så finner man snart, att de äro af sex alldeles olika slag.

Det är så mycken släktad emellan Hunden och Gåddan, och emellan Grodan och Swalan, och emellan Fjärilen och Snäckan, så att man wist icke kan säga att de äro af samma slag, fastän de allesammans äro djur. — De äro: 1) Däggande Djur, så om hunden: 2) Fåglar, såsom swalan: 3) Amfibier, såsom grodan: 4) Fiskar, såsom gåddan: 5) Insekter, såsom fjärilen, 6) Maskar, såsom den som bor i snäckan. — Wi skola litet tala om de märkwärdigaste af hwaradera slaget.

1) Däggande Djur. — Somliga djur gifwa sina ungar di, och föda dem, medan de äro små, med sin mjölk, såsom hunden, katten, och fåret o. s. w.; flyktlingarne äter, så snart honan kläckt dem ur sina ägg, äta korn och andra safer, som honan plockar åt dem, men mjölk har hon icke att gifwa de små ungarne. Således gifwa blott en del af djuren sina ungar di, och det är desse som man kallar däggande djur.

Människan ger sina barn di, och derföre är hon ett af däggande djuren, om wi kalla henne för djur; men wi skola icke göra det här. Hon är förmer än alla djuren. Hon äger förnuft, som de sakna, och från alla däggande djur stiljer hon sig desutom genom twenne händer. Wi skola derföre särskildt tala om henne.

IBland de däggande djuren bör jag först nämna de djur som mest likna människan. Somliga hafwa fyra händer eller både framfötter och bakfötter delade i fingrar, som människans händer. Sådane äro Aporne, som äro af många arter, då människorna blott utgöra en art. — Derester följa Rosdjuren, som hafwa spetsiga tänder, klör på fötterna och lefwa af andra djur, som de fånga. Sådane äro Lejonet, som är så starkt och wigt, att det öfwerwiner alla andra djur: — Tigern, som är det grymmaste djur, och äter opp till och med sina egna ungar: — den smekande och likwäl klösande Ratten: — Wargen, som är mycket snål: — Råfwen, som lurar listigt på höns och gäfs, och andra små djur och fåglar: — Hunden, som är wänlig och så trogen emot sin husbonde: — Björnen, som ligger om wintren i sin koja, utan att behöfwa mat. Widare Gnagaredjur: såsom den snabbfotade Haren, den klättrande Ekorren: — Igelfotten, som har hwasfa taggar öfwer hela kroppen, och drar sig tillsammans som en rund boll, när han blir rädd. — Råfweren, som bygger konliga byggnader med flera rum i åbräddar, och de små Mössen, som gnaga hål på kärl med sina tänder, och med dem skära sönder kläder och andra safer. Nötkreatur kallas de som hafwa två delta höfwar på fötterna, trubbiga tänder, och idislar sin föda, som består i gräs och örter. Sådane äro Oxen, som är så tålig och stark, och plöjer opp vår åker tillika med Kon, som ger oss mjölk till mat: — Geten, som helst klättrar bland klippor: — Fåret, som ger oss ull till kläder: — Renen, som har stora och greniga horn, och lefwer i de kallaste länder, der den sjelf gräfwer opp las under snön till mat åt sig: — Kamelen, som har sin pucel på ryggen och sin långa hals, och som kan i många dar wara utan dricka, för det, att han wistas på sådana ställen, der watten sällan fins. — Men äfwen andra dag-

gaude djur lefwa af växter, utan att idisla, såsom Gåsten, som springer så fort och för sig så rasst och stolt: — det smutsiga Swinet: — Nåshörningen, som har ett horn på sin näsa: — Elefanten, som är det största af alla djur på landet, öfwer 5 alnar hög och 7 alnar lång, och utomordentligt tjock, af hvars långa och stora tänder eller betar man får Elfenben. — Alla dessa gå på marken; men några hafwa en hinna af tunnt skinn emellan fötterna, hwarmed de flyga, såsom den fula Läderlappen, som jagar efter Insecter sedan det blir mörkt om aftnarne: — den farliga Wampyren, som lefwer i warmare länder och suger blodet af de sofwande; andre simma i hafwet med bakbenen hopwerta till fenor, såsom Skålhundarne; eller ock blott fenor i stället för ben, såsom Svalfistken, hwilket är det största djur i wattenet. — Det fins Svalfistlar, som äro 60 alnar långa och mycket tjocka, samt otroligt feta. Man kallar dem wäl fistlar, och de wistas äfwen alltid i wattenet i de stora hafwen, men de gifwa sina ungar di och andas såsom djuren på land, och flera andra som jag nu ej bör nämna.

2) Fåglar. Fåglarna hafwa näbb, fjädrar på kroppen och wingar, och gå på två fötter. De flesta kunna flyga öppe i lusten. Somliga wistas på wattenet, fara ibland ett stycke under wattenet, och komma sällan på landet, och de kallas Wattenfåglar. Somliga åter wåga sig alldeles icke i wattenet, utan wistas endast på landet, och de kallas Landtfåglar. Således är hönan en landtfågel och gåsen en wattenfågel: och derföre har gåsen fötter att simma med, men hönan kan endast gå och springa på marken med sina.

IBland fåglarna vill jag först nämna Landtfågeln, såsom Rondorn, som är en stor fågel: ja han är så stor, att han kan flyga bort med ett får, eller en kalf: när han räcker ut sina wingar, är det åtta alnar ifrån den ena wingens ända till den andra: — Ornen, som är mycket stor och flyger ofantligen högt: — Falken, som man i synnerhet förr tamde och inöfwade till jagt af Fåglar: — Ugglan, med flera andra, äro Roffoglar, med stark näbb och hwasfa flor. Vidare, Strutsen, som är den största af alla fåglar, men kan icke flyga, utan springer endast mycket fort, emedan han hjälper till med sina wingar; — Paregojan, som kan lära sig tala; Påfågeln; Gökken; Korpen; Kråkan; Skatan; Dufwan; Swalan; den sjungande Siskan, och den wippande Sadeserlan, och Kolibri, som är den minsta af alla fåglar, ty den är liten som en fjäril, och äter endast honung, som han med sitt lilla näbb snger ur blommorna. Derester följa bland Wattenfågeln: Swanen, som också är en stor fågel med lång hals, och är snöhwit, och ser så wacker ut när den simmar på wattenet: — Nåsan, som far som en pil ner i wattenet och fångar sig fistlar: — Stormwådersfågeln, som wistas långt ut på hafwen, men, emot annalkande storm, orolig söker fristad wid kusterna eller på stepp till sjöfarandes försträffelse: — den långbenta Tranan, och flera andra fåglar, som äro ganska talrika.

3) **Amfibier.** Det fins många djur, som kunna lefwa både i wattenet och på landet, och dem kallar man Amfibier. Uttern, som ser ut som en hund med korta ben, wistas wäl också i wattenet, och så gör äfwen Skålen; men de måste opp i luften för att andas, om de skola lefwa: de äro således inga Amfibier. Deremot igenkännas de werkliga Amfibierne af deras röda kalla blod, samt derigenom att de andas med lungor och icke med gälar som fiskarne.

Alla Amfibier äro kalla och för oss rysliga, ehuruwäl somliga af dem äro mycket granna. Många af dem äro giftiga, såsom Ormarna. Somliga af dem hafwa fyra fötter, såsom Ödlorne och Grodorna, men de andre slingra sig fram på marken, såsom Ormen. Somliga äro likwäl ätliga, och brukas af mennistor till mat.

Jag will nämna några Amfibier: såsom Sköldpaddan, som har två hårda skal omkring sig, det ena på ryggen och det andra under buken och sticker fram derutur sitt hufwud och sina fötter när hon behagar. Hon bär således sitt hus med sig när hon går: men hon hinser och icke många steg om dagen; man kan derföre lätt fånga henne, och hon smakar wäl att äta. — Grodan har jag redan nämnt: — Krokodilen är en försträckt stor Ödla, ibland 20 alnar lång: har stora fjäll på kroppen, är mycket glupsk och snål, så att han äfwen tar mennistor, och ser rysligt ful ut. Den lefwer i strömmar och på landet nära dem, i de warma ländarna: — Salamandern, kan en kort stund lefwa i elden, för det, att när han kommer dit, kommer det en saft ur hans kropp, som gör att elden icke straxt fäster på honom. — Kamelonten, byter om färg. — Draken, som man så mycket talat om, är en liten ödla med två små skinnvingar, och gör ingen skada. Men om Draken icke är farlig, så äro Ormar det så mycket mer. Det fins Ormar, som äro försträcktliga stora, så att de på en gång kunna swälja stora djur: och somliga ormar äro oändligen giftiga, så att man dör straxt, när man blir biten af dem. Skaller-Ormen är också giftig, men han har en skallra på skerten, så att man hör när han kommer. Det ges många slags Ormar, som icke äro giftige, och som göra ingen skada; ja somliga ätas till och med af mennistor, likasom man äter fiskar.

4) **Fiskar.** Fiskarne lefwa i wattenet, och simma der med sina fenor, som de hafwa i stället för fötter. De andas icke såsom landdjuren, utan deras hufwud är öppet på sidorna, och igenom öppningarne, som man kallar Gälar, släppa de ut det watten, som de tagit in genom munnen och andas icke på annat sätt. De kunna derföre icke lefwa på landet. De hafwa inga hår på kroppen, utan i dess ställe fjäll, eller och ett tjockt slem eller hårda skal. Deras blod är wäl rött, som de daggande djurens och fåglarnas; men den är icke varm som deras, och derföre frysa de också alldrig, fastän de lefwa i wattenet i de kallaste delarne af Jorden. Fiskarne hafwa en otalig mängd af små ägg som man kallar Råm, och den släppa de på tjenliga ställen i wattenet, och när Solen wärmer på råmen, så blir deraf andra fiskar: af hwart råmtorn kan bli en fisk.

Bland fiskarne må här nämnas: Ålen, som slingrar sig som en orm: Gaddan, som sluter andra fiskar: Abborren, Gösen, Laxen, som fångas när han skall fara uppför forsar i floderna: Braxen, Siken, Iden, Mörtten, den fula Låken: Torsten, hwilken endast, som så många andra, finnes i hafwet, och flera andra, som äro besynnerligare, såsom Simpan, som har stort hufwud med fyra horn: Glundran, som simmar på ena sidan och har begge ögonen på den andra sidan: Strömmingen, som simmar i stora hopar, och Sillen, som hwart år kommer från Norra Ocean till Atlantiska Hafwet i så stor skara, att den uppfyller nästan hela wattenet. — Men ännu en otalig mängd af fiskar finnas på Jordklotet, som man icke får se hos oss: och ibland dem äro somliga mycket besynnerliga. Somliga äro mycket granna, med röda och gula, och blå och gröna färger: såsom Guldfiskarne, hwilka se ut som de woro förgyllde, och hafwa så nått och wacker skapnad. Somlige af besynnerlig skapnad: såsom den ofantligt stora Hammarfischen, som har ett hufwud liksom en hammare, och ett öga sen på hwar ända af det långa hufwudet, och mun midt under halsen: och Hajen, som har många rader tänder i munnen, och kan bita af en menniska, och äta opp den i två munsbitar: och Sångfischen, som har liksom ett långt horn, med sågtänder på begge sidor fram i hufwudet: och Stören, som är också en stor fisk, med mun under hufwudet, och tömmar. Af en fort Stör, hwilken i Ryssland kallas Båluga, får man den råmen, som sedermera kallas Kaviar. Somliga fiskar hafwa taggar öfwer hela kroppen, just som Igeltotten. Somliga äro runda som ett klot, så att det är alldeles som ett hufwud skulle simma: och det fins äfwen fiskar, som hafwa den förunderliga egenheten, att om man rör wid dem, medan de äro lefwande, så domnar handen eller foten bort på en lång stund; och ännu många andra om hwilka man kan läsa besynnerliga saker.

5) Insekter eller Rrfån. Insekterna äro af många slag: somliga Insekter, såsom fjärilarne, äro mycket granna: men ifrån början äro de icke sådana. Sedan fjärilen har lagt ägg, så blir deraf maskar, som kallas Larfwer, och dessa äro mycket småla, så att de äta opp löfwen på träden och växterna på marken, såsom Rålmasken plår göra med kålen. När Larfwen ätit och efter flera förändringar tillwert så mycket han behöfwer, så fryper han till något ställe; der han tror att han skall få sitta i fred, och sätter sig fast der. Ibland spinner han äfwen omkring sig med sina trådar liksom en swepning eller innesluter sig inom en skal som då kallas Puppa. Men när Puppen har warit sin tid, så kommer der fram ur den, liksom ur ett ägg, en fjäril eller insekt, och breder ut sina granna wingar, och suger sen endast honungsfast ur blommorna. Men olika slag utbildas på olika sätt, som här bleswe för widlyftigt att anföra.

Af de sårstilla insekterna vill jag nämna: den smutsiga Torn-dysken; — den gröna Spanska Slugan, som uppdrar blåsor på huden: Roschenill, hwarmed man färgar purpurrodt: — Lysmasken, som lyser som ett ljus i mörkret: — Fjärilarne med sina

granna smutsande wingar: — Silkesmasken, som är en larf af en nattfjäril, och som spinner silket, såsom ett nyttan omkring sig, när han skall förvandlas till Pappa: — Getingen, som stickes så elakt: — Viet, som tillreder i sina konstiga bon houning och war: — Myran, som bygger sina stackar med många rum uti, der de ligga om wintren, och der de förwara sin mat och sköta sina ungar: — Flugan, som wistas i våra rum, och ibland stickes så förtretligt: — Spindeln, som spinner sina konstiga nät för att fånga flugor deri: — Skorpion: som har 8 ögon och 8 fötter, och i stjerten en tagg, hwarmed han sticker så giftigt som en Drm: — Kråstan, och otaliga andra.

6) Maskar. De maskar, som man här menar, äro helt andra än Insekternas larfwer. De rätta maskarne äro utan fötter, utan ögon, och till och med utan hufwud. Somliga af dem wistas nere i Jorden: somliga i watten och somliga i andra djur till och med i människan. Somliga äro så sammansatta, att det är såsom många särskilda djur tillsammans: såsom Benikemasken, som har många leder, och hwar led är liksom ett särskilt djur. — Hit höra äfwen Igeln, som suger blod: — Netmasken, som tjänar till agn, att meta fisk med: — Snäckorne, hvilka ligga inne i ett hårdt skal, som går i krof, i mindre och mindre rundlar: — Muslan, som ligger mellan två skal, och hwari de så kallade äkta perlor wäxa: — Korallmaskarne, som bo i hålen i ett slags stenar, hvilka se ut som buskar och hvilka igenom de små djuren bildas, liksom skalet på snäckorna; till och med den wanliga Swampen, som man brukar att torka bort watten med, har warit djurs boningsrum. — En stor del af maskarna äro äfwen oändligen små, så att man icke kan se dem med blotta ögonen, utan man behöfwer mikroskop för att bli dem warse. De finnas, som äro så små, att många af dem kunna bo i ett hål på ett sandkorn, som är så litet, att man knapt kan se detsamma — hwad skall då deras ägg och ungar vara? — och hwad är det icke för ett omätligt afstånd ifrån Elefanten till dem?

Swart och ett djur har sitt ändamål, och har af Alltings Skapare fått sitt rum, och sin syssla, så att allt på Jorden skall wara i ordning. Jag will omtala något i detta afseende, som förtjenar uppmärksamhet. När till exempel ett djur dör, så skulle dess kropp ruttna och stämna lusten med sin stank, om det fick ligga: men knapt är det dödt, förr än Korpen, och andra rofdjur samlas, och inom kort tid äta opp aset. Men om det ligger så, att fåglarna och djuren ej komma åt det, så komma insekterna. Då lägger Spyflugan sina ägg på aset, och inom en liten tid lefwa der millioner maskar, som snart äta opp det. De spridas sedan ut, bli flugor, och fångas sedan af fåglarna: och allt är såsom det war förut: och hwar och en har gjort sin syssla, för att hålla Jorden ren, och tjenlig att bebo. Så är det äfwen i allt annat. — Hwarje djur har sitt sätt att lefwa, att föda sig, att sköta sina ungar, och att undwita farligheter. Somliga hafwa fått

skarpa tänder och flor att förswara sig med: andra åter horn att stängas med: andra hafwa taggar, såsom Igeltotten, andra kunna springa mycket snällt, såsom Haren eller flyga undan mycket hastigt, såsom fåglarna och flugan. Jag nämnde äfwen en fisk, som gör att handen domnar, om man rör wid honom. Somliga hafwa ett hårdt skal, såsom Sköldpaddan, och med andra är det ännu annorlunda. Ja; somliga djur ligga, liksom de woro döda om wintern, men wakna om somtarn åter upp, såsom ur en sömn, så att de lefwa endast den wackra och angenäma årstiden, men weta alldeles icke af den kalla och obehagliga. Man säger om sådana djur att de ligga i Tde om wintern. De behöfwa då hwarken mat eller dricka: och det, som är allra besynnerligast, är, att fastän de alldrig lefwat om wintern, så känna de likwäl när den tiden skall komma, och laga derföre till åt sig beqwäma bon, och frypa dit in, och somna der — och wakna sen icke förr upp, än wären kommer. — Så underligt och wäl har Gud anstaltat för alla lefwande warelser.

Den wettenskap, som affhandlar djuren, kallas Zoologi; man har särskilda böcker om de Däggande djuren, om Fiskarna, om Fåglarna, om Amfibierne, om Insekterna och om maskarna: ty de äro så många af hwart slag, att man ej skulle kunna i en bok beskrifwa dem alla, så tydligt som man borde. Beskrifning om Mineralier, Växter och Djur, eller om alla naturens riken, kallas eljest med ett allmänt namn Natural-Historia.

2. Om Jordens särskilda Länder.

Vi öfwergå nu till beskrifning af sjelfwa länderne, men den af mina Läsare, som will med nytta göra med mig denna stora resa kring om Jordens alla Länder, hwilken wi nu skola företaga, bör derföre på fina Kartor uppsöka alla de ställen och orter, som jag talar om, och noga gifwa akt på huru de ligga till hwarandra och hwad de heta, allt efter som jag nämner och beskrifwer dem*). — Vi börja naturligtwis med den Werldedel, hwilken wi sjelfwe bebo.

Europa.

Gränser. Werldsdelen Europa gränsar i norr till Ishafwet; i wester till Westra Oceanen; i söder till Medelhafwet; i öster till Asien, men som den dermed bildar ett sammanhängande land, uppdragas gränserne olika; allmänna antages likwäl gränserne wara Archipe-

*) Den som will minnas allt det, som här förekommer, han bör, sedan han på Kartan sett hwar allt det är och ligger, som han läser om i boken, tillsluta ögonen och tänka efter. Om han då har landet, liksom afritadt inom sig, så att han liksom ser, huru uddar och wikar och floder och mera sådant ligga till hwarandra; så är det som det bör wara. Men kan han icke det, så bör han så länge betrakta bilden på kartan, tills han får den så klar och redig inom sig, att han efter den kan räkna opp allt det, som han hör och will komma ihåg.

lagen, Marmorassjön och Swarta Hafwet ända till mynningen af floden Kuban, sedan följande Kuban och Teret, gränslöberne emot Kaukasien, och derifrån längs åt nordwestra kusten af Kaspiska Hafwet till floden Ural's mynning, samt vidare denna flod uppåt till Uralbergen, hvilka sedermera ända upp till Ischafwet, utgöra ett bestämdt rämärke emellan Europa och Asien.

Storlek. Europa är af alla Werlddelar den minsta; största längden, ifrån sydwest till nordost är öfwer 500 mil; största bredden i söder och norr, 350 Swenska mil; widdan är nära 160,000 geografiska *) qwadrat mil, eller i Swenska qwadratmil omkring 88,000 **).

Haf och Hafs wikar som stöta till Europa, äro: 1) **Norra Ocean** eller Ischafwet, jemte dess wik **Hwita Hafwet**. 2) **Nordssjön**, och dess wik **Kattegat** eller Schagerat, som går i en frökning, först emot öster och sedan mot söder. 3) **Östersjön**, och dess wikar, **Bottniska Wiken**, som går upp ända till Polscirkeln, **Finska Wiken**, som sträcker sig mot öster, och **Piffländska Wiken**, mot sydost. 4) **Atlantiska Ocean**, jemte dess grenar, wikar och delar, såsom **Irlandska Sjön**, mellan öarna Irland och Britannien, **Kanalen**, söder om Storbritannien, och **Franska Bugten**, än längre söderut; utanföre sydwestra delen af Europa kallas Atlantiska hafwet **Spaniska Sjön**. 5) **Medelhafwet** med dess wikar **Pioniska** och **Genuesiska Bugterna**, **Adriatiska Hafwet** eller **Venetianska wiken** och **Archipelagen**; **Marmora Sjön** eller **Propontiden** förena Archipelagen och Swarta Hafwet. 6) **Swarta Hafwet**, och dess wik **Azowska Sjön** eller **Bläotiden**: och 7) **Kaspiska Hafwet**. — Utom dessa tränga en stor mängd af mindre wikar in åt landet, isynnerhet på kusterna af Ischafwet, Nordssjön och Archipelagen.

Halfvär. De halfvär i Europa, som här böra nämnas, äro 1) **Skandinavien** eller **Nordiska Halvön**, som omgiswes af Hwita hafwet, Norra Ocean, Nordssjön, Kattegat, Östersjön och Bottniska Wiken: — 2) **Hesperien** eller **Spaniska Halvön**, som utgör Europas sydwestra del: — 3) **Italien**, som skjuter såsom ett långt näs ned i Medelhafwet, och bildar öster om sig **Venetianska wiken**: — 4) **Morea**, wid Medelhafwet och Archipelagen: — 5) **Taurien** eller **Krim**, mellan Swarta hafwet och Bläotiden: — 6) **Island**, som omgiswes af Nordssjön, Kattegat och Östersjön.

Öar. Stora Öar i Europa, äro följande åtta: **Norra och Södra Nova Zemla**, som med ett sund äro skilda från hwarandra; **Storbritannien**, **Island**, **Irland**, **Sicilien**, **Sardinien**, **Kreta** eller **Candia**, **Korsika**, och **Seland**, hwilken sista ligger mellan

*) Jemton geografiska mil eller en grad, swarar emot nära $10\frac{1}{2}$ Swenska mil ($10\frac{41}{100}$).

**) Qwadrat-innehållet kan af flere orsaker icke bestämdt uppgifwas, af hwilka den obestämda gränsen mot öster är en af de hufwudsakligaste. Wi hafwa derföre här liksom i det följande, utsatt desamma hälft i runda tal för minnets underhjelpande, hwilket också torde wara mest templigt i en Lärobok.

Kattegat och Östersjön. — Ansenliga *Öar* äro *Caribos* eller *Negropont* i Archipelagen; *Mallorka*, i Medelhafwet, på kusten af Spanien; *Ösel*, utanför Rissländska wiken; *Fyen*, mellan Seland och Jutland; *Gottland* och *Öland*, inne i Östersjön; *Hindöe* och *Senjen*, nordwest på Skandinavien; *Cefalonia*, nordwest om Morea; *Kolgov* eller *Kalguea*, nordost om Hwita Hafwets öppning; *Laaland* (Läland), söder om Seeland; *Rügen* (Rygen), sydwest i Östersjön; *Dagö*, norr om Ösel; *Minorka*, nordost om Mallorka; *Korfu*, norr om Cefalonia; *Man* och *Anglesey* (Anglesea) i Irländska sjön; *Ywica* (Ywisfa), sydwest om Mallorka; *Uland*, wid mynningen af Bottniska wiken; *Levis*, nordwest om Britannien; *Falster*, öster om Laaland; *Shetland* (Shetland), nordost ifrån Britanniens norra kust: *Wight* (Wäit), och *Jersey* (Schärsä), i Kanalen; *Bornholm*, mellan Öland och Rügen; *Guernsey*, (Gärnsä), norr om Jersey; och *Malta*, söder om Sicilien, jemte flera andra. — Såsom betydliga *Skärgårdar* böra märkas: *Danska Öarne*, wid inloppet till Östersjön: *Öarne* i Archipelagen; *Norrsta Skärgården*, nordwest om Skandinavien; *Finska Skärgården*, wid östra och norra stränderna af Bottniska och Finska wikarne; *Svenska Skärgården*, wid westra stranden af Östersjön och Bottniska wiken; *Dalmatiska Öarne*, wid östra kusten af Adriatiska hafwet; *Joniska Öarne*, omkring Cefalonia och Korfu; *Häbriderna* eller *Hebriderna*, söder och sydost om Levis; *Shetländska Öarne*, omkring Shetland; *Orkney* (Orknä) *Öarne* eller *Orkaderna* mellan Britannien och Shetländska Öarne och Island; *Lipariska* eller *Vulkaniska Öarne*, norr om Sicilien; *Scilli Öarne*, eller *Sorlingerna*, wid sydwestra udden af Stor-Britannien; *Hieriske Öarne*, på kusten mellan Lionska och Genuesiska bugterna; och flera andra.

Sund. De märkvärdigaste Sunden äro: *Bresund*, mellan ön Seland och Skandinavien; *Stora Bält*, mellan Seland och Fyen; *Lilla Bält*, mellan Fyen och Jutland, genom hwilka tre sund man kommer ifrån Kattegat till Östersjön: — vidare *Sundet* wid Calais, mellan Nordsjön och Kanalen; *Gibraltars Sund*; *Messinska Sundet*, mellan Italien och Sicilien; *Hellesponton*, eller *Sundet* wid Dardanellerna, mellan Archipelagen och Marmorassjön; *Traciska Bosfören*, eller *Sundet* wid Constantinopel, mellan Propontiden och Swarta hafwet; *Tauriska* eller *Krimiska Sundet*, mellan Swarta Hafwet och Mäotiden, och *Wangats Sund*, mellan Nowa Zemla och fasta landet.

Landtuddar och Näss. De märkvärdigaste Uddar af Europas land äro: *Nordkyn*, såsom den nordligaste af Europas fasta land (*Nordkap* ligger wäl nordligare men på ön Wiageröe); *Cap finis terre* *), såsom den westligaste af fasta landet; *Cap Gibraltar*, wid Gibraltars sund, der Europa är närmast Afrika; *Capo Bassaro*

*) *Cap finis terre*, betyder på Svenska: *Werldens ända*. Man kallade denna udde så, för det, att man trodde att allt land slutade der, då man ej wiste af Amerika.

söder om Sicilien, och Cap Matapan söder på Morea, såsom den sydligaste. — Vidare: Stadt, väster på Skandinavien: Lindsnäs, söder på samma halfö wid Skagerrak: Skagen, norr på Jutland, der Kattegat widtager: Landsend och Cap Pizard, sydväst på Storbritannien wid Kanalen: Cap de la Hague (dölahag), wid södra sidan af samma sjö: Du Quessant (Läsfang), väster på Bretagne, såsom västligaste udden af Gallien: Cap Ortegal eller di Ortiguera, nordväst på Spanien: Capo di Rocca Sintra, och Cap San Vincent, väster och sydväst på samma land; Cap Creux (krö) öster på Spanien, wid Lionska bugten: Capo Spartivento och Cap del Arni på södra ändan af Italien. — De flesta af dessa Landtuddar äro höga klippor, som kunna ses långt ut i hafwet.

Bergsryggar. De största Bergsryggar i Europa äro följande: 1) **Pyreneerne** eller Pyreneiska Bergen, som ifrån Cap Creux sträcka sig väster ut mellan Gallien och Spanska Halfön, ända till Franska bugten: och en fortsättning deraf, som längre fram kallas **Asturiska Bergen**, stryker igenom hela norra delen af Spanien till Cap Ortegal och Cap finis terre. 2) **Alperna**, eller Alpiiska Bergen, hwars största klumpar finnas der Gallien, Germanien och Italien sammanslötta, eller norrut ifrån Genuesiska bugten, ungefär så långt ifrån stranden deraf, som det är ifrån samma strand till ön Korsika. Hela trakten är otroligt full af berg, och det är lika om flera stora bergsryggar skulle der sammanslötta och korsa hwarandra wid en ofantlig bergsklump, som kallas **Sanct Gotthardsberg**. Den gren, som derifrån går åt nordväst och sedan mot norr mellan Gallien och Germanien, kallas **Jura**: den som går åt sydväst och sedan åt söder mellan Gallien och Italien, bibehåller namnet **Alperna**, samt innehåller de högsta bergen som finnas i Europa: och den grenen, som går österut mellan Italien och Germanien, förbi ändan af Venetianska wiken kallas **Tiroliska Bergen**: och på östra sidan om östra delen af Venetianska wiken **Dalmatiska Bergen**. 3) **Apenninerna** börja der Alperna gå till Medelhafwet: de kröta sig sedan österut omkring Genuesiska bugten, och gå utföre hela Italien till Cap del-Arni. 4) **Balkan** eller **Hämus**, som är en fortsättning af Dalmatiska bergen, går genom Turkiet österut, ända till Traciska Bosfören och Helleponten: och ifrån denna bergsrygg går, ibland andra, en gren söderut igenom Grekland ned till Morea, hwilken bör kallas **de Grekiska Bergen**. 5) **Sevennerne**, äro i södra delen af Gallien, och stilla de watten som falla i Medelhafwet från dem, som falla till Atlantiska Ocean. — Asturiska bergen, Pyreneerne, Sevennerne, Alperne, Tiroliska bergen, Dalmatiska bergen och Balkan, med alla deras grenar, utgöra således, om man närmare ger ått på dem, en enda ofantlig sträcka med berg, som begynner wid Cap finis terre, och slutas med Helleponten; och som således utgör Europas stora Äs. Men hwad som är ännu märkwärdigare, är det, att den åter höjer sig på andra sidan om sunden i Asien, och fortsätter sin ofantliga sträckning mot öster igenom hela denna stora werldsdel, som wi framdeles få se. Vidare 6) **Karpaterne**, som gå i en böjning

omkring nordwestra, norra och östra sidorna af Ungern, och hwarifrån ansefliga grenar gå in åt Tyssland, såsom **Böhmiska** eller **Sudetiska bergen**, m. m. 7) **Ural** eller **Jugoriska** Åsen, som utgör gräns emellan Europa och Asien. Den börjar wid **Jshafwet**, och wiker norr om **Kaspiska** hafwet österut in åt Asien. De **Norrsta Fjällarne** eller **Kölen** eller **Seveberget**, som äfwen begynner wid **Jshafwet** litet öster om **Nordkap**, sträcker sig sedar: åt sydwest efter kusten, och sedan den hunnit längre söderut grenar den sig så, att den största ryggen kröker mot wester och söder till **Vindesnäs**, och den lägre går rätt fram, tills den förlorar sig på **Kattegats** östra strand. — En stor **Bergsrygg** går äfwen öfwer **örarna Korsika** och **Sardinien** i norr och söder, och igenom **Island** stryker en stor fjällrygg i öster och wester. Utom alla dessa bergsryggar gå flera ansefliga på **Spaniska** halfön; på **Stor-Britannien**, på **Sicilien**, genom **Grekland**, genom **Gallien** och genom **Tyssland**.

Landtryggar och **Landthöjder**. Två mycket höga trakter finnas i Europa, af hvilka den ena är wid **Alpiska** bergen; ty derifrån rinna floder till **Lionska** bugten, till **Venetianska** wiken, till **Nordsjön**, och till **Swarta** hafwet: och den andra är i **Ryskland** ungefär rätt söderut ifrån **Ladoga** och rätt i öster ifrån **Rissländska** wakens innersta del: derifrån komma floder som flyta till **Kaspiska** hafwet, till **Swarta** hafwet, till **Östersjön** och **Hwita** hafwet. Igenom denna **Landthöjd**, som kallas **Almanniska höjden**, går i nordost och sydwest, en **Landtrygg** alltifrån **Ural** till **Karpaterne**, och den stilsjer de watten, som flyta söderut, ifrån dem, som falla till **Jshafwet** och **Östersjön**. En stor **Landthöjd** finnes äfwen i östra delen af **Spaniska** halfön, der de linjer gå öfwer hwarandra, som drages mellan **Cap-San-Vincent** och **Cap-Creux**, och mellan **Cap finis terre** och ön **Yvica**: ty derifrån flyta floder åt alla sidor. En dylik fins i östra delen af **Frankrike**, hwarifrån de strömmar komma, som falla till **Kanalen** och öfra delen af **Frankiska** bugten. För öfrigt komma floderna från bergssträckorna och de mindre **landtryggar** och **höjder**, som finnas i alla land.

Höga Berg. De flesta af de **Bergsryggar**, som wi här ofwanföre beskrifwit, äro så höga, att en ewig snö och is ligger på deras spetsar, som sträcka sig högt ofwanom molnen: och de högsta af dem som jag här bör nämna, för att gifwa mina Läsare begrepp om deras höjd, äro: ibland **Alperna**, **Montblanc** (mong-blang) och **Monte-Rosa**, jemte flera andra, hwardera öfwer 2500 famnar, eller nära en half mil högt; — ibland **Pyreneerna**, **Montperdu** (mong-perdy) och **Maladetta**, med flera andra, omkring 2000 famnar; — **Ätna** på **Sicilien** är 1818 famnar: — **Monte Rotondo** på **Korsika**, **Comnitz** bland **Karpaterne**, **Gran Sasso** bland **Apenninerne**, **Snöhättan** bland **Norrsta Fjällarne**, och många andra, hwardera omkring 1500 famnar eller en fjerdedels mil i höjd, och derutöfwer — allt räknadt ofwanom hafwets yta.

Vulkanoer, eller eldsprutande berg, äro: **Ätna**, **Vesuvius**, i södra delen af **Italien**: **Stromboli** och flera andra, på **Lipariska** öarna: **Hecla** och **Krakra**, med flera andra, på **Island**.

Jordbäfnings härda oftast i de trakter der eldsprutande berg finnas, såsom i nedra delen af Italien, på Island, på Öarne i Archipelagen, på Sicilien, och för omkring 70 år sedan timade äfwen en försträfflig jordbäfnings på westra kusten af Spanska Halsön.

Insjöar. De största och märkwärdigaste Insjöar i Europa äro: **Ladoga**, **Onega**, **Peipus**, söder om Finska wiken; **Ilmen**, söder om Ladoga; **Wenern**, öster ifrån Rattegat; **Saimen**, nordwest om Ladoga; **Enaraträsk**, öppe wid Nordkap; **Mälaren**, wid westra stranden af Östersjön, gent emot Finska wiken; **Wettern**, sydost om Wenern; **Palatten** eller **Balaton**, i Ungern; **Päjäne**, wester om Saimen; **Storsjön**, mellan Bottniska wiken och Norriska Fjällarne; **Ulojärwi**, norrut ifrån Päjäne, mellan Bottniska wiken och Hwita hafwet; **Bodensjön** och **Leman** eller **Genfersjön**, i sydwestra hörnet af Germanien.

Strömmar. De största och märkwärdigaste floder i Europa äro följande: 1) **Volga**, som börjar sitt lopp midt i Ryssland, och sedan den förenat sig med flera stora strömmar, såsom **Oka** och **Kama**, faller ut i Kaspiiska hafwet. Dess källor äro wid Alauniska höjden, wid den stora landtryggen, och wid Uraliska bergen; dess längd är öfwer 400 mil. — 2) **Donau**, (nära 280 mil lång), som har sin källa i sydwestra delen af Tyssland, och medan den flyter igenom detta land, upptager, utom andra, strömmarne **Lech**, **Iser**, **Inn**, **Enß** och **Morava**; rinner sedan genom Ungern, och upphemtar der floderne **Drau**, **Muhr**, **Theisse**, **Marosch** och **Sau**; går widare genom Turkiet, och upptager derunder, ibland andra, floderna **Aluta** (eller **Alt**), **Sereth** och **Pruth**, som komma från Ungern och Polen; hwarestefter den flyter ut i Swarta hafwet. Donau, och dess grenar, hafwa sina källor wid Alperne, wid Karpatiska åsen, och wid Balkan. ✕ 3) **Dnieper**, som uppkommer wid Alauniska höjden, utgör sedan gräns mellan Ryssland och Polen, och upptager under sitt lopp flera stora strömmar, och isynnerhet **Bog**, just der den faller i Swarta hafwet. — 4) **Taif** eller **Uralfloden**, som upprinner wid Uraliska bergsryggen, och flyter ut i Kaspiiska hafwet. — 5) **Dwina**, som faller ut i Hwita hafwet, och har många widsträckt grenar i norra Ryssland. — 6) **Don**, som äfwen har sin källa midt i Ryssland, och faller ut i ändan af Azowska sjön, sedan den förenat sig med flera ansenliga strömmar. — 7) **Rhen**, som börjar med två källor wid Sanct Gotthards berg; flyter igenom Bodensjön, blir sedan gräns mellan Germanien och Gallien, och upptager strömmarne **Ar**, **Neckar**, **Main**, **Mosel** och **Maas**, samt flera andra, innan den hinner fram till Nordsjön. — 8) **Petschora**, som, nordost i Ryssland, faller i Ischafwet. — 9) **Elbe**, som upprinner i Böhmska bergen, och faller ut i Nordsjön. — 10) **Loire** (loär), som flyter igenom Frankrike, och faller ut i westra Ocean straxt söder om Bretagne. — 11) **Weichsel**, som igenom Polen flyter till Östersjön. — 12) **Rhone** (rån), som upprinner wid Alperna (wid Sanct Gotthards berg), flyter sedan genom Genfersjön, och efter att hafwa råkat **Saone** (san) strömmen, som kommer ifrån nordnen, flyta de

förenade rätt söderut till Medelhafwet. — 13) **Oder**, som kommer från Karpatiska bergen, och sedan den upptagit, jemte andra, **Warta**, som kommer ifrån Polen, faller den ut i Östersjön, icke långt sydost om Rügen. — 14) **Tajo**, som flyter igenom Spanska halfön västerut, tills den vid Cap-Rocca-Sintra faller i Oceanen. — 15) **Düna**, som har sin källa nära intill Wolgas, men rinner åt nordväst, och faller ut i Ryska wiken. — 16) **Götha Elf**, som begynner sitt lopp i Norriska fjällarna, flyter sedan genom sjön Wenern söderut, och faller ut i Kattegat. — 17) **Seine** (sån) som flyter igenom Frankrike västerut till Kanalen. — 18) **Po**, som har sina källor vid Alperne och Apenninerna, och flyter öster ut, genom öfra delen af Italien till Venetianska wiken. — 19) **Neva**, som ifrån Ladoga flyter till ändan af Finska wiken och afbördar således Saimens, Onegas och Ilmens, jemte Ladogas watten; och 20) **Thames** (täms) eller Themsen, som i södra delen af Stor-Britannien flyter österut, och kastar sig slutligen i Nordsjön.

Strömfall, som här böra omtalas, äro: ett, som Rhenströmmen gör, sedan den hunnit ett stycke ifrån Bodensjön och hvilket är 13 famnar högt, samt kallas **Fallet vid Raufen**; — ett, som Götha Elfven gör litet nedanför Wenern, hvilket fall är 17 famnar högt, och heter **Trollhättan**; men det högsta wattenfall, som fins i Europa, och, såvida man wet i hela Werlden, är det underbara fallet om 230 famnars höjd, i Pyreneiska bergen, som jag förut omtalat.

Hafshvirflar. Det händer på några ställen på Jorden, att watten, som med Ebb och Flod flyter igenom tränga sund, hwirflar der omkring med sådan fart, att det drager äfwen stora skepp med sig, hwilka till slut, sedan de kommit midt i hwirweln dragas ner under watten och slås sönder mellan klipporna på hafsbotten. Sådana underliga ställen kallas **Hafshvirflar**, och de märkwärdigaste i Europa äro **Malströmmen** i skärgården väster på Nordiska halfön; **Karybdis**, i Messinska sundet; och **Curipus**, i sundet mellan ön Negropont och fasta landet.

Fördelning i Regioner. Europa kan, efter läge och sträckningen af Sjöar, Bergsryggar och Floder, beqwämligast fördelas i följande 10 Regioner: 1) **Skandinavien**, som uti inifränkare mening utgöres af Nordiska halfön; uti widsträcktare innefattar äfwen Jutland och Danska öarne. — 2) **Brittiska Öarne** i västra Ocean; — 3) **Germanien** eller Tyskland, mellan Nordsjön, Östersjön och Venetianska wiken; — 4) **Gallien** eller Frankrike, mellan Spanien och Germanien; — 5) **Hesperien**, eller Spanska halfön; — 6) **Italien**; — 7) **Östra Europa** eller Ryssland, som ifrån Ischafwet och Östersjön sträcker sig till Asien och Swarta hafwet; — 8) **Polen**, mellan Östersjön och Swarta hafwet; — 9) **Pannonien** eller Ungern, mellan Tyskland, Polen och Turkiet; — 10) **Grekland** och nuwarande Turkiet, mellan Adriatiska hafwet på västra sidan, och Archipelagen, Propontiden och Swarta hafwet på den östra.

Länder, som här böra märkas i de 10 Regionerna, hwari wi tillförene fördelt werlds delen Europa, äro följande: 1) Skandinavien: **Sverige**, den del af Nordiska halfön, som ligger öster om fjellryggen; **Norrige**, som ligger wester om fjellryggen; **Lappland** eller landet norr om polcirkeln; **Dannemark**, som utgöres af Jutland och Danska öarne. — 2) Vid Darna i westra Ocean märkes, **Irland**, samt södra och större delen af Stor-Britannien som kallas **England**, och den norra benämnd **Skottland**, äfwen som westra delen af England, kallad **Wales**. — 3) I Regionen Germanien: **Belgien** och **Nederländerne**, som ligga wid Nordsjön, och äro så låga att hafwet ibland öfverswämmar stora sträckor deraf; **Westfalen**, landet öster om Nederländerne; **Sachsen**, i widsträcktare mening hela norra låglandet af Germanien; **Böhmen**, **Mähren**, **Schlesien** och **Lausitz** i östra höglandet omkring Oder och Elbe; **Österrike**, som ligger i sydöstra hörnet mellan Mähren och Italien; **Schweiz**, som ligger mellan Bodensjön och Genfersjön, ibland Alpiska bergen, och är det högsta landet i Europa; **Bäjern**, som ligger wester om Österrike; **Franken**, som ligger midt i landet, och **Schwaben**, mellan Bäjern och Rhenströmmen. — 4) Gallien: **Elsas** och **Lothringen**, landet wester om Rhen, åtskillda af Vogeserne; **Flandern** wid gränsen af Nederländerne; **Normandie**, wid Seines utlopp och **Bretagne**, yttersta halfön i nordwest; **Provence**, sydöstra, och **Puguedoc**, sydwestra kustlandet, åtskilde af Rhone. — 5) På Spanska Halfön märkes: att sydwestra delen deraf kallas **Portugal** och det öfriga **Spanien**. — 6) Af Italien kallas öfra delen **Lombardiet**. — 7) I Ryssland märkes: **Finland**, som är öster om Bottniska wiken; **Ingermanland** och **Esthland**, wid Finska wiken; **Lifland**, mellan Lifländska wiken, Peipus och Düna; och **Villa Tatariet** wid Swarta hafwet, hwartill äfwen **Krim** eller **Taurien** hör. — 8) I Regionen Polen, märkes: **Kurland** wid Lifländska wiken, Düna och Östersjön; **Preussen**, äfwen wid Östersjön; och **Lithauen**, söder om Kurland och öster om Preussen. — 9) Af Ungern och Pannoiien heter den östra delen **Siebenbürgen** (sibenbyrgen); den södra mellan Drauströmmen och Venetianska wiken, **Illyrien**; och den nordwestra och största delen kallas egentligen **Ungern**. — 10) Turkiets södra del jemte halfön **Morea** och öarne deromkring, är det, som egentligen heter **Grekland**.

Klimat. De norra länderna, såsom norra delen af Ryssland och Skandinavien samt ön Island, hafwa långa och kalla wintrar, som blifwa allt swårare ju längre man kommer opp emot Ischafwet. De länder deremot, som ligga söder om Europas stora ås, såsom Spanska halfön, Medelhafskusten af Frankrike, Italien och Grekland, äro mycket warma, så att der nästan icke fins någon winter. Den medlersta delen åter har köld och warma mera blandade; men så att kölden råder mer norrut, och warman mer söderut. I alla bergstrakter är kallt, så att man oppe på Alperna har så kallt, som wid Ischafwet.

Fruktbarehet. De fruktbaraaste landen i Europa äro: Grekland och södra delen af Turkiet, Italien, Frankrike och södra delen af

Stor-Britannien. Minst fruktbar är norra delen — men inga öknar finnas, fastän stora wilstmarker äro i norra delen, och några smärre hedar i nordwestra delen af Tyssland och Spanien.

Ulfte r. Södra delen af denna werldsdel har isynnerhet Salt, Win, många slags Träd- och Jordfrukter, Säd,olja, Honung, Silke, m. m. — Medlersta delen: Säd, Frukter, Boskap, Metaller och något Win. — Den norra delen: Säd, Skogar, Pelswerk af wilda Djur; Metaller, såsom Jern, Silfwer och Koppar; Fisk och Boskap; och den nordligste, oppe wid Ischafwet, har wilda djur, Renar och Fisk.

Vi gå nu till den andra Werldsdelen.

Asien.

Gränso. Asien gränsar i norr till Norra Ocean; i öster till Östra Ocean; i söder till Södra Ocean; och i väster till Afrika, som med Asien sammanhänger genom det 15 mil breda näset Suez, och hwilket utgör gränstilknaden till Medelhafwet samt Europa, hwars gränstilknad wi redan här ofwan uppdragit.

Storlek. Asien är störst af alla Werldsdelarne: dess längd, ifrån sydwest till nordost, eller ifrån sundet Bab-el-mandeb till Behringsundet, är öfwer 1000 (tusent) mil, och bredden, ifrån södra udden wid Equatorn, till den nordligaste af fasta landet, inemot 800 mil; widden uppgifwes till öfwer 800,000 geografiska qwadratmil, eller nära 400,000 Swenska qwadratmil.

Haf och Hafswikar, som flöta till Asien, äro: 1) **Norra Ocean**, jemte **Öfstra Wiken**; **Anian**, eller Behringsund, som äfwen af några kallas Cooksund. 2) **Stilla Hafwet**, hwars nordligaste wik är **Kantschatka-Hafwet**, mellan sundet Anian och en lång rad af öar, som stiljer detsamma från stora Oceanen, och hwarföre det äfwen kallas **Stora Werldshafwets norra Archipelag**; till detta haf höra ock **Lam** eller **Nchotiska hafwet**; **Koreaniska Sjön**, nordwest om ön Nison; **Hoanghai (Whang-hai)**, **Hoangho** eller **Gula hafwet**; **Östra Kinesiska Sjön**, sydwest om Nison, eller straxt utanför Hoanghy-wiken; **Vestra Kinesiska Sjön**, norr om Borneo ända till fasta landet; **Tonkinska Hafswiken**; och **Siamiska wiken**, eller hafswiken wid Siam; Sundet **Straat-Sunda** mellan öarna Sumatra och Java. 3) **Södra Ocean** eller **Indiska werldshafwet**, hwars delar äro: **Bengaliska Wiken** och **Arabiska Hafwet**, hwarifrån man kommer in i **Persiska Wiken**, genom sundet **Ormus**, och genom **Bab-el-mandeb** in i **Röda Hafwet**, eller **Arabiska wiken**. 4) **Medelhafwet** med **Archipelagen** och **Propontiden**. 5) **Swarta Hafwet** och 6) **Kaspiska Hafwet**.

Sund. Utom de redan nämnde, **Anian** eller **Behringsundet**, **Straat-Sunda**, **Ormus** och **Bab-el-mandeb**, bör man märka följande: **Traciska Bosforen** eller sundet wid **Constantinopel**; **Helleiponten** eller **Kanalen** wid **Dardanellerne**; **Malakka-Sundet**, emel-

lan ön Sumatra och fasta landet: **Malassar-Sundet** emellan Borneo och Celebes.

Halvöar. **Natolien**, som också kallas **Anadoli** och **Min-dre Asien**, är den västligaste delen af Asien, hvilken går fram mellan Swarta hafwet och Medelhafwet till Archipelagen; **Arabien**, omgifves af Röda Hafwet, Arabiska hafwet och Persiska wiken; **Indiska Halvön**, sträcker sig ner i Södra Ocean, mellan Arabiska hafwet och Bengaliska wiken, och har sjelf wid nordvästra hörnet, den mindre halvön **Gusarate** eller **Guzurat**; **Östra Indiska Halvön**, af några kallad **Serika**, hvilken ligger mellan Bengaliska och Tonkinska wikarna och som sjelf grenar sig i twenne mindre halvöar, nemligen **Malaya** eller **Malakka**, som sträcker sig långt i söder ända till equatorn, och **Kambodja-Halvön**, (somliga säga **Kambodscha**), som ligger mellan Siams och Tonkins wikar; — vidare **Korea** eller **Kaoli**, mellan Hoangho och Koreanska sjön; och **Kantschatka** mellan Ochotska hafwet och Stora Werldshafwets norra Archipelag.

Landtuddar, som förtjena att märkas, äro: **Cap Baba**, wid Archipelagen, såsom Asiens västligaste udde: **Cap Raz al Ghad**, öster om Arabien; **Cap Komorin**, som är Indiska halvöns södra udde; **Hudjong Tana** eller **Cap di Romania**, som är yttersta udden af halvön Malaya, och sydligaste udden af Asiens fasta land; **Lopatka**, södra udden af Kantschatka; **Cap Kantschatskoi**, öster om samma halvö; **Öst-Cap**, wid Behringsfund, slutar Asien i öster; **Sichelat-Skinois** wid Jeshafwet i nordöstra delen af Asien; och **Cap Severe** (sevär) eller Asiens **Cap-Nord**, som sträcker sig så långt mot Polen, att längsta dagen der, är hela 115 dygn eller 2760 timmar, utom flera weckors skymning om aftenen, och dagning om morgonen af den ofantliga dagen; och hvilken udde ligger rätt norrut ifrån Asiens sydligaste udde, så att de begge ligga under samma meridian. — Afståndet mellan västra och östra udden af Asien är så stort, att det upptager nästan halfwa Jordens rundel, så att, när det är middag wid den ena, är det midnatt wid den andra.

Insjöar. Utom **Kaspiska Hafwet**, hwars wattenyta är betydligt lägre än Swarta hafwets, finnas flera stora Insjöar i Asien. De märkvärdigaste och största äro: **Ural**, hwars watten äfwen är något saltaktigt, och saknar utlopp; **Baikal**, emellan 70 och 80 mil lång; **Balkasch** och **Tsjaitsan**, midt i landet mellan Ural och Baikäl; **Wan**, sydost från Swarta Hafwets östra ända; **Terkiri**, i Tibet, emellan Himalaja och Mustag; **Döda hafwet** eller **Utsaltisjön**, icke långt ifrån sydöstra hörnet af Medelhafwet, märkvärdig för sitt bittra watten och swafwelaktiga utbunsningar; **Lop**, wid norra ändan af öf-nen Kobi, samt sjön wid Kokonor i Mongolien; utom flera andra, uti östra och medlersta delen af Asien, fastän de flesta äro små, i jemförelse med Ural och Baikäl.

Öar. I Asien finnas ganska många öar, hvilka wi till lät-tande för minnet wilja anföra särstilt efter deras läge: 1) I Medelhafwet: en stor mängd öar, **Archipelagen** kallade, hwaraf de betydli-

gafte ligga närmast Afriatiska kusten; såsom Cyperu, Rhodus, Scio (af Turkarne *Chio* kallad), Mytilene eller Metelino, Samos — samt Marmora i Propontiden. — 2) I Södra Oceanen: Ceylon, Stora Andaman i Bengaliska wiken, hwilken omgifwes af en Skärgård, kallas Andamanste öarne, utom hwilken Skärgård wi märka: Maldiverne, Lakediverna och Nikobariske öarne. — 3) Indiska öarne, eller den stora Öflock, emellan Australien och Malakka i Asien, som derföre äfwen blifwit räknade till Australien. Dessa öar utgöra stillnaden emellan Södra Oceanen och Stilla Hafwet, och kunna derföre icke lämpligen hänföras till någotdera af dessa Haf. Wi märke bland a) Sunda öarne; Borneo, gamla Werldens största ö, tre gånger så stor som Stor-Britannien i Europa; Sumatra; Celebes, hwilken utgöres af 4 halföar; Java; dessa 4 öar kallas de Större Sunda öarne; uti dessas granfkap finnes en hel Skärgård af öar, t. ex. Banka och Billiton, wid östra kusten af Sumatra, samt Timor, Flores, Lombok, Sumbawa, m. fl., hwilka utgöra en Skärgård, kallad de små Sunda öarne; b) Kryddöarne, en Skärgård, bestående af flera öar, af hwilka Ceram och Buro äro de betydligaste och Amboina den mest kända; c) Moluckerne, hwilka stundom äfwen räknas till Kryddöarne, och bland hwilka Gilolo är den betydligaste, till utseendet liknande Celebes; d) Anambas och Mattuna-öarne, emellan Borneo och Malakka. — 4) I Uti Östra Ocean eller Stilla Hafwet: a) Philippinske öarne, närmast Sunda öarne, en Skärgård af omkring 1000 öar, bland hwilka Luzon eller Manilla, Magindanao och Palawan äro de betydligaste; b) Kinesiska öarne; Hainan i Tonkinwiken, söder om hwilken Paracells-öarne äro belagne; Formosa eller Taiwan, som stiljer östra Kinesiska hafwet från det westra, öster om hwilken bildar sig en båge af öar emot Japaniska öarne, som kallas Rikoo eller Rikoo-öarne, efter största ön af samma namn; c) Japaniske öarne, af hwilka Nipon är den största, söder om hwilken ligga Sikoke och Kjusju, och Jesso norr ut; d) Nordligast ligga Kuriliske öarne, som sträcka sig från udden Lopatka, söderut till Japaniska öarne, bland hwilka Gröna-ön och Staaten-ön äro de sydligaste, och Behrings-öarne, så kallade efter största ön af samma namn, och slutligen Clerkes-öarne eller öarne Sindowh, strart söder om sundet Anian. — 5) I Uti Is hafwet: Nya Siberien, som utgöres af 4 större öar, samt öarne utanför Lenas mynning.

Bergstryggar och Landthöjder. Hela medlersta Asien utgöras af en ofantlig Landthöjd, af ungefärligen 150 mils bredd, hwilken stryker i öster och wester midt igenom hela denka Werldsdel, och kallas derföre med stål Höga Asien. Den börjas wid Swarta hafwet, innesluter Kaspiiska hafwet och sjön Aral, hwilka derföre sakna utlopp, och fortsättes med otaliga utgreningar, ända till Asiens östra kust. Denna Landthöjd omgifwes af tvenne ofantliga bergssträckor, den södra och norra, som stundom sänka sig, men nå sin största höjd i Asiens medlersta del. — Den södra börjar wid Marmora sjön, stryker genom hela Natolien öster ut och blef fordom kallad Taurus; norr

om sjön **Ban** förenar den sig, genom **Moschiska** bergen, med **Kaukassiska** bergssträckan, hwars riktning för öfrigt är lika med **Asiens** centralberg. Der dessa båda bergssträckor sammanträffa, ligger det höga berget **Binghöl** eller **Ararat**; längre österut, sedan åsen hunnit förbi **Kaspiska** hafwet, heter den **Hindukosch** eller **Hindukuh**, de gamles **Paropamisus**, och i detta gränskap ligger en ofantlig bergsklump, från hwilken fjellryggar utgå i flera wäderstreck. Hufwudfodjan eller Hög-**Asiens** södra mur, kallas **Himalaja**, fordom **Imaus** och på **Svenska** **Snöbergen**, hwilken förlöper i östsydost ända till **Hoangho** och **Koreanska** hafwet, ehuru dess utgreningar icke äro fullkomligen kända. Från det ofwannämnda **Hindukosch** utgår **Belurtagh**, hwilket på **Svenska** betyder **Töckenberget**, som ett tvärband, till **Asiens** norra ås. **Mustag** eller **Karakurum** är en gren af **Himalafabergen**, hwilken äfwen löper i norr till dess den möter en bergslänk, som förenar den med högslätten **Belur**. — Den norra **Asiatiska** åsen kallas med ett gemensamt namn **Altai**, som på **Svenska** betyder **Gullberget**, ehuru detta egentligen endast tillhör dess högsta trakter, och åtföljes wid norra sidan af en lägre sidoås kallad **Pilla Altai**. Den sträcker sig, i en nästan vågformig böjning, från **Uraliska** bergen, som utgöra **Europeiska** gränsen, der dess westerligaste gren kallas **Ulatan**, och sedan **Bozka**, till dess den når sin betydligaste höjd emellan sjöarne **Tsaisan** och **Baikal** (egentliga **Altai**), hwarifrån det sedan wänder sig mot nordost och får namn af **Chrebel Jablonnoi** samt åtföljes derefter **Dchoska** hafwet ända till **Kamtschatka**. — Stora bergsryggar, hwilka sammanhånga med dessa två, som jag nu befriskwit, stryka i flera wäderstreck igenom **Asien**. **Arabiska** **Åsen**, som går ifrån **Taurus** söderut, förbi ändan af **Medelhafwet**, der det stora berget **Libanon** ligger, och sedermera längs åt westra kusten af **Arabiska** **Halvön**, hwarest den sammanhänger med flera lägre bergssträckningar inne i **Arabien**; och **Gattan**, eller hellre **Ghants** eller **Gattes**, som ifrån trakten af **Belurtagh** går söderut, icke långt ifrån westra stranden af **Indiska** **Halvön**, och slutas wid **Cap Komorin** med en hög klippa. En stor bergsrygg går längsåt ön **Sumatra**, hwaraf en annan längs efter **Java** synes vara en fortsättning och flera sträcka sig utåt den östra **Indiska** **Halvön** eller **Serika**, af hwilka en går utföre **Malaja** och de öfrige utföre **Kambodja**-**Halvön**. En sådan stor bergsrygg går äfwen utåt **Korea**; en annan öfwer **Jesso** och **Mifon**; en annan utföre **Kamtschatka**, som ännu på **Kuriliska** öarne höjer sina spetsar mot himmelen. Likaså gå flera stora bergsryggar ifrån **Asiatiska** åsen opp till **Tschaswet** och af dem sträcker sig en till **Tschelatsoinos**, och en annan ända opp till **Asiens** **Cap-Nord**; och flera sådana gå äfwen genom **Höga** **Asien**, mellan de begge stora åsarne, såsom exempelwis, den som går fram emellan **Kaspiska** hafwet och sjön **Ural** och isynnerhet den, som går nordwest om **Hoangho** och är en fortsättning i nordöstlig riktning af **Asiens** södra bergmur.

Höga Berg. Öfwer allt i de bergsryggar, hwarom wi nu talat, finnas höga berg på hwilkas spetsar en ewig snö ligger, fastän

flera af dem äro belägna i det hetaste luftstrecket; men isynnerhet finnas ofantliga klumpar och samlingar af berg uti de trakter, der bergssträckorna korsas hwarandra, grenas sig eller eljest stöta tillsammans. I Himalaja och Mustag finnas de högsta berg på jorden, såsom **Schumulari**, och **Dawalagiri** eller **Dholagiri** (på Swenska hwhita Berget), hwilkas spetsar äro omkring 13,500 alnar öfwer hafwets yta. Der näst komma bergen omkring Belurtagh, der Hindufosch grenar sig, och en bergspets i trakten af sjön Baikal. Så är det en stor bergstrakt, kallad **Armeniska Bergen**, omkring Binghöl, der Taurus och Kaukasus sammanstöta. Ofantligt höga berg finnas också i Altai och flera af åsarna i östra Asien; fastän deras höjd ännu icke är säkert bestämd. Jag vill öfwen särskilt nämna **Osir** på Sumatra, **Libanon**, **Judsi-jamma** på Nison, och **Adams Pit** på Ceylon.

Vulkaner eller eldsprutande berg, finnas wid Libanon, på Sumatra, Java, på Luzon, och af dem är den ena som heter Mayon mycket stor, på Magindanao, Molukterna, på Kamtschatka, på Kuriliska öarne, på Nison och öarne deromkring.

Jordbäfningar — hända oftast på öarna i östra Ocean, isynnerhet på Nison. Döda hafwet har äfwen uppkommit igenom en jordbäfning, då flera städer sjönko in i Jorden, fastän det är lång tid sedan.

Floder. Ifrån de ofantliga bergsträckorna och landthöjderna komma Asiens många och stora strömmar. Vi skola uppräknas de största och märkvärdigaste. Ifrån Altaibergen och dess grenar komma isynnerhet följande stora floder: **Obi**, jemte dess ofantliga grenar **Irtisch** och **Tobol**; **Jeniseja** eller **Angara**, som kommer igenom sjön Baikal; **Leua**, **Jana**, **Indigirka**, och **Kowyma** (som äfwen blifwit kallad **Kolyma**); hwilka alla flyta norrut till Ishafwet. — **Amur**, som rättare kallas **Saghalien Ma** eller Swarta floden, har sina källor wid bergshöjder nästan midt i Landet, eller sydväst om Baikal, och flyter österut, under det den upptager många stora grenar, samt kastar sig slutligen i hafswiken Lam midt för halfön Tsoka, hwilken ö också kallas **Saghalien-ulahata**, eller Swarta flodens ö. — **Hoangho** eller gula floden och **Tantsekian**, komma ifrån södra delen af Höga Asien och flyta till Östra Kinesiska sjön. — **Menam Kom** eller **Kambodja**-floden, **Menam** eller **Siamiska** floden, **Rufian** eller **Pegus**strömmen, och **Rufian** som också kallas **Trawaddi** eller **Alaströmmen**, flyta alla igenom Serika mellan de höga bergsryggarne, som der gå fram, och de flesta hafwa sina källor i Tibetanska bergen. — **Burremputer** och **Ganges** eller **Pudda**, som ibland andra grenar upptager de stora strömmarne **Djumma** och **Gagra**, komma ifrån Himalajabergen och falla ut i Bengaliska wiken. **Godavery**, **Kistna**, **Koleroon**, med flera, komma ifrån Gattiska bergsryggen, och flyta österut till Bengaliska wiken, hwaremot elfwen **Nerbudda** faller derifrån åt Arabiska hafwet. **Sind** eller **Indus** flyter ifrån Hindufosch till den wiken, som är norr om Guzarat. **Erat** och **Tigris** eller **Didschele**, komma ifrån Armeniska bergen, och förena sig innan de falla ut i Persiska wiken: **Jor-**

dan, är liten och faller i Döda hafwet; **Kisil-Ermat** flyter i Anadolli till Swarta hafwet; — **Kur**, som förenat sig med **Uras**, och **Terek** falla till Raspiska hafwet från de Armeniska bergen; och ifrån Zugoriska åsen rinner **Tait** eller Uralströmmen till samma haf. Floderna **Sirr** eller **Syr-daria**, och **Abi-Amu** (fordom kallad **Gischon** och **Oxus**) som upptager strömmen **Sogd**, alla i höga Asien westerut till Ural; utom hwilka flera ansefliga floder flyta i samma land till Steppsjöarne, såsom strömmen **Yerken**, och dess grenar, som flyta österut till sjön **Lop**.

Öknar och **Hedar**, som här förtjena att nämnas, äro isynnerhet **Arabiska** och **Syriska** öknen, som är en stor sandhed, liksom ett haf, hwilken börjar mellan **Erat** och **Jordan**, och sträcker sig sedan öderut igenom medlersta och östra delen af Arabien; och **Kobi** eller **Schamo**, som är en ofantlig öken i sydvästra delen af höga Asien, hwilken begynner ett stycke norr om sjön **Terkiri**, och går sedan mot nordost mellan bergsryggarne i en längd af wid på 300 mil. Dessutom ligga en temligt stor sandhed öfver om floden **Sind**; norr och nordost om Raspiska hafwet och Ural ligga stora Stepper eller hedar, som äro så salta, att nästan ingenting vill wäxa på dem. Landet i höga Asien är derjemte på många ställen bergigt, stenigt, torrt och sandigt; och till och med på Kambodjahalfön finnas sandöknar. Rängs åt kusten af det största delen af året tillfrusna Is-hafwet ligga ofantliga wäldmarker, uppsyllda af kärr och hedar, som bära intet annat än mossor.

Indelning i Regioner. Naturen har indelat hela Asien i tre delar: nemligen **Höga Asien** eller medlersta delen, **Norra Asien** och **Södra Asien**, hwilka äro mycket olika till klimat, jordmån, fruktbarhet och alster.

Norra Asien kallas äfwen med ett namn **Siberien**.

Höga eller **Medlersta Asien** indelas beqvämligen i fyra Regioner: **Kaukasiska Landtungan**, mellan Swarta och Raspiska hafwet omkring berget **Kaukasus**; **Tatariet** öster om Raspiska hafwet till öfwen **Kobi**; **Tibet**, sydväst om Tatariet, mellan bergen **Mustag** och **Imanus**, eller omkring sjön **Terkiri**; **Östra Höga Asien**, som ifrån **Kobi** sträcker sig till **Stilla hafwet**, eller hellre till **Schongha**, **Koreanska** och **Gula hafwen**.

Södra Asien åter innefattar följande Regioner: **Asiatiska Turkiet**, mellan Swarta hafwet, Archipelagen, Medelhafwet och Persiska wiken; **Arabien**, **Persien**, mellan Persiska wiken och Raspiska hafwet, samt elfwerna **Sind** och **Tigris**; **Indien**, som utgöres af Indiska halfön och landet norr om densamma, och sträcker sig från **Sind** till ändan af **Bengaliska wiken**, samt ifrån **Kap Komorin** till **Mustag**; **Serika** eller det **Östra Indien**, som innefattar den östra Indiska halfön, och landet der ofwanföre; **Östindiska öarne**, hwilka wi ofwan uppräknat; **China**, (läses **Kina**, **Tschina**, **Sina**), som stöter till **Tonkinska wiken**, **Kinesiska sjön** och **Hohangho**, samt sträcker sig opp till gränsen af **Tibet**, och öfwen **Kobi**; och **Japan**, samt består af **Nison** och de deromkring liggande öarne.

Länder, som i dessa Regioner särskilt förtjena att här anmärkas, äro: **Anadoli**, **Syrien**, österom Medelhafwet; **Palästina** eller Förlofwade landet, är den del af Syrien, som ligger mellan Jordan och Medelhafwet; **Armenien**, ligger i bergstrakten norr om sjön Wan; **Ueckliga Arabien**, utgör sydvästra delen af Arabiska halfön; **Assyrien** kallades fordom det landet, som ligger omkring elfwen Tigris; **Medien** war det landet, som ligger söder om Kaspiska hafwet; **Hindostan**, utgör norra delen af Indien; **Dehan**, kallas södra delen af Indien, eller sjelfwa halfön; **Bengalen**, kallas det landet, som ligger på nordöstra sidan om Bengaliska wiken, eller omkring nedra delen af Ganges; norra delen af Indiska halföns westra kust kallas **Konkan**, och södra delen af samma kust kallas **Malabar**; deremot kallas norra delen af östra kusten **Koromandel**, och södra delen, som wetter mot Ceylon, kallas **Perlekusten**, för det att der utanföre på grunden, fins mycket muslor, som innehålla de skönaste perlor; **Siam**, kallas landet norr om Siamiska wiken; **Kambodja**, ligger omkring nedra delen af elfwen Menam Kom; **Kaotsjin** (som också kallas **Cochinchina**) ligger wid kusten, öster om Kambodja; **Tonkin** är nordwest om Tonkiniska wiken; **Mongolien**, kallas den del af Höga Asien, som ligger norr om Kina, och **Mantschuriet**, den delen som ligger norr om Koreanska hafwet, och stöter till hafswiken Lam. — Men isynnerhet bör man weta, att namnet **Östindien** betyder alla de länder af Södra Asien, som ligga öster om Arabiska hafwet, jemte alla warne derutanföre. Eljest kallar man hela Södra Asien **Orienten** eller **Österländerna**, för det de ligga österut ifrån södra Europa; och med **Levanten** förstår man alle de länder, som ligga omkring östra ändan af Medelhafwet.

Klimat. **Norra Asien** eller **Siberien** är i allmänhet mycket kall; men isynnerhet uppe wid Is hafwet, der den frusna marken aldrig hinner upptina, utan en ewig is ligger nere i jorden öfwer hela den korta sommaren, hwaremot klimatet i södra delen af **Siberien** är mildare. — **Höga Asien** har äfwen mycket kalla wintrar, isynnerhet i de högsta nederna, såsom i öknen **Kobi** och i bergstrakterna; till och med **Tibet** har ganska sträng köld, för det, att landet ligger så högt mellan bergen, ehuruwäl det är nära intill wändkretsen; somrarna äro likwäl ganska heta. — **Södra Asien** åter, som ligger till stor del inom heta zonen, har i allmänhet ganska warmt; ja, det är så hett och brännande på flera ställen mot söder, att ingen kan bo der under det Solen är norr öfwer equatorn. Isynnerhet är hettan odräglig i sandöfnarne, och der blåser äfwen ibland den vinden, som kallas **Samum**, och som är så het att den dödar. I bergstrakterna deremot är det swalt och på många ställen i denna del af Asien, finner man de angenämaste nejder i werlden.

Fruchtbarhet. **Södra Asien** är otroligt fruktbar, utom i de trakter hwarest sandöfnar finnas; ty der gör brist på watten det omöjligt för alla växter att trivas. Men knapt upptrinner en källa i öknen, förrän en grön holme bildar sig deromkring midt i det nakna och brännande sandhafwet. På de öfriga ställena, der watten finnes,

wära de härligaste växter nästan utan odling; och emedan der är ingen vinter, så ser man blommor och frukter om hwarandra på det skönaste och rikaste sätt. Isynnerhet är Ostindien utmärkt för sin bördighet. — I Höga Asien åter, isynnerhet i östra delen, finnas många ofruktsbara nejder, öknar, hedar, berg och stepper; fastän jordmånen i vissa trakter här och der, såsom på den Kaukasiska Landtungan, är mycket bördig. — Hvad åter Norra Asien angår, så är södra delen deraf ganska fruktbar, utom på de ställen, der stepper och berg finnas; men mot norden blir fruktbarenheten mindre, och närmare mot Ischawet finnas stora och ofruktsbara kärr och wildmarker, der icke en gång en buske kan wäxa.

Alster eller Produkter:

1) Norra Delen eller Siberien. Nordligaste delen har endast Fisk, Renar, stora hwhita Björnar och andra wilda djur; — den medlersta delen har stora Skogar, Boskap och wilda djur, som lemna kostbara skinn till pelsar; — den södra delen lemnar Säd, Skog, Gräs, Boskap och Frukter. I bergen wid Ural och Altai finnes mycket Koppar, Jern, Bly, Silfwer och Guld.

2) Höga Asien — har isynnerhet Spanmål, Win, Trädsfrukter, Honung, Boskap, Får, Hästar, som der finnas wilda, samt mycket Silfwer och Guld, Stensalt och Källsalt.

3) Södra Asien har de rikaste alster, som i ett land kunna finnas: de skönaste Perlor, det finaste Guld och Silfwer, de dyrbaraste ädla stenar, de läckraste Frukter, såsom Dablar, Kokosnötter, Pomeranser, Pompelmuser, Windruswor, Granater, Ananas, Pisang, Citroner, Meloner. Från Indien och Indiske öarne erhållas de wigtigaste kryddor, såsom Mustot, Neglikor, Kanel, Peppar, Ingefära o. fl. — Färgstoffer, såsom Indigo. Skogarne bestå af de dyrbaraste trädslag såsom Cedar, Santal, Ebenholz, Cypresser, Bamburör; och af säd fins isynnerhet Ris och Majs. Der wäres Soderrör, Kaffe, The, Kakao, Sago, Bomull, Mullbär, Oliver, Gummi o. s. w. Der fås mycket silke. — Der finnas ibland andra djur, Elefanter, Kameler, Orar och Apor af många slag; äfwen Strutsar, Papegojor och Fasaner. En art af swalor bygga bon, som i Orienten anses såsom en synnerlig läckerhet; och tusentals andra nyttiga och underbara saker i det rikaste mått; men så finnas der ock ofantliga Ormar, Tigrar, Skorpioner och Krokodiler.

Afrika.

Gränser. Werldsdelen Afrika gränsar i norr till Medelhafwet; i öster till Asien, Röda Hafwet och Indiska Ocean; i söder sträcker den sig ner mellan Indiska och Etiopiska Hafwen; och i wester ströter den till Atlantiska Ocean.

Storlek. Största längden i söder och norr är inemot 700 mil; största bredden i öster och wester, är något mindre och aftager allt mer och mer emot söder; widden är omkring 530,000 geographiska qwartratmil eller nära 260,000 Swenska qwartratmil.

Haf, Hafswikar och Sjöar, som stöta till Afrika, äro: **Medelhafwet**, som sträcker sig utåt hela norra kusten från Gibraltars sund till Sueziska edet, och nästan midt på denna kust bildas en bugt eller hafswik, som kallas **Syrten**; vidare **Atlantiska hafwet**; **Guineiska wiken**; **Etiopiska hafwet**, **Indiska hafwet**, samt **Nöda hafwet** eller **Arabiska wiken**.

Sund. **Gibraltars Sund**; **Bab-el-Mandeb**; och **Mozambiks-Kanalen**, hvilken går fram mellan Ön Madagaskar och Afrikas fasta land.

I Afrika, som sjelf utgör en stor Halö, finnas inga Halöar af betydighet.

Landtuddar. De märkvärdigaste Landtuddar i denna werldsdel äro: **Cap-Von**, på norra kusten, sydwest ifrån Sicilien; **Cap-Verd** eller **Gröna Udden** eller **Mandagan**, såsom den westligaste: **Godt-Hoppes-Udden** wid södra ändan; **Cap-Guadafui**, såsom den östligaste Udden af Afrika. Vidare förtjenar att märkas: **Cap-Nasat**, wid Medelhafwet, öster om hafswiken Syrten; **Cap-Serrat**, gent emot Korsika; **Cap-Kantiu**, **Cap-Bojador** och **Cabo-Blanco** (hvita Udden) på westra kusten, mellan Gibraltars sund och Gröna-Udden; **Cabo-de-Palmas** (Palm-Udden); **Cabo-de-tres-puntas** (Trespetsade-Udden) och **Cabo-Formoso** (Sköna-Udden), wid norra stranden af Guineiska wiken; **Cap-Lopez-Gonsalvo**, **Cabo-Negro** (Swarta Udden) och **Cabo das Voltas**, på kusten mellan Guineiska wiken och Godt-hoppes-Udden; **Cap-des-Aiguilles** (Capdåsägil) eller **Magnetnäls-Udden**, som är den sydligaste Udde af Afrika; och **Cap Corrientes** wid södra öppningen af Mozambiks-Kanalen.

Insjöar. De största Insjöar, som man i denna werldsdel känner*), äro: **Maravi**, som ligger nordwest ut ifrån Mozambiks-Kanalen, och som man ännu icke wet, huru långt den räcker mot nord; **Tsana** eller **Dembea**, wester ut ifrån Bab-el-Mandeb, **Dibbie** och **Tsaad**, uti hvilka Nigersfloden förmodas utgjuta sitt watten uti inre delarne af landet; och **Aquilunda**, långt österut ifrån kusten, mellan Cap-Lopez-Gonsalvo och Swarta Udden.

Öar. I Afrika fins en enda stor ö, nemligen **Madagaskar**. **Skärgårdar**, eller samlingar af öar, som böra märkas: äro **Azoriska öarne** i Atlantiska Ocean, rätt wester ifrån Spanska halfön; **Kanarie-öarne**, i Atlantiska hafwet, nordwest om Cap-Bojador; **Gröna Uddens Öar**, utanför Cap-Verd; **Etiopiska Öarne**, i Guineiska hafswiken och Oceanen der utanföre; **Maskarenerne**, öster om Madagaskar; **Romoriska Öarne**, wid norra öppningen af Mozambiks-Kanalen; **Bangebariska Öarne**, wid kusten nordwest om de Romoriska, hwartill ännu komma de i Indiska Oceanen, nordost om Madagaskar, widt och bredt fringspridde öar. — **Ansenliga Öar** äro: **Kanaria** och **Teneriffa** bland Kanarie öarne; **San-Jago** och **Sanvin-**

*) Af alla werldsdelar känner man Afrika minst in i landet; ty man kan icke utan många faror och beswärligheter resa genom detta land.

cent ibland Gröna-Uddens öar; Bourbon och Isle de France (ilböfrangs) ibland Mastarenerna; Madeira, norr om Kanarie-öarne; Sokotora, utanför Cap Guardafui; och slutligen märkas: Ett Helena och Ascension, långt ute i Etiopiska hafwet; Gorea, straxt inwid Gröna Udden, och Ferro, som är den yttersta af Kanarie-öarne, och märkwardig för det, att de flesta Geografer pläga draga första Meridian genom densamma, för att på kartan kunna få gamla werlden på den ena hälften och nya werlden på den andra.

Bergsryggar. Afrikas bergssystemer, med undantag af kusterne, äro föga eller blott gifningswis kända. Troligen finnas i det inre af landet ofantliga obekanta bergmassor, till hwilka Kumri eller Månbergen torde närmast sluta sig. De utgöra en ofantlig bergstrakt, hwars största klumpar ligga nästan midt i landet, eller rättare midt emellan Arabiska och Guineiska hafswikarne, och, enligt berättelser, sträcka sin ofantliga massa i öster och wester igenom landet; många stora grenar gå ut derifrån åt alla sidor. En af dessa grenar går åt öster emot Cap Guardafui; en wiker om sjön Tsana mot nordnen, och följer sedan westra stranden af Röda hafwet ända opp till Edet wid Suez; en annan åter går norr ut, på westra sidan om Nilen, och ifrån denna, sträcka sig andra grenar mot öster, och mot nordwest inåt öknarne. Obekant är om och huru den stora bergskedja, som stryker från öster till wester, ofwanför Guineiska wiken, och är känd under namn af Kong-bergen, med Månbergen sammanhänger. Det södra landet omgifwes af de östliga Lupata-bergen, som på Swenska betyder Jordens ryggben, hwilka framstryka öster om sjön Maravi, och fortlöpa sedan, i åtskilliga affättningar, allt intill Godt-hoppss-udden, och i wester af föga kända bergsträckningar, hwilkas största höjd, må hända, är wester om sjön Aquilunda. — Den stora bergsryggen Atlas går i norra delen af Afrika på något afstånd från Medelhafwet, ifrån Ocean ända mot Nilen. På Afrikas södra udde finnas flera lägre bergskedjor, af hwilka Swarta Bergen äro de mest bekante. — En stor bergsträcka går äfwen längs åt Madagaskar — och ifrån alla dessa bergsryggar gå desutom ansefliga grenar åt sidorna.

Höga Berg finnas till stor mängd i alla de bergsträckor som jag nu beskifwit; men utom dessa märkas endast: Pico, på ön Teneriffa, som har omkring 2084 famnars höjd, och stiger såsom ett ofantligt torn högt opp igenom flyarna, och Tafelberget wid Godthoppss-udden, som är 760 famnar högt.

Vulkaner äro icke många i Afrika. Ett eldsprutande berg ligger på Teneriffa, ett på Bourbon och ett på en af Gröna uddens öar, hwilken också derföre kallas Eldsön (del Fuego).

Öknar. I Afrika finnas ofantliga öknar. Den största i denna werldsdel, och på hela Jorden, är öknen Sahara eller Sahra, som under kräftans wändkrets, sträcker sina omätliga och brännande sandhaf, med 150 mils bredd, allt ifrån Hwita udden och Cap Bojador ända mot Nilen, utan att mera än några fläckar här och der, likasom öar i ett haf, äro fruktbara. Mellan Swarta udden och udden Voltas ligger

äfwen ett stort ödeland; och lifaså söder om Cap Guardafui. Huru-
dant landet är, uti inre delarne, söder om Mänbergen, wet man än-
nu icke.

Floder. De största och märkvärdigaste äro: 1) Nil, af hwars
tvenne hufvudarmar den westra börjar wid de egentliga Mänbergen
och den östra fring sjön Tsana; sedan de förenat sig och upptaget Ta-
kazzefloden, få de namn af Nilflod, hwilken flyter mellan tvenne bergs-
ryggar till Medelhafwet, der den faller ut genom många grenar. —
2) **Joliba**, som också kallas **Bab** och **Niger**, har sina hufvudkällor på
norra sidan af bergsryggen Kong, och rinner sedan österut, samt uppta-
ger under sitt lopp flera ansefliga grenar, och faller i sjön Dibbe,
hwarefter man icke med säkerhet wet, hwart den slutligen tager vägen;
ty somliga gissa att den skall förlora sig i sandökarna; andra tro att
den måste falla till den ännu större sjön Tsaad inne i landet; andra
åter tro, att den slutligen går söderut och faller i Guineiska wiken, der
man har sett en mycket bred flod, som kallas **Formoso** (Sköna-floden)
eller **Benin**, falla i hafwet utan att man wet hwartifrån den kommer.
— 3) **Senegal**, som har sina källor nära till Jolibas, men rinner
västerut, och faller i Oceanen, norr om Gröna udden. — 4) **Gambia**,
som kommer äfwen från samma trakt som Senegal, och skiljes derifrån
endast med en gren af bergsryggen Kong; Gambia faller i hafwet sö-
der om Cap-Verd. — 5) **Kuama** eller **Zambeze**, som faller ifrån
Lupata-Bergen och den föga kända landhöjden österut i Mozambiks-
Kanalen. — 6) **Baire**, kommer ifrån Aquilunda, och faller uti Etio-
piska hafwet. — 7) **Mesurado**, och 8) **Volta**, flyta söderut ifrån
bergen Kong, samt 9) **Orange-floden** i södra delen af landet. —
Ifrån Atlas flyta många floder söderut, som förlora sig i öknen.

Strömfall, som böra märkas, äro Nilens **Wattenfall**,
hwarom jag redan talat. Alla Afrikas floder synas hafwa det gemen-
samt, att de först kasta sig, med stora fall, ifrån Höglanden och sedan
flyta sakta på låga slättland.

Indelning i Regioner. Afrika indelas beqvämligen i
följande Regioner: 1) **Berberiet**, mellan Medelhafwet och öknen Sah-
ra, omkring Atlas. — 2) **Sahra**. — 3) **Sudan** eller **Nigritien**,
mellan öknen och bergsryggen Kong, omkring Jolibaströmmen, och des
grenar. — 4) **Nilens område**, som i norr stöter till Medelhafwet,
i öster till Arabiska wiken, i söder till Mänbergen, och som i väster
skiljes igenom en bergsrygg ifrån Nigritien. — 5) **Guinea**, mellan bergs-
ryggen Kong och Guineiska wiken, samt omkring nedra delarne af flo-
derne Senegal och Gambia. — 6) **Njan**, som är Afrikas östra hörn.
— 7) **Sangebär**, som utgör östra kusten, ifrån Njan till det smala-
ste stället af Mozambiks-Kanalen. — 8) **Kaffern**, eller **Kafferlandet**,
som upptager den södra sträckan af östra kusten. — 9) **Kap** eller **Hot-
tentottslandet**, som utgör Afrikas södra del. — 10) **Nedra Gui-
nea**, som af somliga kallas Etiopien, och som utgör westra kusten ifrån
Guinea till öknarna i söder. — 11) **Etiopien**, eller den inre ökända
delen af landet söder om Mänbergen, och 12) **Afriska öarne**.

Länder, som särskilt böra märkas, äro **Egypten**, som utgör nedra delen af Nilens område, och som sträcker sig ifrån Medelhafswet upp till norra wändkretsen; — **Habesch**, som wänligen kallas Abyssinien och Habessinien, utgör öfwersta delen af Nilens område, eller landet omkring sjön Tsana; — **Nubien**, ligger emellan Egypten och Abyssinien; Nubiens kust wid Röda hafwet kallas **Abeg**. — **Barka** kallas den delen af Afrikas kust wid Medelhafswet, som ligger emellan Egypten och Syrten; och söder om Barka ligger **Libyiska Ökn**en, som igenom bergsryggen skiljes derifrån. — Kusten längs åt hela sträckningen af Syrten kallas **Tripoli**, och i söder derifrån, inåt öknen, ligger landet **Fessan** eller **Fezzan**. — **Wester** om Syrten ligger **Tunis**, **wester** om Tunis, ungefär midt emellan Cap Bon och Gibraltars sund, ligger **Algier** (Alschier); och **westra** delen af Berberiet mellan Atlas, Medelhafswet, Gibraltars sund och Atlantiska hafwet heter **Marokko**. — Landet söder om Tunis och Algier, mellan bergsryggen och öknen, kallas **Belad-al-Jerid** (Biledulgerid) eller **Dadel-landet**. — **Senegambien** ligger omkring nedra delarne af elfwerne Senegal och Gambia. — **Sierra-Leonakusten** sträcker sig från **Senegambien** till strömmen Mesurado. — **Pepparkusten** ligger mellan Mesurado och Palmudden. — **Elfenbenskusten** mellan Palmudden och Cabo di tres puntas. — **Guldkusten**, mellan Cabo di tres puntas och Voltafloden; — och **Slafkusten**, öster om Volta till det innersta af Guineiska wiken. — **Mokaranga** eller **Monomotapa**, utgör den delen af Kafferlandet, som ligger omkring södra wändkretsen; och södra delen af Kafferkusten kallas **Natallandet** (Terra-di-Natal).

Klimat. Största delen af Afrika ligger i det heta luftstrecket, och denna werldsdel är af alla den hetaste, isynnerhet är hettan brännande i öknarna. Berberiet, norr om Atlas, och Cap eller Hottentottlandet äro de svalaste delarne; och i de trakter der de stora bergsryggarna gå fram, sprida de swalka omkring sig. På somliga ställen, såsom i Nedra Guinea, faller regn nästan beständigt i 6 månader, och det tjänar äfwen att swala af luften.

Jordmån och Fruktbarhet. Marken afwärlar mellan de ofruktbaraste öknar och de herrligaste länder, likasom i södra Asien. I allmänhet är Afrika torrt; men der strömmar, källor och watten finnas är landet ofroligt fruktbart. Egypten blir fruktbart igenom det att Nilen en gång om året öfverswämmar landet, och wattnar det; ty der regnar nästan aldrig.

Älfter. I Afrika finnes Guld, både i berg och floder, isynnerhet uti Senegambien och Mokaranga. Flera slags Metaller finnas eljest i Berberiet, i Habesch och andra bergstrakter; Hafssalt och Bergssalt finnes i mängd. — Säd växer isynnerhet i Berberiet och Egypten; de herrligaste Frukter af alla slag finnas på de fruktbara ställena i största hymnighet, isynnerhet Dadel i de heta länderna mellan Atlas och Sahara. Bostap af owanlig storlek finnes wid hafskusterna och isynnerhet i Abyssinien; Får med en mycket stor och fet swans, så att den väger nära ett helt pund, finnas i de flesta delar af landet; sköna Hästar finnas isynnerhet i Berberiet; Kameler trifwas bäst i ökenländerna; Wilda

bjur, såsom Lejon, Tigrar, Wargar och flera andra slag, finnas i skogarna och öfnarna öfwer allt; Ormar, stora som timmerskogar, wistas på landet, och Krokodiler i floderne. — Elefanter finnas i myckenhet i Guinea, i Njan, i Kaffern och på de flesta ställen, och Strutsar och Påfåglar, och en otalig mängd andra slags fåglar pryda skogarne.

Amerika

består, som redan är nämnt, af twenne stora halfvar: Norra och Södra Amerika.

I. Norra Amerika.

Gränser. I norr Ishafwet; i öster Atlantiska Ocean; i söder Syd-Amerika; och i wester Stilla hafwet.

Storleken är ej ännu fullkomligen bekant, emedan wi icke känna stranden af Ishafwet, widare, än att resande kommit till den på två ställen litet norr om polcirkeln. Längden från Panamanäset till den sista udden i nordwest, som man sjöledes har kommit till och som kallas **Iskap**, är wid påf 800 mil. Bredden är så olika, att den under polcirkeln är inemot 700 mil, och under wändkretsen icke mer än 130. Widden är något öfwer 200,000 qwadratmil.

Haf, Hafswikar och Insjöar, som flöta till Nord-Amerika, äro: Ishafwet, Atlantiska Hafwet, Baffins-Wiken, som sträcker sig långt opp mot polen; Hudsons-Wiken, som sjelf bildar många mindre wikar, såsom James Bay (Djämshä) söderut, och Nepuls-Wiken norrut; Sanct Lorenz-Wiken, i hvilken Sanct Lorenz-Floden faller, och som utanföre stänges af Newfoundland; Fundy Bay (Fundi-wiken), som bildar en halfö, strart söder om Sanct Lorenz-wiken; Chesapeak Bay (Tschesapit-wiken), midt på öfra kusten; Mexikanska Wiken; Honduras Wiken, går in åt landet sydwest ifrån ön Kuba; Antilliska Sjön eller Karabiska hafwet, kallas sjön mellan Jamaika, Domingo och Portoriko på ena sidan, och Syd-Amerika på den andra. — Stilla Hafwet; Panama-Wiken, på södra sidan om näset, der det är smalast; Kaliforniska Wiken; Fuskas-Wiken; Prins Williams eller Sandwicks-Sund och Cooks Inlopp längre opp mot Norden; Kamtschatka-Hafwet, med Bristol-Wiken; och slutligen Behrings-Sund och Ishafwet.

Sund. Dawis Sund och Baffins Sund, hwarigenom man kommer in i Baffins-Wiken; Hudsons-Sund och Anian eller Behrings-Sund.

Halfvar. Grönland, nordost om Baffinswiken; Labrador, mellan Hudsons- och Sanct Lorenz-wikarne; Nya Brunnswik, mellan öfra delen af Sanct Lorenz-wiken och Fundy-wiken; Kalifornien, wester om Kaliforniska wiken; Yukatan, mellan Mexikanska och Honduras-wikarne; Florida, öster om Mexikanska wiken; Alaska, midt emot de Aleutiska öarne; Alaska eller Nya Skottland, som bildar Fundy-wiken; och Delaware, utanför hafswiken Chesapeak.

Landtuddar. Cap Farewell, söder på Grönland; Cap Raz, sydost på Newfoundland; Cap-Code (kod), och Cap Lookout (luk out), på östra kusten, norr och söder om Chesapeatwiken; Cap-Katosche (Katosch) på Yukatan; Cap-Gracias-a-Dios (Gud-ware-lof), söder om Honduras-wiken; Cap-Sanct-Lukas, söder på Kalifornien; Prinsens af Wallis Udde, som bildar Behringsfund, och wisar mot Asiens Ostkap; Iskap, den sista udden wid Is-afwet, till hwilken Kapten Cook för is kunde framtränga om sommaren 1778.

Insjöar. Ingen werldsdel har så många stora insjöar som Nord-Amerika, och många af dem äro så stora som haf. Vi stola nämna de största som äro kända: Trach eller Öfra Sjön, Huron, Michigan (Mischigan), Erie, och Ontario, ligga efter hwarandra, i landet mellan James Bay och Mexikanska wiken. Vidare: Winipeg, nordwest om öfra Sjön; Athabestow, Elassjön och många andra, i landet wester om Hudsonswiken; Nitaragua, söder om Honduraswiken; Mistisinnys-Sjön i sydwestra delen af Labrador; och Champlain (Tsamplän), mellan Cap Code och S. Lorenzfloden.

Öar. Stora öar i Nord-Amerika, äro: Ruba, Newfoundland, Domingo eller Hayti, James-Island (Djämssäland) i Baffinswiken, och en mängd andra stora öar mellan Baffins- och Hudsonswikarne, hwilka ännu ej äro väl kända. — Vidare Spetsbergen, Stans-Borland (forland) och flera omkring Spetsbergen; Jamaika, Porto-Riko, Bancouver's Ö, (wankovers-ö), Drottning Charlottas Ö, Prinsens af Wales (Wehls) och Konung Georgs Öar med många andra på westra kusten, norrut ifrån Lukas-wiken; Cap-Breton (Räpbritn), S. John (Santdjön), och Antikosti, i S. Lorenz-wiken; Long-Island (långäisland, på Swenska, Långön), sydwest om Cap-Code; Kodjak eller Kischtak, öster om halfön Alaska; och flera andra. — Skärgårdar, som böra märkas, äro: 1) Westindien, som egentligen består af 3 stora samlingar af öar, nemligen Lukaiska eller Bahama Öarne, sydost om Florida; Stora Antillerna eller öarne Ruba, Domingo, Jamaika och Portoriko, med fringliggande öar; och Karabiske Öarne, som sträcka sig i en båge från Portoriko till kusten af Syd-Amerika. — 2) Öarne i Baffins- och Hudsonswikarne. — 3) Öarne utanför S. Lorenz-wiken. — 4) Spetsbergen med fringliggande öar. — 5) Bermuderne, i Atlantiska Oceanen, 100 mil öster om Cap-Lookout. — 6) Öarne på westra kusten, norr om Lukas-wiken. — 7) Allentiska Öarne eller Catharinas Archipelag, som sträcker sig ifrån Alaska westerut mot Kamtschatka, och består af flera afdelningar, såsom Swarta Näss-Öarne, närmast till Alaska, och dernäst de Andreanowiska Öarne och 8) Clerkes Öar, hwilka af somliga räknas till Amerika. — Ibland alla dessa öar äro de Westindiska de märkwärdigaste, och derföre vill jag särskilt nämna de flesta af dem neml.: ibland de Lukayiske: Bahama, Lukaya, Andros, Providence, Eleuthera, Yuma, Inagua och isynnerhet Guanahani eller Kat-Island (Kataisland), som war det land, till hwilket Kolumbus först kom, när han seglade westerut att söka den

nya werlden. — Stora Antillerna har jag redan nämnt; och ibland de små Antillerne eller de Karabiske Öarne, märkas: **Saint-Croix** (Sängkroa), **Saint-Thomas** (Sängtoma), **Saint-Jean** (Sängsjang), **Tortola**, **Virgingorda**, **Muegada**, hvilka alla med ett namn kallas Jungfru-öarne; vidare, **Saba**, **Eustatius**, **Anguila**, **Sanct Martin**, **Sanct Barthelemi**, **Barbuda**, **Sanct Christofer** eller **Ritts**, **Newis Rodonda**, **Montserratt** (Mångserratt), **Antigua**, **Guadeloupe** (Gadelup), som egentligen består af två öar, **Graude Terre** (grangterr) och **Basse Terre** (basterr), **Desirade**, **Mariegalaute** (marigalant), **Dominica**, **Martinique** (martinik), **Sanct Lucie** (Sängt Lys), **Barbados**, **S. Vincent**, **Grenadillerne** ifrån **S. Vincent** söder ut till **Grenada**, och slutligen **Tabago**. Till Westindien räknas äfwen de öar, som ligga på Syd-Amerikas norra kust, men dem stola wi sen tala om.

Sandbankar, som äro mycket stora, ligga utanföre Newfoundland, och äro märkwärdiga, för den otroliga myckenhet fisk, som man fångar på dem.

Bergsryggar: 1) **Medlersta Nord-Amerikanska Åsen**, som är en fortsättning af den Andissa i Syd-Amerika, och går ifrån näset mot norden midt igenom landet, tills den slutligen wiker westerut till Prinsens af Wallis udde. Den utbreder sig till den höga bergsslätten Mexiko, med 6 till 8000 fots höjd öfwer hafwet, och grenar sig mot norden i flera armar, af hvilka de klippiga **Bergen** äro de mest bekante. Den skiljer de watten, som flyta till Mexikanska wiken, till Mississipp, till de stora Insiöarne inne i Nord-Amerika, och till Ishafwet ifrån dem, som falla westerut till Stilla hafwet. — 2) **Westra Nord-Amerikanska Åsen** begynner wid udden Sanct Lucas, går genom Kalifornien längs åt hela westra kusten, omkring Cooks inlopp, och sedermera utåt halfön Alaska och Aleutiska öarna. — 3) **Intra Nord-Amerikanska Åsen**, går ut ifrån den medlersta österut mellan sjöarna Athapestow och Winipeg, och wiker med ena grenen mot norden emellan Glaffjön och Hudsonswiken, och med den andra åt sydost emellan de watten som flyta till Hudsonswiken och dem, som flyta till de stora insjöarna, hvilka höra till S. Lorenz-slodens område. Den går slutligen in åt de okända trakterna af Labrador. 4) **Alleghany-Åsen**, som går ifrån S. Lorenzwiken, på något afstånd ifrån östra kusten, ned mot Mexikanska wiken, då den hastigt wänder mot wester till floden Mississipp, der den slutas. Södra delen af denna bergsrygg, kallad **Apalachiska Bergen**, skiljer de watten, som falla ut i Atlantiska hafwet och Mexikanska wiken. Utom dessa finnas stora bergssträckor i Grönland, wid Ishafwet, på öarne mellan Hudsons- och Baffinswifarne, på Spetsbergen, och i flera trakter af landet.

Höga Berg finnas wäl i alla dessa bergsryggar, men isynnerhet höja de så kallade **Glänfaunder Bergen** af somliga Landthufwudet kallade, midt i medlersta åsen, sina klintar högt opp igenom skyarna; de så kallade **Swita Bergen** i norra delen af Alleghany-åsen, fle-

ra af bergen på Grönland, på Spetsbergen och flerstädes, äro äfwen ganska höga.

Vulkaner, eller eldsprutande berg, finnas till stor mängd i den bergssträckan, som går igenom Panamanäset. Man har räknat öfver 20 stycken i den trakten, och många af dem äro ofantligt höga, såsom **Pico de Orizava**, som är mycket öfver en half mil högt. — I nordwestra delen finnas äfwen Vulkaner, af hvilka en ligger wid Cooks inlopp.

Jordbäfningar kännas ibland på Westindiska öarne; men oftast i de nejder, der vulkaner finnas.

Öknar. — Egentliga öknar finnas icke i Nord-Amerika, utom i de kallaste nejderna wid Is hafwet; ty de ofantliga slättmarker, som ligga wester om Mississippifloden öppe i landet, bära gräs i hymnighet; men widsträckt wäldmarker, uppfyllda med kärr och moras, finnas i synnerhet i de inre och nordligare delarna af landet.

Floder finnas, liksom insjöar, till stor myckenhet. De största och märkvärdigaste äro: 1) **Sanct Lorenz-Floden**, som upptager sjön Ontario, Erie, Michigan, Huron och Öfra Sjön, och utfaller i St. Lorenz-wiken. 2) **Mississippi**, som upptager en otalig mängd af mindre strömmar, och ibland dem de stora elfverna **Missuri** på westra sidan, och **Ohio**, som kommer från Allegany-åsen, och utfaller i Mexikanska wiken. 3) **Rio del Norte** eller **Rio Bravo**, som faller ut i Mexikanska wakens innersta del. 4) **Colorado**, som faller i öfversta delen af Kaliforniska wiken, och är den enda betydliga flod som utfaller i Stilla Hafwet. 5) **Mac-Kenzies-Flod**, flyter till Is hafwet och kommer från Glasfjön samt upptager **Glasfjoden**, sjön Athabassows utlopp och flera floder ur landet wester om Hudsons Bay; och 6) **Kop-pargruffsfloden** som äfwen faller i Is hafwet, längre mot öster. Utom dessa flyta ganska många och äfwen stora floder igenom alla delar af landet ifrån bergsryggarne till hafwen och sjöarna, isynnerhet från trakten af sjön Winipeg till Hudsons Bay, såsom **Severn-floden** och **Nelsons-floden**.

Strömfall. Det märkvärdigaste Strömfallet är det förut omtalade **Niagarafallet**, som Lorenz-floden gör, under det den flyter ifrån sjön Erie till Ontario,

Fördelning i Regioner. Nord-Amerika indelas bequämligen i tre stora Regioner, likasom de tre zonerna på Jorden; **Kalla** eller **Norra Regionen**, som ligger norr om Sanct Lorenz wik och flod, och de stora insjöarne, samt en linje dragen från sjön Winipeg till Futaswiken; **Mellansta** eller **Milda Regionen**, som sträcker sig från den kalla till Mexikanska hafswiken och wändkretsen; och **Södra** eller **Heta Regionen**, som ligger söder om wändkretsen.

Länder, som i dessa Regioner särskildt böra märkas, äro: 1) i Norra Regionen: **Grönland**; **Spetsbergen**; Landet emellan Hudsons- och Baffins-wikarna; **Nya Wallis**, på westra och sydvästra sidan af Hudsons-wiken; **Labrador**; **Newfoundland**, med de öfriga öarne i St. Lorenz-wiken; **Kanada** mellan James Bay och S. V.

renz-elfwen; **Westra Kusten** mellan Prins Williams sund och Futaswiken; och slutligen — inre delen af landet. — 2) **I Medlersta Regionen**: **Nya Brunswik**; **Nya Skottland**; **Nya England**, som sträcker sig till Long-Island och Ontario; **Pensylvanien**, **Virginien**, **Karolina**, **Georgien** och **Florida**, alla wid östra kusten, mellan hafwet och Allegany-åsen; vidare **Louisiana**, wester om Mississipp; **Nya Mexiko** wester om Louisiana; **Nya Navarra**, öster om Kaliforniska wiken; **Kalifornien**, **Nya Albion**, norr om Kalifornien; och — de inre delarne af landet. — 3) **I Södra Regionen**: **Nya Spanien** eller **Näset**, och **Westindien** eller **öarne**.

Klimat. Södra Delen är mycket warm, ehuruwäl den affwalas af höga berg, hafswindar och regn, som isynnerhet på öarne faller i försträckliga flurar, der förfärliga orkaner härja. — **I Medlersta Delen** är klimatet mildt och angenämt, fastän det emot Norden blir kallare, än det är i Europa i de länder, som ligga under samma Paralell-kretsar. — **Norra Delen**, isynnerhet på den östra sidan, är mycket kallt; ja, det är så kallt, att isen aldrig smälter opp på östra kusten af Grönland.

Fruktbarhet. Fruktbarheten rättar sig efter klimatet. Södra Delen är mycket fruktbar, ehuruwäl den är bergig; och isynnerhet äro öarne fruktbara. Östra kusten af Medlersta Regionen är äfwen mycket bördig. Den nordligaste delen är full af berg, klär och wildmarker.

Älfster. Af Mineralier fins ymnig tillgång på Guld i Mexiko, Silfwer, Jern och Stenkol. — Af Växter triffas så i nordligaste delen mot Ishafwet; men mera söderut fins mycket Skog och Bete; medlersta delen bär mycket Gräs, Säd, Skog och Fruktträd; och den södra har den största ymnighet af de Läckaste Fruktter och Växter, isynnerhet mycket Socker, Kaffe och Bomull. Tobak wärer af utmärkt godhet i Virginien och länderna deromkring. — Af Djur, fins der Björnar, Bargar, Näfwar i skogarna; på betesmarkerne beta en wändlig mängd med Boskap af allehanda slag; Renar finnas i nordligaste delen; af Fåglar fins Kondorn, Ornen, Påfågeln, Kolibri och tusentals andra; i hafwen och sjöarna och strömmarna fins otroligt mycket Fisk, isynnerhet Kabeljo på bankarne wid Newfoundland; och i strömmarne i den warmare delen fins ett slags Krokodiler, som kallas Alligatorer; Skallerormar och andra slags Ormar finnas äfwen; och af Insekter märkes Roschenill, Bi och Silkesmaskar; men inga Elefanter och Lejon och Tigrar, såsom i Afrika och södra Asien.

II). Södra Amerika.

Gränser. I norr till Nord-Amerika och Antilliska hafwet; i öster till Atlantiska hafwet; i söder till södra polens ishaf, och i wester till Stilla hafwet.

Storlek. Längden rätt i söder och norr är 700 mil; bredden i öster och wester, något söder om equatorn, 450 mil; wid den omkring 150,000 qwadratmil.

Haf, Wikar och Sjöar, som stöta till denna werldsdel äro: **Karaibiska Hafwet** eller **Antilliska sjön**, med hafswikarne **Darien** och **Maracaibo**; **Atlantiska Ocean**, som utänför östra hörnet af landet kallas **Brasilianiska Hafwet**; **Stilla Hafwet**, jemte **Panama-Wiken** och **Guayaquil-Wiken** litet söder om linien (equatorn).

Halvöar. Södra delen af fasta landet bildar en halvö, som af somliga blifwit kallad **Patagonien**, och af andra **Magellans Land**.

Landtuddar. **Cap de la Bela**, wid **Antilliska hafwet**; **Cap d'Orange** (dåransch), och **Cap del Norte**, på östra kusten norr om equatorn; **Cap St Roque** (sängt Råk), yttersta udden mot Afrika; **Cap Sanct Augustin**, söder om **St. Roque**; **Cap Frio**, litet norr om **Stenbockens wändkrets**; **Cap de Santa Maria**, **Cap San Antonio**, **Cap Blanco**, **Cap de las Virgines** (Jungfru-udden) och **Cap San Diego**, på östra kusten; **Cap-Horn**, eller södra udden af Syd-Amerika, som ligger på en ö; **Cap Deseado**, på westra kusten gent emot Jungfru-udden; **Cap Blanco**, söder om **Guayaquil-wiken**; **Cap San Lorenzo**, norr om nämnde wik, samt **Cap San Francisco** och **Cap Corrientes**, än längre mot **Panama-wiken**.

M ä s. **Panamanäset**, som på smalaste stället är endast 5 mil bredt; men längs åt detsamma går **Andiska åsen**, som likwäl här betydligt sänker sig.

Insjöar finnas inga af betydlig storlek i Södra Amerika. De märkvärdigaste äro: **Parime**, **Titikaka**, och **Merim** eller **Mirin**, norr om **Cap de Santa Maria**, nära intill kusten.

Öar. — **Skärgårdar**, som böra märkas äro: 1) **Öarne** wid norra kusten, som också kallas **öarne Sottowento**, och räknas till **Westindien**. 2) **Magellans Öarne** eller **Eldslandet**, wid södra udden. 3) **Maluinerne** eller **Falklands Öarne**, 50 mil öster om **Cap de las Virgines**. 4) **Öarne** på westra kusten af södra halfön. 5) **Gallapagos Öarne** på westra sidan, under equatorn, på 60 mils afstånd ifrån kusten. 6) **Juan Fernandez Öar**, på samma sida, ute i Oceanen, men långt söder om wändkretsen, och 7) **Öarne** i **Amazonströmmen** och wid dess utlopp i hafwet. — **Öar**, som böra märkas äro: **En de Juanes**, wid **Amazonflodens** utlopp; **Trinidad**, söder om ön **Tabago**; några af **Magellans-öarne**; två af **Falklands-öarne**; **Mabre de Dios**, och **Chiloe**, på westra kusten, **Surassao**, **Margarita** och **Oruba**, bland **öarne Sottowento**; **Santa Catalina**, på östra kusten söder om wändkretsen; **Staatenland**, öster om **Eldslandet**.

Bergsryggar: 1) **Andiska Åsen** eller **Cordillererna** (**Cordillera de los Andes**), som sträcker sin ofantliga massa allt ifrån **Cap Horn**, längs westra kusten, ända till och igenom **Panamanäset**; samt utbreder sig i flera högflätter, såsom **Quitos** och **Bogotas**, hwardera öfwer 12,000 fot öfwer hafwet, och nordligare skjuta flera grenar in åt landet. 2) **Brasilianiska Åsen**, som följer östra kusten allt ifrån **Cap Sanct Roque** till **Cap Santa Maria**, och har många mindre betydande utgreningar uti det inre af landet. En stor bergsrygg slingrar

med widlyftiga grenar midt igenom landet i öfter och wester, och stiljer de watten som falla norrut till Amazon-floden ifrån dem som falla söderut. En ansenlig bergsrygg stryker äfwen norr om sjön Parime ifrån sydost till nordwest.

Höga Berg finnas isynnerhet i Andiska Åsen; ja, der finnas så höga berg, att många äro mycket öfwer en half mil i lodrätt höjd öfwanom hafwet; och ibland dessa will jag nämna: **Chimborazo**, nordost om Guayaquil-wiken, som är något öfwer 20,000 fot högt.

Vulkauer. Förfärliga vulkaner finnas äfwen till stor myckenhet i Andiska Åsen. Jag will endast nämna **Kotopaxi**, som är öfver om Chimborazo, och nästan lika ofantligt högt som det; på eldslandet finnes äfwen en vulkan.

Jordbäfwingar inträffa ofta i Andiska bergstrakterne, (det är icke många år sedan en förfärlig Jordbäfwing tilldrog sig derstädes) isynnerhet i landet öfwanför Guayaquil-wiken.

Sund. **Magellans Sund**, eller det Magellanska sundet, som är mellan Eldslandets öar och Amerikas södra udde, och är omgifwit af höga och branta berg; --- och **Le Maires** (Lömars) **Sund**, som stiljer Staatenlandet från Eldslandet.

Strömmar. 1) **Amazonfloden**, som också kallas Marannon (somliga skrifa Maranjon och Maranhon) och äfwen Apurimak, är den största och wattenrikaste flod på Jorden. Den kommer ifrån Andiska bergens största massor, således från de största berg som finnas i nya werlden, och den faller, genom den största slätt som finnes, uti Atlantiska hafwet; den är mycket bred och innehåller en stor mängd af öar, af hwilka somliga äro ganfska stora; den upptager en otrolig myckenhet af grenar, som äro så stora, att Wolga och Donau knappt kunna liknas wid dem; de största äro: **Ucayale**, **Madera**, **Xingu** och **Tocantines** elfwerna på södra sidan; och **Rio Negro** samt **Parime-floden**, som kommer från Parimesjön, på den norra sidan, der den sammanslöter med Drinokos wattendrag. — 2) **Paraguay-Elfwen**, som upptrinner ungefär midt i landet, der den under den regniga årstiden öfversvämmar ett stort fält, och bildar då en stor sjö, som kallas **Parayes**; den flyter sedan söderut och upptager äfwen en oräknelig mängd af floder, af hwilka de största äro **Pilcomayo**, som kommer ifrån Andiska åsen, samt **Parana** och **Uraguay**, som kommer ifrån öster; hela strömmen kastar sig slutligen i hafwet, mellan öndarne Santa Maria och San Antonio, med en 15 mils bred mynning, och kallas der **la Plata** eller **Silfwerströmmen**. — 3) **Drinoko**, som kommer med hundradetals grenar från bergen i norra delen af landet och faller ut, äfwen med många grenar, straxt söder om ön **Trinidad**. — 4) **Rondo** eller **San Francisco-Elfwen**, som har sina källor nära till Paranas, men flyter mot nordost, och faller i Atlantiska Oceanen, söder om udden **S:t Augustin**. — 5) **Santa Magdalena**, som flyter ut i Antilliska hafwet mellan wikarne Darien och Maracaibo; utom många andra ansenliga strömmar. Men på westra kusten finnas endast obetydliga kustfloder.

Strömsfall finnas dräkneligt många och stora i ett land, som har så ofantliga berg; men jag vill endast nämna ett, som är i en gren af Magdalena-floden, hvilken förtar sig lodrätt ned ifrån en höjd om 1200 fot, samt ett annat uti Parana-floden.

Öar finnas få i Amerika, ty alla ställen äro väl wätnade af fällor och floder. Den största öken, som fins der, ligger öster om Andista Åsen gent öfver ifrån ön Chiloe.

Indelning i Regioner. Södra Amerika indelas bäst i följande 8 Regioner: 1) **Terra Firma**, som utgör nordwestra hörnet, och sträcker sig ifrån näset österut till Drinokosflodens utlopp, och ifrån näset i söder till gränstapet af udden San Francisco. 2) **Guayana** (Guayana), öster om Terra Firma, mellan Drinoko- och Amazon-strömmens mynning, samt går opp i landet närmare emot equatorn. 3) **Amazon-landet**, omkring Amazon-strömmen, sträckande sig söderut till den bergsryggen, som öster och väster går midt igenom landet. 4) **Braziliën**, östra delen af hela landet och stiles ifrån Amazon-landet genom Tocantins-elfven. 5) **Paraguay** eller **La Plata-landet**, innefattande Plata-strömmens område. 6) **Magellanska Landet** eller **Patagonien**, som är södra delen och sträcker sig opp till ön Chiloe och Plata-strömmens utlopp. 7) **Chili**, som utgör westra kusten jemte bergsryggen, ifrån Patagonien till wändkretsen. 8) **Peru**, som utgör den delen af westra landet, som ligger mellan Terra Firma och Chili.

Klimat. Denna werldsdel ligger till största delen i det heta luftsfreket, och är således ganska warm, der marken är låg, och der jemte ganska ofund, så att det, till exempel, är brännande hett wid stranden af Peru och Guayana, men på högslätterna är under sjelfwa equatorn, det mildaste och ljusaste klimat, som kan finnas i werlden; ofwanpå bergsryggen Cordillera regnar det nästan beständigt, och på de höga bergens spetsar ligger en ewig snö. Høgt läge, omätliga stogar, stora wattendrag och hafswindar affwala äfwen luften på landet öster om bergen; så att Amerika alldeles icke har så brännande hett som Afrika, fastän de ligga bägge i den heta zonen. Wid södra udden är klimatet ganska kallt, fastän den på långt när icke hinna till polcirkeln. Det starka regnet i bergstrakterna lemna watten åt de ofantliga floderna, och dessa öfverswämma stora fält under wisfa årstider, wänligen i December och Juni, så att de då se ut som stora sjöar.

Fruktbarhet. Nästan hela landet är mycket bördigt; endast mot söder finnas några ofruktbara trakter. — På den ofantliga slätten omkring Amazon-strömmen är skogen så tät, att det är omöjligt att komma fram igenom den, utan man kan gå långa stycken på de sammanflätade grenarne høgt oppe ifrån marken.

Älfster. Bergen lemna mycket Guld, det rikaste förråd af Silfwer, Koppar och Tenn, isynnerhet i Peru och Chili; Södra Amerika är ibland de få land, som lemna Platina; marken bär de herrligaste växter i största ymnighet, såsom Säd, isynnerhet Mais, angenäma frukter af alla slag, Bressiljetråd och flera andra färgträd, Manchenill, Ebenholz och Cedern, Bomullsträd och Kakaosträd i stora stogar, samt mycket

Tobak, Kaffe och Socker; Kintinatträdet, som ger den så kallade Kina-barken, fins äfwen endast i Syd-Amerika. Potåter hafwa allraförst kommit från Amerika. Paraguay-Theet är lika mycket värderadt i den Nya Werlden, som det Kinesiska i den Gamla. Många slags djur finnas här, men de äro alla smärre till wårten och swagare än deras förwandter i Gamla Werlden. Elefanter, Tigrar, Lejon m. fl. finnas icke här, och ursprungligen hafwa Gamla och Nya Werlden nästan inga Djursläkten gemensamt. Men sedan Amerika blef upptäckt, har man fört dit våra tama djurslag, och nu har Boskapen så ökat sig, att den på många ställen är wild. Mångfaldiga Alp-arter och de skönaste Fåglar finnas i skogarne; wattenen äro fulla med Fisk; på norra stranden finnas älta Perlor; men i denna werldsdel, som är rik på allt, finnas äfwen stora Ormar, giftiga Insekter och Alligatorer.

Australien eller Polynesien.

Gränser. Hufwudländerna af denna Werldsdel ligga sydbäst om Asien, mellan Indiska och Östra Oceanerna. De öfriga äro ö-flockar, widt och bredt fringspridda i Stilla hafwet. Bandassjön skiljer Polynesien från Asien.

Storlek. Australiens öar ligga långt ifrån hwarandra på Jordklotets yta. Man skattar dess qwadrat-innehåll till omkring 170,000 geografiska qwadratmil, eller omkring 80,000 Swenska qwadratmil, då man räknar Borneo m. fl. öar till Asien. Södra Polarlandets widd är allt för osäker, att upptagas i någon beräkning.

Haf, som omgifwa Polynesien, äro: **Stilla Hafwet, Indiska Hafwet, Etiopiska Hafwets** sydligaste del, och **Södra Potens Ishaf.**

Stora Öar finnas flera i denna werldsdel än i någon annan, emedan den består endast af öar. Vi skola här nämna de största: **Ulimaroa, eller Nya Holland,** som utgör hufwudlandet i hela werlds-delen, emedan den ensam är mer än dubbelt större, än alla de andra öarne tillsammans; **Nya Guinea; Nya Zeelande-Öarne; Diemens Land; Nya Britanniens Öar,** hwaraf den största blifwit kallad **Dagoa, Nya Irland,** nordöst om Nya Britannien; **Nya Georgiens Öar,** af hwilka den största heter **Guadalcanal** eller **Simbu,** öster om Nya Britannien; **Nya Kaledonien,** straxt norr om Stenbockens wändkrets, öster om Ulimaroa, och flera andra.

Hafswikar. Karpentariska Wiken, på norra och Spencers Wik på södra kusten af Ulimaroa.

Halvöar, som förtjena att märkas, äro: **Karpentarien,** som utgör nordöstra delen af Ulimaroa; och **Pouisiada,** som skulle utgöra östra delen af Nya Guinea, om de eljest icke äro särskilda öar, ty man wet ej, om de inlopp man sett mellan dem, äro wikar och sund.

Landtuddar, som förtjena att minnas: äro **Cap York,** som är Karpentariens norra udde; **Sandy-Cap,** (sandiga udden) på östra kusten af Ulimaroa, litet söder om wändkretsen; **Cap Wilson,** södra

udden af Ulimaroa, och Sydcap, på Diemens land. Vidare Nordcap, Sydcap, Östcap och Westcap på Nya Zeelands-öarne; och slutligen vill jag nämna Cap-Delivrance (Cap delivrance, på Swenska, Befrielse-udden), sydost på Louisiada.

Sund. De märkvärdigaste äro: Torres Sund mellan Karpentariska halfön och Nya Guinea; Dampiers Kanal, mellan Nya Guinea och Nya Britannien; Basses Sund mellan Ulimaroa och Diemens land, och Cooks Sund mellan begge Nya Zeelands-öarne.

Indelning i Regioner: 1) Nya Holland eller Ulimaroa, med fringliggande öar. — 2) Nya Guinea med fringliggande Öar. — Nya Zeelands-Öarne. — 4) De strödda Öarne, och 5) De land man upptäckt närmast södra polen.

Länder, som i dessa Regioner böra märkas:

1) Uti Nya Holland eller Ulimaroa märkas: Nya Södra Wallis, som utgör hela östra delen; Karpentarien; Aruheims Land, som stänger Karpentariska wiken på westra sidan; Diemens Land, wester om Aruheims land; Witts Land, som utgör nordwestra kusten; Gendrachts-land, eller Concordia, som är westligast; Edels Land, söder om Gendrachtsland; Löwens Land, som utgör sydvästra hörnet; och Peter Ruys Land, på södra kusten. Mellan Peter Ruys Land och Cap Wilson ligger en lång kust, som kallas Napoleons Land. — Af Öarne omkring Ulimaroa märkas: Van Diemens Land; Fourneau (furneå) eller Unga-öarne, i Basses Sund; Abel Tasmans Ö, söder om Diemens land; Middleton's Ö och Lord Howes Ö, utanför östra kusten; Yorks-öarne, norr om Cap York; Büschings Ö, i Karpentariska wiken, och en myckenhet små öar wid kusten, nästan på alla sidor.

2) Nya Guinea med fringliggande Öar; hwartill höra tre samlingar af öar, nemligen:

A) Papus-öarne, af hvilka märkas: Wangew (Wajgu), under equatorn, nordwest om Papua; Salawatty, söder om Wangew; Key, söder om Papua; Timorlaut, sydväst om Key; och Arrow-öarne, öster om Key.

B) Nya Guinea, med halfön Louisiada, ön Danville (dangwill) på södra kusten, och Schoutens Ö på den norra.

C) Dampiers Öar, som skiljas från Nya Guinea, medelst Dampiers Kanal, af hvilka märkas: Nya Britanniens begge öar; Nya Irland; Nya Georgien eller Simbu; och Amiralitets-öarne, nordwest om Nya Irland, ibland hvilka Nya Hannover är den största.

3) Nya Zeelands-öarne, af hvilka den södra och större kallas Savan poenambo, och den norra mindre Caheinomauve.

4) De strödda Öarne äro dels ensamma öar, och dels skär-gårdar. Man indelar dem i tre klasser: öarne norr om equatorn i Stilla hafwet; öarne söder om equatorn i samma haf; och öarne i Indiska hafwet, eller wester om Ulimaroa.

A) Öarne norr om equatorn i Stilla hafwet: — a) Palaos-öarne, eller Pelew- (pelju) öarne, ligga öster om Magindanao och

norr om Papua. De äro många och små. — b) **Caroliniska** öarne, börja öster om Filippinerne och norr om Palaos-öarne, och sträcka sig österut i en längd af 300 mil; de största äro: **Yap**, norr om Pelew-öarne, och **Torres** eller **Hogolen**, ibland de öfsligaste. — c) **Pescadorene** eller **Fiskar-öarne**, ligga ett stycke öster om de Caroliniska, och äro små. — d) **Marianerne** eller **Ladronerne** (på Swenska: **Tjuf-öarne**), ligga norr om de Caroliniska och söder om wändkretsen; de största och förnämsta äro **Guahan** och **Tinian**. — Mellan Marianerne och Rison ligga äfwen tvenne stärgårdar med spridda öar, ibland hwilka man kan nämna **Farellon** och **Alla Helgons Ö** i den westra stärgården, och **Malabriga** i den östra. — Öster om dessa har man ute i öppna Oceanen sett öar här och der, såsom **Öde-ön** (**Isola Deserta**) under wändkretsen och flera. — e) **Mulgraves's** (mulgrävs) öarne sträcka sig ifrån Pescadorene mot sydost ända till equatorn. Den sydligaste kallas **Byrons Ö**. — f) **Sandwichs-öarne**, som också af somliga kallas **Cooks Öar**, för det att Cook blef ihjälslagen på den största ön, som heter **Owahi**. De ligga straxt söder om kräftans wändkrets, midt emellan Mulgraves öar och westra kusten af Norra Amerika. — Mellan Sandwichs-öarne och Kalifornien har man sett åttifylliga små öar — och söder om dem wid equatorn ligger **Sköldpadd-ön** eller **Zul-ön**, helt allena.

B) Öarne söder om equatorn i Stilla hafwet: — a) **Drottning Charlottas-öarne**, öster om Nya Georgien; den största heter **Edmont** eller **Santa Cruz**; **Tanmago** och **Tucovia** ligga längst i öster och söder af dem. — b) **Nya Caledonien**, hwarwid äfwen må nämnas **Norfolk-ön**, söder om Nya Caledonien, och öster om Middeltens och **Homes** öar. — c) **Nya Hebriderna**, nordost om Nya Caledonien, och söder om Dr. Charlottas öar. Man märker: **Helgeandes-land**; **Mallicollo**; **Sandwich** och **Tanna**. — d) **Blighs** (blejs) öar, 100 mil öster om Nya Hebriderna, och **Prins Wilhelms** öar, sydost om dem, som gemensamt kallas **Fidji-öarne**. — e) **Wänstaps-öarne** sydost om Prins Wilhelms öar. De märkwärdigaste af dem äro **Tongatabu** eller **Amsterdam**, och **Cuwi** eller **Middelburg**. — f) **Seglarenas öar**, eller **Skeppar-öarne**, nordost om Blighs- och Wänstaps-öarne. Omkring dem ligga många ensamma öar, såsom: **Det fönä folkets Ö**, norrut; **Hertigens af York Ö**, och **Ensamma Ön** mot nordwest; **Boscaven-ön** mot sydwest, och **Jesus** långt nordost ut. — g) **Sällstaps-öarne** eller **Societets-öarne**, öster om Wänstaps-öarne och söder om Zul-ön, äro 11 till antalet; de största och märkwärdigaste äro: **Otaheiti**, **Gimeo** och **Uietea**. — Mot nordost och öster ifrån Societets-öarne, ligga stärgårdarne **Recreation**, **Ronung Georgs Öar**, och det felslagna hoppets Öar, i en sträcka efter hwarandra. — h) De låga öarne, sydost om dem; långt ute i Oceanen ligger den store klippan **Pittcairns**. — Öster om den sistnämnde, på 200 mils afstånd, ligger den säfallade **Påsk-ön**. — i) **Marquesas** eller **Mendana Öarne**, ligga nordost om Ronung

Georgs Öar, och om Öfthetti. Den största af dem heter **Chiwaroa** eller **Dominica**.

C) Öarne i Indiska Ocean, väster om Ulimaroa. — Öarne **Amsterdam**, **Sanct Paul**, **Kerguelens Land**, med några andra öar, äro upptäckta midt i Indiska hafwet.

5) De Land, som man upptäckt närmast södra polen, äro **Södra Georgien**, en ö, sydöst ut ifrån Eldlandet, och **Sandwichsland**, än längre mot sydöst, hwars södra del kallas **Södra Thule**.

Bergsryggar. Blå Bergen, en brant bergsrygg går ifrån Cap York söderut igenom Ulimaroa till Cap Wilson, hwilken länge hindrat Europeerne att intränga uti det inre af landet; van Diemens land är ganska bergigt; en stor bergsås går äfwen längs åt nordöstra kusten af Papua, Nya Guinea och Louisiada; en annan öfver nya Zeelands-öarne; och de flesta af de smärre öarne synas endast wara spetsar af ofantliga åsar, som stryka fram under hafwen, såsom exempelwis, de Ladroniska öarne. Hwiska bergsryggar widare gå inne i landet af Ulimaroa wet man ännu icke.

Höga Berg. Bergen på Nya Zeelands-öarne äro mycket höga, så att en beständig snö ligger på deras högsta spetsar; **Egmont** på västra kusten är så högt, som Piken på Teneriffa. På Nya Guinea har man ifrån sjön utanföre sett tre bergsträckor öfver hwarandra, och den högsta steg opp igenom flyarna; äfvenså på Papua. — På flera ställen stiger en ensam himmels hög klippa opp ur Oceanen.

Vulkaner. På Nya Guinea, på Nya Hebriderna, på Ladronerne, och öarne norr om dem, äro flera stycken; norr om ön **Egmont** uppligger en hög vulkan midt utur hafwet; söder om den nämnda Öden är en dylik. Marquesas-öarne wisa tydliga spår af stora förändringar genom underjordisk eld, och Påst-ön är en slofnad vulkan.

Floder. Man känner nästan icke mer än stränderna af Ulimaroa, och derföre wet man icke hwilka floder finnas i det landet. Märkwärdigt är, att man icke på Nya Holland upptäckt några större floder som utgjuta sitt watten i Hafwet, hwaraf man förmodar, att de rinna till någon större sjö i det inre af landet.

Klimat. En del af Australiens öar ligga mellan wändkretsarne, och således i det heta klimatet, Nya Guinea, m. fl. hafwa derföre stark värma, men den tempereras af höga berg, af regn, af land- och sjöwindar, och af de stora omkringliggande hafwen, så att de ljuswaste och skönaste länder finnas i dessa trakter. Öfynnerhet blifwa de smärre öarne mildrade af kylan från wattenet. Ulimaroa har ett mera blandadt klimat, så att det mot sydöstra delen af landet är ganska swalt; men wisfa landtwindar äro mycket heta, så att det måste wara mycket varmt inne i landet. Nya Zeelands-öarne njuta en mild luft, utom i de södra bergstrakterna, der kolden är temligt stark. — Syd-Georgien och Sandwichsland deremot äro ofantligt kalla, så att marken på dem ligger för ewigt begrafwen under snö och is, och man har i Södra

Thule sett den ena sträckan af isberg bortom och öfver den andra, så långt ögat funnat hinna.

Jordmån och Fruktbarhet. De flesta af öarne i Polynesien äro oändligen fruktbara. Allt opp till bergens spetsar frodas alla växter, och en ewig grönska, med en beständig blandning af vår och sommar och höst, bekläder dem. De framställa den skönaste omverling af kullar och dalar om hwarandra, som man nänsin skulle kunna önska sig. — Ulmaroa är icke så jemt fruktbar, utan man har funnit jordmånen vara sandig och torr, på flera ställen, der man stigit i land; hwaremot den dock på andra ställen varit gansta bördig. Några få öar, såsom Nya Caledonien, har äfwen mindre fruktbar mark, och att ingenting kan wära på det kalla Södra Thule, förstås af sig sjelf.

Alster. Polynesiens öar frambringa en mängd egna naturprodukter. Des Mineralier känner man föga. I afseende på des natur-alster afwiker Nya Holland betydligt från öarne. Nya Holland har stort förråd af egna växter, men nästan inga äro oss bekanta för någon mera utmärkt nytta. Des Djurarter äro skilde både från Gamla Werldens och Amerikas, såsom Räbbdjuret, hwilket liknar daggande djur och fåglar; Känguruh o. s. w. Öarne åter hafwa flera produkter gemensamma med de Indiske öarne, men ock flera egne. De märkwärdigaste bland växterna äro Brödfrukträdet, af hwars frukt bröd beredes, hwilket är inbyggarnes förnämsta föda. Widare, flera arter af Palmträd (såsom Sago-palmen, Kokos-palmen, Kål-palmen m. fl.), Jams, Pisang, Bananas, jemte andra. Basten af Pappersmullbärsträdets beredes till kläder, och på Nya Zeeland fins en värt som lemnar ett förträffligt Lin. Europeiska husdjur hafwa först i sednare tider blifwit diförde och triswas förträffligt. Före Europeernas ankomst funnos af husdjur endast Swin och Hundar.

Således hafwa wi nu lärt oss att känna Jordens särskilda Länder och hwad som finnes i dem; wi skola nu tala om menniskan, och de af henne gjorde inrättningar på Jorden.

4. Om Menniskan.

Menniskans värde. Menniskan är det förnämsta af alla de ting, som finnas på Jorden, som wi nu beskriswit. Växterna äro ädlare än Stenarne; Djuren äro ädlare än Växterna; och Menniskan är till sin natur det ädlaste af dem alla. Hennes kropp är konfigurare och fullkomligare bildad än djurens kroppar, så att hon kan lewa och finna sig wäl både i kalla och warma länder, och wänja sig nästan wid alla klimat; och med sina händer kan hon göra oändligen många saker, som djuren icke förmå göra. Men det, som utgör Menniskans största företråde framför dem alla, är hennes förnuft och eftertanka. Djuren hafwa wäl också en art af förstånd så att de förstå att skilja tingen ifrån hwarandra, och wälja det som är nyttigt för dem,

och de kunna wäl också på sitt sätt tänka; men de tänka aldrig efter, om det, som de göra, är rätt och wäl gjort, eller icke, och om de böra söka att få det, som de tycka om; utan blott huru de skola kunna få det*). — Men en Människa kan äfwen tänka efter, om hon bör göra det, som hon ämnar göra, och om hon bör hafwa det, som hon tycker om, eller om någon annan bör hafwa det framför henne. Därföre råder ett djur icke för hwad det gör; ty det gör endast det som det är skapadt till att göra, utan att det wet, om det är illa eller wäl, eller, som man säger, det följer sin **instinkt** (medfödda natur-anlag); men Människan, som kan weta när hon gör illa och orätt, och när hon gör wäl och rätt, råder alltid för hwad hon vill göra; — och när hon då gör illa, och icke gör det som hon bör göra, så går hon ifrån sin ädlare natur, och då är hon mycket sämre än det sämsta djur.

Genom sitt förnuft äro Människorna tillika i stånd att icke blott emottaga undervisning af andra, utan och sjelfwe förwärfwa sig nya kunskaper, hwarigenom menniskoslägtet äger en förmögenhet, att stiga till allt högre och högre grad af fullkomlighet både i afseende på själsodling och i kroppsfärdigheter. Någon sådan förmögenhet äga icke Djuren. Alla deras förrättningar ske ännu på samma sätt, som sedan deras skapelse. Wälfvern och Biet bygga sina konstiga bon än i dag på samma sätt som för årtusenden tillbaka, och skola aldrig hinna till högre fullkomlighet, då menniskoslägtet alltiemt uppfinner nya medel för att förwärfwa sig sina behof eller större beqwämlighet. Människorna känna mindre af instinkten än något djur, hwad som är dem gagneligt eller skadligt; men detta ersättes rikligen af **förnuftet**, som de därföre aldrig böra förgäta att använda efter den allwise Gifwarens afsigter. Intet djur födes till werlden så swagt som människan; hon måste därföre antingen omkomma eller genom sitt förnuft beherrska werlden. Därföre kallas menniskoslägtet **Skapelsens krona**, ty det står, af synliga wareser, närmast Gud och säges därföre wara skapadt efter Guds beläte.

Folkslag eller Nationer. Människorna bo på alla land på Jorden, utom några små öar här och der, och i de allrakallaste pol-länderne, såsom Spetsbergen, Nova Zemla och Södra Thule; — men de äro icke lika på alla ställen. Deras kroppar hafwa småningom förändrat sig efter de ställen hwar på de lefwa, så att de människor se annorlunda ut, som längre hafwa bodt i heta klimat, än de som bodt i kalla, och annorlunda än de, som bodt i milda luststreck. Min Lä-sare kan lätt påminna sig huru äfwen ibland oss människorna få en mörk

*) På sådant sätt bryr Wargen sig aldrig om det är wäl eller illa gjort när han biter ihjäl andra djur, utan blott huru han skall kunna komma åt dem, då han vill hafwa dem till mat. När en stor Hund ser en liten Hund äta, så bryr han sig icke om den lille är hungrigare än han, utan han rusar blott till, och tar åt sig hwad han får. Och så göra alla djuren; så att hwart och ett sköter blott sig och sina ungar så godt det kan; men att tänka efter, hwad som wore rätt och wäl gjort, kunna de icke.

färg i ansigtet och på händerna, om sommaren, när de äro utsatta för solhettan; men att vintern åter gör dem hvitare. På samma sätt kan man lätt förstå, att de menniskor, som bo i heta klimat, och som ständigt hafwa sommar, måste blifwa mycket mörka och till slut äfwen helt swarta; hwaremot de som bo i swalare länder blifwa hvita eller ljusare. Men icke blott deras yttre utseende har förändrats, utan äfwen deras själsförmögenheter, sinnelag, böjelser, lefnadsätt o. s. w. hafwa i förening dermed blifwit gansta olika. I de hetaste delar af jorden blifwa menniskorna mera swaga, hoglöse, lätt retlige och wälsittige; i de tempererade mera kraftfulle, driftige, eftertänksamma; i de kallaste åter mera tröge, sorglöse och tungsinne. Om man derföre jemför menniskorna, som bo på Jorden, med hwarandra, så finner man, att de äro olika fins emellan, att man kan hänföra dem till flera särskilda förändringar, som man kunde kalla **hufwudstammar af Menniskoslägtet**. Vi antaga här fyra sådana hufwudstammar, hvilka sedermånga fördelas i flera grenar.

1) Till den första och största hufwudstammen, som man kallat den **Kaukasiska**, höra de folkslag, som hafwa ljus hud, något aflångt ansigte, med upphöjd näsa, stora öppna ögon och långa raka hår, utan framstående kindben och käkar. De äro de wackraste och bäst bildade af alla. I kallare länder äro de hvita till färgen med ljusa hår och blå ögon; men allt som de bo i hetare klimat, blir färgen mörkare, så att den till slut är alldeles brungul eller olivegul, och då äro äfwen håren swarta och mera krusiga, och ögonen bruna. I afseende på sina själsförmögenheter äro de äfwen de öfrige hufwudstammarna öfwerlägsne. Denna stam är ock den mest utbredda på jorden, ty till den höra de folkslag, som bo i största delen af Europa, i Norra Asien, i westra delen af Medlersta och Södra Asien, på norra kusten af Afrika, och i Amerika hafwa de på de flesta ställen utträngt infödingarne. De mest bekanta af de många folkslag, som räknas till denna ädla stam, äro:

A) **Germaniska folkslag**, hvilka härstamma från de forðne Germaner:

a) **Scandinavier**, som bo i Sverige, Norrige och Dannemark. Deras språk afwiker icke mera än att de lätt förstå hwarandra; Isländarne tala ännu stamspråket för de öfrige. Af dessa finnas några i Westindien.

b) **Tyskar**, som bo i det egentliga Tyskland, Helwetien, och i westra delen af Preussen. Tyskar hafwa äfwen bosatt sig på några ställen i Ryssland och i Ungern.

c) **Holländare eller Nederländare**, som bo i Nederländerne. De hafwa äfwen anlagt Nybyggen på flera ställen af Indiska halföns kuster; på Ceylon, Malaya, Sumatra, Java, norra delen af Celebes, Amboina, Banda, Ternate, med flera af Moluckerna; på Guldkusten och Godthopps-udden; på öarne Gustache och Saba i Westindien, på kusten af Guayana, samt öarne Curassao och Druba i Antilliska sjön.

b) **Engelsmän**, som äro hemma i England, och i södra delen af Skottland. Engelsmän hafwa i sednare tider äfwen flyttat till Bengalen, och andra orter i Ostindien, till Guinea, till ön St Helena. — På östra kusten af Nord-Amerika, ifrån St Lorenz-wiken till Florida, i Kanada, på Newfoundland, på Jamaica och många andra af Westindiens öar, bo många af detta folkslag. Nyligen hafwa de äfwen anlagt ett nybygge på östra kusten af Ulimaroa, på Norfolk-ön, och på ön Balambanga.

B) **Latinska folkslag**, som härstamma från de fordna Romare eller med dem införlifwade folkslag, såsom Celter, men sedan blifwit mycket uppblandade med inträngande Germaniska stammar. Hit höra:

- a) **Italienare**, som bebo Italien och des öar.
- b) **Spaniorer**, som egentligen bo uti Spanien, men äfwen på några orter af Berberiets kust; på Kanarie-öarne; uti fordna Nord-Amerikanska-Spaniska Prowinserne och på några af Antilliska öarne. Vidare bo Spaniorer i Terra Firma, Guayana, Peru, Chili och Paraguay; samt på Filippinerna och Marianerna.
- c) **Portugisare**, som egentligen bo i Portugal; men hafwa sedermera flyttat till andra länder, såsom till öarne Madeira och Porto Santo, till Gröna Uddens öar och några af Etiopiska öarne, der de redan blifwit nästan helt swarta; till några ställen i Guinea, i Nedra Guinea eller kusten Kongo, i Kaffern och Zanguebar. Portugisare hafwa äfwen bosatt sig här och der på kusten af Indien, på ön Makao wid södra stranden af Kina, och på öarne Flores och Timor.
- d) **Fransofer eller Fransmän**, som äro hemma i Frankrike; men igenom flyttning och nybyggen bo de äfwen på några af Westindiska öarne; i Guayana; på några små öar wid Newfoundland; på Massarenerne; på Guinea-kusten, och på kusten af Indien. På S. Domingo hafwa både Fransoser och Spaniorer bott.

C) **Grekter**, som härstamma från de fordone Greker, ett syskonfolk med Romarne. De bo i Grekland, Archipelagen, och i mindre Asien; fordom ett mycket namnkunnigt folkslag.

D) **Slawiska folkslag**, nemligen:

- a) **Ryssar**, som bebo största delen af Ryssland.
- b) **Polackar**, som bo i den Region af Europa, som wi kalla Polen, samt Letter i Liffland, Kurland och Lithauen.
- c) **Böhmare och Mährare**, som bo i Böhmen och Mähren uti Tyskland.
- d) **Slawer**, som bo i Slawonien, Kroatien, Serwien, Bosnien, söder om Ungern och Donau, samt i södra delen af Österrike.
- e) **Rosaker**, som bebo landet wid Don och Dnieper.

E) **Österländske Folk**, nära beslägtade med de Germaniske:

- a) **Hinduer**, som bo i Indien. Af dem kallas en stam, som bor nästan midt i landet, **Maratter**. De Hinduer, som bo på Ceylon, kallas **Cingaleser**, och ett annat föga bekant Folk, som på samma ö lefwer i bergstrakten, kallas **Wedasser**, owist af hwilken folkskam.

Biguenare, som finnas utbredda öfver en stor del af Europa, isynnerhet dess östra länder, äro ursprungligen en gren af Hinduerne.

- b) **Afghaner**, som bo i den nordöstra delen af Persien, ibland bergen Hindukosch.
- c) **Kurderne**, afkomlingar af de forðne Nieder, öster om sjön Wan.
- d) **Perser**, i Persien, och **Bucharer**, kring sjön Aral.
- e) **Osseter** på Kaukasus.
- f) **Armenier** i Armenien.

F) Arabiska Folkslag:

Till dessa höra de forðna Chaldeer, Phoenicier; äfwen som

- a) **Judar**, hvilka bodde forðom i Palästina, som war deras egentliga hemvist, men äro nu kringspredde i hela werlden. De flesta bo i Polen, Ungern, Turkiet, i Afrika och uti Indien.
- b) **Araber**, som delas i **Maurer** eller **Mohrer**, hvilka bo i städer och ordentliga byar; och **Beduiner** (hvilket ord på Swenska betyder *Öknens Söner*), som färdas omkring i ökenländerna med boskap, och bo i tält. Deras egentliga hemvist är i Arabien; men de hafwa äfwen utbredd sig igenom hela Berberiet, och till stor del på östra kusten af Afrika, till och med till Madagassar; de bo äfwen i Södra Spaniens bergstrakter, i Egypten, i Persien, på ön Sokotora, och flerasstädes.
- c) **Abysfinier** i Habesch; och
- d) **Fullerne** (Fullahs), som bo i Senegambien, äro äfwen Arabiska folkslag.

Andra Afrikanska folk, såsom Kopter i Egypten och Berber eller Breber i Atlas-bergen, föras af en del till Kaukasiska, af andra till Negerstammen.

G) Tatariska Folkslag:

- a) **Tatarer**, som bo i Lilla Tatariet wid Swarta hafwet, om i stora Tatariet norr och öster om Kaspiiska hafwet, samt utgöra flera mindre stammar, såsom **Nogajer**, **Turkomanner** eller **Truchmener**, **Kirgiser**, **Baschirer**, **Karakalpaker**, **Aralzer**, **Usbeker** m. fl. **Besjaraberne** bo nordost om Swarta hafwet.
- b) **Turkarne**, som nu inkräktat och bosatt sig i Europa och Asien, samt i Egypten. De kalla sig sjelfwa **Osmanner** eller **Ottomaner**.
- c) **Tatariska folkslag**, såsom **Takuter**, **Tschuwascher**, m. fl. bo äfwen i Sibirien.

H) Några smärre Berg-Folkslag, hvilkas förwandtskap är mindre säkert känd. De trenne förstämda äro lemningarne efter de forðna **Celter**, som ursprungligen bebodde sydwestra Europa.

- a) **Kaledonier**, eller det **Griska** folkslaget, som kallas **Bergskottar**, för det att de bo på berglandet, eller norra delen af Skottland, och på öarne deromkring, och dels **Irländare**, som bebo Irland.
- b) **Galer**, de forðne Gallers efterkommande, som bo i Wallis och Bretagne.

- c) **Baster** eller **Gascognare**, lemningar af de forðna Iberer, bo omkring Pyreneerne, och längs åt norra kusten af Spanien.
- d) **Szeffler**, som bo i en del af Siebenbürgen.
- e) **Morlacker** och **Albaner**, som bo på kusten öster om Venetianska wiken, och på de derwarande öarne.
- f) **Georgier**, på södra och westra sidan af Kaukasus.
- g) **Tscherkesser** och **Abkasser**, på Kaukasiska landtungan. Uti Egypten kallas de **Mamelucker**.
- h) **Druser**, bo i Libanons bergstrakt.

Wid alla dessa många folkslag bör man märka: 1) att de som bo i heta klimat, såsom i Abyssinien, i Senegambien, i Egypten, i södra Arabien, Persien och Indien, äro mycket mörka, olivegula och brandgula; hwaremot de, som bo i bergsbygder, eller i kallare klimat, äro ljusare, så att de äfwen äro helt hwita, såsom hos oss; 2) att de på många ställen äro mycket blandade om hwarandra, såsom i Turkiet, Egypten, Berberiet och Persien, samt att de äro blandade med folkslag af andra stammar såsom i Indien, och 3) att de folkslag, som flyttat till exempel ifrån Europa till mycket heta klimat, behålla wäl der, i en lång tid, sin färg och sitt utseende; men blifwa litwål slutligen mörkare; så att man icke kan se att deras förfäder varit hwita. — Men låtom oss nu gå till de andre Wiennistofstammarna.

II) Den andra hufwudstammen eller **Mongoliska** har en gul eller nästan brungul färg, nästan fyrkantigt hufwud, flatt ansigte, med små platta näsor, små insjunkna ögon, men kinder och kindben mycket framstående och öronen äro mycket stora. De äro således ganska fula, samt till werten små, undersättlige med krokiga ben. Deras hemwist är egentligen östra och medlersta Asien; men beslägtade stammar finnas också kring Norra polcirkeln. — Af en del anses denna utgöra trenne hufwudstammar, hwilka wi särskilt skola anmärka:

A) **Äkta Mongoliska stammen:**

- a) **Mongoler**, efter hwilka stammen erhållit sitt namn, äro ett ganska talrikt folkslag, af fult utseende råa och i sina böjelser djuriske. De så kallade **Kalmucker** eller **Slöter** äro med dessa nära beslägtade. De bo egentligen i Mongolien, norr om Kina, men ansefliga stammar deraf finnas på flera ställen i Tatariet, emellan Jait och Wolga-floderne; och i Indien, hwarest de upprättade ett nu mera förstördt rike, **Stora Mogol** kalladt.
- b) **Japaner** likna i språk och utseende närmast Mongolerna, men i sina seder, slit och skicklighet i handaslöjder Kineserna. Bebo Nison och närliggande öar.
- c) **Kineser**, ett af werldens mest slitige folk och i många slöjder beundransvärdt skicklige; bebo Kina, jemte en del af Tonkin.
- d) **Tibetaner**, ett stilla saktmodigt folk, som bebor höglandet ofwan Himalaja-kedjan.
- e) De flera folkslag, som bo i östra Indien, af hwilka jag will särskilt nämna **Siameserna** och de krigiske **Birmanerna**.

- B) **Tschudiska stammen**, äga de flesta Mongolernes kännetecken, och täfsla med dem i osnygghet och glupfthet, men äro mera swaga, småwäerte, såsom boende i de kallaste länderna kring nordpolen.
- f) **Tunguser**, utgöra en fringspridd nation, som förer ett fringströfswandande lif, mera liflige och raske än andre af denna stam. Deras egentliga hemwist är wester om Schotiska hafwet, som efter dem kallas Tungusiska wiken. **Mantschu** äro de mäktigaste bland Tungusiske folkstammarna, som eröfrat Kinesiska riket.
- g) **Koriäker** wid Schotiska hafwet, **Kamtschattkader**, på Kamtschatka och **Kuriler**, på Kuriliske öarne, och andra Nordöstra Asiens folkstammar äro osnygge, fege, bo ursprungligen i jordkolor och lefwa mest af fisk; en del äga Renar.
- h) **Tschuktcher**, som bo öster om Lena, isynnerhet i trakten af Tschelatkoinos, och **Alenterne** på Aleutiske öarne, äro af wackrare utseende, samt rasare och mera frigisse än sina förutnämnde grannar, med hwilka de öfwerensstämma i lefnadsätt.
- i) **Samojeder**, som bo längsät den östliga kusten af Schafwet mellan Hwita hafwet och Lena-floden. Ett osnyggt, trögt, fringwandrande folkslag, som äfwen lefwer af jagt, fiske eller Renar.
- k) **Finska folkslagen** höra äfwen till denna stam och flera af dem, såsom **Ostiaker** wid Obi, **Boguler** på båda sidor om Ural, **Wordwinner** wid Wolga, **Lapparna** i Lappmarken, likna äfwen de redan nämnde i fringwandrande lefnadsätt och osnygghet. De ädlaste af denna stam **Egentliga Finnar** i Finland samt kring Finska wiken och **Ungrare** i Ungern öfwerensstämma med de wilde stammarna endast i språk, men hafwa en ädlare bildning såsom öfrige Europeiska folken, i religion, seder och lefnadsätt.
- l) **Grönländare**, som bo på Grönland, och
- m) **Estimäer**, som bo i Labradorlandet, på westra sidan om Hudsons wiken, äro råa folkslag, som lefwa mest af fisk och skälhundar.

C) **Malayiska stammen** öfwerensstämmar ock med den Mongoliska i de flesta wesentliga delar, såsom gul hy, bredt hufwud och platt näsa, framstående kindben, men afwiker i andra delar och, såsom boende i ett hetare klimat, är dess färg mera brungul, håret krusigt, dess sinnelag mera hetligt och lifligt. Den är derföre i allt afseende motsatsen af ofwan anförda Tschudiska stammen. Den bebor födra delen af halfön Malakka, Sunda-öarne, Molluckiska öarne, Magindanao-öarne, Filippinske öarne och de flesta smärre Polynesiske öarne. På dessa widt åtföljda hemwister förändrar den sig mycket i utseende och flera på öarne i Stilla Oceanen täfsla med Kaukasiska stammen i styrka och skönhet. Flera likna den äfwen i sitt utseende, såsom Wänflaps-öarnes inbyggare.

III) Den tredje hufwudstammen kan lätt skiljas ifrån dem som vi hittills omtalat. De menniskor, som höra till den äro helt swarta, så att bara ögonen och tänderne äro hwita, och läpparne purpurröda och tjocka; när man känner på dem, käns deras hud fet och så len som sammet; deras hår är helt kort och krusigt, just som beckswart Spanst

ull; de äro otroligt wiga. De kallas med ett namn *Negrer* *), för det att Latinska ordet *Niger* betyder swart.

Negrer bebo nästan hela Afrika, alltifrån Berberiet till Godthopps-udden, ifrån Cap-Guadafui till Cap-Verd, om man undantager de trakter, hwari Araber och Europeer bo, såsom jag redan har nämnt. De indelas i många folkslag, såsom *Fezzaner*, som bo i Fezzan, *Nubiens* invånare, *Gallauerne* i bergen midt i Afrika, och omkring sjön Maravi: *Schagga-folket*, i en del af Zanguebar, *Kaffrer*, som bo i Kafferlandet, och af hvilka en gren kallas *Borreros*; *Sottentotter*, som bebo södra udden; och *Taloffer* i Senegambien. I hela det inra landet kallar man dem blott *Negrer*. Inbyggarna på Madagaskar kallas *Madefasser*. Af de egentliga Negrerne hafwa Europeerne köpt en oändlig mängd på Guineakusten i Afrika, och sedan fört dem öfwer till Amerika; och nu fins det mycket *Negrer* på Westindiska öarne, i alla delar af Syd-Amerika, och i en stor del af Nord-Amerika, så att *Negrer* nu äfwen äga hela Sanct Domingo. — Härwid will jag nämna: 1) att emellan dessa Negerfolk så betydlig skillnad finnes, att man äfwen trott sig böra antaga flera stammar; — 2) att de swartaste af alla *Negrer* bo i Guinea och i Nigritien; mot söder och i mindre hetta klimat äro de litet ljusare till färgen; — 3) att de barn, som hafwa swart mor, och hwit far, blifwa icke alldeles swarta, utan mera ljusa, och dem kallar man *Mulatter*; och så är det äfwen med dem, som hafwa hwit mor och swart far, — och 4) att hwita människor äro för dem lika besynnerliga och underliga, som de swarta äro för oss.

En negerlik men sannolikt släkt folkstam *Papua* kallad, men mera ful och rå, bebor Niuaroa, Andamanerne, Nya Guinea, Buglos och flera andra öar bland Filippinerne, der de kallas *Ngeloter*, *Porneo*, der de så namn af *Biadios*, samt flera af Australiens öar, hwars ur-inbyggare de synas wara. Flerastädes hafwa de så blifwit bebländade med Malayer att de swärligen släpas derifrån.

IV) Den fjärde hufvudstammen af människor, som kallas den *Amerikanska*, är brunröd till färgen, nästan som koppar, har frodig näsa, utstående kindben, djupt insjunkna ögen, groft rakt hår och waneligen wacker och kraftfull wäxt. De fleste af dessa äro wilddar och många ganska grymma. Sådane äro de fleste Amerikas infödde inbyggare, dem man kallar, med ett namn *Indianer*. Man märker deraf: A) *Nord-Amerikaner*, som ursprungligen bebodt hela Norra Amerika med undantag af Estimäländerne, men äfwen utbredt sig öfwer öarne i Mexikanska Wiken, Terra Firma och Guyana. Jag will nämna några stammar häraf, såsom *Mexikanerne*, hvilka wid Europeernas ankomst till Amerika egde någon kultur; *Trokeser* wid Alleghany-åsen; *Huroner* wid sjön Huron; *Missjuriter*, som bo omkring Missuri-strömmen; *Allineser* wid Ohio och Mississipp, och *Karaiber*,

*) Somliga hos oss kalla sådane människor *Morianer*, men det är oriktigt.

som nu äro nästan utdöde på Karabische öarne, men ännu finnas uti Guyana. B) **Syd-Amerikaner**, hvilka bebo inre landet, såsom **Tupinamber** och **Tapuiet** i Brasilien, **Puecheter** i Paraguay och östra Chili, samt för öfrigt folkstammarne omkring **Orinoko** och **Amazon-floden**. C) **Patagonierne**, som anses för det största och resligaste människoslag på jorden, äro föga kände, men hållas af flera för en från öfrige Amerikaner betydligt skild stam. Man tror sig äfwen hafwa funnit att inbyggarna på Amerikas västkust, från Kalifornien till Chili, skulle vara nära beslägtade med Malayerne. På Eldslandet bor ett småvärt folkslag som kallas **Pescheräher**, som återkalla i minnet **Tschudiska** stammen vid Nord-Polen, och anses för det sämsta som fins, ty de lefwa på ett ganska uselt sätt. Man antager dem vara närmast beslägtade med inbyggarna på **Van Diemens land**.

Men fastän människorna äro så olika, som wi nu bestrifwit, så att somliga äro små, såsom **Samojederne**; somliga stora, såsom **Patagonerne**; somliga hvita, såsom **Europeerne**; somliga swarta, såsom **Negrerne**; somliga olivregula, såsom **Egyptier**, **Abysfinier** och **Hinduer**; somliga gulbruna, såsom östra **Asiens** inbyggare; somliga kopparröda, såsom **Indianerne** i **Nya Werlden**; så utgöra de likwäl blott ett släkte, att den ena folkstammen icke äger rättighet att misshandla eller förtrycka den andra. De olikheter man emellan dem märker, bero wisseligen till betydlig del af olika klimat, men alla kunna icke derutaf förklaras. Snarare kunde man antaga att olika böjelser, seder och lefnadsfatt nu mera intryckt outplånliga drag uti deras bildning och utseende.

Människornas Behof. Hvad behöfwer människan?

Hon behöfwer föda, blir första swaret. — Derföre har också Gud skapat så många slags örter och rötter, och sädeslag, och frukter, och fiskar, och fåglar, och djur, som människorna kunna äta och bruka till sin föda. Der det är så varmt, att Människorna ej orka arbeta, der är Jorden så fruktbar, att den, nästan utan allt arbete, bär de herligaste alster. Der det åter är kallare, och människan behöfwer att arbeta mera, der har hon också fått krafter dertill; och i de kallaste länderna, der Jorden icke är fruktbar, fins en wändlig mängd af fiskar och djur, som fångas till föda. Ja, i de kallaste länderna triswas Renar, och i warma ökenländerna Kameler; och med dessa djur, af deras mjölk och kött, har människorna i dessa länder sitt upphålle.

Människan behöfwer äfwen **Hus** och **Kläder**, efter hon är naken af naturen, och icke såsom djuren beklädd med hår eller ull. Äfwen i detta asseende har Gud anstaltat mycket wäl. I de warma länderna behöfwer man nästan inga kläder eller ordentliga hus; utan endast sådana, som gifwa slugga emot Solens hetta; och det kan människan der mycket lätt förskaffa sig. Desså finner man der, att många folkslag gå nästan helt nakna, och hafwa inga andra hus, än blott några stolpar rundt omkring, hwaremellan de slätat löf — och bark eller stora palmblad till tak. I de kallare länderna behöfwer människan wäl

kläder och hus emot kölden; men så fins det också lin, och hampa, och ull, och bomull på Jorden, hwaraf hon kan göra sig kläder allt efter som hon behöfwer; der fins äfwen skogar, sten, ler, kalk, och sand, att deraf bygga hus. I de kallaste länderna åter får man pelswerk af de wilda djuren, och der fins äfwen skogar, hwaraf man får wed att bränna och värma sina rum med. I de trakter wid Polerne, hwarest det är så kallt, att ingen skog kan wäxa, der finnas äfwen menniskor, som älska denna sin hembygd mer än de lyckligaste länder på jorden*).

Desutom har Gud satt hit på Jorden så många saker, och gjort så många inrättningar, som menniskan kan använda till sin nytta; och har förlänt henne kunskapsförmåga och krafter att använda det efter som hon förstår och will. Han har nedlagt metaller i bergen, och hwar och en wet till huru många nyttiga saker de kunna användas. Han har skapat träden sådana, att man af deras wed kan förskaffa sig hus, och husgeråd af alla slag, äfwen bygga deraf båtar och andra fartyg, hwarmed man kan segla från det ena landet till det andra. Han har för vår skull låtit jorden och wärterna blifwa sådana, att wi kunna plantera och så, och att örter och träd sedan wäxa till vår nytta. För vår skull bär fåret sin ull; för vår skull spinner silkesmasken sitt silke; för oss tillreder det slitiga biet honung och wax. Djuren äro så skapade, att de kunna blifwa tama och hjälpa oss uti hwad wi behöfwa. Desså har Gud gifwit oss Elden, hwarmed wi kunna uträtta så mycket, smälta våra metaller, bränna ler till tegel och kärl och andra saker, laga oss glas till fönster och kärl, värma våra rum, och koka vår mat, såsom wi behaga, samt lysa oss dermed i mörkret när wi behöfwa det. Wattnet tjenar icke allenast till att släcka vår törst, när det är friskt och rent, och till bad och tvättning, hwarigenom wi kunna hålla oss rena och snygga; utan det bär äfwen våra båtar och skepp; drifwer qwarnar och andra werk, när det rinner i floderna; och hafswattnet ger oss salt, hwarmed wi kunna frydda och bewara vår mat; — och Luftan, som wi andas, drifwer äfwen wäderqwarnar, och för våra skepp ifrån den ena sidan af Jorden till den andra.

Då menniskorna derföre med förstånd och estertanka bruka allt detta, så kunna de också uträtta otroligt mycket; och fastän en ensam menniska förmår litet, så kunna de göra så mycket mera, när de arbeta tillsammans. De kunna då bygga de präktigaste palatser; göra otroliga och underbara konstwerk; bygga ofantligt stora skepp, och styra dem öfwer de bräande och stora hafwen till hwilket land de wilja; de kun-

*) Det fins wäl ganska mycket folk på Jorden, ja så mycket, att man förmodar, att menniskornas antal skall siiga till öfwer 800 millioner; men det är ändå icke på långt när så många, som skulle kunna lefwa och finna sig wäl på jorden. Ty säkert skulle här kunna wara åtminstone tre gånger så många, emedan man wet att både Nord-Amerika och Syd-Amerika kunde hafwa kanske tio gånger mera folk, än som nu fins der, och så i Afrika, i Polynesian och till en del äfwen i Asien och i Europa. De länder, som äro bäst befolkade, äro Kina, Japan, Lombardiet, Frankrike och England.

na då uppodla jorden, och igenom det att de arbeta i den, och plantera och så, kunna de skapa om ett fult ställe till den herrligaste och sköna-
ste trädgård.

Språk. På det att menniskorna skulle kunna låta hwarandra weta hwad de tänka och wilja, så har äfwen Gud gifwit dem förmågan att tala; de kunna lära och säga hwarandra hwad de weta; berättat hwarandra hwad de sett och hört; och rådgöra med hwarandra om hwad de böra göra, för att kunna ställa wäl till för sig och andra. — De ord och talesätt, hwarigenom wi meddela andra våra tankar, kallas **Språk**. Nästan hwart folkslag har sitt särskilda språk; flera språk, som nu synas olika, härstamma likwäl ofta ursprungligen från ett gemensamt språk, fastän det bland de olika folkslagen så förändrat sig, att de icke nu mera förstå hwarandra. Så hafwa de **Folkslag**, som wi förut hänfört till Germaniska stammen, talat ett gemensamt språk, som man kan kalla det **Germaniska**. Från **Latinen**, ett språk som de gamle Romarne talade, men nu är utdött (så kallas ett språk, som icke talas mera af något folkslag), härstamma **Italieniska**, **Spaniska**, **Portugisiska** och **Franska** språken, ehuru uppblandade med inwandrande folkslammars språk; så är också **Slavoniskan** moder till de olika språk, som **Slawiska** folkslagen tala. I alla **Finska** folkslags språk finnes så mycket gemensamt, att man med säkerhet kan antaga, att de ursprungligen utgjort samma språk. **Grekiskan** war fordom ett mycket skönt språk; nu talas det mycket sämre af nuwarande Greker. **Turkiska** språket är närbeslägtadt med alla **Tatariska** slammars språk i **Asien**. Märkwärdigast är, att en del inbyggare uti flera **Europeiska** bergstrakter, hwilkas ursprung man ej känner, tala alldeles egna språk, såsom det **Waskiska** af bergsboerne i **Pyreneerne**, det **Griska** eller **Kimbriska** i **Wales** och **Bretagne**, det **Galiska** i **Hög-Scottland** och på **Hebriderne**, och **Pettiska** i **Lissland**, **Kurland** och **Lithauen**. På detta sätt talas ofta mångfaldiga språk uti samma land. Utom **Europa** finnes ännu flera språk, som det bleswe alltför widlyftigt att här uppräknas. Det märkwärdigaste är **Sanskrit**, ett längesedan utdött språk, från hwilket alla nu lefwande **Indiska** språk härstamma. Det har en icke otydlig släktkap med de språk, som blifwit talade af **Kaukasiska** stammen i **Europa**, såsom **Germaniska** språket och **Latinen**. Af dessa nu lefwande mun-arter är **Tamuliskan** den bekantaste. **Mediska**, **Persiska** och flera språk härstamma från **Sanskrits** syskonspråk. **Semitiska** språken skrifwas från höger till wenster, och till dessa höra **Hebräiska**, **Syriska** och **Arabiska**, hwilket senare ännu talas i många mun-arter, och är wida utbreddt äfwen i **Afrika**. **Tibetanska**, **Kinesiska** och flere språk uti östra **Indien** hafwa det egna, att de endast bestå af ensstafwiga ord. **Malayiska** språket talas af **Malayer** och på flera af **Ostindiens** och **Australiens** öar, och är såsom handelspråk i **Ostindiska** länderne mycket utbreddt. De öfrige otaliga **Asiatiska** språken, liksom de **Afriskaste** och **Amerikaniske**, äro föga märkwärdiga eller bekanta. I de länder, der **Europeer** bosatt sig, nyttjas nu mest **Europeiska** språk.

Resnadsfätt. Några folkslag lefwa nästan alldeles såsom de wilda djuren, och kallas dertill **Wildar**. Somliga af dem ströfwa omkring i skogarne och söka fånga djur för att äta, de kallas **Jägare**; hwaremot andra fånga fiskar till sin föda, då de kallas **Fiskofager** eller **Fiskätare**. Dessa sistnämnde äro de råaste af alla folkslag. Hela deras omtänka och konst går derpå ut, att kunna med båge och pilars skjuta väl, eller fånga fiskar, och att förswara sig emot fiender, hwilka de uppåta, om de fånga dem. För öfrigt bo de mest i kojor eller tält eller bergskulor. — Sådana Jägare äro nästan alla Indianer i Nya Werlden, utom de, som bo nära stränderna, hwilka då äro **Fiskofager**, såsom Eskimåer och Grönländare, äfwen som Samojederne i Gamla Werlden, och inbyggarna på Ulimaroa, samt några Negerstammar uti Afrika. Några Neger-folkslag äro äfwen Jägare.

Andra folkslag åter äro **Herde-Nationer** eller **Nomader**. Så kallar man dem som hålla boscapy, med hwilken de flytta omkring, allt efter som de behöfwa bättre bete. De bo wanligen i tält, som de kunna flytta med sig, och deras mat består mest af kött och mjölk och af wilda frukter eller rötter. Man förstår lätt, att det fordrar litet mera omtänka och förstånd att sköta boscapy och wara Herde än att springa omkring i skogarne efter wilda djur; Herde-folkslagen eller Nomaderne kallas också dertill icke heller **Wildar** mera. — Herde-Nationer uti Europa äro Lappar och Tatarer; i Asien Tatarerne, Mongolerne, Tunguserne och, utom ännu flera andra, en stor del af Araberne, som då kallas Beduiner, för det de flytta af och an i öknen att beta sin boscapy på de ställen der gräs växer. I Afrika finnas äfwen Herde-folkslag; men i Amerika och Polynesiern nästan inga.

Slutligen äro andra nationer **Åkerbrukare**, eller sådane, som så och plantera i jorden, samt bygga sig ordentliga hus nära sina åkrar och ängar och trädgårdar, hwilka de sköta och ej mera flytta omkring i landet ifrån det ena stället till det andra; de lefwa då af de frukter, som jorden frambringa, och af mjölk och kött af den boscapy som de äga. Så lefwa alla de folkslag på Jorden, som föda sig af det land, hwari de bo, och dock icke mer äro **Wildar** eller Herdar. — Man kan härwid lätt förstå, att de folkslag som skola wara Åkerbrukare och kunna föda sig dermed, måste hafwa mera kunskaper än Nomaderne, för det att jordens skötsel fordrar mera kannedom om årstider och wäderlek, om de växters art, som de så och plantera, och om sättet att bygga waraktiga hus, och att skaffa sig allehanda verktyg, som de behöfwa uti sin hushållning. — Men man bör äfwen weta, att i samma mån, som menniskorna föröka sig, så måste de bruka jorden; ty der tio Jägare knapt kunna lefwa, der lefwa hundra Herdar, och tusen Åkerbrukare ganska väl.

Men ännu gingo menniskorna vidare. De började äfwen småningom att uppsöka metaller i bergen, och att använda dem till hjälp och nytta. De lärde sig att af dem, och af trä och ler, och sten, och af det som jorden bär, såsom lin och säd, och silke och bomull och win-druswor, och af allehanda andra ting, som naturen lemnar, göra hwar-

jehanda nyttiga och wackra saker till kläder, och mat och dricka, och hus
 och husgeråd; och när wissa personer, för att kunna göra allt sådant
 så mycket fortare och bättre, endast sysselsatte sig dermed, så uppkom-
 mo på det sättet **Handtwerk** eller **Manufaktur**, der man tillwer-
 kade allehanda finare och gröfre arbeten af hwarjehanda slag, såsom ylle-
 tyg, bomullstyg och sidensty, och saker af stål och jern och guld och
 silfwer, och kärl, och mera sådant. Under detta började man äfwen på
 att **handla** med hwarandra, på det sättet att man bytte bort sin wara
 mot andras, som man bättre behöfde, och som man mera tyckte om,
 och derföre förde man äfwen sina waror till andra länder, der man
 kunde få tillbaka sådana som man wille hafwa; och för att lättare
 kunna komma från det ena landet till det andra med sina waror, be-
 gynte man att bygga fartyg och segla öfwer sjöarna. I början bygg-
 de man blott små fartyg, och wägade sig icke så långt ut ifrån landet;
 men småningom lärde menniskorna att göra det allt bättre, och nu
 hafwa flera folkslag, såsom nästan alla uti Europa, kommit så långt,
 att de segla till alla länder på Jorden, utan att fråga efter huru sto-
 ra haf de måste segla öfwer; ja det finnas menniskor, som hafwa flera
 gånger seglat omkring hela Jorden. De deremot som bo oppe i lan-
 det, så att de ej kunna bruka fartyg och skepp, föra sina waror land-
 wägen, med hästar och åsnor eller kameler; och för att på sådane re-
 sor kunna vara säkra för röfware och wilde djur, brukas det, isynner-
 het i Asiatiska Turket, Arabien, Persien, Egypten och andra länder i
 Asien och Afrika, att de fara många tillsammans i stora hopar, många
 tusen på en gång, och en sådan der resande hop med folk och åsnor,
 och kameler, och hästar, och waror, kallas en **Karavan**.

För att med ännu större beqwämlighet kunna förskaffa sig frukter-
 ne af andras arbete, eller sälja till andra sina egna slöjder, hafwa
 många flyttat tillsammans på ett ställe, och då der bo Köpmän, Handt-
 werfare och Konstmärer, så kallar man sådane små samhällen **Städer**.
 Somliga Städer äro mycket stora, ja Städer finnas, som innehålla en
 hel million menniskor, men de flesta städer innehålla blott några tusen;
 de som bo uti en stad kallas **Buwanare**, men de som bo mera fring-
 spridda kallas **Bubbyggare** i det landet.

Men den som litet tänker efter, kan också lätt begripa, att sådana
 handlande folkslag, som stola anlägga stora städer, bygga skepp och fly-
 ra dem öfwer wida haf, måste nödwändigt hafwa mycket mera kunsta-
 per än de som blott äro Jordbrukare. — Sådane, som på detta sätt
 resa med skepp, kallas **Sjömän**, och de som sticka waror ifrån det ena
 landet till det andra, och byta ut dem på det sättet som jag beskrifwit,
 kallas **Köpmän** eller **Handlande**.

För att så mycket lättare kunna drifwa handel uppfann man **Ben-
 ningar**. Man tog nemligen wissa waror såsom guld och silfwer och
 koppar, som man ansåg äga stort värde, och brukade dem så, att man
 emot dem kunde byta åt sig andra waror; och när man hade dem i
 små stycken, på hwilka man satte wissa figurer och märken, att de wo-
 ro goda och rena metaller, och huru mycket hwardera biten innehöll, så

kallade man dem Penningar eller *Munt*. Ibland har man brukat jern till penningar, och på flera ställen i Ostindien och i Afrika brukar man äfwen en sort snäckor, som kallas *Kauries*; men nästan hos alla folkslag gälla guld och silfwer såsom penningar; ehuru man räknar det oändligen olika. Hos oss, och i hela Europa, brukar man små runda stycken af guld och silfwer och koppar, med påsatta figurer, som kallas *Pregel*.

Men när man fann att det war swårt och ibland äfwen farligt att föra mycket penningar med sig då man skulle fara långa vägar, emedan metallerne äro tunga, så att några riksdaler i kopparpenningar redan väga mycket; så uppfann man ännu en annan konst, som man nu mycket betjenar sig af; man ger in sina penningar i ett hus, som man har kommit öfwerens om, och der får man betyg på det, att man har lemnat dit in så mycket penningar, och den som sen kommer och wisar opp det betyget, och will hafwa penningarne, får dem då tillbaka, emedan de endast ligga i förwar der. Emedlertid gälla sådana betyg såsom penningar, för det att man för dem får penningar när man will; och när man kan, emot ett sådant betyg, få en stor summa penningar, och betyget är helt lätt att föra med sig, så begriper man ju snart, att handeln derigenom måste blifwa mycket lätt och beqwäm; — också är det en nyttig inrättning, ty om betyget kommer bort, så äro penningarne likwäl i säkert förwar. Betyget kallar man *Sedlar*, och huset, hwari man emot sådana sedlar sätter in penningar i förwar, kallas *Bank*.

De folkslag, som nu mest sysselsätta sig med handel, äro Engelmän och Holländare, och derföre hafwa de besatt sig på flera ställen på Jorden, isynnerhet der landet frambringat många herrliga alster, till exempel i Ost- och Westindien, såsom redan är bestrifwet; men utom dem äro de flesta nationer i Europa handlande, och segla werlden omkring. I westra Asien och norra Afrika brukas mest Karavanhandel; men i sydöstra delen af Asien, isynnerhet i Kina, drifwes äfwen mycken handel till sjös. Armenianer och Fezzaner äro äfwen handlande folkslag, och fara långt omkring med sina waror, isynnerhet der de bruka fara i Karavaner. Att Wildar och Herde-Nationer, eller sådana, som äro blott Jordbrukare, icke drifwa någon widsträckt handel, kan hwar och en lätt förstå.

Odling. Menniskor finnas, som äro så ofunniga att de knappt kunna tala med hwarandra, såsom folket *Pescheräs*; andra förstå sig blott på att jaga och fiska, såsom de fleste Wildarne; andra förstå sig blott på bostapskötsel, såsom Nomaderne; andra äter derjemte på äkerbruk och trögårdskötsel, såsom de jordbrukande nationerne; andra äter på handtwerk, handel och sjöfart; och ännu andra hafwa hunnit mycket längre i konster och wettenskaper. Allt sådant kallas människors olika odling; och de nationer som hunnit längst i kunskaper och förstånd kallar man **Odlande Folkslag**.

Bland de nyttigaste Konst^{er}, som menniskorna uppfunnit, war **Skrifkonsten**. Man ritade först figurer, som liknade saken som man wille omtala; men man fann snart, att det icke gick bra, emedan det war många saker, som man icke fick någon figur på; ty huru wille man rita af en storm, eller att man hade kallt, eller war hungrig? Man upptänkte derföre andra figurer, som woro mindre konliga, och satte en figur för hwart ord, och så göra Kineserne ännu, så att de hafwa lika många figurer som de hafwa ord; men slutligen fann man på det, att göra en figur för hwar bokstaf eller ljud, så att man sedan, igenom det att man sammansatte sådana figurer när man skref, kunde alltid weta huru man skulle säga ut det när man läste; och med mindre än trettio bokstafwer kunna skrifwa hwad ord som wi nånsin wilja och behaga. Man kan lätt förstå huru nyttigt det war att man uppfann skrifkonsten; ty nu kan man genom bref tala med dem som äro långt borta ifrån oss, och det man skrifer försvinner icke såsom det man talar. — Man uppfann äfwen **Bildhuggerikonsten**, igenom det att man lärde sig att af trä eller sten eller ler göra bilder, som liknade menniskor och djur och andra saker; — och **Målarekonsten**, igenom det att man fann på, att så rita figurer, och så lägga derpå färger och swart och hwitt, efter som man wille hafwa slugga och dager, så att det sen såg ut som menniskor och djur, och hus och träd, och land och watten, och alla andra saker som man wille afmåla; — och **Byggningskonsten** (Architekturen) eller konsten att på en gång bygga både starkt och wacker, hwarigenom menniskorna sedan kunnat bygga stora och präktiga hus och palatser; — och **Musiken**, och flera andra konster; — och allt efter som menniskorna bleswo mera kunniga och eftertänksamma, så kunde de äfwen göra allt sådant der så mycket bättre och fullkomligare. — Det är ihjinnerhet bland Europeerne som konsterna hafwa sigit; — likwäl wet man att konsterna redan för 2000 år woro i Grekland och Italien bragta till sin höjd, och ännu tillsförene woro de i Egypten och Asyrien och flera andra länder i Orienten långt komna, fastän man nu mera der icke stort förstår sig på dem.

Näst på samma sätt har det gått med **Wetenskaperna**. Man samlade tillhoppa hwad man wiste om en sak, och igenom det att man betraktade och gaf akt på samma sak allt mer och mer, så fann man till slut hurudan den war, och på det sättet uppkod och utwecklade sig wetenskaperna. Man såg till exempel att Solen och Stjernorna icke stodo stilla, utan rörde sig; att de rörde sig alltid på wisja sätt; att Solen efter en wisj tid alltid kom tillbaka, och hemtade wägen och sommaren med sig, och efter en wisj tid åter drog sig bort och lät wintern få öfwerhand; och så gaf man akt på Månens stiften och rörelser, på förmörkelser och mera sådant; och på det sättet uppkod den wetenskapen, som kallas **Astronomi** eller **Stjernkunnet**. — Man började mäta Jorden, och afrita länderna på Kartor, så långt man kände dem, och man samlade ihop allt hwad man wiste om de årskilta landen och sjöarna, bergen och floderna, och menniskorna som bo i län-

berna; och så blef deraf småningom **Geografi**; och för att kunna mäta och räkna riktigt och snart, så funderade man på, huru det gick till att mäta och räkna, och deraf uppstod **Matematik** eller **Geometri**, som lär att mäta, och **Arithmetik**, som lär att räkna. — Man samlade ihop berättelser om märkvärdiga händelser som skett i werlden, och när man sen satte dem tillsammans, så blef deraf **Historia**, och sedermera när man skref upp hwad som hände och skedde, så blef **Historien** så mycket fullständigare och sannare; ty medan man blott berättade, så hände det, att man ibland satte till, och ibland glömde bort många saker, isynnerhet när det angick sådant som hade hänt för lång tid sedan; och derföre weta wi nu icke huru det stod till här på Jorden för längre tid tillbaka än under ungefär 3000 år. — Det fanns äfwen menniskor, som tänkte efter, huru wi fingo våra kunskaper, och huru wi kunde weta att något war sannt eller icke, och hwarifrån Werlden och Menniskorna måtte hafwa kommit, och hwar till allt det som fins i werlden kan wara ämnadt, och mera sådant; och den wettenskap, hwari man samlade alla sådana betraktelser, så godt man gjorde dem, kallade man **Filosofi**. — Sedermera hafwa wettenskaperna allt mera tilltagit, så att isynnerhet Europeerne nu weta mycket mera än förr i werlden och än de andra werldsdelarnes folkslag, och derföre äro de mycket både slugare och mäktigare, än de andra folkslagen.

Religioner. När menniskorna begynte gifwa akt på alla de besynnerliga saker, som funnos och skedde omkring dem, så war wäl också ingenting naturligare än att de tänkte på detta sättet: Men huru kommer det till, att allt är så har inrättadt? och hwem är wäl det, som kan göra allt detta, som så underligt händer och sker i werlden? Hwem har wäl gjort Himmelen och Jorden och Menniskorna, och allt annat, som finns uti den omätliga naturen? — De som då woro förståndigast, trodde att det måste finnas en så stor och mäktig och wis Warelse, att han kunde utföra stora och konstiga ting; och den warelse kallade man Gud. Somliga åter trodde, att det skulle finnas många Gudar, som rådde öfwer Jorden och Menniskorna och ställde till allt det som händer i werlden. — Några af dem trodde då också, att alla Gudarne woro tillsammans och rådde öfwer hela Jorden; men andra åter trodde, att hwart folkslag skulle hafwa sin särskilda Gud, som rådde öfwer detsamma. — Isynnerhet war det många, som trodde att Solen och Stjernorna woro sådana Gudar, för det att de sågo, att Solen, när hon kom närmare om sommaren, gjorde Jorden fruktbarande och behaglig; men deremot när hon drog sig bort till wintern, så blef det kallt och ofruktbart på jorden. Derföre bådo de äfwen Solen så innerligt när hon drog sig bort, att hon skulle komma tillbaka och hjälpa dem åter, och tackade henne när hon kom tillbaka om våren. När de okunniga menniskorna sågo att Solen war så oändligt klar och lysande och mäktig att verka på Jorden, så kunde de icke annat tro, än att hon skulle wara lefwande och wara en Gud.

Menniskorna trodde äfwen att deras Gud eller Gudar skulle wara nöjda med dem och goda emot dem och hjälpa dem, om de lefde på ett wist sätt, och gjorde wissa saker, och ibland äfwen lemnade åt Gudarne något af det som de förskaffade sig och ägde, hwilket då kallades att offra åt Gudarna. I synnerhet trodde de, att Gudarne skulle tycka om, att man för dem stekte fett kött; ty medan de woro herdar och jägare, wiste de ingenting bättre än det; och när de då sågo att röken af det stekta köttet sleg opp mot himmelen, såsom all rök brukar göra när det icke blåser starkt, så trodde de att deras Gud drog den dit opp, för det han tyckte mycket om den. — Så enfaldiga woro menniskarna; men de woro äfwen så grymma, att de trodde, att Gudarna skulle ännu mer tycka om det att de slagdade menniskor och offrade dem åt Gudarna; ja de togo äfwen sina små barn och låto dem brinna opp på den elden, hwar på den lade sina offer.

Men när man nu så der trodde och tänkte om Gudarne, och war rädd för dem när man mente att de skulle tycka illa wara, och deremot sökte att ställa sig in hos dem igen, så godt man förstod och kunde; så war det der, att man så trodde om Gudarna, och att man så dyrkade dem — **Religion.** — Och då icke alla menniskor tänkte och trodde på samma sätt om Gudarna, så blef det också många slags Religioner på Jorden; nästan hwart folkslag hade sin särskilta Religion.

Nu förstå wi allt detta mycket bättre. Wi weta att det fins endast en Gud, som är wändligen **Mäktig** och **Stor**, efter han har kunnat skapa en så ofantligt stor werld; — att Han förstår och wet allting och är wändligen **wis**, efter Han har gjort allting så underligt, så konstigt och så förståndigt *); och att Han är wändligen **god**, så att Han will alla Menniskor och alla lefwande warelser mycket wäl; att Han håller af oss om wi göra så som wi böra göra, så att wi aldrig göra ondt eller skada åt någon, eller göra att någon behöfwer för war skull lida och gråta; utan alltid hjälpa hwarandra så mycket wi kunna, — och icke wilja att wi sjelfwa skola hafwa bättre, än wi tillika wilja att andra skola hafwa; men att Gud deremot är mycket misnöjd med oss och tycker illa wara, om wi göra det som är ondt eller om wi mera arbeta för oss sjelfwa än för andra, isynnerhet om wi göra illa åt andra för att sjelfwe winna derpå. — Och när wi weta att Gud är så wändligen stark och mäktig att Han kan göra allt hwad Han will, så att Han kan kasta werldsklot såsom ett dam-korn som den minsta fläkt bortför; att Han är så stor, att Han på en gång är allskädes i hela werlden, och är med oss hwar wi och må wara, lika wid den sista af stjernorna, som inne i våra rum; att Han wet allting, så att Han icke allenast wet

*) Om man tager blott ett litet blad af en blomma och betraktar det noga, så skall man häpnar öfwer huru konstigt det är sammansatt; hwad skall man då säga, när man besinnar att af ett litet frötorn kan komma ett ofantligt stort träd, som bär löf och blommor och frukter? och så är det med allt annat i hela naturen.

allt hwad wi göra, utan äfwen allt hwad wi tänke och wilja; och att Han will det aldrabästa, och will of alla vändligen wäl; så att Han fågnar sig öfwer det att wi äro glada, och att det gör Honom ondt när wi lida och äro olyckliga, just som en mycket god och öm far will sina barn wäl; — hwem skulle då icke frukta att få Honom till owän, och hwem skulle icke finna det vändligen godt att hafwa Honom till sin wän?

Den Gudomliga Religion, som, ibland annat, lär att Gud will att Menniskorna böra älska hwarandra såsom syskon, och att hwar och en skall wilja alla andra så wäl som han will sig sjelf, kallas den **Christna Religion**, för det att **Christus** lärde Menniskorna den, för 1800 år sedan. Men menniskorna hafwa ändå så litet gjort, hwad den fordrar, att de icke en gång förstå den på samma sätt, på de ställen, der de säga att de hafwa densamma; och när en Religionslära förstås så der olika, så att somliga tro, att meningen dermed är på ett sätt, och somliga åter annorlunda, så säger man att den är delad i **Sekter**. På det sättet äro de Christna delade i flera Sekter, af hvilka de mest betydande äro: den **Evangelifke Lutheriska**, den **Evangelifke Reformerta**, den **Romerst-Katholska**, den **Grekiska**, och den **Österländska**, som är mycket lik den Grekiska. — Den **Lutheriska** eller **Evangelifka Christna Religions-Sekten** bekännes i Sverige, Norrige, Danmark, Finland, Island, Preussien, och Norra delen af Tyskland, samt i en del af Helvetien. — Den **Reformerta Christna Religions-Sekten** råder i Stor-Britannien och Irland, i Nederländerne och den öfriga westra delen af Tyskland, samt i en del af Frankrike, och i en del af Helvetien; äfvensom i Norra Amerika och i de länder som bebos af Engelsmän. Den **Katholska Christna Religions-Sekten** bekännes i hela Italien, hela Spanien och Portugal, i största delen af Frankrike, i sydvästra delen af Tyskland och till en del i Helvetien samt i Ungern och en stor del af Polen; äfwen i alla de länder i de andra werldsdelarna, der Spaniorer och Portugisare bo. — Den **Grekiska Christna Religions-Sekten** råder i Ryssland, och till stor del hos de andra Slaviska folkslagen, samt hos Grekerne. — Den **Österländska Christna Sekten** utgöres af Armenianer, med flera smärre folkslag i Asien, samt af Abyssinierne.

Utom den Christna fins det ännu andra Religioner på Jorden; såsom den **Mosaiska Religionen**, som Moses lärde Judarna, och som dessa ännu följa och hålla sig till, ehuruwäl denna endast war en förebild till den Christna Religionen, och derföre wid Christendomens förkunnande bordt upphöra; och den **Muhamedanska Religionen**, hwilken Muhamed lärde i Arabien för 1200 år sedan och som nu bekännes nästan af alla Arabiska och Tatariska folkslag, således äfwen af Turkarne, af Perserne, Malayerne, och andra Indiska och Afrikanska folkslag. Dessa Religioner erkänna endast den högsta och sanna Guden, äfwen såwäl som den Christna, fastän de eljest, till Religionsfärfarna, icke stå att jemföras med den sistnämnda.

Den Religion, som icke känner den ende och sanne Guden, kallas med ett namn **Hednisk Religion**, och de som tro en sådan, kallar man **Hedningar**; men den är af många slag. Den mest utbredda af alla Hedniska Religioner är **Buddha-dyrkan**, till hwilken största delen af Asiens inbyggare bekänna sig, och nästan alla af Mongoliska folkstammarna. En del af dess bekännare tro att deras Gud bor i en lefwande Menniska, såsom Tibetenerne, hwilka tillbedja **Dalai Lama**, som tillika är deras Kung. **Brahma-dyrkan** är ock en i Asien mycket utbredd hednisk religion, som antager gudomliga wareser nästan i hwarje af de skapade tingen; somliga tillbedja **Solen**, **Månen** och **Stjernorna**; somliga **Elfen**, såsom Gueberne, som bo i Persien; somliga dyrka allehanda andra ting här på Jorden, som de finna vara mycket nyttiga eller stabliga, utan att de weta hwarföre de äro det, och de sägas dyrka **Fetischer**; och ännu flera andra. Många Hedningar dyrka äfwen bilder, som skola föreställa deras Gudar, och de kallas **derföre Afgudadyrkare**. — De flesta Menniskor på Jorden äro ännu Hedningar, ehuruwäl många af dem både i Amerika, Asien och Afrika blifwit omwände till Christna läran.

Stater. Då menniskorna började bo tillsammans på jorden funno de snart nödwändigheten, att hafwa ett gemensamt öfwerhufwud, för att afdöma de mellan dem uppkommande twister och för att hafwa omsorg om deras gemensamma angelägenheter. Det war wanligen de Äldste och wisaste i hwarje släkt, som dertill blefwo utsedde. Så se wi ännu att Nomadiska folkslag wanligen styras af sina familj-fäder. I samma mån, som familjerne tillworte och flere förenades under ett gemensamt öfwerhufwud, blefwo dessa samsund större och då de öfwergingo till jordbrukare, uppkommo **Stater**; nu är nästan hela Jorden indelad i riken. I början woro staterna mycket små, så att endast några tusen menniskor funnos i hwardera; men sedan tog en stat in andra, och underkufwade dem, eller och förenade de sig frivilligt, och då blefwo Rikena mycket stora, så att de innehöllo stora länder och många millioner menniskor.

Somliga Stater hafwa blott en styresman, hwilken de skola lyda, och sådana Stater kallas **Monarkiska Stater** ellr **Riken**; i andra åter är det flera, wanligen af folket sjelfwe walda, som rådgöra och besluta om de allmänna angelägenheterna, och sådana stater kallas **Republiker**. När det är en person som regerar i ett rike, kallas den i somliga riken **Kejsare**, då riket kallas ett **Kejsaredöme**, och i somliga riken kallas den **Konung**, och ett sådant rike kallas **Konungarike**. Mindre Monarkiska stater kallas **Furstendömen** eller **Hertigdömen**, och på flera andra sätt. — De som regera i ett rike kallas också **Öfwerhet** och **Regering**, och de som skola lyda kallas **Undersåtare** i det riket. — De reglor, hwarefter Öfwerheten skall regera öfwer Undersåtarne i ett rike, kallas det rikets **Regeringsform** eller **Konstitution**.

I ett rike, der regeringen icke är bunden af någon lag, säges Regeringsformen vara **oinstränkt Monarkisk**, och Regenten säges

då regera **entwäldigt** och hafwa en **oinskränkt** magt. I de rikena åter der Regenten icke får handla endast efter eget godtsinnande, utan måste rådgöra med undersåtarna, om wissa ärenden, såsom att stifta nya lagar, pålägga utskylder eller börja krig o. s. w., der säger man att Regeringsformen är **inskränkt Monarkisk**. — Ett folk, som har inga andra Regenter, än att hwar hushåll är den förnämste rådande i sin släkt, säges wara i **Patriarkalisk författning**, och en sådan finner man mest hos några Nomadiska eller Herde-Folkslag.

Krig. När Styresmännen uti olika Stater förorätta hwarandra, eller icke kunna i godo öfwerenskomma om wissa angelägenheter, eller också den ene får lust att tilllegna sig den andres län, så hafwa de ingen Domare till Skiljesman öfwer sig på jorden, hvarföre de med wåld söka skaffa sig rätt eller få sin wilja fram. För att kunna freda sin frihet och sjelfständighet och afvända orättwisa af andra, måste alla Folkslag, som icke wilja upphöra att räknas bland sjelfständiga nationer, wara beredde, att kunna förwara sig. Dertill fordras mycken sticklighet och öfning, de som till ett sådant förswar inöfwas, kallas **Krigsfolk**. Stora samlingar af krigsfolk kallas **Arméer**. När nu oenighet uppkommer emellan twenne folkslag, så utsänder hwar sitt land sina Arméer, för att förswara sitt eget och skada fiendens folk och land, de sägas då företaga **fälttåg**; när då Arméerna mötas, drabba de tillsammans, nedskjuta och förgöra hwarandra, hwilket kallas **fältslag**; den Arméen som öfwervinner den andra säges vinna **seger**. Då endera måste gifwa efter för den andres wilja, eller också båda ledsnå wid de många olyckor krig medför, öfwerenskomma de att upphöra att skada hwarandra, och då sägas de sluta **Fred** eller **Stillestånd**, då det sker blott på kortare tid. Då två eller flera stater förena sig till gemensamt angrepp eller förswar sägas de sluta **Förbund**.

Man förer icke krig blott till lands, utan då ett rike gränssar till hafwet, måste fienden äfwen motas, att han icke från sjösidan gör landet skada. Dertill hafwa de äfwen flera skepp, med hwilka de föra krig till sjö, och sådana skepp kallas **Krigsskepp**, af hwilka de största kallas **Linieskepp**, och de något mindre kallas **Fregatter**, hwarutom det fins ännu mindre af många slag. — Dessutom finnas wissa ställen, såsom stora städer, samlingar af krigsförråd, eller också andra wiktiga orter, som det isynnerhet är nödigt att förswara för fienden, och man har dertill omgifwit dessa med murar eller wallar samt grafwar, och kallas sådana **Fästningar**.

Genom krig förändras ofta rikens och länders gränser och utseende, hvarföre den delen af Geografien, som också nu återstår, nemligen Politisk Geografi, är mera förändring underkastad än den Mathematiska och Fysiska, som vi redan afhandlat.

Politisk Geografi.

Allt det land, som på Jorden finnes, indelas wänligen i fem stora Werldsdelar, nemligen: Europa, Asien, Afrika, Amerika och Polynesien eller Australien.

Europa

eller den Werldsdelen i hwilken wi sjelfwe bo, är den minsta bland alla Werldsdelarne, men likwäl den mest odlade och mäktigaste delen af Jorden. Den äger öfwer 233 millioner 500,000 inbyggare, och är indelad i åttstilliga Stater och Riken, nemligen: 3 Kejsaredömen; Österrike, Ryssland och Turkiet; 16 särskilda Konungariken; Sverige och Norrige, Danmark, Stor-Britannien och Irland, Nederländerne, Belgien, Preussen, Bayern, Sachsen, Hannover, Württemberg, Frankrike, Spanien, Portugal, Sardinien, Neapel, Sicilien och Grekland, samt åttstillige Storhertigdömen, Hertigdömen, Furstendömen och Republiker *).

De största makterna i Europa, äro: Stor-Britannien, Frankrike, Österrike, Preussen och Ryssland.

Stor-Britannien, Frankrike, Spanien, m. fl. af de Europeiska Staterna hafwa äfwen Kolonier i de andre Werldsdelarne.

Man har icke alltid wid den Politiska fördelningen af länderne, bibehållit de gränser som Naturen synes utstatat. Skandinavien eller Nordiska Hafsön t. ex. innefattar flera Riken; Sverige och Norrige, samt delar af Danmark; Tyskland och Italien, flera sjelfständiga Stater; Hesperien eller Spanska Hafsön, 2:ne Riken: Portugal och Spanien, o. s. w.

Wid Ländernas särskilda beskrifning, wilja wi följa deras läge intill hwarandra samt Nationernes inbördes förwandtskap. Wi börja att beskrifwa det rike, som wi sjelfwe bebo, nemligen:

Sverige och Norrige.

I.

Sverige.

Gränser och Storlek. Sverige, till widdens det sjetta i ordningen bland Europeiska Riken, gränsar i norr till Norrige och Rysska Lappmarken, som stiles från den Swenska genom Torneå och Muonio

*) Med hänseende till Inbyggarnes antal på qwadratmiln, är Belgien, som räknar öfwer 5000 på q. m. det mest befolkade; Norrige, som blott har 120, det minst befolkade Land i Europa. Likwäl finnas särskildte delar af andra Europiska Länder, som hafwa en större folkmängd på qwadratmiln än Belgien, t. ex. Hertigdömet Genewa, som har inemot 6000, Hertigdömet Lucerna, som räknar öfwer 7000, En Sydra 10,000, och Malta med öfwer 18,000 inbyggare på hwarje qwadratmil.

Elfvar, i öster till Ryska Lappmarken och Östersjön, i söder till Östersjön och i väster till Kattegat och Norrige. Det är åtskildt från Danmark genom Öresund. Dess största längd är 150 och bredden 40 Svenska mil. Hela beloppet af dess yta (areal-innehåll) är 3,868 qwadratmil, sjöar m. m. inberäknade.

Berg. Sverige är i allmänhet ett bergigt land. Hufvudstammen för de Swenska Bergen är **Kölen** eller **Seveberget**, som till en stor del utgör gränsskilnaden emellan Sverige och Norrige. Dess största höjd och utbredning är i Lappmarken (Lappiska Fjellarne). **Sulitelma**, som är den fjellknut, hvarifrån Lappiska bergen utgrena sig, är tillika den högsta punkt i Sverige (af 6342 fots höjd). Från fjellryggen sänker sig landet småningom mot hafwen, men genomskäres af flera tvärräsar, hvilka merendels utgöra naturlig gräns emellan Rikets flesta landskaper. Bland märkwärdiga berg ihågkommas för öfrigt: **Åreskutan** i Jemtland; **Syltoppen** på gränsen emellan nämnde landskap och Herjedalen; **Städjan**, nordligast i Dalarne; **Kinnefulle**, söder om Wenern; **Taberg**, söder om Wetteren, och **Kullaberg**, norr om Öresund.

Watten. Få länder äro mera uppfyllde af Innsjöar än Sverige. De största innsjöar äro: **Wenern** (50 qwadratmil), belägen emellan Wermland, Westergötthland och Dalsland, dess sydvästra del kallas Dalbo-sjön; **Wetteren** (17 qwadratmil), mellan Nerike, Östergötthland, Småland och Westergötthland; **Mälaren** (18 qwadratmil), med många öar, wisar och angenäma stränder, emellan Upland, Södermanland och Westmanland; **Hjelmaren** ($4\frac{1}{2}$ qwadratmil), emellan Södermanland och Nerike; **Siljan** i Dalarne; **Storsjön** i Jemtland och Hornawan i Lappland. — De största floderne äro **Götha Elf**, som har sitt ursprung i Herjedalen, går sedan in i Norrige i sjön Fämund, fortsfar i Norrige under namn af Trysel-Elfwen, sedan genom Wermland under namn af Klar-Elfwen till sjön Wenern, från hwilken sjö den är segelbar och får namn af Götha-Elf, som faller ut i Kattegatt wid Göteborg; **Motala-Ström**, som flyter från sjön Wetteren genom Östergötthland in uti Bråwiken och Östersjön; **Dal-Elfwen**, flyter genom Dalarne, Westmanland, Gestrifland och Upland, i Bottniska wiken; **Pjusnan**, **Pjungan**, **Judals-**, **Umeå-**, **Skellefteå-** och **Puleå-Elfwar** falla äfwen i Bottniska wiken. — **Kanaler**: **Trollhätte-Kanal**, sprängd genom berget, ledande förbi wattenfallen i Götha-Elf; **Götha Kanal**, som går från Wenern till Wetteren och derifrån genom en rad af flera sjöar ut i Östersjön; denna Kanal som utgör en sträcka af öfwer 17 mil, från Wenern till utloppet uti wiken Slätbacken, förbinder i förening med Götha Elf och Trollhättan, Nord- och Östersjön; **Arboga Kanal** förenar Hjelmaren med Mälaren; **Strömsholms Kanal** utgör en förening emellan Dalarne och Mälaren; **Södertelje Kanal** förenar sydligaste wiken af Mälaren med Östersjön.

Klimat och Produkter. Klimatet är i anseende till landets långa sträckning från norr till söder, föränderligt; likwäl i allmänhet kallt, isynnerhet i de nordliga trakterne, dock mindre än något an-

nat lands under lika nordligt läge; i södra delen är klimatet mildare, så att i Skåne mulbärsträd, kastanie- och valnötsträderna växa planterade ute på marken. Stockholm har i allmänhet mildare klimat än de nordliga läge synes medgifwa, hwartill de insulära och föga upphöjda belägenheten vid Mälarens utlopp i saltjön förnämligast bidrager. Götheborg har ett betydligt mildare klimat än det sydligare belägna Werio, hwartill orsaken synes vara Götheborgs gränskap med stora werldshafwet samt Werios läge på en vidsträckt skogrik höjd. — Vintern är vanligtvis lång och sträng; Sommaren deremot kort men mycket varm; Hösten är den mildaste af årstiderna; Våren kall och stormig. — Af Mineralier, isynnerhet af Jern och Koppar äger landet rikligt förråd. Swenska Jernet anses för det bästa. Guld och Silfwer finnes så obetydligt, att de upptagande ej löna mödan. Swafwel, Alun, något Bly, Marmor, Porfyr, finnas äfwen. Stenkol endast vid Öresund. Landet är uppfyllt med stora skogar af fur, gran, björk; bot finnes endast i de sydligaste kustprovinserne; et upphör med medlersta Sverige. Skåttlands-provinserne äro mera tjenliga för åkerbruk; skogstrakterne åter för boskapsfötsel. Bland wilde djur förekomma Harar öfwer allt, Hjortar i södra samt Renar och Elgar i nordligare landskaperna, äfwen som flera rosdjur: björnar, wargar, råttor och lodjur. Skogarna hysa många nyttiga fåglar: orrar, tjädor, hjerpar; insjöarne och hafwen äro fiskrika.

Invbyggare; Näringar; Fabriker och Handel. Swenskarne höra till den Germaniska grenen af Kaukasiska folkstammen, och hafwa alltid varit utmärkta för sin tapperhet, redlighet, arbetsamhet, kärlek till frihet och sjelfständighet, ägande en hög tanka om sin kraft och sitt värde; men bestyllas äfwen för afund sig emellan, rang och titelsjuka, samt böjelse för prakt, och en öfwerdrifwen aktning för hwad som är utländiskt. Lapparne, som bebo den nordligaste delen af Sverige, äro utaf den Finiska grenen af Eschudiska folkstammen, små till werten, bruna, osnygga och rå, men likwäl af ett fromt sinne; de lefwa merendels under tält, och flytta omkring med sina renar, deras enda husdjur och förnämsta egendom. — Folkmängden i hela riket stiger till något öfwer 3 millioner. — Åkerbruk och boskapsfötsel äro Sveriges första hufvudnäringar; de sådesrikaste provinserne äro Skåne, Östergötland, Uppland och en del af Westergötland, så att i wanliga år dessa förse de öfrige provinserne med tillräcklig inhemsk Spannemål. Bergwerken, af hvilka wi här nedan skola nämna de viktigaste, skötas med drift; aftastningen af skogarne är ganska betydlig, och Fiskerierne kunna anses för den fjärde i ordningen af rikets hufvudnäringar. Sillfisket har i senare åren betydligt aftagit. Laxfisket idkas i de flesta strömmar nära hafwet, och Skålfångst isynnerhet uti Bottniska wiken. Flere provinsers invånare idka äfwen Jagt. — I riket finnas åttilliga Fabriker; en stor del af våra metaller manufaktureras innan de utskeppas. Kläden, ylletyger och linwäfnader tillverkas inom riket för landets behof, och papper till utförsel. — Handels drifwes isynnerhet med egna produkters utförsel, isynnerhet till England, Portugal, Spanien och Levanten, samt genom

fraktfresor för utrikes Handlande. Från Riket utskleppas: jern, koppar, hwarjehanda sorter timmer, tjära och flera andra skogsaffasningar, äfvensom sill och äfstillig annan fisk. De i Riket inkommande waror äro i hynnerhet: win, socker, salt, tobak, thé, kaffe och kryddor.

Religion och Wetenskaper. Evangeliskt-Lutheriska läran är den i Riket allmänt rådande; dock äga andra Christna Religionsförwandter, äfvensom Judar, fri religionsöfning, men få ej bekläda Rikets embeten eller medelst skolor utbreda deras lära. — Wetenskaperna odlas med särdeles framgång, och har i hynnerhet Naturhistorien, Kemien, Läkarekonsten, Landets Historia och Antiquiteter, jemte dess Språk och Skaldekonst, genom Swenske Lärdas bearbetande, munnit betydlig förkofran. Till wetenskapernes befordran äro, utom Skolor och Gymnasier, två Universiteter inrättade, nemligen i Upsala och Lund, samt för bildandet af sticlige militärer, en Krigs-Akademi på Kongl. Lustflottet Carlberg. Desutom äro till wetenskaps och konstbildningens spridande, flera lärda och witttra Samsund och Konst-Akademier stiftade.

Statsförfattning och Riksstyrelse. Sverige är en konstitutionel Stat, i besittning utaf en af de friaste Konstitutioner något land njuter. Rikets Grundlagar äro: Regeringsformen af år 1809, Riksdags-Ördningen och Successions-Ördningrn af år 1810, Tryckfrihets-förordningen af år 1812, till hwilka ytterligare kan räknas Riksstämman af år 1815, genom hwilken sistnämnde Sverige är förenadt med Norrige under en Konung. Rikets Ständer, som bestå af fyra Stånd: Adels, Präster, Borgare och Bönder, tillkommer det ensamt att beskatta Nationen, anslå medel för Statsverket, öfwerse dess tillstånd och förvaltning, och utan deras bifall kan Konungen ej utfärda nya lagar, upptaga lån, göra utskrifningar af manskap eller förändra myntet. Sjelf kallade samlas de till lagtima Riksdag hwart femte år; dock äger Konungen att kalla till Urtima Riksdag. Alla adlige ätters hufvudmän samt Biskoparne äro själfskrifne att deltaga i Riksdagarne, men de öfrige wäljas; hwardera af de fyra Stånden hafwa sin röst. I Rikssalen gifwer Konungen, i Ständernes närvaro, sitt bifall eller afslag tillkänna rörande alla de Riksdagsmål, som fordra gemensamt yttrande af Konung och Ständer. — I fråga om grundlagar och ståndsprivilegier, fordras Konungens och alla fyra Ståndens sammanstämmande beslut, hwilket ej må fattas förrän Riksdagen efter den, då propositionen derom blifwit gjord. Andra mål anses afgjorde och beslutade, då tre Stånd sammanstämt med Konungen. Riksdagsöfverläggningarne hållas offentligen och kungöras genom tryck. — Kronan är ärftig och tillfaller Konungens förstfödde Son samt dess manliga afkomlingar i rätt nedstigande linie. Ingen Swensk Prins får utan Konungens och Ständernes samtycke blifwa regerande Furste af en utländsk Stat. Om Kongl. Huset på manliga sidan utdör, utwälsjes en ny Thronföljare af Swenska och Norriska Rikets Ständers Deputerade. Högste Domstolen utgöres af Tolf Justitiär-Råd, sex frälse och sex ofrälsemän; till föredragning wid denna Domstol beredas målen i Konungens Nedra Justitiär-Revisjon. I Stats-Rådet, som består af nio Ledamöter, nemligen en

Justitie=Stats=Minister och en Stats=Minister för Utrikes=ärenderna, sex Stats=Råd, samt Hof=Ranslern, föredragas och afgöras alla regerings=ärenden, utom de ministeriella och kommando=mål. Hvar och en af de fyra Stats=Sekreterarne äger säte och stämna i Stats=Rådet, då något skall föredragas eller förekommer, som till dess befattning hörer. Dessa mål böra vara förberedda af Stats=Sekreteraren och fyra frälse samt fyra ofrälsemän, dem Konungen förordnat att utgöra allmänna ärendernes Beredning. Är frågan om krig eller fred, sammankallas ett utomordentligt Stats=Råd, som utgöres af Stats=Ministern, Stats=Råden, Hof=Ranslern och samtliga Stats=Sekreterarne, hvilka hvar för sig afgifwa sitt yttrande för hwilket de blifwa ansvarige; men Konungen äger makt att fatta och utföra det beslut han finner nyttigast för Riket. Konungen äger full makt och myndighet i regeringsmål, har högsta befälet öfver Arméen, utnämner till alla wigtiga embeten och beställningar *), upphöjer till gresligt, friherrligt och adligt stånd samt utdelar Riddarewärdighet **). — Riksstyrelsen förwaltas i öfrigt genom 7 Kollegier, nemligen Krigs=Kollegium, Förvaltningen af Sjö=ärenderne, Kammar=Kollegium, Stats=Kontoret, Bergs=Kollegium, Kommers=Kollegium och Kammar=Rätten. Riket är fördelat i 24 Län eller Landshöfdingdömen, hvilka innefatta 264 Häradar och 115 Fögderier. För rättwisans skipande finnes 3 Kongl. Hof=Rätter: i Stockholm, Jönköping och Christianstad, 11 Lagsagor och 89 Domsagor, utom Rådhus= och Kämnars=Rätter i Städerne. Krigsmakten till lands och sjös har sin egen Öfwer=Domstol, nemligen Krigs=Hof=Rätten, hwarunder lyda Krigs=Rätterne wid de särskilda Landt= och Sjö=maktens Corpser, hvilka egentligen döma öfwer fel och förbrytelser, begångna i eller under tjenstgöring. Städerne, 86 till antalet, styras af sina Magistrater, som tillika under namn af Rådhus=Rätter, skipa rättwisans. Styrelsen och rättwisans skipande i Bergslagerne äro, under Bergs=Kollegii in-seende, uppdragna åt 11 Bergmästare. — Kyrkowäsendet eller den andliga styrelsen åt anförtrödd åt Konfessorierne, hwilkas Ördsförande äro Erke=Biskopen och Biskoparne. Hela riket är i detta hänseende indelt i 12 Stift, nemligen Upsala Erke=Biskops=Stift, samt Strengnäs, Westeras, Carlstads, Linköpings, Calmar, Wexjö, Skara, Götheborgs,

*) Stats=Råderne, Stats=Sekreterarne, Presidenterne i Rikets Kollegier, Generaler och Amiraler, Landshöfdingar, Regements=Chefer, Utrikes wärande Ministrar, Kommendanten, m. fl. som innehafwa såkallade förtroendesysslor, kunna, när Konungen så för godt finner, genast stillas från sina embeten; deremot kunna alla andra embetsmän icke stillas från sina embeten utan ransafning och dom, icke heller utan deras egen begäran till andra platser förflyttas.

**) Riddare=Ordnen äro fem: Serafimer=Orden, som tilldelas Juristliga personer och Rikets högste Embetsmän; Swards=Orden, som utdelas för militärist förtjenst; Nordstjerne=Orden, som tillkommer egentligen lärde och förtjenste män af Civil= och Presthåndet; Wasa=Orden, som utdelas åt dem, som gjort sig förtjenste af jord= och bergsbruk, handel och konster; Carl XIII:s Orden.

Lunds, Wisby och Hernösands Biskops-Stift, under hvilka tillsammans höra 172 Prostier, 1148 Pastorater, 1213 Annerer och 129 Stads-församlingar. Hof-församlingen och Stads-församlingarne i Stockholm hafwa sina egna Konfistorier.

Krigsmakten till lands utgör något öfwer 36,000 man, hwaraf ungefärligen $\frac{2}{3}$ äro indelta Regimenten, och de öfriga wärfwade. Här af är 2,700 man Artilleri, 28,800 man Infanteri, samt 4,700 man Kawalleri. Desutom har Konungen (dock endast i krigstid) rättighet att uppbåda Bewäringsmanskapet, som består af alla unga män emellan 20 och 25 år, hvilket efter åldern är indeladt i fem klasser, och utgör inberäknadt Gottlands Nationalbewärning, 103,000 man. När härtill kommer 23,000 man Sjötroppar, belöper sig Rikets, i händelse af krig, disponibla krigsmakt till omkring 162,000 man. Sjömakten består af några och tjugo större krigsskepp, Linieskepp och Fregatter, samt desutom Kutterbriggas, Kutterar och Galerer, 25 däckade och 200 öppna Kanonslupar, 100 Kanonjollar, oberäknadt Mörsafareslupar, Haubitslupar och Kanonbarkassar. örlogsfloktan, som består af de stora krigsskeppen, har sin station i Karlskrona; Skärgårdsfloktan eller den så kallade Arméens flotta, som utgöres af de mindre fartygen, är stationerad i Stockholm och Göteborg.

Sweriges wapen är en, med upphöjdt kors, fyrdelad sköld; uti första och fjärde fältet stå tre gyllene kronor, som äro Swea Rikes enskilda wapen; uti andra och tredje ett frönt Lejon, springande öfwer 3:ne strömmar, tillhörande Götha Rike,

Landets Indelning: Sverige fördelas i 3 hufvuddelar: 1) Swealand; 2) Göthaland, med öarne Gottland och Öland; 3) Norrland, med Swenska andelen af Lapplanden.

Swealand

Skiljer sig från Göthaland genom de bergiga stogstrakterne **Kålmården**, mellan Östersjön och Wetter, samt **Tiweden** mellan Wetteren och Wernern. En från berget Ståfjan utgående ås samt Daleswenn skiljer det från Norrland. — Den omgifwande kusten splittrar sig mera i skär, än annorstädes wid Sweriges stränder. — Swealand innehåller Landskapen: Upland, Södermanland, Westmanland, Nerike, Wermland och Dalarne. Denna medlersta del af Riket, såsom mer bergig än slätt, har i allmänhet godt förråd på metaller, förnämligast på jern och koppar; men Upland, Södermanland och Nerike samt en del af Westmanland äro tillika goda sädesorter. — Swealand utgör ett så kalladt Öfwerståthållarveskap och 7 Höfdingedömen eller så kallade Län, nemligen:

1) **Stockholms Öfwerståthållarveskap**, hwarunder lyder Staden Stockholm, jemte något litet af trakten der omkring. **Stockholm**, hela Rikets Hufvudstad och Konungens Residens, (Stapelstad *),

*) Stapelstäder kallas de, som hafwa rättighet att idka sjöfart och handel på utrikes orter; hwaremot Uppstäder, om och wid hafwet belägna, endast få

med 83,000 invånare *), anlades år 1260 af Birger Jarl på de tre holmar, som omfattas af Norrström och Söderström, men har sedermera blifvit så utvidgad att den för närvarande består af ännu 7 andra holmar, bland hvilka Södermalm är den största, samt utsträcker sig äfven till en del af fasta landet wid Mälarens utlopp i Östersjön, på gränsen emellan Upland och Södermanland, i hvilka landskaper Staden till ungefär hälften i hvardera är belägen. Den är säte för Rikets Högsta Domstol, Svea Hofrätt, Rikets Kollegier, Rikssens Ständers Bank och Landshöfdingen öfver Stockholms Län. Staden äger utmärkt god hamn, drifwer ganiska betydlig utrikes handel, och är desutom en af Rikets förnämsta fabriksstäder. Der finnes Swenska Akademien, en Wetenskaps-Akademi, en Witterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademi, en Musikalisk- och en Målare och Bildhuggeri-Akademi, tillika med flera märkwärdiga byggnader, såsom Kongl. Slottet, Riddarhus-Kyrkan, der Swenska Konungarne begrafwas, Riddarhuset, Börsen, Myntet o. s. w. — Stadens läge, wid en insjö, en hafssjård och twenne strömmar, på öar, dels slätta, dels bergiga, bland wildföna omgifningar, är ett af de herrligaste uti Europa. Ehuru hustomternas antal endast stiger till 4526, och de derå uppförde husen till omkring 6000, uppgifwes likwäl Stadens omfrets till $1\frac{1}{2}$ mil.

Uti Stockholms sköna nesder ligga Carlberg, f. d. Kongl. Slott, nu Krigs-Akademi; samt Porcelläns-Fabriken Norstrand.

2) **Stockholms Län** (innehållande $66\frac{2}{3}$ qwardratmil, med 108,098 inbyggare **) innefattar den östra mera bergiga kusten af Up-

drifwa inrikes handel. Bergsstäder kallas de i Bergslagen och till dess förmon anlagde Städer.

*) Då Städernes folkmängd är beständig förändring underkastad, har man utfört summan i runda tal. — Folkmängden inom hwarje Län, är upptecknad i enlighet med Kongl. Tabell-Commissionens till Kongl. Maj:t under d. 30 April 1838 ingifna underdåniga Berättelse der Rikets folkmängd är upptagen, sådan som den war wid 1835 års slut. Folkmängden har under de sedermera förflutna tre åren betygligt ökat sig, men man saknar deröfver säkra underrättelser.

**) För att någorlunda kunna bedöma folkmängdens tillväxt, må anföras att under de 5 åren, från 1830 till 1835 års slut, ökade sig folkmängden i Stockholms Län, med 4008 personer, uti Upsala d:o med 3035, uti Södermanlands d:o 3506, uti Westmanlands d:o med 2199, uti Nerikes d:o med 5275, uti Bergslands d:o med 13,925, uti Kopparbergs d:o med 4718, uti Östergötlands d:o med 9436, uti Calmar d:o med 8268, uti Kronobergs d:o med 5415, uti Jönköpings d:o med 7375, uti Skaraborgs d:o med 7791, uti Elfsborgs d:o med 12,562, uti Göteborgs d:o med 2958, uti Hallands d:o med 4380, uti Malmöhus d:o med 9481, uti Christianstads d:o med 7561, uti Blekinges d:o med 5067, uti Gottlands d:o med 1717, uti Geseborgs d:o med 4514, uti Wester-Norrlands d:o med 5499, uti Jemtlands d:o med 2014, uti Wester-Bottens d:o med 3150 och uti Norrbottens d:o med 1469 personer. Således tillwänte folkmängden i Riket under nämnde 5 års lopp, med omkring 137,357 personer, eller med omkring 27,470 personer hwarje år. Då nu Rikets folkmängd wid 1835 års slut, utgjorde 3,025,439 personer, bör den således wid 1838 års utgång, wara cirka 3,108,000.

land, i allmänhet **Noslagen** kallad, samt en liten del af **Södermanland**, kallad **Södertörn**, wid sjöstranden klippigt, har flera sköna Jerngrufwor, Bergsbruk och Fiskerier, mot gränsen af **Upsala Län** jemnt, mycket allmänt och wäl odladt, samt bär spanmål i öfwerflöd. — Städer norr om **Stockholm**: **Waxholm**, sjöstad med nära 1000 inwånare, och den på en gent emot liggande holme belägna Fästningen, som förswarar inloppet till den mest besökta af de fyra segelleder, som föra till **Stockholm**; **Sigtuna** wid **Mälaren**, namnkunnig i Historien, såsom det ställe der **Oden** nedsatte sig, och såsom fordom **Rikets** hufwudstad, med märkwärdiga ruiner af forna kyrkor och kloster, nu en ringa uppstad, som äger 350 inwånare; **Norrtelje**, sjöstad, med **Gewärsfaktori**, **Strömmingsfiske**, och öfwer 1100 inwånare; **Östhammar**, sjöstad, med 500 inwånare, som föda sig af strömmingsfiske; **Dregrund**, sjöstad på en bergslutning, wid ett sund, midt emot **Gräsön**, med 600 inwånare, som idka någon inrikes sjöfart; **Södertelje**, en stapelstad, hwilken likwäl drifwer föga handel, sydwäst från **Stockholm**, med 1000 inwånare, belägen i **Södertörn**, wid **Södertelje kanal**.

Uti detta **Län** märkes desutom: **Saga**, Kongl. Slott, med en skön park; **Ulriksdal**, s. d. Kongl. Slott, nu **Invaldhus**; **Drottningholm** på **Rösn**, det största af de Kongl. Lustflotten; **Swartsjö**, Kongl. Slott på en ö **Mälaren**; **Nosersberg**, Kongl. Slott, i senare tider mycket förstöradt. Vidare är här att märka: **Utsjö Jerngrufwor**, bekante för sin goda malin; **Gargö** och **Forsmarks Jernbruk**, med de skönaste omgifningar tillstapade af natur och konst, samt med brustöpingar, wädrare och folkitrare än de fleste småstäder; **Grisehamn**, en köping, öfwerfartsorten för posten och för de resande till **Finland**; **Dalarön**, stans på en holme wid ett af inloppen till **Stockholm**, samt en köping på fastast landet i en ödslig nejd; **Elfsnabben**, wid **Mustön**, rikets forna örlogshamn; **Landsort**, en udde, med en fyrbåt, wid inloppet till **Stockholms farvatten**; **Vindholmen**, ett gods, der **Gustaf Wasa** föddes, år 1496, och **Nyboholm**, ett gods der han blef uppfödd; **Wjörö**, en ö i **Mälaren**, der **Ansgerius** predikade, och der den urgamla handelsstaden **Birka** tros varit belägen.

3) **Upsala Län** (innehållande en areal af $47\frac{1}{4}$ qwadratmil, med 84,777 inbyggare) utgör westra delen af **Upland**, till största delen slätt och sådesbördigt land, med många Jerngrufwor och betydliga Bruk. Här märkes: **Upsala**, nordväst från **Stockholm**, wid den segelbara **Fyrisån**, en gammal märkwärdig stad, som räknar sin grundläggning från **Christina** lärans antagande här i riket, och **Gamla Upsala** **Alfgudatempel**s förfall, säte för **Rikets Erke-Biskop** och **Länets Högdinge**, med **Universitet** (stiftadt år 1476 af **Sten Sture** den äldre), som äger ett rikt **Bibliothek** och praktfullt **Drangerihus**, en berömd **Domkyrka** (med **Erst** den **Heliges** ben i en kista af silfwer, **Gustaf** **Is** och **Johan** **III:s** grafchor, och ett monument öfwer **Linné**), samt 4500 inwånare, utom de Studerande; här hålles årligen en stor marknad, kallad **Distingen**. Den enda stad i **Länet**, utom **Upsala**, är **Enköping**, gammal uppstad, med omkring 1200 inwånare, hwilkas förnämligaste näringsfång är trädgårdsskötsel.

Här märkes för öfrigt: **Gamla Upsala**, $\frac{1}{4}$ mil norr om **Upsala**, sedan **Yngwe Frey** de **Hedniska Konungarnes** säte, med **Nordens** forna största **Alfgudatempel**, hwars grundmurar ännu utgöra en del af den nya kyrkan; **Ör-**

byhus, f. d. Kungsgård, der Kon. Erik XIV satt fången och afdagatogs; Danmora Jerngrufvor, som innehålla förträffligt jern, hwilket widare beredes wid de kringliggande bruten: Österby, Gimo, Röstta, rikets första Jernbrut; Söderfors, det enda Antarsmedjebruk i Riket, samt det för sin sköna belägenhet bekanta Elfskarleby Brut på flera öar i Dalelswen, der nämnde elf, nedanföre wid Elfskarleby, gör ett betydligt fall; Mora Stenar, der de gamle Konungarne waldes af Uplwearne; Pärana, der Kon. Birger blef öfwerfallen af sina bröder; Eke-Kloster, ett af den widtfredade C. G. Wrangel uppbyggt Slott, nu tillhörigt Brahesta ätten, med dyrbara samlingar.

4) **Södermanlands eller Nyköpings Län** (57 qvadratmil, med 111,833 inbyggare) består af westra och största delen af Södermanland, med undantag af dess östligaste del, Södertörn. Länets är bördigt och wäl odladt; dess förnämsta produkt är spannmål; bostapsstötseln gifwer äfwen betydlig affästning; bergshandteringen lemnar och någon inkomst. — Städer: **Nyköping**, en wacker och wälbyggd stapelstad wid en ö, en mil från hafwet, Landshöfvingesäte, nederlageplats för ortens jern, har Klädesfabriker och ett nu förfallet, men fordom starkt befästadt Slott (der Kon. Waldemar dog i fängelse 1302, Hertigarne Erik och Waldemar ihjelhugrade 1318, Kon. Carl IX afled 1611, och Carl X föddes 1622), samt 3000 inwånare; **Strengnäs**, gammal uppstad wid Mälaren, med 1000 inwånare, skönt belägen, men är illa byggd, säte för en Biskop, har Gymnasium och en wacker Domkyrka (der Sten Sture den äldre och Kon. Carl IX ligga begrafne); **Trosa**, gammal men ringa sjöstad, i en bergsdalb, med något öfwer 500 inwånare, som idka strömmingsfiske; **Mariefred**, en ringa uppstad wid en wik af Mälaren, med 600 inwånare; **Ekilstuna**, en snygg uppstad, 3000 inwånare, belägen wid en å, och bekant för de der anlagde Manufakturwerk, der de wackraste stålarbeten tillverkas; **Tors-hälla**, en ringa uppstad, med 500 inwånare.

Widare märkes i detta Län: Gripsholm, Kongl. Slott (der Kon. Erik XIV, Johan den III och Gustaf IV Adolf suto fågne, och der Kon. Sigismund föddes), med den största samling af porträtter i riket; Tullgarn, wacker Kungsgård med ett präktigt Slott och wackra anläggningar; Hörningsholm, sätesgård, der Christina Gyllensjöerna afled och Joh. Banér föddes; Malmköping, köping, anlagd 1783; Zuleta, fordom Kloster, anlagdt af Kon. Carl VII, nu sätesgård; Säfsta-holm, sätesgård tillhörigt Bondiska familjen, med dyrbara tafflor och statuer; Åker, Stafjö, Chrudal och Sollerfors flyckbruk. Bland till detta Län hörande öar i Mälarn, märkes: Fogdön, der Ränninge war beläget, hwarest Ingiald Ålråda med sin dotter uppbrände sig, samt Selaön, der fordom Grammar och dess måg Hjorward af Ingiald Ålråda blefwo innebrände.

5) **Westmanlands eller Westerås Län** (60 $\frac{1}{2}$ qvadratmil, med 91,461 inbyggare), för det mesta ett bördigt slättland, men i norr omgäfwet af en bergig skogstrakt, innesattar östra delen af Westmanland och den nordwestra delen af Upland, som kallas Fjerdhundra. — Städer alla belägna i Westmanland: **Westerås**, en gammal uppstad wid Swartåns utlopp i Mälaren, säte för Landshöfving och Biskop, med ett Gymnasium, det äldsta uti riket, en wacker Domkyrka, der Swante Sture och Erik XIV ligga begrafne, har 3000 in-

wånare och drifwer kommissionshandel med bergslagsprodukter; **Urboga**, gammal och fordom betydlig uppstad, wid Urbogaån, med 1800 inwånare, samt **Köping**, en uppstad, med 1500 inwånare, från hwilka begge städer en mängd bergslagsprodukter med skutor affändas till Stockholm; **Sala**, bergsstad, i hwars gränslap Sveriges enda silfwergrufwa är belägen, med 3000 inwånare och en stor marknad.

Här märkes för öfrigt: Norbergs Grufwor, som gifwa en myckenhet jernmaln; Skutuna Messingsbruk; Strömsholms Kongl. Slott, med stort Stuteri och den der förbilöpande Strömsholms kanal; Kungävs Kungsgård; Sättra Helsingbrunn.

6) **Nerikes** eller **Drebro Län** ($74\frac{2}{10}$ kwadratmil, med 121,530 inbyggare), en stogbewert bergstrakt, med rikets förnämsta Jerngrufwor. innefattar hela Nerike, westra delen af Westmanland och den till Wermland hörande Carlstoga bergslag. — Städer i Nerike: **Drebro**, en gammal uppstad, nära Hjelmaren, Landshöfdingesäte, med 1000 inwånare, nederlagsplats för bergslagsprodukter, hwilka härifrån skeppas till Stockholm; **Åsterfjund**, wacker belägen och wälbyggd uppstad, nära nordligaste wiken af Wettern, med 800 inwånare. — Städer i Westmanland: **Nora**, bergsstad, med 700, och **Vinde** eller **Vindesberg**, lifaledes bergsstad, med 800 inwånare.

I detta Län märkes: Wedewägs Manufakturwerk i Westmanland; Döla Swafwelbruk i Nerike, der äfwen vitriol och rödfärg tillverkas; Gärsholm, sätesgård, märkwärdig för det i dess gränslap föröfwade mord på Engelbrekt; Stjernfjund, en wacker sätesgård, tillhörig Konungen; Loka och Porta, Helsingbrunnar, den förra belägen på gränsen till Wermland och den senare i Nerike.

7) **Wermlands** eller **Carlstads Län** ($157\frac{9}{10}$ kwadratmil, med 186,783 inbyggare) innefattar hela provinsen Wermland, undantagande Carlstoga bergslag. Wermland är en stogbewärt bergstrakt, med rika Jerngrufwor; endast södra delen, kring sjön Wenern, är slätt. — Städer: **Carlstad**, wacker och wälbyggd uppstad, på en ö, $\frac{1}{2}$ mil från Klarälvens utlopp i Wenern, Landshöfdinge- och Biskopsäte, har Gymnasium och 2900 inwånare, drifwer god handel på Götneborg med stogs- och bergslagsprodukter; här hålles årligen en stor marknad (Persmessan); **Christinehamn**, uppstad wid en wik af Wenern, derifrån handel drifwes med tackjern till Bruken kring Wenern, med 1800 inwånare, bekant för den årliga Fastingsmarknaden, der ortens inbyggare försälja sina bergsprodukter och der landets jernpris för året bestämmes; **Philipstad**, bergsstad mellan berg och sjöar, med 1000 inwånare; **Arwika** (f. d. **Oscarstad**) med 500 inwånare.

I detta Län märkes i öfrigt: Persbergs grufwor, öster om Philipstad, de wigtigaste i provinsen; Edastans wid Norrsta gränsen.

8) **Fahlun** eller **Stora Kopparbergs Län** ($278\frac{7}{10}$ kwadratmil, med 139,538 inbyggare) innefattar hela provinsen Dalarne, omgifwen af stogbewurna bergsöfvar. Jorden är ofruktbar, stogbewärt; dess nordliga del upptages af stora ödehedar; bergen lemna den mesta koppar i riket och en mängd jern, äfwen swafwel. — Stä-

der: **Fahlun**, gammal bergsstad, Landshöfdingesäte, med ett bergsinfinitut och 4000 invånare, nära staden finnes Rikets förnämsta Koppargrufwa, **Stora Kopparberget**; **Sedemora** och **Säther**, uppstäder, den förra med 1000 och den senare med 600 invånare.

Här märkes äfwen: **Elfdalen**, wid öfra Dalelfrwen, Porfyrwerk der de wackraste waser slipas; **Garpenberg**, uråldrig Koppargrufwa; **Westad**, köping, der Fahlun råkoppar renas och en del walsas till plåtar, äfvensom rikets kopparmynt pregas; **Smedjebacken**, lastageplats, upplagsort för nejdens jern; **Isala by** samt **Örnäs** och **Kankehottan**, märkwärdige från Gustaf Wasas tid.

Biskops-Stiften i Svealand äro 4, nemligen: 1) **Erke-Stiftet** eller **Uppsala Stift**, som innefattar hela Upland om sträcker sig öfwer twenne provinser i Norrland, nemligen **Gestrifland** och **Helsingland**; 2) **Strengnäs Stift**, som består af hela **Södermanland** och **Nerike**; 3) **Westerås Stift**, som utgöres af **Westmanland** och **Dalarne**; 4) **Carlstads Stift**, som innefattar hela **Bernmland** och **Dalsland**.

Göthaland

utgöres af Landskapen: **Östergöthland**, **Småland**, **Gottland**, **Öland**, **Westergöthland**, **Dalsland**, **Bohus Län**, **Skåne**, **Halland** och **Blekinge**. — Som klimatet i dessa Provinser är mildare än i de norra landskaperna, och landet mindre bergigt, producera de mera spanmål än metaller. Wid kusterna fångas sill och strömming. — Här äro 12 Län eller Höfdingedömen:

1) **Östergöthlands** eller **Linköpings Län** (96 $\frac{7}{10}$ qwadratmil, med 197,045 inbyggare) innefattar hela Östergöthland. Medlersta och norra delen är slätt och sädesrik, men wid gränforna omgifwes det af skogbewurna berg, och dess södra del hör till de bergigaste trakter i Göthaland. Här märkes det wid sjön **Wettern** belägna **Örnerget**, från hwars spets man kan öfwerståda fyra provinser, sex städer och femtio kyrkor. — Utom sjön **Wettern** finnas här sjöarne **Sömen**, **Nögen** och **Glan**, samt 2:ne stora hafswikar: **Bråwiken** och **Slätbaken**. — Städer: **Linköping**, urgammal uppstad wid Stångån, Landshöfdinge- och Biskopsäte, med det största Gymnasium i riket, ansefelig Domkyrka, liflig rörelse, och 4000 invånare; **Norrköping**, wid Motala ström, mellan sjön **Glan** och **Bråwiken**, en af rikets största stapelsstäder, med klädes- och andra fabriker, samt 12,000 invånare; **Söderköping**, urgammal och fordom ansefelig stapelsstad, man hwars rörelse nu är obetydlig, nära **Slätbaken**, med 800 invånare; **Wadstena**, uppstad, i en wacker trakt wid **Wettern**, ägde fordom ett berömdt kloster, nu förwandladt till invalid- och arbetshus, har 1600 invånare, hwilka idla sädeshandel, spetsknöppling och förfärdiga wäfnad af kammarduk och dräller; **Skenninge**, uppstad, fordom stor och namnkunnig, men nu obetydlig och utan rörelse, med 1000 invånare.

Här märkes för öfrigt: **Motala**, köping wid Götha Kanals utlopp ur **Wettern**; **Medevi**, helsobrunn uti en sjön trakt nära **Wettern**; **Simmelsålund**, en helsokälla nära **Norrköping**; **Ärtwädersberg**, stor koppargrufwa wid **Småländska** gränsen; **Boxholms** och **Finspångs** jernbruk; **Marmorbruket** på **Kolmården**,

nära Bräwiken; Susums Inappnålsfabrik; Wretakloster wid sjön Roren, samt Alwastra wid foten af Omberget, fordna märkvärda kloster, der flera Konungar blifwit begrafne; Stegeborg, fordom ett befästadt slott, bekant i Sveriges äldre Historia, hwaras ruiner nu endast äro qwar.

2) **Calmar Län** ($96\frac{8}{10}$ qwadratmil, med 174,011 inbyggare) innefattar östra delen af Småland, samt Öland. — Smålandska andelen är en lång kuststräcka, mera bördig än de öfriga delarne af detta landskap; dess norra del är ganska bergig och kusten insuren af djupa fjärdar. Ön Öland är $12\frac{3}{4}$ mil lång, men blott $1\frac{1}{2}$ mil bred, och stiles från fasta landet genom Calmarsund; större delen af ön är en kalk-flippa och ofruktbar, men nedom denna är, isynnerhet wid västra kusten, ett ganska bördigt fält med herrliga lundar; såd odlas utöfwer öns behof. Städer: **Calmar**, gammal och fordom widtberömd Stapelstad, med ett s. d. befästadt slott, der ännu Unionsfälen wisas, säte för Landshöfding och Biskop samt Gymnasium, har en wacker Domkyrka och ett skeppswarf, öfwer 5000 inwånare och drifwer handel med bräder och skogsprodukter. **Westerwik**, Stapelstad, wid en wit af Östersjön, i en skogig bergstrakt, fordom af betydighet, med god hamn och 3000 inwånare; **Wimmerby**, gammal uppstad med 1400 inwånare, hwarest drifwes stark handel med orar.

I detta Län märkes i öfrigt: Påwert, stort alunbruk; Gladhammar, indrägtigt koboltwerk; Wärnanäs, sätesgård med wackra anläggningar; Mönsterås, Döderhultswik, Påstallewik, lastageplatssar, folkrikare än många småstäder; Södra Wi, hellsobrunn. På Öland har nyligen blifwit anlagd en Stad Borgholm, nära det nu mera förstörda Slottet af samma namn. Wid öns södra udde är Ölands Alunbruk belägit, och icke långt från norra udden är Söda hamn, öfwerfartsorten till Gottland.

3) **Wegjö eller Kronobergs Län**, innefattar södra delen af Småland, och innehåller $86\frac{1}{10}$ qwadratmil, med 114,156 inbyggare. Landet är uppfyllt af sjöar, såsom Åsuen och Möcklen, och i allmänhet skogbewärt. Dess wästliga del är isynnerhet sandig och ofruktbar, med stora heddar. Här finnes blott en enda Stad, **Wegjö**, som är Landshöfdinge- och Biskopsäte, samt har ett Gymnasium och 2000 inwånare.

Här märkes: Kronobergs Kungsgård på en holme i Helgafjön, med ruiner efter ett slott, samt det midt emot på fasta landet liggande Landshöfdingegodset Kronoberg; Bergawara, gammal sätesgård; Kostafl, stort glasbruk.

4) **Jönköpings Län**, ($97\frac{6}{10}$ qwadratmil, med 144,853 inbyggare), innefattar norra delen af Småland, hwilken är mera bergig än den ödra, och har många malmstreck, såsom af guld wid Ädelfors; Taberg består af en rik i dagen liggande jernmalm. Städer: **Jönköping**, Stapelstad wid Wettern, säte för Götha Hofrätt och Länet Höfding, med 4000 inwånare (fredsflut 1809); **Ekjö**, uppstad, drifwer ansenlig orhandel, har 1500 inwånare; **Grenna**, liten uppstad med 700 inwånare, som äfwen idka boskaps-handel.

I detta Län märkes: Wissingsö, en ö i Wettern, som fordom varit flera Konungars Residens, och Bolmsö i sjön Bolmen, wid gränsen af Kronobergs

Län; Husqvarn, fruktbruk och gewärsfaktori; Brahehus med ruiner efter ett slott samt en stön utsigt.

5) **Mariefstads eller Skaraborgs Län**, ($75\frac{1}{10}$ qvadratmil med 175,175 inbyggare) mellan sjöarne Wettern och Wenern, innefattar norra delen af Westergöthland. En stor del af Länets utgöres af den så kallade Westgötha Fälbygden eller en gansta fruktbar Elätt, från hvilken flera slottsberg uppträda: såsom Alleberg och Mösseberg nära Falköping, Kinnekulle wid Wenern, Billingen i nedre af Sköfde, m. fl. Här märkes äfven sjöarne Skagern, Wiken och Unden samt bland öarne i Wenern Rällandsö. Städer: **Mariefstad**, wälbyggd uppstad wid Wenern, Landshöfdingesäte med 1500 inwånare; **Skara**, äldsta staden i Westergöthland, med Biskopsäte och Gymnasium samt 1500 inwånare; **Falköping**, wälbyggd uppstad wid Wenern, med 1800 inwånare; **Sköfde**, med 700, **Hjo** med 600 och **Falköping** med 500 inwånare, gamla men nu ringa uppstäder.

I detta Län märkes: Hofwa, köping, i forntiden stad med ett afgudahus; Kongslena, köping, fordom befäst slott; Gudhem, i hedendomen afgudahus, sedan ett berömdt kloster; Warnhem, likaledes f. d. kloster, der Birger Jarl och flera Konungar ligga begrafne; Årewalla hed, en af de största slätter i Norden, öfningsplats för Skaraborgs och Westgötha Regimenten, hwarest fordom fästningen och slottet Årewalla war beläget; Götthala f. d. kungsgård och fästning, nu öfwerstebofälle; Husaby, wid södra foten af Kinnekulle, kyrka, grundlagd af Olof Skötkonung, den älska i riket, och derinwid S:t Sigfrids fälla, der samme Konung blef döpt; Leasö, på Rällands ö i Wenern, kungsgård med ett wacker slott; Forsviks jernbruk; Mulltorp, Olstorp, Rafvelås, alumbbruk. Wid Göttha Kanals inlopp i Wettern är Carlsborgs fästning anlagd.

6) **Wenersborgs eller Elfsborgs Län**, ($114\frac{1}{2}$ qvadratmil, med 210,259 inbyggare) innefattar södra mera stogiga och ofructbara delen af Westergöthland och det lilla wester om Wenern belägna Dalsland. Städer: **Wenersborg**, wacker, angenämt belägen uppstad, nära Weners utlopp, Landshöfdingesäte, drifwer handel på Götneborg med stogsprodukter, har öfwer 2000 inwånare; **Borås**, uppstad i en ofructbar men wacker bergstrakt, med 2200 inwånare, som drifwa betydlig handel fring Riket med de så kallade Westgötha waror; **Alingsås**, liten uppstad, som likwäl i medlet af förre århundradet war en af rikets förnämsta manufakturstäder, men har nu blott en klädes- och några strumpfabriker samt 1100 inwånare; **Ulricehamn**, gammal uppstad, hette ända till 1741 Bogesund, märkwärdig genom fältslaget 1520, har 1300 inwånare, som idka gårdsfarihandel; i Dalsland: **Almål**, uppstad wid Wenern, har stutfart med jern och träwaror samt 1450 inwånare.

I detta Län märkes: Trollhätte Sluſsverk, hwarigenom förening är öppnad mellan Wenern och Nordsjön.

7) **Götheborgs och Bohus Län**, ($43\frac{3}{12}$ qvadratmil med 157,012 inbyggare), en smal och bergig kuststräcka med en tal stärgård och rikt fiske, som dock är i ett märkbart aftagande. Bland

deså war äro **Dronst** och **Tjörn** de betydligaste och af **Götha-Elf**, som grenar sig wid **Kongelf**, bildas ön **Hisingen**. Detta Län innefattar en liten del af **Westergöthland** och hela **Bohus**. Städer: i **Westergöthland**: **Götheborg**, wid **Götha Elf** och nära deså utlopp i **Westershafwet**, den största stapelstaden i Riket näst **Stockholm**, ehuru numera med mindre betydlig handel än fordom, genomsturen af kanaler, säte för **Landshöfding** och **Biskop**, har ett **Gymnasium**, ett **Wettensfaps** och **Witterhets**samsund, åttskilliga **Fabriker** och omkring 26,000 inwånare; i **Bohus Län**; **Stapelstäderna**: **Kongelf**, med omkring 850 inwånare och det närbelägna fordom wäl besästa men nu förfallna **Bohus Slott**; **Marstrand** med omkring 750 inwånare, jemte **Fästningen Carlsten**, belägen på en ö i hafwet; **Udewalla**, som drifwer utrikes handel, har ett mycket besökt saltfjöbad och 3500 inwånare, samt **Strömstad** med omkring 1400 inwånare, som idka särdeles handel med ostron, hummer och saltfjöfisk.

8) **Hallands** eller **Halmstads Län**, ($43\frac{2}{10}$ qwadratmil med 93,355 inbyggare) innefattar **Landskapet Halland**. Likaledes en kalfuststräcka, men utan stärgård; deså norra och inre delar äro bergige, södra delen flack och sandig. Flerastädes finnas dock herrliga boskogar. Landet genomfäres af flera strömmar, **Wiskan** och **Ätran**, som börja i **Westergöthland**, **Nissan** och **Lagan** ur **Småland**, alla med rika laxfischen. Städer: **Halmstad** wid **Nissans** utlopp, **Stapelstad**, men med föga betydlig handel, **Landshöfdingesäte**, har omkring 2000 inwånare; **Laholm** wid **Laga ån**, med nära 1000 inwånare; **Falkenberg**, wid **Ätran**, med betydligt laxfiske och något öfwer 800 inwånare; **Warberg**, gammal men wäl byggd **Stapelstad**, wid en wik af **Kattegat**, med temligen god hamn, icke så obetydlig sjöfart, ett slott och omkring 1800 inwånare; **Kongsbacka**, gammal men liten **Stapelstad**, med nära 500 inwånare.

I detta Län märkes: **Snäröd**, **Köping** (fredsslut 1613); **Sperlingsholm**, wacker sätesgård med hellsobrunn.

9) **Malmöhus Län**, ($40\frac{1}{2}$ qwadratmil med 209,584 inbyggare) innefattar sydwestra delen af **Skåne**. Större delen längs kusterna utgöres af de sådesbördigaste, äfvensom bäst befolkade, slätter i riket. Åkerbruket har i senare åren gjort högst betydliga framsteg. Men fring **Bombjön** finnes en stor ofrukthar sandslätt och fring **Ringjön**, samt södra sidan af bergshöjderne **Romeleklint**, **Vinderödsåsen** och **Söderåsen** (de sednare utgöra gränsen emot **Christianstads Län**) stora boskogar. Städer: **Malmö**, en af de bättre rikets **Stapelstäder**, säte för **Länets Höfdinge**, med temligen betydlig handel, isynnerhet med spanmål, några **Fabriker**, samt 8500 inwånare; **Lund**, med **Universitet**, stiftadt af **R. Carl XI**, **Biskopsäte**, anseelig **Domskyrka** och 5300 inwånare (fältsl. 1676, fredssl. 1669); **Landskrona**, **Stapelstad** wid **Dresund**, med god hamn, skeppswarf, samt 3000 inwånare; **Helsingborg**, gammal **Stapelstad** wid **Dresund**, öfwerfartsort till **Seland** och gent emot liggande **Staden Helsingör**, med 3000 inwånare; **Ystad**, **Stapelstad** wid hafwet, hwarifrån öfwerfarten sker till **Tyskland**, med 4000 inwånare: **Skanör** med 600 och **Falsterbo**

med nära 200 inwånare, obetydliga sjöstäder; **Trelleborg**, en By, som idkar temligen betydlig handel med spannmål.

I Öresund ligger ön **Swen**, der Tycho Brahe hade ett Observatorium, som då war det förnämsta i hela Europa; öfwan för sundet ligger **Kullaberg**, i hwars grannskap **Höganäs**, den enda stenölsgrufwan på hela Skandinaviska halfön, är belägen. Nära **Helsingborg** finnes den bekanta hellsobrunnen **Nam-tösa**. För öfrigt märkes: **Flyinge**, Kongsladugård med Hingstdepot; **Pöberöd**, wacker sätesgård med det betydliga **De la Gardissa** Biblioteket; **Öswedskloster**, i medeltiden berömdt kloster, nu en af de wackraste sätesgårdar i prowinsen.

10) **Christianstads Län**, ($55\frac{3}{10}$ qwadratmil med 157,933 inbyggare), innefattar nordöstra delen af Skåne. Dess öfra del är i allmänhet backig (från Halland stiles den genom den betydliga landhöjden **Hallandsås**), mindre fruktbar och till en del skogbewärd. Den östra delen är sandig med de största flygsandsfält i Riket, dock i allmänhet temligen fruktbar. Städer wid östra kusten: **Christianstad** wid **Helgeå**, wälbyggd med wallar omgifwen **Stapelstad**, säte för Hofsätten öfwer Skåne och Bleking, samt för Länets Högding, med 4000 inwånare, och **Gimbritshamn**, ringa sjöstad med något öfwer 1000 inwånare, wid westra kusten; **Engelholm**, obetydlig uppstad med 880 inwånare, samt **Köpingen Västad**.

Här märkes desutom: **Munbruket Andrarum**, det största i Riket; **Väckefog**, fordom ett rikt kloster, nu Kongsgård; **Herrewadskloster**, i Katholiska tiden ett berömdt kloster med den derinwid belägna lägerplatsen **Bonarpsbush**; **Klippan**, berömdt pappersbruk; **Åhus**, fordom en betydlig sjöstad wid **Helgeåns** utlopp, nu en lastageplats för **Christianstad**; **Åsä**, likaledes fordom en stad, men förstörd och nu endast en by.

11) **Carlskrona eller Blekinges Län**, ($25\frac{8}{10}$ qwadratmil med 90,800 inbyggare), innefattar Bleking. Ett wacker landskap med skogbewärdta dalar. Städer: **Carlskrona**, anseelig **Stapelstad**, reguliert anlagd på åtskilliga holmar i Östersjön, med breda gator, mest uthuggna i klippan, förträfflig hamn, med skeppswarf och 2:ne skeppsdockor, hufvudstationen för Rikets Örlagsflotta, säte för Länets Högding, med omkring 11,000 inwånare men obetydlig handel; **Carls-hamn**, **Stapelstad** med något öfwer 4000 inwånare, fabriksrörelse, idkar en icke obetydlig handel, isynnerhet med skogsprodukter; **Sölwitsborg**, liten sjöstad wid en wik af Östersjön, med nära 1000 inwånare, här idkas dock temlig sjöfart.

I detta Län märkes: **Christianopol** f. d. stad, men nu köping; **Lyckeby**, fordom stad, men nu en wacker by, hwarifrån **Carlskrona** hemtar sitt dricks-watten; **Nonneby** f. d. stad, nu köping, men i byggnad, handel och rörelse öfwerträffande de flesta rikets småstäder, med en hellsobrunn och omkring 1600 inwånare.

12) **Wisby eller Gottlands Län**, ($27\frac{3}{10}$ qwadratmil med 40,670 inbyggare), innefattar hela ön **Gottland**, hwilken liksom **Oland** är en kalk-klippa, till en del skogbewärd och i allmänhet sädesbördig. Här finnes blott en Stad: **Wisby**, urgammal **stapelstad**, i medeltiden en af Hansestäderna och den förnämsta sjöstad i Norden, nu medelmättig, är säte för Landshögding och Biskop, har Gymnasium samt omkring 4000 inwånare.

För öfrigt märkes här: Roma, fordom kloster, kalladt Guthwald, nu Kongsgård; Klintehamn, dit postfågten från Öland antommer, fordom befäst; wid norra udden är Fårön belägen, och på dess södra, klippan Hoborg.

Biskopsstiften i Götthaland äro 7, nemligen: 1) **Vinköpings Stift**, som består af hela Östergötthland och norra delen af Småland; 2) **Calmare Stift**, som utgöres utaf östra delen af Småland, tillika med Öland; 3) **Wexjö Stift**, som innesfattar medlersia och westra delen af Småland; 4) **Skara Stift**, som utgöres af större delen af Westergötthland och Mo Härad af Småland; 5) **Götheborgs Stift**, som består af hela Bohus Län och Halland, samt en liten del af Westergötthland; 6) **Lunds Stift**, som utgöres af Skåne och Bleking; 7) **Gottlands Stift**, som består af ön Gottland.

Norrländ

består af Provinserne Gestrifland, Helsingland, Herjeådalen, Medelpad, Jemtland, Ångermanland, Westerbotten, Norrbotten samt Swenska Lapmarken. Denna mest kalla del af Sverige frambringar wäl i sina sydligare trakter, och de som ligga wid Hafwet, något Spannmål; men för öfrigt är den mestadels uppfylld af berg, mossar och hedar, och rikligen försedd med skog och willebråd. — Alla dessa widsträckt landskap utgöra tillsammans blott 5 Län, nemligen:

1) **Gefleborgs Län**, ($171\frac{9}{10}$ qwadratmil med 107,250 inbyggare), innesfattar Landskapen Gestrifland och Helsingland. Begge dessa Provinser äro bergiga skogstrakter med inskränkt åkerbruk. Utom Dal-Elfwen, märkes här: **Pjusne-Elfwen**, som börjar i Herjeådalen. Städer i Gestrifland: **Gefle**, wid en fjärd af Bottniska wiken, anseelig Stapelstad med betydlig handel, som idkas förnämligast med bergs- och skogsprodukter, god hamn, präktig skeppsbro, lax- och strömmingsfiske, Landsköpingsfåte, Gymnasium, 8000 inwånare; i Helsingland: **Hudiksvall**, Stapelstad, hwarifrån utföres lin, buldan och finare wäfnader, med strömmingsfiske i stergården, och med 1800 inwånare; **Söderhamn**, Stapelstad, der äfwen någon utrikes handel idkas, strömmingsfiske och 1500 inwånare.

2) **Wester-Norrlands Län**, (216 qwadratmil, med nära 83,920 inbyggare), består af Ångermanland och Medelpad, skogbewurna bergstrakter men fruktbarare än Gefleborgs Län. I Ångermanland är linskötsel och linwäfnader drifna till större fullkomlighet, än annorstädes i riket. Från Jemtland flyta härigenom **Pjungan**, **Judals-Elfwen** och **Ångerman-Elfwen**. Städer: **Hernösand**, i Ångermanland, Stapelstad med något utrikes handel, Landsköpingsfåte, Gymnasium och 2000 inwånare; **Sundsvall**, i Medelpad, belägen wid en hafswik, drifwer temlig handel isynnerhet med fräwaror, deltagar i Hernösands stapelrätt, har djup hamn, 1900 inwånare.

3) **Jemtlands Län**, (435 qvadratmil med 44,240 inbyggare) innefattar Landskaperna Jemtland och Herjedalen, belägna närmare fjällryggen, till stor del fjällbyggder, med de betydliga bergen **Syltoppen** och **Åreskutan**. Kring **Storsjön** är landet mera slätt och bördigt. Detta Län har endast en stad, **Östersund**, vid Storsjön, med Landshöfdingesäte och 500 invånare. **Ljusnedal**, det enda jernverk i Herjedalen och Jemtland, vid floden **Ljusnan**.

4) **Westerbottens Län**, (668 qvadratmil med 53,144 inbyggare) innefattar södra delen af **Westerbotten** och södra delen af **Lappland**, kring **Umeå-Elf** och **Skellefteå-Elf**. Ruslandet är oaktadt dess nordliga läge temligen bördigt med förträfflig gräsväxt. Här finnes och blott en enda stad, **Umeå**, stapelstad vid Umeå elf, Landshöfdingesäte med 1500 invånare. **Natan**, hamn, der **Svenska Armeen** år 1809 landsteg, men blef slagen af **Ryssarne**.

5) **Norrbottnens Län**, (751 qvadratmil med 45,356 inbyggare) innefattar norra delen af **Westerbotten** samt norra delen af **Svenska Lappland**. — Från inre fjellstrakterna flyta **Elfwerne Uleå-Elf**, **Calix-Elf** och **Torneå-Elf**, hvilken senare utgör gränsen emot **Ryssland**. — Städer: **Piteå**, liten stapelstad, vid Piteå-Elfs utlopp i **Hafwet**, idkar handel på **Stockholm** och **Österbotten**, Landshöfdingesäte, med 1300 invånare; **Uleå**, stapelstad, med god hamn samt sjöfart på **Stockholm** och **Finland**, har 1000 invånare; **Saparanda**, stor by och och tillämnad stad under namn af **Carl Johans Stad**.

Lappland, eller vanligen **Lappmarken** kallad, hela sträckan emellan **Westerbotten** och **Norrsta Fjällryggen**, innehållande 1032 qvadratmil. Landet är uppfyllt af fjäll, stora stogar, ofruktbara hedar, kärr och insjöar. Vintern fortsar 9 månader; sommarn deremot är ganska het. I de nordligaste trakterna af landet går solen icke ned under nära en månad vid sommarsolståndet, men, icke heller upp vid wintersolståndet. — Något lönande åkerbruk drifwes icke, utan hushushålligen bostapsstöd, sista (särskildt wiktiga) och jagt af wildda djur, hvilka här finnas hymligare än i andra provinser. De ursprungliga inbyggarna äro **Lapparne** (sjelfwe kalla de sig **Same**), omkring 4000, och deras lefnadsätt är lika med deras samsläktningar af **Schudiska** stammen; Re- nen deras enda husdjur. Utomdes finnas **Svenska** och **Finnska** nybyggare, hvißas antal stiger till omkring 7000 personer. — **Lappland** indelas i **Torneå Lappmark**, innefattande **Torneå-** och **Calix-Elf**swernes flodområden, och **Uleå Lappmark**, kring **Uleå Elfs** tillflöden, begge af **Norrbottnens Län**; **Piteå Lappmark** kring **Piteå-** och **Skellefteå-Elf**werne; **Umeå Lappmark** som utgöres af **Umeå-Elfs** flodområde, och **Nisele Lappmark** vid **Lingerman-åns** öfre grenar; de tre sistnämnde under **Westerbottens Län**. I **Lappmarken** fins ingen stad.

I **Norrland** är ett enda **Biskops-Stift**, hvilket således till landt- widden är det största i riket, emedan det omfattar hela **Norrland**, med undantag af **Gestrifland** och **Helsingland**, som tillhöra **Upsala Stift**.

3 Westindien äger Sverige den lilla ön **S:t Barthelemi**, en af de mindre Antilliska öarne, som är $1\frac{1}{2}$ mil lång och $\frac{1}{2}$ mil bred, med staden **Gustavia**.

II.

Norrige.

Gränser och Storlek. Norrige gränsar i norr till Is-hafwet, i wester och söder till Nordsjön och Kattegat, i öster till Sverige och nordligast till Ryssland; det utgör i längden nära 160 och på det stället der landet är bredast utgör bredden ungefär 40 mil. Norrige innehåller omkring 2800 qwadratmil i arealwidd.

Berg och Watten. Landet är mycket bergigt. Bergssträckan **Kölen**, som tager sin början öfwerst i Fimmarken, delar sig wid Herjedalen i 2:ne grenar, af hwilka den lägre eller **Seweberget** utgör gränsen emellan Sverige och Norrige, men den högre (**Dovre-fjäll**) går åt wester in i Norrige och delar Norrige i 2:ne delar, **Nordansfjälls** och **Sunnansfjälls**. På Dovrefjäll finnes **Snöhättan**, öfwer 7000 fot öfwer hafwet, och flera ganska betydliga fjälltoppar. Emellan dessa fjälltoppar finnas stora isfält, som aldrig smälta, och kallas i Norrige **Isbräer**. Från Dovrefjäll utgå fjällsträckningar i alla riktningar genom Norrige ända ned till det sydligaste udde Lindsnäs. Norrsta bergen sänka sig icke såsom de Swenska mot hafskusten, utan afbrytas först wid stränderna med tvåra branter, emellan hwilka en myckenhet större och mindre hafswikar och fjärdar inlöpa och lifsom sönderstöra Norrsta kusten. De förnämsta äro: **Christiania-fjorden**, **Stavangers**-, **Hardangers**-, **Nomsdals**-, **Trondhjems**-, **West**- och **Tana**fjorderne, af hwilka somliga hafwa 10 till 15 mils längd inåt landet. — Af sjöar äro **Mjösen**, **Thrifjord** och **Fämund** i **Aggerhus Stift**, och **Snåsen**, nära **Trondhjemsfjorden**, de största. — De största strömmarne ligga **Sunnansfjälls**, och hafwa alla sitt ursprung i **Dovre-fjäll**, nemligen: **Glommen**, som börjas i **Fämundsjön** och upp-tager **Lougen**, hwilken nedom **Mjösen** får namn af **Wormen**; **Trys-sel-elfwen**, som sedan i Sverige får namn af **Klar-elfwen**, och **Lo-wen**, hwilka alla flyta genom **Aggerhus Stift**; **Nid-elfwen** och **Öt-ter-elfwen** genom **Christiansands Stift**. De som ligga **nordansfjälls** äro mycket mindre och kortare, emedan den stora bergsryggen, hwarifrån de hafwa sitt ursprung, ligger så nära hafwet; **Tana-elfwen** är den betydligaste och utfaller i **Is-hafwet**.

Klimat och Produkter. Klimatet lifnar för det mesta Sveriges. Det inre af landet är betydligen kallare än sjökusterna. Norriges produkter hemtas hufwudsakligen af bergen (**jern**, **koppar**, **bly**, **marmor**), af skogarne (**trärwiske**, **beck**, **tjära**) och af fiskerier. Djursla-gen äro desamma som i Sverige.

Indbyggare, Naringar och Handel. Norrmännen äro högsinnade, redliga, tappra och gästfria. Hårdade af klimat och

lefnadsfatt äro de af ett muntert lynne. De äro förträfflige sjömän, och, såsom nästan alla bergeboer, af naturen fallna för mekaniska yrken. Deras lefnadsfatt är tarfligt, och de som bo högst i nordén, nödgas ofta lefwa af barkbröd. I nordligaste trakterne bo Lappar och Finsta nybyggare, hvilka här få namn af **Quaener**. Folkmängden utgör omkring 1,200,000. Åkerbruk, ehuru otillräckligt för inbyggarnes behof, bostapstöttsel, bergwerk och fisterier äro de wiktigaste näringarne. Fabrikerne äro ej betydliga, men utrikes handeln deremot temligen liflig.

Religionen är Evangelist-Lutherst; andra Religionsbekännare tålas äfwen, likwäl icke Judar.

Statsförfattning, Riksstyrelse och Krigsmakt. Norrige är förenadt med Sverige under en Konung, så att alla yttre politiska förhållanden äro gemensamma för begge rikena, men för öfrigt en sjelfständig stat, som styres efter en egen konstitution. Norriges Grundlag är af år 1814, och i flera afseenden lik den Swenska. Denna grundlag föreskrifwer, att Konungen hwarje år, om ej wiktiga hinder möta, någon tid skall uppehålla sig i Norrige; i spetsen för Regeringen står, under Konungens fränwaro, en Riks-Ståthållare, som måste wara Norrman eller Swensk. Norrsta Regeringen består af en Statsminister och sju Statsråd, hvilka stå i spetsen för de särskildta Departementerna. Statsministern och twenne Statsråder uppehålla sig hos Konungen, de öfrige wistas i Norrige. Inför Norrsta regeringen stola alla Norrsta ärender först föredragas och des betänkande deröfwer afgifwas, förrän de af Konungen afgöras. Konungen kan utdela ordnar, men hwarken personliga eller ärftliga företrädesrättigheter, ej eller titlar, som icke tillhöra embetet. Norrige har således ingen adel. Lagstiftande makten utöfwas af Konungen och Storthinget, som sammanträder hwar tredje år, och hålles för öppna dörrar. Storthingets ledamöter wälas bland embetsmän, jordägare och borgare; deras antal får ej wara mindre än 75 och ej öfwerfliga 100. Städernas representanter förhålla sig till landets som ett till två; Statsrådets medlemmar och embetsmännen wid Regeringens Departement, Hofmän och Hofwets pensionärer få ej wara Storthingsmän. Storthinget delar sig i ett Öfwerhus, kalladt Lagthing, och ett Underhus, kalladt Ddels-thing; det förra wälies af Storthinget, och skall utgöra $\frac{1}{4}$ af des medlemmar; alla de öfrige bilda Ddelsthinget. Bestättning, tillsyn öfwer rikets penningwerk samt lagstiftning tillhör Storthinget allena. Provisoriska författningar, angående handel, tull, näringar och polis kan likwäl Konungen emellan Storthingen låta utfärda. Ett beslut, fattadt af trenne efter hwarandra följande Storthing, men åt hwilket Konungen twenne gånger nekadt sin bekräftelse, blifwer ändock lag efter tredje Storthingets förnyande deraf. Werkställande makten utöfwas antingen af Konungen efter Statsrådets hörande eller af Riks-Ståthållaren och Statsrådet i landet, enligt af Konungen lemnad instruktion. Styrelsen inom landet besörjes af 17 Amtmän, som motswara våra Landshöfdingar; de hwil-

kas Residensstäder tillika äro Biskopsäten kallas Stifts-Amtmän, och hafwa med Biskopen delad uppsigt öfwer de inom Stiften warande frömma Siftelser. Rikets Domstolar äro: Högste Rätt, hwars ordförande heter Justitiarius; Stifts Öfwer-Retten, är andra instantien, bestående af en Justitiarius och två eller flera Bisittare; Thinget, som består af en Soreniskrifwer och 12 Thingsmän är nedersta instantien på landet, och Byethinget, der domaren heter Byefogde, är nedersta instantien i städerna. — Endast Norrsta medborgare kunna erhålla Norrsta embeten och tjenster, med undantag af Universitets- och Skol-Läkare, Läkare och Konsuler. — Norrsta stående Armeen är 10,000 och Landvärnnet 40,000 man; alla landets Jordbrukare äro desutom skyldige att bidra till landets försvar.

Landets Indelning. Norrige indelas uti 4 Stift: **Aggerhus** och **Christiansands**, som ligga sunnansjälls, samt **Bergens** och **Trondhjems** nordansjälls; desse Stiften åter äro delade i Amter, och Amterne fördelade i Fögderier. I ecclesiastiskt hänseende bestod Norrige tillföre afwen af 4 Biskops-Stift, men nu mera af fem, sedan Trondhjems Stift blifwit deladt i twenne, nemligen Trondhjems samt Nordlandens och Finnmarkens Stift.

1) **Aggerhus** eller **Christiania** Stift, som är den fruktbara och folkrika delen af landet, med omkring 500,000 inbyggare, innefattar flere mindre landskaper, hvilka, omgifne af berg-hällar, fordom bildat egna små riken, såsom: **Gulbrandsdalen**, **Hedemarken**, **Østerdalen**, **Valders**, **Hallingdalen**, **Ringerige**, **Toten** och **Hadeland**, **Follviig**, **Romerigerne**, **Smaalehnen**, **Nedra Tellemarken**, samt Grefskaperna **Tarlsberg** och **Vaurvig** (for- dom kallade **Griffenfeldt**). Det är indeladt i 6 Amter, samt har Städerna: **Christiania**, wid Christianiafjorden, rikets Hufvudstad, stapelstad, säte för rikets enda Universitet, Högste Rätt, Riks-Ståthållaren och Stifts-Amtmannen, med 23,600 inwånare, åtskillige fabriker och betydlig handel, staden försvaras af bergfästningen **Aggerhus**; **Oslo**, Norriges gamla Hufvudstad, belägen på andra sidan fjorden, utgör en förstad till Christiania, der äfwen Stiftets Biskop bor; **Mos**, wid Christianiafjorden, med 3400 inwånare, betydliga jernmanufaktur och sågwerk, god hamn, sköfart och handel; **Fredrikstad**, wid Glommens utlopp, med 2600 inwånare, wäl befäst, den enda stad i Norrige, som består blott af stenhus, uppbbyggd efter den gamla af K. Dlof den Helige år 1016 anlagda staden **Sarpsborg**, hvilken år 1567 af Swenskarne uppbbrändes; **Fredrikshall**, wid Tistedals-elfwens utlopp i **Swinesund**, med nära 5000 inwånare, och bergfästningen **Fredriksten**, under hwars belägring Kon. Carl XII blef skjuten; **Drammen** är gemensamt namn för trenne små städer: **Bagnäs**, **Strömsöe** och **Tangen**, hvilka tillsammans hafwa 7300 inwånare, samt drifwa betydlig handel med jern och träwaror; **Tönsberg**, Norriges äldsta stad, bekant redan före Harald Hårfagers tid, uppbbränd år 1536 af Lübeckarne, nu obetydlig, med endast 1900 inwånare, idkar någon handel och sköfart; **Rongsberg**, en illa byggd bergstad wid **Louwen** nära **Rongs-**

bergs silfwerbergwerk, med 3700 inw.; **Laurvig**, i Grefskapet af samma namn, wid Louwens utlopp, drifwer god handel med timmer, har 3500 inwånare, samt ett betydligt jernbruk och kanongjuteri; **Holmstrand**, **Kragerøe**, **Skeen**, alla mindre betydliga städer.

Här märkes äfwen: **Fredrikswärns Fästning**, utansför Laurvigs hamn, wid hwilken Norrsta flottiljen har sin station, och der Skeppswarf och en Kadettskola äfwen finnas; **Kongsvinger Skans** på en klippa wid Glommen; **Jernbruket Eidswold**, på hwilket förmånda ställe Norrrikes Konstitution, år 1814, först antogs. Här finnes: **Kongsbergs silfwergruwa**, samt jernbruten; **Varum**, **Dillemark**, **Hakkedal**, **Lejvde**, **Dudalen**, **Hassel**, **Sognedal**, **Mos**, **Fossum**, **Illesø**, **Bolvig**, **Laurvig** och **Eidsfoss**, samt Kopparwerken **Quirne** och **Foldalen**, äfwen som ett **Alunbruk** wid **Dypso** och ett saltverk på **Valde** i **Christiansfjorden**.

2) **Christiansands Stift**, utgör sydligaste delen af Norrrike, och har lägre fjällar än de öfrige Stiften, samt räknar omkring 220,000 inbyggare. Kusterne t. ex. af **Jedderen**, lifna mest **Hal-land** i Sverige. Stiftet innefattar landskaperna **Sira Tellemarken**, **Rauböjdelaget**, **Vister** och **Mandal**, **Nedenäs**, **Jeddern**, **Dalerne** och **Nysylke**. Det är fördeladt i 4 Amt, samt har Städerna: **Christiansand**, wid en wik af **Otter-elfwen**, med säte för Stifs-Amtman och Biskop, samt 7700 inwånare, som idka skeppsbyggeri och sjöhandel; hamnen försvaras af fästningen **Christiansholm**. **Arendal**, byggd på pålar å några står wid **Nid-elfwen**, med nära 2000 inwånare, idkar betydligt skeppsbyggeri och handel wed jern- och trävaror. **Stavanger**, en af Norrrikes äldsta städer, belägen wid en wik af **Stavanger-fjord** i en wild fjälltrakt, med 5000 inwånare, god hamn, betydlig handel, en urgammal Domkyrka och 3 Skeppswarf. **Øster-Risør**, **Mandal**, **Farsund** och **Fläckesfjord** äro mindre betydliga Städer.

Här märkes i öfrigt: **Jernbruten Näs**, **Egeland**, **Froeland** och **Bigeland** samt **Kopparverket Guldnäs**; **Karmen**, den största ön uti **Christiansands Stift**, der **Harald Hårfager** tillbragte sina sista dagar och dog år 936.

3) **Bergens eller Bergenshus Stift**, är den mest bergiga delen af Norrrike med en wild stärgård, och har circa 200,000 inbyggare. Åkerbruket är obetydligt, men fisket desomera lönande, blott på få ställen kan säd odlas, inbyggarna i inre landet äro herdar, wid kusten fiskare eller köpmän. Detta Stift är fördeladt i 3 Amt och innefattar landskaperna **Sundhordlän**, **Nordhordlän**, **Yttre** och **Inre Sogn**, **Sundfjord** och **Nordfjord**, **Hardanger** och **Bos** samt forna **Baroniet Rosendal**. Sjelfwa landet utgöres till betydlig del utaf en samling af fjällar; strandsidan är öfwerallt genomfuren af fjärdar; egentliga landsvägar finnas ej, man reser derföre merändels till fjös. Här märkes Staden **Bergen**, Norrrikes största Stad, anlagd 1070 af **Dlof Kyrr**, sedan till **Calmare Union** Norrrikes hufwudstad, sätet för Stifs-Öfverrätten, Stifs-Amtmannen och Biskopen, med åttskillige publika inrättningar samt omkring 23,000 inwånare, hwilka drifwa betydlig handel med Norrsta produkter, isynnerhet fiskvaror. Staden har

utmärkt god hamn, som från sjösidan förswaras af fästningen Bergenhus; mot landsidan är Staden omgifwen af 7 fjällryggar. — Bland öarne wid kusten märkes Guloe, der fordom Guloe Ting hölls.

4) **Trondhiems Stift**, som utgör omkring två tredjedelar af Norrige, har likwäl knapt 280,000 inbyggare, samt innefattar, utom några mindre, de betydligare landskaperna: **Mummedalen, Junderöe, Fosen, Stördalen, Strinden och Sälbodalen, Orke och Guuledalen, Nordmör, Romsdalen** samt **Nordlanden och Finnmarken**. Ansenliga fjällryggar genomstryka det inre af landet och kusterne äro genomfurne af wikar, bland hwilka Trondhiems-fjärden är den största. Åkerbruket är obetydligt och säden bortfrysar ofta; dock triswas i sydliga delen af landet potäter, rostwor, lin, hampa och humle, men inga fruktträn. Trondhiems Stift är fördeladt i 5 Amt, och 2:ne Biskopsdömen. Här finnas Städerne: **Trondhiem** (fordom kallad **Nidaros**), anlagd år 997 af Olof Trygwason, wid Nid-elfwen, der den utfaller i Trondhiems fjord; staden förswaras från sjösidan af den i fjärden liggande fästningen **Munkholmen**, har 12,500 inv., är säte för Stifts-Ofwerrätten, Stifts-Amtmannen och Biskopen, samt äger en urgammal märkwardig Domkyrka, hwaraf likwäl blott Choret ännu är qwar, skeppswarf, åtskillige fabrikter och betydlig handel. **Nörås**, en bergstad i hvars grannskap Norriges wigtigaste Koppargrufwa är belägen, der årligen 3000 skeppund Koppar tillverkas. **Christiansund** och **Molde** obetydliga städer.

För öfrigt märkes: Koppargrufworne **Nörås, Meldalen, och Sælboe** samt jernbruket **Modstadmarken**; **Stiklestad**, en gård i **Bærdalen**, märkwardig genom slaget 1030, i hwilket Olof den Helige stupade.

Norrländens och Finnmarkens Amt utgöra ett eget, eller **Nordländens Biskopsdöme**, med en befolkning af 81,000 inbyggare. Denna långa smala kuststräcka är isynnerhet uppslöt af fjällar med djupa fjärdar och många betydliga öar, såsom **Senjen, Hindö, Magerö m. fl.** Wid denna östräcka, som fått namn af **Lofoden**, är ett högst betydligt fiske, der årligen, för detta ändamål, 20,000 menniskor samlas. Ut i denna del af landet äro belägne Handelsplatserne **Tromsöe, Hammerfest, Bodöe, samt Wardöe**, wid hwilken sistnämnda ligger **Wardöehus**, den nordligaste fästning på jorden. **Alstahoug**, gård på ön **Ålster**, Biskopens bostad, hwarest något åkerbruk iblas. Mellan öarne **Mossöe** och **Mossöenäs**, bland **Lofodens** öar, är den farliga hafshwirlweln **Malströmmen**. — **Finnmarken** utgör nordligaste delen af Norrige, indelas i **Östra och Westra Finnmarken**, och är för det mesta blott bebyggd wid kusten. Inbyggarna äro dels **Finnar** dels **Owæner**. **Finnarne** eller **Finn-lapparne** äro antingen **Fjällfinnar** eller **Sjöfinnar**; de förre föra ett nomadiskt lif på kölens fjällsträckningar, det de wandra omkring med deras Renar; de sistnämnde lefwa wid hafwet och föda sig af fiski. **Owænerne**, ett resligt wälwert folk, hafwa kommit från **Svenska Lappmarkerna** och nedsatt sig i nordligaste delen af **Finnmarken** der de lefwa af jagt och fiske. **Finnarne** och **Owænerne** tala ett med det **Norrsta** helt olika språk; genom missionärer äro de fleste omwändade till **Christendom**.

Danmark.

Gränfor och Storlek. Danmark gränsar i öster till **Östersjön** och **Kattegat**, i wester och norr till **Nordsjön**, i söder till **Tyskland**,

och består af **Varne Seland**; **Fyen**, **Langeland**, **Låland**, **Falster**, **Bornholm**, samt åtskillige smärre öar, **Halfön Jutland**, samt **Hertigdömena Schleswig, Holstein och Lauenburg**. Danmarks längd och bredd kan ej, i anseende till det flyckade landets beskaffenhet, beräknas, men dess areala innehåll utgör omkring 500 qwadratmil.

Berg och Watten. I landet finnas icke några höga Berg. Förnämsta floderne äro: **Elbe, Eider och Trawe**. Tre betydliga sund genomfåra Danmark, hvilka utgöra ingångarne till Östersjön, nemligen: **Bresund**, som skiljer Danmark från Sverige; **Stora Bält** emellan Seland och Fyen, samt **Lilla Bält** emellan Fyen och Jutland. Utomdes finnas flera betydliga fjärdar, som djupt tränga in i landet, såsom **Vimfjorden och Ringkjöbingfjord** uti Jutland och **Isefjord** på Seland.

Klimat och Produkter. Klimatet är tempererat. Vintern betydligt lindrigare än i Sverige, och Sommarn mindre het. — Metaller finnas icke, men deremot är landet, såsom ett slättland, tjenligt för åkerbruk.

Inbyggare, Neringar och Handel. Inbyggarne äro af samma stam, som Swenskarne, dels egentliga Danstar, dels Tystrar i Hertigdömena, äfvensom afkomlingar af Friser och Angler finnas i Schleswig. De äro idoge, betänksamme och hafwa böjelse för wälfärd. — Rikets folkmängd stiger till 2,200,000. — Åkerbruk, bostapskötsel, isynnerhet häst-afwel, utgöra hushushuflningen; Fiskerierna äro äfwen indräktiga. Ulle-, Linne-, Bomull- och Sidenmanufakturerna finnas, men deras tillverkningar äro ej tillräckliga för Landets behof. Danmark ligger beqvämt för handel. Den drifwes inom Europa, isynnerhet på Tyfland och Östersjön, och utom Europa på Grönland, Westindien, Guinea, Ostindien och China. Från Danmark utföres: säd, ost, smör, kött, fläsk, talg, hästar och fäktatur, handskar, ullstrumpor, spetsar, porcellän, Grönländska, samt Ost- och Westindiska waror; deremot införes: salt, timmer, wirke, winer, metallwaror, kläden, samt kolonial-, fabriks- och manufakturwaror.

Religion, Statsförfattning, Krigsmakt. Evangeliskt-Lutheriska Religionen är den herrskande; likwäl hafwa andra Christna sekter fri religionsöfning; af Judar finnes äfwen en betydlig mängd. Statsförfattningen är oinfränkt monarkisk, och efter den manliga liniens utlöckande äfwen ärftlig på den qwinliga. Armeens totala belopp på krigsfoth utgör omkring 70,000 man, och i fredstid 32,000 man. Sjömakten består af 6 Linieskepp, 7 Fregatter, 10 Korwetter och Briggar samt 6 smärre krigsskepp; desutom öfwer 60 kanonflugar.

Landets Indelning: Danmark består egentligen af 4 hushuflingar, nemligen **Varne, Halfön Jutland, Hertigdömena Schleswig, Holstein och Lauenburg**; varne och Jutland äro fördelade i 7 så kallade Stift, neml.:

A) **Därne:**

1) **Selands Stift**, innefattar värne Seland, Amager, Möen, Samsö, Bornholm jemte 48 småre öar. På ön Seland, som har nä-
ra 460,000 inbyggare och är indelad i 5 Amt, märkes: **Köpenhamn**,
Rikets Hufvudstad och Konungens Residens, belägen wid Sundet, be-
fäst och väl byggd, med 3 Kongl. Slott, ett Universitet, åtskilliga lär-
da samfund, flera stora biblioteker, många fabriker, vigtig handel, och
119,300 invånare; **Helsingör**, wid Sundet, med hamn och god redd,
åtskilliga fabriker, öfver 7000 invånare, och Fästningen **Kroneborg**,
der de genom sundet seglande skepp erlägga tull; **Roskild**, fordom
Dansta Konungarnes residens, har 2850 invånare och en stor Dom-
kyrka der de Dansta Konungarne begrafnas; **Ringsted**, näst Roskild
rikets äldsta stad, i hvars Kyrka många Dansta och äfwen Swenska
Konungar ligga begrafne; **Sorö**, wid en insjö i en täkt nejd, med en
Riddar-Akademi; **Wordingborg**, hwarifrån öfverfarten sker till Fal-
ster; **Korsör**, wid Stora Bält, hwarifrån öfverfarten sker till Fyen;
Kallundborg, hwarifrån öfverfarten är till Århus; **Slagelse**, **Nest-
wed**, mindre städer; Kongl. Lustflotten: **Fredriksberg**, **Charlotten-
lund**, **Fredriksborg**, **Fredensborg**, **Marienlust** och **Jägerspris**.
— På ön **Möen** är Staden **Stege**, och på ön **Bornholm**, Staden
Rønne, med 3900 invånare, att märka: äfwenledes de wid Bornholm
belägne värne **Ertholmarne**, med Fästningen **Christiansö**.

2) **Fyens Stift**, innefattar de sädesbördige värne Fyen,
Langeland, jemte omkring 50 småre öar, med 167,000 inbyggare.
På ön Fyen, näst Seland den största bland Danmarks öar, med 151,600
inbyggare, märkes: Stiftsstaden **Odense**, wid Aasfoden, Biskopsäte,
Gymnasium, ett väl byggd Slott, åldrig Domkyrka, fabriker, handel
och sjöfart samt 8700 invånare; **Nyborg**, wid stora Bält, hwarifrån
öfverfarten sker till Korsör, Fästning; **Swendborg**; **Widdelfart**,
hwarifrån öfverfarten är öfver Lilla Bält till Jutland. På ön Lan-
geland, som äger 15,500 inbyggare, är Staden **Rudköbing**.

3) **Lälands och Falsters Stift**, innefattar de fruktba-
ra värne Läland och Falster samt 25 mindre öar, med 67,000 inbyg-
gare. På Läland, som har 46,800 inbyggare, märkes Städerna: **Ma-
rieboe**, **Rakstow**, **Sagköbing** och **Nysted**; samt på Falster, som
har 29,400 inbyggare, **Nycköbing** och **Stubbeköbing**.

B) **Jutland**, en halö, med 531,000 inbyggare.

1) **Ålborgs Stift**, som utgör nordligaste delen af Jut-
land, har 121,250 inbyggare och Städerne: **Ålborg**, wid Limfjärden
belägen, med 7000 invånare, säte för en Stifts-Amtman, en Biskop
och ett Gymnasium, har fabriker och drifwer temligen betydlig handel;
Skagen, med en fyrbåk; värne **Mors** i Limfjärden, och **Pesö** i Kat-
tegatt, med 2000 inbyggare, samt flera mindre öar.

2) **Wiborgs Stift**, inre medlersta delen af Jutland, med
något öfver 83,000 inbyggare, och Staden **Wiborg**, en af Danmarks
äldsta städer, säte för en Stifts-Amtman, Biskop och Gymnasium, har
3500 invånare.

3) **Århus Stift**, östra och fruktbara kusten af Jutland med något öfver 176,000 inbyggare och Städerne **Århus**, belägen emellan hafvet och en liten insjö, säte för en Stifts-Amtman, Biskop och Gymnasium, har en märkvärdig Domkyrka, fabriker och god handel samt 7000 invånare; samt **Randers**, med berömda handssfabriker, betydligt laxfiske och 6400 invånare. Hit hör äfven ön **Auholt** i Rattegatt.

4) **Ribe Stift**, västkusten och ofruktbaraste delen af Jutland, med omkring 150,700 inbyggare. Inre delen är en sandås, betäckt af ljunng, kusten är betäckt af flögland och har många farliga grund eller ref för Sjöfarande. Städer: **Ribe**, en gammal stad med en äldrig Domkyrka, fordom en af Nordens viktigaste städer, säte för Stifts-Amtman, Biskop och Gymnasium, drifwer handel med lärft, hästar och boskap, har 2400 invånare; **Kolding**, med ruiner efter det gamla Koldingshus Slott, samt Staden **Fredericia**, wid Lilla Bält med öfver 4000 invånare och Fäslning; ön **Fanø** i Westerhafvet, m. fl. smärre öar.

C) **Hertigdömet Schleswig**, med något öfver 338,000 inbyggare. Östra kusten är fruktbar, medlersta delen är en hed, västkusten ganfka låg och måste skyddas genom stora diken för hafvets öfversvämningar. Städer: **Schleswig**, med en gammal Domkyrka, fabriker, och 11,000 invånare, samt bredvid liggande Slottet **Gottorp**, der Ståthållaren öfver Hertigdömena Schleswig och Holstein residerar; **Eckernförde**, wid en wit af Östersjön, med 4000 invånare, fabriker, och god handel; **Glücksburg**, med fabriker, betydlig handel och 13,500 invånare; **Alpenrade**, med sjöfart och 3800 invånare; **Hadersleben** med 5000 invånare; **Tondern**, en af de äldste städer i Schleswig, med 2700 invånare, hvaraf större delen idkar spetsknöpling; **Husum**, sjöstad, som drifwer sädes- och boskaps-handel samt har 3900 invånare; **Friedrichstadt**, wacker stad wid Eideren, der alla religionssektter hafwa fri religionsöfning; **Tönningen**, wid Eiderflodens mynning, der Swenska hären under Stenbock, år 1713, blef instängd. Här märkes äfven: **Christiansfeldt**, med fabriker och en uppsöfning-inrättning, samt ett Hernhutiskt institut. Till Schleswig höra wid östra kusten belägne öarne: **Alsén**, en stön och fruktbar ö i Lilla Bält som har 16,000 inbyggare, med Staden **Sönderborg**, samt Slottet **Sönderborg**, der K. Christian 2:de i 16 år satt fången, **Nordborg** och **Augustenborg**; **Grö** med Staden **Grösköbing**; **Femern** med Staden **Borg**; samt i Westerhafvet öarne **Manö**, **Nomö**, **Sylt**, **Föhr**, **Amrum**, **Nordstrand** och **Pellworm**, samt 20 till 30 mindre öar.

D) **Hertigdömet Holstein** är af lita beffaffenhet med Schleswig, och äger öfver 435,500 inbyggare. Eiderströmmen, som genom Kieler Kanal är förenad med Östersjön, utgör gränsen mot Schleswig och Elben mot Tyssland. Landet indelas uti 3 hufvuddelar: 1) Det egentliga Holstein; 2) Herrskapet Pinneberg och 3) Grefskapet Ranzau. Det egentliga Holstein innefattar åter 4 landskap: a) **Holstein**, eller norra delen af landet, med städerne **Munds-**

burg wid Eibern, som har 10,000 inwånare, Gymnasium, och är starkt befäst; **Kiel**, med Universitet, vigtig handel, åtskilliga fabriker och 11,600 inwånare (fredsslut 1814); **Itzehoe** med 5700 inwånare. b) **Wagrien**, eller östra delen af landet, hwarest märkes städerne **Plön**, med ett Slott i en wacker trakt; **Olbeslohe**, wid Travesfloden, med ett saltwerk, samt slottet **Trawenthal** (fredsslut 1700). — c) **Stor-marn**, södra delen af landet, med staden **Glückstadt** wid Elben, som är sätet för Holsteinska regeringen, har 6000 inwånare och drifwer tämlig handel. — d) **Ditmarsken** eller westra delen af landet. — Uti Herrskapet **Pinneberg** märkes: **Altona**, wid Elben, näst Köpenhamn, Danmarks största handelsstad, med många fabriker, sjöhandel och 26,400 inwånare.

E) **Hertigdömet Lauenburg**, ett slättland wid Elben, med en befolkning af 35,000 inbyggare och städerne: **Rageburg**, som till en del tillhör Danmark och till en del Furstendömet Rageburg, hwilket lyder under Mecklenburg Strelitz; **Lauenburg** och **Möllen**. — Såsom Hertig af Holstein och Lauenburg är Konungen af Danmark medlem af Tyska Statsförbundet.

Till Danska Monarkien höra: **Färöarne**, 25 små klippiga öar i Nordsjön, hwaraf de 17 äro bebodda, med 5000 inbyggare. — **Island**, en stor ö, nära Norra Amerika, med flera snöfjällar och eldsprutande berg, såsom **Hekla** och **Krakra**, hwarföre är och finnes warma källor; en stor del af det stoglösa landet är betäckt af ofruktbar Lawa. Inbyggarnes antal stiger till 52,000; den utgör ett Biskopsdöme samt ett Stifts-Amtmannskap, och har flera små städer, af hwilka må nämnas **Reikiawik**, öns numvarande hufvudort, säte för Stifts-Amtmannen och Biskopen, **Skalholt** f. d. säte för Islands äldste Biskop; **Holum**, f. d. Biskopsäte.

I Amerika äger Danmark: **Grönland**, samt af de små Antillerne eller Karabiska öarne: **S:t Thomas**, **S:t Jean** och **S:t Croix**; i Afrika: **Kastningarne Christiansborg**, **Fredensborg**, **Kongsten**, **Brindseusteen** och **Augustenborg**, samt i Asien: **Trankabar** på kusten af Koromandel. — På Grönland räknas 6000 inbyggare, uti de Afrikanska besittningarne 25,000, uti de Ostindiske 30,000 och uti de Westindiske besittningarne, på öarne **S:t Croix**, **S:t Thomas** och **S:t Jean** 45,000 inbyggare.

Stor-Britannien och Irland.

Gränser och Storlek. Britiska Riket, som wänligen kallas **England**, består af de båda stora öarne **Stor-Britannien** (**England** och **Skottland**) och **Irland**, samt några smärre öar, gränjar i norr och öster till Nordsjön, i wester till Atlantiska hafwet och i söder till

Kanalen och Atlantiska Hafwet. Hela Rifets areala innehåll utgör omkring 2800 qwadratmil.

Berg. Engelska värne äro till större delen slättland, isynnerhet wid östra kusten, som endast har några låga krithäslar, men i westra och nordliga delarne finnas större bergstrakter. **Cornwall**- (Kornouaal) **Bergen** börja wid Cap Lands-End och Cap Lizard och sträcka sig i flera grenar genom landet; de äro isynnerhet rika på Tenn, Koppar och Jern. **Wales**- (Dueels) **Bergen** äro de högsta i egentliga England; **Chewiots**hill (Tschiwiotshill) utgör gränsen emellan England och Skottland. — Skottland, isynnerhet nordliga delen (Höglandet), är mera bergigt och **Grampian**- (Grämpiänn) **Bergen** stila Höglanderne från Låglandet; **Ben Nevis** (Ninus) är bland dessa det högsta i hela Britannien. Irland är wäl backigt, men har inga betydliga bergsträckningar.

Watten. I England finnas inga betydliga insjöar, men i Skottland finnas mellan fjällarne några utmärkte genom deras djup (Voch Pomond och Voch-Ness). Irland är mera uppfyllt af sjöar och träsk; westkusten är isynnerhet insuren af långa hafswikar. — Strömmarne äro icke genom sin längd eller wattenrikhet betydliga, men des mer genom de många och wiktiga kanaler, hwarmed de sammanbindas, hwarigenom kommunikationen emellan orterne inom landet i hög grad underlättas. De betydligare äro **Thems**en (Tames), som flyter genom England och utfaller i Nordsjön; **Severn**, som börjar i Nordwales och utfaller i Bristolwiken; **Humber** (Hommber) eller de förenade strömmarnes **Trent** och **Ouse**'s utlopp i Nordsjön, hvilka upptaga de flesta strömmar från det inre landet. Stofiska floderna äro mindre betydliga; af Irlands floder är den i Atlantiska hafwet utfallande **Shannon** (Schännen) märkwardigast och genom Kings-Kanal förenad med Irlandska sjön.

Klimat och Produkter. Englands klimat är likt alla Ruskänders, fullt med lindrig vinterköld och swala somrar, bergstrakterne likwäl undantagne. Produkterne af Stenriket hafwa wi till en del redan anført, utomdes finnes rikt förråd af stenkol; skogarne äro obetydliga, men landet för öfrigt bördigt och kusterna fiskrike. Landets wilde djur äro få.

Inbyggare, Näringar och Handel. Den Engelska Nationen är werksam och slitig. Den sköter wäl återbruket, har de största Fabriks-inrättningar, den mest widsträckt handel och sjöfart, och genom dessa medel de största rikdomar. Engelsmänne göra mera afseende på det waraktiga, snygga och nyttiga än på ett onödigt prål och bländande pragt. Detta märker man på deras arbeten, deras klädesel, deras boningsrum och deras hela lefnadsätt. Frihetsskänslan, hvilken här mera än på något annat ställe närmar de färsilda Folkklasserne till hwarandra, urartar hos det sämre folket till ett rått och trotstigt sätt att uppföra sig, men werkar deremot i de odlade stånden en ädel wärdighet och otwungen frimodighet. De äro ej förekommande, men de beswara förtrolighet med förtrolighet; de fordra den, och söka att förtjena den. Om de se någon i nöd och fara, betänka de sig in-

let ögonblick att hjälpa. De förtära gerna stark föda, och äta och dricka mera och bättre än någon annan nation i Europa; men detta lefnadsfätt verkar, jemte landets tjocka luft, spleen eller grubbel och melankoli. Skottarne stola wara mindre idoge; men höfligare och behagligare än Engländerne. Högländerne eller Bergskottarne stilsa sig likväl ganska mycket från de andre. De äro ett fattigt, trögt, godsinadt, men också ganska okunnigt och widstepligt folk. Irländerne hafwa mycken likhet med Bergskottarne. Man räknar inbyggarnes antal till något öfwer 24 millioner, hwaraf i England 14 millioner, i Skottland nära $2\frac{1}{2}$ millioner, och i Irland nära 8 millioner. — Engelska åkerbruket och Bostapsförförelsen äro bland landets wigtigaste näringar. Bergwerken och isynnerhet Stenkolsgrufworne gifwa betydlig afkastning. Fabrikerne hafwa blifwit bragte till den högsta grad af fullkomlighet. Vinne-, ylle-, bomulls- samt läder- och sidenfabriker äro de talrikaste; alla sorter metall-arbeten tillwertas äfwen till utmärkt godhet. Man räknar Fabrikernes årliga tillwerkning till öfwer 300 millioner Riksdaler. Engelsmännen äro den första handlande nation i werlden; deras handel sträcker sig öfwer hela jorden. Deras Ostindiska Kompagni är det rikaste Handelsfällskap och deras Bank den berömdaste i werlden. Den brittiska handeln sysselsätter 25,000 Handelsfkepp och 160,000 Matroser.

Religion, Statsförfattning, Krigsmakt.

Den i England herrskande Religionen är den Reformerta Episcopalkyrkan, i sina huswudsatser lik den Luthersta; men som till sin form bibehållit mycket af den Katholiska Hierarkien. Till den måste alla, som deltaga i Statens styrelse, bekänna sig. Det oaktadt råder den mest oinfränkta tolerans, och man känner intet slags samwetstwang. Stora Britannien och Irland är ett Konungarike, hvars Regent är infränkt af ett så kalladt Parlament, sammansatt af folkets Fullmäktige. Den Kungliga makten är ärftlig för båda könen. Parlamentet delar med Konungen den högsta eller lagstiftande makten. Konungen ensam utöfwar den verkställande. Befälet öfwer krigsmakten, rättigheten att förklara krig, sluta fred, traktater och förbund, att bortgifwa både werldsliga och andliga embeten, att upphöja till adlig wärdighet, att sammankalla och åtskilja Parlamentet, tillhör Konungen, som aldrig kan ställas till ansvar, men hwilket deremot drabbar Ministern. Parlamentet består af tvenne kamrar: Öfwerhuset och Underhuset. Hwardera huset äfwen som Konungen har en röst, och wid nya lagars stiftning fordras alla tre rösternas öfwerenstämmelse. Till Öfwerhuset räknas Rikets så kallade Pärer, den högre Adeln och Biskoparne; till Underhuset Borgerskapet och den lägre Adels Fullmäktige, hwilka sistnämnde utwälas af Landtgodssägare. Dessa fullmäktige äro ej bundne af någon instruktion; alla bewillningar bestämmas af Underhuset. Hwar och en Parlaments-ledamot kan föreslå nya lagar. En Bill, eller ett skriftligt författadt förslag till ny lag, måste två gånger, på två särskilda dagar, uppläsas, undersökes sedan utaf en Komitté af Parlamentet, uppläses derpå för tredje gången och när den så genomgått bägge husen,

och der blifwit af de fleste rösterne antagen, erhåller den Konungens stadfästelse, hwarefter den äger kraft af lag. — Den så berömda Britiska friheten grundar sig hufwudsakligen: 1) på den så kallade **Magna Charta**, hwilken bestämmer alla Engelska Medborgares frihet till person och egendom; 2) på **Habeas Corpus Akten**, hwarigenom isynnerhet den personliga säkerheten är förwarad, och 3) på **Jury**, eller inrättningen af Edswurde af den anklagades eget stånd, hwilka undersöka alla brottmål. — Britiska Rikets Landtmakt får icke öfwerstiga 70,000 man, men under krigstid kan den ökas till 300,000; Sjömakten består af omkring 600 större och mindre krigsskepp, hwaribland öfwer 100 Linieskepp.

Landets indelning. Landet består af trenne hufwuddelar, **England, Skottland och Irland.**

England

som utgöres af det egentliga England och Furstendömet Wales.

A) Det egentliga England war i Anglosachsernes tid indeladt uti 7 Konungariket, nemligen: **Essex, Kent, Sussex, Westsex, Mercia, Ostangeln och Northumberland**; nu är landet fördeladt i 40 Landskaper eller Grefskaper, Shires (Shire)*). Wi upptaga här både nya och gamla indelningen:

1) **Essex**, i södra delen af England, wid Nordsjön, består af Landskapen **Essex och Middlesex**. Här märkes Rikets Hufwudstad: **London**, wid Themsen, i Middlesex, Konungens residens och den största handels- och fabriksstad i werlden, med 1,500,000 inwånare och omkring 320,000 hus**) indelad i tre hufwuddelar, det egentliga London, **City**, (**Sitti**), **Westminster** (**Duestminster**), den wackraste delen af staden, och **Southwark** (**Sötttrik**). Bland Londons märkwärdigheter bör ihågkommas: **S:t Paulskyrkan**, den största och skönaste bland alla protestantiska kyrkor; **Tower** (**Ta'ur**) en uråldrig fästning och nu statsfängelse; **Börsen**; **Elyds Kafsehus**; ett samlingsställe för köpmän; bland platsarne: slottet **S:t James** (**Oschems**) med **James Park** (**Oschems Park**) hwilken står i förbindelse med **Hyde Park** (**Heid-park**); **Carltonhouse** (**Ka'rlt'nhaus**) och **Whitehall** (**Dueit-haal**). I **Westminsterhall** (**Duestminsterhaal**) församlas Parlamentet; uti **Westminsterabbey**, en af de äldsta kyrkor i kristenheten, krönes Konungarne och begrafnes Englands förtjente män. London äger ett för få år sedan inrättadt **Universitet**; **Britiska Museum**, med en dyrbar samling af naturalier, antiker, böcker och hand-

*) Allti hwarje Shire är tillsatt en Lord-Löjtnant, en Röver-Domare och en High-Sherif.

**) Någon bestämd omtrets för Staden London kan icke uppgifwas; flera byar äro redan förenade med Staden. Stora sträckor af fringliggande fält bebyggas i hast och förwandlas till gator och torg. Gatornes antal stiger redan till 13,500.

frister; många sällskap och inrättningar till välgörande ändamål; fabriker af alla slag; är den viktigaste handelsstaden i werlden med en hamn, på begge sidor bebyggd med packhus, nära en mil i längden, der årligen omkring 13,000 fartyg inlöpa. — Bredvid London ligger köpingen **Chelsea** (Tschelsi), med 32,000 inw., stor botanisk trädgård, betydlig uppfostringsanstalt för barn af militärer, samt ett stort Juvalidhospital; **Kensington** och **Hamptoncourt** (Häntenfort) Kongl. Lustflott; **Colchester** (Kolttschesi'r) i Essex, med 14,000 inw., och vigtiga fabriker; **Harwich** (Härritsch), 14,000 inw., förträfflig hamn, fiskerier och betydlig handel, hvarifrån postfarten går till och ifrån Nederländerne och Hamburg.

2) **Kent**, utgöres blott utaf Grefskapet af samma namn, som är rikt på spannmål och har betydliga skogar. Midt igenom landet flyter den segelbara Medway-floden. Vid östra kusten ligga Dünerne, farliga bankar för sjöfarande. Här äro Städerna: **Rocheester** (Rattschäster), wid Medway (Medweh) (som ända hit kan beseglas af de största frigsskepp), med handel och fabriker, samt 12,000 inw.; **Chatham** (Tschattem), med 15,000 inwånare, stark fästning, station för en del af örlogsfloktan, hwarest de förnämsta tyg- och förrådshusen för Britiska Sjöstaten äro anlagda; **Woolwich** (Wullitsch) med 18,000 inw., skeppswarf, arsenal, militärakademi för kadetter, samt ett stort kanonginteri; **Deptford**, wid Themsen, med ypperliga skeppswarf och 23,000 inw.; **Cheernee** (Schirnisi) wid Medways utlopp, med en stor och förträfflig skeppsdocka; **Canterbury** (Känterhuri), med Universitet, en herrlig Domkyrka, säte för Kikets förste Erke-Biskop, och 14,000 inw.; **Maidstone**, wid Medway, med 14,000 inw.; **Greenwich** (Grihnitsch), med ett prättigt Hospital för Sjöfolk, ett berömdt Observatorium, samt 24,000 inw.; **Dover**, bekant såsom öfwerfarts-orten till och ifrån Calais, mellan Frankrike och England, med 12,000 inw.; **Gravesand** (Gräwsand), med förträfflig hamn wid Themsen; **Margate** (Mergeth), med 8000 inw. och **Ramsgate** (Ramsgät), med 6000 inw., bekanta sjöbad, hvilka årligen besökas af 30 till 40,000 personer. **Deal** (Dihl), med 7500 inw. och en säker redd, der ofta öfwer 100 skepp ligga församlade.

3) **Sussex**, inbegriper landskapen **Surrey** (Sorrih), och **Sussex** (Sosses). Hit hör: **Southwark**, eller södra delen af London, och Kongl. Lustflottet **Kew** (Kjuh), med en bekant botanisk trädgård; **Chichester** (Tschitscheser), med hamn och 8000 inw.; **Brighton** (Breitn) eller **Brightelmstone**, en af de vackraste städer i England med 40,000 inw. och mycket besökt sjöbad.

4) **Westsex**, består af Grefskapen **Berkshire**, **Hampshire** (Hämpschäir) eller **Southampton** (Sothämp'n) **Wiltshire** (Wulltschäir), **Dorsetshire**, **Sommersetshire**, **Devonshire** (Dewensschäir) och **Cornwall** (Kornnouaal). Här märkes: **Windsor** (Winsr), Kongl. Lustflott med Park. Städerna: **Portsmouth** (Portemudd), belägen på halfön Portsea, förträfflig fästning och hamn, lufwudstation för Britiska floktan, med stora förrådshus, skeppswarf, sjö-akademi, hospital

för sjöfolk och 60,000 inv.; gent öfver, på en annan halfö, ligger Gosport med 16,000 inv. och god hamn; nära härvid ligger den vackra ön Wight (Weit), på alla sidor försvarad af klippor och fästelser, samt köpingen Spithead (Spitid), som har en utmärkt god redd samt 10,000 inv.; Winchester (Hwintshes'r), fordom residens för de Westsachsiske Konungarne; Southampton med 14,000 inv., god hamn, sjöbad och en militärskola; Salisbury (Sälsburih), med 10,000 inv., en märkvärdig Domkyrka i göthiskt stil samt klädes- och stälfabrik; Bradford (Bräddford), med 67,000 inv. och berömda klädesfabriker; Dorchester (Dortsches'r) i Dorsetshire, der äfwen half-ön Portland (Portlånd) är belägen, bekant för sin ypperliga sandsten, hvaraf flera de betydligaste byggnader i London äro uppförde; Bristol (Brist'l), näst London och Liverpool den förnämsta och rikaste handelsstaden i England med god hamn, ansefliga fabriker och 105,000 inv., belägen nära Bristol-kanalen; Bath (Ba'dh) med berömda warma bad och syllemanufaktur, samt 38,000 inv.; Exeter (Ex'r) med 29,000 inv. och wiktiga fabriker; Plymouth (Plimmudd) med 75,000 inv., en befäst och förträfflig hamn, anseflig handel, stora Warf, Dockor och Magaziner för Flottan, hvaraf en del är här förlagd. — Cornwall, som utgör sydvästligaste udden af England är mycket rik på tenn och koppar. Här finnes Staden Falmouth (Fälmudd), med 11,000 inv., ypperlig hamn, betydliga Fiskerier, station för Paketbåtarne till Spanien, Portugal, Norra Amerika och Westindien. Westor om kusten ligga Sorlingerne eller Scilly-öarne, 140 till antalet, hvaraf blott 6 äro bebodda.

5) Mercia, den medlersta och största provinsen i England, innesfattar 19 Grefskap, hvaraf de i historien mest bekante äro Buckingham (Bockinghäm), Northampton (Narrdhämpt'n), Leicester (Lesse'r), Rutland (Rottlånd) och Nottingham*). — Här äro följande Städer att märka: Gloucester (Glos'r), wid Severn, med präktig Domkyrka och 11,000 inv.; Cheltenham (Tschelten'am) med 23,000 inv. och berömda bad; Clifton, med 12,000 inv. och betydliga fabriker; Oxford, med 20,000 inv. samt det mest berömda Universitet och Bibliothek i Riket; Buckingham (Bocking'häm) och Mylesbury (Ehlsbri) med betydliga spetsfabriker; Hertford (He'rfoord), med undervisningsanstalt för blifwande embetsmän i Ostindien; Worcester (Duorfs'r) wid Sewern, med 18,000 inv. och de bästa Porcellainsfabriker i England; Dudley (Dödl'i) med 23,000 inv., jernbruk och glasbruk; Kidderminster, med 21,000 inv. och betydliga fabriker; Birmingham, (Börming'häm), den betydligaste Fabrikstaden för metallers bearbetande i England, med 142,000 invånare.

*) De öfrige äro: Monmouthshire (Mommud), Herefordshire (Herfoord), Gloucestershire (Glos'rshire), Oxfordshire, Hertford (He'rfoord), Worcester (Duorfs'r), Warwick (Duahwid), Bedford, Huntingdon, Shrop (Schrapp), Stafford (Stäffoord), Chester (Tsches'r), Derby och Lincolnshire (Linton).

re; **Coventry**, med 27,000 inv., af hvilka största delen sysselsätta sig med tillverkning af ur och band; **Northampton** (Norrhämp'n), med 11,000 inv., der stora hästmarknader hållas (fältst. 1460); **Sun-
tingdon** (Höntingdn), Cromwells födelsestad; **Shrewsbury** (Schrius-
burish) wid Severn, nederlagsplats för ortens ylletinger, med 21,000
invånare; **Wolverhampton** (Dulverhäm'n), vigtig fabriksstad wid
Bristol-kanalen med 25,000 inv.; **Leicester** (Lessi'r) med goda strump-
fabriker och 39,000 inv.; **Chester** (Tjeshi'r) med 21,000 inv. och
betydlig handel med linwäfnad, wanliga öfverfartsstället till Irland;
Maclessfield, med 23,000 inv., hufvudorten för sidenwäfnad; **Stock-
port**, med 67,000 inv., bomulls-, siden- och hattfabriker, man räknar
här öfver 5000 wäffstolar för bomullstyger; **Derby**, med 24,000 inv.
och ansefliga siden- och andra fabriker; **Nottingham**, med betydliga
strumpfabriker och bryggerier samt 50,000 inv.; **Lincoln** (Linton)
med 10,000 inv., som drifwa betydlig handel med spannmål, ull och
kreatur; **Boston** (Bostn) med 10,000 inv., god hamn, stark span-
målshandel.

6) **Östangelu**, innehåller Landskapen **Suffolk** (Suffäck), **Nor-
folk** (Norräck), och **Cambridge** (Kämbritsch). Hit höra Städerne:
Norwich (Norritsch), med 61,000 inv. och vigtiga yllefabriker;
Yarmouth (Ja'mudd), med fästning, god hamn, sillfiske, handel och
21,000 inv.; **Cambridge**, med berömdt Universitet och 21,000 inv.;
Ipswich (Ipsitsch) med 20,000 inv., samt **Newmarket** (Njuuma'r-
ket), en by, der kappridningar anställas.

7) **Northumberland**, utgöres af 6 Greffskap: **Yorkshire**
(York), **Durhamshire** (Dorr'ämschir), **Northumberlandshire** (Norr-
hommerlännd), **Lancashire** (Läntschir), **Westmoreland** (Duesmoor-
länd), **Cumberland** (Kommerländ). Här är följande Städer:
York, en af Englands äldsta städer, säte för Rifets andre Erke-Bisfop,
har en stor och präktig göthisk Domkyrka och 25,000 inv.; **Hull**
(Holl), egentligen **Kinston upon Hull**, med 50,000 inv., drifwer
widsträckt handel; **Leeds** (Lüds), med 123,000 inv. och vigtiga ylle-
manufakturur, der den största marknad på klädes- och andra wäfnader,
i hela England, hålles; **Halifax** (Hällisfär) och **Sunderfield** (Hö-
dersfild), som hafwa betydliga yllemanufakturur och 100,000 inv.; **Brad-
ford**, med 30,000 inv. och betydliga jernmanufakturur; **Sheffield**
(Schiffild) med de största fabriker för Jern- och Stålarbeten, samt
76,000 inv.; **Durham** (Dorr'am), med 10,000 inv.; **Sunderland**
(Sonnderländ), med 35,000 inv. och vigtig stenkolshandel; **Shields**,
med 17,000 invånare, sjöstad med god hamn; **New-Castle** (Njukä-
stel) en af Englands wigtigaste sjöstäder, med Stenkolsgriufwor, glas-
och stålfabriker samt 50,000 inv., **Berwick** (Berrick), den nordligaste
stad i England, med 14,000 inv., ansefliga strumpfabriker samt lax-
fiske; **Manchester** (Mäntschesi'r), med 238,000 inv., samt widtbekan-
ta och vigtiga fabriker för alla slags wäfnader, medelpunkten för han-
delsn med bomullswaror; **Liverpool** (Liverpuhl), den andre handelssta-
den i England, som ensamt innehafwer en fjerdedel af hela Britiska

handeln, hvilken drifwes på alla werldsdelarne med omkring 1000 skepp, har stora bryggerier och tobaksmanufaktur, äfvensom fabriker för alla slags wäfnader, samt 189,000 inw.; **Oldham**, med 67,000 inw., rika stenkolsgrufwor, ylle- och bomullsfabriker; **Preston**, med 33,000 inw.; **Blackburne** (Blackbörn) med 60,000 inw. och stora bomullsfabriker; **Lancaster** (Länkästr) med 11,000 inw. och betydlig handel; **Bolton**, med 63,000 inw.; **Ashton**, med 33,000 inw.; **Rochdale** (Rotschdel) med 50,000 inw., och **Wigan**, med 20,000 inw., wigtiga fabriksstäder för tillwerkning af bomullstyger; **Kendal** med 10,000 inw., anslitiga yllemanufaktur, fattuns- och strumpfabriker, garfwerier och färgerier; **Carlisle** (Karleil) med 20,000 inwånare och wigtiga bomullsmanufaktur; **Whitehaven** (Queittheeven), med betydliga stenkolsgrufwor, salt- och vitriol-tillwerkningar samt 17,000 inwånare.

(B) **Furstendömet Wales** (Wehls) indelas i Norra och Södra Wales, samt består af 12 Grefskaper*). Landet är wildare och bergigare än det öfriga England. Inbyggarna härstamma från de gamle Kymrerne. De märkwärdigaste Städerne äro: **Pembroke**, med betydlig handel och den förträffliga hamnen **Milford**, som kan inrymma 1000 skepp; **Swansea**, (Swänssi) med 10,000 inw., stenkolsgrufwor, fabriker för jern och koppar, förnämsta handelsstaden i Wales. Ön **Anglesea** (Angelsi) utgör ett eget Grefskap och har en betydlig koppargrufwa; derunder hörer ön **Man**, uti Irlandska sjön, med 42,000 inbyggare, härstammande från de gamle Britannierna.

Skottland

delas i politiskt afseende i 33 Shires**) eller Grefskaper, men wansligen i Södra, Medlersta, och Norra Skottland.

*) Grefskaperne äro: **Pembroke**, **Caermarthen** (Kärmarthen), **Glamorgan** (Glammörgänn), **Brecknock**, **Cardigan** (Kardigänn), **Radnor** (Räddnerr), **Montgomery**, **Merioneth** (Merionedd), **Denbigh**, **Flint**, **Caernarvon** (Kärnarvon), och **Anglesea** (Angelsi).

) Dessa Shires äro: 1) **Edinburgh (Edinbörro) eller **Midlothian** (Midloödhien); 2) **Linlithgow** (Linlidhgoo) eller **Westlothian**; 3) **Haddington** (Häddington) eller **Eastlothian**; 4) **Merse** eller **Berwick** (Berr'ick); 5) **Norbourgh** (Rotsbörro) eller **Tewiotdale** (Tewiotdel); 6) **Seikirk**; 7) **Peebles** (Piibels) eller **Tweddale** (Tuidehl); 8) **Dumfries** (Domnfri); 9) **Kirkcubright** (Kirkubricht) eller **West-Galloway** (Gälloweh); 10) **Wigtown** (Wigtaun) eller **West-Galloway**; 11) **Air** (Ähr); 12) **Canary** (Kännert) eller **Glydesdale** (Kleid'sdehl); 13) **Renfrew** (Rennfri); 14) **Stirling**; 15) **Clackmannan** (Klätmännan); 16) **Fife** (Feiff); 17) **Kinross**; 18) **Dumbarton** (Dommbärt'n); 19) **Bute** (Bjunt); 20) **Argyle** (Argéil); 21) **Perth** (Perrdh); 22) **Angus** (Angos) eller **Forfar**; 23) **Mearns** (Merns) eller **Kinkardine** (Kinfardinn); 24) **Aberdeen** (Abberdän); 25) **Banff** (Bämf); 26) **Elgin** eller **Murray** (Merrä); 27) **Nairn** (Närn); 28) **Inverness**; 29) **Gromarty** (Gromarti); 30) **Roß**; 31) **Sutherland** (Sutherländ); 32) **Gairnness** (Kädhness); 33) **Orkney** (Orkni) och **Shetland** (Schettlånd).

1) **Södra Skottland.** Här märkes Städerne: **Edinburgh** (Edinbörro) wid Hafswiten Forth, Skottlands Hufvudstad, med det gamla Skottiska Konungapalatset Holyrood-House (Holirodd-Haus), ett berömdt Universitet, 162,000 invånare, 60 kyrkor och kapeller, 2 theatrar, 14 banker, fabriker af många slag samt widsträckt handel; **Leith** (Lidh) med 26,000 inv., hamn och nederlagsplats för Edinburgh; **Glasgow** (Gläsgo), wid Clydesloden, andra staden i Skottland, med 202,000 inv., Universitet, en mängd fabriker och betydlig handel; **St Andrews** (Andruds), Skottlands gamla Hufvudstad, med Universitet; **Dumfries**, med 10,000 inv. och betydlig handel; **Dumfermline** (lein), med 15,000 inv. och många linnefabriker; samt i trakten deromkring stenkolsgrufwor och betydliga kalkbrott; **Waisley** (Vähslä) med en mängd fabriker och 57,000 inv., **Greenock** (Gri-nock), wid Clydesfjärden, med 27,000 inv., betydlig sjöhandel och en af de bästa hamnar i England; **Stirling** (märkwärdigt fältslag 1298); **Falkirk**, med 13,000 inv. och mycket besökte kreatursmarknader. Wid jernbruket **Carron** (Karr'n) gjutes årligen 5000 kanoner; **Glyde** (Kleidh) är ock ett stort jernbruk.

2) **Nedre Skottland**, hwarest märkes Städerne: **Perth** (Perdh) med wigtiga läder-manufaktururer och betydlig handel samt 20,000 invånare; **New-Abdeen** (Njuu Abberdiin), med Universitet, fabriker, handel och 70,000 inv.; **Dundee** (Döndi), med 45,000 invånare, wigtiga linnefabriker och handel. Hit höra en del af **Hebridiska Öarne**, hwilka äro omkring 300 till antalet, bergiga och ofruktbara, hwaraf 200 äro bebodda, med 70,000 inbyggare, mest katholiker.

3) **Norra Skottland**, den bergigaste och ofruktbaraste delen af landet. Bergskottarne, som bebo denna del af landet och Hebridiska Öarne, äro afkomlingar af de gamle Kaledonier, hafwa egna seder och tala Eriska språket. Här märkes Staden **Inverness**, som har 13,000 inv., god hamn, åtskillige fabriker och drifwer betydlig handel. Hit höra en del af Öarne Hebriderne; **Orkney-Öarne** eller **Orkadiska Öarne**, 67 till antalet, af hwilka likwäl endast 26 äro bebodde af 28,000 inbyggare; **Shetländska Öarne**, till antalet 86, hwaraf 30 äro bebodde, med en folkmängd af 25,000.

Irland

indelas i 4 provin'er, hwilka åter fördelas i 32 Countys (Rauntis) eller Grefskap*). Största delen af inbyggarna äro Katholiker, som lefwa i förtryck och fattigdom; inom en befolkning af omkring 8 miljoner, finnas icke mindre än 2,300,000 tiggare.

*) Grefskaperne äro: Dublin (Döbblin); Wicklow (Wickloo); Wexford (Wicksfoord); Kilkenny (Kilkenni); Carlow (Karloog); Kildare (Kilder); Queens (Kuilins); Kings; East-Weath (Zist-Midh); West-Weath (West-Midh); Longford; Louth (Laudh); Cavan (Käwv'n); Monaghan

1) **Leinster**, eller östligaste delen af ön. Här märkes Städerna: **Dublin** (Dóblin) Irlands Hufvudstad, näst London den största stad i Konungariket, vice Konungens residens med 280,000 inv., Universitet, flera sällskap för wettenskap och konst, Bank, 5 skeppsdockor, god hamn, betydliga ylle-, linne-, och sidenfabriker, medelpunkten för hela Irlandska handeln; **Wexford** med 12,000 inv., hamn, och handel med victualiewaror; **Kilkenny**, med 29,000 inv., rika stenolsgrufwor samt goda fabriker; **Carlow** med 10,000 inv., betydlig handel med kreatur och smör; **Drogheda** (Drogheda) med 20,000 inv. och liflig handel.

2) **Ulster**, eller den nordligaste delen af Irland, hwarest märkes Städerna: **Belfast** med 54,000 inv., goda manufacturer och widsträckt handel; **Londonderry** med 12,000 inv., betydligt sillfiske och stark handel; **Newry** (Njuri), med 10,000 inv. och god hamn, hvarifrån årligen smör för 300,000 Pund Sterling utseppas.

3) **Connaught**, (Konnaath), västliga delen af ön, der den förnämsta Staden är **Galway** (Gáloueh) med 33,000 inv., god handel och wigtiga fabriker, isynnerhet för tillverkning af linwäfnader; **Sligo**, med 130,000 inv., hamn, handel med spanmål och linwäfnader, saltfjuderier och jerngjuteri.

4) **Mounster**, eller Irlands sydligaste del, med Städerna: **Waterford** (Duaatherfoord), en af de förnämsta handelsstäder i Irland, med 58,000 inv.; **Clonmel**, med 16,000 inv., yllefabriker samt betydlig spanmåls-handel; **Cork**, en af de största städer i Riket, den andra Staden på Irland, med 108,000 inv., fabriker och betydande handel; **Limerick** med 66,000 invånare och förträffliga skeppsdockor; **Kinsale** (Kinsahl) ypperlig hamn.

Storbritannien äger desutom här i **Europa**: warne **Jersey** (Dschersi), **Guernsey** (Gärnsi), **Sark** och **Alderney** (Aählberni) wid Franska kusten, hwilkas inbyggare, omkring 56,000, tala Franska språket, men bekänna sig till Engelska kyrkan, och hafwa allid wisat mycken tillgifwenhet för Engelska Regeringen. Fästningen **Gibraltar**, wid Gibraltars sund, ön **Helgoland** i Nordsjön, warne **Malta**, **Gozzo** och **Comino** i Medelhafwet tillhöra äfwen Storbritannien. **Ioniska** warne stå under Engelskt beskydd.

Storbritanniens besittningar i de andra Werldedelarne äro: 1) **I Asien**: Ön **Ceylon** och **Indiska Kompagniets** derwarande widsträckt besittningar. 2) **I Afrika**: **Senegambien**, ön **Bulam**, åttskilliga platser på **Guld- och Slafkusten**, ön **S:t Helena**, **Cap-landet**, ön **Isle de France**, **Mahé** eller **Sechelles**-warne och **Amiranterne**. — 3) **I Nor-**

(**Monag'än**); **Armagh** (Armä); **Dewns** (Dauns); **Antrim** (Antrimm); **Londonderry** (Lond'nerri); **Donegal** (Doongahl); **Tyrone** (Tiroon); **Fermanagh** (Fermana); **Leitrim** (Lithrim); **Sligo** (Sleigo); **Mayo** (Mäjo); **Roscommon** (Roscomm'n); **Galway** (Gáloueh); **Waterford** (Duaatherfoord); **Cork**; **Kerry** (Kerri); **Limerick** (Limmerik); **Clare** (Kleer); **Tipperary** (Tipp'reeri).

ra Amerika: Länderne wid Hudjonsbay, Labrador och Nya Wallis, ön Newfoundland, halfön Nya Skottland med ön Cap Breton, Nya Braunschweig, en del af Canada, Nya Albion samt flera andra af Westindiske öarne: Jamaica, Barbados, St. Trinidad, Grenada, St. Vincent, Dominica, Antigua, St. Lucie, Tabago, några af Jungfruöarne, Bahama eller Lukayiska och Bermudas-öarne. 4) I **Södra Amerika:** Kolonierne Demerary, Essequibo och Berbice i Guiana. — 5) I **Polynesien:** östra kusten af Nya Holland samt alla der af Engelsmännen först upptäckta öar. — Utgörande dessa Storbritanniens besittningar tillsammans öfwer 50,000 qwadratmil, med 150 millioner inbyggare.

Nederländerne.

Gränser och Storlek. Nederländerne, som erhållit detta namn af landets låga belägenhet, gränsa i norr och väster till Nordsjön, i söder till Belgien och i öster till Tyskland. Landets storlek är något öfwer 290 qwadratmil.

Berg och Watten. Berg finnas alldeles icke i detta lågländta slättland, som på många ställen genom höga och kostsamma diken och wallar måste skyddas för hafwets öfverswämningar. På kusterna finnas stora sandbankar eller så kallade Düner. Landet är derföre ganska watturikt. Det genomskäres icke blott af många floder och hafswikar; utan inbyggarna hafwa desutom gräfwit en mängd kanaler, dels för wigheten till warors transporterande, dels till wattens afledande. Iutet land har derföre en så lätt kommunikation till sjös, och de flesta resor göras på ett slags båtar (**Treckschuiten**), som dragas på stranden af hästar. Landet omfattar **Zuyderzee** (Söder), hwilken genom hafswiken **Y** (Ei) är förenad med **Haarlemersjön**, som egentligen är en insjö. De tre hufwudfloderne **Rhen**, **Maas** och **Schelde** utfalla här i Hafwet, sedan de ofta delat sig i flera armar, åter förenat sig, och sedan utgrenat sig ånyo; de förnämste af dessa utgreningar äro **Baal**, **Merwe**, **Wiel** (Eisel), **Vech**, **Bechte**. Sistnämnda gren, som är den egentliga Rhen, förlorar sig i sanden, men man har gräft för densammas utlopp. **Maas** upptager wid **Roermonde** **Roer** (Ruhr) floden.

Klimat och Produkter. Klimatet, som wanligen på kustländer, är tempererat med fuktig luft; regn och tjock dimma inträffar ofta. I södra trakterne af Geldern är dock luften renare. Jordmånen är ömsom sumpig, ömsom sandig och ofrukibar; landet har således brist på inländska produkter, till och med på skog.

Inbyggare, Naringar och Handel. Landets inbyggare, närmast beslägtade med Tyskarne, kallar man **Holländare**, lifasom man kallat hela landet **Holland**, efter den wiktigaste provinsen deraf. De äro en Handelsnation; arbetsamhet och sparsamhet hafwa gjort dem rika. Öfwer allt i hela landet ser man wälfstånd, ingenslades

prakt, men också icke heller brist och armod. Holländarne äro vinningslyfna och giriga af wana, till den högsta noggranhet ordentliga af öfvertygelse, måttliga och sparsamma af böjelse, och någon gång slösaktiga af säsånga. Deras allwarliga och kalla betänksamhet gör dem stickliga till alla göromål, som fordra en långwarig forskning, och ingen ting kan rubba deras lugn. Renlighet är deras förnämsta nationalbygd, och de drifwa den till högsta ytterlighet, hwilket klimatet också gör oundwiltigt till häsans bibehållande. Blomsterplantering är ett nationalnöje. Inbyggarnes antal räknas till omkring 2,600,000. — Landets rikedom består ej i desj egna produkter, undantagaude afkastningen af en gansta fördelaktig Bostapsfötsel. Bostapen är här af mycket större och bättre slag än i de flesta andra Europeiska länder. Landet utstieppar gansta mycket oft och smör; får-afweln är betydlig; sillfisket wid England är gansta wigtigt. Bristen på inländska produkter har förmått landets idoga inbyggare, att med största nit drifwa och fullkomna mångfaldiga slags manufakturur. Fabrikerna lemna: kläde, linne, spetsar, papper, porcellain, tobak, m. m. Handeln, ehuru ej så widsträckt som fordom, är likwäl ännu så betydlig, att Nederländerne, såsom handlande Stat, kan anses äga andra rummet i Europa.

Religion, Statsförfattning, Krigsmakt. Den rådande Religionen är den reformerta, men alla trosbekännelser tålas. Statsförfattningen är konstitutionelt monarkist, samt kronan ärftlig. Folket representeras af Ständer, under namn af **Generalstaterne**, som bestå af 2 kamrar, hwaraf Ledamöterne i den ena utnämnas af Konungen, och i den andra wäljas af Folket. Krigsmakten utgör, Landt- värnsmanskapet inberäknadt, 75,000 man; Flottan består af omkring 60 större och mindre krigsflottor.

Landets indelning. Konungariket indelas i 9 provinser: 1) **Holland**, en af de sydlandiske provinserne, innesluten af Nordflön, Zuyderzee och Maas, desjutom genomskuren af talrika kanaler, samt flyddad genom höga wallar emot öfverswämningar från hafwet. Provinzen indelas uti Norra och Södra Holland. — a) **Norra Holland**, med Konungarikets förnämsta stad och egentliga Hufwudstad **Amsterdam**, näst London den förnämsta handelsstaden i Europa, som har öfwer 200,000 inw., hwaribland omkring 20,000 Judar, byggd på nedfällde mastträn i en sumpig trakt på begge sidor af den lilla floden Amstel, genomskuren af många kanaler, besäst på landtsidan, äger en berömd Bank, många fabriker och widsträckt handel. Städerne: **Haarlem** med 22,000 inw., stora linneblekerier, åttstilliga fabriker, i synnerhet bekant genom sin handel med blomster; **Edam**, med 4000 inw., som drifwa wiktig öfshandel; **Horn**, med 10,000 inw., god hamn och betydlig handel med wiktualiewaror; **Alkmaar**, besäst stad, med 9500 inwånare, breda kanaler, nederlagsplats för öfshandel; **Hoorn**, med 7500 inwånare, der den bästa osien tillverkas; **Enkhuysen** (Entheusen) med god hamn och 5400 inw., som drifwa betydligt sillfiske. För öfrigt märkes här: **Baardam**, största byn i riket, med 11,000 inw., 700 wäderqwarnar, betydliga flottswarf, der Zaar

Peter den store från Ryssland tog underwiening i skeppsbyggeriet; **Broek**, by, mestadels bebodd af rika kapitalister, bekant för sin öfverdrifna renlighet, hwars gator äro belagde med glaseradt tegel, på hwilka intet boskapsdjur får gå. — b) **Södra Holland**, med Städerna: **Haag** eller **Gravenhage**, belägen i en angenäm trakt nära hafwet, Konungens residens, med 59,000 inv., många palats och kanaler; **Delft**, fabriksstad med 16,000 inv., Hugo Grotii födelseort; **Leyden**, wacker stad med ett berömt Universitet, (stiftadt 1575), 36,000 inv., hufvudorten för Holländska ullhandeln; **Gouda**, med 12,000 inv., nederlagsplats för osthandel; **Schiedam**, med 10,000 inv., och betydliga Geneverbrännerier; **Rotterdam**, näst Amsterdam den wigtigaste handelsstad i Riket, med 73,000 inv., wigtiga fabriker, betydliga skeppswarf och så djupa kanaler, att de största skepp kunna gå midt in i staden; **Dortrecht**, äldsta staden i Holland, belägen på en ö, med 20,000 inv., skeppswarf och mynthus, der Holländska dukaterna präglas; **Selvoetsluys** (Selsutslöis), befäst stad på ön Boorne, med förträfflig hamn, hwarifrån wanligen öfverfarten sker till England. Nära Haag är byn **Ryswick** (Reiswif) belägen, bekant genom fredsslutet 1697.

2) **Zeeland**, som danas af Scheldens mynningar och består af flera större och mindre öar, ibland hwilka den största är **Walchern**, hwars hufvudstad **Middelburg** har 14,000 invånare; Staden och fästningen **Bliessingen**, med 8000 inv., är äfwen här belägen. På ön **Zuid-Beveland** märkes befästa Staden **Goes** (Guhs); och på ön **Schouwen**, Staden **Bieriksee**, som har stort ostronfiske.

3) **Utrecht** (Cutrecht), hwarest märkes hufvudstaden **Utrecht** med 34,000 inv., Universitet, stiftadt 1636, och en gammal göthisk Domkyrka (fredsslut 1713). Staden **Amersfort**, med 12,000 inv., har en utmärkt wacker belägenhet.

4) **Geldern**, med hufvudstaden **Arnhem**, wid Rhenströmmen, som har 10,000 inv., en stark fästning; samt Städerna: **Nymwegen**, med 14,000 inv., fästning, hamn och handel (fredsslut 1678—79); **Bütphen**, med fästningswerk och 18,000 inv., samt **Hardevyk** med 5000 inv.

5) **Overysfel**, med Staden **Zwolle**, som är befäst och har 13,000 inv., samt Staden **Deventer** (Dehsuter) med 14,000 invånare.

6) **Friesland**, med hufvudstaden **Leuwarden** (Löwarden), som har 17,000 invånare. **Harlingen**, sjö- och handelsstad, med 8000 invånare.

7) **Gröningen**, med befästade hufvudstaden **Gröningen**, som äger Universitet, stiftadt 1614, och 26,000 inv.; **Delfzyl** (Delfsiel) befäst, har stor och rymlig hamn samt 3000 invånare.

8) **Drenthe**, med hufvudstaden **Assen** och gränsfästningen **Koeverden** (Kuh'den).

9) **Norra Brabant**, med Städerna: **Herzogenbusch** hufvudstaden i provinsen, stark fästning, har åtskillige fabriker och 13,500

inw.; **Tilburg**, med 10,000 inw. och wigtiga klädesfabriker; **Breda**, fästning, kadettstola, 13,500 inw., (fredsl. 1667); **Bergen op Zoom**, stark fästning, 7500 inwånare.

Nederländska Monarkiens tillhörighet är äfwen 11 $\frac{1}{2}$ qw. mil af Limburgska landet, hwars hufwudstad är **Maastricht**, wid Maasfloden, med en ganska stark fästning, 20,000 inw., samt det nära staden belägna Petersberget, som har märkwärdiga stenbrott, och en oräknelig mängd underjordiska gångar; **Roermonde** (Ruhrmonde) och **Venloo** (Fenloh) städer och fästningar wid Maas.

Af Storhertigdömet **Luxemburg**, som innehåller omkring 50 qwadratmil, har åt Nederländerne blifwit tilldeladt något öfwer 22 qwadratmil, eller det så kallade Tyska Luxemburg, med 154,000 inbyggare, hwaremot det så kallade Walloniska Luxemburg tillhör Konungariket Belgien. Såsom Storhertigdöme tillhör Luxemburg Tyska förbundet. Uti detta Hertigdöme märkes: **Luxemburg**, hufwudstaden, med 11,000 inw., en af de starkaste fästningar i Europa; den är en Tysk förbunds-fästning, hwars Kommendant utnämnes utaf Konungen af Preussen. Uti Luxemburgska landet är det lilla Hertigdömet **Bouillon** beläget.

Nederländernes besittningar äro för öfrigt: i **Asien**: General-Gouvernementet **Batavia** på Java med de flesta Kryddöarne, samt några distrikter på Malabar och Koromandelskusten; i **Afrika**, några Faktorier på Guinea-kusten; i **Amerika**, kolonien **Surinam**, samt öarne **Gustache**, **S:t Martin** och **Curacao**. Folkmängden i dessa besittningar säger till emellan 6 och 7 millioner.

Belgien.

Gränser och Storlek. Belgien gränsar i norr till Nederländerna och Nordsjön, i wester och söder till Frankrike och Hertigdömet Luxemburg, i öster till Preussiska länderne, samt innehåller något öfwer 254 qwadratmil.

Berg och Watten. Inga betydliga berg finnas; i provinserne Hennegau, Namur och Lüttich framstjunta likwäl åtskillige åsar från Ardennerne. — Landet är i allmänhet låglänt men fruktbart, genomflutet af många floder. **Maas** och **Schelde** äro landets hufwudfloder; Maas upptager wid Namur **Sambre**, och wid Lüttich **Durthe** floden; till Schelden flyta de smärre floderne **Ys**, **Dender** och **Mupel** (hvilken äfwen nämnda har sin tillwaro genom föreningen af floderne **Dyle** samt stora och lilla **Nethe**). Flera kanaler lätta och ganska mycket förbindelsen emellan rikets provinser.

Klimat och Produkter. Klimatet är tempererat. Produkterna äro spannmål, lin och hampa samt något jern, koppar, bly, alun, marmor och stenkol; stogar finnas uti provinserne Södra Brabant, Namur, Hennegau och Lüttich.

Inbyggare, Möringar och Handel. Landets inbyggare, af blandadt ursprung, till största delen Katholiker, tala dels Flandrisk (en tytt munart), dels Wallonisk (en förskänd fransyska); de bildade klasserne nyttja endast ren fransyska. Inbyggarnes antal räknas till 4,260,000. — Belgien är ett af de bäst odlade land i Europa, och frambringar all slags spanmål i öfverflöd, har förträfflig bostapsffötsel, samt en mängd fabriksinrättningar. Likväl hafwa dessa sistnämnde, i anseende till tryckande skatter och pålagor samt brist på affättning, under de senare åren icke kunnat idkas med den drift som fordom. Sjöfarten på utrikes orter är icke af särdeles betydhet, och handeln inskränkt till landets egna produkter och manufaktur tillverkningar.

Religion, Statsförfattning, Krigsmakt. Rådande Religionen är den katolska, likväl tålas äfwen andre religionsläror. Statsförfattningen är konstitutionelt monarkiskt, samt kronan ärftlig. Konungen har den verkställande makten, och delar den lagstiftande samt besättningsrätten med Nationen; Konungens person är helig, men ministrarne kunna hållas till ansvar inför folkets representanter, som utgöras af 2:ne Kamrar. — Krigsmakten utgör 50 till 60,000 man.

Landets indelning. Konungariket består af 9 provinser:

1) **Södra Brabant**, med rikets hufvudstad **Brüssel** eller **Brugelles**, Konungens residens, en wacker stad med 102,000 inwånare och wiktiga fabriker, ibland hwilka spetsfabrikerne isynnerhet äro bekanta; i grannskapet är lufslottet **Lacfen**. **Pöwen** eller **Pouvain**, stad wid floden Dyle, med åttfylliga fabriker, 24,000 inwånare och ett Universitet. Wid **Waterloo**, ej långt från Brüssel, stod det märkwärdiga slaget den 18 Juni 1815, i hwilket K. Napoleon besegrades och för andra gången förlorade Franska thronen. **Neerwinden** (fältslag 1793).

2) **Öst-Flandern**, der hufvudstaden är **Gent**, byggd på 26 öar, wid **Schelden**, med Universitet, siistadt 1816, wiktiga fabriker, handel, samt 84,000 inwånare (fredssl. 1814). **S:t Nicolas** med 20,000 inwånare, **Pokeren** med 16,000 inwånare och **Nalst** med 15,000 inwånare, betydliga fabriksorter; **Ludenarde** (**Aidenarde**), wid **Schelden**, med 6000 inwånare och fästning (fältslag 1708) samt **Dendermonde**, med 6000 inwånare, städer af mindre betydhet.

4) **West-Flandern**, der **Brügge** är hufvudstaden, som har betydliga fabriker, wiktig handel, samt 42,000 inwånare; **Ostende**, befäst sjöstad med god hamn samt 12,000 inwånare; **Nieuwport**, likaledes befäst stad wid Nordsjön; **Ypern**, fabriksstad med 15,000 inwånare och fästning; **Cortryk** eller **Courtray** med 19,000 inwånare och förträffliga linneblekerier, hufvudorten för de finaste linnewäfverierne.

4) **Sennegau**, med befästade hufvudstaden **Mons**, som har 23,000 inwånare och wiktiga bomullsspinnerier, samt Staden **Doornik** eller **Tournay** med 29,000 inwånare och många fabriker; **Char-**

Ieroi, fästning wid **Sambre**; **Fleurus** (fältslag 622, 1690, 1794); **Jemappes** (fältslag 1792).

5) **Antwerpen**, med hufvudstaden **Antwerpen**, i medeltiden en af Europas största handelsstäder, belägen wid **Schelde**-floden, som här är segelbar för de största frigskepp, har ännu betydlig handel, många fabriker, en sjöarsenal, en märkvärdig Domkyrka samt 74,000 invånare. Fabriksstaden **Mecheln** (**Malines**), med 23,000 invånare, och en stor Domkyrka. Städerne: **Turnhout**, med 23,000 invånare, och **Pierre** med 13,000 invånare, äro äfwen wiktiga Fabriksstäder.

6) **Namur**, med hufvudstaden **Namur**, som har 20,000 invånare och en stark fästning; desutom märkes här: staden **Dinant**, äfwen som fästningen **Philippeville** wid **Ardennerne**.

7) **Lüttich**, hwarest märkes: hufvudstaden och fästningen **Lüttich**, med Universtitet, stiftadt 1817, en märkvärdig Domkyrka, ett stort Kanongjuteri, hypperliga Gewärsfabriker och 59,000 invånare; i gränstapet finnas Stenkolsgrufwor. Städerne: **Spaa**, i en stogbewuxen bergstrakt, genom kossien förskönad, berömd för de warma bad, som der finnas; **Berviers**, med 19,500 invånare och wiktiga klädesfabriker; **Stablo**, med berömda läderfabriker.

8) **Limbürg**, hwaraf Belgien innehar största delen, 22 qwadratmil, med 200,000 inbyggare.

9) **Luxemburg**, hwaraf ock största delen, 38 qwadratmil, under benämningen **Walloniska Luxemburg**, tillhör Belgien.

Tyskland.

Gränser och Storlek. Tyskland ligger midt i Europa, gränsar i norr till **Sjersjön**, **Danmark** och **Nordsjön**, i öster till **Preussiska** och **Sjerriska** Staterne, i söder till **Adriatiska** **Hafwet**, **Italien** och **Schweiz**, i wester till **Frankrike** och **Nederländerne**. Landets areala innehåll räknas till emellan 11 och 12,000 Tyska qwadratmil eller omkring 5600 **Svenska**.

Berg. Tyskland har många bergsträcker, isynnerhet är den södra delen ganska bergig. Inmot **Nordsjön** och **Sjersjön** sträcker sig en stor slätt, som afbrytes endast af kullar. Deras kommer att man kallat den södra delen af Tyskland för **Öfra Tyskland**, och den norra för **Nedra Tyskland**. Södra Tysklands gränsmur utgöres af **Alperne**, som erhålla olika namn uti olika trakter; bland desse äro de **Tirolske Bergen** de högste. Från dessa utbreda sig flera lägre fjällsträckningar, af hwilka **Schwarzwald**, med dess grenar i sydvästra Tyskland, är den utmärktaste. **Fichtelgebirge** är medelpunkten för Tysklands inre bergsystem, från desse utgå a) **Erzgebirge** mot nordost till dess de förena sig med **Niesengebirge**; b) **Böhmerwald** mot sydost, och c) **Thüringerwald** mot nordwest. **Erzgebirge** och **Thüringerwald** utgöra

gränsen emellan öfra och nedra Tyskland. I norra Tyskland finnas Harzbergen.

Vatten. Ilti Tyskland finnas wäl flera insjöar i fjelltrakterne, äfvensom i Mecklenburg, men den enda betydligare är Bodensjön wid Helwetiens gräns. Landet är likwäl genomstrukt af flera strömmar, hwaraf ingen, i anseende till Afviska bergskedjan, utfaller i söder eller Medelhafwet. Donau allena, som näst Wolga är Europas största flod, och upptager de flesta af Södra Tysklands strömmar, flyter östligt till Swarta Hafwet; de öfrige rinna nordligt, såsom Rhen med sina bifloder, Weser och Elbe åt Nordsjön, samt Obern till Östersjön.

Klimat och Produkter. Klimatet är i allmänhet temperadt och sundt. Norra Tyskland har en mera fuktig och tjock, södra Tyskland en mera torr och warm luft. På de höga fjällsträckningarne ligger ewig snö, och man träffar der äfwen Glacierer. — Tyskland är isynnerhet rikt på mineraliska produkter, något guld, mera silfwer, mycken koppar, bly och jern, äfwen tenn, qwicksilfwer och flera stenarter, såsom alabaster, ädla stenar samt salt. Flera växter, hwilkas odling swåriligen lyckas i Sverige, triffas wäl, åtminstone i Södra Tyskland, såsom walnötter, kastanier, mandlar, äfwen winrankan triffas här, af lägsnad från sjöfusten, nordligare än i Frankrike. På bergssträckningarne finnes likaledes betydliga stogar. Wäda djuren äro nästan desamma som Sveriges, med undantag af elgar och rennar, deremot finnas wilbswin, wildkattor, samt större förråd af fjordar. Tyskland har många fruktbara trakter, men äfwen några torra och ofruktbara landsträckor.

Inbyggare, Märingar och Handel. Tyskarna äro allwarfsamme, eftertänksamme, arbetsamme, iakttagande och fintlige, intressera sig mera än andre Nationer för främmande länder och folkslag, lära äfwen derföre gerna främmande språk och göra widlöftiga resor, hwarigenom de förwärfwa många kullskaper, men äfwen tillägna sig andra Nationers både goda och onda seder och moder. De wisja ett tålmod och en ihärdighet wid arbete, som man sällan finner hos andra Nationer, och äro derföre isynnerhet stidlige till sådana långwariga och swåra arbeten, som fordra en mödosam forskning och en sträng uoggranhet. Inbyggarnes antal stiger till 30 millioner, hwaraf större delen äro af den Germaniska stammen, 5 millioner af Slawiska, utom Judar. — Tyskland hufwudnäringar äro: åkerbruk, boskapskötsel (hwaraf oft från Alpstrakterne och ull från Hedlandet äro de wigtigaste produkter), winstötsel, äfvensom bergsbruk. — Manufakturver och fabriker finnas af alla slag och i stor mängd, och Tyskland drifwer en widsträckt handel. Tyska Borthandeln är högst betydlig.

Religion, Wetenskaper, Statsförfattning. De Romersk-Katholska och de Protestantiska Religions-partierne äga i Tyska Riket lika rättigheter; de Katholske utgöra 13 millioner, Lutheranerne 12 millioner och de Reformerte 2 millioner. Andra kristna sekter, äfvensom Judar, äro å de flesta orter tolererade. Hos ingen Nation

finnes nyttiga kunskaper så fringspridda i alla Stånd, som hos den Tyska; också träffar man ingensstädes flera och bättre anstalter till ungdomens underwisning, ingensstädes så många författare i alla ämnen som i Tyskland. — Tysklands souveräna Furstar och fria Städer bilda, enligt Fördraget af den 8 Juni 1815, det Tyska Förbundet, hwars ändamål är bibehållandet af Tysklands yttre och inre säkerhet, samt de sårstille Tyska Staternes oberoende. Förbundets angelägenheter besörjas af dertill förordnade Ombud, hwilka hålla sina sessioner i Frankfurt am Mayn *).

*) Det förr så kallade Tyska Riket, hwars öfwerhufwud benämndes Romersk Kejsare, och utkorades af de betydligare Furstarne, deraf Kurfurstar kallade, upphäddes wid freden i Vänesville 1801. De större Staterne blefwo då sjelfständiga och de fleste Kurfurstarne antogo derefter titel af Konungar, men kommo under Napoleons tryckande öfwerwälde, som af Tyska Rikets spillror bildade ett så kalladt Rehnförbund, för hwars Beskyddare Napoleon förklarade sig. Efter Napoleons fall, bildades nuvarande Tyska förbund. — Tyska riket indelades fordom i 10 kretsar, nemligen:

1. Österrikiska kretsen, belägen på ömse sidor om Donau, innefattade Erke-Hertigdömet Österrike, Hertigdömena Kärnten, Krain, Steyermark och Grefskapet Tirol.

2. Bayerska kretsen, wid Inn och flera af Donaus öfre tillflöden, innefattade fordom Kurfurstendömena Pfalz, Bayern, sedan förenade, och utgör nu Konungariket Bayern, som derjemte äger flera besittningar i fordom Rheniska, Frankiska och Schwabiska kretsarne. Erkesistet Salzburg lyder under Österrike.

3. Schwabiska kretsen, sydvästligaste delen af Tyskland, wid Östra Rhenstranden. Af kretsarne war denna mest sönderdelad uti en mängd smärre stater, af hwilka de betydligaste woro fordom Kurfurstendömet Würtemberg (nu Konungariket) och Baden (nu Storhertigdöme).

4. Frankiska kretsen, belägen i indersta Tyskland, wid Mayns källor och på båda sidor om dess öfra lopp. Här bodde de fordom Frankar, som eröfrade Gallien och grundlade nuvarande Franka Monarkien. De fleste smärre stater, som utgjort denna krets, tillika med den fordom Riksstaden Nürnberg, lyda nu under Bayern, de öfrige lyda under Baden och Würtemberg.

5, 6. Öfverrhenska och Nederrhenska (den sednare kallades äfwen Kurhenska) kretsarne, på ömse sidor om Rhen nedan om Schwabiska kretsen. Till Öfverrhenska kretsen hörde i äldre tider Franche Comté, Lothringen och Elsaß, sedermera införlifwade med Frankrike, samt Erkesistet Basel m. fl.; till den sednare de fyra Kurfurstendömen och Erkebiskopsdömen Mainz, Trier, Köln samt Kur-Pfalz.

7. Westphaliska kretsen, wid Nederländska gränsen, uigiordes af Hertigdömet Jülich, Berg, Cleve, Westphalen, Grefskapet Mark, Biskopsstaden Münster, Paderborn (nu under Preussen) samt Furstendömena Verden, Hildesland, Biskopsstiftet Osnabrück, m. fl.

8. Nederfachsiska kretsen, har, liksom den följande, namn efter de fordom Sachsarne, en af Tysklands märkligaste folkstammar. Den war belägen wid Elbens nedra lopp och innefattade en mängd Furstendömen och Herrskaper; de betydligaste woro Kurfurstendömet Braunschweig-Lüneburg, Hertigdömena Braunschweig, Wolfenbüttel, Magdeburg, Mecklenburg, Holstein, Biskopsstiftet Bremen.

Landets indelning:

I. De länder i Tyskland, som tillhöra Österrikiska Kejsaredömet äro: Erkehertigdömet Österrike, Hertigdömena Steiermark, Kärnten, Krain och Salzburg, Greffskapet Tirolen med de Vorarlbergska Herrskaperna, Konungariket Böhmen, Markgreffskapet Mähren, samt Österrikiska andelen i Schlesien; och stola dessa landskaper vidare blifwa upptagne under Kejsaredömet Österrike.

II. De länder i Tyskland, som tillhöra Konungariket Preussen, äro provinserne: Brandenburg, Pommern, Schlesien, en del af Sachsen, Westfalen, Jülich, Cleve, Berg, Neder-rhen; de stola blifwa beskifvade tillika med Konungariket Preussen.

III. Konungariket Bayern, (förrum Rurfurstendöme, men af Napoleon år 1806 upphöjdt till Konungarike) är beläget i Södra Tyskland kring Fichtelgebirge, Böhmerwald; mellersta delen af landet utgöres af en enda fruktbar slätt. Större delen af dess talrika floder, såsom Iller, Lech, Altmühl, Isar, hafwa sitt utlopp i Donau, utom floderne i den del deraf, hvilken är belägen på andra sidan om Rhen (Rhentrefsen), som icke sammanhänger med moderlandet. Bayern, omkring 700 qvadrattmil i widd, har 4,120,000 inbyggare, hwaraf $\frac{2}{3}$ äro Katholiker, samt en krigsmakt af 54,000 man. Regeringen är monarkisk och ärftlig men inskränkt genom Ständer, som utgöras af 2:ne kamrar. Riket indelas i 8 kretsar.

1) Öfra Bayern, som har 542,000 inbyggare och Rikets Hufvudstad **München**, wid floden Isar, en af de wackraste städer i Europa med flera märkvärdigheter, 80,000 inwånare, Universitet (1826 ditflyttadt från Landsbut) stort bibliotek, fabriker och handel; här förfärdigas förträffliga chirurgiska och mathematiska instrumenter. För öfrigt märkes här Staden **Frenking** med 4000 inwånare, samt de i krigshistorien bekanta orterna **Mühlborn** och **Hohenlinden** (1322 och 1800).

2) **Schwaben** och **Neuburg**, med 482,000 inbyggare, som innefattar städerna: **Augsburg**, s. d. fri Riksstad, en af Tysklands wigtigaste fabriks- och handelsstäder, med en praktfull Domkyrka och det wackraste Rådhus i Tyskland, märkwärdig för Riksdagen 1530 (*Confessio Augustana*) har 32,000 inwånare; **Neuburg**, wid Donau, med ett wackert flott och 10,000 inwånare; **Donauwörth**, med 5000 inw.; **Memmingen** och **Memmingen**, hwardera med 4000 inwånare; **Nördlingen**, med 5000 inwånare, ylle- och linnefabriker, bekant af Swenstarnes der lidna nederlag år 1634; **Fästningen Lindau**.

3) Nedra Bayern, som har 517,000 inbyggare samt Städerna: **Pasau**, med 10,000 inwånare, och fästningen **Ober Haas**;

4. **Öfersachsiska kretsen**, wid Elbens öfra lopp, norr om Tysklands nordliga bergskedja (Thüringerwald, Erzgebirge) war den största näst den Österrikiska, hit hörde Rurfurstendömena Sachsen; Brandenburg m. fl.

5. **Burgundiska kretsen**, eller nuwarande Nederländerne.

Straubingen och **Landshut**, hvardera med 9000 invånare, som idka temligen betydlig handel; **Ingolstadt**, med 8000 invånare och fästning.

4) Öfra Pfalz och **Regensburg**, med 453,000 inbyggare och Städerne: **Regensburg**, fordom fri Riksstad, med 28,000 invånare, uti derwarande gamla Rådhuset sammanträdde fordom Tyska Riksständerne (från 1663 till 1806); **Amberg**, med 5000 invånare, en gewärsfabrik, och i grauskapet några jerngrufwor; **Sulzbach**, med Gymnasium och jerngrufwor, 4000 invånare.

5) Medlersta Franken, som har 534,000 inbyggare och Städerne: **Nürnberg**, fordom fri Riksstad, 40,000 invånare, många fabriker och wigtig handel med de så kallade Nürnbergerwaror; **Ansbach** med 14,000 invånare och **Fürth** med 13,000 invånare, wiktiga fabriksstäder; **Eichstedt**, Hertiglig Residensstad, Biskopsäte med Gymnasium och 7000 invånare; **Erlangen** med 9000 invånare, Universitet och fabriker; **Rothenburg**, en af de äldste städer i Franken, med 8000 invånare samt åttskilliga fornlemningar; **Feuchtwang**, **Weissenburg** och **Schwabach**, mindre fabriksstäder. Fästningar: **Wilzburg** och **Nottenburg**.

6) Öfra Franken, som har 448,000 inbyggare och Städerne **Bamberg**, med 20,000 invånare, Erkebiskopsäte, en prättig Domkyrka och berömda bryggerier; **Bayreuth**, med 13,000 invånare samt en mängd fabriker; **Hof**, med 6000 invånare, betydlig handel samt ylle- och linnesfabriker; **Culmbach**, med 4000 invånare, garfwerier och bryggerier samt betydlig frukthandel; **Kronach** och **Bunsiedel**, mindre städer. Här märkes 2:ne fästningar: **Forchheim** och **Rosenberg** wid **Kronach**.

7) Nedra Franken och **Aschaffenburg**, som har 547,000 inbyggare och Städerne: **Würzburg**, med 22,500 invånare och Universitet (stiftadt 1403), på alla sidor omgifwen af winberg; **Aschaffenburg**, med 5000 invånare och ett skogsushållningsinstitut samt flera andra läroanstalter; **Schweinfurt** med 7000 invånare och betydlig handel; **Kitzingen**, med 9000 invånare, betydlig nederlagsplats för handelswaror. Här märkes för öfrigt fästningarne **Würzburg** och **Königshofen**.

8) **Pfaltz**, med 524,000 inbyggare och Städerne: **Speyer**, som har 8000 invånare och en uråldrig Domkyrka, samt fabriker och skeppsfart på Rhen; **Zweibrücken**, med 7000 invånare samt flera fabriker. **Landau**, Tysk förbunds fästning.

Under Konungariket Bayern höra åttskilliga mindre Furstliga och Grefliga besittningar.

IV. **Konungariket Sachsen**, (fordom Kurfurstendöme, men år 1806 upphöjdt till Konungarike), beläget norr om Erzgebirge, genomstrukt af Elben, innehåller omkring 150 qwadratmil, med 1,650,000 inbyggare, till största delen Lutheraner, och en Krigsmakt af 12,000 man. Regeringen är ärftlig och constitutionell, lagstiftningen gemensam med Landtständerne. Riket indelas i följande kretsar:

1) **Dresdener=** eller **Meißnerkretsen**, hwarest märkes: **Rikets** hufvudstad **Dresden**, wid **Elben**, en af **Tyflands** wackrafte städer och **Konungens** residens, med 69,000 inwånare, många kostbara och konstrika samlingar samt stort **Kongl. bibliothek**. Städerne: **Meißsen**, wid **Elben**, med 7500 inwånare, en märkwärdig **Domkyrka** och den äldsta **Porcellainsfabrik** i **Europa**, hvars tillverkningar äro mycket berömda; **Grossenhain**, med 5500 inwånare samt wiktiga ylle- och linne-fabriker; **Pirna**, wid wänstra **Elbstranden**, med 5500 inwånare, i hvars gränstap **Fredrik II** tog en **Sachsis Armée** till fånga, samt **Bergfästningen Königstein**, äro äfwen här belägne.

2) **Leipzigerkretsen**, med **Staden Leipzig**, wid floderna **Elster** och **Pleisse**, en af **Tyflands** wiktiga ste handelsstäder, som har 47,500 inwånare, **Universitet** (stiftadt 1409) en mängd lärda instituter och sällskaper, samt fabriker, hufvudorten för **Tyska Bokhandeln**, äfwen märkwärdig genom **Fältslagen**, åren 1631, 1642 och 1813.

3) **Zwickauer=** eller **Erzgebirgerkretsen**, med Städerne **Freiberg**, en wiktig bergsstad med 11,500 inwånare, i hvars gränstap wiktiga **silfwergrufwor** finnas; **Zwickau**, wid floden **Mulde**, med 6000 inwånare, betydliga fabriker, **spanmåls-** och **stenkols-handel**; **Chemnitz**, med 22,000 inwånare och de största **Bomullsmanufaktur**er i **Sachsen**; **Glauchau**, **Schneeberg** och **Annaberg**, **Bergstäder**, med öfwer 6000 inwånare samt fabriker och manufaktur.

4) **Boigtländska kretsen**, med **Staden Plauen**, som har 8,700 inwånare samt wiktiga **bomulls-** och **muslinsfabriker**.

5. **Sfra Lausitz**, äfwen kallad **Bautzener=** eller **Lausitzerkretsen**, med Städerne **Bautzen** eller **Budissin**, wid **Spree**, som har 8,500 inwånare samt wiktiga fabriker (**fältslag** 1813); **Pöbau** och **Bittau**, med 8000 inwånare, städer som drifwa stark **linne-handel**; samt **Hernhutarkolonierne Hernhut** och **Bertelsdorf**.

Under **Sachsen** höra äfwen åtskillige små **Furstlige**, **Greflige** och **Friherrlige** besittningar.

V. Konungariket Hannover (fordom **Kurfurstendöme**, år 1814 upphöjdt till **Konungarike**), beläget wid **Nordssjön**, omkring **Weser**, emellan strömmarne **Elbe** och **Ems**, hwar till äfwen hör **Furstendömet Göttingen**, wester om **Harzbergen**, innehållande omkring 350 qwadratmil, med 1,700,000 inbyggare, af hwilka största delen äro **Lutheraner**, och 13,000 man militär. **Thronen** är ärftlig inom **Braunschweig-Lüneburgska** huset. **Regeringsformen** är monarkist, nu mera temligen vinstränkt.

Konungariket är indeladt i 6 **Landdrostrier** och ett **Bergshauptmanskap**, nemligen:

1) **Hannover**, som innefattar **Furstendömet Kalenberg** samt **Grefskap**erne **Hoya** och **Dipholz**; här märkes **Rikets** **Hufvudstad Hannover**, belägen på en sandig slätt wid floden **Leine**, med handel och fabriker samt 26,000 inwånare; **Sameln**, wid floden **Samels** utlopp i **Weser**, med 5800 inwånare och några fabriker, fordom en fästning.

2) **Hildesheim**, innefattande Furstendömena **Hildesheim**, **Göttingen** och **Grubenhagen** samt Grefskapet **Hohnstein**; här märkes Städerne: **Göttingen**, med ett berömdt Universitet (stiftadt 1734), stort bibliotek, vigtiga fabriker och 11,000 invånare; **Hildesheim**, med en märkvärdig gammal Domkyrka, fabriker, anseelig garn- och linnehandel samt nära 14,000 invånare; **Osterode**, vigtig fabriksstad, med stort sädsmagasin och 4,400 invånare; **Goslar**, hufvudorten i en liten bergslag wid foten af **Harz**, med märkvärdiga ruiner och 7000 invånare; **Münden**, i en dal, der floderna **Werra** och **Fulda** sammanflyta, med nära 5000 invånare, fabriker och god handel; **Einbeck**, wid **Ilme**floden, med fabriker, handel och 5000 invånare.

3) **Lüneburg**, som utgöres af Furstendömet utaf samma namn; här märkes Städerne: **Lüneburg**, wid den segelbara floden **Ilmenau**, med ett bekant saltverk, flera fabriker, betydlig handel och 13,000 invånare; **Harburg**, wid **Seve**flodens utlopp i **Elben**, midt emot **Hamburg**, med 4000 invånare, fabriker och handel; **Celle**, wid floden **Alster**, med 10,000 invånare, fabriker, samt anseelig handel och sjöfart.

4) **Stade**, som innefattar Furstendömena **Bremen** och **Verden** samt landskapet **Hadeln**; här märkes Städerne: **Stade**, wid floden **Schwinge** är befäst, idkar handel och sjöfart och har nära 6000 invånare; **Buxtehude**, med åtskilliga fabriker; **Verden**, med 4000 invånare, fabriker, skeppsfart och handel.

5) **Osnabrück**, innefattande Furstendömet **Osnabrück**, Hertigdömet **Nremberg-Meppen** samt Grefskapen **Lingen** och **Bentheim**; här märkes **Osnabrück**, med 12,000 invånare, som drifwa anseelig linnehandel och på hwars Rådhus **Westphaliska** freden slöts år 1648; **Lingen**, **Meppen**, obetydliga städer.

6) **Murich**, innefattande Furstendömet **Westfries**land, med Städerne: **Emden**, wid **Em**flodens utlopp i **haf**swiken **Dollart**, landets största stad, drifwer viktigt sillfiskeri, har 12,000 invånare, handel och sjöfart, samt åtskilliga fabriker; **Murich**, hufvudstaden i Furstendömet; **Norden**, med 5600 och **Leer** med 6000 invånare, handels- och fabriksstäder.

7) **Bergshauptmanskapet Harz**, med 7 Städer, bland hvilka märkes: **Klausthal**, hufvudorten, med ett mynthus, och 8800 invånare, samt i granskapet betydliga grufwor.

VI. Konungariket Württemberg (fordom Kurfurstendöme, men år 1805 upphöjdt till Konungarike), ett bergfullt land med fruktbara dalar, omgifwet af **Bayern** och **Baden**, wid bergsträckningarne **Schwarzwald** och **Die Alb** (en ödslig bergshöjd, som utgör wattenfallnaden emellan **Neckar** och **Donau**), innehåller nära 170 qwadratmil i storlek, samt har 1,623,000 inbyggare, hwaraf $\frac{2}{3}$ **Lutheraner**, och en krigsmakt af 19,000 man. Regeringsformen är inskränkt monarkisk; lagstiftande makten utöfwas af Nationens Representanter. Riket indelas i 4 kretsar:

1) **Neckarkretsen**, hwarest finnes Städerne: **Stuttgart**, i en af **winberg** omgifwen dal, nära **Neckar**, Rikets hufvudstad och Ro-

nungens residens, med stort Kongl. Bibliothek, präktigt Operahus, god handel, samt 38,000 invånare, **Ludwigsburg**, andra Residensstaden i Riket, med 7000 invånare, ett präktigt slott och flera fabriker; **Esslingen**, wid Neckar, med linne- och yllefabriker, 6500 invånare och icke obetydlig handel; **Heilbrunn**, wid Neckar, med betydlig handel, stark vinodling och 8500 invånare.

2) **Schwarzwaldkretsen**, med Städerne: **Tübingen**, i en bergstrakt wid Neckar, har Universitet (stiftadt 1477), 7500 invånare, hvilka drifwa betydlig handel med frukt och trägårdssaker; **Reutlingen**, i en wacker trakt, wid foten af Die Alb, med 10,500 invånare, betydliga fabriker och handel; **Rothenburg**, med 6000 invånare, och ett fordom bekant Jesuiterkollegium; **Rotweil** och **Tuttlingen**, mindre handelsstäder.

3) **Donaukretsen**, hwarest märkes Städerne: **Ulm**, wid Donau, som här blir segelbar, med majestätisk Domkyrka och 12,000 invånare, hvilka fyskelsätta sig till en stor del med linwäfnad och drifwa betydlig handel samt sjöfart på Donau; **Viberach**, med 4700 invånare, der mycket linne och parfum tillverkas.

4) **Jartkretsen**, med Städerne: **Hall**, som har stort saltwerk och 6000 invånare; **Ellwangen**, i en ödslig trakt, sätet för styrelsen af kretsen, med omkring 3000 invånare; **Gmünd**, fordom en anseelig fabriksstad, som likwäl ännu äger 5800 invånare.

Hit höra äfwen åtskilliga små Furstliga besittningar.

VII. Storhertigdömet Baden, beläget wester om Würtemberg emellan Schwarzwald och Rhen, som åtföljer dess södra och westra gräns allt ifrån Bodensjön till Hessen. Stranden längs åt Rhenströmmen är en herrlig, fruktbar dal. Landet innehåller inemot 140 qwadratmil i widd, med 1,209,000 inbyggare, hwaraf 3 Katholiker, de öfrige Reformerte och Lutheraner, Judar och Mennoniter, samt en frigsmakt af 10,400 man. Storhertigdömet är deladt i 4 kretsar:

1) **Medlersta Rhenkretsen**, i hvilken finnes Storhertigdömet's hufwud- och residensstad **Carlsruhe**, en af Tysslands wackeraste städer, belägen på en stön slätt icke långt från Rhen, byggd i form af en utbredd solfjäder, med åtskilliga fabriker och 21,500 invånare, samt Städerne: **Durlach** med linne- och yllefabriker, frukt- och winodling samt 4300 invånare; **Bruchsal**, med saltwerk och 7000 invånare; **Pforzheim**, den wigtigaste fabriksstaden i landet, med 6000 invånare; **Rastadt** (fred 1714, Kongref 1797 och 98) med 5500 invånare, stönt slott och åtskilliga fabriker; **Lahr**, liflig handels- och fabriksstad med 5500 invånare; **Offenburg**, i gränstapet af den wackra Kinzigdalen, med 3500 invånare; **Baden**, med 4400 invånare och berömda warma bad.

2) **Öfra Rhenkretsen**, med Städerne: **Freiburg**, wid Treisamfloden, som har 14,500 invånare, Universitet (stiftadt 1454) och en utmärkt göthisk Domkyrka; **Alt-Breisach** wid Rhen, med 3000 invånare, fordom befäst.

3) Sjökrætsen, som innefattar staden **Konstanz** eller **Kostniz**, wid Bodensjön, med 6200 inwånare, en märkwardig göthist Domkyrka, ylle- och linnefabriker, samt handel med win och frukter.

4) Nedra Rhenkrætsen, som har Städerne: **Manheim**, wid Rhen och Neckar, Storfurstens andra Residens, med 20,500 inwånare, mångfaldiga fabriker, anseelig handel och ett berömdt Observatorium; **Heidelberg**, wid Neckar, med 13,000 inwånare, ett berömdt Universitet (stiftadt 1386), åtskilliga fabriker och liflig handel; **Wertheim**, bekant genom det der odlade win, med 4600 inwånare.

Under Storhertigdömet Baden höra äfwen några små Fursliga besittningar.

VIII. Kurfurstendömet Hessen eller Kurhessen, beläget i medlersta Tyskland, kring Wesers hufwudkällor, Fulda och Werra; landet är en stogig bergstrakt med rika jerngrufwor, samt inhåller i arealwidd nära 100 qwadratmil, med något öfwer 700,000 inbyggare, hwilka till större delen bekänna sig till reformerta religionen, och 6000 man krigsfolk. Regeringen instränkt monarkist. Kurfurstendömet utgöres af följande delar:

1) Nieder-Hessen eller norra delen af Landtgreffskapet Hessen, Furstendömet Friglar och Greffskapet Schauenburg, med hufwudstaden och Kurfurstens residens **Kassel**, en wacker stad, som har 30,000 inwånare, åtskilliga fabriker, flera institutioner för konster och wetenskaper, samt ett kostbart Museum; **Wilhelmshöhe**, fordom **Weissenstein**, en tid kalladt **Napoleonshöhe**, Lustflott med en widtberömd wattenkonst.

2) Oberhessen, en del af det södra Landtgreffskapet Hessen, jemte Greffskapet Ziegenhain, med Staden **Marburg**, wid floden Lahn, som har Universitet (stiftadt 1527), ett märkwardigt gammalt flott och 8000 inwånare; **Ziegenhain**, en liten befäst stad.

3) **Fulda**, innefattar äfwen Furstendömet Hersfeld och Herrskapet Schmalkalden. Städer: **Fulda**, wid floden af samma namn, med åtskilliga fabriker, en stor Domkyrka och 10,000 inwånare; **Hersfeld**, wid den här segelbara floden Fulda, med 6,400 inwånare; **Schmalkalden**, en vigtig Fabrikstad med ett indrägtigt Saltwerk och 5000 inwånare (Schmalkaldiska förbundet 1531).

4) **Hanau**, med en stad af samma namn, som har 15,000 inwånare och betydliga fabriker (fältsl. 1813).

IX. Storhertigdömet Hessen, wid Rhen, norr om Baden, hwars nordliga del är en bergstrakt, men den sydligaste, wid Rhen, ett skönt landskap, der för det mesta fruktrika slätter omwexla med winberg och kullar, bewurna med löfffog, rikt på ruiner från forntiden. Storhertigdömet innehåller något öfwer 80 qwadratmil, samt har 763,000 inbyggare och en krigsmakt af 9000 man. Regeringen är monarkist med Ständer. Landet innehåller följande provinser:

1) **Starkenburg**, uti hwilket några smärre sjelfständiga Furstendömen äro belagne, med Storhertigdömet's residensstad **Darmstadt**,

som har 24,500 invånare; Staden **Offenbach**, wid **Main**, med anse-
nliga fabriker och 8000 invånare.

2) **Oberhessen**, med Staden **Gießen**, wid **Lahn**, som har
Universitet (stiftadt 1607), 7000 invånare, samt åtskillige små furst-
liga och grefsliga besittningar.

3) **Oberhessen** ligger äfven Landtgreffskapet **Hessen Homburg**, af 4
qwadratmils storlek med 23,500 till större delen reformerte inbyggare, och sta-
den **Homburg** vor der höhe, som har 3600 invånare; detta Landtgreffskap,
som äfven äger Herrskapet **Weisenheim**, på västra Rhenstranden, lyder likväl
ej under Storhertigdömet **Hessen**, utan är en egen Stat.

3) **Rhen-Hessen**, eller Besittningarne på wensira Rhenstranden,
med Städerne: **Mainz**, förbundsfastning, i en wacker trakt wid **Rhen**,
med skeppsfart på **Rhen** och vigtig handel, samt 32,000 invånare;
Bingen, i en utmärkt romantisk nejd wid **Rhen**, med 4400 invånare;
Worms, nära **Rhen**, f. d. fri Riksstad, med 8000 invånare, sjöfart,
handel och winodling.

X. Storhertigdömet Mecklenburg-Schwerin,
ett slättland wid Östersjön, emellan **Pommern** och **Holstein**, af något
öfwer 100 qwadratmils rymd, med 483,000 till större delen Lutheriske
inbyggare, och omkring 3000 man militär, har följande Städer: Re-
sidensstaden **Schwerin**, med 13,000 invånare; **Boizenburg**, wid
Elben, med liflig handel; **Rostock**, med Universitet (stiftadt 1419),
18,500 invånare, betydlig handel och sjöfart; **Wismar**, med 10,000
invånare, samt en af Tyslands förnämsta hamnar; **Parchim**, med
5700 invånare och **Güstrow** med 8600 invånare, handelsstäder;
Dobberan, sjöbad.

XI. Storhertigdömet Mecklenburg Strelitz,
med dertill hörande delen af Furstendömet **Ragzburg**, äger i widd nära
18 qwadratmil, samt 86,000 större delen Lutheriske inbyggare; här mär-
kes Städerne: **Neustrelitz**, Storhertigens residens, med 5800 invå-
nare; **Neubrandenburg**, med 6000 invånare.

**XII. Storhertigdömet Sachsen Weimar-Ei-
senach**, omgifwet af **Preussen** och öfrige **Sachsiske Hertigdömena**,
innehåller något öfwer 30 qwadratmil, med 244,000 inbyggare, till
större delen Lutheraner. Detta Storhertigdöme består af:

1) Furstendömet **Weimar**, med hufvudstaden af samma namn,
wid floden **Ilm**, som har 12,000 invånare, ett stort Bibliotek, och
i öfrigt märkwärdig derföre att Tyslands störste Skaldar, såsom
Schiller, **Gothe**, **Wieland**, **Herder**, m. fl. här warit bosatte; samt
staden **Jena**, wid floden **Saale**, med Universitet (stiftadt 1557) och
5800 invånare (fältslag 1806).

2) Furstendömet **Eisenach**, med en stad af samma namn, hwarest
finnas ansefliga yllefabriker och 9000 invånare.

XIII. Storhertigdömet Luxemburg. (Se Neder-
länderne och Belgien, sid. 144 och 146).

XIV. Hertigdömet Sachsen-Koburg-Gotha, in-
nehåller i widd omkring 20 qwadratmil, och räknar 135,000 inbyggare,

till större delen Lutheraner. Hertigdömet består af Furstendömena Koburg, Gotha och Lichtenberg. Här märkes: Hufwud- och Residensstaden **Koburg**, wid Jß, med fästning och 9,500 inwånare samt åtskillige fabriker; **Gotha**, wäl byggd stad, med 14,000 inwånare.

XV. Hertigdömet Sachsen-Altenburg, af omkring 12 qwadratmils widd, med 121,000 större delen Lutherse inbyggare, samt Staden **Altenburg**, som har 13,800 inwånare, hwilka drifwa handel, isynnerhet med spanmål.

**XVI. Hertigdömet Sachsen-Meiningen-Silb-
burghausen**, innehållande omkring 20 qwadratmil, med 145,000 större delen Lutherse inbyggare. Här märkes: Residensstaden **Meiningen**, wid Werra, med 6000 inwånare, Staden **Silbburghausen**, wid samma flod, med 3500 inwånare, och Staden **Saalfeld**, med 4500 inwånare, fordom residens.

XVII. Hertigdömena Anhalt, omgifne af Preussiske Länderne, af omkring 24 qwadratmils widd, med 140,000 till större delen reformerte inbyggare. Landet är fördeladt emellan 3 Hertigar af 3 Linier: den **Dessauiska**, **Bernburgska** och **Kötheniska**. 1) **Anhalt Dessau** med Residensstaden **Dessau**, wid Mulde, som har 11,700 inwånare, samt Staden **Zerbst**, wid Ruthe, med 9200 inwånare. 2) **Anhalt-Bernburg**, med Hufwudstaden **Bernburg**, wid Saale, som har 6000 inwånare. 3) **Anhalt-Köthen**, med Hufwudstaden **Köthen**, wid Ziethe, som har 6000 inwånare.

XVIII. Hertigdömet Braunschweig, omgifwet af Preussiska och Hannoveriska länderna, innehåller 36 qw. mil, med 260,000 största delen Lutherse inbyggare. Här märkes Residensstaden **Braunschweig**, wid Oker, med fabriker och handel samt 36,000 inwånare, samt Städerna **Wolfenbüttel**, wid Oker, med stort Bibliothek, åtskillige fabriker samt spannemålshandel och 8500 inwånare, **Helmstedt**, med 6400 inwånare; **Schöningen**, med ett saltwerk; **Königsutter** (fältslag 1626); **Blankenburg**, med Hertigligen flottet af samma namn.

XIX. Hertigdömet Nassau, omgifwet af Nederrehen och Hessen Darmstadt, ett af de skönaste landskap i Europa, derifrån förträffliga winer och utmärkta fruktsorter erhållas. Detta Hertigdöme innehåller nära 50 qwadratmil och har 372,000 till en del Katholiske och till en del Lutherse inbyggare; regeringsformen monarkisk med Ständer. Här märkes följande Städer: Residensstaden **Wiesbaden**, wid Salzbach, med mineralkällor och badinrättningar samt 9000 inwånare; **Biberich**, med ett präktigt slott, der Hertigen för det mesta wistas; **Nassau**, med präktiga ruiner utaf fordna flottet af samma namn. Hålsobrunnar: **Fachingen**, **Selters**, och **Carlssthalerbad**. **Sochheim** och **Johannisberg** hafwa ypperliga winberg.

XX. Hertigdömet Oldenburg, wid Nordsjön, wester om Wesern, inneslutet af Hannover, af nära 60 qwadratmils rymd, med 260,000 största delen Lutherse inbyggare. Wid kusten är landet bördigt, men större delen utgöres af sandhedar och torfmossar. Det består af Hertigdömet **Oldenburg**, samt Furstendömena **Lübeck** och **Bir-**

fenfeld. Här märkes: Hufwudstaden **Oldenburg**, som har ett wackert flott och 6000 inwånare, samt Städerne: **Delmenhorst**, **Cutin** och **Birkenfeld**.

XXI och XXII. Kongl. Danska Hertigdömena Holstein och Lauenburg, (se sid. 130 och 131).

XXIII. Furstendömena Schwarzburg, belägne i **Thüringen**, innehållande omkring 18 qwadratmil med 116,000 största delen Lutheriske inbyggare, utgöras af 1) **Schwarzburg-Sondershausen**, med Residensstaden **Sondershausen**, som har 3600 inwånare, och 2) **Schwarzburg-Rudolstadt**, med Residensstaden **Rudolstadt**, som har 4000 inwånare.

XXIV. Furstendömet Lippe Detmold, begränsas af **Hannoverska** och **Preussiska** länderne, **Rurhessen** och **Furstendömet Waldeck**, af omkring 10 qwadratmils rymd, med 80,000 protestantiske inbyggare, samt städerne **Detmold**, wid **Werra-floden**, och **Demgo**, wid floden **Bega**.

XXV. Furstendömet Schaumburg Lippe, gränsande in till **Hannoverska**, **Preussiska** och **Rurhessiska** besittningarne, innehåller nära 5 qwadratmil, med 26,000 Lutheriske inbyggare och Residensstaden **Bückeburg**.

XXVI. Furstendömena Neuss, belägne wid norra ändan af **Bayern**, af nära 14 qwadratmils storlek, med 90,000 Lutheriske inbyggare, och delade mellan 2:ne släktgrenar, den äldre eller **Greisska** och den yngre eller **Schleiziska** linien. Här märkes: **Greitz**, Residensstaden för den förre, med 6500 inwånare; **Schleiz**, Residensstaden för den yngre linien med 5000 inwånare; **Gera**, den största staden i landet, med ansefliga fabriker och 9000 inwånare; **Robenstein**, med ett gammalt flott och yllefabriker.

XXVII. Furstendömet Waldeck, beläget emellan **Westphalen** och **Hessen**, af något öfwer 10 qwadratmils rymd, med 69,000 protestantiske inbyggare, består utaf: **Furstendömet Waldeck**, med staden **Korbach**, och **Greffskapet Pyrmont**, med den berömda halsobrunnen **Pyrmont**.

XXVIII. Furstendömena Hohenzollern, belägne uti **Konungariket Würtemberg**, innehållande omkring 10 qwadratmil, med 64,000 Katholska inbyggare, delade emellan 2 linier: **Hechingen** och **Sigmaringen**. Uti **Hohenzollern-Hechingen** märkes: Residensstaden **Hechingen**, med 2800 inwånare samt det gamla Riddarslottet **Hohenzollern**. Uti **Hohenzollern-Sigmaringen** märkes: Residensstaden **Sigmaringen**, med 1400 inwånare.

XXIX. Furstendömet Lichtenstein, innehållande 1 qwadratmil i rymd, med 5800 Katholska inbyggare.

XXX. Fria Städerne Hamburg, Lübeck, Bremen och Frankfurt am Main.

1) **Hamburg**, hwars gebiet utgör nära 3 qwadratmil, hwartill räknas några öar i **Elben**, **Amtet Rixebüttel**, en del af **Bierländerne**, samt hälften af **Amtet Bergedorf**; detta gebiet har 150,000 för det

mesta Lutheriske inbyggare, som lefwa under en aristokratisk-demokratisk regering. Staden **Hamburg**, belägen wid Elben, är Tysklands största handelsstad, näst London och Amsterdam den viktigaste i Europa, med 122,000 invånare hwaribland 6800 Judar. Staden har 2 Gymnasier, ett stort Bibliotek och en vigtig Bank. Bland dess manufakturver anmärkes 200 Sockerraffinaderier. **Cuxhaven**, uti Amtet Rixebüttel med rymlig hamn och badinrättningar.

2) **Lübeck**, har ett gebiet af något öfver 2 qwadratmil, med öfver 47,000 till största delen Lutheriske inbyggare, och en aristokratisk-demokratisk regeringsform. **Lübeck**, som fordom war hufvudstaden uti det mäktiga Hanseförbundet, är belägen wid Travesfloden, drifwer betydlig handel och räknar 26,000 invånare. Bland Stadens märkvärdigheter må nämnas Domkyrkan med gamla monumenter och det stora götthiska Rådhuset med Hansesalen. — Uti Stadens gebiet ligger **Travemünde**, med god hamn och sjöbad. Under det **Lübeck** tillhöriga gebiet innesfattas en del af Vierländerne och hälften af Bergedorf.

3) **Bremen**, hwars gebiet är nära 2 qwadratmil, med 59,000 för det mesta Lutheriske inbyggare. Staden **Bremen** är belägen wid Weser, idkar viktigt fiske och drifwer betydlig handel samt har 44,000 invånare.

4) **Frankfurt am Main** med ett gebiet af omkring 1 qwadratmil och 63,000 inbyggare. **Frankfurt am Main** är en af Tysklands viktigaste handelsstäder, der Tyska förbundet håller sina sammankomster; den äger 54,000 invånare, ibland hwilka 5000 äro Judar, 2 Gymnasier, ett stort Bibliotek. Uti Domkyrkan ser man ännu det lilla mörka kapellet, der Romerska Kejsarne blefwo walde.

Preussen.

Gränser och Storlek. Preussen gränisar i norr till Mecklenburg, Österrice och Ryssland, i öster till Ryssland och Polen, i söder till Polen, Österrice och Sachsen, i wester till Frankrike och Nederländerne; det gränisar äfwen till åtskilliga Tyska Stater och några sådane såsom t. ex. Furstendömet Anhalt, äro på alla sidor omgifne af Preussiska Staten. Preussen innehåller omkring 2500 qwadratmil.

Berg och Watten. Landets naturliga beskaffenhet är norra Tysklands, hwara det utgör en högst betydlig del. Preussen är i allmänhet ett slätt och flackt land; till Schlesien stöta likwäl Sudetiska bergen, till Sachsen Harzberget, som med sina grenar sträcker sig till Westfalen, i Nederrhen finnes berget Hunsrück. — Landet är ganska rikt på watten. Dess hufvudfloder äro: **Memel** eller **Niemen**, **Pregel**, **Weichsel**, **Oder**, **Elbe** och **Rhein**. Insiöar finnas åtskilliga, men föga betydliga, och kommunikationen inom landet är befordrad genom flera kanaler. Af Österrice bildas wiktarne: **Kurische Haff** och **Frische Haff**, hwila inlångas af smala landtunga.

Inbyggare, Produkter, Näringar och Handel. Preussens inbyggare äro en blandning af Tyskar, Polackar, Fransoser

och Schweigare. Man kan derföre icke tillegna dem någon egen national-karakter, men de utmärka sig i allmänhet genom idoghet och sparsamhet. Landet är, i synnerhet de Polska orterne, öfverflödadt af Judar, hvilka här njuta större fri- och rättigheter, än i andra länder. Inbyggarnes antal stiger till 14,000,000. — Preussen frambringar spannmål, lin, hampa, tobak och humla i öfverflöd; skogarne lemna hvarjehanda trävaror och wildbråd; sjöarne, floderne och hafskusterne en mängd fisk; på kusterne wid Östersjön fås temligen mycken Bernstein; Rhenprovinserne lemna vin och flera sköna frukter. — Fabrikerne lemna utöfver hwad landet i sådant afseende behöfwer, och handeln är blomstrande.

Den herrskande Religionen är den Evangelisk-Lutheriska, dock bekänna sig en stor del af inbyggarne till den Romersk-Katholska, och äga med Lutheranerne lika rättigheter; en mängd bekännare till den reformerta Kyrkan finnas äfwen. Alla sekter och religionspartier tålas. — Krigsmakten utgöres dels af den stående arméen 165,000 man, dels af Landtvärn, 365,000. Statsförfattningen är monarkisk. De sårskilda Rikets provinserns förvaltning sker genom militär-, justitiä- och finans-auktoriteter. I militärsikt afseende består staten af 7 afdelningar, Preussen, Brandenburg och Pommern, Schlesien, Posen, Sachsen, Nederrhen, Westfalen, hwar och en af dessa styres af ett General-befäl under en kommanderande General; i anseende till civila förvaltningen består staten af 10 provinser: Ost-Preussen, West-Preussen, Brandenburg, Pommern, Schlesien, Posen, Sachsen, Westfalen, Jülich, Cleve och Berg, Nederrhen. Samtliga Rikets Provinser äro ställda under åtta Öfver-Præsidenter. Med undantag af Ost- och West-Preussen, samt Rhenprovinserne, hvilka endast hafwa en, förvaltas hwardera af de öfriga af hwar sin Öfver-Præsident, som besörjer landets allmänna angelägenheter och har den högre ledningen af religions- och undervisningsverket; sårskilda styrelser förvalta polisen och uppbördsverket. Högsta Domstolen är det så kallade Geheime-Obertribunal, och derunder lyda 13 Öfver-landrätter, äfwen som Kammarrätten i Berlin och Öfverappellations- samt Hofrätten i Greifswald.

I. Ost-Preussen, ett slätt land, med fruktbar jordmån och en mängd små insjöar, der industrien likväl icke är af särdeles betydighet, innefattar: 1) Styrelse-området (Regierungsbezirk) Königsberg, med hufvudstaden i det egentliga Preussen, Königsberg, en af de wigtigaste handelsstäder wid Östersjön, öfver en swenskt mil i omkrets, har 69,000 inwånare, ett Universitet (stiftadt 1544), ett Kongl. Slott, säte för Öfverpresidenten i Ost- och West-Preussen, samt för flera af Rikets kollegier; desutom äro här att märka städerna: Memel, den nordligaste staden i Preussiska staten, på en sandslätt wid inloppet till Kurische Haff, med liflig handel och 8500 inwånare; Wilan, på en landtunga wid inloppet till Frische Haff, med betydlig sjöfart, 4600 inwånare och fästning; Braunsberg, wid Passargefloden med flera undervisnings-anstalter och 6800 inwånare, drifwer betydlig handel med spannmål och trävaror; Preussisch Eylau och Friedland,

bekante af fältslagen 1807. — 2) Styrelse-området **Gumbinnen**, med städerna **Gumbinnen**, som har 6600 invånare, flera undervisnings-anstalter, och drifwer en icke obetydlig spanmålshandel; **Tilsit**, som drifwer betydlig spanmålshandel och har 12,000 invånare, (fred 1807).

II. West-Preussen, ett till större delen sandigt land, som likväl wid **Weich'eln** har flera fruktbara trakter. Här märkes: 1) Styrelse-området **Danzig**, som innefattar städerna: **Danzig**, wid **Weichsels**floden, den wigtigaste handelsstad i Preussen, med 62,000 invånare, samt stark fästning; söder om staden ligger ön **Werder**, och wid **Weichsels** mynning, fästningen **Weichselmünde**; **Glabing**, wiktig handelsstad wid **Frösche Haff**, med 22,000 invånare; **Marienburg**, med wiktig handel och 5400 invånare, i medeltiden sätet för Tyska Ordens Härmästare; det fordnä **Munkklostret Oliva** (fred 1660). — 2) Styrelse-området **Marienwerder**, med städerna: **Marienwerder**, wid en biflod af **Weichseln**, med ett flott, der stundom Tyska Ordens Stormästare residerade, stor Domkyrka, 5500 invånare och wiktig frukthandel; **Graudenz** wid **Weichseln**, med 9400 invånare och den bredwid liggande fästningen af samma namn; **Kulm**, wid **Weichsel**, fordom betydande såsom Hansestad och säte för en mächtig Biskop; **Thorn**, wid **Weichsel**, Preussens äldsta stad, anlagd 1231, sedan en wiktig Hansestad, eröfrad af Swenskarne 1655 och 1703, handlar med spanmål och skogsprodukter, har 11,000 invånare.

III. Brandenburg, som innefattar nästan hela **Mark-Brandenburg**, **Nedra Lausitz**, en del af **Öfra Lausitz** och **Schlesien** samt en liten del af **Sachsen**, är till stor del ett med skogar betäckt sandfält, der likväl äfwen åttskilliga sädesrika trakter förefinnas. Hit hörer: Stads-området **Berlin**, med Preussiska Monarkiens hufvudstad **Berlin**, Konungens residens och en af de skönaste städer i Europa, inemot 2 Tyska mil i omkrets, med 276,000 invånare, en mängd praktfulla byggnader, wiktiga fabriker, anseelig handel, ett berömt Universitet samt ett stort publikt Bibliothek. — 2) Området för Styrelsen i **Potsdam**, med städerna: **Potsdam** på en ö, med 32,000 invånare, många fabriker, samt det nära belägna Kongl. lustflottet **Sanssouci**, der K. Fredrik den store ofta vistades; **Charlottenburg**, wid **Sprees**floden, med 6000 invånare, twenne Kongl. Lustflott, en wacker park och flera wackra monumenter; **Brandenburg**, wid **Havels**floden, en af landets äldsta städer med wiktiga yllefabriker och 12,500 invånare; **Spandau**, med 6000 invånare och stark fästning; **Nennuppin**, med 6500 invånare, samt **Prenzlau**, med 10,000 invånare och wiktiga fabriker; **Fehrbellin**, (fältslag 1675); **Grosbeeren**, (fältslag 1813); **Interbock**, (fältslag 1644); jemte byn **Dennewitz**, (fältslag 1813); **Wittstock**, (fältslag 1636). — 3) Området för Styrelsen i **Frankfurt**, med städerna: **Frankfurt an der Oder**, en wiktig handelsstad, som har 17,000 invånare; **Küstrin**, wid **Oder** och **Warte**, med 5000 invånare, yllefabriker och

fästning; **Landsberg**, med 9800 invånare, betydliga yllefabriker samt stark spannmåls- och ullhandel; **Zullichau**, med 5000 invånare och klädesfabriker; **Krossen**, wid Oder, med 4000 inv., yllefabriker, handel och sjöfart; **Guben**, med 8000 invånare, klädes- och tobaksfabriker; **Zorndorf**, (fältslag 1758). **Kunnersdorf** (fältslag 1759).

IV. **Pommern**, är ett slättland, till en del sandigt, men dock wäl odladt, och innefattande: 1) Området för Styrelsen i **Stettin**, som inbegriper det gamla **Vorpommern** och det wästliga **Hinterpommern**. Förnämsta staden är: **Stettin**, nära Oders utlopp, wäl befäst, med ett Kongl. flott, 34,000 invånare, många fabriker och vigtig handel; mindre handelsstäder äro: **Anklam**, **Demmin**, **Pasewalk** och **Stargard**; hit räknas också barne **Wollin** och **Usedom** med staden och hamnen **Swinemünde**. — 2) Området för Styrelsen i **Stralsund**, innefattande det sedan 1648 Swenska **Vorpommern**, som 1815 afsträddes till Preussen, med städerna: **Stralsund**, hwars handel, sedan denna stad af Sverige afsträddes, nästan alldeles förswunnit, har 15,000 invånare; **Greifswald** med 8500 invånare och Universitet (stiftadt 1456); **Wolgast**, wid Peene, med 4000 invånare, hamn, handel. Hit hör äfwen ön **Nügen**, Tysslands största ö, med utmärkt wackra trakter, men till sin gestalt högst oregelbunden, af hafwet djupt insuren; här finnes det bekanta kruitberget **Stubbenhammer**, staden **Bergen**, samt Tysslands nordligaste spets, **Arkona**. — 3) Området för Styrelsen i **Röslin**, med städerna: **Röslin**, som har 5600 invånare; **Kolberg**, med 6000 invånare, hamn, fabriker och handel, samt stark fästning; **Nügenwalde**, med 3600 invånare, hamn, skeppswarf, sjöhandel och sjöbad; **Stolpe**, med 6000 invånare, fabriker och sjöhandel.

V. **Schlesien**, innefattande nästan hela det gamla Schlesien, en del af Ober-Lausitz, Neumark och Grefskapet **Glatz**, ett till en del flogrift och bergigt land, men som äfwen äger många fruktbara slätter med idoge inbyggare. Här märkes: 1) Området för Styrelsen i **Breslau**, med städerna: **Breslau**, en af Tysslands viktigaste handelsstäder, Schlesiens hufwudstad, har många fabriker och drifwer ganska betydlig handel, Universitet med stort Bibliothek, 93,000 invånare; **Brieg**, med 11,000 invånare och ansefliga linne- och klädesfabriker; **Dels**, hufwudstaden i Furstendömet **Dels** och **Bernstadt**, tillhörigt Hertigen af **Braunschweig**, säte för Hertigligen regeringen, 6000 invånare; **Frankenstein**, med 5300 invånare, och **Reichenbach**, med 4200 invånare, idka icke obetydlig fabriksrörelse. **Reichenstein** och **Silberberg**, bergsstäder, wid hwilken sistnämnda finnes den uti klippan utbyggna fästningen af samma namn; **Schweidnitz** med 10,000 invånare, fabriker och fästning; **Glatz**, wid **Reise**, emellan 2:ne befästade berg, gamla och nya fästningen, med 8500 invånare, och manufaktur. — 2) Området för Styrelsen i **Piegnitz**, med städerna: **Piegnitz**, som har många linne- och yllefabriker samt 10,000 invånare; **Hirschberg**, vigtig bergs-handelsstad och fabriksstad med 6700 invånare; **Bunzlau**, med ett seminarium för skollärare, fabriker och 5000

inwånare; **Goldberg**, fabriksstad med 6300 inwånare; **Großglogau**, wid Oder, med fästning, fabriker och 10,000 inwånare; **Sagan**, hufwudstad i Furstendömet Sagan, säte för den hertiglīga regeringen, 4800 inwånare; **Grünberg**, fabriksstad med 10,000 inwånare; **Görlitz**, säte för Oberlausitzska wetenskapsfamsfundet, wigtiga klädes- och linnefabriker, 11,000 inwånare; **Lauban**, med åttstillige manufakturur och 4800 inwånare; **Wahlstadt**, (fältslag 1813). — 3) Området för Styrelsen i Oppeln; der märkes släderne: **Oppeln** wid Oder, med ett fällskap till Bistötzelns fullkommande, samt 6000 inwånare; **Neisse**, befäst stad wid floden af samma namn, med 10,500 inwånare, åttstillige manufakturur, timmer- och spanmålshandel; **Kosel**, befäst stad wid Oder med 3600 inwånare; **Natibor**, med ylle- och linnefabriker samt 5500 inwånare.

VI. **Posen**, en del af det forðna Polen, ett till större delen slätt land, som innefattar: 1) Området för Styrelsen i Posen, med släderne: **Posen**, sätet för Sverpresidenten i Provinzen, har läder- och tobaksfabriker, handel, 36,000 inwånare; **Pesno** eller **Pissa** med 7700 inw.; **Fraustadt**, med 6000 inw., **Rawicz** (Räwisch), med 8000 inw., **Krotoszyn** (schin), med 6000 inw., idoge fabriksläder. — 2) Området för Styrelsen i Bromberg, med släderne: **Bromberg**, som har 7000 inw., fabriker och handel, samt **Gnesen**, med 6000 inwånare, der forðom Konungarne i Polen blefwo krönte.

VII. **Sachsen**, innefattar Altmark, Hertigdömet Magdeburg, Furstendömet Halberstadt samt delar af forðna Konungariket Sachsen, äfwen som något af forðna fria Riksstadens gebiet. Landet är för det mesta slätt och fruktbart med sköna skogar, men hopfickadt emellan andra Staters områden. Hit hörer: 1) Området för Styrelsen i Merseburg, med släderne: **Merseburg**, wid Saale, som har en berömd Domkyrka, ölbryggerier och 8600 inwånare; **Lützen**, bekant af flera fältslag, isynnerhet 1632, då K. Gustaf II Adolf der stupade; **Halle**, wid Saale, som har Universitet (stiftadt 1694 och med det Wittenbergiska förenadt 1817), flera lärda famsund, stort saltwerk, 25,000 inwånare, samt flera fabriker; **Eisleben**, Bergsstad, med 7000 inwånare, Luthers födelseort; **Naumburg**, fabriksstad, med 9900 inwånare, handel och winnförsel; **Zeitz**, wid Elster, med 7800 inwånare och många fabriker; **Weissenfels**, wid Saale, med 6000 inwånare, åttstillige fabriker och ett slott, som begagnas till kasern; **Torgau**, wid Elben, befäst stad, med 7000 inwånare, fabriker, steppsbyggeri, handel och winodling; **Wittenberg**, före 1817 Universitetsstad, med monument öfwer Luther, som här började sin Ryrkoreformation, 7000 inwånare; **Mühlberg**, wid Elben, (fältslag 1547), här äro äfwen belägne de i krigshistorien bekante byarne **Rosbach** (fältslag 1757) och **Auerstadt** (fältslag 1806); **Altzanstadt** (fred 1706); hit räknas ock Gresskapet **Stolberg**. — 2) Området för Styrelsen i Magdeburg, med släderne: **Magdeburg**, befäst stad wid Elben, som har 45,000 inwånare, många fabriker, betydlig handel, och en gammal berömd Domkyrka; **Halberstadt**, med 18,500 inwånare, wac-

ter Domkyrka och åtskillige manufaktururer; **Quedlinburg**, wid Bode, med 12,500 invånare, f. d. hufvudort i ett Lutheriskt Stift, hwars Abbedissa war Tytt Riksfurstinna; **Nischersleben**, med 9000 invånare och ansefliga ylle- och linnefabriker; **Stendahl**, fordom hufvudstaden i Altmark, med wiktiga fabriker och 6000 invånare; **Tangermünde**, wid Tangers utlopp i Elben, med 3700 invånare, idlar skeppsbyggeri och sjöfart; **Salzwedel**, med 6400 invånare, fabriker och handel; **Gardelegen**, med 5000 invånare och stora bryggerier; **Werningerode**, Grefskap, tillhörigt Grefwen af Stolberg Werningerode, med staden af samma namn. — 3) Området för Styrelsen i Erfurt, hwarest märkes städerna: **Erfurt**, wid floden Gera, befäst, har 25,000 invånare, flera handa fabriker, en präktig Domkyrka med en ofantligt stor flocka; **Nordhausen**, med 10,000 invånare, hwilka idla handel med spanmål och bostap; **Mühlhausen**, wid Unstrut, med 10,000 invånare, som drifwa fabriksrörelse och handel; **Langensalza**, wid Salza, med 6700 invånare, swafwelbad, fabriker och betydlig spanmålshandel; alla dessa 3:ne sistnämnde städer woro fordom fria Riksstäder.

VIII. Westfalen, som innefattar fordom Hertigdömet Westfalen, Furstendömena Minden, Paderborn, Münster, Salm, Siegen, Kornei samt åtskillige Grefskap och mindre besittningar, är ett dels slätt dels bergigt land. Hit hörer: 1) Området för Styrelsen i Münster, med staden: **Münster**, wid floden ~~Weser~~, som har en berömd Domkyrka och 22,500 invånare. Inom detta område finnas flera Furstliga besittningar. — 2) Området för Styrelsen i Minden, med städerna: **Minden**, wid ~~Weser~~, är befäst, har en stor Domkyrka och 7700 invånare, som drifwa sjöhandel (såltslag 1759); **Paderborn**, der Paderfloden upptrinner under hellska Domkyrkan, 6300 invånare; det war i gränskapet af Paderborn, som är 9 de Romerske Legionerne under Varus, blefwo slagne af Cheruserne; **Bielefeld**, med 6300 invånare och wiktiga linne-manufaktururer. — 3) Området för Styrelsen i Arnberg, med städerna: **Arnsberg**, litten och obetydlig; **Hamm**, med linne-manufaktururer och 5300 invånare; **Iserlohn**, med 6200 invånare och wiktiga metallfabriker; **Soest**, med 7700 invånare och en Domkyrka, samt **Dortmund**, med 5000 invånare, fabriker och handel; Grefskaperna **Witgenstein** och **Vimburg**.

IX. Jülich, Kleve och Berg, innefattande Hertigdömet Berg, Kleve, Jülich, Geldern, Furstendömet Moers, delar af Erftstiftet Köln, Stiftet Essen och Werden, Herrskapet Homburg och Gimborn*) och inbegripande nedra Rhens gebiet ända till Nederländska gränsen, hwaraf norra delen är slätt, men den sydliga delen bergig. 1) Området för Styrelsen i Düsseldorf, med städerna:

*) Preussiska Rhenprovinserne omfatta gebietet af icke mindre än 82 fordom Rikshänder, hwilka genom Riksfurstendömet och Wienerkongressen, dels helt och hållet förswunnit, dels förlorat sin oafhængighet.

Düsseldorf, en skön stad vid Rhen, med god hamn, vigtig handel med vin, samt 30,500 invånare; **Elberfeld**, med 35,000 invånare, kalladt Tyfflands Lyon, vigtiga linne-, siden- och spetsfabriker, och en betydlig handel; **Barmen**, med 28,000 invånare, samt en mängd fabriker; **Lennepe**, med 5400 invånare, manufakturver och handel med Rhenstift och Moselvin; **Solingen**, med 3800 invånare, jern- och stålfabriker (förträffliga wärj-klingor); **Kleve**, med flerahanda fabriker och 7500 invånare; **Besel**, starkt beväst, fabriker och handel, 11,000 invånare; **Duisburg**, med 5400 invånare, hvarjehanda fabriker, handel på Nederländerne; **Mülheim vid Ruhr**, 6500 invånare, som drifwa handel med stenkol och manufakturprodukter; **Krefeld**, med blomstrande sidenfabriker, 13,500 invånare och ansenlig handel (fältfl. 1758). — 2) Området för Styrelsen i Rön, med städerna: **Rön**, (Fr. Cologne), som har 63,000 invånare, en vigtig handelsstad vid Rhen, hufvudupplagsorten för Rheniska winerne, med många fabriker för det bekanta Van de Cologne; **Bonn**, med Universitet och 12,000 invånare; **Mühlheim**, vid Rhen, med fabriker och handel samt 4000 invånare.

X. Storhertigdömet Neder-rhen, som innefattar delar af Erkebiskopsdömet Rön, Hertigdömet Jülich, Erkebiskopsdömet Trier, Pfalz, Grefskapet Saarbrück samt flera andra smärre Provinser och Riksstäder. Landet är en höjlsätt, i anseende till fruktbarheten mycket olika; trakterne och dalarne omkring floderne äro isynnerhet fruktbare, och många bland dem, t. ex. dalarne vid Rhen och Mosel, äro de skönaste i hela riket. Hit hörer: 1) Området för Styrelsen i Koblenz, med städerna: **Koblenz**, vid västra Rhenstranden, som har 16,000 invånare, hvilka drifwa betydlig handel med vin, qvarnstenar och stenkol; **Kreuznach**, med förträffliga lädergarfverier, 2:ne saltwerk, och 7600 invånare; **Weglar**, läte för den fordua Rikskammarrätten; **Ehrenbreitstein**, fästning. — 2) Området för Styrelsen i Aachen, med städerna: **Aachen**, (Fr. Aix la Chapelle), som har 40,000 invånare, en stor Domkyrka der fordom Tylla Kejsarne kröntes, många fabriker, betydlig handel, mycket besökt warmbad (fredsslut 1668 och 1748, kongress 1818), samt **Jülich**, med 3000 invånare och fästning; **Eupen**, med vigtiga klädesfabriker och 10,000 invånare; **Malmédy**, vid Marchfloden, med de vigtigaste garfverier och läderfabriker i riket samt inemot 4000 invånare. — 3) Området för Styrelsen i Trier, med städerna: **Trier**, i en skön dal vid Mosel, en urgammal stad, som har 17,000 invånare; **Saarlouis**, vid Saarfloden, beväst stad, som har 4500 invånare, i stadens gränsskap finnas betydliga bly- och jerngrufwor; **Saarbrück**, vid Saar, med 7000 invånare, manufakturver, någon sjöfart och handel.

Furstendömet Neuchâtel, kommer att upptagas uti beskrifningen öfver Helvetien.

Österrike.

Gränser och Storlek. Österrikiska Kejsaredömet*) är sammansatt af flera till naturbeshaffenhet och inbyggare ganska olifartade länder, såsom delar af Tyskland, Italien, Ungern, en del af fordnä Polen, samt Slyriska Provinserne; det gränsar i öster till Ryssland och Turkiet, i söder till Turkiet, Adriatiska hafwet, Kyrkostaten, Modena, Parma, Sardiniska landet, i väster till Helvetien och Tyskland, i norr till Tyskland, Preussiska Staten, fria Staden Krakau och Ryssland, samt innehåller omkring 6000 qwadratmil.

Berg och Vatten. De till Österrikiska Kejsaredömet hörande länder äro i allmänhet ganska bergige, endast i norr och öster, i sydvästra Ungern, i Slavonien och Gallizien finner men egentliga slätter. Karpaterne och Böhmska eller Sudetiska bergen omgifwa gränserne, och Alperne med sina många grenar framtränga från Tirolen långt in i Riket. — Landets hufvudfloder äro *Donau*, med des många grenar på norra, och *Do*, på södra sidan af Alperne. Vid norra gränserne uppspringa: *Elbe*, *Oder*, *Weichsel* och *Dniester*. Riket är desutom försedt med flera Inssjöar, äfwen som med åtskillige segelbara kanaler.

Inbyggare, Naringar och Handel. I afseende på Österrikiska Kejsaredömet's inbyggare gäller desamma som nämndes om Preussarne, ty Österrikiska Staterne äro bebodde af så många olika Nationer, Tyskar, Polackar, Ungrare, Judar, Armenier, Greker, Italienare, Fransmän o. s. w., att man icke kan för dem bestämman någon gemensam nationalkarakter. Inbyggarnes antal stiger till något öfwer 36 millioner. — Produkterne äro mångfaldige. De många bergen lemna allehanda metaller: Guld, Silfwer, Dwickilsfwer, Koppar, Bly, Zern, o. s. w. Bostapsstötelsen drifwes i åtskilliga provinser med mycken framgång. Spanmål, Majs, Ris, samt allehanda frukter fås äfwen i öfwerflöd. Silkes-afwel, winstötelsen och bistötelsen lemna också icke obetydlig aflastning. Fabrikerne blifwa allt mera blomstrande. Inrikes handeln är anseelig, och den utrikes, isynnerhet med Turkiet, liflig.

Den herrskande Religionen är den Katholska; men likwäl tålas Protestanter och andra Religionsförwändter, hvilka alla njuta fri religionsöfning. Wetenskaper och konstier äro i allmänhet högt aktade, men de förre genom regeringens mistrogenhet mot alla nya upptäckter mindre blomstrande än i öfrige Tyska staterne. **Statsförfattningen** är ärftligt monarkisk, genom ständer något inskränkt i Ungern, hwars Konung Kejsaren är. På fredsfot stiger **Krigsmakten** till 270,000 man och på krigsfot till 750,000 man. Flottan har sin station i Triest, men är af föga betydenhet.

*) Till freden i Pressburg 1806 förde Österrikiske Kejsaren, såsom Tyska rikets öfwerhufvud, titel af Romersk Kejsare, hwilken wärdighet, i senare århundraden, utslutande wärit fastad wid detta hus.

Landets indelning. Österrikiska Monarkien består af följande Stater: 1) Tyska Arfländerne, tillika med Konungariket Syrien. 2) Konungariket Gallizien. 3) Ungeriska Staterne, tillika med Konungariket Dalmatien. 4) Lombardisk-Venetianska Konungariket.

A) **Tyska Arfländerne**, eller Kejsardömet's Tyska landskaper, äro bergiga, nästan öfverallt omgifne af bergskedjor. Emellan bergen finnas många vidsträckt dalar; den sydliga delen har ett wildt utseende och är uppfyllt af morasser. Inbyggarnes antal stiger till omkring 12 millioner, hvilka hänföras till twenne hufvudklasser: egentliga Tyskar och Slawer (de sistnämnde utgöra öfver 5 millioner och bebo Böhmen, Mähren, Steiermark, Kärnten och Krain); desutom uppehålla sig omkring 80,000 Judar i denna del af riket. Tyska arfländerne utgöras af följande landskaper:

1) **Erkehertigdömet Österrike**, en bördig dal, emellan Böhmska bergen och de så kallade Noriska Alperne, som genomflöres af Donau, med wida öfver 2 millioner inbyggare. Det innefattar: a) Österrike nedan om Ens, (Nedra Österrike), eller östliga delen, hwarest befinner sig hufvudstaden för alla Österrikiska staterne och Österrikiske Kejsarens residens **Wien** (belägr. 1529, 1683; fred 1735; kongress 1815), öfver 2 Svenska mil i omkrets, bestående af den egentliga staden, som är befäst, och 34 förstäder, bland hvilka Leopoldstadt är den förnämsta. Bland denna stads märkvardigheter äro: den göthiska S:t Stephans Metropolitankyrka med ett torn af 213 alnars höjd; Kejsarl. Residensflottet med ett bibliotek af 360,000 band och 12,000 manuskript; Belvedere, ett Palats med en förträfflig samling af målningar; Universitet (stiftadt 1365); Akademien för de sköna konsterna; Fabrikerne äro utmärkt wiktiga, och Wien, som är sätet för alla rikets högre Kollegier, är äfwen medelpunkten för Österrikiska handeln; inwånarnes antal stiger till 349,000; Augarten och Prater, bekanta lustställen, äro belägne i förstaden Leopoldstadt. Här märkes för öfrigt: Lustflotten **Schönbrunn**, (fred 1808) och **Pagenburg**; Städerna: **Neustadt** med en Militär-Akadem, 11,000 inwånare, och **Hainburg**, med den största tobaksmanufaktur i Riket; **Aspern** och **Gödingen**, byar, samt **Deutsch-Wagram**, en liten stad, märkwardige genom blodiga slagtingar under året 1809. — b) Österrike öfwan Ens (Öfra Österrike), med städerna: **Vinz**, som har flera fabriker och bland dem en stor klädesmanufaktur, hwilken drifwes för Kejsarens räkning, samt 24,000 inwånare; **Salzburg**, Erkebiskopsäte, Kejsarligt slott, präktig Domkyrka, fabriker och handel, samt 11,300 inwånare och den bredwid liggande fästningen **Hohensalzburg**; **Steyer**, med 10,000 inwånare och stora metallfabriker; **Ens** och **Wels**, mindre städer med åtskilliga fabriksinrättningar; **Braunau**, fordom en gränsfästning. I denna provins finnas de rikaste saltgrufwor.

2) **Hertigdömet Steiermark**, ett bergigt och skogbewärdt landskap söder om Österrike; med 925,000 inbyggare och Städerne;

Grätz, wid floden Muhr, som har Universitet (stiftadt 1827) samt 42,000 inwånare, en vigtig handels- och fabriks-stad; **Leoben** (freds-pref. 1798). **Marienzell**, bekant wallfartsort. 76

3) **Konungariket Illyrien**, upprättadt år 1816, med 1,190,000 inbyggare, bestående af Hertigdömena **Kärnten**, **Krain**, Gubernementet **Triest**, en del af Österrikiska **Friaul**, Österrikiska och Venetianska **Istrien**, en del af **Kroatien** och några öar, beläget söder om **Steiermark** ända till **Adriatiska hafwet**, och uppfyllt af berg, som äro rika på metaller; wid kusten är ett Italienskt klimat. Det räknar 1,180,000 inbyggare och innesattar: 1) Gubernementet **Laybach**, som utgöres af de forna Hertigdömena **Kärnten** och **Krain**, och har städerna **Laybach** eller **Lublana**, hufvudstaden uti Illyrien, fordom i Hertigdömet **Krain**, med 12,000 inwånare; **Klagenfurt**, fordom hufvudstaden i Hertigdömet **Kärnten**, med 19,000 inwånare och betydlig handel; **Idria**, bergstad, med rika quicksilfver-grufwor. Här finnes äfwen den märkwärdiga **Birkniger-sjön**, som en del af året uttorkar, så att på botten af densamma kan fördras Hirs och foderwårter. — Gubernementet **Triest**, med städerna: **Triest**, be-fäst, den vigtigaste handelsstaden i riket, med många fabriker och 50,000 inwånare, hamnen besökes årligen af omkring 8000 fartyg; **Capo d'Istria**, på en ö med 5700 inwånare, stor hamn med citadell, betydlig winhandel; **Novigno**, på en halfö uti **Adriatiska hafwet**, med 2:ne förträffliga hamnar, skeppswarf, fiskerier, handel med win, fisk, olja, 9600 inwånare; **Görz**, med åttskilliga läroanstalter, vigtiga sidenfabriker och 9000 inwånare; värne **Cherso**, **Cesero** och **Beglia**.

4) **Grefskapet Tirol** (Tyrol), öfwer allt uppfyllt med höga fjellar, hwilkas spetsar betäckas af ewig snö, med mellansiggande warma dalar. Inbyggarna, omkring 830,000, äro Tyfkar och kände af sin tillgifwenhet för Österrikiska Kejsarehuset *). I detta Furstendöme finnas Städerna: **Innsbruck**, på alla sidor omgifwen af höga berg, med Universitet (stiftadt 1826), betydlig rörelse och 11,000 inwånare; **Kufstein** eller **Geroldstein**, bergfästning; **Brigen**, nu mera en mindre stad, hwars inwånare idka winhandel, **Trident**, med 12,000 inwånare och vigtig handel (**Tridentinska** Kyrkomötet från 1545—1563); **Boken** eller **Bolzano** ej obetydlig handelsstad med 7580 inwånare; **Moveredo**, med betydliga sidenmanufakturver och 17,500 inwånare. Hit höra äfwen de så kallade **Borarlbergiska Herrskaperna**.

5) **Konungariket Böhmen**, en stor, nästan fyrkantig bergdal, emellan **Erzgebirge**, **Riesengebirge**, **Böhmiska** och **Mähriska** bergen, rik på metaller. Alla dess floder, af hwilka **Moldau** är den betydligaste, upptagas af **Elben**. Folkmängden stiger till 4,900,000. Här märkes hufvudstaden och fästningen **Prag**, med 107,000 inwå-

*) **Tirolen** kan ej genom sina produkter nära sina inbyggare, hwarföre en stor mängd föder sig genom binäringar. Detsamma är derföre öfver-swämmadt af **Tirolare**, till och med barn, som resa omkring med luftwatten, små handarbeten, o. s. w.

nare, Universitet (stiftadt 1348), stort Kongl. Slott, en Domkyrka, hwari Böhmens Skyddspatron, Nepomuk, finnes begrafwen uti en silfwerfista af 2500 skålpunds wigt, betydliga manufakturver och fabriker, medelpunkten för Böhmska handeln; **Pilsen** med 8000 inwånare och **Budweis** med 7500 inwånare, fabriksstäder; **Karlsbad** och **Töplitz** med berömda hellsobrunnar och warma bad; **Eger**, fästning; **Taukowitz**, **Lowositz**, **Kollin**, **Kulm**, märkwärdige i Krigshistorien.

6) **Markgreffskapet Mähren**, samt Österriska delen af **Schlesien**, emellan Böhmen och Ungern och Preussiska Schlesien, med 2,115,000 inbyggare. Städer: **Brünn**, hufwudstaden och den wigtigaste handelsstaden i Mähren, har 38,000 inwånare; **Olmutz**, handel med linwäfnad och orar, 15,000 inwånare; **Iglau**, fästning och fabriksstad wid Mähriska bergen, med 14,000 inwånare; **Buaym**, med 5600 inwånare och en stor Kejsersl. tobaksfabrik (fältslag 1809). Furstliga Ranniska slottet **Austerlitz** (fältslag 1805). Uti Österriska andelen af Schlesien märkes Städerne: **Troppau** (kongress 1820), hufwudstad som är befäst, har åttstillige fabriker och 12,500 inwånare, hwilka drifwa liflig handel, samt **Teschau**, med 6600 inwånare, som idka fabriksrörelse och handel (fredsslut 1779).

B) **Konungariket Gallizien** eller en del af fordua Konungariket Polen, förwärfwad genom detta rikets delning emellan Ryssland, Österrike och Preussen, en högsått, rik på säd: endast wid sydvästra gränsen och i det dithörande **Bukowina**, är landet genomsturet af Karpathernes sido-åsar. I dess nordliga del upprinner **Weichseln**, och i dess sydligare **Dniestern**. Inbyggarne, 4,500,000, äro till större delen Slawer. Städer: **Lemberg**, Guvernörens residens, med Universitet (stiftadt 1784), många fabriker, betydlig handel och 58,600 inwånare; **Brody**, med 20,000 inwånare, deribland 11,500 Judar, samt ansenlig handel; **Wieliczka** (Willschka) med de wigtigaste bergssalt-tillgångar i Europa; **Tarnopol**, med 10,000 inwånare och åttstilliga läroanstalter. — I Bukowina märkes hufwudstaden **Czernowiz** (Tschernowiz); med 7000 inwånare och icke obetydlig handel.

C) **Ungerska Staterne** utgöra den widsträcktaste delen af Österriska monarkien, med de största slätter i Europa; endast i norr och wester finnas berg. — Konungariket Ungern innefattar, i sin widsträcktaste bemärkelse, icke blott det egentliga **Ungern**, utan äfwen **Slavonien**, en del af **Kroatien**, **Siebenbürgen** och **Dalmatien**, med en folkmängd af öfwer 15 millioner, öfwer hwilka länder Kejsaren af Österrike regerar såsom Konung af Ungern, och der hans makt är inskränkt af Ständer och Rikslagar. — Det egentliga Ungern genomströmes af Donau, med dess många grenar, utaf hwilka de märkwärdigaste äro: **Theiss** (utmärkt fiskrik), **Sau**, **Drau**, **Muhr**, **Raab**. Dessutom finnas, utom de betydligare, **Balaton** och **Neusiedler See**, många smärre sjöar och träsk. Klimatet är warmt, när man undantager norra delen. Landet är särdeles rikt på Mineralier (såsom Guld, Silfwer, Koppar, Jern, Bly, Dwidksilfwer), mångahanda sädesslag samt ädla winsorter. I de stora stogarne finnas en talrik skara af wil-

da djur, Björnar, Bargar och några få Urovar. Inbyggarna, af flera särskilda Nationer, stiga till ett antal af 9 millioner. De egentlige Ungarne äro en Finskt folksam, slitig och arbetsam. De lägre folkskasserna och många af den derwarande talrika adeln äro ganska okunnige och ohöfsade. De sätta ett högt värde på sina gamla rättigheter, sedwanor och författningar. Det egentliga Konungariket Ungern indelas i Öfra och Nedra Ungern, samt i 4 kretsar. 1) Nedra Ungern: a) Kretsen på denna sidan Donau, har städerne: Ofen eller Buda, i en skön trakt wid Donau, med 30,000 invånare, präktigt Kongl. flott, fabriker, starkt beväst, Ungerns nu warande hufvudstad; Pesth, på östra stranden af Donau, med 60,000 invånare, Universitet (stiftadt 1635), fabriker, medelpunkten för hela Ungerns handel; Presburg, wid Donau, med 38,000 invånare, som drifwa betydlig handel, fordom Ungerns hufvudstad och der Ungeriska Konungarne nu trönas (fredslut 1805); Theresianopol eller Theresienstadt, med stark bostaps-handel och 30,000 invånare; Keesemet, med betydlig handel, winodling och 32,000 invånare; Neusohl, bergstad, med 10,000 invånare och betydlig handel med jernwaror; Schemnitz, stor bergstad med 20,000 invånare och högst wigtiga guld- och silfwergrufwor; Kremutz, med 5500 invånare och rikhaltiga guld- och silfwergrufwor; Bentha (fältslag 1696). b) Kretsen på andra sidan Donau (emellan Donau och Drau), har städerne: Oedenburg, nära Neusiedlersjön, med 12,000 invånare, wigtig winstötsel och betydliga stenolsgrufwor; Komorn, beväst stad, med betydlig handel och 19,000 invånare; Raab, med 16,000 invånare och liflig spanmåls-handel; Stuhlweissenburg, med 20,000 invånare, yllefabriker, winodling, der fordom Ungeriska Konungarne tröntes; Günzburg, med 11,500 invånare, som odla ett utmärkt win och tobak, betydliga stenolsgrufwor. Byn Mohacz, märkwärdig för Turkarnes seger 1526 och nederlag 1687. — 2) Öfra Ungern: a) Kretsen på denna sidan Theiss (norr om floden), har städerne: Erlau, Erkebiskops-säte med ypperliga winberg och 18,000 invånare; Kaschau, med 12,000 invånare, som handla med tobak och win, starkt beväst; Eperies och Tokai, berömda för sitt win. Wid byen Scilicze finnes en underjordisk grotta, som är warm om wintern och beklädes med is under varmaste sommarn. b) Kretsen på andra sidan Theiss (öster och söder om floden), har städerne: Debreczyn (Deberthsin), en af Ungerns wigtigaste fabriks- och handelsstäder med 50,000 invånare; Szegedin, wid Theiss, wigtig handelsstad med fästning och 32,000 invånare; Groß-Wardein, en starkt beväst stad, som har warm bad och 16,000 invånare, hwilka idka betydlig winodling. En del af denna krets utgör det så kallade Banatet, med staden Temeswar, som har 13,000 invånare och fästning, sätet för Banatiska Generalbefälet. — 3) Storfurstendömet Siebenbürgen är på alla sidor omgifwet och genomflurit af bergsträckningar. Största floden är Maros, som upptages af Theiss. Inbyggarna äro 2 millioner, af blandad härkomst, efter hwilka det indelas i Ungarnas land, Szeklernes (gräns-

waktarnes) land, och i Sacharnes land. Här märkes städerna: **Klausenburg**, hufvudstaden för Siebenbürgska Ungern, der landtdagarne vanligtvis hållas, med 20,500 invånare; **Hermanstadt**, andra hufvudstaden i Storfurstendömet, med 16,000 invånare och många märkvärdigheter; **Kronstadt**, med fästning, 30,000 invånare, vigtiga fabriker och handel; **Karlsburg**, fordom **Weissenburg**, med ett citadell, 6000 invånare och det sydligaste observatorium i Europa.

4) **Konungariket Slavonien och Syrmien**, beläget emellan floderne Drau och Sau, är ett wildt, träskfullt land med 620,000 inbyggare; den förnämsta derwarande staden är **Esseg**, wid floden Drau, med 9500 invånare, sidenfabriker, nederlagsplats för pelsverks-handel. —

5) **Konungariket Kroatien**, wid floderne Sau och Drau; inbyggarna, till antalet 1 million, äro Slaver. Här märkes staden **Agram**, wid Sau, med 18,000 invånare, säte för Ståthållaren i Slavonien och Kroatien, har liflig handel med tobak och spanmål; äfvensom befästa staden **Varasdein**, wid Drau, med 7800 invånare. — 6) Un-

gerska kufsländet eller **Ritoralen**, under Guvernementet i Fiume, hvar-est märkes staden **Fiume**, som har åtskilliga fabriker, betydlig handel och 8000 invånare. — 7) **Militärgränsen** kallas den landsträcka, som går längs åt den egentligen Ungeriska, Siebenbürgska, Slavoniska och Kroatiska gränsen. Alla bönderne äro der Soldater, och äro förbundne hålla wakt wid Turkiska gränsen. Inbyggarnes antal på denna landsträcka sliger till öfver 1 million, hwaraf 100,000 äro wappenföra. Militärgränsen delas i den Kroatiska, Slavoniska, Banatiska och Siebenbürgiska. Här märkes: **Peterwardein**, wid Donau, vigtig fästning (fästslag 1716); **Carlswik** wid Donau, med 5800 invånare och winodling (fredslut 1699); **Semlin**, på högra Donaustranden, belägen nära Sauflodens mynning, medelpunkten för handeln emellan Wien och Constantinopel, och en nederlagsplats för Tyska och Turkiska waror, med 8500 invånare.

8) **Konungariket Dalmatien**, en smal kuststräcka och skärgård, längs åt Adriatiska hafwet, med 370,000 inbyggare, hvilka äro af blandad härkomst. Städer: **Bara**, landets hufvudstad, befäst, har 6400 invånare, handel och fabriker; **Spalato**, med 10,000 invånare och åtskilliga fabriker, nederlagsort för turkiska waror, som affändas till **Benedig**; **Ragusa**, som har ypperlig hamn, 8000 invånare, siden- och läderfabriker, anseelig handel, war fordom republik; **Cattaro**, befäst stad, med den förnämsta hamn wid Adriatiska hafwet. Bland de kring kusten warande äro märkes: **Brazza**, som producerar olja, win och frukter, har 12,500 inbyggare; **Pessina** (Paros), med stön mar-mor, 9000 inbyggare, hvilka idka bostapsstöfvel, spanmåls- och winodling; **Lissa**, med 2500 inbyggare, som lefwa af fiskeri; **Curzola**, (Corcyra) med 6500 inbyggare, skeppswarf, winodling; **Milit** (Melida), med 1000 inbyggare.

D) **Ombyrdisk-Benetianska Konungariket** hör egentligen till Italien, men sedan 1815 under Österrikiskt wälde, ett bördigt slättland, hwars södra gräns bildas af Poströmmen. Inbyg-

garne's antal stiger till 4,500,000. Landet fördelas: 1) Guvernementet **Mailand** med hufvudstaden **Mailand** eller **Milano**, som är belägen på en stor herrlig slätt, emellan Tessino- och Adda-floderne, har 146,000 invånare; präktig Domkyrka, en af de största kyrkor i werlden, det stora Ambrosianska Biblioteket, stora Theatern, den präktiga Circus i antik stil; stadens handel och manufakturverksamhet äro högst viktiga. Städerne: **Pavia**, vid Ticino, fordom hufvudstaden i Longobardiska riket, med 23,500 invånare och Universitet (stiftadt 1361), handel och skeppsfart (fältslag 1625; der Frans I blef fången); **Como**, vid Comosjön, med 16,000 invånare, i en förtjusande nejd, rik på vin och olja; **Cremona**, vid Posloden, med fästning och 27,000 invånare, här försärdigas de mest berömda musikaliska instrumenter, isynnerhet Violiner; **Vodi** (Napoleons första seger 1796), med 16,000 invånare, i dess granskap tillredes Parmesan-osten; **Mantua**, med en af Europas starkaste fästningar, läder- och sidenfabriker, betydlig handel, 27,000 invånare; **Brescia** har 29,000 invånare, viktiga gewärks-, jern- och stålfabriker; **Bergamo**, med 30,500 invånare, klädes- och sidenfabriker samt en af Italiens mest besökta marknader. **Cassano** och **Marignano**, märkvärdige i frigshistorien. — 2) Guvernementet **Venedig** med hufvudstaden **Venedig**, belägen på 72 större och mindre öar uti en vil af Adriatiska hafvet, hvarföre staden är genomfuren af flere kanaler, öfver hvilka 450 broar äro slagne; staden har många arkitekturens mästerverk, ett stort bibliotek med många handskrifter, stor arsenal, och bland dess fabriker utmärka sig isynnerhet glas- och spegelfabrikerne; ehuru staden har 24,000 hus, utgör invånarnes antal likväl blott 115,000. Städer: **Padua**, vid floden Bacchiglione, i en stön och fruktbar trakt, med 38,000 invånare, talrika palatser och ett Universitet (stiftadt 1228); **Vicenza** (Witschenza), vid nyssnämnde flod, med sidenfabriker, många stöna palatser och 32,000 invånare; **Verona**, med 7600 invånare; **Treviso**, fabriksstad, 14,000 invånare; **Vassano** vid Brenta, med 11,500 invånare, en mängd kyrkor med många mästerverkliga målningar, många fabriker, det fordom bekanta Remondinska boktryckeriet, betydlig vinodling (fältsl. 1796); **Verona**, befäst, vid Etsch, med 58,000 invånare, i hvars granskap betydliga marmorbrott finnas, hvarföre och de flesta husen i staden äro uppförda af marmor, många fabriker samt betydlig transitohandel; **Udine**, med 18,000 invånare, fabriker och handel; **Belluno**, med 9800 invånare, fabriker, handel med trävarke, koppargruswor; **Feltre**, med 4500 invånare och jernverk. Byarne **Campo Formio** (fredslut 1797), **Arcole** (fältslag 1796), **Rivoli** (fältslag 1797). — Besittningarne, tillhörande sidolinien af Österrika huset, uti Italien, Toscana, Modena, Massa och Parma, stola blifwa upptagne vid beskrifningen öfver Italien.

Helvetien eller Schweiz.

Gränser och Storlek. Helvetien gränsar i väster till Frankrike, i norr och öster till Tyskland, i söder till Italien och innehåller omkring 400 qvadrattmil.

Berg och Watten. Schweiz är det högsta bergland i Europa, och kärnan för södra Europas berg; många bergspetsar räcka öfver skyarnas wanliga högd, och äro beständigt med snö betäckte. **Alperne** genomföra landet med otaliga grenar; de sträcka sig ifrån Medelhafvet emellan Frankrike och Italien ända till Turkiet och stilsja Helvetien från Italien. De högsta bergen i denna kedja äro: **Mont-blanc** (14,676 fot högt) hörande till de så kallade Penninska Alperne, **Ortles**, som hörer till Rhätiska Alperne är näst Mont-blanc de högsta (14,666 fot), **Mont Rosa**, **Stora St Bernhard** (Bonaparte 1800), **Finsteraarnhorn**, **Jungfrau**, **Schreckhorn** och **Furca**, öfver 10,000 fot höge. **St Gotthard**, icke fullt 10,000 fot högt, är medelpunkten för Schweizeralperne. Öfver Alperne gå 3 förträffliga vägar, anlagda af Napoleon. — **Jurabergen**, som stilsja Helvetien från Frankrike, äro icke så höga *). — Från de Schweiziska bergen härleda sig en mängd floder, hvilka flyta åt alla wädersfreck; de märkwärdigaste ibland dem äro: **Rhen**, **Rhone**, **Nar**, hwilken sistnämnda faller in i Rhen, och är den förnämsta af helt och hållet inhemsta floderne. Landet är uppfyllt af stöna wattenfall. Schweiz har många insjöar, hwaribland flera äro rätt betydliga och mycket djupa. De största af dem äro **Geneversjön**, wid **Franska**, och **Bodensjön**, wid **Tyska** gränsen. De märkwärdigaste bland de öfrige äro: **Neuenburger**, **Bieler**, **Bierwaldstädter**, **Zuger**, **Zürichersjön** och **Murtner**.

Klimat och Produkter. Klimatet är i allmänhet sundt och luften ren; värman i dalarne är ofta qwäfwande, under det att på bergstopparne hwilar en ewig vinter. I södra Schweiz finnas några dalar, i hvilka luften är högst ofund. Churn ett bergland, är Schweiz likwäl fattigt på metaller, äfwenfom stogarne icke äro särdeles betydliga och jorden i allmänhet föga tjenlig för åkerbruk.

*) Refor i Schweiz äro förbundna med många farligheter. Utom det att wägarne wanligen leda öfver höga klippor och branta djup, hwarest man wid det minsta felslag kan nedstörta i en asgrund, och att man ofta nödgas gå öfwer sprickor i klippor, på broar blott af snö, hvilka hota att brista under den relandes fötter, är man äfwen i fara att begrafsas under snö-laviner. En lavin är en obefristligt stor snöboll. Wid en liten statning i luften, lofnar en liten snömassa på högsta spetsen af ett berg, den föröfkes ständigt af den snö, som densamma under rullningen träffar, och växer slutligen till en stor klump, att den gifwer ett dån såsom åstan, krossar stegar, nedstörtar klippor, fördämmer floder, och begrafsver hela trakter. Af sådane laviner uppkomma, i högt belägna dalar, emellan bergspetsarne, stora och tjocka massor af is, hvilka räcka ifrån ett berg till ett annat, och förwandla hela dalen till ett stort fruset haf, som aldrig uppsmälter. En sådan massa af is kallas en glacier (gletscher) och har utseende af ett haf, som under storm skulle hafwa sammanfrusit. En mängd af sprickor på dessa ismassor, genom hvilka man lätt nedstörtar i stora djup, göra refor derpå farliga. Dattadt all fara och möda wid refor på Alperne, hvilka blott under sommaren kunna företagas, besökas dock dessa berg ofta af främmande.

Inbyggare, Naringar och Handel. Schweizarne hafwa mycket gemensamt med Tyskarne. Luststrecket och en måttlig lefnad göra dem starka till själ och kropp. De hafwa derföre fallenhet för alla konster, som fordra skarpsinnighet och estertanka, och de hinna wärligen en hög ålder. De hafwa ifrån långliga tider tillbaka förwärfwat sig anseende och förtroende för sin redlighet och hafwa derföre blifwit brukade till Regenters lifswakt, till bewakande af deras person. Schweizarne älska framför allt sitt Fädernesland, och öfwerfallas ofta, liksom nästan alla bergsboer, under wissande i främmande länder, af en hemfjuka, som af intet annat än återkomsten till Fäderneslandet kan botas. Inbyggarnes antal räknas till 2,190,000, hwilka till största delen tala Tyska språket; men på gränserne åt Frankrike och Italien, talas bruten Fransyska och Italienska. — Vostapskötselfn *) utgör Schweizarnes hufwudsakliga rikedom. På silke och godt win finnes tillgång, samt frukt i öfwerflöd. Spannmål, lin och tobak frambringas ej tillräckligt för landets behof. — I de norra och westra delarne af Schweiz råder mycken idoghet, och der finnes en stor myckenhet af goda manufakturver för tillverkningar af kläden, ylle- och linnetyger, siden, flor, band, papper, ur, m. m. — Handel drifwes med wostap, smör, ost, samt något win och manufakturwaror.

Statsförfattningen är republikansk. Landet är indeladt i 22 Kantoner, hwilka hwar och en hafwa sin egen, oberoende, mer eller mindre demokratiska eller aristokratiska författning; likwäl äro Kantonerne förenade genom en Riksdag, eller rättare Landtdag (Tagsatzung), hwilken består af Kantonerne Deputerade, och omwärlande uti twerne år på hwarje ställe, hålles i Zürich, Bern och Lucern. Den person som då, på det stället der Landtdagen hålles, innehar högsta werksällande makten (der Schultheiss) är också ordförande wid Landtdagen. En af Kantonerne, Neuchâtel, är under Preussiskt öfwerwælde. — Samtliga Kantonerne manskapskontingent, eller frigs-makt, består af 33,000 man. Helvetien är af Europeiska makterne förklaradt för ett ständigt neutralt land.

Religionen är blandad. I Kantonerne Lucern, Freiburg, Solothurn, Tessin och Wallis är Katholska Religionen den herrskande; den Reformerta bekänna: Zürich, Bern, Basel och Schaffhausen; i de öfrige Kantonerne äro begge Religionerne blandade.

*) Affatferne på bergen äro bewurde med det bästa bete, och hjordarne drifwas dit under sommarn, långt ifrån landtfolkets boningar. Dessa betesplatser kallas *Alper*, hwaraf hela bergskedjan erhållit sitt namn. På *Alperne* äro upprestade hyddor, Sennhätten (Chalais) kallade, ifrån wären till hösten boningar för die Sennen eller Herdarne, hwilka der bereda den bekanta Schweizer-Osten, och lesiwa endast af hjordarnes aftasning. Här finnas Stengetter, hwilka, i anseende till hudarnes värde, mycket jagas, en jagt som är förbunden med många faror och mödor, emedan Stengetterne klättra och hoppa på bergspetarne öfwer de största djup.

Kantonerna äro:

1) **Zürich**, med hufvudstad af samma namn, uti en af berg innesluten dal, wid floden Limmar, besäzt, har ett nyligen anlagdt Univerſitet, goda fabriker, liflig handel, 14,000 inwånare, ett praktfullt Rådhus och en ſtor Domkyrka (fältſlag 1799); **Wintherthur**, wid Rhen, en wäl bygd ſtad med 3500 inwånare, fabriker, handel med win, alun, vitriolſolſa; här märkes äſwen **Lauffen**, der Rhen bildar ett ſtort wattenfall.

2) **Bern**, den betydligaste af Schweiziska Kantonerna, med hufvudstaden af samma namn, wacker bygd på en kulle, på trenne ſidor fringsluten af floden Aar, Univerſitet, 22,500 inwånare, fabriker och betydlig handel; **Hofwyl**, med utmärkte uppsöstrings-anſtalter.

3) **Lucern**, wid Vierwaldſtädersjön, med hufvudstaden af samma namn, ſom har 8350 inwånare, anſenlig handel; **Sempach**, märkwärdig genom Schweizarnes ſeger 1386.

4) **Uri**, med hufvudorten **Altorf**, uti hwars gränſkap Tell föddes. I ſydliga delen af denna Kanton ligger **S:t Gotthards** berget, öfwer hwilket en af hufvudvägarne till Italien är anlagd.

5) **Schwyz** eller **Schweiz**, hwaraf hela landet fått ſitt namn, med hufvudorten af samma namn, ſom har 5000 inwånare; **Brunnen**, der första föreningen ſlutades, 1315, emellan Schweiz, Uri och Unterwalden; **Einsiedeln**, Benediktinerkloſter, dit många wallfarter göras.

6) **Unterwalden**, der hufvudorterna äro **Sarnen**, med 3500 inwånare och **Stanz**, med 4800 inwånare; desutom märkes Abbotſkiſtet **Engelberg**, med ſtort bibliotek.

7) **Glarus**, med hufvudorten af samma namn, ſom har 4000 inwånare; **Näfel** (fältſlag 1388).

8) **Zug**, den minſta af Kantonerna; med hufvudstaden af samma namn, ſom har ſidenfabriker och ſpeditions-handel ſamt 3000 inwånare; **Morgarten** (fältſlag 1315).

9) **Freiburg**, med hufvudstaden af samma namn, wid floden Saane, ett hufvudsäte för Jeſuiterna, med 6200 inwånare, ſamt **Murten**, bekant af Schweizarnes ſeger öfwer Carl den Öſterwe, 1476.

10) **Solothurn**, med hufvudstaden af samma namn, wäl bygd, har 4500 inwånare, wacker Domkyrka, kattunfabriker, nederlagsplats för waror ſom transporterats från Frankrike genom Helvetien.

11) **Baſel**, med hufvudstaden af samma namn, wid Rhen, den första handelsſtaden i Helvetien, med Univerſitet (ſtiftadt 1460), ſilkemannifakturer och berömda pappersbruk, ſamt 16,300 inwånare, uti Domkyrkan hölls det bekanta Concilium (1431—1448).

12) **Schaffhauſen**, med hufvudstaden af samma namn, wid Rhen, med 7000 inwånare, gammalt citadell, handel och fabriker.

13) **Appenzell**, hwareſt märkes: **Serifau**, ſom har 6000 inwånare, hwilka idka fabriksrörelſe och widſträckt handel; **Trogen**, med 2000 inwånare och köpingen **Appenzell**.

14) **S:t Gallen**, med hufvudstaden af samma namn, som har 10,300 invånare, ylle- och linnefabriker, samt vigtig handel.

15) **Graubünden**, med hufvudstaden **Chur**, omgifwen af en romantisk nejd, har 3400 invånare, som drifwa betydlig handel med Italien.

16) **Margau**, med hufvudstaden **Marau**, wid **Marfloden**, som har 3500 invånare, kanongiuteri och vigtiga manufaktur; **Zofingen**, med linnefabriker, säte för **Schweiziska Konstårs- och Militärsällskapet**; det gamla förfallna slottet **Sabsburg**, märkvärdigt såsom **Österrikiska husets** stamort.

17) **Thurgau**, med hufvudstaden **Frauenfeld**.

18) **Tessin**, **Ticino** eller **Welska Schweiz**, med hufvudstaden **Lugano** eller **Lanis** wid **Luganersjön**, med 3600 invånare, goda fabriker och betydlig handelsrörelse; **Locarno**, med Italienskt klimat, i en skön trakt; **Vellenz** eller **Bellinzona**, nederlagsplats för handeln på Italien.

19) **Vaadt** eller **Vaadtland** (**Pays de Vaud**), med hufvudstaden **Vausanne**, nära **Genfersjön**, med **Akademi**, åtskillige samsund till befordrande af lärdom och konst, 10,500 invånare, hvilka sysselsätta sig med winodling och winhandel; staden besökes af många främmande, i anseende till dess förtjusande belägenhet.

20) **Wallis**, med den obetydliga hufvudstaden **Sitten** (**Sion**); **Martignac** eller **Martigny**, nederlagsort för de waror, som föras till och ifrån **Genfersjön** öfver **Stora Bernhard**; **Veuf**, bekant genom de i grannskapet warande warma bad.

21) **Neuenburg** eller **Neufchatel**, med **Grefskapet Valengin**, lyder under **Ronungen** af **Preussen**, men har likwäl en aristokratisk representativ författning och är införlifwadt med edsförbundet. Hufvudstaden är **Neuenburg** eller **Neufchatel**, med 4700 invånare, blomstrande fabriker och liflig handelsrörelse.

22) **Genf** (**Geneve**), med hufvudstaden af samma namn, största staden i **Helvetien**, som har 28,000 invånare, **Universitet**, flera lärda sällskap, betydliga biblioteker, vigtiga fabriker; bland hvilka urfabrikerne isynnerhet äro högst betydliga, med anseelig handel (**J. J. Rousseaus** födelseort).

Frankrike.

Gränser och Storlek. Frankrike gränisar i norr till **Tyskland**, **Nederländerne**, **Nordsjön** och **Kanalen**; i wester till **Atlantiska hafwet**; i söder till **Spanien** och **Medelhafwet** och i öster till **Italien**, **Schweiz** och **Tyskland**, samt innehåller omkring 4800 qwadratmil.

Berg och Watten. Frankrikes högsta berg ligga wid gränserne, nemligen **Alperne** mot **Italien**, och **Pyreneerne** mot **Spanien**. Af **Alperne** tillhöra blott få Frankrike, men deremot en stor del af **Pyreneerne**; högsta spetsen **Montperdu** är öfver 10,000 fot. De betyd-

ligare bergsträckningarne inuti landet äro **Sevennerne**, **Jura**, **Bogferne** och **Ardennerne**. — Inom Frankrike löpa fyra hufvudfloder: **Seine**, **Loire**, **Garonne**, hwars nedra del får namnet **Gironde**, och **Rhône**; med **Rhône** förenar sig **Saone**. Härtill kommer **Schelde**, som begynner i det fornda **Picardie**, och faller ut i Nordsjön, samt **Ahe**, hwari floderne **Mosel** och **Maas** utfalla. Inga betydliga sjöar finnas, men flera märkliga kanaler, af hvilka **Syd-kanalen**, som förenar Medelhafvet med det Atlantiska, följande **Garonne**floden, är den märkligaste.

Klimat och Produkter. Klimatet är tempererat, behagligt och helsosamt, naturligtvis warmare i de södra delarne. En plåga för de södra Provinserne är den häftiga nordvästwinden **Mistral** (**Vent de bise**), som om våren gör stor skada på marken och winbergen. Jordmånen är i allmänhet ganska fruktbar, ypperlig för sädesodling, winstöfvel och flera sydfrukter, men wid sydvestra kusten finnas stora hedsträckor, till en del betäckta af flygsand, och wid **Rhône** finnes en stor öde stenlätt kallad **Grav**. Metaller och stenkol finnas på flera ställen. Nordvestra kusten är otjenlig för winstöfvel; Mulbärsträdet och Oliven finnas endast i landets sydligare delar.

Inbyggare, Näringar och Handel. Fransmännen äro den lifligaste nation i Europa; i umgänget muntra, fria och öppenhjertiga, mot främmande som mot bekanta; i planer och handlingar dristiga och widt omfattande; i krig tappra, förslagna och outtröttliga; i wetenskaperne, mindre för det grundliga än för det enkla och lättfattliga; i moder ombytliga, älska mera det enkla och smakfulla än det rika och prålande; använda siudom samma uppmärksamhet på de obetydligaste småsaker, som på de mest widsträckt planer; i passioner häftiga, lätt upprörda, och öfvergå lätt ifrån den ena ytterligheten till en annan; i hög grad intagne af sig sjelfwe och deras land, förena de dock smak och ett fint lefnadsätt med känsla och menniskoförälska; älskande på det högsta det nya och utomordentliga, har denna egenskap hos dem framalsirat de betydligaste upptäckter och de mest förwånande bedrifter. Antalet af Frankrikes inbyggare uppgifwes till något öfwer 33½ millioner, af hvilka största delen hwarken kunna läsa eller skrifa. — Bland näringar böra wi först nämna Åkerbruket (**Mais** i södra delen af landet) och Bostapsstöfveln, ehuru dessa lemna icke betydligt utöfwer landets egna behof. Vergwerken drifwas föga. Wigtigast för utländska handeln äro winer af mångfaldiga slag, silke, olja, salt, sydfrukter, fabrikswaror, såsom sidentyger, spekar, fina ylle- och linnewäfnader, samt allehanda granlåtswaror. Frankrikes inre handel är högst liflig och den utländska ganska betydlig.

Religionen är katolsk, men alla andra kristna Religionsförwandter få fritt och offentligt utöfwa sin Gudstjenst. — **Regeringen** är monarkisk. Konungen utöfwar den werksställande makten, utdelar embeten och wärdigheter, börjar krig och slutar fred, men lagstiftningen och beskattningsrättigheten delar han med ständerne, som utgöres af twenne kamrar, **Pärerne** och de **Deputerades**. **Pärerne** utnämnas

för lifstiden af Konungen, med undantag af medlemmarne utaf Kongl. Familjen och Prinsarne af blödet, som äro fördda Pärer. De Deputerade väljas af Departementernas wälkollegier. Den högsta instansen är Statsrådet, och de publika göromälen ledas af åtta Stats-Ministrar. — Krigsmakten ligger till 400,000 man och flottan består af 280 större och mindre krigsskepp, deribland 40 Linieskepp och 50 Fregatter.

Landets indelning. Före Revolutionen (1789) war Frankrike indeladt i 34 olika Provinser, men sedan år 1790 är Rifet fördeladt uti 86 Departementer, som hwardera styras af Prefekter. Hwarje Departement innehåller 3 till 7 så kallade Arrondissementer eller Distrikter med Underprefekter; Arrondissementerne utgöras vidare af Kantoner och Municipaliteter, under tillsyn af Märes*). Den äldre indelningen är sammanslätad med Landets historia, liksom den nyare med Rifets närwarande Statsförfattning; dessa twänne indelningar måste man således söka att så widt möjligt är förena, ehuru likwiil gränserne för begge gemensamt icke alltid så noga kunna sammanfogas.

A) Norra Provinserne:

I. **Franska Glandern och Sennegan**, numera Departementet **Nord**, en till större delen fruktbar slätt, der säd och lin mycket odlas, och ett icke obetydligt fiske drifwes. (Glandern hörde ända till 1668 till Spaniska Nederländerne). Städer: **Ville** eller **Rysfel**, wid floden Deule, stark fästning, 70,000 invånare, betydliga klädes-, siden-, linne- och spetsfabriker, oljeslagerier, handel med spannmål, tobak, lin o. s. w. **Valenciennes**, wid Schelden, med 20,000 invånare, fästning; batist- och spetsfabriker. **Cambray**, med fästning wid Schelden, 15,000 invånare, hufvudorten för wäfnad af batist, som deraf fått namnet **Cambric** (fredslut 1529). **Donay**, wid Scarpe, med fästning, 20,000 invånare, Universitet, Artilleriskola, oljeslagerier, tapet- och yllefabriker, stark sädeshandel. **Dünkirchen**, starkt befäst sjöstad med god hamn, 25,000 invånare, handel och fabriker. **Turcoing**, vigtig fabriksstad med 15,000 invånare. Fästningar: **Maubeuge**, **Quesnoy**, **Pandreeh**, **Avesnes**, **Condé** och **Gravelines**. **Malplaquet** (fältslag 1709).

II. **Grefskapet Artois**, en fruktbar af floder och kanaler genomfuren slätt, rik på spannmål, bostap, ved och stenkol, med många fabriker; fordom tillhörigt Nederländerne, men år 1640 eröfradt af Fransmännen; numera Depart. **Pas de Calais**. Städer: **Arras**, wid Scarpe, befäst, har goda fabriker, drifwer handel med olja och säd, 24,000 invånare (Robespierres födelseort). **Calais**, befäst sjöstad, med såp- och läderfabriker, betydligt fiske, 11,000 invånare, wanliga öfwerfartsorten emellan England och Frankrike, 20,000 resande räknas årligen. **Boulogne**, befäst sjöstad med välig hamn, 21,000 invånare, linne- och yllefabriker, handel och fisterier, paketbåtsfart emel-

*) Frankrike är desutom indeladt uti 21 Militärdivisioner, med en Öfwer för öfwer hwarje division.

lan England och Frankrike. **St Omer**, wid **Aa**, med 19,000 invånare och viktiga klädesmanufaktur.

III. Picardie, en fruktbar slätt, genomfuren af floden **Somme**, wid hwars södra gräns wärranken upphör att wäxa, innefattande **Depart. Somme**, äfwen som någon del af **Departementet Pas de Calais**, **Dise** och **Nisne**. Städer: **Amiens**, wid **Somme**, de förste Frankiske Konungarnes residens, har en berömd Domkyrka, wiktig handel, betydliga fabriker i ylle och siden samt 45,000 invånare, (fredsl. 1802). **Abbeville**, wid **Somme**, wäl besäst, har ypperliga ylle- och linnefabriker, handel med säd och lin, 19,000 invånare.

IV. Normandie, består till stor del af fruktbara slätter, likwäl saknas ej heller några mindre berg, i södra delen, wid kusten, klipporne **Calvados**. Landet är genomfuret af floder och framalstrar lin och hampa samt en mängd äpplen och päron, hwaraf förträfflig cider beredes. Wadra hästar uppfödas härstädes och betydligt fiske idkas. Landet har sitt namn, af de fordom här bosatte **Normän**. Hit räknas: 1) **Dep. la Manche** med Städerna **St Lo**, som har 9000 invånare och åttifilliga fabriker. **Cherbourg**, som har 17,000 invånare, en genom arbete och konst tilldanad men wiktig hamn, den enda för Franska Orlogsflottan wid Kanalen, steppswarf, fabriker och liflig handel. **Cap la Hogue** (märkw. sjöslag 1692). — 2) **Dep. Calvados**. Städer: **Caen**, wid **Orne**-floden, med 40,000 invånare, Universitet, liflig sjöfart och handel, fiske, samt wiktiga spets- och strumpfabiaker. **Houfleur**, wid **Seine**-flodens mynning, med 9000 invånare, handel och fiserier. **Risieur** med 11,000 invånare samt stora ylle- och linnefabriker. **Salaise**, med 15,000 invånare, fabriker och en af de betydligaste marknader i landet. **Bayeux** med 10,000 invånare och wiktiga spetsfabriker. — 3) **Dep. Orne**, med Staden **Alençon**, wid **Sarthe**-floden, 15,000 invånare, förträffliga spetsfabriker, ylle- och linnemanufaktur, samt i grannskapet jerngrufwor. — 4) **Dep. Eure**. Städer: **Evreux**, med 10,000 invånare och yllefabriker. **Bouviere**, med 9000 invånare och wiktiga klädesmanufaktur. — 5) **Dep. Seine-Inferieure** (**Nedre-Seine**). Städer: **Rouen**, wid **Seine**, en af de största och folkrikaste städer i Frankrike, med omkring 100,000 invånare, Universitet, Erkebiskop och präktig Domkyrka, stor och förträfflig hamn, wiktig handel och betydliga fabriker i linne och ylle; här brändes Jungfrun af Orleans 1430. **Havre de Grace**, wid **Seines** utlopp, med 23,000 invånare, stor hamn, steppswarf, wiktig handel på **Westindien** samt många fabriker. **Dieppe** med 20,000 invånare, (sjöslag 1690), en af de bästa hamnar i Frankrike, sjöbad, wiktiga fiserier, fabriker för spetsar och elfenben samt utrikes handel.

V. Isle France, ett landskap der slätter och kullar med hwarandra omwexla, icke öfwer allt fruktbart, men wäl obladt, beläget på ömse sidor om **Seine**-floden. Hit räknas: 1) **Dep. Nisne**, (hwaras norra del likwäl hör till **Picardie**), med Städerna: **Laon**, besäst, har 7000 invånare, artilleriskola, linne- och strumpfabiaker (sältslag 1814). **St Quentin**, wid floden **Somme**, med 16,000 invånare,

wigtiga fabrikker i linne och bomull (fältslag 1557), samt en bekant kanal. **Bervins** (fredsslut 1598). — 2) **Dep. Dife.** Städer: **Beauvais**, wid floden Therain, med 15,000 invånare samt wigtiga ylle- och linnefabrikker. **Compiègne**, wid Dife, i gränskapet af en stor skog, med 8000 invånare samt ett präktigt Kongl. slott. — 3) **Dep. Seine=Dise**, hwarest märkes: **Versailles**, ända till 1672 blott en by, men sedermera till 1789 residensstad, med 29,000 invånare, ett herrligt slott, en stor och förträfflig park, wägge anlagde af K. Ludwиг XIV, samt derwid belägne lustflotten **Stora och Villa Trianon**, (fredsslut 1783). **Malmaison**, ett slott, på hwilket Kejsarinnan Josefina afled år 1814. **St Cloud**, Slott wid Seinesfloden, fordom Kejsar Napoleons sommarresidens. **Sevres**, köping med berömd porcellänsfabrik. **St Germain en Laye**, med 10,000 invånare, Kongl. Slott (fredsslut 1679). **Marly**, slott med en berömd, nu förfallen, wattenledning. **Rambouillet**, skönt slott samt ett berömdt Merinoshäferi. **Pontoise**, med 5300 invånare, Kongl. Slott och park. — 4) **Dep. Seine**, med rikets hufwudstad **Paris**, en af de största och folkrikaste städer i Europa, belägen dels på trenne öar i Seinesfloden, dels wid båda stränderna af samma flod, med 990,000 invånare; öfwer 2 Swenska mil i omfrets, har 28,000 hus, 39 kyrkor och 90 kapeller, 61 allmänna Biblioteker, 13 Theatrar samt 80 torg och allmänna platser, samt består af 3 delar: **La Ville** på högra Seinesstranden, **La Cité** på öarne och **L'Université** på wänstra Seinesstranden; den äger 10 försåder (bland hwilka **St Antoine** är den märkwärdigaste), samt är indelad i 12 Arrondissementer och 48 Polisdistrikter. **Paris** är till omfretsen mindre än London och mindre wäl byggd, på flera ställen trång och öfnygg, men öfwerträffar London i mängden af präktiga palatser, torg och broar. Uti **La Ville**, eller den egentliga staden, märkes: **Tuillerierne**, en pratfull byggnad, Konungens residens, med den derutanföre warande Karussellplatsen; **Louvre**, ett palats, der Konungarne fordom residerat, men som nu är inrymdt åt **National-Museum** och flera andra inrättningar för wettenskap och konst; de **Elyseiska fälten**, en med träd bewuren allmän promenad, bredwid hwilken det wackra palatset **Elysé Bourbon** är beläget; **Palais-Royal**, en ofantligt stor byggnad, med lysande köpmansbodas, erbjudande all den lyx och yppighet som Parisiska fabrikker och moder har att uppvisa, en verklig tummelplats för den Parisiska werlden; **Börsen**; stora Biblioteksbyggnaden; **Kyrkan St Eustache**; **Stads huset** wid **Greveplatsen**; **Ben-domeplatsen** med den stora segerkolonnen, gjuten af 425 eröfrade kanoner; **Temple**, der den Kongl. familjen satt fången under revolutionen. Uti **La Cité** märkes: **Kyrkan Notre Dame** jemte Erkebiskopliga palatset; **Högsta Domstolens** palats, med det derintill stående fångellet **Conciergerie**, samt det stora sjukhuset **Hôtel Dieu**. Uti **L'Université** märkes: **Naturhistoriska Museum**; **Botaniska trädgården** jemte **Menageriet**; **Slottet Luxemburg**, der Pärskammaren håller sina sessioner; **Palatset Bourbon**, der Deputerade Kammaren sammanträder; **Kyrkan St Geneveva**, som ända sedan revolutionen burit namnet **Panteon**, den

wackra kyrkan i staden, der Voltaire och Rousseau jemte många andre berömda mäns stoft är förvaradt; Kyrkan St Sulpice, på hwars begge torn telegrafer äro anbragte; Hospitalerne Salpetrière och Bicetre. Fjorton bryggor förena stadens hufvuddelar. Paris äger ett berömdt Universitet (stiftadt år 1200), ett Conservatorium för Musik, förträffliga inrättningar för blinda och döfsumma, många lärda sällskap; det herliga Museum i Louvern innefattar mer än 900 antiker, 1200 målningar och 20,000 teckningar, allt af berömda mästare; Kongl. Biblioteket består af 400,000 band och 80,000 manuskript; i Palatset Luxemburg finnes ett stort galleri med målningar; polytechniska skolan är äfwen en inrättning, som gjort sig särdeles känd; desutom finnas en mängd fabriker i synnerhet för lyxartiklar. I sydliga delen af staden finnas de märkwärdiga katakomberne, som förwara benen af öfwer 2 millioner döde; wester om staden ligger Grenellslätten och Marsfältet, äfwen som den så kallade Boulognerstegen, ett mycket besökt lustställe, der den allierade arméen år 1815 hade sitt läger. I granskapet af Paris är köpingen St Denis, i hwars på alderdomsminnen rita Klostertyrka, den äldsta kyrkan i riket, Frankrikes Konungar begrafnas. Vincennes, med 5000 inwånare och ett gammalt slott, som begagnas till fängelse för Statsförbrytare. 5) Dep. Seine-Marne. Städer: Melun, wid Seinefloden, med 8000 inwånare, bomullsfabriker samt handel med ost. Meaux, wid Marne, med 8000 inw. och osthandel. Fontainebleau, med 7000 inwånare och ett stort Kongl. slott, omgifwet af skog, der Franka Konungarne ofta uppehållit sig för att jaga och på hwilket ställe Påwen Pius VII wistades från 1812 till 1814, och der Napoleon affade sig Franka kronan (fredsslut 1679).

VI. Champagne, ett landskap som i norr och söder är bergigt och skogsbewärd, men i öfverigt en slättmark, hwars jordmån består af krita och kalk, tunnt öfversädd med matjord, torftigt försedd med gräs och träd. Här alstras Champagnewinet, och drifwes i öfverigt färf och biffkötsel, äfwen som de der befintlige jerngrufwor och jernmanufakturerna gifwa inbyggarna sin utkomst, ehuru industrien är af föga betydhet. Här märkes: 1) Dep. Ardennes. Städer: Mezières, befäst, på en ö i Maasfloden (belägring 1815). Sedan, wid Maas, med fästning, 12,000 inwånare, arsenal och berömda klädesfabriker (Turennes födelseort). Rocroy, (fältslag 1643), Givet och Charlemont, wiktiga gränsfästningar wid Maas. — 2) Dep. Marne. Städer: Chalons sur Marne, med 13,000 inwånare, yllefabriker, handel med win, säd och ull (fältslag 1792). Rheims, omgifwen af winberg, Franka Konungarnes kröningsstad, ända sedan år 1179 sätet för Frankrikes förste Erkebiskop, med 36,000 inwånare, majestätiskt Domkyrka, betydliga siden- och yllefabriker samt winstötsel och winhandel. Epernay, med 6000 inwånare, i hwars granskap det bästa Champagnewinet växer. — 3) Dep. Aube. Städer: Troyes, wid Seine, med 26,000 inwånare, stor Domkyrka, bomullsfabriker, handel med win och bomullstyger. Brienne, med ett wackert slott och fordom en militärskola, wid hwilken Napoleon uppfostrades (fältslag 1814). — 4) Dep. Haut-Marne (Öfra Marne). Städer: Chaumont, med

7000 invånare, ylle- och linnesfabriker. **Pangres**, med 7000 invånare och åttstillige jern- och stålmanufaktur.

VII. Lothringen (Lorraine), ett till större delen bergigt land, likväl med många fruktbara dalar, som producerar spannmål, frukter och vin, har jern-, koppar- och blygrufvor och hvars industri icke är obetydlig. Hit räknas: 1) Dep. **Maas**. Städer: **Bar le Duc**, med stål- och yllefabriker samt 12,000 invånare. **Verdun**, med fästning och 10,000 invånare samt berömda liförfabriker. — 2) Dep. **Mosel**, med staden **Metz**, en af Frankrikes starkaste fästningar, praktfull Domkyrka, artilleri- och ingenjörskola, handel och manufaktur, 45,000 invånare; samt **Thionville** och **Pongwy** fästningar. — 3) Dep. **Meurthe**. Städer: **Nancy**, vid floden Meurthe, Lothringens gamla hufvudstad, i en skön trakt, omgifven af fullar bewurde med vinrankor, betydliga fabriker och stark handel, 30,000 invånare; **Lüneviller**, vid Meurthe, med skönt slott, 12,000 invånare samt stål- och fayencefabriker (fredsslut 1801). **Toul**, vid Mosel, med 7000 invånare, en gammal fästning och skön Domkyrka. — 4) Dep. **Vosges** (**Wasgau**), med staden **Epinal**, vid Mosel, som har 8000 invånare. **Plombières**, med berömda varma bad.

B) **Westra Provinserne:**

VIII. Bretagne, en halfö, vid kusterne bergig med många wifar, men uti det inre af landet ser man hedar och moraser omwexlande med grönsfande ängar och flogsparker. För sådesodling är ej landet tjenligt, men så mycket mera för boskapskötsel, hvarföre och stark handel drifwes med hästar, oxar och smör. För öfrigt odlas både lin och hampa, äfvensom tobaksplantering idkas. Fisket utgör en vigtig näringsgren, äfvensom någon bergshandtering drifwes; industrien i det inre af landet är icke betydlig, men de widsträckt kusterne lemna tillfälle för en icke obetydlig handel. Här märkes: 1) Dep. **Loire Inferieure** (**Nedre Loire**), med staden **Nantes**, en af Frankrikes wigtigaste handelsstäder, med talrika bomulls- och kattunfabriker och nära 100,000 invånare (Antikva ediktet 1598). — 2) Dep. **Ille-Vilaine**. Städer: **Nennes**, Bretagnes gamla hufvudstad, vid floden Vilaine, med Juridisk höghkola, artilleriskola, ylle- och linnesfabriker, god handel, 39,000 invånare. **St Malo**, befäst sjöstad med hamn, skeppswarf, arsenal, någre fabriker, betydligt ostronfiske, 11,000 invånare. — 3) Dep. **du Nord**. Städer: **St Brieg**, med 10,000 invånare, god hamn, fabriker och handel. **Dinan**, vid Rance, med 9000 invånare, mineralkällor och åttstilliga fabriker. — 4) Dep. **Finistère**. Städer: **Brest**, med 30,000 invånare, starkt befäst, stor och förträfflig hamn för örlogsflootan, af hwilken och större delen här har sin station, arsenal, segeldukfabriker, betydlig sjöfart och fiske. **Quimper**, hufvudstaden i Departementet, befäst, med hamn, sjöfart och 11,000 invånare. **Morlaix**, (**Moreaus** födelseort) med 13,000 invånare, åttstilliga fabriker och handel med lin, hampa och läder. **St Quessant**, märkwärdig genom 2:ne sjöslag. — 5) Dep. **Morbihan**. Städer: **Vannes**, med 11,000 invånare, hamn, betydlig han-

del med säb, olja, hampa, jern och fiskevaror på Spanien och Portugal. **P'Orient** med 20,000 inwånare, förträfflig hamn, skeppswarf, handel på Ostindien. **En Belle Isle** (sjöfl. 1759) och halfön **Guiboron**, der Emigranterne, under revolutionstiden 1793, ledo ett stort nederlag.

IX. Maine och Perche, är af lika naturbeskaffenhet som Bretagne, men landet är mera bergigt. Här odlas något win, hwilket är dåligt; häst- och boskapsföttsel, fårsköttsel, bisköttsel och trädgårdsföttsel, tillverkning af ylle- och linnewäfnader, samt någon bergshandtering, sysselsätta inbyggarna. Hit räknas: 1) **Dep. Sarthe**, med staden **Le Mans**, wid Sarthesfloden, som har 20,000 inwånare, prästlig Domkyrka, berömda waxljusfabriker och vigtig handel. — 2) **Dep. Mayenne**. Städer: **Laval**, wid Mayennefloden, med 17,000 inwånare och betydliga ylle- och linnfabriker. **Mayenne**, med 10,000 inwånare samt fabriker för ylle- och linnewäfnad.

X. Anjou, en af Frankrikes fruktbara ste Provinser, ett med slätter och kullar omverlande land, som har att framwisa många celtiska och romerska fornlemningar och der återbruk, winkultur, trädgård- och boskapsföttsel samt yllewäfwerier lemna betydlig inkomst. Denna provins innefattar endast **Dep. Maine-Loire** med städerna: **Angers**, wid Mayenne, som har 33,000 inwånare och **Saumur**, med 13,000 inwånare, begge betydliga fabriksstäder.

XI. Poitou, ehuru för det mesta ett slättland, hindrar likwäl hedar och moraser fruktbarenheten, så att jordmänen i allmänhet är ej gynnande för återbruk; winodling och boskapsföttsel, isynnerhet den sistnämnda, utgör hushwudningen i Provinsen. Hit räknas: 1) **Dep. Vienne**, med städerna: **Poitieres**, wid Clain, som har 23,000 inwånare, en högstola för Lagfarenheten, flera minnen från Celternes och Romarnes tider, ylle- och fayencefabriker, samt **Chatellerault**, wid Vienne, som har 11,000 inwånare, samt förträffliga jernmanufaktur och gefärsfabriker. — 2) **Dep. Deux Sevres**, med staden **Niort**, wid floden Sevre, som har 18,000 inwånare och drifwer betydlig handel med hästar och mulåsnor. — 3) **Dep. Vendée**, bland städerna derstädes, må nämnas: **Bourbon**, **Vendée**, och **Fontenay**. Departementet Vendée har blifwit märkwärdigt genom det blodiga krig, som här fördes under Franska revolutionen.

XII. Saintonge och Angoumois, ett i öfver backigt men för öfrigt slätt land med stora hedar och sandfält, hwadan detsamma icke är särdeles tjenligt för återbruk; här tillverkas mycket papper; för öfrigt är winkultur, brännwinstillverkning och boskapsföttsel hushwudningarna. Provinsen innefattas af **Dep. Charente**, hwarest märkes staden **Angoulême**, med 16,000 inwånare, stort kanongjuteri och betydliga pappersbruk samt ylle- och liförfabriker, nederlagsplats för handeln med win och brännwin; **Cognac**, bekant tillverkningsort för brännwin af detta namn.

XIII.unis, ett slättland med många moraser men och med många frutbara fält. Här odlas win, safran och mais, idkas betydlig

bostapsförfärd, vigtig saltberedning, lönande bränvinstillverkning, liflig sjöhandel. Dep. Charente-Inferieure utgör hela provinsen, och der märkes städerne: **Nochelle**, wid en af Sevres kanaler, befäst, med god och säker hamn, 16,000 invånare, skeppswarf och betydlig handel på kolonierne (märkwardig belägring 1627). **Nochefort**, wid Charente, med 16,000 invånare, förträfflig hamn för örlogsskepp, hwarföre och en stor del af flottan der är stationerad, sjöarsenal, skeppswarf, marinskola. **Saintes**, med 11,000 invånare, linne- och porcellänsfabriker. Vid kusten äro äro **Né**, med 18,000 och **Oleron**, med 16,000 inbyggare, belägne.

C. Medlersta Provinserne:

XIV. Orleannais, ett till större delen slätt och fruktbart land med stora skogar, likväl finnas äfwen några sandfält och moraser. Liflig industri visar sig öfverallt i denna provins; vin, kastanier, frukter, safran, lin och hampa odlas betydligt; åkerbruk, bostaps- och bostöfvel drifwas äfwen med mycken omtänka. Här märkes: 1) Dep. Loiret. Staden **Orleans**, wid Loire, befäst, 41,000 invånare, stor och präktig Domkyrka, vigtiga fabriker, handel med säd, vin och brännvin. — 2) Dep. Loire-Cher. Staden **Blois**, wid Loire, med 16,000 invånare, Kongl. flott, en romersk wattenledning, ylle- och glasfabriker, handel med säd, vin, brännvin och timmer. — 3) Dep. Eure Loire, med staden **Chartres**, som har 16,000 invånare, stor Domkyrka med ett högt präktigt torn, ylle- och linnefabriker.

XV. Touraine, ett fruktbart och skönt landskap, kalladt **Frankrikes trädgård**, med stora skogar, der winstöfvel, silkesafwel, ylle- och sidenfabriker samt handel med vin och brännvin skaffa en rik inkomstkälla, består endast af Dep. Indre-Loire; hufvudstaden derstädes **Tours**, wid Loire, har vigtiga sidenfabriker, en präktig Domkyrka och 24,000 invånare.

XVI. Berry, ett skogrikt landskap, med stora moraser och ofruktbar jordmån, som bär föga säd, men winkultur och bostapsförfärd idkas så mycket mera. Hit räknas: 1) Dep. Cher. Staden **Bourges**, har 20,000 invånare, Akademi, wacker Domkyrka, klädes- och linnefabriker. — 2) Dep. Indre, med staden **Chateauroux**, wid Indre, som har 11,000 invånare, klädesfabriker och jernmanufaktur, samt flottet **Balengay**, der Spaniska Konungafamiljen hölls i förvar från år 1808 till 1814.

XVII. Nivernais, ett för det mesta bergigt och skogbewuxit landskap, som har många jerngrufwor, äfvensom stenkols- och blygrufwor, men äfwen finnas slätter, som isynnerhet begagnas till bete, hwadan också betydlig bostapsförfärd drifwas. Winkulturen sysselsätter äfwen inbyggarna i detta landskap, som utgöres blott af Dep. Nièvre, hwars hufvudstad är **Nevers**, wid Loire, med 15,000 invånare, ett gammalt flott, arsenal och jernmanufaktur.

XVIII. Bourbonnais, ett till en del bergigt, men för det mesta slätt land, med wackra betesmarker, der bostapsförfärd, winkultur och bergverksförörelse gifwa inbyggarna sin utkomst. Dep. Allier

upptager hela provinsen, hvars hufvudstad **Moulins**, wid Allier, är en af Frankrikes vackraste städer med 14,000 inwånare, knif- och stål-fabriker, samt en märkvärdig bro öfver floden Allier.

XIX. Marche, ett till större delen ofruktbart men skogrikt och vackert bergland, ojenligt till åkerbruk, men med goda betesmarker, hwadan alltså bostapsfödteln är hufvudnäringen i denna provins, som utgöres endast af Dep. Creuse, hvars hufvudstad är **Gueret**.

XX. Limousin, ett romantiskt skönt bergland, men med ofruktbar jordmån, som endast lemnar bete åt kreatur. Landets inbyggares näringsfång är egentligen hästkultur och bostapsfödtel samt någon bergsrörelse; under sommartiden se stora utvandringar af inbyggarne, till winnande af arbetsförtienst. Här märkes: 1) Dep. Corrèze. Städer: **Tulle**, wid Corrèze, i en ödslig bergstrakt, med en gammal Domkyrka, gewär- och liförfabriker, pappersbruk, 8000 inwånare. **Brives**, med 7000 inwånare, klädes-, siden- och bomullsfabriker. — 2) Dep. Haut-Vienne, med hufvudstaden **Limoges**, som har 28,000 inwånare, Akademi, wacker Domkyrka, betydliga fabriker samt drifwer handel med hästar, boskap och linwäfnad.

XXI. Auvergne, en af Frankrikes märkvärdigaste provinser, ett wildt skogbewuxit bergland med mer än 50 utbrunne Vulkaner, Basaltberg, Lavaklippor, Bergfloder, talrika wattenfall, mineral- och warma källor; men äfwen finnes några slätter, bland hwilka må nämnas den sköna Limagneleden längs åt Allier. Winkultur, bostapsfödtel samt bergsbruk gifwa inbyggarna en knapp utkomst, hvarsföre och utvandringar sommartiden företagas till de rikare provinserne. Hit räknas: 1) Dep. Puy de Dome. Städer: **Clermont**, byggd af lava, har 30,000 inwånare, ett gammalt slott, wacker Domkyrka, hlle-, linne- och spetsfabriker, nederlagsplats för handeln emellan Paris och Södra Frankrike (kyrkomöte 1095). **Miom**, med 13,000 inwånare. **Thiers**, med 12,000 inwånare, och **Ambert** med 8000 inwånare, betydliga fabriksstäder. — 2) Dep. Cantal, med fabriksstaden **Murillac**, som har 10,000 inwånare.

D) Östra Provinserne:

XXII. Elsaß (Alsace), ett skönt land, som ända till Westfaliska freden utgjorde en del af Tyssland. Från den i wester angränsande Bogessiska bergskedjan, med fruktbara kullar, sluttar landet ned till en herrlig slättmark, der säd och win skördas ymnigt; provinsen saknar likwäl icke, hwarken silfwer, koppar, jern, bly, eller stenkol. Wiktiga fabriker och stark handel, med Schweiz och Tyssland, gifwa åt industrien en ökad liflighet; Elsaß räknas derföre bland de rikaste provinserne i Frankrike. Här märkes: 1) Dep. Bas Rhin, hvars hufvudstad är **Straßburg**, wid Rhen, ända till år 1681 tytt fri riksstad, nu en af Frankrikes betydligaste städer, wiktig fästning, äger 50,000 inwånare, Universitet, betydliga manufakturver, liflig handel; Domkyrkan, Münster kallad, werldsberömd, mästerverk af göthiskt byggnadskonst; Guttentberg uppfann här boktryckerikonsten 1439. **Sagenau**, med 10,000 inwånare, fästning och fabriksstad. — 2) Dep. Haut Rhin.

Städer: **Colmar**, med 16,000 invånare, siden-, ylle- och linnefabriker, winhandel. **Mühlhausen**, vigtig fabriksstad, med 9000 invånare.

XXIII. Franche Comté, ett till större delen skogbewuxet bergigt land, i norr Vogeserne, i öster Jura, dock finnas äfwen ansefliga slätter, der säd odlas, liksom till stor del begagnade såsom betesmarker, hvarföre och boskapsfödseln utgör ett af näringsfången i provinsen; jern- och stenkolgrufwor äro här icke sällsynta. Winkulturen är icke obetydlig. Dit räknas: 1) Dep. Haute-Saône, der förnämsta staden är **Besoul**, med 6000 invånare, omgifwen af winberg. — 2) Dep. Doubs. Städer: **Besançon**, wid Doubs, fästning, har 30,000 invånare, skön Domkyrka, Akademi, Artilleriskola, vigtiga ur- och gewärfabriker, ylle- och linnewäfverier samt kattuntryckerier. **Montbeillard** eller **Mömpelgard**, en fabriksstad med 5000 invånare, ända till 1801 tillhörig Württembergiska landet. — 3) Dep. Jura. **Vons le Saulnier**, med 8000 invånare, stort saltwerk, samt i gränskapet jerngrufwor och marmorbrott. **Dole**, wid Doubs, med 10,000 invånare, fästning, fabriker, romerska ruiner. **Salins**, med 8000 invånare och i gränskapet de rikaste saltkällor i Frankrike.

XXIV. Burgund (Bourgogne), ett bergland, med en icke särdeles fruktbar jordmån, ehuruwäl äfwen något åkerbruk drifwes. Hufwudsaktiga näringsfången är winkultur; på bergsryggen Cote d'Or, som går midt igenom provinsen, wäro drufwor af hwilka de förträffliga Bourgognewinerne präsas. Landet är rikt på win och jern; har vigtiga jernmanufaktur, många produkter från Mineralriket samt betydlig boskapsfödsel. Här märkes: 1) Dep. Yonne. Städer: **Auxerre**, wid Yonne, med 13,000 invånare, wacker Domkyrka, klädes- och läderfabriker, winhandel. **Sens**, wid Yonne, gammal namnkunnig stad med en märkwardig Domkyrka, 9000 invånare samt ylle- och hattfabriker (kyrkomöte 1140). — 2) Dep. Ain. Staden **Bourg**, med 9000 invånare och betydlig spannmålshandel. — 3) Dep. Saône-Loire. Städer: **Magny**, wid Saône, med 11,000 invånare, romerska fornlemningar och betydlig winhandel. **Chalons**, wid Saône, med 12,000 invånare, liflig handel, kristall-, jern- och yllefabriker; af fästfjäll beredes här den bekanta essence d'Orient, hwaraf falska perlor tillwiskas. **Autun**, wid floden Arroux, med 10,000 invånare, en mängd antikviteter från Romarnes tid, fordom kalladt Augustodunum, der Galliska ädlingarnes söner underwisades af Druiderne. — 4) Dep. Cote d'Or. Städer: **Dijon**, wid floden Duche, med 24,000 invånare, Kongl. flott, skön Domkyrka, flera lärda samsund, ylle-, strump- och warduhsfabriker, betydlig winhandel, fordom de Burgundiske Hertigarnes residens. **Beaune**, med 10,000 invånare och betydlig winkultur, i gränskapet af Nuits och Pomard, wäro det bästa bourgognewinet. **Auxonne**, wid Saône, med 6000 invånare, fästning, artilleriskola, kanongjuteri och arsenal.

XXV. Rhonnais, ett bergland med stöna dalar, på ömse sidor om Voirefloden, med vigtiga koppar-, jern- och stenkolgrufwor,

betydlig winkultur, anseelig hästafwel och silkesafwel samt inbräktiga sidenfabriker. Här märkes: 1) Dep. Rhone, hwars förnämsta stad är **Lyon**, wid Saones och Rhones förening, som har 195,000 invånare, näst Paris Frankrikes wigtigaste stad, utmärkt genom sidenfabriker, med 25,000 wäfstolar, äfvenså berömda äro de derwarande hattfabrikerne samt fabrikerne för guld- och silfvergaloner; såsom stapelort emellan Tyskland, Schweiz, Italien och Frankrike, drifwer den en högst betydlig handel; staden har flera inrättningar för lärdom och konst, en gammal göthisk Kathedralkyrka samt ett stort publikt bibliotek. — 2) Dep. Loire. Städer: **Montbrisson**, wid Loire, med 6000 invånare, tapet- och kattunfabriker samt mineralkällor och romerska fornlemningar. **Stienne**, med 33,000 invånare, Frankrikes största gewärsfabrik, betydliga sidenbandsfabriker. **Noanne**, wid Loire, som här blir segelbar, med 10,000 invånare, nederlagsplats för Lyons och södra Frankrikes waror, som föras till Paris, har en mängd antiqviteter från Romarnes tid.

E. Södra Provinserne.

XXVI. Dauphiné, ett högt fjällland, hwars östliga del genomfäres af Alpernas grenar eller de Cottiske Alperne, från hwilka flera floder nedströmma, som ofta förhärja genom sina öfverswämningar; oaktadt fjällens granstap odlas liwäl här flera sydliga fruktträn. Uti de angenäma dalarne, emellan bergen, beta icke blott talrika hjordar, utan man finner äfwen winrankan, som der allmänt odlas. Boskapsstötsel, silkesafwel, och winkultur äro landets hufwudnäringar; derjemte bidrager bergsaffastningen, bestående af bly, koppar, jern och marmor, att öka provinsens inkomster. Hit räknas: 1) Dep. Hautes Alpes. Städer: **Gap**, i en wild fjälltrakt med mineralkällor, siden- och yllefabriker, samt 7000 invånare. **Briançon**, med en stark bergfästning. — 2) Dep. Drôme. Städer: **Valence**, wid Rhone, med 16,000 invånare, artilleristola, siden- och bomullsfabriker samt winhandel; Påfwen Pius VI hölls härskädes fången till sin död 1799. **Montelimart**, wid Roubion, med 7000 invånare, siden- och yllefabriker, winhandel. — Dep. Isere. Städer: **Grenoble**, wid Isere, i en stön dal, med 25,000 invånare, befäst, högstkola för lagfarenheten, artilleristola, arsenal, flerahanda fabriker och handel. **Vienne**, wid Rhone, med 13,000 invånare, präktig Domkyrka, wigtiga klädesfabriker (fyrtomöte 1313, då Tempelherreorden störtades).

XXVII. Benaisin, ett af tvenne bergskedjor genomsturet till en del skogbewuxet land, westra och sydliga delarne bestå af slätter, som liwäl icke öfwer allt äro fruktbare; silkesafwel och winsköttsel utgöra hufwudnäringarne. Provinsen innefattar endast Departementet **Vaucluse**, hwarest märkes städerna: **Avignon**, wid Rhone (från år 1308—1376 Påfwarnes residens), med betydliga sidenfabriker, kunnigjuteri, anseelig handel och 30,000 invånare. **Orange**, med 9000 invånare, sidenmanufaktur och romerska antiqviteter. **Carpentras**, med 11,000 invånare, en herrlig Domkyrka, många fabriker och en romersk wattenledning. Källan **Vaucluse**, besjungen af Petrarca.

XXVIII. Provence, ett till större delen bergigt land, utgörande sydöstra delen af Frankrike; här växer oliver (hvaraf präsas en förträfflig olja), vinrankor i öfverflöd, af hvilka likväl endast ett stråft och skarpt vin erhålles, allabanda sydsfrukter, såsom citroner, pomeranser och granatäpplen, lager-, myrthen- och mullbärsträd; åkerbruk och bostapskötsel drifwas obetydligt; bly, marmor och stenkol hemtas ur bergen, salt ur hafwet. Här märkes: 1) Dep. Basses Alpes, hvars förnämsta stad är **Digne**, i en fruktbär och angenäm trakt, wid foten af Alperne, med mineralkällor och 4000 inwånare. — 2) Dep. Bouches du Rhone. Städer: **Marseille**, wid Lionska hafswiken, tredje staden i riket, en af Europas förnämsta handelsstäder, med god hamn, en mängd fabriker, flera lärda och till allmän nytta stiftade samfund, korallfiskeri, vigtig handel, isynnerhet på Levanten och Italien, 148,000 inwånare. **Aix**, wid floden Are, med 24,000 inwånare, högskola för theologiska och juridiska wetenskaperna, warma bad, linne-, bomulls- och sammetsfabriker, anseelig handel; här präsas den bästa Provence-oljan. **Aixles**, wid Rhone, med 20,000 inwånare, de märkvärdigaste fornlemningar i riket, fabriker och handel. — 3) Dep. Var. Städer: **Draguignan**, wid Alpernas fot, med 7000 inwånare, samt vigtiga olje- och yllefabriker. **Frejus**, wid mynningen af floden Argens, i en på sydsfrukter rik trakt med många romerska fornlemningar; derifrån öfverfördes Napoleon till ön Elba. **Antibes**, med 5000 inwånare och befäst hamn, öfverfartsorten till Korsica. **Canues**, der Napoleon landsteg wid dess återkomst från Elba. **Toulon**, starkt befäst, förträfflig hamn för krigsskepp, stor och widlyftig arsenal, skeppsdocka, betydliga förråder för flottans behof, 30,000 inwånare, hvilka drifwa en icke obetydlig handel. **Sierès**, med pomeranslundar och de wid kusten belägne Hieriska värne, som i anseende till det milda och sunda klimatet, mycket besökas.

XXIX. Languedoc. Största delen af provinsen är bergig och för åkerbruk otjenlig, endast wid kusterne finnas slätter och fruktbara trakter, på stog är öfverflöd. Vin är landets hufvudprodukt, oliver, fikon, granatäpplen och andre sydsfrukter triswas väl, bergen lemna koppar, jern, bly, marmor och stenkol; silkesodling och bostapskötsel, isynnerhet uppfödandet af åsnor, är en mycket begagnad näringsgren, anseeliga fabriker saknas icke heller. Den stora kanalen, som löper genom landet, och som fått namnet Languedocs-kanalen är äfwen märkvärdig. Till denna provins räknas: 1) Dep. Haute-Loire med staden **Buy en Velay**, en berömd wallfartsort, med en wacker Domkyrka, 15,000 inwånare samt siden och spetsfabriker. — 2) Dep. Lozere med staden **Mende**, 6000 inwånare och vigtiga yllefabriker. — 3) Dep. Ardeche med de obetydliga städerna **Privas**, **Almonay** och **Tournon**, wid hwilket sistnämnde ställe det berömda Hermitage-winet växer. — 4) Dep. Gard. Städer: **Nismes**, 42,000 inwånare, många romerska fornlemningar, flera lärda samfund, betydliga sidenfabriker. **Beaucaire**, wid Rhone, med 10,000 inwånare och en landskunnig marknad eller så kallad messa, som årligen besökes af öf-

wer 50,000 personer. — 5) Dep. *Herault*. Städer: *Montpellier*, med 36,000 invånare, Universitet, flera lärda samfund, fabriker, samt betydlig handel med vin, olja, ylle- och sidenvaror. *Beziers*, vid kanalen, med 17,000 invånare, fabriker och god handel. *Cette*, belägen på en landtunga vid Medelhafswet, med 10,000 invånare, god hamn, wiktiga saltwerk och anseelig winhandel. *Frontignan* och *Punel*, städer, kände för deras winer. — 6) Dep. *Aude*. Städer: *Carcassonne*, med betydliga klädesfabriker och 17,000 invånare. *Narbonne*, med 11,000 invånare, fabriker och många minnesmärken från Romarnes tid. — 7) Dep. *Tarn*. Städer: *Alby*, med 12,000 invånare och *Castres* med 16,000 invånare, anseeliga fabriksstäder. — 8) Dep. *Haute-Garonne* med staden *Toulouse*, vid *Garonne*, som har 60,000 invånare, Universitet, en stön Kathedralkyrka, många fabriker, kanongjuteri, wiktig handel med vin och spannmål, medelpunkten för handelsrörelsen i södra Frankrike (fäلتslag 1814).

XXX och XXXI. Foix och Nonsillon. Twenne provinser wid Pyrenerne, bergiga och skogbewerte, med föga fruktbart land, den förra genomströmd af floden *Arriege* och den sednare af floden *Tet*. Här finnas wanlige bergsprodukter, såsom koppar, bly, jern, stenkol, marmor, samt mineralkällor; i dalarne beta talrika hjordar, som gifwa icke så ringa inkomst; fabriker af betydighet finnas icke. Provinzen *Foix* utgöres af Departementet *Arriege* med staden *Foix* som har 5000 invånare, jernwerk och kopparhyttor. Provinzen *Nonsillon* utgöres af Departementet *Pyrenées-Orientales*, hwarest märkes staden *Perpignan*, med 17,000 invånare, kanongjuteri, samt betydlig handel med vin, olja, frukter, siden och ull.

XXXII. Guyenne och Gascogne, ett från Pyrenerne och Cevennernes höglätter mot hafwet sluttande land, till stor del uppfyllt med sandhedar, här och der bewurde med ljun, furur och forskälar; så föga fruktbar denna landsträcka i allmänhet är, finner man likwäl wid de landet genomströmande floderne, *Garonne*, *Gers*, *Tarn*, *Lot* och *Dordogne*, många fruktbara ställen; isynnerhet har den så kallade *Garonnedalen*, många naturskönheter och en yppig vegetation. Inbyggarne, af *Baskiska* stammen, hos hwilka man genast warseblir den spanska karakteren, äro ganska iboge; en mängd åsnor och swinreatur uppfödas; winodling, silkesafwel, yllewäfnad och fiskeri idkas betydligt; för öfrigt äger detta landskap allahanda sorter spannmål och frukter, äfwenom koppar, jern, bly, marmor och stenkol. Hit räknas: 1) Dep. *Gironde*, hwarest märkes staden *Bordeaux*, Guyennes gamla hufwudstad, wid den segelbara *Garonne*floden, med 115,000 invånare, många fabriker, en af Europas förnämsta handelsstäder, nederlagsplats för winer och likförtillwerkningar, med hwilka, äfwenom med Westindiska kolonialwaror, stark handel drifwes. *St Emillion*, *Perignac*, *Sauterne*, *Graves*, *Margaux*, *Medoc*, genom winstöfvel berömda ställen inom några få mils omkrets. — 2) Dep. *Dordogne*, som har staden *Perigueux* med 12,000 invånare, åtfyllige fabriker samt fornlemningar efter en romersk amfiteater. — 3) Dep.

Lot-Garonne, med staden **Agen**, wid Garonne, som har 12,000 inwånare, stor segelduksfabrik för flottan, liflig handel. — 4) **Dep. Lot**, med staden **Cahors**, som har 13,000 inwånare, yllefabriker, samt drifwer handel med win och olja. — 5) **Dep. Aveyron**. Städer: **Rhodes**, wid floden Aveyron, med 9000 inwånare, warblekerier och yllefabriker. **Villefranche**, äfwen wid floden Aveyron, med 10,000 inwånare, kopparhyttor, pappersbruk och linnefabriker. — 6) **Dep. Tarn-Garonne**, med staden **Montauban**, som har 26,000 inwånare, akademi, klädes- och sidenfabriker, samt betydlig handel med win och spannmål. — 7) **Dep. Gers**, med staden **Auch**, belägen på ett berg wid floden Gers, fordom hufvudstaden i Gascogne, har 11,000 inwånare, en gammal wacker Domkyrka, ylle- och linnefabriker, win- och brännwinshandel. — 8) **Dep. Landes**, hwars förnämsta stad är **Mont de Marsan**, som har 4000 inwånare, hwilka idka win och spannmålshandel. — 9) **Dep. Hautes-Pyrénées**. Städer: **Tarbes**, med 9000 inwånare, linnefabriker och pappersbruk, handel med spannmål och kreatur. **Bagnères de Bigorre**, i en stön trakt, med 5000 inwånare, bad och mineralkällor.

XXXIII. Navarra och Bearn, i söder omgäfwet af de högsta Pyreneerne, sluttar landet åt norr, der det bildar en slättmark, som till större delen är fruktbar, men ock har stora sandfält bewärte med ljung. Floden **Adour**, med dess grenar **Gave de Pau** och **Gave d'Oleron**, genomflyter landet och bidrager mycket till dess förskönnande. Inbyggarnes förnämsta näringsfång är winkultur och någon yllewäfnad; bergstrakten lemnar tillgång på jern, koppar, bly, stenkol och marmor. Landet utgöres endast af **Dep. Basses-Pyrénées**, hwarest märkes städerna: **Pau**, wid **Gave de Pau**, Konungarne **Carl Johans** och **Henrik IV:s** födelseort, med 12,000 inwånare, akademi, ylle- och linnefabriker, handel med stinkor och gåshalswor. **Bayonne**, wid **Adour**-floden, starkt befäst, har 15,000 inwånare, arsenal, skeppswarf, hamn, betydliga fiskerier, anseelig handel.

XXXVI. Ön Korsika, belägen emellan Franka och Italienska kusten, egentligen tillhörande Italien, är bergig och skogbewärt. Twenne bergskäbjor, hwilkas högsta spetsar äro **kale** och större delen af året betäckte med snö, genomstryka landet från söder till norr och dess grenar utsträcka sig äfwen till den westra kusten, men den östra är mera jenn, likwäl uppsyld med moraser. Berg, skogar och betesmarker intaga större delen af ön, hwars produkter i öfrigt äro lika med de som medlersta delen af Italien frambringa; från ön exporteras win, sydfrukter och skeppstimmer. Åkerbruk och bergsbruk idkas obetydligt. **Dobornes** antal stiger till 190,000. Hufvudstaden på ön är **Majaccio** (**Ajaccio**), **Napoleons** födelseort, som har 8000 inwånare. **Bastia**, som har 10,000 inwånare, war fordom öns hufvudstad.

Besittningar i andra Werldsdelar. Frankrike äger i **Asien**: **Pondichery** och några andra mindre orter; i **Afrika**: en stor del af **Algjeriska** gebietet, öarne **Senegal**, **S:t Louis** och **Goree**, **Fort François** och några faktorer på **Guinea-kusten**, samt ön **Bourbon**; i

Amerika: en del af Guyana, samt värne Cayenne, Martinique, Guadeloupe, Desirade, Marie-Galante, Saintes; till ett belopp af öfver 400 qvadratmil, med 600,000 inbyggare.

Spanien.

Gränser och Storlek. Spanien gränsar i norr till Atlantiska hafvet och Frankrike, i öster till Medelhafvet och i söder till Medelhafvet och Atlantiska hafvet, samt i väster till Atlantiska hafvet och Portugal. Landets areala widd utgör inemot 5000 qvadratmil.

Berg och Vatten. Spanien är ett bergigt land. De största bergen, utom Pyreneeerna, hvilka åtskilja Spanien och Frankrike är: **Cantabriska bergen**, som utgå från Pyreneeerna, och följa, på något afstånd, norra kusten ända till Cap Finis Terre, **Iberiska Bergen**, emellan Kastilien och Arragonien; **Sierra Morena**, som stryka fram emellan Guadiana och Guadalquivir; **Sierra Nevada**, tillika med **Alpujarasbergen**, hvilka, på något afstånd följa södra kusten och äro Spaniens högsta berg, hwars toppar äro klädda med ewig snö, bland dessa finnas **Cumbre de Mulhacen** (Mulhacen), det högsta berg i Spanien, af öfver 12,000 fots höjd; **Segura-bergen** är en nordlig gren af dessa. Dessutom finnas mångfaldiga åsar i de flesta trakterna af Riket, isynnerhet emellan floderna Guadiana, Tajo och Duero, samt wid sidorna af Pyreneeerna. — Spanien äger många floder: **Ebro**, begynner nära norra kusten och flyter ut i Medelhafvet; är ett långt flyck segelbar, men icke wid utloppet; **Guadalquivir** (Guadalkivir), Spaniens södra hufvudflod, som börjar wid Segurabergen och faller ut i Atlantiska hafvet. Norr om Guadalquivir flyter **Guadiana**, som löper in i Portugal, blir der segelbar, och faller ut i Atlantiska hafvet på gränsen mellan Spanien och Portugal. — **Tajo** (Tagho) är den största af alla Spanska strömmar, och flyter sedan genom Portugal. — Nära norr i det inre af Spanien begynner **Duero**, och löper afwen genom Portugal ut i stora Oceanen. Portugals och Spaniens norra gräns är äfwen bestämd af en flod benämnd **Minho** (Minjo). Spanien har inga betydliga insjöar.

Klimat och Produkter. Klimatet är varmt, utom i bergstrakterne, och i allmänhet sundt. Bergstrakterne isynnerhet äga en ren och klar luft, men de inre Provinserna lida mycket af torka. Till klimatets olägenheter höra 2 windar, **Gallego**, en kall och ofund nordväst wind, samt **Solano**, en het sunnanwind från Afrika, som förswagar både själs- och kroppstrakterne. — Jordmånen, der den icke lider af wattung, är ganska fruktbar. Landet är rikt på metaller, isynnerhet silfwer och guld, sydländska frukter frodas förträffligt, isynnerhet wid södra kusten, till och med Dadelpalmen.

Inbyggare, Närings- och Handel. Spaniorerne äro tröge, men bragte till werksamhet, outtröttlige, fördragande med lidnighet alla beswärligheter. De utmärka sig genom en egen slags all-

varsamhet och ett gravitetiskt wäsende. De äga mycket nationalhögmod, och göra sig höga inbillningar om sitt ursprung. Fordomdags buro derföre alla manspersoner, till och med bonden wid plogen, den Spaniska manteln och swärdet, och uti umgänget iaktogs många ceremonier, men sedan de erhållit Konungar af det Franska Konungahuset, hafwa de mycket afslagt sin stufhet, och det Franska lefnadsättet har blifwit allt mera allmänt. Spaniorerne rida och dansa wäl, och alla äro älskare af musik. En hwar spelar åtminstone Guitarre eller Gittra. De hafwa en nationaldans, Fandango, som fordrar mycken sticklighet. Tjursäktningar, fordom Spaniska folkets högsta nationalnöje, äro ännu ej afskaffade. Spaniens inbyggares antal stiger till 14 millioner, af ett högst blandadt ursprung. De härstamma dels från de gamla Iberer (Basterne, som hafwa ett eget språk), dels från Cantabrerne, samt från Romare, Götiskt-Germaniska Folkstammar och Araberne, hvilka efter hwarandra intagit landet. — Daktadt landets herrliga natur är åkerbruket i wanhäso, bergwerken nedlagde, endast bostapskötseln är drifwen till betydlig höjd. De Spaniska fåren hafwa den finaste ull, och hästarne äro äfwen mycket berömda. Silke erhålles uti ymnighet i Spaniens södra provinser, men knappt en fjerdedel deraf förarbetas inom landet. Win har Spanien af åtskilliga slag i öfwerflöd. Spanien förser nästan hela norra Europa med citroner, pomeranser, mandlar, fikön o. s. w. Olja prässas till stor mängd, och utföres till andra länder. Saltet är äfwen en vigtig handelsartikel. — Fabriker och manufakturver äro obetydliga, endast sidensfabrikerne äro att nämna. Nästan af alla öfriga fabriksvaror tillverkas ej tillräckligt till landets behof. Handeln drifwes mest genom främmande nationer.

Den allmänt herrskande och enda tillåtna Religionen är den katolska. Spanien är nästan det enda land, som ännu sönderslites af Munkar och prestwäld, folket hålles i största ofkunnighet. Presternes antal steg för några år tillbaka till 126,000 personer, och 3000 kloster funnos derstädes. — Regeringen är monarkisk och financerne i dåligt tillstånd. Krigsmakten till lands består af omkring 50,000 man. Sjömakten är obetydlig.

Landets fördelning *). Spanien utgöres af Kastilianske och Aragoniske Länderne, Navarra och Baskiske Provinserne, hvilka innefatta 17 Landskaper; dessa åter äro indelade uti 31 Provinser.

*) Genom ett af nuwarande förmyndareregeringen i Spanien utfärdadt Dekret, har Spaniska gubietet, med undantag af Navarra och de tre Baskiske Provinserne, blifwit fördelat i 43 Provinser, nemligen Jaen, Granada, Almeria, Malaga, Sevilla, Cadix och Huelva (Andalusien); Saragossa, Guesca och Ternel (Aragonien); Oviedo (Asturien); Madrid, Toledo, Ciudad Real, Cuenza och Guadalupe (Nya Kastilien); Burgos, Valladolid, Valencia, Avila, Segovia, Soria, Logrono och Santander (Gamla Kastilien); Barcellona, Tarragona, Lerida och Gerona (Catalonien); Badajoz och Caceres (Estremadura); Coruna, Vigo, Orense och Pontevedra (Galicien); Leon, Salamanca och Zamora, Murcia och Albucete

Kastilien, bestående af 11 Landskaper:

1) Konungariket Nya Kastilien, mellersta höglandet, i allmänhet slätt, blottskäldt för en plågsam hetta och stark torrka, består af Departementerna: **Madrid**, **Toledo**, **Guadalajara**, **Cuenza** och **La Mancha**. Städer: **Madrid**, Rikets hufvudstad, anlagd uti en på naturförmåhet fattig trakt, men väl byggd, ägande i omfrets öfver $1\frac{1}{2}$ mil med 133 kyrkor och kloster; här märkes i öfrigt det gamla Residensslottet Buén Retiro med det stora Biblioteket af 130,000 band; staden har 160,000 invånare. **Toledo**, Universitet, många kyrkor och kloster, samt deribland en pråktfull göthisk Domkyrka, 15,000 invånare; **Salavéra de la Nerva**, med 8000 invånare, betydliga sidenfabriker och en artilleriskola (fåttslag 1809); **Alcala**, med 3000 invånare och Universitet (stiftadt 1490); **Ocana** (Okanja) med 12,000 invånare, mineralkällor och såpfabriker; **Cuenza**, med 6000 invånare; **Guadalajara** (Gadalachara) med 14,000 invånare och berömda klädesfabriker; **Ciudad Real**; **Calatrava**; **Toboso**; samt Kongl. luftflotten **Aranjuez** (Aranchues) och **El Pardo**.

2) Konungariket Gamla Kastilien, norr om Nya Kastilien, bergigt, ofruktbart, föga odladt, hvarföre invånarne äro fattige, utgöres af Departementerna: **Burgos**, **Soria**, **Segovia** och **Avila**; der märkes städerna: **Burgos**, med Universitet, många kyrkor, deribland en pråktig Domkyrka, 12,000 invånare, nederlagsplats för Spaniskaullen; **Santander**, sjöstad med 10,000 invånare och god hamn; **Soria**, med 6000 invånare, i hwars granfskap det, genom sitt tappra förswar, så namnkunniga Numantia låg; **Segovia**, med 13,000 invånare, en mängd kyrkor och kloster, en romersk wattuleddning, uppförd af Trajanus, samt en stor klädesfabrik; **Avila**, med 4500 invånare; samt Kongl. luftflotten **S:t Albonsso**, och **Escorial** med ett pråktigt kloster, hwarest finnes ett berömdt Bibliotek, som är rikt på orientalistiska manuskript.

3) Konungariket Leön, innefattar större delen af Dueros flodområde inom Spaniska gränsen; landet är i allmänhet bakigt och användes mest till betesmarker, samt består af Departementerna: **León**, **Palencia**, **Toro**, **Zamora**, **Balladolid** och **Salamanca**. Städer: **León**, med 9000 invånare; **Balladolid** (Bajadolid), med 22,000 invånare, 15 kyrkor och 40 kloster, Universitet (stiftadt 1346) med 2000 Studerande; **Salamanca**, med ett Universitet (stiftadt 1239 i Palencia, och sedermera hitflyttadt), som begagnas af 2000 Studerande (en gång war Studenternes antal 16,000), 24 kyrkor och deribland en pråktig Domkyrka, 14,000 invånare; **Palencia**, med 9500 invånare; **Toro**, med 8000 invånare (fåttslag 1476); **Zamora**, med 10,000

(Murcia); **Valencia**, **Alicante** och **Castellon de la Plana** (Valencia); Slutligen **Baleariska öarne**. Prefekten för hwar och en af dessa Departementter kallas *Subdelegado del fomento*. — Som osäkert är huruvida nyssnämnde fördelning längre tid kommer att äga bestånd, anmärkes endast här denna Landets nya indelning.

inwånare; **Ciudad Rodrigo**, med fästning (fältslag 1812) och 11,000 inwånare.

4) Konungariket **Galicien**, västligaste delen af Spanien, norr om Portugal, bergigt, sädessfattigt, men har förträffliga betesmarker. Inbyggarna äro slitigare än i förutnämnde Provinser. Städer: **Coruna** (Korunja), med åtskilliga fabriker, paketsfart till Havana och Puerto-Rico, 12,000 inwånare, en rymlig hamn och betydlig handel, befäst; **Ferrol**, med 13,000 inwånare, en förträfflig hamn, Spaniens förnämsta sjöarsenal och skeppswarf; **San Jago di Compostella** (Sjelia), med 25,000 inwånare, Universitet (stiftadt 1531), präktig Domkyrka, der Spaniens Skyddspatron Apostelen Jacob skall ligga begrafwen, mycket besökt wallfartsort; **Orense**, med 8000 inwånare, vinodling och warma bad; **Vigo**, med 8000 inwånare och en rymlig hamn; **Lugo**, med 5000 inwånare, läder- och linnefabriker samt warma källor.

5) Furstendömet **Asturien**, ett kustland, norr om Kanta-briks bergen, som här få namn af Asturiska bergen; ett skönt bergsland, till hwilket Westgötherne, under Pelajo, efter slaget wid Xeres de la Frontera, 711, undandrog sig för Araberne, och der lade grund till ett Rike, som sedan tillintetgjorde Arabernes herrawälde i Spanien. Städer: **Oviedo**, som har Universitet (stiftadt 1580), gewärsfabrik och 8000 inwånare; **Gijon** (Gichon), med god hamn, Westgöthernes äldsta hufwudstad.

6) Provinzen **Estremadura**, består mest af sandhedar, genomströme af Guadiana och Tago, men för öfrigt wattenfattige och isynnerhet begagnade till sårmete. Städer: **Badajoz** (Chos), wid Guadiana, med 15,000 inwånare, åtskilliga fabriker, skickguteri, och en gränsfästning mot Portugal (fältslag 1811); **Merida**, med 6000 inwånare och många fornlemningar; **Alcantara** och **Olivenza**, fästningar. I detta landskap finnes **Guadalcanal**, den enda silfwergrufwan i landet, samt den märkwärldiga **Batuecas**-dalen, som om wintern blott 4 timmar hwarje dag upplyses af solen.

7, 8, 9) Konungariket **Andalusien**, innesfattande **Guadalupe**s flodområde, ett af Europas fruktbara och skönaste landskaper, isynnerhet blomstrande under Maurernes eller Arabernes wälde, utgöres af Provinserne **Sevilla**, **Cordova** och **Jaen**. Städer: **Sevilla** (Sjilia), en af de störste i Spanien, med 92,000 inwånare, Universitet (stiftadt 1504), 30 kyrkor, hwaribland en stor Domkyrka, 90 kloster, en romersk Amphitheater, tobaks- och sidensfabriker, (första Spanska Inquisitionstribunalet upprättades här 1481); **Xeres de la Frontera**, med 34,000 inwånare, bekant för sitt förträffliga win, (Araberne segrade här 711); **Cadiz**, på ön Isla de Leon, anlagd af Phoenicierna, hufwudstaplatsen för Amerikanska handeln, med 56,000 inwånare, starkt befäst, station för en del af Flottan, har en ypperlig hamn, som 1829 förklarades för frihamn (märkw. belägr. 1810—12, 1823); **Puerto Real**, med 10,000 inwånare, förträffligt salt, skeppsdocka och magaziner för flottan; **Puerto de Santa Maria**, med 16,000 in-

wånare och betydlig handel; **Suelba**, med god hamn och 7000 inwånare; **Niebla**, med 9000 inwånare; **Tarifa**, sydligaste staden på Pyrenæiska halfön; **Algeziras**, paketsfart till Ceuta; **Cap Trafalgar** (sjöslag 1805); **Ecija** (essifa), med 35,000 inwånare och betydlig bomullsödling; **Ossuna**, med 15,000 inwånare; **Arcos de la Frontera**, med 12,000 inwånare; **San Lucar de Barrameda**, wid Guadalquivirs mynning, med 17,000 inwånare; **Cordova**, (i medeltiden residensstaden för de arabiske furstarne) med 50,000 inwånare, 16 kyrkor och deribland en märkwärdig Domkyrka, samt wiktiga sidenfabriker; **Lucena**, med 12,000 inwånare; **Jaca** (Jaén), wid foten af ett marmorberg, med 20,000 inwånare samt derwid warande salt- och blygrufter; **Andujar** (Anduchär) wid Guadalquivir, med 14,000 inwånare; **Ubeda** och **Baeza** (ba-essa), med 16,000 inwånare; **Martos**, med 14,000 inwånare och Romerska fornlemningar. — På sydvästra udden af Andalusien ligger fästningen **Gibraltar**, som sedan 1704 tillhör England, och afstod en märkwärdig belägring 1782.

10) Konungariket **Granada**, wid södra kusten, emot Medelhafwet, genomstrukt af Alpujarasbergen; Spaniens fruktbaraaste Provins. Detta landskap war det sista, som Araberne innehade i Spaniens deras afkomlingar bo ännu i bergstrakterne. Städer: **Granada**, med Universitet (stiftadt 1531), 25 kyrkor, 41 kloster, läder- och sidenfabriker samt 80,000 inwånare. **Moula** i en bergstrakt, med 18,000 inwånare; **Loya** (Loya) och **Guadix** (Guadix) med 9000 inwånare; **Alhama**, den högst belägna stad i Europa, och den sista som fräntogs Maurerne; **Almeria**, med 7000 inwånare och god hamn; **Malaga**, med 52,000 inwånare, många fabriker, widsträckt handel, winodling och oljetillwärfning.

Staden **Antequera**, (Antekera), emellan Granada, Sevilla och Cordova, har fabriker för ylle- och sidenwäfnader, samt 14,000 inwånare.

11) Konungariket **Murcia**, nordost om Granada, sträcker sig ifrån kusten djupare in åt landet, bergigt och mindre fruktbart. Städer: **Murcia**, wid Segurafloden, i en ganska bördig trakt, med 36,000 inwånare, 11 kyrkor och 18 kloster, sidenmanufaktur och betydlig handel; **Orca**, med 20,000 inwånare, koppar- och blygrufter; **Chinchilla** (tschintschilla) med 10,000 inwånare; **Cartagena**, en gammal märkwärdig stad, anlagd 221 år före Christi födelse af Cartaginesarn Hasdrubal, befäst, station för en del af flottan, med warf och tyghus, en af de bästa hamnar wid Medelhafwet, har 36,000 inwånare och drifwer wiktig handel.

Aragonien, bestående af 4 Landskaper:

12) Konungariket **Aragonien**, ett bergigt och tämligen kallt land, men rikt på säd och win; Ebrodalen är isynnerhet bördig. Städer: **Saragoza**, wid Ebro i en olivskog, äger ett Universitet (stiftadt 1472), 45,000 inwånare, 17 kyrkor, 40 kloster, ylle- och silkesfabriker samt betydlig handel (märkwärdig genom ett tappert och förtwifladt försvar under belägringarne 1808 och 1809); **Huesca**, befäst, med Universitet (stiftadt 1354), 8000 inwånare; **Calatayud**, med

9000 invånare och betydlig hamnövning; **Ternel**, med 10,000 invånare.

13) **Furstendömet Katalonien**, Spaniens nordöstra hörn, emellan Aragonien, Pyrenerne och Medelhafvet, uppfyllt af Pyrenernes grenar; inbyggarna äro slitige och välmående. Städer: **Barcelona**, med 112,000 invånare, 82 kyrkor och 45 kloster, den betydligaste stad i Riket näst Madrid, väl beväst, har flera goda undervisningsanstalter och institutioner för vetenskap och konst, stoffgjuteri, bomulls- och sidenfabriker, god hamn och vidsträckt handel; **Barcelonetta**, med 10,000 invånare, handel och manufaktur; **Reus**, med vigtiga bomulls- och sidenfabriker, anseelig handel och 25,000 invånare; **Verida**, med 14,000 invånare, beväst; **Tarragona**, förnämsta staden i Spanien under Romarnes tid, äger vigtiga sidenmanufaktur och 12,000 invånare; **Tortosa**, med 11,000 invånare och i grannskapet warande betydliga marmorbrött; **Cervera**, med 5000 invånare och Universitet; **Gerona**, med 10,000 invånare, och **Hostalrich**, fästningar; **Figuerras**, med det starka kastellet **Fernando**, (fästslag 1794); det bekanta klostret **Montserrat**, beläget på ett nära 4000 fot högt kalkberg. — **Andorra-dalen**, söder om Pyrenerne, med 14,000 inbyggare, utgör en liten Republik, som erkänner Konungen af Frankrike för sin skyddsherre.

14) **Konungariket Valencia**, vid östra kusten, ett af Europas skönaste och varmaste landskap, hwars kalkgrund, af kusten wattenad, frambringar de herrligaste skördar och frukter. Städer: **Valencia**, med 66,000 invånare, Universitet (stiftadt 1404), 14 kyrkor, bland hwilka kathedralkyrkan, den skönaste kyrka i Spanien med ett högaltare af silfwer, 45 kloster, vigtiga manufaktur, som sysselsätta 20,000 personer, och betydlig handel; **Alicy**, med 18,000 invånare; **Elche** (eltische), med 19,000 invånare; **Alicante**, med en förträfflig hamn, 25,000 invånare, förträffligt win, nederlagsplats för handeln emellan Spanien och Italien; **Murviello**, med 7000 invånare, bekant i Romerska historien under namn af Saguntum; **Costellon** (Kosteljon) **de la Plana**, vid hafvet, med 15,000 invånare och betydlig hamnövning. — I södra delen af Provinsen ligger den betydliga saltsjön **Mata**, och der invid bevästa staden **Tribuella**, med 26,000 invånare, Universitet, saltpetersjuderier och sidenfabriker.

15) **Konungariket Mallorca** (Majorca), innefattande Baleariske öarne. **Majorca** eller **Mallorca**, som äger 270,000 inbyggare och bevästa staden **Palma**, med 30,000 invånare, Universitet, glas- och möbelfabriker samt god hamn; **Minorca**, som har 50,000 inbyggare, med staden **Port Mahon**, som har 16,000 invånare och en ypperlig hamn, samt fästningen **Ciudadella**, (delia); och de Pituniska öarne **Ivissa** eller **Ivica** (Ibissa), **Formentera**, m. fl., med omkring 20,000 inbyggare; alla belägne i Medelhafvet.

Konungariket Navarra, sydost om Biscaya, vid Pyrenerne, med staden och fästningen **Pampelona**, som har 15,000 in-

wånare, samt **Tubela** (fältslag 1808), med 8000 inwånare, som drifwa winhandel.

Baskiske Provinserne, norra kustlandet, närmast Pyrenerne; dess naturbestäffenhet lika med sist beskifne landskaps; inbyggarna äro Basker, berömda för deras tapperhet. Detta landskap innefattar provinserne **Guipuscoa** och **Alaya** samt Herrskapet **Biscaya**. Städer: **Bilbao** (Wiltwao) i Biscaya, med 15,000 inwånare och liflig handel; **Vittoria**, förnämsta staden i Alaya, med 7000 inwånare (fältslag 1813), samt staden och fästningen **San Sebastian**, i Guipuscoa, som har 13,000 inwånare, god hamn och idkar betydlig handel.

Besittningar i andra Verldsdelar. Spanien har, för detta, bland alla Europeiska Stater ägt de största kolonier i de öfriga Verldsdelarne, men sedan numera alla dess Amerikanska continentala besittningar revolterat, endast i **Afrika**, staden och fästningen **Ceuta** på kusten af Berberiet, **Kanari-öarne**, samt några mindre öar; i **Asien**, **Filippinska öarne**; i **Australien**, **Ladronerne** och **Carolinerne**, samt i **Amerika**, nu mera endast **Kuba** och **Puerto Rico**, samt några mindre öar. Folkmängden å dessa besittningar stiger likwis till nära nog 4 millioner.

Portugal.

Gränser och Storlek. Portugal gränsar i norr och öster till Spanien, samt i söder och väster till Atlantiska hafwet, och innehåller omkring 900 qwadratmil.

Berg och Watten. Portugals naturliga bestäffenhet är lika med Spaniens. Landet är ganska bergigt och har endast i **Estremadura** och **Alentejo** några betydligare slätter. Portugisiska bergen äro fortsättningar af de Spanska, hvilka begynna wid Pyrenerne och här sluta wid hafwet. De betydligaste bland dem äro: **Serra da Estrella**, **da Monchique**, och **Serra da Gerês** (Dscheres), från hwars dalar det berömda Portwinet hämtas. Portugal är rikare på watten än Spanien, men alla stora Portugisiska floder komma från Spanien, och äro redan der anförda. De wigtigaste äro: **Minho** (Minjo), **Douro** (Dohro), **Guadiana** och **Tejo** (Tedscho); denna sistnämnda är Portugals hufwudflod, hvilken nästan genom hela Riket är segelbar. Inga betydliga Inssjöar finnas derstädes.

Klimat och Produkter. Klimatet är ganska behagligt och hälsosamt. Windarne dels från hafwet dels från bergssträckningarne afkylla hettan. Jorden är utmärkt fruktbar, och beklädes flerstädes af betydliga skogar; hwaribland de af forkräd äro de märkwärdigaste; kusterne äro ganska fiske.

Inbyggare, Märingar och Handel. Portugisarne stila sig ej mycket ifrån Spaniorerne. De blottställa sig likwäl häldre för alla slags olägenheter, än de underkasta sig något mödosamt arbete. I allmänhet äro de lägre folkklasserne af godt sinne, öppen-

hjärtige, villige och lättstyrde, men deremot befrifvas de högre stånden på en mindre fördelaktig sida. Inbyggarna, så väl i Portugal som Spanien, äro för öfrigt till större delen okunnige och widsepplige, emedan ungdomens uppfostran, anförtrödd åt Munkarne, blir wanwärdad. Portugisarne älska samma nationalnöjen som Spaniorerne. Portugal äger något öfwer $3\frac{1}{2}$ millioner inbyggare. — Åkerbruket är wanhäfsadt, man har derföre derstädes ofta brist på spanmål, hwilken, om jorden rätt brukades, kunde finnas till öfwerflöd. Bergverksrörelsen drifwes icke, ehuru tillgång finnes på metaller. Bostapsförförelsen kunde vara ganska indräktig, men den försummas. De hufwudsakligaste handelsvaror äro: win af många slag, russin, sydfrukter, såsom citroner, pomeranser, silon, mandlar o. s. w. olja och salt. — Fabriker finnas ej tillräckligt för Rikets behof; manufakturvaror införas ifrån utrikes orter, och handelen besinner sig till större delen i andra Nationers händer.

Katholska Religionen är den allmänt herrskande, likwäl tålas äfwen andre trosförwandter. — Regeringen är monarkisk, och thronföljden ärftlig.

Landets indelning. Portugal består af 2:ne hufwuddelar: Egentliga Portugal och Konungariket Algarve.

A) **Egentliga Portugal**, innefattar följande 5 Provinser:

1) **Estremadura**, kring Tejoslodens utlopp, har betydliga slätter emellan bergsträckningarne, är illa odladt; trakten kring Cintra är bekant för sitt utmärkt sunda klimat. Städer: **Vissabon**, Rikets hufwudstad, ehuru en öppen stad, likwäl försvarad af flera kasteller och fästningsverk, den förnämsta handelsstaden i Portugal, med 250,000 inwånare, förträfflig hamn, en märkwardig wattenledning, en präktig så kallad Patriarkalkyrka, många mindre kyrkor och kloster, samt flera wackra palatser; **Setuval** eller **S:t Ybes**, som har 15,000 inwånare, stora saliner i granskapet och drifwer stark handel med salt; **Sautarem**, med 9000 inwånare, befäst. Widare märkes **Mafra**, en köping med ett rikt kloster för 300 munkar och ett Kongl. Slott; **Ouelus** (Relus), Kongl. Lustflott.

2) **Beira**, emellan Estremadura och Douro, uppfyllt af berg och widsträckt ofrukthbara hedar, med staden **Coimbra**, som har 16,000 inwånare och det enda Universitet i Riket, samt städerna **Ovar**, med 10,000 inwånare, och **Pamego**, med 9000 inwånare. **Almeida**, gränsfästning.

3) **Entre Douro e Minho**, belägen emellan floderne af dessa namn, likaledes bergigt, men mera fruktbart än Beira och bättre odladt. Städer: **Porto** eller **Sporto**, en vigtig handelsstad, stapelorten för Portugals winhandel, med 70,000 inwånare, samt **Braga**, säte för Rikets Erkebiskop, med 15,000 inwånare.

4) **Traz os Montes**, likaledes norr om Douro, men belägit in i landet, ett bergigt föga fruktbart landskap, uti hwars sydliga delar likwäl godt Portwin produceras. Staden **Braganza**, nu regerande Konungahusets stamort, är belägen i denna provins.

5) **Alentejo** (Alengtedscho), är den widsträcktaste af Portugisiska Provinserne, tämligen slätt, men illa odlad; hedarne lemna ett ypperligt bete för fåren, hvilka hitföras från halfwa riket på vinterbete. Här märkes: staden **Evora**, befäst, med stor praktsfull Domkyrka, präktig wattenledning, romerska fornlemningar samt 10,500 inwånare, och **Elvas**, med 18,000 inwånare, rikets viktigaste gränsfästning, arsenal, ypperlig cistern inom fästningen; härifrån idkas en indräglig smygghandel med Spanien.

B) **Konungariket Algarve**, den minsta och sydligaste Provinzen, utgör likväl ett eget Konungarike, af hvilket Konungen af Portugal förer titel, men har samma statsförfattning, som de öfriga Provinserne. Här märkes städerna **Lavira**, med 9000 inwånare; **Lagos**, med 8000 inwånare, ypperlig hamn, wattenledning, och handel med olja, win och säd; **Faro**, viktigaste handelsstaden i Algarve, med 9000 inwånare; **Cap Vincent** (Höfslag 1797).

Portugisiska Kolonier: Afrikanska öarne i Atlantiska Oceanen, 9 till antalet, hafwa öfverflöd af spannmål, win, lin, m. m. De förnämsta äro: 1) **San Miguel**, den största, bäst befolkade och odlade, med staden **Punta del Gada**, säte för Guvernören, har betydliga fabriker och anseelig handel, samt 18,000 inwånare; 2) **Sericeira**, med befästa staden **Angra**, som har 15,000 inwånare och en rymlig samt ganska säker hamn; 3) **Pico**, med ett högt berg och en der rykande vulkan. De öfrige äro: **S:t Maria**, **S:t Georg**, **Graciosa**, **Fahal**, **Flores** och **Corvo**. — Portugal äger i **Asien**: **Diu** och **Goa**, **Macao**, och en del af ön **Timor**; i **Afrika**: öarne **Madera** och **Porto Santo**, **Cap Verde** öarne, **S:t Thomas**, Guvernementerne **Mozambik** och **Angola**, samt en del af **Guineakusten**, ön **Bisao**, m. fl. — Fölmängden uti Portugisiska Kolonierna utgör omkring 2 millioner.

Italien.

Gränser och Storlek. Halfön Italien, som gränsar i norr till Schweiz och Tyskland, i öster till Adriatiska hafwet, i söder och sydväst till Medelhafwet, och i nordväst till Frankrike, innehåller, med dertill hörande öar, i widd nära 3000 qwadratmil.

Berg och Watten. Alperne utgöra Italiens hela norra gräns, och från dem utgår en kedja af berg genom längden af Italien, som kallas **Appenninerne**. Twenne eldsprutande berg märkas äsven i detta land, neml. **Vesuvius** wid Neapel och **Stna** på Sicilien. — De förnämsta floderne äro: **Po** (fordom **Padus**), **Adige** (Abdische) eller **Etich** (fordom **Atthesis**), **Arno** samt **Tibern**. Italien har många insjöar, bland hvilka de största ligga wid Alpernas fot. De förnämsta äro: **Lago Maggiore** (Maddischöre), **di Como**, **Garda** och **Iseo**.

Klimat och Produkter. Klimatet är i allmänhet ganska behagligt och sundt; wintern är kort och mild, snö är, i södra delen

af landet, sällsynt, likväl är klimatet hårdare i gränskapet af Alpernas höga snöbetäckta fjällmassor. Södra delen lider deremot af den brännande Afrikanska vinden Sirocco. Italien är utomordentligt fruktbart och behagligt, hvarföre det blifwit kalladt Europas trädgård; det frambringar af sig sjelf eller med ringa stöfsel, allt hwad människan behöfwer till sitt uppehälle, sina nöjen och wällesnad; citroner, pomeranser, granatäpplen, fikon, mandlar och andra ädla fruktsorter wäxa här under fri himmel. I bergstrakterne finnas björnar, wargar, lodjur och stengetter. Italien har inga rika guld- eller silfversfleck, men på några trakter godt jern och ett stort förråd af alabaster och präktig marmor af alla färgor; den hwhita carrariska marmorn är isynnerhet förträfflig.

Byggare, Naringar och Handel. Italienerne hafwa en stark kroppsbyggnad, samt ett muntert och eldigt lynne. De äro måttliga och nyktra, äregiriga, swartsjuka och hämndgiriga. Deras näringsflit är stor, och man träffar dem i myckenhet i främmande länder, hwarest de ofta begynna såsom fringwandrande köpmän, hwilkas hela warulager består i en låda med hwarjehanda fram, och sluta såsom ganska rika handlande. De hafwa gjort många uppfinningar i handel och konst, hwilka vittna om deras skarpsinnighet. Från Italien härstamma Votterierne. Sedan Greklands förfall har Italien frambragt de största konstnärer i målning, bildhuggeri, byggningskonst och musk. Öfwer allt finnas spår af en långwarig odling och en hos folket länge herrskande konstabildning. Italienerne äro musikälskare; hwar och en medelmåttig Italiensk stad måste hafwa sitt operahus. De förnämsta älska pratt, hafwa lyande palatser, ekipager, och en mängd med rika livréer försedda betjenter; deras lefnadsfatt är i öfrigt sparsamt. Under den starka hettan tillbringas dagen med sömn och wid midnattstiden begynna nöjen, promenader, spektakler, m. m. Ibland nationalnöjen räknas i deras hufwudsäder Karnavalen, hwilken består i en under flera weckors tid natt och dag fortsatt maskerad. — Byggarnes förnämsta näring är åkerbruk, som i flera trakter drifwes med synnerlig omsorg; spanmål, så wäl de hos oss wanliga slagen, som ris och mais, frambringas äfwen till utförsel; winstöfseln lemnar flera af de ädlaste winsorter, men beredningen wårdslösas i allmänhet. Wostapsstöfseln är ganska betydlig. De Neapolitanska hästarna räknas bland de bästa i Europa. Parmesaner-osten är en allmänt bekant produkt från trakten af Lodi. — Landets förnämsta fabriker bestå i sidenmanufaktur. För den utländska handeln tillwertas föga waror, men deremot införas utländska i stor mängd. Främmande nationer förföra sjelfwa sina produkter och afhämta sina behof, så att Italiens sjöfart sällan sträcker sig långt utom kusterne, eller åtminstone sällan utom Medelhafwet. Någon särdeles handel drifwes endast i Venedig, Genua och Livorno.

Den herrskande Religionen är den katholska, som här har sitt hufwudsäte, tillika med öfwerflödigt förråd af kloster och munkar. Då Italien icke utgör en förenad stat, utan innehåller flera stater, hwilka icke stå med hwarandra i någon förbindelse, är och statsförfattningen olika i de dessa särstilda länder.

Landets indelning. Italien består af en stor halvfö och flera öar; man indelar landet vanligen i öfra, medlersta och nedra Italien.

A) Öfra Italien är af hela landet mest flyktadt, hit höra:
I. Konungariket Sardinien, som innehåller en arealwidd af omkring 600 qwadratmil, och har nära 4,500,000 inbyggare. Konungamakten är inskränkt på ön Sardinien genom Riksständer och i Hertigdömet Genua, genom en detta land bewiljad konstitution. Krigsmakten i fredstid stiger till 35,000 man, i krigstid uppbibringas den till 70,000 man; sjömakten är obetydlig. Sardiniska Riket i afseende på fasta landet är indeladt uti 8 Guvernementer*); men utgöres i det hela af följande provinser:

a) Hertigdömet Savoyen, ett bergland, uppfyllt af stora stogar, med öfwer 500,000 inbyggare; dess natur liknar mera det närgränsande Schweiz, än det öfriga Italien. Bostapskötseln är hufwudnäringen. Hufwudstaden är **Chambery**, som har 12,000 inwånare, spets- och sidenfabriker.

b) Furstendömet Piemont, med Montferrat och en del af Mailand, öfter om Savoyen, med lågare berg och mildare klimat samt bördigare jord än sistnämnde Provins. Inbyggarnes antal stiger till 2,590,000 och bland dem äro 20,000 Waldenser. Här märkes Rikets hufwudstad **Turin**, Konungens residens, med 121,000 inwånare, Universitet (stiftadt 1412), siden- och tobaksfabriker samt ansenlig handel med sidenwaror (belägr. 1704); städerne: **Nivoli**, med ett flott, som Konungen större delen af året bebor; **Carmagnola** (Karmanjola) med 12,000 inwånare; **Pinerolo** (Pinnjirölo), befäst, klädesfabriker, 12,500 inwånare; **Savigliano** (Savilliano) med 19,000 inwånare och betydliga fabriker; **Mondovi**, med fästning och 17,000 inwånare; **Coni** eller **Cuneo**, med fästning och 20,000 inwånare; **Fossano**, med 15,000 inwånare; **Alba**, med 9600 inwånare; **Asti**, med 23,000 inwånare; **Vercelli** (Vertschelli), med 16,000 inwånare. — Hertigdömet Montferrat med städerne: **Casale**, som har 18,000 inwånare, och drifwer betydlig bostapshandel; **Aqui**, med 6000 inwånare, citadell, warma källor. — Den hithörande delen af Mailand (öfriga delen tillhör Lombardisk-Venetianska Konungariket) har städerne: **Alessandria**, med 36,000 inwånare, betydlig handel, Konungariket Sardinien's starkaste fästning; **Tortona**, med 10,000 inwånare, befäst; **Novara**, med 16,600 inwånare; **Arona**, wid Lago Maggiore, med 5000 inwånare och handel, samt de i grannskapet warande, **Boromäiske** öarne; köpingen **Marengo** (fältslag 1800).

c) Hertigdömet Genua, ett smalt kustland, 630,000 inbyggare. Här märkes staden **Genua**, eller **Genova** (Djenova), belägen på sluttningen af ett berg wid hafwet, med 94,000 inwånare, Universitet (stiftadt 1812), en berömd Bank, den äldsta i Europa (stiftad

*) Turin, Cuneo, Alessandria, Novara, Aosta, Savoyen, Nizza och Genua.

1407), präktiga Palatser, men trånga och branta gator, att de ej kunna begagnas af åkande, förträfflig hamn och frihamn, wigtiga sammete- och sidenmanufaktur, tämligen betydlig handel; **Savona**, wid hafwet, med 13,500 inwånare och dålig hamn; **Chiavari** (Kiaivari), som äger ett berömdt orgelwerk; hit hörer äfwen ön **Capraja** i Medelhafwet, samt de mindre öarne: **Palmaria**, **Tino** och **Tinello** wid kusten.

d) Grefskapet **Nizza** och **Monaco** med 290,000 inbyggare, samt städerne: **Nizza**, med 27,000 inwånare, frihamn, siden- och tobaksfabriker, handel med olja, parfumerier, ris och siden, i anseende till dess friska och sunda luft samt milda klimat, besökt af många främmande; **Monaco**, hufvudstaden uti det lilla Furstendömet af samma namn, som står under Sardiniens bestydd.

e) Ön **Sardinien**, stild från ön **Korsica** genom kanalen **St Bonifacio** (Bonifatschio), är bergig; inre landet, i brist af vägar, nästan otillgängligt; jorden är fruktbar, men ligger nästan ouppodlad. Inbyggarna woro i äldsta tider ansedde för wilddar och äro ännu föga civiliserade. Ön innehåller omkring 200 qwadratmil, med nära 600,000 inbyggare, samt styres af en Vice-Konung. **Sardinien** utgöres af 2:ne hufvuddelar: a) **Cabo di Sotto** med hufvudstaden **Cagliari** (Cälljari), besäst, har Universitet (stiftadt 1764), förträfflig redd och hamn, öfwer 29,000 inwånare, skeppswarf, saltwerk, tobaksfabriker, hufvudsätet för Sardinska handeln. b) **Cabo di Sopra**, med staden **Sassari**, som har Universitet (stiftadt 1765), och 21,000 inwånare, hwilka idka win- och oljeodling. Omkring **Sardinien** ligga 44 för det mesta obebodda öar.

II. Lombardisk-Venetianska Konungariket, redan beskrifwit under **Österrike**. (Se sid. 170).

III. Hertigdömet Parma, egentligen bestående af de tre Hertigdömena **Parma**, **Piacenza** och **Guastalla**, beläget söder om **Po** (regeradt sedan år 1814 af f. d. Franske Kejsaren **Napoleons** Gemål, **Marie Louise**), innehåller en arealwidd af omkring 50 qwadratmil, med 470,000 inbyggare. Här märkes städerne: **Parma**, Hertiginnans Residens, med Universitet (stiftadt 1423), **Bodonis** berömda Boktryckeri, klädes-, linne- och sidenfabriker, den största Theater i **Europa**, och 30,000 inwånare; **Piacenza** (Piatschendsa), med 28,000 inwånare, fästning, sidenfabriker, och **Guastalla**, med 5300 inwånare.

IV. Hertigdömet Modena, öster om **Parma** och söder om **Po**, innehåller omkring 45 qwadratmil i widd, med 350,000 inbyggare. Här märkes: residensstaden **Modena**, som har Universitet, präktiga byggnader, samt 27,000 inwånare. Staden **Reggio** (Rëdd-scho), med 18,000 inwånare och sidenfabriker. — Hit hörer äfwen fordnä **Hertigdömet Massa-Carrara**, som innehåller omkring 2 qwadratmil, med 29,000 inbyggare, samt städerna **Massa**, med 7000 inwånare, och **Carrara**, med 5000 inwånare, samt de förnämsta mar-morbrott i **Europa**.

B) Medlersta Italien innesfattar:

I. Hertigdömet Lucca, ett bergigt kustland, väster om Apenninerne, innehållande omkring 9 qvadratmil, med 156,000 inbyggare. Hufvudstaden är **Lucca**, vid floden Serchio, belägen i en schön trakt, med Universitet (stiftadt 1802), siden- och bomullsfabriker, handel med olja och sidenvaror, 23,000 invånare.

II. Storhertigdömet Toscana, likaledes väster om Apenninerne; dess norra del är i hög grad fruktbar, kustlandet är sumpig och osundt; uti inre trakterne finnas landsträckor, som likna stepper. Storhertigdömet innehåller nära 200 qvadratmil, med 1,400,000 inbyggare, och utgöres af följande delar: 1) Florentinska Området, med hufvud- och residensstaden **Florenz** (Ital. Firenze), vid Arno-floden, med Universitet (stiftadt 1433), en mängd präktiga kyrkor och palatser, stort galleri af statyer och målningar, ansevärliga biblioteker och samlingar för vetenskaperna, viktiga fabriker och 80,000 invånare; städerna: **Pistoja**, med 10,000 invånare, **Prato** med 10,000 invånare, och **Arezzo** (sordom Aretium), fabriksstäder och historiskt märkvärdiga. 2) Pisanska Området med städerna: **Pisa**, vid floden Arno, belägen i en sumpig och osund trakt, har Universitet (stiftadt 1338), siden-, bomulls- och urfabriker samt 20,000 inv.; **Livorno**, den viktigaste handelsstad uti Italien, frihamn, med 70,000 inv. (deribland 20,000 Judar), en nederlagsplats för handeln på Levanten och Medelhafvet. 3) Distriktet Siena, med staden af samma namn, som har Universitet (stiftadt 1351), och 24,500 invånare; här talas Italienska språket renast och mest vällydande. Hit hör äfven: ön **Elba**, Napoleons wistelseort från 1814 till 1815, rik på jern, med 14,000 invånare, staden och fästningen **Porto Ferrajo** samt staden **Porto Longone**, med goda hamnar, jemte flera smärre öar; äfvensom Furstendömet **Piombino**, med staden af samma namn.

III. Kyrkostaten, sträcker sig tvärs öfver hela halfön, och öfver om Apenninerne ända till Po, hwars fruktbara dal till en del således ligger inom dess område; behagligast äro Apenninernas dalar, ty kustlandet lider af en qväfwanande hetta och af de förgiftade utdunstningarna från träffen, hwaraf de Pontiske äro de mest bekante. Landet innehåller omkring 350 qvadratmil, och är sedan år 1824, med undantag af Rom och dess gebiet, som omedelbarligen står under Påfwens styrelse, indeladt uti Legazioni och Delegazioni *). Inbyggarnes antal stiger till nära 2,600,000. Påfwen, som tillika är katolska kyrkans öfwerhufvud, regerar oinskränkt, förer en kostsam Hofstat, och fordrar, wid audienser, knäböjning och toffeltysning. I Kyrkostaten märkas föl-

*) 1) Bologna; 2) Ferrara; 3) Ravenna; 4) Forlì; 5) Urbino e Pesaro; 6) Ancona; 7) Macerata e Camerino; 8) Fermo e Ascoli; 9) Perugia; 10) Spoleto; 11) Viterbo e Civita Vecchia, (Ceschivita vecchia); 12) Grosinone; 13) Venevento; 14) Velletri. Bologna, Ferrara, Ravenna, Forlì och Urbino, kallas Legazioni, emedan en Kardinal står i spetsen för hwardera af dem; de öfrige kallas Delegazioni, och hafwa hwardera sin Guvernör.

jante städer: **Rom**, Påswens residensstad och Kyrkostatens hufvudstad, den mest ryktbara och på konstverk och ålderdomslemningar rika stad i werlden, byggd på 12 fullar, med 156,500 inwånare; här finnes S:t Petri kyrka, en präktig byggnad och den största kyrka man känner, hwar3 uppbyggande kostat 82 millioner Riksdaler, samt 363 andra kyrkor; Kapitolium; Vaticanen, Påswarnes residens, med 11,000 rum, samt förträffliga samlingar af antikiteter, statyer, målningar och konststycken; S:t Angelo eller Engelsburg, Roms citadell; präktiga palatser; Universitet (stiftadt 1303); den är samlingsort för konstnärer från alla Europas länder, men har obetydlig industri; nejden är öfversädd af herrliga ruiner och rik på historiska minnen från forna Romerska Monarkiens tid. **Tivoli**, en stad med 5500 inwånare och märkwärdiga romerska fornlemningar; **Frascati**, fordom Tusculum, med stöna romerska palatser; **Albano**, fordom Alba Longa, Latinernes äldsta hufvudstad, förstörd under Tullus Hostilius; **Belletri**, med 12,000 inwånare; **Terracina** (Terratschina), sydligaste staden i kyrkostaten, nära Pontinska träffen; **Civita Vecchia** (Tschivita vecchia), befäst sjöstad, der Påfliga flotiljen är stationerad, med 12,000 inwånare, sjöhandel, trajanska bad; **Viterbo**, med 13,000 inwånare och warma bad; **Orvieto**, på en klippa, med 7000 inwånare, 8 kyrkor och 13 kloster, förträffligt win; **Spoleto**, med 7000 inwånare och en märkwärdig wattenledning; **Foligno**, med klädesfabriker och pappersbruk samt 15,000 inwånare; **Perugia** (Perudscha), i Apenninernes bergstrakter, med 30,000 inwånare, Universitet (stiftadt 1307) och stöna kyrkor. — Öster om Apenninerne äro belägne: **Bologna** (Bolonja), med 70,000 inwånare, näst Rom den wiktigaste stad uti Kyrkostaten, i en gansta wacker och fruktbar trakt, med Universitet (stiftadt 1158), under medeltiden det mest berömda i Europa, stort Bibliothek, Erkebiskopsäte, sidenfabriker, och icke obetydlig handel; **Ferrara**, en af Italiens wackeraste städer, med 24,000 inwånare, Universitet (stiftadt 1264), och fästning, som har Österrikiskt besättning; **Ravenna**, med 24,000 inwånare och sidenfabriker, de sista Romerska Kejsares, sedan Odoacers och Theodoriks residens, den sijnämndes präktiga grafwård finnes nära staden; **Faenza**, med 18,000 inwånare, siden- och fajensfabriker; **Forli**, med 16,000 inwånare, wetenskapsamfund, bibliothek, saltwert, handel med sidenwaror och win; **Cesena** (Tschesena) med 15,000 inwånare, Påswarne Pius VI och Pius VII födelseort; **Rimini**, med 17,000 inwånare, sidenfabriker, sjöfart, fiskerier, romerska fornlemningar; **Pesaro**, med 14,000 inwånare och en romersk wattenledning, Rossinis födelseort; **Sinigaglia** (Sinigallia), sjö och handelsstad, med 6200 inwånare och en årlig stor marknad; **Fano**, med 15,000 inwånare och en bekant uppfostringsanstalt; **Urbino**, med 12,000 inwånare, den utmärkte målaren Rafael's födelsestad; **Ancona**, frihamn wid Adriatiska hafwet, med flerahanda fabriker, betydlig handel och 24,000 inwånare; **Voretto**, den mest besökt wallfartsort i katolska Christenheten, dit Katholikerne föregifwa, att Englarna fört Jungfru Marias boning, Casa Santa kallad; **Macerata**, med 15,000 inwånare, Uni-

versitet (stiftadt 1548) och flera andra läroanstalter, samt betydlig spanmåls- och frukthandel; **Fermo**, wid Adriatiska hafvet, med 19,000 invånare, Universitet (stiftadt 1589); **Camerino**, med 7000 invånare och Universitet (stiftadt 1727); **Ascoli**, med 5000 invånare, beväst.

Inom Kyrkostatens område fins den lilla Republiken **San Marino**, af inemot en mils storlek, med 7600 inbyggare, hwilken erkänner Påfwen som sin skyddsherre, den enda derwarande stad, **San Marino**, har 5500 invånare.

Till Kyrkostaten räknas äfwen det inom Neapolitaniska området, uti Delegationen Grosinone, belägna Furstendömet **Ponte-Corvo**, af en qwadratmils storlek, från år 1806 till år 1810 tillhörigt dåwarande Marfalken Bernadotte, med staden **Pontecorvo**, som har 6000 inv.; äfvensom Hertigdömet **Benevento**, som från år 1806 till år 1815 tillhörde Franska Ministern Talleyrand, af omkring 2 qwadratmils storlek, med 20,000 inbyggare och staden **Benevento** som har inemot 14,000 invånare, fem mycket besökta årliga marknader och icke obetydlig spanmåls-handel. Hertigdömet Benevento utgör en egen Delegation.

C) Nedra Italien innefattar:

Konungariket båda Sicilierna. Landets storlek utgör något öfwer 900 qwadratmil, och dess folkmängd stiger till 7 millioner. Allmogén lefwer i fattigdom och förtryck under Adeln och de Åbblige, som äga all jorden. — Krigsmakten utgör 34,000 man; sjömakten är obetydlig, består endast af 18 större krigsskepp, med 200 kanoner. — Konungamakten är ärftlig och inskränkt af ett Parlament, bestående af 100 Ledamöter.

a) **Konungariket Neapel**, ett utmärkt fruktbart land, isynnerhet i Vulkanernes granskap, som genomslingras af Apenninernes mångfaldiga utgreningar, men förödes ofta af jordbäfningar. Det innefattar hela södra delen af Italien, har i arealwidd omkring 720 qwadratmil, med nära 6 millioner inbyggare. Konungariket består af fyra hufwuddelar och dessa innefatta 15 provinser:

1) **Terra di Lavoro** *), wästligaste kusstlandet, owanligt fruktbart, men mycket blottskäldt för vulkaniska härjningar; den underjordiska elden upphettar här många grottor och wattensamlingar. Hufwudstaden är **Neapel** eller **Napoli**, den största och rikaste stad i hela Italien, som har 352,000 invånare (hwaribland 60—80,000 Bazaroni eller tiggare och 4000 Adwofater), stort Kongl. flott, en mängd präktiga palatser, 122 kyrkor, 130 kapell eller bönhus, 149 kloster, Universitet (stiftadt 1224), betydliga samlingar för wetenskaper och konster, flera lärda samfund, 7 Theatrar, många fabriker, säker hamn, och betydlig handel. I granskapet är det eldsprutande berget **Vesuvius**

*) Innefattar Provinserne Neapel, Terra di Lavoro, Principato Citeriore och Principato Ulteriore.

beläget, wid hwars fot det berömda winet *Lacrima Christi* wärer. Nära *Vesuvius* finnas de år 79 i vulkaniskt aska begrafne, men nu åter upptäckta, städerne *Herculanum* och *Pompeji*. Till en del öfswanpå *Herculanum* stå nu twenne städer: *Portici* (*Portici*), med 5500, inwånare, ett präktigt Kongl. Palats och ett Museum, der de i den underjordiska staden uppgrafne antiquiteter förwaras, samt *Resina* med 8000 inwånare. På *Pompeji* står staden *Torre del Greco* med 15,000 inwånare. Bland märkwärdigheterna i gränslapet af *Neapel* må nämnas den genom ett berg uthuggna 700 fot långa landsvägen, som bär namnet: *Grotta Posilippo*; *Neros* bad; i klipporna uthuggne gångar med badrum uppfyllde af warm ånga; *Lucriniska* och *Averniska* sjön, hwars utdunstning fordom war så stark, att foglar som flögo deröfwer liflöse nedföll; *Hundsgrottan*, hwars pestartade utdunstningar ådraga den döden, som oförsigtigt för dem blottställer sig; *Agnano* (*Annjano*) sjön, som ibland kokar, utan att watten är warmt. Widare märkas städerne: *Pozzuoli* (*Pozzuoli*), med 14,000 inwånare, efter hwilken *Pozzuolan*jorden har sitt namn, en jernhaltig sand, som blandad med kalk, blir stenhård; *Sorrento*, Skalden *Tassos* födelseort; *Nola*, med 8000 inwånare, der de första flockor blefwo gjutne; *Casserta*, med en märkwärdig wattenledning och det wackraste flott uti *Italien*; *Gaëta* med 15,000 inwånare, god hamn och stark fästning; *Capua*, med 7500 inwånare, befäst; *Salerno*, med 11,000 inwånare, som hade fordom ett berömdt Universitet, samt staden *Avellino*, med 14,000 inwånare, ryktbar för sina hasselnötter. Wid kusten äro belagne öarne: *Procida* (*Proschida*) och *Ischia*, med ett högt berg, som är en sloknad vulkan; *Capri*, fordom en paradiskt ö, ett lustställe för de förste Romerske Resarne; de vulkaniska *Ponza*-öarne, bland hwilka märkes: *Ventotena*, en landsförvisningsort, äfwen i Romarnes tid.

2) *Abruzzo* *), nordligaste bergstrakten fring *Apenninernas* högsta spetsar, mindre fruktbar, men sundare och mindre lidande af vulkaner än det öfriga *Neapel*. Städer: *Chieti* (*Rieti*), med 13,000 inwånare; *Sulmona*, med 8000 inwånare, *Dvidii* födelseort; *Aquila* med 14,000 inwånare och stor saffransodling; *Teramo*, med 10,000 inwånare.

3) *Apuglia* **), sydöstra kuststräckan, hwars yttersta del (*Terra di Otranto*), är högst wattusfattig, utan källor eller bäckar, så att inbyggarna måste samla regnwatten i cisterner. Städer: *Foggia* (*Fod-scha*), en liflig handelsstad med 20,000 inwånare; *Bari*, handelsstad med 19,000 inwånare; *Barletta*, med 18,000 inwånare och ett högst wigtigt saltwerk; *Canuä*, en obetydlig stad, men ryktbar genom *Hannibals* seger öfwer Romarne; *Recce* (*Recce*), med 14,000 inwånare,

*) Fördelas uti 3 Provinser: *Abruzzo Ulteriore I*, *Abruzzo Ulteriore II*, och *Abruzzo Citeriore*.

**) Innefattar 4 Provinser: *Capitanata*, *Molise*, *Terra di Bari* och *Terra di Otranto*.

spets- och bomullsfabriker (i des gränslap talas ännu Grekiska språket utaf efterkommande af fordna Grekiska kolonister); **Taranto**, wid hafswiken af samma namn, med 15,000 inwånare, en fordom ryktbar stad; **Brundisi**, eller det fordna Brundisium, nu mera försallen, med 6000 inwånare (hade i tolfte århundradet 60,000 inwånare); **Gallipoli**, med 9000 inwånare, god hamn och fästning.

4) **Kalabrien** *) södra udden af Italien. Städer: **Potenza** (Poténsa), i Appenninerne, med 9000 inwånare; **Matera**, med 12,000 inwånare; **Melfi**, fordom Venusia, Horatii födelsestad; **Cosenza** (Kosénsa), befäst, med betydliga fabriker för stålarketen, 15,000 inwånare och betydlig handel; **Meggio** (Meddscho), wid Messinasundet, med 20,000 inwånare; **Cotrone**, wid hafswiken Taranto, med god hamn, befäst; **Catanzaro**, med 12,000 inwånare och sidenfabriker; **Monteleone**, med 6000 inwånare och märkwärdiga fornlemningar.

b) **Konungariket Sicilien**, som genom Messinska sundet är skildt från Konungariket Neapel, består af en Sicilien och några deromkring liggande öar. Dess widod är 250 qwadratmil, och folknummern omkring 2 millioner. Den styres af en General-Ståthållare och är indelad uti 7 Provinser eller Intendenturer, nemligen **Palermo**; **Messina**; **Catania**; **Siragosa**; **Caltanissetta**; **Girgenti** och **Trapani**. Här märkes: Hufvudstaden **Palermo**, medelpunkten för Sicilianska industrien, med ett Universitet (stiftadt 1394) god handel och 175,000 inwånare. Städerna: **Trapani**, befäst sjöstad, med 25,600 inwånare, god handel och rikt fiske; **Marsala**, med 20,000 inwånare och en fordom stor hamn; **Girgenti** (Dschirdschenti), med betydlig sädeshandel, widsträckt ruiner och 15,000 inwånare; **Caltanissetta**, med 16,000 inwånare, swafwelgrufwor och winodling; **Siragosa** eller **Syrakusa**, med 14,000 inwånare, märkwärdiga fornlemningar och det förträffliga Syrakusawinet; **Messina** (fordom Messene), wid sundet af samma namn, frihamn, med sidenfabriker, samt betydlig sädeshandel, har 70,000 inwånare, led grusligt af jordbäfningen 1783; **Catania**, wid foten af Ätna, med Universitet (stiftadt 1445), wiktiga sidenfabriker och 55,000 inwånare. Ätna, 10,000 fot högt, den största bland Europas Vulkaner (ble d des 34 explosioner, som man antecknat, förtjenar i synnerhet att ihogkommas den i året 1693, wid hwilken öfwer 90,000 människor omkommo).

Wid Sicilien ligga: 1) Norrut, **Lipariiska öarne**, t. er. **Lipari**, **Stromboli**, **Volcano**, hvilande på vulkaner; 2) Wester ut, **Aegadiska öarne**, samt 3) Söder ut, öarne **Pantalaria** och **Lampedula** af hwilka den sistnämnda är obebodd.

Öarne **Malta**, **Gozzo** och **Comino**, innehålla omkring 4 qwadratmil, med 100,000 inbyggare, tillhörde fordom Maltheserorden; men nu mera Stor-Britannien. Hufvudstaden på Malta är **La Va-**

*) Innefattar 4 Provinser: **Basilicata**, **Calabria Citeriore**, **Calabria Ulteriore I** och **Calabria Ulteriore II**.

Ietta, med 50,000 inwånare, frihamn, nederlagsplats för Levantiska handeln, och en af de starkaste fästningar i werlden.

Förenade Joniska Öarnes Republik, wid kusten af Albanien, Eivadien och Morea, innehåller omkring 20 qwadratmil, med öfwer 200,000 inwånare, dels Greker, dels Italienare. Den består af 7 större öar, och står under Stor-Britanniens beskydd, som har rättighet, att inlägga besättning i fästningarne, att sälla landets frigsmakt under sina befälhafware: i militäristt afseende äro också alla hamnarne på öarne under Stor-Britanniskt befäl. Engelska besättningen utgör 4000 man. Öarne äro följande: 1) **Korsu**, fordom **Corchra**, den nordligaste af öarne, nära 5 qwadratmil med 70,000 inbyggare, samt staden **Korsu**, som har Universitet (stiftadt 1334), 16,000 inwånare, och är sätet för Regeringen; 2) **Paxo**, den minsta, omkring $\frac{2}{3}$ qwadratmil, med 5000 inbyggare; 3) **Santa Maura**, fordom **Leucadia**, $2\frac{1}{2}$ qwadratmil, med 18,000 inbyggare, samt klippan **Leucathe**, uiför hwilken Sappho förtade sig i hafwet; 4) **Kefalonia**, fordom **Cephalonia**, den största bland dessa öar, af omkring $7\frac{1}{2}$ qwadratmils storlek, med 57,000 inbyggare, kände såsom goda sjöfarande; 5) **Theaki**, fordom **Ithaka**, omkring $1\frac{1}{2}$ qwadratmil i storlek, en klippa som frambringar herrligt win, 10,000 inbyggare; 6) **Zante**, fordom **Zacynthus**, nära 2 qwadratmil, med 37,000 inbyggare, samt staden **Zante**, som har 20,000 inwånare och drifwer handel isynnerhet med win; och 7) **Cerigo**, fordom **Cythera**, söder om Morea, omkring 2 qwadratmil, med 8600 inbyggare.

Ryßland.

Gränser och Storlek. Ryßka Riket, som utbreder sig öfwer hela den östra delen af Europa, den norra delen af Asien, ända till Nord-Amerikas westra kust, gränisar i norr till Ischafwet jemte dess wifar, Hwita hafwet och Obiska wiken; i öster till Östra oceanen och Schotiska hafwet; i söder till Swarta hafwet, Azowiska sjön, Turkiet, Persien, Kapiska hafwet, Tatariet och Kinesiska länderne; i wester till Österrike, Preussen, Östersjön, Bottniska, Finska och Rigiska wifarne, Sverige och Norrige, samt innehåller i arealwidd, öarne oberäknade, omkring 174,000 qwadratmil, hwaraf det Europeiska Ryßland utgör emellan 40 och 50,000 qwadratmil. Detta ofantliga rike är den största Stat som funnits på jorden.

Klimat och Produkter. Klimatet är i ett så widt omfattande rike i hög grad olika, dock ju längre man kommer mot öster desto kallare under samma latitud. I länderne kring Ischafwet stelnar allt af köld och fleresstädes upptinar aldrig den frusna marken. Jordmånens bestaffenhet är likaledes högst olika. Bördiga nejder omwexla med stora stogar och ödestepper. Altai och Ural äro isynnerhet malmrika. Inom Ryßland, isynnerhet Asiatiska delen, finnas wilba får, åsnor, bufflar, renar samt flera rofdjur: björnar, wargar, hyener,

jobblar, hermeliner, swarta räfsvar. Uti Isbaswet uppehålla sig hwita Björnar, Wallrossar, Sjölejon m. fl. Bland des många fisktorter märkas: Beluga och Stören, som fångas uti södra floderne, isynnerhet i Wolga, och Lax i Sibiriska strömmarne.

Berg och Watten. Ryssland är i allmänhet ett slätt och jemnt land, likwäl löpa åtskilliga bergskedjor derigenom, såsom Ural och Maunniska höjden, jemte flera bergsåsar i Sibirien. Wid södra gränssorne omgiswes det af Kaukasus och Altais många grenar och affättningar. Ryssa riket är genomstrut af flera stora strömmar, som sprida sig nästan åt alla wädersreck. I det Europeiska Ryssland äro följande hufwudfloder isynnerhet märkliga, nemligen: Newa och Düna, som falla i Östersjön; Dniepr, Dniester, Don, som falla i Swarta hafwet; Wolga och Ural, som falla i Kaspiska hafwet, samt Dwina och Petschora, som falla i Hwita hafwet; wid gränsen mot Preussen finnes floden Niemen; mot Turkiet Pruth och Donau floderne, samt Kuban emot Kaukasiska länderne. I Asiatiska Ryssland äro hufwudfloderne: Obi, som upptager Irtysh och Tobol; Jenisej; Lena, som upptager Altan; Indigirka; Kolyma och Anadir, hwilka alla, utom den sistnämnde, utfalla uti Isbaswet. Uti Europeiska Ryssland finnes de fleste insjöarne omkring Finska wiken, samt emellan denna och Hwita hafwet, nemligen: Ladoga, Onega, Peipus, Ilmen, Saimen, m. fl. I de mot södern fallande strömmars flodområden finnas inga betydliga sjöar. I Asiatiska Ryssland finnas flera sjöar, isynnerhet wid Altaibergens sidor, hwaraf Baikal är betydligast.

Inbyggare, Näringar och Handel. Ryssland är bebott af snart sagdt otaliga Nationer. De talrikaste äro Slawiska folken, såsom Ryssar, Polackar, Kosaker, Letter; Kaukasiska folk (i insträcktare mening), såsom Georgier, Tscherkesser; Tatariska folk, såsom Tatarer, af mångfaldiga grenar, Nogayer, Kirgiser, Turkomanner, Bassirer, Jakuter och Tschuwascher; Tschudiska folkslag, såsom Finnar, Lappar, Chster, Kiewer, Ostiater, Woguler, Mordwiner, Tunguser, Samojeder, Tschuktscher, Koriäcker, Kamtschadaler, Kuriler; Mongoliska folkslag, såsom egentliga Mongoler, Kalmucker, Buriäcker m. fl. Dessutom finnas här bosatte många Swenskar, Tyskar, Fransmän, Engelsmän, o. s. w., hwilka nästan alla tala olika språk. — Sjelfwa Ryssarne, eller den herrskande nationen, äro af hård och stark kroppsbyggnad, werkad af deras uppfostran, deras lefnadsätt och deras grofwa näringsmedel; de uthärda mödor och de häftigaste plågor med känslöshet. Nyfödda barn wänjas wid hastiga ombyten emellan den starkaste köld och hetta, en wana som fortsättes under hela lefnaden. Ryssen är höflig och trogen, dock mera af fruktan än af grundsats. Han är högst ofunnig och widstepplig, oaktadt läraktighet utgör ett hufwuddrag i hans karaktär. De Tatariske folkslagen, som härstamma från de inre och aflägsnare delarne af Ryssland, äro rå och ohöfsade. De Mongoliska och Tschudiska folken hafwa wi i den Fysiska delen af denna Geografi beskifwit. Folkmängden i Ryssland stiger till något öfwer 63 millioner, hwaraf omkring 5 millioner räknas på de Asiatiska länderne. — Inbyggarnes näringsfång

är olita som deras ursprung. Återbruket drifwes isynnerhet i medlersta Ryssland och Lifland. Lin och hampa odlas i flera Rysska provinser; tobak till stor mängd i Uträn. Bostapsstötseln är af största wigt, och många folkslag på de stora stepperne lefwa hufwudsakligen deraf, liksom andra af fiske och jagt. De outtömliga jern- och koppargrufworne i Uraliska bergen, de rika guld-, silfwer- och blygrufworne i Altai bearbetas med drift. Rysslands wigtigaste exportwaror äro säd, talg, lin och hampa, pälswerk, jern, sjögeprodukter m. m. — I de större Rikets städer finnas hwarjehanda fabriker; i trakten omkring Wolga äro isynnerhet ganska wiktiga manufakturver. — Den inrikes handeln befordras mycket af strömmarne och de stora sjöarne, samt den lätta och långwariga wintertransporten. Högst wiktig för Riket är handeln med de Asiatiska provinserne, och genom dem med de Nomadiska Asiatiska folkslagen, Persien och Kina, dels till lands med Karavaner, dels till sjös på Kaspiska hafwet.

Herrskande Religionen är den Grekiska, men i fordue Swenste och Tyske provinserne bekänna sig större delen af inbyggarne till den Evangeliskt-Lutherska läran: för öfrigt finnas i Ryssland bekännare af nästan alla Religioner; äfwen Muhamedaner och Hedningar. Weten-skaper och konster uppmuntras wäl genom för dem gynnande inrättningar, men någon själfständig wetenskaplig litteratur ega Ryssarne icke; ännu finnas der talrika folkslag, som ej kunna läsa eller skrifa. Regeringen är oinskränkt monarkisk och ärftlig. — Krigsmakten till lands utgör omkring 750,000 man, oberäknadt 100,000 Kosaker, Kalmucker och Bastirer; sjömakten består af några och 90 Linieskepp och Fregatter, omkring 100 mindre krigsskepp samt 500 kanonslupar.

Europeiska Ryssland innefattar, jemte Konungariket Polen, 50 Guvernementer och fördelas uti

I. Stora Ryssland, nordligaste och mellersta delen af Europeiska Ryssland, utgörande kärnan af Rysska monarkien, wid hwilken wi, wid Rysslands bestrifning ofwansföre, egentligen fästat oss. Stora Ryssland utgöres af följande Guvernementer:

1) Moskau, beläget midt i landet, med staden Moskau eller Moskwa, Rikets fordna hufwudstad, i hwars kathedralkyrka Kejsarne krönas, innehållande omkring något mer än 64 qwadratwerst (10 werst utgöra en Swensk mil) i omkrets, hwaraf litwist tolfte delen upptages af trädgårdar, äfvensom talrika ängar finnas inom nämnde omkrets, medelpunkten för hela Rysska handeln, med Uniwersitet (stiftadt 1755), 399 kyrkor och 22 kloster, samt 364,000 inwånare. Widare märkas städerna: Troizkoi-Serwiew, med det största och prättigaste kloster i Ryssland, Mosaisk, (fältslag 1812).

2) Twer, med städerna: Twer, som har 20,000 inwånare, säte för en Erkebiskop och wiktiga fabriker; Wischnoi-Wolotschok, wid en kanal, som sammanbinder Wolga med Östersjöns wattendrag, drifwer liflig handel.

3) Smolensk, med staden Smolensk, som har flera fabriker, drifwer betydlig handel, 20,000 inwånare (fältslag 1812).

- 4) Kaluga, med staden **Kaluga**, som har 26,000 invånare, många fabriker och anseelig handel.
- 5) Tula, med staden **Tula**, samt har stort gewärsfaktori, åtskilliga jernfabriker, och 38,000 invånare.
- 6) Drel, med städerna **Drel**, som har 24,000 invånare och stark handel, samt **Briansk**, med 5000 invånare, kanongjuteri och betydlig handel på Cherson.
- 7) Kursk, här märkes staden **Kursk**, belägen i en wäl odlad trakt, med 20,000 invånare och god handel.
- 8) Woronesch, med staden **Woronesch**, som har 24,000 invånare, flera fabriker och betydlig handel.
- 9) Tambow, med staden **Tambow**, som har 20,000 invånare, klädes- och segelduksfabriker.
- 10) Rjasan eller Rāzan, med staden **Rāzan**, som har wiktiga fabriker och 15,000 invånare.
- 11) Wladimir eller Wolodimir, med staden af samma namn, från 1157 till 1328 residens för Ryfska Storfurstarne. **Susdal**, gammal stad, under kort tid Ryfska Storfurstarnes residens, förr än det flyttades till Wladimir.
- 12) Jaroslaw, med städerna: **Jaroslaw**, wid Wolga, som har stora linnemanufaktur, 24,000 invånare samt betydlig handel; **Moſtow**, med 6000 invånare, linne- och lädermanufaktur, samt en årlig stor marknad, som besökes af 7 till 8000 köpmän.
- 13) Koſtroma, med staden af samma namn, som har 10,000 invånare, linne- och läderfabriker, handel.
- 14) Niſchnei Nowgorod (Nedra Nowgorod), med staden **Niſchnei Nowgorod**, som har 22,000 invånare, betydlig handel och en stor årlig marknad, hwilken påstår i fyra veckor och besökes af flera tusende handlande.
- 15) Pleſkow eller Pſkow, med staden **Pleſkow**, som har 12,000 invånare, linne-, segelduks-, läder- och glasfabriker, samt drifwer handel med lin, hampa och läder.
- 16) Nowgorod, med befästa staden **Nowgorod-Weliki** (Stora Nowgorod), fordom stor och ryktbar handelsstad, Ryfska wäldets wägga, nu sate för en Erkebiskop, med 10,000 invånare, samt åtskilliga fabriker och tämlig handel.
- 17) Olonez, kring Onegassjön, med staden **Olonez** och **Petroſawodzk**, stort kanongjuteri.
- 18) Wologda, med staden **Wologda**, som har 14,000 invånare, många fabriker och drifwer handel med Sibirien och China; samt staden **Uſtjug Weliki**, med 14,000 invånare, betydliga fabriker och handel.
- 19) Archangel, beläget wid båda sidorna af Hwita hafwet, sträckt sig ända till Afriſka gränsen, det widsträcktaste Gubernementet i Europeiska Ryssland, med städerna: **Archangel**, wid Dwinas utlopp, äldsta handelsstaden i Ryssland, nederlagsplatsen för Sibiriska handeln, Erkebiskopsäte, skeppswarf, åtskilliga fabriker, handel på de

fleste Europeiske Handelsplatser, 17,000 invånare; **Kola**, den nordligaste stad i Ryssland, med betydliga sifferier. Dit hör äfven en del af Rysska Lappland, ön **Nova Zembla**, samt flera andra öar vid kusten.

II. Vissa Ryssland eller Ukrän, ett ganska fruktbart slättland, söder om Stora Ryssland. Inbyggarna äro mest Kosaker. Dit höra följande Guvernementer:

1) **Kiew** eller **Kio w**, med befästa staden **Kiew**, Rysska Rikets äldsta hufvudstad, nu endast sätet för en Erkebiskop och ett Seminarium för Grefiske präster, har ett berömt kloster (med underjordiska katakomber deri balsamerade lik af Martyrer förvaras), till hvilket Grekerne göra wallfarter, 40,000 invånare.

2) **Tschernigow**, som har städerna **Tschernigow**, med 10,000 invånare, Erkebiskopsäte, och **Neschin**, med 16,000 invånare, båda listiga handelsstäder.

3) **Pultawa**, med staden **Pultawa**, der Swenskarne blefwa slagne 1709, till äminnelse hvaraf en prackfull triumfbåge å slagfältet är upprett, 10,000 invånare.

4) **Charkow** eller **Slobodiska Ukrän**, med befästa staden **Charkow**, som har Universitet och 33,000 invånare.

III. Österfjördsprovinserne, kring Bottniska och Finska vikarne, afsträddes af Sverige i frederna åren 1721, 1743 och 1809. Inbyggarna ursprungligen Finner; större delen bekänna sig till Lutheriska kyrkan. Här märka vi landskaperna:

1) **Ingermånsland**, eller Guvernementet **S:t Petersburg**, wid innersta delen af Finska viken, emellan Ladoga med dess utlopp **Newa**, och **Peipus** med dess utlopp **Narowa**. Städer: **S:t Petersburg**, Rikets nya hufvudstad och Kejsarens residens, anlagd 1703 af Peter I wid **Newas** mynning, har 469,000 invånare, mångfaldiga präktiga palatser och kyrkor, bland dem Isaakskyrkan, den präktigaste uti Ryssland, Universitet, Kejsarl. Bibliothek af 300,000 band, flera kostbara fabriker, nederlagsplats för Rysslands produkter, den viktigaste handelsstad i Ryssland. Petersburg är tillika sätet för Rysska Amiralitetet, som har stora byggnader, midt emot hwilka fins en kolossal staty af Peter I till häst, af ett stort granitblock. Vidare är här att märka: **Alexander Newskis** kloster, med ett dyrbart bibliothek, samt Kejsarl. lustflottan; **Kammennoi-Östrow**, **Petershof**, **Dranienbaum**, **Barskoje-Selo** med staden **Sophia**, **Gatschina**, m. fl. Desutom finnas i detta Guvernement, städerna: **Kronstadt**, på en ö, med 40,000 invånare, skeppswarf, dockor och förrådshus för örlogsflottan, som här är förlagd; **Schlüsselburg**, med 25,000 invånare, fästning och en stor kattunfabrik; **Narwa**, belägen på Estländska stranden af **Narowa**, med hamn och fästning (fästslag 1700).

2) **Finland**, ett af stora stogar, lägre bergsöar, och många insjöar uppsyldt landstap, men bördigt, der klimatet, som är kallt, ej hindrar jordens odling. Det indelas i flera smärre, nemligen: **Egentliga Finland**, wid södra delen af Bottniska viken; **Österbotten**, wid Bottniska vikens nordliga del; **Tawastland**, mellersta delen af

landet eller större delen af Rymene-elfs flodområde; **Savolax** och **Karelen**, landets östligaste del; **Myland**, kustlandet wid Finska wiken, wester om Rymene-elf, samt **Åländske** öarne, emellan Finland och Uppland. Kusten är öfwer allt sönderdelad uti mångfaldiga öar och skär. Bland landets många wattendrag märka wi isynnerhet: **Saimen**, uti Karelen och Savolax, som genom floden Vuoren utfaller i Ladogasjön; **Päjäne**, i Tawastland, hwars utlopp är Rymene-elf, och **Närsjärvi**, i norra delen af egentliga Finland, med sitt utlopp Kumo-elf; widare **Uleå**, **Kemi** och **Torneå**-elfsöar, från sjöarne af samma namn. Inbyggarnes antal stiger till 1,380,000. — Städer: uti egentliga Finland, **Åbo**, Finlands f. d. hufvudstad, och då säte för Erkebiskop och Universitet, största staden i Finland, med betydlig handel, men efter Rysska eröfringen förlades regeringen till Helsingfors och efter den olyckliga wådelben 1827, som förstörde större delen af staden, flyttades äfwen Universitetet dit (fredsslut 1743), 14,000 inwånare; **Björneborg**, wid Kumo-elf, med 2800 inwånare och tämligen betydlig witaliehandel; **Raumo**, **Lamfors** och **Nystad** (fredsslut 1721), smärre städer. Uti Österbotten: **Wasa**, wid Öwarken, med betydlig handel och 3500 inwånare; **Uleåborg** wid Uleå-elfs utlopp, med 4000 inwånare och tämligen liflig handel; **Kajana** wid Uleå-träst; **Varhestad**, **Gamla** och **Nya Carleby**, **Jakobsstad** och **Christinaestad**, alla sjöstäder wid Bottniska wiken; samt wid denna wiks nordligaste ända, staden **Torneå**, belägen i Rysska andelen af Österbotten. Uti Tawastland: **Tawastehus**, en wacker stad med 1700 inwånare. Uti Savolax: **Kuopio**. Uti Karelen eller Gamla Finland: **Wiborg**, befäst, med tämligen betydlig handel och 3000 inwånare; **Fredrikshamn**, **Willmansstrand** och **Kieholm**, bekanta i Swenska historien. **Helsingfors**, i Myland, Finlands nya hufvudstad, säte för Finska Senat, och för det från Åbo hitflyttade Universitet, med 13,000 inwånare och förträfflig hamn; nära densamma är den nästan vintagliga fästningen **Sveaborg** (Ruotsinsalmi), belägen på 7 holmar; **Borgo**, med Biskopsäte och Gymnasium; **Povisa** och **Ekenäs**, obetydliga städer. — **Åländske** öarne bestå af en stor ö, **Åland**, och 80 mindre öar, samt desutom en mängd mindre holmar; inbyggarne äro Swenskar, som lefwa isynnerhet af bostapskötsel och fiske.

3) **Esthland**, innehållande Guvernementet **Reval**, ett träskfullt och stogritt kustland, söder om Finska wiken, med staden **Reval**, befäst, säte för en del af Rysska flottan, 15,000 inwånare; hit hör äfwen ön **Dagö**, bebodd till större delen af fiskare. — Till Guvernementet **Riga** höra städerna **Dorpat**, med Universitet, liflig handel och 10,000 inwånare, samt **Pernau**, med 4500 inwånare, ehuru i Esthland belägne.

4) **Lifland** eller större delen af Guvernementet **Riga**. Städer: **Riga**, näst Petersburg den wiktigaste Rysska handelsstad wid Östersjön, stark fästning, med flerahanda fabriker och 59,000 inwånare, till största delen Lysskar, fordom Hansfestad; **Wolmar** (fältslag 1219, Danne-

brogesanan); **Wenden**, med ruiner efter ett gammalt märkvärdigt slott. Här märkes äfwen fästningen **Dünamünde** och ön **Ösel**.

5) **Kurland**, det fordna Hertigdömet **Kurland** och **Semgalen**, söder om Dünafloden, ett backigt men mot Lifländska sidan fruktbart samt i öfrigt på stogar, sjöar och moraser rikt landskap. Här märkes: **Mitau**, fordna hufvudstaden i Hertigdömet **Kurland**, med 13,000 invånare, samt **Windau** och **Pibau**, sjöstäder med handel.

IV. Västra Ryssland, som utgöres af fordna Polska Provinser, förvärfwade genom Polens delning 1772, 1793 och 1795, belägna i Sydvestra delen af Ryksa Monarkien. Till beskaffenheten liknar landet mest Stora Ryssland. Inbyggarna äro till större delen katholiker. Hit höra Guvernementerne:

1) **Witebsk**, wid Dünas öfre grenar, innefattande städerna: **Witebsk**, med 15,000 invånare; **Polożk**, med 3000 invånare; **Dünaburg**, fordom hufvudstaden i Polska Lifland, med fästning och 4000 invånare.

2) **Mohilew**, wid Dniepers öfre grenar, med staden **Mohilew**, wid Dniepern, som har god handel, 16,000 invånare, samt en Grekisk och en Katholsk Erkebiskop.

Anm. Dessa 2:ne nyssnämnde Guvernementer utgöra Provinserna **Swita Ryssland**, på en del Kartor förenas de med Lilla Ryssland, på andra åter med Lithauen, som innefattar de följande Guvernementerne.

3) **Minst**, med städerna: **Minst**, säte både för en Grekisk och Katholsk Biskop, har 12,000 invånare; **Borisow**, bekant genom Napoleons öfvergång öfwer Beresinafloden 1812.

4) **Wilna**, med staden **Wilna**, som drifwer ansenlig handel, och har 36,000 invånare.

5) **Grodno**, med staden **Grodno**, wid Niemen, der fordom Polska Riksdagarne höllas, nu mera liflig handelsort, med 10,000 invånare.

6) **Bialystok** eller fordna **Podlakien**, med handelsstaden **Bialystok**, som har 6000 invånare.

7) **Wolynsk** eller **Wolhynien**, med städerna: **Bitomir**, som har 8000 invånare och **Dubno**, med 6000 invånare, tämligen betydliga handelsorter.

8) **Raminietz-Podolsky** eller fordna **Podolien**, wid öfra loppet af floden Bug. Här märkes: **Raminietz** wid Dniestern, med 16,000 invånare; **Bar** och **Targowik**, bekante Konfederationsstäder (1768 och 1792).

V. Södra Ryssland eller **Nya Ryssland**, de sydligaste provinserna kring Swarta hafwet till floden Kuban. Dessa Provinser äro afsträbde af Turkarna i fredssluten 1774, 1791 och 1812. Klimatet är här blidare än i det öfriga Ryssland, hwarföre winrankan och flere sydliga växter här trivas. Hit höra Guvernementerne:

1) **Bessarabien**, som har städerna: **Kischeneu**, med 22,000 invånare, Erkebiskop, och ett Gymnasium; **Chotym**, med fästning och 4000 invånare, handel (fältslag 1739); **Bender**, wid Dniestern, med

fästning och 4800 invånare; **Ismael**, wid Donau, med 12,000 invånare och fästning; **Altkierman** (Bialogrod), wid Dniesterns utlopp i Swarta hafwet, med fästning, god hamn, och 12,500 invånare, hvilka drifwa liflig sjöhandel.

2) **Cherson** eller **Nikolajew**, emellan Dniepern och Dniestern, som innesfattar städerna: **Cherson**, med fästning, skeppswarf, och 25,000 invånare; **Odesa**, den viktigaste handelsstad i sydliga Ryssland, med 73,000 invånare, befäst, många fabriker, hamn och skeppswarf, hufwudstapelorten för handeln uti Podolien, Polhynien och Ukrän; **Otschakow**, fästning (stormades 1788 af Ryssarne); **Nikolajew**, hufwudort för flottan uti Swarta hafwet, med 20,500 invånare. Dit hörer äfwen landet **Jedzan**, en fruktbär slätt, der betydlig boskapsfötsel drifwes.

3) **Jekaterinoslaw**, som har städerna: **Jekaterinoslaw**, med 8000 invånare, en Erkebiskop, klädes- och sidenstrumpfabriker, Tschernomoriske Kosak-Hetmannens boningsplats; **Azow**, belägen på en ö, med 3000 invånare och fästning; **Taganrog**, befäst sjö- och handelsstad wid Azowiska hafwet, med 15,000 invånare (Keff. Alexander dog här d. 1 Dec. 1825).

4) **Simferopol** eller **Halfön Krim** eller **Taurien**, som har städerna: **Simferopol** eller **Almesched** med 4000 invånare, säte för Öfverbefälhafwaren i Taurien och Tatarernes Musti; **Geodofia** eller **Kaffa**, en fordom ryktbar stad, men nu af mindre betydighet, med 4000 invånare; **Baktischisarai**, fordom Krimka Khanens residens, bland de härwarande 10,000 invånare äro de flesta Tatarer, så att knappt 100 Ryssar finnas; **Sewastopol**, fordom Achtjar kallad, med befäst förträfflig hamn samt förräder för Rysska flottan; **Derekop**, fästning. **Halfön Taman**, med staden **Tanagoria** eller **Taman**, och **Nogaiska Steppen**.

5) **Donska Kosakernes Land**, af öfwer 1500 qwadratmils storlek med 3 till 400,000 Kosakiske inbyggare, af hvilka 40,000 äro wapenföre. Kosakerne (af Kosak d. ä. lätt krigsfolk) bekänna sig till Grekiska Religionen. De äro alla födde Soldater, betala ingen skatt, men äro skyldige till krigstjenst, och 25,000 man måste alltid wara marschfärdige. I spetsen för dem står en Öfwer-Hetman. Deras boningar äro antingen enstaka hus eller befäste byar (Staniger). **Tscherkast**, hufwudstanigen, är byggd på pålar å en ö, som ofta öfverswämmas af floden Don; den är Kosakernes wapenplats och Öfwer-Hetmannens residens, har 15,000 invånare. I anledning af nämnde öfverswämningar, har man börjat anlägga **Nowoi-Tscherkast**, dit hufwudstanigen framdeles kommer att flyttas. Kosakerne wid Swarta hafwet (de Tschernomoriske) bebo ett sumpigt land af omkring 500 qwadratmils storlek och äro 80,000 till antalet. Deras författning är lika med Donska Kosakernes.

VI. Khanatet Kasan, som år 1552 förenades med Ryssland, sydost om Stora Ryssland wid sidorna af Ural, ett till större

delen fruktbart men litwät i anseende till sin storlek mindre bebodt land, med 6 millioner inbyggare, innesfattar Guvernementer:

- 1) **Kasan**, med staden **Kasan**, wid floden **Kasanka**, som har betydliga fabriker, 50,000 inwånare, Universitet (stiftadt 1830), samt drifwer lönande handel.

- 2) **Perm**, till större delen obebodt; en del af detta Guvernement tillhör Asiatiska Ryssland. I den Europeiska delen märkes städerna: **Perm**, wid floden **Kama**, i hwars grannskap finnas betydliga koppar- och jernbruk, med 6000 inwånare; **Kungur**, wid floden **Silwa**, med 7000 inwånare och jernwerk; **Solikamsk**, wid **Kama**, med saltisjderi och 5000 inwånare.

- 3) **Wiätkä**, med staden **Wiätkä**, wid floden af samma namn, som har betydlig handel och 12,000 inwånare.

- 4) **Pensa**, med staden **Pensa**, wid floden **Sura**, som har 10,000 inwånare, bekanta läderfabriker och handel.

- 5) **Simbirsk**, med handelsstäderna **Simbirsk**, wid **Volga**, som har 15,000 inwånare, **Stawropol** och **Sysran**, äfwen wid **Volga**-floden belägne.

VII. Khanatet Astrakan, sydöfsligaste delen af Ryssland, med en folkmängd af nära 3 millioner, till större delen en torr och sandig slätt, ojenlig till åkerbruk och för det mesta bebodd af Nomader. På det ställe der jordbruk kan drifwas, bo Ryssar och äfwen kolonister, nästan från alla Europeiska länder, i synnerhet från Polen och Tyssland. Landet är fördeladt i 4 Guvernementer:

- 1) **Astrakan**, bestående af länderne omkring **Kaspiska hafwet** och **Volgas** nedra lopp, styrdes fordom af en egen Khan, men eröfrades af Ryssarne år 1554. Dessa widsträckt länder utgöra nästan en enda ofantlig stepp, af hwilken Kirgisernes stepp är en fortsättning, men stiles derifrån af **Uralfloden** och nordöfsligare utaf **Uralbergen**. Utom **Tyska kolonister** äro alla inbyggarna **Nomader**, så wäl af **Tatarisk** och **Kinisk**, som af **Mongolisk** härkomst. Här märkes: staden **Astrakan**, på en ö i **Volga**, som har 43,000 inwånare af allahanda nationer, flera fabriker och widsträckt handel; samt **Uralsk**, hufwudsätet för de **Uraliske Rosakerne**, med 18,000 inwånare.

- 2) **Drenburg**, hwaraf en stor del utgöres af **Ural** och det öf-riga af **Stepper**, litwäl finnas här och der några fruktbara trakter. Här märkes städerna: **Drenburg**, wid **Uralfloden**, med 24,000 inwånare, nederlagsplats för **Ryska** och **Asiatiska** waror, der betydlig handel drifwes af **Bukharer** och **Kirgiser**; **Ufa**, wid floden **Belaja**, med 10,000 inwånare samt betydliga koppar- och jernwerk. — Till detta Guvernement räknas äfwen den ofantliga **Kirgisiska** steppen, hwilken **Ryssarne** tillägna sig, men **Kirgiserne** betala inga skatter till **Ryska** kronan, utan **Ryssarne** måste beständigt med wäld söka afwärja deras ströfwerier.

- 3) **Saratow**, hwarest märkes städerna: **Saratow** wid **Volga**, som har 12,000 inwånare, ansefliga fabriker, samt wigtigt fiske och handel på **Volga**; **Sarepta** wid **Volga**, en **Hernhutarekoloni**, med många fabriker; **Petrowsk**, med 7000 inwånare.

4) **Kaukasien**, med städerna: **Stawropol**, wid floden Atschla, säte för Guvernören, beväst, 2500 invånare; **Georgiewsk**, wid floden Kuma, fästning, 3000 invånare; **Konstantinogorsk**, fästning för den så kallade Kaukasiska linien, hwilken bewakas af 32,000 kosaker, med berömda warma bad som mycket besökas; **Risliar**, wid floden Terek, med 9000 invånare, stapelstad för Rysslands handel med Persien.

VIII. Konungariket Polen, fordom ett widsträckt och mäktigt Konungarike, som innefattade hela Westra Ryssland, Gallizien, Posen och West-Preussen, har upphört att vara en egen Stat i Europa. Genom utfärdad Ukas eller Förordning af den 26 Februari 1832 har S. M. Kejsaren af Ryssland förklarar, att Konungariket Polen är för alltid förenadt med Rysska Kejsaredömet, och skall bilda en integrerande del deraf. Den landsträcka, som sålunda blifwit med Rysska riket förenad, utgör omkring 900 qwadratmil, i öster sammanhängande med Ryssland, gränsande i söder till Österrike, samt i wester och norr till Preussen. — Utom Karpatherne, hwaraf en gren sträcker sig in i södra delen af landet, är det slätt och tillika uppfyllt af stora skogar och träsk. Hufwudsfloben är **Weichseln**. Widare märkas: **Bug**, **Wieprz** och **Wiliça** (Wiliza), hwilka falla i Weichseln; **Narew**, som förenar sig med Bug; **Warta**, som faller i Odern; **Prosna**, som faller i Warta, och **Nimen**, gränslod mot Ryssland, som faller i Kuriska hafwet. Sjöar finnas inga af betydelse, dock må nämnas **Soploßjön**, på gränsen emellan Masowien och Posen, såsom namnkunnig i Polska historien och besjungen af Polska skalderne. — I nordliga trakterne är wintern kall, i de sydligare är klimatet deremot blidare, men winrankor och sydsfrukter triffas icke. Landet är i allmänhet fruktbart. Produkterna äro desamma, som uti medlersta Ryssland. — Allmogen i Polen är fattig och ofunnig, samt har lefwat i swårt förtryck under den talrika Adeln, som så länge Riket war sjelfständigt, gjorde sig känd genom sin oreglerlighet och sin partianda. Polackarne äro ett med Ryssarne nära beslägtadt folk; i landet finnes äfwen en mängd Judar. Inbyggarnes antal stiger till 4,200,000. Återbruket lemna den rikaste afkastning; Bostaps- och Biskötsel, är särdeles wigtig. Gansta få fabriker finnas, hwarföre handeln drifwes nästan endast med landets rå produkter. — Uti förenämnde Ukas af den 26 Februari 1832 stadgas i öfrigt, att Konungariket skall hafwa sin serfildta förvaltning, sin egen Civil- och Criminallag; städernas och menigheternas lagar och privilegier förblifwa gällande. I händelse af ett Regentskap i Kejsaredömet, skall Regentens makt äfwen sträcka sig till Konungariket Polen. Religionsfriheten är garanterad; Katholska Religionen, såsom tillhörande pluraliteten af invånarne, blir likwäl föremål för Regeringens serfildta beskydd och wälwilja. Ingen får arresteras utan efter de i lagen förutsedda fall och stadgade former, den arresterade måste sednast inom trenne dagar ställas inför kompetent domstol. Konungariket Polen skall proportionaliter bidraga till Kejsaredömet's allmänna utgifter. Polen och Ryssland komma att hafwa en gemensam armée; Kejsaren bestämmer den andel som Konungariket Polen skall hafwa i

arméens sammansättning. De bägge ländernas invånare kunna å båda sidor blifwa naturaliserade. Den högre förvaltningen besörjes af ett Administrations-Råd, deri Ståthållaren presiderar, och som består af General-Direktörerne, en General-Kontrollör och andra af Suveränen kallade Ledamöter. Administrations-Rådet föreslår Kandidater till Erkebiskopar, Biskopar, General-Direktörer o. s. w., hvilka utan åtskillnad kunna väljas bland H. Maj:ts undersåtare. Desutom finnes ett Statsråd, som har att befatta sig med den administrativa lagstiftningen. Alla lagprojekt, som hafwa allmänt intresse, äfwensom skatteläggningen, skola insändas till Rysska Statsrådets revision och bekräftelse. Alla förvaltnings- och administrations-angelägenheter skola förhandlas på Polska språket. Landets gamla indelning är bibehållen, och fortfar således Landet att wara indelat i 8 Woiewodskaper:

1) **Masowien**. Här märkes: **Warschau** (Warszawa), rikets hufwudstad, belägen wid wenstra stranden af floden Weichsel, sätet för regeringen, framställer en brotig blandning af låga, dåliga kojor och präktiga palats (t. ex. vice Konungens, det Krasniski m. fl.), har Universitet och 134,000 invånare (före 1831 öfwer 140,000), af hwilka 33,400 äro Judar. **Praga** utgör en förstad för Warschau, wid högra Weichselstranden. Byn och slätten **Wola**, der Polska Konungarne fordom waldes. Den lilla staden **Grochow** (der och wid Praga slagtning den 19—21 Februari 1831). **Bialolenka** (slagtning den 24—25 Februari 1831). **Łowicz** med 7000 invånare, hufwudort i det lilla Furstendömet af samma namn. **Rawa**, en fordom betydlig stad, bekant för sitt slott, dit man plägade föra statsfångar (der Carl Carlsson Gyllenhielm satt fången), har nu blott omkring 3200 invånare. **Brzesc**, till åtskillnad från det lithauiska Brzesc wid Bug, kalladt Brzesc-Kujawski, hufwudort i det fordna hertigdömet Kujawien, en gammal stad, nu obetydlig.

2) **Kalisch**, med städerne: **Kalisch**, wid Proszna, en af de wackraste städerne i det nuwarande Polen, har 12,000 invånare; **Gzennostochowa** (Tschenstochowa), ett befäst kloster på berget Jasnagóra, en berömd wallfartsort; **Sieradz**, wid Warta, har betydliga manufaktur-er; **Piotrkowo** (tyfska Petrikau), ofta omnämnd i Polska historien.

3) **Plock** (Płock), med städerne: **Plock**, en af de bättre städerna i Polen, har Biskopsäte och 9000 invånare; **Pultusk**, wid Narew (fältsl. 1703 och 1806); **Ostrolenka**, wid Narew (fältslag 1807 samt sedermera en mördande slagtning i Maj 1831). **Modlin**, stark fästning, der Bug förenar sig med Weichseln.

4) **Augustowo**, med åtskilliga små städer, bland hwilka må nämnas: **Zuwalki**, hufwudort i Woiewodskapet **Lomza**, wid Narew, och **Augustowo**. I norra delen af detta Woiewodskap ligger det herrliga godset och slottet **Dospuda**, f. d. tillhörigt Grefwe Paç (Paż).

5) **Sandomir**, med flera smärre städer, bland hwilka **Radom** och **Sandomir** äro de förnämsta.

6) **Lublin**, med städerne: **Lublin**, i en angenäm nejd, har betydlig handel och 13,000 invånare (fordom 40,000), af hwilka hälft-

ten äro Judar; **Zamosc**, wid **Wieprz**, stark fästning. Det prattfulla slottet **Pulawy**, wid **Weichseln**, f. d. tillhörigt Furst **Adam Czartoryski**, med en stor park, stort och kostbart Bibliothek samt en samling af Polska antikviteter, allt illa medfarit under sista kriget.

7) **Podlachien**. **Siedlec**, hufvudort, 4400 invånare; **Biala**, tillika med ett bredvid liggande skönt slott, f. d. tillhörigt Furstliga **Radziwillska** familjen.

8) **Krakau**. **Kielce**, hufvudort, 4000 invånare, med bly-, jern- samt koppar-grufwor i sitt grannskap; **Pilica**, i hwars närhet floderne **Warta** och **Pilica** hafwa sina källor; **Siewerz**, det fornda Hertigdömet **Sewerjens** hufvudstad, nu obetydlig.

Anm. Asiatiske Ryssland finnes upptaget under **Asien**.

Fri-Staten Krakau, med 131,500 inbyggare, under beskydd af **Ryssland**, **Österrike** och **Prenssen**, är belägen på westra stranden af **Weichseln**, emellan **Österrikiska** provinsen **Galizien**, det med **Ryssland** införlifwade **Polen** och **Prenssen**. Staden **Krakau** har 37,000 invånare, ett **Universitet**, klädes- och andre fabriker samt tämlig handel. Stadens gebiet utgör, med staden inberäknad, omkring 9 **kwadratmil**.

Grekland.

Gränser och Storlek. **Grekland** gränсар i norr till **Turkiska** provinserne **Albanien** och **Thessalien**, från mynningen af floden **Aspropotamo** ända till hafswiken wid **Zeituny** eller **Jedin**, des öfrige sidor äro omgifne af **Medelhafwet** och **Archipelagen**; till storleken innehåller **Grekland** 3 till 400 **kwadratmil**.

Berg och Watten. I norra **Grekland**, eller **Livadien**, märkas bergen **Oeta**, med det tränga passet **Thermopylae** (blott 12 steg bredt) wid ingången till **Thessalien**, **Parnassus** (**Platura**) och **Helicon** (**Sagara**). På **Morea** eller sydliga **Grekland** äro **Maina** bergen isynnerhet bekante. **Megroponte** är äfwen en af tämligen höga bergsträckor genomförd ö. — Iti **Livadien** är gränsloden **Aspropotamo**, hwilken likwäl icke är segelbar, och den halfannan mil långa sjön **Topolija** de enda watten, som kunna nämnas; på halfön **Morea** äro **Musia** eller **Ryso** och **Yri** de förnämsta floderne.

Klimat och Produkter. **Grekland** hör, till sin natur och beskaffenhet, till de mest omwexlande och lyckligaste länder i werlden, under en klar och sydlig himmel; klimatet är i dalarne och på slätterne ganska warmt, wintern blott en regntid; kallare luft hafwa likwäl de bergstrakter, som en del af året äro betäckte med snö. Jordbäfsningar äro, isynnerhet på **Morea**, ej så fällsynte. Emellan bergen finnas utmärkt fruktbara dalar. I norra delen af landet är likwäl jorden på flera ställen stenbunden och torr, samt för sådesodling icke tjenlig; i allmänhet produceras win, sydfrukter, olja och bomull, äfwen något silke.

Invbyggare, Naringar och Handel. Grekland äger omkring 900,000 inbyggare. De fleste äro Greker, ty de fordom här boende Turkarne, hafwa till största delen utvandrat; äfwen Albaneser äro talrike på fasta landet, och till icke mindre antal stiga Fransmän, Tystrar och andre Europeer, hvilka begagnas wid arméen och uti civila tjänstebefattningar. Invbyggarne uti de sydöfsliga bergstrakterne, Maionotter och Kakovulioter, äro genom sin råhet, och de senare äfwen såsom barbariska sjörofware, bekante. Åkerbruk och Postapostförsel utgöra invbyggarnes hufwudsakliga näringsfång; fabriker finnas nästan inga, men handel och sjöfart idlas betydligt.

Grekerne och Albanesarne bekänna sig till Grefiska kyrkan, och erkänna Patriarken i Constantinopel, som sitt andliga öfwerhufwud. Alla andra Christne trosförwandter hafwa fri religionsöfning. Regeringen är monarkisk och landet styres af en Konung.

Landets indelning. Landet indelades, enligt Regeringens befret af den 15 April 1833, uti 3 hufwuddelar: 1) **Evadien** eller norra Grekland; 2) **Halfön Morea** eller södra Grekland, samt 3) **Narne: Megroponte eller Euboea, Sporaderne och Cykladerne.** Landet har ytterligare under den 13 Juli 1838, blifwit indeladt uti 24 Guvernementer och 7 Under-Guvernementer, men wi bibehålla här den allmänna indelningen.

1) **Evadien** utgöres af det öfsliga och westliga Hellas: det förre innefattar de gamla provinserne Attika, Megaris, Boeotien, Phokis, Lokris, Doris och en liten del af Thessalien; till westliga Hellas räknas Attolien och en del af Akarnanien. I Attika ligger **Athen**, landets hufwudstad, med omkring 12,000 inwånare, der små obetydliga byggnader anträffas bland fornminnen, som vittna om prakten från en förswunnen tid; ständiga krigsoroeligheter hafwa försatt staden i ett uselt tillstånd; af de gamla hamnarne är ännu blott en enda, **Porto Leone** (fordna Piræus), tillgänglig för större skepp. I Boeotien ligger **Thiva**, det gamla Thebæ, och **Evadia**, wid foten af Helicon, en liflig stad med 10,000 inwånare. I Lokris är staden **Salona** belägen, som är befäst och äger 4000 inwånare. Uti Attolien ligger staden **Pepanto** wid hafswiken af samma namn. Den wigtigaste staden i det westliga Hellas är **Missolunghi**, starkt befäst, på landsidan omgifwen af ogenomträngliga moras, namnkunnig i Grekernes frihetskrig.

2) **Morea eller Peloponnesus**, utgöres af provinserne: Argolis, Lakonia, Messinia, Arkadien, Elis och Achaja. Här märkes följande städer: a) Uti Argolis eller nordöstra delen af landet: **Nauplia** eller **Napoli di Romania**, med twenne starkt befäste citadeller, god hamn och 6000 inwånare. **Korinth** (Kordos), belägen på den smala landtungan, som förenar Morea och Evadien, med 4000 inwånare. **Argos**, med 8000 inwånare, talrika nya byggnader och deribland en stön kyrka. — b) Uti Lakonia, eller landskapets sydöstra del: **Epidaurus** eller **Napoli di Malvasia**, på en ö wid östra kusten, berömd för det goda Malvasierwinet. I det inre af landet ligger **Misitra**, med 10,000 inwånare, citadell, stark silkesodling, jernmanufaktur.

rer. — c) I Nedra Messinía: **Kalamata**, i en fruktbar trakt wid Koron-
ska wiken, med en god hamn. I de kala otillgängliga bergstrakterne
uti Maina-området bo Mainotterne, en af de tappreste Grekiska flam-
marne, som aldrig låto Turkarne underkufwa sig, bekante såsom drif-
te röfware; **Maina** är hufvudorten i deras hembygd. — d) I Öfra
Messinía: staden **Koron**, med 5000 invånare, hamn och 2:ne cita-
deller samt liflig handel; **Modon**, med 7000 invånare, hamn och ci-
tadell; **Nya Navarino**, befäst sjöstad wid sydwestra kusten, med en
utmärkt hamn, märkwardig genom Amiral Codringtons der utanför
wunnå seger öfwer Egyptisk-Turkiska flottan, den 20 Oct. 1827. —
e) Uti Arkadien: **Tripolizza**, fordom Moreas hufvudstad, med 15,000
invånare. — f) Uti Elis: **Gastuni**, med 3000 invånare, hamn, ka-
stell och liflig handel. — g) Uti Achaja: **Patras**, befäst sjöstad wid
hafswiken af samma namn, med 9000 invånare och liflig handel, sätet
för en Metropolit, samt **Kalavrita**, med 2 till 3000 invånare.

3) Öarne, bland hvilka först anmärkes: **Negroponte** eller
Euboea, med staden **Negroponte** eller **Egribos** (*Egripos*) ge-
nom en brygga förenad med fasta landet, har 16,000 invånare, stön
hamn samt fästning. Flera smärre öar omgifwa denna ö. För öfrigt
anmärkes: a) Norra Sporaderne, bland hvilka må nämnas:
Skiahos, **Skopelo** och **Skyro**. — b) Norra Cykladerne: **An-
dros**, den wädraste och fruktbaraste, med 12,000 inbyggare, som idka
silkesodling och biskötet; **Tine**, som har 20,000 inbyggare samt be-
tydlig silkes-afwel; **Mykone**, med 6000 inbyggare, mest sjöfolk, win-
odling; **Delos**, obebodd och ofund, blott begagnad såsom betesplats;
Syra, med 1000 inbyggare; **Thermia**, med 6000 inbyggare, win-
odling, biskötet, samt warma källor; **Zeä**, med 5000 inbyggare, syd-
frukter, win, bomull, siden, sjöhandel och blygrufwa; **Serfo**, bostaps-
stötet, safran, jerngrufwor. — c) Centralcykladerne: **Naxos**,
med 10,000 inbyggare, spannmål, win, olja, sydfrukter. **Paros**, med
2000 inbyggare, berömd för sin stöna marmor; **Antiparos**, **Nio**,
Syfino, **Polikandro**, **Milo**, fordom **Melos**, en vulkanisk ö, med
ofundt klimat och många warma källor; **Kimoli** och **Sifnos** eller
Sifanto. — d) Westra Sporaderne: **Hydra**, en i frihets-
kriget märkwardig ö, med en folkmängd af 40 till 50,000 inbyggare;
staden **Hydra** är starkt befäst, och drifwer liflig handel; **Spezzia**, **Pa-
ros**, **Agina**. — e) Af Sydliga Cykladerne: **Amorgo**.

Turkiet.

Gränser och Storlek. Turkiet omfattar Europeiska Asia-
tiska och Afrikanska provinser. Det Europeiska Turkiet gränisar i norr
till Ryssland och Ungern; i wester till Dalmatien, Adriatiska hafwet
och Medelhafwet; i söder till Grekland och Medelhafwet; i öster till
Archipelagen, Marmorassjön, Swarta hafwet och Kaukasiska länderne;
i öster till Persien; i söder till Persiska wiken och Arabien; i wester

till landttingan wid Suez och Wiedelshafwet. (Afrikanska andelen af Turkiet skall särskildt bestrifwas). — Hela Turkiska Rifet, inberäknadt de Asiatiske och Afrikanska länderne, utgör inemot 20,000 qwadratmil; hwaraf den Asiatiske delen är störst, och ensamt innehåller i widd omkring 12,000 qwadratmil; den Europeiska utgör omkring 4700 qwadratmil.

Berg och Watten. Landet är mycket bergigt, samt i några trakter sandigt och träskigt. I Europeiska Turkiet, som sträcker sig ända opp till Karpatherne, är berget **Balkan** eller **Hämus** det högsta, hwilket grenar sig åt flera sidor; ett af de mest bekanta berg i werlden. I det Asiatiske Turkiet äro **Kaukasus** och **Taurus**, med dess grenar **Ararat** och **Libanon**, de högsta bergen. — Hufwudfloden i Europeiska Turkiet är **Donau**, som upptager floderne **Morava**, **Aluta**, **Sireth** och **Pruth**, hwilken är gränssflod mot Ryssland; de öfrige strömmarne äro endast kussfloder och bland dem är **Marika**, som börjar wid **Balkan** den betydligaste. Hufwudfloderne i Asiatiske Turkiet äro: **Euphrat** (Frat) och **Tigris**, hwilka börja wid Armenien, och efter deras förenig kallas **Schat al Arab**, samt utfalla i den Persiska wiken; af insjöar är **Wan**, nära östra gränsen, störst, och **Döda hafwet** märkwärdigast för wattenets salta och swaswelhalt.

Klimat och Produkter. Klimatet är mildt och behagligt. Makedoniens och Janiahs dalar äro, så wäl till sitt klimat, som öfriga natur, bland de angenämaste nesder i werlden. I anseende till fruktbaheten hörer Turkiet till de bästa länder i Europa, och har öfwerflöd på förträffliga produkter; men under Turkarnes spira är landet illa odladt och många fruktbara trakter ligga öde. Bergen äro rike på metaller, men dessa bearbetas icke. De förnämsta produkterna äro: spanmål, isynnerhet hwete, råg, ris och hirs, bostap, win, sydfrukter, olja, bomull och silke.

Inbyggare, Näringar och Handel. Turkiet är icke bebodt blott af Turkar, och Turkarne utgöra icke en gång den största delen af dess inbyggare. Landet war fordom i andra Nationers wäld; dessa äro af Turkarne öfwerwunna, men ej fördrifna, och icke ens med dem blandade, utan hafwa bibehållit sin egendom, sina bruk, sina seder och sin religion. Turkarne äro det sista folk, som ifrån Asien inkommit till Europa, och hafwa derföre äfwen Asiatiske seder och bruk. De äro också det enda herrskande folk i Europa, som icke bekänner sig till den Christna läran, utan är Muhamedanismen tillgifwet. De äro af samma härkomst som Tatarerne, och kalla sig sjelfwa, efter en af deras gamla anförare **Ettomaner** eller **Osmanner**. De äro ett stort och starkt folk, som wänjer sig att uthärda stora beswärligheter. Turkarne äro i allmänhet icke elake, som man wanligen tror, de utmärka sig genom manlighet, medlidande, redlighet och uppriktighet, äro höflige och ganska måttlige, men äga derjemte stark böjelse för wrede och hämnd. Swarken förstånd eller sticklighet fattas dem; men dels af religionsgrundsatser, dels af andra fördomar, hafwa de länge förkastat Europeiska Nationers uppsinningar och förbättringar; likwäl synes nu regerande Sultanen, i wissta delar, wisja omstapa styrelsen och militären

till Europeiskt form. Lifsom alla Österlänningar, sitta de med benen i kors, äta och sofwa på golfwet, hwilket är belagdt med mattor och madrasser, äfvensom wäggarne dermed äro beklädde (sopha). De äro af allwarsamt lynne, älska utom att rida, inga kroppsrörelser, anse dans såsom oanständig för mankønet, spela deremot gerna schaf, äro stora älskare af blommor och de starkaste tobaksrökare och kaffedrickare i Europa. — Turkarne hafwa wäl skolor och ättskillige andra undervisningsanstalter, men de hafwa likwäl nästan ingen wetenskaplig bildning. Uti musik, byggningskonst och trädgårdsanläggning äro de likwäl icke ofkunnige, men målare-, bildhuggare- och kopparsläckar-konsterne äro för dem nästan alldeles okände. — Af Slawiska stammen finnas flera folk såsom Serwer, Bosniaker, Kroatier, m. fl., hwilka bekänna sig till Grefiska kyrkan, och äro slitige jordbrukare. Widare finnas här Greker, Albaneser eller Arnauter, Walacker, Armenianer, Judar och Europeer af flera nationer. — Uti Asiatiska provinserne finnas till en del samma folkslag, samt Druser, fringsröswande Araber och andra nomadiska folkslag. Inbyggarnes antal i de Turkiska staterna beräknas till något öfwer 23 millioner, af hwilka 10 millioner wistas i Europa, något öfwer 10 millioner i Asien och omkring 3 millioner i Afrika; dessa tala många olika språk, hwaribland likwäl Turkiskan, Ny-Grefiskan och Arabiskan äro mest gängse. — Asiatiska Turkiet har flera och bättre manufakturer än det Europeiska, isynnerhet tillverkas mycket siden- och bomullstyg: mattor, kamlott, turkiskt garn, godt saflian, och goda metallwaror; färgerierne äro äfwen mycket berömda. Handeln så wäl med inhemsta som med Arabiska, Persiska och Indiska waror är ganska anseelig. Warorne föras med Karavaner, hwilka gå från den ena ändan af landet till den andra, ifrån Bursa till Tocat, öfwer Aleppo och Damastus till Arabien, samt öfwer Mosul och Bagdad till Basra.

Landets Religion är den Muhamedanska, (af sekten Sunna), hvars öfwerhufwud är **Mufti**; likwäl tålas alla andra Religionsförwandter. — **Regeringen** är vinstränkt despotisk, och ärfelig på manliga linien*). Storsultanen eller Storherren, som äfwen nämnes Osmanernes Kejsare, förenar i sin person högsta andliga och werldeliga makten. Förnämsta Stats- och Krigsministern är Storviziren. Ståthållarne i provinserne kallas Beglerbegs och Sandschaker, wanligen Paschas kallade: likwäl hafwa i några provinser Boimoderne och Aga, oberoende af de förre, förvaltningen af de åt dem öfwerlemnade områden. De allmänna statsangelägenheterne afhandlas i Diwan (Statsrådet). **Krigsmakten** till lands, omkring 220,000 man, består till större delen af kawalleri; Janitscharerne, som förr utgjorde betydligare delen af Infanteriet, blefwo 1826 afskaffade, hwarefter Sultanen bil-

*) Benämningen Porten tillhör egentligen Turkiska hofwet och härleder sig namnet från den stora Porten, hwarigenom ingången är till Serajen, eller Storherrens residenspalats.

bat en Armée efter Europeiska frigskonsten. Sjömakten består af omkring 40 större och mindre frigskepp, och högste Befälhafwaren öfwer Flottan kallas Kapudan Pascha.

Landets indelning. Europeiska Turkiet med undantag af Eydländerne Moldau och Walachiet och Furstendömet Serbien, indelas i 3 Gjalets eller Beglerbeglikter, dessa åter uti åtskillige Paschaliker, och dessa åter i militäristt afseende uti wissa Sandschakschaker, men då denna indelning icke träffas på några kartor, upptages här den äldre landskaps-indelningen.

I. Ut Norra delen finnas:

1) **Romanien**, på Turkiska Rum=Jli, fordom Thracien kallad, eller Landet emellan Swarta hafwet, Marmorassjön, Archipelagen och Balkanbergen. Större delen af landets floder upptagas af floden Mariza. Här märkas städerna: **Constantinopel** (Istanbul, fordom **Byzantium**), Turkiska rikets hufwudstad, öfwer 2 swenska mil i omkrets, byggd på 7 kullar, i en förtjusande trakt, med 598,000 inwånare, många präktiga byggnader, Serajien (der Sultanen med des Hofstat bo), den präktiga Sofia Mosteen, siden- och bomullemanufaktur, samt widsträckt handel; i förstaden Pera bo de Europeiske Missionararne, i förstaden Galata de Europeiske Köpmännen, och i förstaden Fanal bo Grekerne. **Adrianopel** (Ederne), wid Mariza, på en wäl odlad slätt, med 100,000 inwånare, präktiga mosteer, goda siden- och läderfabriker, många färgerier för Turkiskt garn och kattun, drifwer stark handel. **Filippopel** eller **Filibe**, nära Balkanbergen, wid Marizas öfwersta gren, i en wärlig nejd, med 30,000 inwånare, och betydlig handel. **Demotika**, der K. Carl XII uppehöll sig åren 1713 och 1714. **Enos**, wid Marizas utlopp, med god hamn. **Gallipoli** (Heliboli), med 17,000 inwånare, på landtungan Dauriska Chersonesus, å hwars yttersta spets 2:ne fästelser, Nya Dardanellerne (midt emot 2:ne fästelser, gamla Dardanellerne, på Asiatiska sidan) äro anlagde till förswarande af inloppet till Marmorassjön.

2) **Bulgarien**, norr om Romanien, eller landet emellan Balkanbergen och Donau, mot hwilken flod landet sluttar, och småningom utbreder sig i slätter. Hufwudstaden är **Sofia**, säte för Beglerbegen öfwer Rumili, med 46,000 inwånare och liflig handel. Här märkes äfwen städerna: **Silistria** eller **Dristra**, wid Donau, befäst, har 20,000 inwånare; **Nikopoli**, med 10,000 inwånare, och **Widdin**, med 25,000 inwånare, alla wid Donau belägne och befäste; **Ruschtschuk**, med 30,000 inwånare och fästning, samt **Sistow**, med 21,000 inwånare, äfwen wid Donau, äro betydliga handels- och fabriksstäder; **Warna**, wid Swarta hafwet, befäst, stapelorten för handeln emellan Bulgarien och Walachiet samt Constantinopel, med god hamn och 20,000 inwånare; **Schumna** eller **Schumla**, anseelig fabriksstad med 20,000 inwånare, och en af rikets starkaste fästningar.

3) **Bosnien**, wästligaste hörnet af Europeiska Turkiet, söder om Sausfloden, innefattande **Egentliga Bosnien**, Landskapet **Serzegowina**, jemte **Turkiska** andelarne af **Kroatien** och **Dalmatien**.

Landet är bergigt och ehuru beläget nära Adriatiska hafvet, sluttande mot Donau, hwars gren Sau upptager landets strömmar, af hvilka Drina och Bosna äro de betydligaste. Städer: Bosna-Serai eller Serajewo, med 68,000 invånare, samt wiktiga stål- och jernfabriker; Trawnik, med 8000 invånare och fästning.

4) Serwien, emellan Bulgarien och Bosnien eller Morawas flodområde, ett bergigt och ofruktbart landskap, hwars inbyggare äro ett Slawiskt folk, af Grefiska bekännelsen, som genom Ryss bemedling hafwa en egen styrelse, så att Turkarne endast få årlig tribut af landet. Här märkas: Semendria, befäst stad wid Donau, med 10,000 invånare och citadell, säte för Serwiska Senaten; Belgrad, en starkt befäst stad wid Saus och Donaus förening, med 30,000 invånare, medelpunkten för handeln emellan Ungern och Turkiet (fred 1739); Nissa, med fästning; Posorofdscha eller Passarowitz (fred 1718).

5) Walachiet, som har titel af Furstendöme, beläget norr om Donau, hwilken här framlöper i bågformig böjning till Seret-flodens inlopp, som med dess arm Putna utgör gräns mot Moldau. Landet är en widsträckt och ganska fruktbar slätt, som likwäl mot Siebenbürgiska gränsen småningom höjer sig och blir mera bergig. Aluta är den mest bekanta af dess floder, hvilka alla upptagas af Donau. Inbyggarna i detta Furstendöme, liksom i Moldau, äro Grefiske kristne, och stola härstamma från romerska kolonister; också har deras språk ett latinskt ursprung. Allmogem lefwer förtryckt under Bojarerne, detta lands adel, och Hospodaren, som regerar oberoende af Turkarne, men måste årligen betala skatt till Turkiska Sultanen. Walachiet, äfwen som Moldau, står i öfrigt under Ryss inflytande, och kan nästan anses såsom en Ryss provins. Genom sista Ryss invasionen är detta Furstendöme, liksom Moldau, nästan förhärjad. Städer: Bucharest (Bucharescht), Hospodarens residens, med 50,000 invånare, nederlagsplats för landets handel (fred 1812); Braila eller Ibrail, med fästning, hamn, handel, 25,000 invånare; Giurgevo (Dschurdschwo) med fästning på en af Donauöarne, handel på swarta hafvet och 15,000 invånare; Jockschani (märkwärdig genom Suwarows segrar 1789; fredscongress 1772).

6) Moldau, norr om Walachiet, med hwilket det har lika naturbestäffenhet, inbyggare och styrelse. Landet öster om Pruth asträddes 1812 till Ryssarne. Städer: Jassy (Jaschy), Hospodarens residens, med 30,000 invånare, och handelsstaden Galacz (Galätsch) wid Donau.

II. Till Södra Delen:

1) Macedonien, eller nordöstra delen af forna Grefland, ett bergigt land, hwars sydligaste del slutas uti 3:ne uddar, emellan Salonichi och Contessa-wiken; den östligaste af dessa slutar uti det berömda berget Athos, nu Monte Santo kalladt, på hwilket äro flera kloster med 4000 Munkar och många Eremiter. Landets hufwudsflob är Wardari. Städer: Saloniki, säte för en Turkisk Pascha, näst Constantinopel den wiktiga handelsstad i Europeiska Turkiet, med god

hamn, flera fabriker, stor Judisk stola, och 70,000 invånare; **Bodina**, med bomullsfabriker och 12,000 invånare; **Seres** med 30,000 invånare, i den stöna Seresdalen, uti hwilken finnas stora bomullsplantager; **Felibia**, fordom Philippi. — **Athos**, bekant berg, äfwen kalladt **Monte Santo** (heliga berget), i följd af den mängd kloster, som der finnas, hwilkas antal stiger till 22, samt desutom 500 kapeller och oräkneliga grottor och klosterkamrar.

2) **Albanien** (på Turkiska **Arnaut**), innefattar det fordna Grekiska **Illyrien**, och **Epirus**, hwilket sistnämnda utgör sydligaste delen af nuwarande Albanien. Hit hör westkusten af fordna Grekland, bebodd af åttskilliga folkstammar, af hwilka Montenegrinerne, ett tappert och oberoende bergsfolk, och de wilda Arnauterne äro mest bekanta. Landet är omwerlande; uti norra delen idkas betydligt åkerbruk, och uti södra delen bostapsfödsel. Städer: **Skutari** (Zsanderun), befäst, med handel och fabriker för tillverkning af wapen och bomullstyger samt 16,000 inv.; **Durazzo** och **Dulcigno**, mindre sjöstäder, som idka handel och sjöröfveri. Norr om Dulcigno går bergsträckningen **Montenegro** (swarta berget), som på landets språk kallas **Ezernagora** (Tscharnagora). Inbyggarna som kallas **Cattarini** eller med det allmänna namnet **Montenegriner** (till antalet 50,000) äro rå och frigifte, betala skatt till Turkarne, men äro i öfrigt själfständiga. Akroceraniska bergen utgöra gränsen mot Epirus, uti hwilket landskap äro belagne städerna: **Tanina**, säte för en Pascha, med 30,000 invånare och betydlig handel; **Bouizza**, säte för en Grekisk Erkebiskop, befäst hamn, betydlig handel; **Urt**, handelsstad; **Prevesa**, med många ruiner af det gamla Nikopolis; dessa tre sistnämnda städer äro belagne kring Artawiken; **Argyro-Kastro** med 4000 invånare. Norr om Urt ligger **Suli**, hwars inbyggare, de kände Sulioterne, under sista Grekiska frihetstampen mycket utmärkt sig.

3) **Thessalien** eller **Tanjah**, öster om Epirus, från hwilket det skiljes genom berget **Pindus**, söder om Makedonien, wid hwars gräns finnas bergen **Olympus** och **Ossa**, emellan hwilka floden **Salammbria** banat sig wäg uti den stöna Tempe-dalen. Landet är ganska bergigt, men likwäl fruktbart och af förtjusande skönhet. Städer: **Jenischehr** eller **Parissa**, med fabriker, handel och 25,000 invånare, samt **Ambelakia**, i Tempe-dalen, med 6000 invånare, många stora färgerier, der berömdt Turkiskt garn beredes (båda wid floden Salammbria); **Pharsala** eller **Tschataldscha**, med 5000 invånare och färgerier för Turkiskt garn; **Zeituny** eller **Issin**, med 4000 invånare, i granfskapet af passet Thermopylae.

Öbetydligt är antalet af de öar, som, sedan Greklands befrielse, ännu tillhöra Turkiska Staten. Dessa äro: 1) 3 nordliga Archipelagen: a) **Tasos** eller **Tasso**, med 6000 inbyggare; b) **Samotraki** med 1500 inbyggare; c) **Imbro** med 4000 inbyggare, samt d) **Stalimene** eller **Lemnos**, med 8000 inbyggare; 2) 3 sydliga Archipelagen: a) **Candia** det fordna **Greta**, af Turkarna **Kired** kallad, med 300,000 inbyggare. Den är mycket bergig; från öster till wester sträc-

ter sig des hufvudbergsteden **Päloriti** (3da), öfver 7000 fot, med den märkvärdiga labyrinthen. De västliga bergen på ön kallas **Sphachia** (eller hvita bergen), emedan de en del af året betäckas af snö; de bebos af ett idogt men frigift folk, **Sphachioterna**. Klimatet är på låglandet ovanligt tempereradt, marken ständigt grön, slätterna fruktbara, och boskap, vin, bomull, olja, des hufvudprodukter. Städer: **Candia**, hufvudstaden på ön, med betydliga fäbningewerk, wiktiga skidenfabriker och 16,000 invånare, samt **Canea**, fordom **Cydonia**, med 9000 invånare, förnämsta handelsstaden på ön. b) I granskapet af **Candia** ligga åttstillige små öar **Standia**, **Gaidronisi**, **Gozzo**, m. fl., och på något längre afstand derifrån i nordost **Skarpanto**, **Cazo**, m. fl. Af sydliga Cykladerne tillhöra ännu **Santorin**, **Nausi** och **Stampalia**, **Turkiet**.

Asien,

som är den största af alla Werldsdelarne, har ock de flesta inbyggarne; man räknar dem till omkring 550 millioner. Asien är det nuvarande menniskofsläktets slamt; derifrån hafwa de folkstammar utgått, som nu bebo jorden. Der bleswo de första stater grundade, och der lefde och lärde Stiftarne för de tre wiktiga herrskande Religionerne, Moses, Christus och Muhamed. Konster och wetenskaper bleswo der också förut bekante. — I Asiaternes eller Österlänningarnes lynne märke wi isynnerhet 2:ne böjelser, hwilka i Asien äro nästan allmänt herrskande, neml. böjelse för prackt och ett vinstränkt wälde. Den österländska oppgheten och den österländska despotismen hafwa sålunda hos oss blifwit ett ordspråk.

Största delen af Ryssland, äfwen som af Turkiet, är belägen i Asien; wi börje således med dessa länder: de öfrige länderne i Asien äro: **Arabien**, **Persien**, **Tatariet**, **Indien**, **Kina**, **Japan**.

I. Ryssland.

(Se Europa pag. 207.)

Asiatiska Ryssland utgör men än en tredjedel af Asien, har omkring 5 millioner inbyggare, och innefattar egentligen 2:ne hufvuddelar: **Kaukasiska Besittningarne** och **Sibirien**.

A. **Kaukasiska Besittningarne** kallas med ett gemensamt namn landskaperne, belägne kring den höga bergsryggen **Kaukasus**, hwars toppar äro betäckte af ewig snö och is. I dalarne wäxer säd, vin och sydfrukter; honung fins till särdeles öfwerflöd; winrankan wäxer här wild; de förträfflige betesmarkerne äro utmärkt gynnande för boskapsförföreln, som också är hufvudnäringen. Ingenstädes på jorden finnes en sådan blandning af allahanda nationer, och sådan språkförbistring som på **Kaukasus**. — Födom beboddes trakten kring **Kaukasus**, dels af oafhångige Furstar, dels woro dessa länder under Persiskt och

Turkiskt herravälde, men sedan början af detta århundradet har Ryssland icke blott satt sig i besittning af Kaukasiska bergstrakten utan äfwen wid fredssluten betingat sig en del af Persien, som med den Kaukasiska landsträckan blifwit förenad. — Likväl är icke denna landsträcka helt och hållet att anse så om en Ryss Provins, ty endast Grusien, Imereti, Gurien, Achalzik, en del af Schirvan och en del af Daghestan samt Ryssa Armenien äro oinskränkt beherrskade af Ryssa makten; Mingrelien, Tscherkessien, Abasien (Abchaserne's land) samt vissa delar af Schirvan och den utaf Lesghierne bebodda delen af Daghestan anse sig för det mesta aldeles oberoende af Ryssland. Rysslands Kaukasiska Besittningar, som bestå af en mängd smärre landskap, indelas wanligen i 6 hufvuddelar:

1) Grusien eller Georgien, söder om Kaukasiska bergen, war ända från uråldriga tider ett eget Konungarike, som oaktadt allt det ofog, som det måste fördraga af mäktiga grannar, likväl ändock räddade sin sjelfständighet, ända till des Konung Heraklius år 1801 afsträdde landet till Ryssland. Här märkes hufvudstaden Tiflis, wid Kur, som har 20,000 invånare och vigtig handel.

2) Imereti, egentligen bestående af 3:ne landskaper, Mingrelien i norr, Gurien i söder och Imereti i midt emellan dem båda. I nordwestra delen, söder om Kaukasus, bebo Abchaserne eller Abchaserne, bekante röfware, en kusträcka, som af dem fått sitt namn. Imereti är ett bergigt och sumpigt kustland, lugs af swarta hafwet, wid södra sidan af Kaukasus. Till Imereti räknas äfwen Paskaliken Achalzik, som efter sista kriget med Turkarne afsträddes till Ryssland. Inbyggarna äro af blandad härkomst, Grusier, Armenier, Turkomaner, Abchaser, m. fl., samt till sin Religion dels Christna, dels Muhamedaner och Judar. En del af dem vilka icke erkänna sitt beroende af Ryssland; Abchaserne äro nästan sjelfständiga. Imereti är fasanernes hemland. Vegetationen liknar mest södra Europas.

3) Tscherkessien (Cirkassien), en lång landsträcka, från Swarta till Kaspiska hafwet, innefattande högsta trakterne af Kaukasus, söder om floderne Terek och Kuban. Inbyggarna äro Nomader, dels Tscherkesser, wanligen Cirkasser kallade, och Deseter, samt någre Nogayer och Abchaser m. fl. Deseterne anses för stamfolket till Usarne, hvilka fordom invandrade i norra Europa. Inbyggarna i Tscherkessien lefwa till en del i beständiga fejder med Ryssarne, och äro till större delen Muhamedaner. Några Städer finnas icke i detta landskap.

4) Daghestan, östra slutningen af Kaukasiska bergen till kusten af Kaspiska hafwet. Inbyggarna äro här äfwen af den mest blandade härkomst. I de högre bergstrakterne bo de wilda Lesghierne, efter hvilka höglandet får namn af Lesghistan. Förmärksamma Städerne äro: Tarku, wid Kaspiska hafwet, med 10,000 invånare, och handel, isynnerhet med salt ifrån saltsjön Tarkuli, samt Derbent, söder om Tarku, äfwen wid Kaspiska hafwet, med 6000 invånare, som odla win och saffran.

5) **Schirwan**, söder om Daghestan, wid Raspiska hafwet kring floden Kura nedra lopp. Inbyggarna äro en blandning af Georgier, Turkomaner, Tatarer, Araber, Perser och Armenianer, m. fl. Provin- sen, som år 1812, jemte Daghestan, afträdde af Persien, har wid kus- ten åtskillige öar med vulkaner; halfön Abscheron är isynnerhet ut- märkt genom sina Rastakällor. Huswudstaden i Provinsen är **Baku**, med 3000 inwånare, hamn wid Raspiska hafwet, betydlig handel och rika Rastakällor. Hela trakten deromkring är genomdrucken af Rasta, så att om nätterna hela fält synas stå i låga, utan att man från det phosphoriska huset finner någon warma utgå. Guebrer och Parser, som dels här äro boende, och dels göra wallfarter hit från Indien, anse denna eld för helig. Södra delen af Schirwan utgöres af slätten **Mogan**, uppfylld med sjöar och moraser, bebodd af Turkomaner.

6) **Ryska Armenien**, utgörande fordnä Provinsen **Eriwan**, med åtskillige andre distrikter, som år 1828 af Persien blefwo afträdde. Inbyggarna bestå af Tatarer, Perser, Armenianer och Kurder. Grän- sen emot Persien utgöres till större delen af floden Aras, likväl är ock en del af kustlandet söder om Kur Ryskt gebiet. Här märkes huswud- staden **Eriwan**, med 10 till 15,000 inwånare, befäst men illa byggd, samt klosteret **Etchmiadzin**, bebodt af 300 munkar och sätet för Pa- triarken, som är öfwerhuswudet för hela Armeniska Christenheten.

B. Sibirien, innefattar hela norra Asien, en ofantlig land- sträcka, större än hela Europa, men har blott 1,600,000 inbyggare, af Tatarisk, Tschudisk och Mongolisk härkomst. Blott i sydligare delen idkas åkerbruk; sisse är huswudnäringen i norra orterne. Pålswerk är Sibiens wigtigaste produkt, då man undantager de rika guld-, silfwer- och blygrufworne i Uralbergen. Den öster om Uralberget belägna de- len af Guvernementet Perm, räknas till Sibirien, äfwen som följande Guvernementer:

1) Den hithörande delen af Guvernementet Perm, utgör, genom sina rika guld-, koppar- och jerngrufwor, äfwen som ge- nom sina betydliga saltwerk en af de wigtigaste provinserne af Ryska riket. Här märkes: **Katharinenburg**, med 15,000 inwånare, förnäm- sta bergsstad i Ryssland, säte för öfwerbergsamtet för alla bergwerk i Sibirien; **Irbis**, en stad nordost från Katharinenburg, der årligen en stor marknad hålles.

2) Guvernementet **Tobolsk**, westra delen af Sibirien kring floden Obis nedre grenar och Obiska hafswiken. Här märkes: befästa staden **Tobolsk**, fordom huswudstaden i hela Sibirien, med 20,000 inwånare, som drifwa betydlig handel, sätet för en erkebiskop; **Omsk**, med 7500 inwånare, nu mera sätet för General-Guvernören i Guvernementet Westra Sibirien; **Beresow**, bekant förwäningsort; **Obdorsk**, den nordligaste bebodda ort i detta Guvernement, hwars inbyggare lefwa af påls-handel och wallrofsjagt.

3) Guvernementet **Tomsk**, öster om Obi, med städerne: **Tomsk** (wid floden Tom, en af Obis öfre grenar), som drifwer ka-

ravanhandel och har 9000 invånare; **Barnaul** och **Kolywan**, hufvudorter uti bergslager, rika på ädla metaller.

Anm. Tobolsk och Tomsk utgöra General-Guvernemetet Westra Sibirien, liksom Jeniseisk och Irkutsk utgöra General-Guvernemetet Östra Sibirien.

4) Guvernemetet Jeniseisk, kring floden Jeniseys öfre grenar, hvilken flod nordligare utgör gränsen emot Tomsk, med staden **Jeniseisk**, som har 5500 invånare, handel med pälsverk och den mest besökta marknaden i Sibirien.

5) Guvernemetet Irkutsk, wid Sajanska bergen, kring sjön Baikal, med städerna: **Irkutsk**, som har 16,000 invånare, säte för General-Guvernören, en Grekisk Erkebiskop, upplagsort för Rysska Kinesiska handeln; **Selinginsk**, i en bergstrakt, der rhabarber växer, och i hvars granstap finnas saltfällor; **Kiäschta**, befäst, hufvudhandelsplatsen emellan Ryssland och Kina, 148 swenska mil från Peking och 630 swenska mil från Petersburg; **Nertschinsk**, fästning, gränssort mot Kina, med guld- och silfverbergverk, uti hvilka 3000 personer (af hvilka $\frac{1}{3}$ utgöra ditförwiste misshandlare) arbeta. Hit hör äfwen provinsen Jakutsk, innefattande: a) Det egentliga Jakutsk, som bebos af Jakuter, Tunguser och Jakagirer, belägen på ömse sidor om Lena och Indigirka floderne, sträckande sig längs at norra kusten af Jschaswet, med städerna: **Jakutsk**, wid Lena-floden, som drifwer betydlig handel med pälsverk och victualier, samt **Olenok**, den nordligaste staden i Ryssland. b) Sjöprovinzen Ochotsk, kustlandet wid Ochotska hafwet, till hvilket äfwen Tschuktschernes ödemarker, ända till Behringsundet, räknas; staden **Ochotsk**, utgör stapelsplats för handeln på Kamtschatka. — c) Kamtschatka har ett blidare klimat än de flesta öfrige trakter af Sibirien, hwartill flere vulkaner och kustklimatet förmodligen bidraga, likwäl drifwes nästan icke något åkerbruk, och inbyggarna, som blott äro 4500, lefwa af jagt och fiske. Renar och hundar äro de förnämsta husdjuren. Här märkas: **Nischnei-Kamtschatka**, som drifwer någon handel, och **Petropawlowsk**, med god hamn.

Till Asiatiska Ryssland höra Darne: Lenamynnings-öarne, 100 till antalet, utan träd och inbyggare; Lachow-archipelagen uti Jschaswet, norr om Jana-floden, rik på hvida björnar och fossilt elfenben; norr om dessa öar har man sett kusterne af ett land, som man kallat Nya Sibirien; Björn- och Kors-öarne, ännu öfsligare belägne; samt i östra Oceanen: Aleutiske öarne, (af hvilka de öfsligaste kallas Kawalan- eller Räf-öarne), en lång bågformig rad af öar, som sträcka sig ända till halfön Alaska i Amerika, bergiga med vulkaner, till en del bebodda af Aleuter, och till en del öde; Ryssarne drifwa här en ej obetydlig pälshandel; Kuriliska öarne, en sträcka af öar från udden Lopatka till Jesso, hwaraf de nordligaste tillhöra Ryssland, likaledes klippiga, uppskilda af vulkaner och till en del sfogbewärte; äfwen desse lemna pälsverk*).

*) På westra kusten af Amerika har Ryssland äfwenledes några kolonier.

II. Turkiet.

(Se Europa p. 220.)

Asiatiska Turkiet, norr om Arabien, emellan Medelhafwet, Swarta hafwet, sydligaste delen af Ryssland och Westra Persien eller Iran, är i allmänhet ett bergigt land, med 10 till 11 millioner inbyggare. Portens Asiatiska besittningar äro fördelade uti 21 Gjalets, som innefattas under följande landskaper:

1) **Anadoli** eller **Natolien** (Levanten), fordom **Mindre Asien**, en stor halfö, belägen emellan Medelhafwet, Aegeiska och Swarta hafwen; i öster sträcker den sig till floden Frat. Landet är uppsytt af många bergssälar, af hvilka **Karun** (fordom **Taurus**) är märkvärdigast. Jorden är fruktbar, men illa odlad under Turkarnes wälde. Det fördelas i 6 Gjalets: a) **Anadoli** uti inifräntare mening, innefattande hela nordwestra kusten, samt städerne: **Kutahia** eller **Kutaje**, Natoliens hufvudstad och Beglerbegghens residens, med 50,000 inwånare; **Skutari** (Eskiudar), belägen midt emot Constantinopel, för hwars förstad den wanligen anses, med 33,000 inwånare, här finnas präktiga Turkiska grafwar. **Ismir** eller **Smyrna**, en urgammal stad, nu den rikaste och viktigaste handelsstad i Levanten, med 120,000 inwånare. **Brussa** eller **Bursa** (fordom **Prusa**), Osmanernas hufvudstad före Constantinopels eröfring, med 46,000 inwånare, betydliga fabriker och liflig karavanhandel. **Angora**, viktigaste handelsstaden inuti landet, med 20,000 inwånare, bekant af Angoriska Getterna som lemna Rammelgarn (fältslag 1402 mellan Timur och Bajazet). **Karahissar**, hwarest mycket Opium beredes, 60,000 inwånare. **Isnik**, nu en ringa stad, fordom **Nicæa** (kyrkomöte år 325). **Isnik** (**Nicomedia**) wid en wik af Marmorassjön, med 4000 inwånare. **Guselhissar** med 30,000 inwånare, betydliga fabriker och god handel. **Sinub** (**Sinope**), handelsstad wid Swarta hafwet, med 12,000 inwånare. — b) **Karaman**, inre höglandet norr om Taurus, förnämsta staden är **Konia**, med 30,000 inwånare och ett berömdt Muhamedaniskt kloster, fabriker och handel; i medeltiden säte för Seldschukiske Sultanerne. — c) **Itschil**, (det gamla Cilicien och Pamphylien) söder om Karaman, med staden **Tarsus**, som har 30,000 inwånare, en urgammal stad, Apostelen Pauli födelseort; **Adana**, med 30,000 inwånare, säte för en Pascha. — d) **Merasch**, ett litet landskap, inneslängdt af höga berg och floden Frat, med en hufvudstad af samma namn. — e) **Sivas** (det gamla Pontus), emellan Merasch och Swarta hafwet. Städer: **Sivas**, Paschans säte; **Tokat**, viktig handelsstad, med stora kopparmanufaktur och 100,000 inwånare; **Amasia**, med 35,000 inwånare och förträffliga winberg. — f) **Tarabosan** eller **Trapezunt**, en kuststräcka, öflligast wid Swarta hafwets södra strand. Städer: **Tarabosan** eller **Trapezunt**, med 15,000 inwånare, belägen mellan 2:ne klippor wid hafwet, i hwars granskap bien samla honung, som är giftig; **Keresun**, med god hamn, handel och 25,000 inwånare, försbärens hemland. — g) **Darne**: **Cypern** är bergig och fruktbar, med

120,000 inbyggare, bland hwilka 40,000 Greker. Förnämsta produkterna äro: bomull, silke och win (Cyperwin). Städer: **Nikosia** (Lefkoscha), hufvudstaden på ön, med 16,000 inwånare; **Larnaka**, med 6000 inwånare och en nära belägen stor saltsjö; **Famagusta**, med herrliga ruiner. — **Rhodos** har 30,000 inbyggare och en stad af samma namn med 15,000 inwånare; Maltheserriddarnes säte före Turkiska eröfringen. — **Stanchio**, fordom **Cos**, liten, med endast 4000 inbyggare, men fruktbar. — **Samos** (Sufam-Adass), med 60,000 inbyggare, höga berg, förträffligt win, den bästa Levantiska olja, bomull. — **Skio** (Saki), belägen midt emot Smyrna, en wäl odlad ö, med en hufvudstad af samma namn, som har 20,000 inwånare (före förödelssen af Turkarne 1822 war öboernes antal 120,000). **Miteleno**, **Mithylene**, fordom Lesbos, med 40,000 inwånare, större delen Turkar; förnämsta staden är **Castro**, med 10,000 inwånare, befäst, drifwer handel och sjöfart. **Ipsara**, en liten ö, men märkwärdig genom dess eröfring och förstöring af Turkarne år 1824. **Tenedos**, med 6000 inbyggare och betydlig winodling.

2) **Armenien**, äfwen **Turkomanien** kallad, innefattar höglandet kring Binghöl och Frats källor, norr om sjön Wan, indeladt i tre Gjalets: **Erzerum** innefattande en del af Stora Armenien, **Wan** utgörande en del af Armenien och Kurdistan, samt **Kars** innehållande en del af Armenien. Dess äldste inbyggare, Armenierna äro fringspridda öfwer hela Orienten såsom handlande; Turkomanerne, ett Nomadiskt folk, äro nu talrikast af inbyggarne. Här märkas städerna: **Erzerum**, på en höjd af 7000 fot öfwer hafwet, befäst, med 100,000 inwånare, som drifwa stark handel på Buchariet och Persien (eröfrad af Ryssarne 1829); **Wan**, wid sjön af samma namn, med 17,500 inwånare, och **Kars**, wid en flod af samma namn, befäst, drifwer handel på Persien.

3) **Kurdistan**, ett wilddt bergland, emellan floden Tigris, sjön Wan och Persien, som dels står under Paschan i Bagdad, dels styres af sjelfständige Emirer. Landet är icke ofruktbart, men inbyggarne, Kurderne, äro ett wilddt nomadiskt folk, mera benägne för röfweri, än jordbruk. Hufvudstaden är **Schehrfor**; för öfrigt märkes staden **Arbil**, fordom **Arbela**, bekant af Alexanders seger öfwer Darius. Hit räknas äfwen Kurdistiska Landskapet **Amadia**, hwars Furstar eller Emirer, oafhängige af Turkarne, betala ingen skatt, men äro likwäl förbundne till Turkiskt frigstjens. Flera Kurdistiska stammar lyda under Persien.

4) **Al Oschesirah**, landet mellan Frat och Tigris öfre gränar, omgifwes af Frat-Arabi, Kurdistan, Armenien, Syrien och Arabien. Norra delen är ett högt och kyligt bergland, södra delen består af torra brännande sandbedar. Inbyggarne äro Turkomaner, Kurder och Araber. Här märkas 3 Gjalets: **Diarbekr**, som utgöres af en del utaf gamla Mesopotamien; **Mosul**, som innefattar en del af Mesopotamien och Asyrien; **Raka**, som består utaf westliga delen af Mesopotamien och en del af Syrien. De förnämsta städerna äro: **Kara Amid** eller **Diarbekr**, wid Tigris, befäst, har

38,000 invånare, betydlig handel och ypperliga saffiansfabriker; **Rasa**, wid **Frat**, med ruiner af **Haroun al Raschids** palats; **Mossul**, wid **Tigris**, med 35,000 invånare, ypperliga muslinsfabriker och betydlig handel på **Indien**, samt staden **Orsa** (**Edessa**), med 35,000 invånare och wiktiga saffiansfabriker.

5) **Irak-Arabi**, utgör sydvästligaste hörnet af **Turkiska riket**, innesfattande södra slättlandet omkring floderna **Frat** och **Tigris**, som sträcker sig, efter dessas förenig, ända till **Persiska wiken**. Klimatet är hett; landet wattenas af flodernas öfverswämningar och anlagde kanaler. Inbyggarna, till större delen **Araber**, utgöra 700,000. Landet fördelas i twenne Gjalets: a) **Bagdad**, som innesfattar sydliga delen af **Mesopotamien**, med städerna: **Bagdad**, en wiktig handelsstad wid **Tigris**, öfwer hwilken en lång steppsbyrgga är slagen, med åttstilla fabriker och 95,000 invånare, **Arabiska Kalifernas** fordna residens till dess staden 1258 eröfrades af **Mongolerna**; **Hillah**, wid **Frat**, i en genom flodens öfverswämningar otroligt fruktbar nejd, med 7000 invånare och ruinerne efter **Babylon**. — b) **Basra**, sydvästligaste delen af **Mesopotamien** (**Chaldea**) kring **Schat-al-Arabi**, eller de förenade floderna **Tigris** och **Frat**. Hufwudstaden **Basra** eller **Basora**, belägen i en **Palmsfog**, har 40,000 invånare och är nederlagsplatsen för **Indiska** handeln.

6) **Syrien** eller **Soristan**, innesfattar hela östra kusten af **Medelhafwet**. Dess östliga gräns är **Arabiska öken** och nordligare floden **Frat**. Landet är uppfyllt af stora längs åt gående bergsträckor, af hwilka **Libanon**, ryktbart för sina **Cedrar**, och **Antilibanon** äro de betydligaste. Klimatet är här tempererad, endast wid gränforna mot **Arabiska öken**, wid **Döda hafwet** och wid **Medelhafwets** låga kustland brännande. Inbyggarna äro af den mest olika härkomst: **Turkar**, **Turkomaner**, **Kurder**, **Araber**, **Maroniter**, **Greker**, **Judar**, m. fl.; liksom landet och ofta ombytt herrskare. För närwarande beherrskas landet af **Paschan** eller vice Konungen öfwer **Egypten**, som genom härsmakt deröfwer förwärfwat sig herrawäldet, och endast betalar en årlig ringa tribut till **Porten**. — Landet är fördelat i 4 Gjalets: a) **Haleb** eller nordligaste delen, är bergig, men fruktbar. Städer: **Haleb**, eller **Aleppo**, en wiktig handelsstad, från hwilken **Karavaner** afgå till **Bagdad**, **Basra** och **Constantinopel**, med 200,000 inw., samt wiktiga bomulls- och sidenfabriker; hufwudnederlagsplats för **Persiska**, **Indiska**, **Arabiska** och **Turkiska** produkter; jordbäfsningar 1822 och 1823 förstörde två tredjedelar af densamma; **Antakia** (**Antiochia**), har warma bad, och drifwer silkesafwel. — b) **Tarablus**, kustlandet wester om **Libanon**, midt emot **Cypern**. Städer: **Tarablus** eller **Tripolis**, starkt besäft, med 16,000 invånare, sidenfabriker och god hamn; **Radikiah** eller **Ratania** (**Laodicea**), med 7000 invånare och stöna fornlemningar. I **Libanons** dalar är **Maroniternas**, **Nasareernas** och **Ismaeliternas** hemwist, hwilka hafwa egna religionsläror och blott betala skatt till **Turkarne**, men regeras af sina egna äldsta. — c) **Uffa**, innesfattar hela södra kusten af **Syrien**. Landet är mindre bergigt och warmare än de öfriga

delarna af Syrien, rikt på badespalmer, indigo och bomull. Städer: **Uffa** eller **S:t Jean d'Acre**, en sjöstad wid foten af berget Carmel, nederlagsplats för Syriens bomull, med 10,000 invånare och stark fästning. **Bairut**, med 24,000 invånare, bomullsfabriker och betydlig handel, mötesplats för Karavanerne till Kairo och Mekka; i neiden wära förträffliga fikon och pifanger. **Baid** eller **Sidon**, nu mera en obetydlig ort, mest bebodd af Turkar och Maroniter. **Baalbel**, med märkwärdiga ruiner af Jupiters och Solens tempel. **Nasra** eller **Nazareth**, med 3000 invånare och ett kloster med Spaniska Munkar, som förewisa det hus der Joseph bott. **Bur**, fordom **Tyrus**, med 8000 invånare, handel med timmer och tobak, många fornlemningar. Till denna Paschalik hörer äfwen distriktet **Schuf**, eller **Drusernas** land, en krigigt folkstam, med egna religionsläror, som likwäl mest närma sig till Muhamedanernas; de styras af en egen Furst, Emir kallad. Deras land producerar isynnerhet win, olja och siden. — d) **Damas**, sydvästra delen af Syrien, ett paradisskt land, med de rikaste och heligaste fornminnen. Bland inbyggarna äro Araberne talrika. Städer: **Damas** eller **Schem**, med 150,000 invånare, en vigtig handels- och manufakturstad, ännu som förr berömd för sina stålarbeten, samlingsort för pelgrim-karavanerna till Mekka, hvilka ofta utgöras af ett antal af 40,000 personer, den war fordom Kalifers residens. **Soliman** eller **Jerusalem**, med 25,000 invånare, belägen på 4 kullar wid bäcken Kidron, omgifwen af starka murar; fordom en af Orientens största och skönaste städer, nu förfallen, men förblifwer alltid i mensklighetens historia den märkwärdigaste: bland dess präktiga byggnader förtjena att märkas: Kalisen Omars Moské, Armeniska klostret, jemte talrika kloster för alla religionsbekännare. **Hebron**, omgifwen af wingårdar, för'er större delen af Syrien och Arabien med glas. **Beit el Ham** eller **Bethlehem**, med en skön kyrka; invånarne sysselsätta sig med winodling, samt att tillverka krucifix och radband. **Nama**, med 10,000 invånare, en under medeltiden mycket liflig stad. **Jaffa** eller **Joppe**, idkar bomullshandel på Egypten, esomoftast besökt af Pelgrimer. **Nasse** eller **Gaza**, wid Syriens sydliga gräns, befast, har god hamn, tämlig handel och 8000 invånare. **Samah**, äfwen **Epiphania** kallad, med 100,000 invånare; betydliga siden och bomullsfabriker; drifwer stark handel med Beduinerne. **Hems**, byggd af basalt, med 27,000 invånare; **Tadmor**, belägen i ett sandhaf, med beundransvärda ruiner efter den fordom blomstrande staden **Palmyra**, hwilken war hufvudorten för hela Orientens handel, till dess den förstördes af Kejsar Aurelianus år 273 efr. Chr.

III. Arabien

som ock kallas **Arabistan** eller **Dschesira al Arab**, omgifwes af Asiatiske Turkiet, Persiska wiken, Röda hafwet och Arabiska

wisen, är wid Suez genom en landtunga förenadt med Afrika och innehåller omkring 23,000 qwadratmil. Längs efter westkusten går en bergsträcka, som i sydvästliga delen af landet utbreder sig i många grenar. Uti det inre höglandet finnas stora sandhedar och ödesträcker; men sydlandet och allesädes hwar wattendrag icke saknas, är landet otroligt fruktbart. Utom gränsfloden Frat finnas inga betydliga floder. Regn är sällsynt. — Hettan är isynnerhet i sandöknarne ganska stark, der den farliga vinden Samum ofta blåser. — Landet är rikt på sällsynta produkter; här fins det bästa kaffe, en mängd ädla frukter, dadlar, aloë, myrrha, bomull, perlor, bly och koppar, samt de förträffligaste hästar, äfwen finnas lejon, strutsar och, såsom nyttigt husdjur, kamelen. Landets manufakturere äro inskränkta inom inbyggarnes behof. Handeln drifwes dels genom Karavaner, dels till sjös, och är till det mesta i Banianernas (Indiska Köpmäns) händer. Inbyggarnes antal räknas till 11 millioner. Den rådande Religionen är den Muhamedanska. **Bahabiterna** utgöra en egen religionssekt, hwilken uppstod i förra århundradet; den förnekar Muhameds gudomliga sändning. — Lefnads sättet är olika: **Beduinerne** (Öknens Söner) föra ett nomadiskt lefnadsätt, och äro på en gång jägare, herdar och röfware; **Tellahs** kallas de, som äro återbrukare; handtwerkare och konstnärer lefwa i byar och städer; desse sistnämnde, hwilka man äfwen kallar **Mohrer**, hafwa den mesta edlingen, ordentliga undervisningsanstalter och idka wetenskaper. Desutom finnas här Judar, Turkar, Armenier, Turkomaner m. fl. Araberne äro indelade i många stammar, som regeras af Scheiker och Emirer. Bahabiternas stat är den mäktigaste. Turkarne kalla sig herrar öfwer Arabien, men deras inflytande är ganska obetydligt.

Landet indelas af Araberne sjelfwe, från äldsta tider, uti fem Provinser:

I. Hedschas, kustlandet wid öfra delen af Arabiska wisen, är mest bergigt med några fruktbara trakter. Landet består af flere Furstendömen, men Scheriffen i Mekka, eller numera Paschan i Egypten, är den mäktigaste bland landets Furstar, hwilka sistnämnde mer eller mindre af honom bero. Städer: **Mekka**, en stor och stön stad, som har god handel och 34,000 inwånare, Muhameds födelseort, med den heliga Kaaba (det Guds hus, som, enligt Turkarnes tro, af Adam uppbyggdt, utaf Abraham blef återställtd), för Muhamedanerne helig och ärligen af tusentals pelgrimer besökt, sätet för den mäktigaste Scherif i landet, nederlagsplats för handelswaror, som affändas till Syrien, Egypten och Indien; **Medina**, med 6000 inwånare och Muhameds präktiga graf; **Schidda** eller **Gidda**, med 5000 inwånare, god hamn och liflig transito-handel emellan Arabien och Indien. Till denna Provinshör äfwen halfön, från näset Suez till Bahr-el-Mkaba, med bergen: **Sinai**, på hwilket ett Grefiskt, för ganska heligt ansedt, kloster är byggt, och **Soreb**, wid hwilket ses ruiner af staden **Terrasch**, som i storhet och prakt öfverträffat Palmyra.

II. Jemen eller lyckliga Arabien, södra kustlandet wid Arabiska wiken, innefattande omkring 1600 qwadratmil och landskaperne Jemen, Hadramaut och Mahara, samt ägande omkring 3 millioner inbyggare, är fördeladt emellan flera Scheiter, underlydande Kalifen af Jemen eller, som han äfwen kallas, Imam af Sanaa. Städer: **Mokka**, wid Bab-el-Mandeb, en vigtig handelsstad, som drifwer betydlig handel med kaffe, gummi och slafwar; **Sanaa**, med betydlig handel, 40,000 invånare, Kalifens residens; **Beit-el-Hakih**, förnämsta nederlagsorten för kaffehandeln.

III. Oman, östligaste kusten, söder om sundet Ormus, ett bergigt, watturikt och fruktbart land, som med några hithörande öar wid Afrikanska kusten, har en areal af omkring 1200 qwadratmil, och åtminstone 1,600,000 inbyggare, som styres af en Imam (Sultan), producerar badlar, koppar och jern. Förnämsta staden är **Masfat**, med 60,000 invånare, nederlagsplats för handeln på Persiska wiken. Bland öarne må nämnas: **Sokotorah**, som framalstrar den bästa aloë. Sultanen af Masfat är en mäktig Furste, som har några besittningar uti Iran, samt kolonier wid Afrikanska kusten; han äger en flotta bestående af 75 krigsfartyg, som hwardera föra från 4 till 56 kanoner.

IV. Nedjsch, berglandet öster om Hedschas och stamlandet för Wahabiterne, hwilkas hufwudstad, **Drehjeh**, år 1818 förstördes utaf Ibrahim Pascha af Egypten, men skall redan wara återställt och äga 20,000 invånare. — Detta Wahabiternas rike uppgifwes innehålla omkring 12,000 qwadratmil, och hafwa en folkmängd af 5 millioner; det är Beduinernes egentliga hemort, och styres af twenne regenter, en werldslig och en andlig. Den werldslige regenten, som kallas Emir, äfwen de Trognes beherrskare, är landets egentlige Styresman och anförare för den af 200,000 man bestående krigshären; men den andlige Regenten, som kallas Öfwersteprest eller Kadi, måste rådfrågas i alla saker, af större wigt, och får i sådane fall icke något utan hans bifall tillgöras. Folket är indeladt i många stammar, och i speksen för hwarje stam står en Scheik, hwilken wäl är att anse som Emirens Ståthållare, men likwäl icke har andra förbindelser till Emiren, än att inställa sig med sin tropp wid krigståg och att betala en wis tribut; i öfrigt styrer han stammens angelägenheter utan att derom rådfråga Emiren; men är deremot förpligtad att inhämta de äldstas inom stammen råd wid alla sina företag. För öfrigt anse sig alla Öfnens söner frie och oberoende, och föra inom sina hus ett helt och hållet patriarkaliskt lif.

V. Pachsa eller **Hadshar**, landet kring Persiska wiken, innehållande omkring 5000 qwadratmil, rikt på ris, bomull, badlar; till större delen under Wahabiternes öfwerwälde. Här märkes städerna: **Pachsa** och **Katif**; den sistnämnde en betydlig sjöstad. Hit höra äfwen öarne **Bahra** eller **Bahreiu**, med indräktiga persiska.

IV. Persien

war fordom ett mäktigt Rike, man är nu flyktadt i flera mindre stater, som innesattas under tre hufvuddelar: 1) **Iran** (fordna Westpersien), 2) **Afghanistan** och 3) **Beluschistan** (det fordna Osipersien). Detta land gränsar i väster till Turkiet, i söder till Persiska wiken och Indiska hafwet, i öster till Indien, i norr till Tatariet, Kaspiska hafwet och Kaukasiska landtungan; dess storlek är omkring 24,000 qwadratmil. Den norra och östra delen af landet är ganska bergig och upptages af **Hindukosch** och **Taurus** eller **Ararats** grenar. Floden **Sind** utgör gränsen mot Indien; de öfrige floderne äro mindre betydliga. Klimatet är mycket omväxlande. De höga bergens spetsar äro betäckta med en beständig snö, och de dem omgifwande trakterna af landet äro kalla, under det man i de södra kusttrakterne försmäktar af hetta. Luften är så torr, att från Maj till November månad intet regn eller dagg faller och inga moln förtaga solens brännande hetta. Landet hemsofes också af vinden **Samum**. Der landet icke lider af wattungbrist, såsom på de stora stepparne och sandöknarne, är det ganska fruktbart. Boskapsförförseln är en af landets hufvudnäringar; här finnas förträffliga hästar och får, kameler och Dromedarer; men äfwen lejon, tigrar, leoparder och flera andra wilde djur. Persiens förnämsta produkter äro för öfrigt: silke, bomull, medicinal-waror, win, perlor, koppar, bly och jern. Mannafakturerna äro betydliga; här tillverkas mycket siden- och bomullstyg, präktiga shawlar, guld- och silfwertryger, mattor, tapeter, kläden och filtar, samt allehanda metallwaror. Med dessa waror och landets rå produkter drifwes stark handel, dels genom Karavaner till Turkiet och Indien, dels till sjös på Kaspiska hafwet till Ryssland och på det Indiska till Arabien och Europa. Handeln drifwes isynnerhet af Armenianer, samt Indiska och Europeiska köpmän. — Perserne räknas ibland Asiens mest oblade folk, men deras wetskapliga kunskaper äro ej widsträckt. På Astrologien sätta Perserne mycket värde; hwarje förnäm person håller en stjerntydare. — Inbyggarnes antal wet man ej säkert, men det lärer wara omkring 28 millioner. Landet bebos af Perser, Afghaner, Kurder, Turkomaner, Armenianer, och kusnierne af Araber. Största delen af inbyggarne bekänna sig till Muhammedanska Religionen; Guebrerne eller de gamle Perser tillbedja solen, en Religion stiftad af Zoroaster. Persien är wäl ännu samma rike, som för mer än 2000 år tillbaka spelade en så vigtig roll, men sedan de öfsliga provinserne gjort sig sjelfständiga och en betydlig del af landet blifwit afträdt åt Ryssland, har dess fordna anseende förswunnit. Fördeladt i flera större och mindre stater, regeras det nu af flera sårffilste Schaker och Khaner.

I. Iran eller det egentliga Persien, med en landsträcka af 11,300 qwadratmil, samt 11,250,000 inbyggare, lyder under en Turkomannisk Schack, och består af provinserne: **Irak-Aldjemi**, **Shabariistan**, **Mazenderan**, **Ghilan**, **Aserbedjan**, **Kurdistan**, **Rhusistan**, **Farfistan**, **Paristan**, **Kerman**, **Kohestan** och **Khorassan**. Här

märkas följande städer: **Teheran**, Schackens winter-residens, med tapet- och metallfabriker samt 130,000 inwånare under wintertiden, men med endast 100,000 inwånare under sommartiden, i anseende till den ofunda lust, som då utvecklar sig af de talrika moraserna; **Isfahan**, Persiens forna hufvudstad (hwaraf nu $\frac{2}{3}$ äro förstörde); med 100,000 inwånare och stöna minnesmärken af byggnadskonsten; **Kaschan**, en liflig stad, med 30,000 inwånare och wiktiga silkemanufakturerna samt flere underjordiska kanaler och cisterner; **Samadan** (Ecbatana), med 45,000 inwånare, siden-, bomulls- och linnefabriker, en wallfartsort för Zudarne till Esfahers graf; **Tauris** eller **Tabris**, wiktig handelsstad med 150,000 inwånare; **Balsrusch**, med 100,000 inwånare, hwilka drifwa handel med siden och bomull; **Astrabad**, anseelig handelsstad med 40,000 inwånare; **Kermanschah**, i Persiska andelen af Kurdistan, med 40,000 inwånare och wapenfabriker; **Schiras**, i det gamla Persis, Schackens sommar-residens, med 30,000 inwånare och betydlig handel (i trakten deromkring växer ypperligt win, framwäller den berömda Mumie, en art bergbalsam, ur en klippa och finnas de präktiga ruinerna af **Persepolis**); **Bez** eller **Jesd**, stapelsplats för handeln emellan Indien, Botbara och Persien; **Torn**-Persernes hufvudort med 80,000 inwånare, och betydliga sidenfabriker; **Kerman** eller **Sirdschan**, i landskapet af samma namn, med 30,000 inwånare och fabriker för tillverkning af shawlar, nederlagsplats för Persiens handel med Bagdad; **Samron** eller **Bender-Abbas**, en fordom mycket besökt stad, wid sundet Ormus, och nederlagsplats för Indiska waror; **Tus**, en af Perserne flitigt besökt wallfartsort. På ön **Ormuz**, war i 16 århundradet en blomstrande Portugisisk stad. Staden **Abuscher**, wid Persiska wiken, lyder under en Arabisk Schack, som är skattstyldig under Iran.

II. Afgahnistan, fordom ett mäktigt rike, styrdt af en själfständig Schack, hwilken residerade i Kabul (då äfwen bekant för under namnet **Kabulistan**), beläget omkring Hindukosch, af nära 8000 qwadratmils storlek, med 10 till 12 millioner inbyggare, till större delen Afgahner. Landet är nu fördeladt i flera särstildta stater, af hwilka **Herat** är det wästligaste, med den stora och praktfulla staden **Herat**, som har 100,000 inwånare, och är en af Asiens största handelsstäder; **Wescawar** eller **Wiscawer**, i nordost, med staden af samma namn, belägen på en af flera floder wattenad och owanligt folkrigt slätt, otroligt rik på fruktträd. **Kandahar**, sydligaste delen af landet, med den wiktiga handelsstaden **Kandahar**, som har 100,000 inwånare. **Kabul** utgör medlersta delen af landet, med den lifliga handelsstaden **Kabul**, en nederlagsplats för Persiska och Indiska waror, hwilken har 80,000 inwånare.

Till Afgahnistan räknas Indiska Provinserne **Kaschmir** och **Multan**, ehuruval dessa landskaper snarare borde hänföras till Seikernes Stat, under hwilkas wälde de befinna sig. 1) **Kaschmir**, en stor, understön dal på alla sidor inslängd af Hindukosch och Himalaja, på en betydlig höjd öfwer hafwet, med något öfwer 200,000 inbyggare, den fruktbara jord och en herrlig, stän-

digt grönskande vegetation, hvarsföre och Asiaterna kalla det Indiens paradis och Brahminerne anse det för ett heligt land. Kaschmirerne kräva stark handel med Tibet, Ostindien och China. I synnerhet berömda äro deras shawlar. Staten Kaschmir har 40,000 invånare, stort palats, fina trägårdar och mycket industri. I bergstrakterna bo Sakerne (Dregna eller icke Muhametaner), ett folk, berömt för sin skönhet och listighet; de föder litna Europeernes. 2) Multan, ett Indiskt landskap, wattenadt af Sind, med staten Multan, som har 30,000 invånare och wiktiga manufakturver.

III. Beludschistan, eller sydöstra delen af Persien, innehållande omkring 3000 qwadratmil, med nära 3 millioner inbyggare af flera nationer; talrikast äro Beludscher, ett Tatariskt folk, och Hinduer. Landet styres af en Khan, hvars wälde likwäl är inskränkt af de sårskilde folkstammarnes anförare, och utgöres af 6 provinser: 1) Sarawan, med staden Kelat, Khans residens, som har 20,000 invånare; 2) Dihatawan; 3) Gundaya, med staden af samma namn; 4) Makran, med staden Kedsche; 5) Den lilla bergsdalen Pus med handelsstaden Bela, samt 6) Kohestan, med städerna Puhra, Basman och Bampur.

V. Tatariet.

Det fria Tatariet eller Dschagatai, af Britterna kalladt Turkestan, innehåller i widd nära 16,000 qwadratmil. Det gränsar i väster till Kaspiiska hafvet, i söder till Persien, i öster till Kinesiska lybländerne, i norr till Sibirien, och är deladt i många oafhängiga stater af olika storlek. Landet är i synnerhet på östra sidan ganska bergigt, af de höga fjällryggarne Hindukusch, Mustag och Belurtagh; den westra består af omväxlande kullar och dalar, och den norra för det mesta af stora stepper. Landets förnämsta flod är Sir, som faller i Aral-sjön, utom hwilken här finnas flera saltjöar. Klimatet är tempererat och behagligt. — Landets förnämsta produkter härleda sig från boskapsförföreln, och bestå i kameler, hornboskap, får och hästar; jagt är äfwen en allmän näringsgren. — Af landets inbyggare, som utgöra 5 millioner, äro Bucharerne de idogaste, idka åkerbruk, hafwa betydliga silkes- och bomullsmanufakturver, och en widsträckt handel på Persien, Indien, China och Ryssland; för öfrigt tillverkas i Tatariet filtar, grofwa ull- och bomullstygger, kamlott och i synnerhet goda klingor; handel drifwes dermed på Ryssland, hwarifrån Europeiska warer i utbyte erhållas. — De öfrige inbyggarna såsom Uebecker, Turkomaner, Kirgiser och Karakalpakier, äro Nomader. Religionen är den Muhammedanska.

Tatariet är fördeladt i följande hufvuddelar:

1) Chowaresm, som innehåller: a) Turkomanernes eller Truchmenernes land, emellan Kaspiiska hafvet och sjön Aral, utan städer och byar, — en fruktbar och genom många kanaler wattenad Dase, rundt ifrån omgifwen af ofruktbara stepper. Turkomanerne idka boskapsförförel såsom Nomader, hafwa obetydligt åkerbruk, handel

och sjöfart på sjön Ural, äro böfda för röfwerier och regeras af sina äldsta. — b) Khanatet Kihwa (Karezm), under en Khan af Kirgissk härkomst, med hufwudstaden Kihwa, som har 10,000 inwånare. Hit hör äfwen, såsom skattskyldigt under Kihwa, Konraternes eller Ural-Tatarernes land, wid Uralssjön och Kiselfloden, med hufwudorten Konrat.

2) **Turkestan** (ifrån hwilken provins Turkarne härstamma), beherrskas af en Kirgissk Prins. En del af landet bebos af Karakal-pakerna, Halsnomader under egna Khaner, samt en del af Bucharer. Här märkes städerne: **Taschkend**, wid Sirfloden, hufwudstaden med 40,000 inwånare, samt **Taras** eller **Turkestan**, en för Muhamedanerne helig stad. Hit hör äfwen Khanatet **Kokhand**, hwars inbyggare, en Turkisk stam, äro berömda för sin redlighet.

3) **Kirgiserne**s land är deladt mellan 3:ne horder, hwar af den medlersta och minsta är under Ryskt beskydd, men den stora är ett sjelfständigt nomadiskt folk.

4) Den mäktigaste staten är **Bokhara** eller **Buchara**, **Stora Buchariet** eller **Usbekistan**, som innesattar södra delen af Tatariet. Inbyggarna äro dels Bucharer, med oförändrade boningsplatser, dels nomadiske Usbeker, hwilka alla stå under en Schack, härstammande från Dschingis Khan. Bomull och ädla stenar, såsom Rubiner, Turkoser, äro landets förnämsta produkter. Städer: **Buchara** eller **Boschara**, landets hufwudstad, med 150,000 inwånare, högst widsträckt handel och blomstrande fabriker; **Samarland**, fordom en stor och mäktig stad, som nu endast har 8000 inwånare, men äger likwäl ännu en berömd Muhamedansk skola och ett observatorium, samt flera fabriker; i dess grannskap war Tamerlan född och den blef hufwudstad i dess widsträckt rike.

Söder om Bokhara ligger Khanatet **Balkh**, med en million inbyggare och staden **Balkh** (Bactra), fordom en blomstrande stad, i historien namnkunnig.

VI. Indien

innesattar den delen af södra Asien, som omgifwes af China, Persien, Indiska Oceanen, samt Chinesiska sjön. Landet består af tvenne halvöar belägna på hwar sin sida om Gangesfloden och indelas af Europeerne uti **Indien wester om Ganges** (egentliga Indien), **Indien öster om Ganges** (Östra Indien), samt **Garne**.

Egentliga Indien

eller **Indien wester om Ganges**, är begränsadt i wester af floden Sind eller Indus, som skiljer det från Persien, i norr af Himalaja, i öster af Burremputer, och i söder af Arabiska och Bengaliska wifarne. Dess widd utgör omkring 29,000 qwadratomil. Utom Himalajabergen märkas bergen **Ghats**, som ätfölja westra kusten, ända till

Cap Komorin. Dess betydligaste strömmar, utom **Sind**, äro: **Ganges**, en för Hinduerna helig flod, hwars källor äro belägna på Himalaja; den utflyter i Bengaliska wiken. **Burremputer** börjar i Tibet, och förenar sig med Ganges wid sitt utlopp. I norra delen och inre höglandet är klimatet tempererad, i det sydliga deremot ganska hett, men luften swalkas af passadwindarne. Intet land i werlden är rikare på kostbara produkter, ty här finnas alla de, som i Fysiska Geografien blifwit anmärkte, såsom tillhörande Södra Asien. Härvarande manufaktur, isynnerhet af siden och bomull, äro högst wiktiga. Landets rikdom och inbyggarnes idoghet hafwa gjort detta land från äldsta tider till werldshandelns förnämsta säte. Den drifwes härifrån både till sjös och lands samt är nu till större delen i Britternes händer; dock hafwa Chineser, Araber och Indier äfwen deri betydlig andel. — Man räknar inbyggarnes antal till 132 millioner, som äro mycket stiljaktige till härkomst, religion och språk. Landets ursprungliga inwånare äro **Hinduer**, hwilka tala flera språk, bekänna sig till **Brahma-religionen** och indelas wanligen i fyra hufwudfaster (fyra skarpt åtskillda stånd): **Brahminer** (presler och embetsmän), **Tschettrier** (krigsmän), **Waisis** (landtmän och herdar, till hwilka Banianer eller köpmän höra) och **Sudders** (handtwerkare). Likwäl utgöra de efter ögonwittnens intyg ännu flera, så att t. ex. hwarje handtwerk lär utgöra en egen kast. Till intet stånd höra de föraktade **Nisha**, som förrätta ringare sysslor, och **Parias**, som icke ens tillåtas bo ibland de öfrige, och äro uteslutne från alla medborgerliga, ja snart sagdt alla menliga rättigheter. Främmande koloniser äro **Mongolerna**, som här i 16:de århundradet stiftade ett mäktigt, nu upphördt rike, **Stora Mogol** kalladt, och **Patanerna** eller **Afgaherna**, begge Muhamedanska nationer; **Dichater** och **Seiker**. Europeer, Perser, Guebrer, Araber, Armenianer, Judar och Kineser finnas här äfwen. Med **Mohrer** förstår man här alla Muhamedaner och med **Malabarar** alla inbyggarna på halföns södra del.

Egentliga Indien indelar man wanligen i twenne hufwuddelar: **Sindostan** kallas den nordliga delen, och **Dekan** den sydliga delen eller den egentliga halfön. Landet är i öfrigt deladt i många Stater, och dessa Stater kan man lämpligey upptaga under twänne hufwudafdelningar: **Sielfständiga Stater**, som regeras af sielfständiga Asiatiske Furstar, och **Europeiska Besittningar**, som äro under Europeiska Stater lydande.

I. Sielfständiga Stater äro:

1) **Seikernes Stat (Sichs)** eller Konungariket **Pahore**, beläget i nordwestra delen af Indien, innehållande omkring 2600 qvadratmil med 8 millioner inbyggare, som egentligen utgör en konfederation af små stater, öfwer hwilka Regeringen är öfwerläten åt flera oberoende Furstar, som kallas **Rajahs** eller **Sirdars**, förenade med hwarandra till gemensamt förswar. Seikerna hafwa en egen Religion, och tillbedja blott en enda Gud. I religiöst afseende är hufwudorten staden **Amretsir**, med en obödlighetens brunn, ett stort tempel, nederlagsplats för kashmirshawlar och saffran. Egentliga hufwudstaden är

Lahore (Lahur), med 100,000 invånare, fordom stora Mogols residens.

2) **Nepal** eller **Nepaul**, ett högland wid södra sidan af Himalaja, wid gränsen af Tibet, med nästan Nord-Europeiskt natur, som innehåller omkring 1200 qwadratmil, och har $2\frac{1}{2}$ millioner inbyggare. Förnämsta staden är **Katmandu**, i en bergdal, Rajahns säte, med 20,000 invånare.

3) **Schindiah**, den enda nu mera oberoende Marattistaten, belägen uti Provinserne Malwah, Agra och Kandesch, emellan floden Tschumbull, Bindhiabergen, Nerbudda och Tapti floderne, innehållande omkring 900 qwadratmil, med 4 millioner inbyggare, som regeras af en Rajah. (Maratterna, ett krigiskt folk, woro i förwa århundradet de mättigaste i Indien och fördelade i flera stater, hvilka hafwa i senare åren blifwit stattsflydige under Britterna). Städer: **Udschin** (Djem, Dsein), i Provinsen Malwah, wid Tschumbull, landets fordom hufvudstad, med 150,000 invånare, en för Brahminerne helig stad, med en mängd tempel; **Gualior**, i Provinsen Agra, landets numvarande hufvudstad, icke obetydlig, befäst, belägen på en klippa, Indiens Öfverbrattar, med 80,000 invånare; **Burhampur**, i Provinsen Kandesch, wid Tapti, en stor och folkrik stad.

4) **Sindh** eller **Sind**, ett slättland längs åt nedra delen af floden Sind, ett af de hetaste länder i werlden, beläget emellan Beludschistan, hafwet, Engelska besittningen Kutch, och stora Öken; inbyggarna uppföda en mängd kameler, och regeras af en Beludschisk Khan. Hufvudstaden är **Sydrabad** (Heidrabad) wid Sind, med 20,000 invånare. För öfrigt märkes städerna: **Tatta**, Sinds gamla hufvudstad, med många präktiga fornlemningar; **Kuratschi**, en sjöstad med 13,000 invånare.

II. Europeiska Besittningarne äro delade mellan Engelsmän, Fransmän, Portugiser och Danskar.

1) **Engelsmännens besittningar på fasta landet**, tillhöra egentligen det Engelska Ostindiska Handelskompagniet, under Storbritanniska regeringens beskydd, och äro dels omedelbart under detsamma lydande, dels Basall-länder. De innefatta största delen af Indien, omkring 13,000 qwadratmil, med en folkmängd af 123 millioner, hwaraf 83 millioner omedelbart lyda under Britterna. Engelska Ostindiska Kompagniet underhåller en armée af 200,000 man, hwaraf likväl största delen äro Seapois eller infödde, på Europeiskt sätt bewäpnade och öfwade, samt under Europeiskt befäl. Styrelsen uti Indien är fördelad på fyra så kallade Presidentskap: Bengalen, Madras, Bombay samt Allahabad och Agra. Hwar ett af dessa presidentskap har en särskild Regering med en Guvernör, lydande under en gemensam General-Guvernör.

A) och B) Presidentskapen Kalkutta eller Bengalen samt Allahabad och Agra, innefatta större delen af Hindostan, samt en del af Dekan, med en befolkning af 53,330,000. Till Hindostan höra landskaperna:

1) **Bengalen**, det östligaste i egentliga Indien, kring Ganges mynnningar. Det är ett sumptigt och ofundt land, men sannolikt det fruktbäraste i werlden. Inbyggarnes antal utgör 23 $\frac{1}{2}$ millioner. Städer: **Kalkutta**, wid en af Ganges mynnningar, hufvudstaden uti det Brittiska Ostindien och General-Guvernörens residens, wiktigaste handelsstaden i Indien, med ett för Österländska litteraturen wiktigt boktryckeri och den största botaniska trädgård i werlden, samt 600,000 invånare; **Dacca**, wid en annan gren af Ganges, med 200,000 invånare, hwarest tillverkas de finaste musliner, kattuner och flor. **Murshidabad**, äfwen wid en af Ganges grenar, med 165,000 invånare, många fabriker och betydlig handel.

2) **Bahar**, med 11 millioner inbyggare, äfwen ett rikt landskap, wattenadt af Ganges; men mindre sumptigt och ofundt. Här märkes befästa staden **Patna**, wid Ganges, med 312,000 invånare och wiktig handel, samt bergfästningen **Motas**, en af de widsträcktaste i werlden.

3) **Allahabad**, wester om Bahar, wid Ganges och dess biflod **Djumnah**, med 7,100,000 inbyggare. Städer: **Allahabad**, residens för Guvernören uti Presidentskapet, med 20,000 invånare, besökt af talrika pilgrimer, som bada i den heliga floden. **Benares**, hufvudstaden för Indiska wetenskapsforskningen, med 630,000 invånare, wiktig handel och ypperliga manufakturver; här finnes Hinduernes förnämsta tempel, och ett berömdt Hinduiskt Universitet; 100,000 pilgrimer wandra i andäktiga processioner på dess gator. **Mirzapur**, wid Ganges, med 200,000 invånare, indigofabriker samt betydliga ylle- och linnefabriker. — En del af landet, med 1,530,000 inbyggare styres af några Rajahs, under Brittiskt beskydd. Der märkes staden **Pannah**, med rika diamantgrufwor.

4) **And** eller **Cude**, af hwilket likwäl blott en del omedelbart tillhör Britterna, med 700,000 inbyggare. — Under Engelskt beskydd står Konungariket **Cude**, med 3 millioner inbyggare, hwars Sultan är af Persiskt stam; dess residens är **Lucknow**, som har 300,000 invånare, fabriker och handel.

5) **Agra**, ett rikt landskap, med 2,350,000 inbyggare, emellan Ganges och **Djumnah**, wid hwilken flödnämnda är belägen staden **Agra**, som ännu har 160,000 invånare, men stora ruiner vittna om dess fordnas glans och folkrichhet under Mongoliska wäldets flor. — Flere Brittiska Vasaller innehafwa wästliga delen af landet, der åtskillige ansefliga och wäl befästa städer finnas.

6) **Delhi**, med 6,500,000 inbyggare och städerna: **Delhi**, wid **Djumnah** (byggd af den mäktige Kejsaren **Dschehan**, fordom hufvudstaden i Stora Mogols rike, med 2 millioner invånare), nu till större delen förstörd; äger likwäl ännu 300,000 invånare, många fabriker samt präktiga palatser, bland hwilka märkes det widlöftiga Kejsersliga palatset, der siste Kejsaren strängt bewakas och lefwer af engelskt pension. **Rampur**, med 50,000 invånare, jemte flera stora handelsstäder. — Hit hörer äfwen de under Engelsmännen skattskyldige **Sicks**, som utgöra 500,000 personer.

7) **Gurwal**, en bergdal emellan Himalaja och en af dess sidor, med en folkmängd af 500,000, och talrika för Hinduerne heliga orter, såsom **Gangutri**, wid källan för västra grenen af Ganges, i en wild ödelsig fjälltrakt, och **Bhadriath**, det rikaste tempel i Indien. — De af Nasbuterne beherrskade men under Engelsmännen stattslydige **Rajahskap**, som räknas hit, äga 300,000 inbyggare.

Af Dekan hör i till Presidentskapet i Kalkutta landskaperna:

8) **Orrisa**, wid Bengaliska wiken, söder om egentliga Bengalen, med 1,093,000 inbyggare. Städer: **Kuttak**, med 40,000 invånare, stora bomullsfabrika och betydlig handel. **Balasore**, med 20,000 invånare, hwarest försärdigas sköna tyger af trädrötter. **Dschaggrenath** (Juggernath), med en urgammal widtberömd Pagod eller tempel, årligen besökt af 1,200,000 pelgrimer *). De under Brittiskt beskydd warande till Orrisa hörande **Rajahbömen**, äga en million inbyggare.

9) **Gundwana**, hwaraf Engelsmännen endast innehafwa en mindre del, med 800,000 inbyggare, samt besäsa städerna **Jubbulpur** och **Mundlah**. Större delen af detta Landskap, bekant under namnet **Magpoor**, besittes af en Marattfurste, som är Engelsk Vasall, men likväl regerar öfver 3 millioner menniskor och residrar i staden **Magpoor**, med 115,000 invånare. De höga och stigbewäxta bergstrakterna bebos af wilda röswarestammar.

C) Presidentskapet **Madras**, innefattar södra delen af Dekan med 19 millioner inbyggare, af hvilka 14 millioner omödelbart lyda under Britterna. Bland dess flera landskaper äro följande märkvärdigast:

1) **Karnatik**, wanligen **Koromandel** kalladt, eller östra kusten af sydligaste halfön, som är sandig och har ett ganska hett klimat. Städer: **Madras**, wid Bengaliska wiken, besäts den Brittiske Guvernörens residens, med 462,000 invånare samt betydlig handel och fabriker; **Bellore**, hwarest **Tippo-Saibs** efterkommande bo, under engelsk bewakning.

2) **Cirkars**, en smal sandig kuststräcka emellan Karnatik och Orrisa, med staden **Masulipatam**, som har 70,000 invånare och handel med sig, indigo, o. s. w., samt god hamn.

3) **Coimbatore**, en bergstrakt i det inre af landet med en hufvudstad af samma namn, bekant för sitt milda och angenäma klimat.

4) **Salem**, äfwen en bergstrakt, med en skön höglätt, der en mängd **Apor** finnas.

5) **Balaghaut**, norr om Mysore, en bergstrakt med ett mildt klimat, rik på Diamanter och andra produkter. Här märkes hufvudstaden **Balhary**, med 36,000 invånare, samt staden **Kuddapah**, med 60,000 invånare.

6) **Malabar** innefattar i widsträcktare mening hela sydliga delen af västra kusten emellan Gathsbergen och hafvet, hwarest regnrikhet in-

*) De oblydliga menniskorffren, som här förre störde, ha wa af Engelsmännen i senare tider blifwit förbudne.

faller under Maj och September månader, under hwilken tid wädraste årstiden är öster om Gathebergen. I dess mellersta del äro belägne städerna: **Kalikut**, fordom en blomstrande handelsstad, men förstörd 1790, har nu blott 24,000 inwånare; **Tellitscheri**, Brittisk wapenplats; **Kotchin**, Provinsens hufvudstad med 30,000 inwånare och betydlig handel med peppar, kryddor och ädla stenar; helt nära densamma är staden **Malacheri** belägen, hufvudnederlagsplatsen för in- och utländska waror, bebodd af Judar, Banianer och Muhamedaner.

7) **Kanara**, ett kustland, norr om Malabar, med hufvudstaden **Mangalore**, som har 40,000 inwånare, god hamn och betydlig handel.

D) **Presidentskapet Bombay**, beläget i westra delen af Indien, med 11 millioner inbyggare, innefattar utom några smärre landskaper:

1) **En Bombay**, wid kusten af provinsen **Murungabad**, med 180,000 inbyggare och befästa staden **Bombay**, som har 162,000 inwånare, högst wiktig handel, skeppswarf, och en af de bästa hamnar i Indien. Nära densamma, på öarne **Salsette** och **Elephanta**, finnas i klippor utbyggna pagoder med många grottor, hwalf och bildhuggerier, hwilkas uthuggande nästan synes öfwerfliga mensklig arbetsförmåga.

2) **Hälfön Guzurate** (Gudscherat, Gujerat), med hufvudstaden **Gurate**, som har 160,000 inwånare, stark fästning och betydlig handel; **Barotsch**, med 33,000 inwånare, fästning och fabriker; **Purbonder**, med wiktig handel på Arabien och Persien, samt 75,000 inwånare.

3) **Fästningen Vittorias** gebiet, med 17,000 inbyggare.

4) **Engelska andelen af Khandesch**, en del af Marattfursten Holkars förra länder. En stor del deraf är bergig och bebos af sjelfständiga horder. Khandesch räknar 2 millioner inbyggare.

5) **Murungabad**, inre höglandet af öfra Dekan, med staden **Puhnah**, som har 115,000 inwånare (f. d. en Marattfurstes residens), samt bergfästningen **Poghur**. Af detta landskap lyder likwäl en stor del under Konungens af **Mizam** herrawälde. **Murungabad** äger en folkmängd af 8 millioner.

6) **Bejapoor** (Bedschapur), med staden **Dabul**, som drifwer handel med peppar. En del af landet hafwa Engelsmännen förlänt till en ättling af Maratt-rikets stiftare, hwilken residerar i staden **Satarah**; största staden inom dess område är **Bejapoor**, som har 100,000 inwånare. Folkmängden i Landskapet **Bejapoor** räknas till 7 millioner.

Under Engelskt inflytande står: **Aschmir** (Njmeer), eller **Nasbuternas land**, hwaraf Engelsmännerna blott omedelbart äga ett litet distrikt jemte fästningen **Aschmir** (Njmeer); det öfriga beherrskas af Britterna beroende **Rajahs**. Westra delen är slätt och till en del öfken, hwilken dock har några fruktbara oaser.

Provinsen **Kutsch**, wester om **Guzurate**, bestående till större delen af moraser, som sträcka sig ända till **Sind**, med 200,000 inbyggare, står äfwen under Engelskt beskydd.

Uti Malwah, Maratternas stamland, hafwa Engelsmännen ingen egentlig besittning, men hela landet är likwäl stattsylldigt under Britter; öfwer en del regerar en furste af huset **Holkar**.

Pitalebes står under Engelskt beskydd, Marattfursten **Guicowar**, som innehar en landsträcka af omkring 400 qwadratmil, med 2 millioner inbyggare; hans residensstad är **Baroda**, med 100,000 inwånare. Iuom dess område är Staden **Ahmedabad** belägen, med 120,000 inwånare, flera fabriker, samt djurhospitaller, der (enligt Hinduernas lära, som icke tillåter något djur dödas) krodiler och ohyra underhållas.

Under Engelskt öfwerherrskap besittes äfwen det fordna **Golkonda** eller **Riket Nizam**, som nu mera benämnes **Hydrabad** (Heidrabad) och äfwen innefattar provinserne **Beeder** (Bider) och **Verar**, utgörande en Mongoliskt Muhamedansk **Rajahs** stat, med 10 millioner inbyggare; större delen består af små ärftliga ståtstydliga furstendömen. Här märkes staden **Hydrabad** (Heidrabad), hwilken är **Rajahs**, som kallar sig **Nizam** eller **Subah** (Ståthållare) af **Dekan**, hufvudstad, med 200,000 inwånare, samt fästningen **Golkonda**, nederlagsplats för de skönaste diamanter. — Uti den del af **Aurangabad**, som lyder under **Hydrabad**, i trakten af bergfästningen **Dowletabad**, finnas de i bergen uthuggna templen wid **Ellora**, en by endast bebodd af **Brahminer** *).

Mysore (Meissur), inre höglandet af sydligaste **Dekan**, i förra århundradet en del af **Hyder-Allis** mäktiga rike. **Seringapatam**, war **Hyder-Allis** hufvudstad, och har nu 32,000 inwånare. Endast twenne distrikter af landet lyda omedelbart under Engelsmännen, med en folk-mängd af omkring 44,000, men under Engelskt öfwerherrskap står **Rajoban** af **Mysore**, en son af den genom **Hyder-Alli** från thronen störta- de **Hinduiska** **Rajahn** af **Mysore**. Inbyggarna i hans rike, utgöra 3 millioner, på en landsträcka af omkring 600 qwadratmil. Dess hufvudstad är **Mysore**, men den wiktigaste staden är **Bangalore**, med 60,000 inwånare.

Travancore, sydligaste delen af **Malabar**, lyder under en inländskt **Malabariskt** furste, som är ståtstydlig under England. Dess residens är staden **Travancore**. Märktwärdigaste staden är **Kulang**, från hwars uppbyggande är 825 eft. Chr. de **Indiske** **Christne** börja sin tideräkning.

E) Ön **Ceylon** (egentligen **Singhala**), lyder, sedan 1815, omedelbart under Engelska tronan och styres af en **Gubernör**. Från norr till söder löper genom ön flera sammanhängande bergsåsar; bland hwilkas spetsar **Adams Pik** är den högste och för Hinduerna helig, årligen besökt af tusentals **Pelgrimer**. Öns produkter äro mångfaldiga, gemensamma med södra **Asiens**, den mest egna och wiktigaste är kanel, äfwen är den rik på ädla stenar; de fordom så indräktiga **perl**fisken äro nu obetydliga. De stora och tätta skogarne äro uppfyllda af wildda djur, hwaribland dess **Elefanter** anses för de ädlaste i **Asien**. Inbyggarna, som räknas till 1,200,000, bestå af 2:ne hufvudfolk: **Bedas**, som bebo det inre af ön, och **Singaleser**. De äro till en del **Muhamedaner** och **Christ-**

*) Det märktwärdigaste af dessa är **Kailas** (Ryhsa), 247 Engelska fot långt, 150 fot bredt och 100 fot högt, som hwilar på **Elefanter**, **Ligrar** och andra djur, som äro uthuggne af **hjelsska** klippan.

na; men den äldsta Religionen på ön, till hwilken större delen bekänna sig, är Budha, som anses här hafwa sitt hufwudsäte. Här märkes staden **Colombo**, Guvernörens säte, med 30,000 invånare och hamnen **Trincomale**, i hwilken en talrik flotta wid alla årstider kan med säkerhet ligga för ankar, hwarföre här äfwen är hufvudstationen för Engellska flottorne i Indien.

2) Frankrike besitter, på kusten Koromandel, staden **Pondichery**, som är medelpunkten för Fransmännens Indiska handel, med 25,000 invånare, till största delen Malabarer; samt staden **Chaudernagore**, i Bengalen, nära Kalkutta, och **Mahé** på Malabar, hwarifrån utföres mycket peppar, kardemumma och sandelträd.

3) Portugiserne äga staden **Goa**, med distriktet deromkring, samt ön **Diu**, äfwen som staden **Daman**, på westra kusten af Hindostan.

4) Dansarnes wigtigaste besittning är befästa staden **Trankebar**, med 20,000 invånare och liflig handel, samt distriktet deromkring, tillika med Faktorierna **Frederiksnagor** eller **Serampore** (Serampuhr) i Bengalen.

Till Egentliga Indien böra äfwen räknas:

1) **Lakediviske öarne**, under en Muhamedansk Furste; bewyrne med kokos-skogar.

2) **Malediviske öarne**, en Archipelag af flera tusende öar, under en Muhamedansk Sultan.

Östra Indien

eller **Indien öster om Ganges**, omgifs af Hindostan, China, Indiska Oceanen och Chinesiska hafwet, samt utgör i widd omkring 20,000 qwadratmil. Ifrån Tibetanska bergen gå flera bergskedjor längs åt genom halfön, hwaraf den betydligaste fortlöper ända till des södra spets Cap Romania. Landet är ömsom fruktbart, ömsom sandigt och sumptigt, samt uppsyllt med stora skogar. Des betydligaste floder äro: **Irawaddi**, **Menamkom** eller **Kambodja** och **Lukian**, hwilka alla uppspringa i Tibetanska bergen och framströmma i tränga dalar, hwilka de årligen öfverswämma. Produkterna äro härstädes desamma som i Hindostan; de wigtigaste äro ris och skeppswirke, men handeln och manufakturerna äro här mindre betydliga; despotismens öf är i detta land så betungande, att inga näringar der kunna blomstra. — Inbyggarnes antal stiger till omkring 36 millioner. De tala åtskilliga språk, hwaribland det Malayiska är allmänna, och bekänna sig dels till den Muhamedanska, dels till Brahma, dels till Budha religionerne, samt äro ganska ofunniga och widskeppliga.

Landet indelas i följande 5 riken:

1) **Ascham** (Assam) en bergdal wid foten af Himalaja, årligen wattenad af Buremputers öfverswämning, i storlek omkring 1400 qwadratmil med 1 million inbyggare. Klimatet är ofundt. Landet lyder under en oinskränkt regerande Rajah.

2) **Birmaniska riket** är det mäktigaste i östra Indien, under en oinskränkt herrskande Regent som kallas **Boa** eller **Kejsare**. Landet,

som vattnas af Irawaddi och dess grenar, utgör nära 6000 qwadratmil och har omkring $3\frac{1}{2}$ millioner inbyggare. Här finnas stora skogar af Tekträd, wärer det bästa ris, och är för öfrigt tillgång på guld, silfwer och ädla stenar. Den herrskande stammen äro de frigifte Birmanerne, hvilka mest lefwa af vegetabilier. Landet är fördeladt i 8 provinser, bland hvilka de mest betydande äro:

a) **Birma** med städerna: **Ummrapura**, på en ö i Irawaddi, Boas residens, med 175,000 inwånare; fornda hufwudstaden **Ava** är nu förstörd. Der wårdas, med gudomlig dyrkan, den hwita Elefanten, som har egen hofstat, hedersgarde och många tjenare.

b) **Pegu**, fordom ett sjelfständigt rike. Förmästa staden är **Rangun**, wid Irawaddi, en vigtig handelsstad, med 30,000 inwånare, den enda i Birmanernas land, som det tillåtes Europeiska skepp att besöka.

c) **Mrrakan**, med en befäst stad af samma namn. Genom freden i Palanagh 1826 blef Mrrakan, jemte kusländerne **Yeh**, **Tawon**, **Mergui**, **Martaban** och **Tenasserim**, med 300,000 inbyggare, afträdde till Engelsmännen.

d) **Kassy**, samt delar af **Siam**, höra äfwen till Birmaniska riket. I söder sträcker det sig på halfön Malakka ända till ön **Selenga**, som äfwen derunder inbegripes.

Utanför i Indiska wiken äro belägna **Andamanerne**, twenne ganska bergiga, warma och ofunda öar, bebodda af Papuas; samt **Nikobariske** öarne, bewurne med tätta skogar af kokos, palmtäd, brödsfruktträd, tekträd, uppfyllda af apor och påfoglar, bebodde af Malayer, men högst ofunda.

3) **Konungariket Siam**, af omkring 1900 qwadratmils storlek, med 2,800,000 inbyggare, regeras af en despotiskt Furste, som sällan är synlig för folket. Längs åt floden Menam är landet tätt bebodt af en med Chineserne beslägtad folksam, men utom denna trakt intages större delen af ödsliga wildmarker. Vegetationen är yppig, men klimatet i hög grad ofundt. Hufwudstaden är **Bankasai** eller **Bangkok**, en betydlig handelsstad, med 90,000 inwånare; **Si-ajuthia**, landets fornda hufwudstad.

Längs ut med kusterne äro **Merguiöarne** belägne, af hvilka den mest bekanta, **Pulo Pinang** eller **Prins Wales ön**, tillhör Engelsmännen, som der anlagt staden **Georgetown**, med 10,000 inwånare. Hufwudprodukten af denna ö är Peppar, äfwen som Mustatnötter och Kryddneglikor. Engelsmännen begagna äfwen denna ö såsom en depotionsort för Indiske förbrytare.

På ön **Singapoor** (Singapur), wester om Cap di Romania, anlade Engelsmännen år 1819 en koloni, som nu är i ett blomstrande tillstånd och för närwarande en af de viktigaste stationerne för Indiska handeln.

4) **Halfön Malaya** eller **Malakka** af 13 till 1400 qwadratmils storlek, är bewuren med nästan oogenomträngliga skogar, fulla af

wilda djur och ormar. Europeerna erhålla härifrån isynerhet tenn, peppar, elfenben och färgträd. Inbyggarna, som blott räknas till 600,000 äro af den, efter denna hälfo benämnda, Malayiska folkstammen. De lyda under flera furstar, af hvilka Sultanen af **Johor**, är den mäktigaste. Till Engelsmännen hör befästa staden **Malakka**, med 12,000 inwånare.

5) **Kejsaredömet Vietnam** (fordom **Anam**) eller **Cochin-China** (**Koschinschina**) af omkring 8000 qwadratmils storlek med 12 millioner inbyggare, är ett högst fruktbart land, har ett sundt klimat, bebodt af ett äfwen med Kineserne beslägtadt folk, som bekänner sig till Buddhas religion, men Kejsaren och de förnämte till Konfutses. Det innefattar de under åren 1790—1809 förenade Rikena **Toufin**, **Tsiampa**, **Kotschinchina**, **Kambodscha**, **Laos** och **Laktho**. Städer: **Bac-Kinh** eller **Kescho**, Tonkins gamla hufvudstad med 40,000 inwånare; **Sueh** eller **Tuschuan**, i provinsen Kotschinchina, med 50,000 inwånare, Kejsarens residens, och nuwarande hufvudstaden; i Kambodscha heter hufvudstaden **Puwel** eller **Kambodscha**, hwarest desutom märkes staden **Saigun**, med 180,000 inwånare och den bästa hamn i hela landet, station för Kejsarliga örlogsflottan; hufvudstaden i Laos är **Sanniah** eller **Langtschang**. Öfver om detta rike är **Paracels**-öarnes färgård belägen.

Ostindiske Öarne,

belägne emellan södra Asien och Polynesiæ, hafwa blifwit af olika författare hänförde än till den ena, än till den andra af dessa werldsdelar. Inre landet af hwarje ö upptages af höga berg, hwaraf en del äro vulkaner, andra risa på metaller, samt täta skogar af dyrbara trädslag. De äro nästan alla utmärkt fruktbara, men lida ofta af jordbäfningar. Öhuru under heta zonen belägne, afkyles hettan genom passadwindarne och de höga bergen.

A) Sunda öarne:

1) **Sumatra**, under sielfwa eqvatorn belägen, af omkring 3000 qwadratmils storlek, skild från östra Indien genom Malakka-sundet. Längs efter framstryker en bergskedja, hwars högsta spets, **Öfir**, är 14,000 fot hög. Ön är ganska fruktbar, rift bewattnad, och har mångfaldiga de herrligaste produkter; det finaste guld, öfwerflöd af tenn, den bästa kamfert samt mycken peppar och mustot. — Inbyggarnes antal räknas till 7 millioner, större delen Malayer och Muhamedaner. I det inre bergslandet bor den Negeriska stam, som synes varit dessa öarnas ur-inbyggare. Ön är fördelad i flera stater, som styras af egna till större delen Malayiska Sultaner, bland hvilka de af **Menangkabo**, **Atchin** och **Palambang**, äro de mäktigaste. Under den sistnämndes wälde lyda öarne **Bangka** och **Billiton**, med de rikaste tenngrufwor i Asien. Här äga Nederländerne den fordna Engelska kolonien **Benkulen**, på sydvästra kusten, med en stad af samma namn.

2) **Jawa** (**Oschawa**), skild från Sumatra genom Straatsunda, och innehållande från 11 till 1200 qwadratmil. Ön upptages till större

delen af en från öster till väster gående bergskedja, hvars högsta spets är 12,000 fot. Förnämsta produkterna äro: kaffe, socker, ris, bomull, indigo, många kryddor och Indiska fruktträd. Inbyggarne beräknas till nära 5 millioner. Praktfulla ruiner af urgamla tempel vittna om en försvunnen blomstrande period. Större delen af ön tillhör Nederländerne, jemte städerna: **Batavia**, hufvudstaden för Nederländska besittningarne uti Indien, med 50,000 invånare; **Samarang** med 30,000 invånare. Under 2:ne sjelfständiga Furstar, som dock stå under Nederländernes uppsigt, lyder en del af Sydusten samt derwarande städer, bland hvilka må nämnas: **Surakarta**, med 100,000 invånare. Nordost om Java ligger ön **Madura**, med öfver 200,000 inbyggare, som styres af tvenne Sultaner, äfwen beroende af Nederländerne.

3) **Borneo**, största ön i Asien, innehållande nära 5000 qwadratmil. Det inre är uppfyllt af berg, kusterne låga och sumpiga. Förnämsta produkterna äro: peppar, sago och guld, samt en art af swalebo, som värderas såsom den största läckerhet i China. Inbyggarnes antal skattas till 4 millioner. Ur-infödingarne äro de negerlika **Papuas** och **Badschus** eller **Djaffas**, hvilka lefwa uti det inre af landet utan ordentlig styrelse. Kustlandet bebos af Malayer, Chinesare m. fl., af hvilka Malayerna sifstat flera riken, till en del beroende af Nederländerne, som här hafwa smärre faktorer.

4) **Celebes** eller **Matassar** (Celebes kallas den östra och Matassar den westra kusten), innehållande omkring 1000 qwadratmil, med 3 millioner inbyggare, dels tappre **Matassarar**, dels falske men idoge och tilltagsne **Bugineser** eller **Bonier**, dels wilda **Badschus**, af hvilka de fleste äro Muhamedaner. Ön är rik på ris, kokosnötter, äfwen guld och diamanter. Dess flera stater äga en aristokratisk styrelse. Den förnämsta staden är **Matassar**, säte för Nederländska Guvernören öfver besittningarne på ön, med 10,000 invånare.

5) De smärre **Sunda** öarne äro redan uppräknade i Fysiska delen. — Utom **Bali**, som bebos af en Hinduisk stam, beherrskas de öfrige af Malayer till en del beroende af Nederländerne. På ön **Flores** finnas afkomlingar af Portugisare, som nu äro alldeles swarta.

B) **Moluckerne** och **Krydd-öarne**, äro delade i många små stater med egen styrelse, men beroende af Nederländerne, som endast tillåta att några få af dem odlas, för att ej sätta mustot och kryddneglikor, som hufvudsakligen härifrån erhållas, genom allt för stor tillgång derpå, i wanpris. Vi märka: **Amboina**, som har förträffliga planteringar af kryddneglikor och mustotnötter, med hufvudstaden af samma namn, samt stansen **Vittoria**, och de 10 **Banda-öarne**, hvilkas produkt är mustotträdet; wiktiga hufvudorten derstädes är **Nassau**. Ön **Ternate**, har wäl sin egen Sultan, men Nederländerne äga likwäl staden **Ternate**, och fästningen **Oranien**. — Bland inbyggarne träffar man ännu öns äldste inbyggare, **Saraworas**, ett stilla folk, som bo i träd, drifwa återbruk, hafwa ganska långt hår, och äro kopparsfärgade.

C) Filippinska eller Maniliska öarne, hvilka tillhöra Spanien, och utgöra en stärgård af omkring 1200 mindre öar. Här äro flera vulkaner, hvarföre de och ofta lida af jordbäfningar. Det ovanligt ymniga regn, som här faller, gör jorden utmärkt fruktbar. Dessa öar frambringa isynnerhet mycket ris, socker, kaffe, muskot, äfwen finnes rikt förråd på mineralier. Inbyggarna beräknas till öfwer 5 millioner, bestående till största delen af wilde negerlike Ygalotter, hwita något bildade Tagaler, Haraforas, Malayer och Chineser, samt Spaniorer, som besitta kusterna. — Den wigtigaste bland dessa öar är Manila eller Luzon, med hufvudstaden Manila, som äger ett slags Universitet, drifwer betydlig handel och har 60,000 invånare. Den sydligaste och största ön är Magindanao eller Mindanao. Bland de inländske Furstarne, hvilka alla erkänna Spaniens öfwerherrskap, är Sultanen af Magindanao den betydligaste. De så kallade Soolow-öarne, 60 till antalet, lyda under en Sultan, som äfwen är herre öfwer ön Palawan.

VII. China

omgifwes af Asiatiske Rykland, Stora Oceanen, Indien och Tatariet, och innehåller öfwer 120,000 qwadratmil i arealwidd. Folkmängden säger till omkring 350 millioner och således är China den folkrikaste stat på jorden; krigsmakten till lands utgör 1,250,000 man, hwaribland 830,000 Infanterister, 420,000 Kawallerister, och 32,000 Sjösoldater. Landet består af 3:ne hufvuddelar, nemligen det egentliga China, samt dess Rydländer och Skyddsländer.

I. Det egentliga China (Schina)

omgifwes af Stora Oceanen, östra Indien, Tibet och Tungusien, samt Mongolien, ifrån hvilka sistnämnde det är afskildt genom en i äldre tider uppförd ofantlig mur, öfwer 300 mil lång, hwilken numera skall wara förfallen. I norr och wester är landet ganska bergigt af åsar, som utgå från Hög-Asien. Utom bägge hufvudfloderne Jangtsiekiang och Hoangho, har landet en mängd floder och sjöar, förenade genom kostbara kanaler, af hvilka den Kejsersliga är öfwer 300 mil lång, murad af qwaderstenar. Jordmånen är fruktbar, isynnerhet i mellersta delen af landet. I intet land är åkerbruket mera blomstrande eller aktadt än i China. Kejsaren sjelf plöjer årligen en jordlott och jordbrukarne utgöra ett af de mest ansedda stånden. Landets förnämsta produkter äro the, silke, bomull, ris, indigo, flere kostbara trädslag. — Chinesernas manufaktur och handel äro i högsta flor. De tillverka porcellän, laferade waror, färgor, sidentyg, kattun och muslin i myckenhet och af utmärkt godhet. Deras färgerier, målningar och fina träsnitt äro förträffligt arbetade, men efter smallfösa teckningar. De äga gäfwan, att i aldrahögsa grad härma och göra efter de arbeten man tillsänder dem. Handelsn inom landet är befordrad genom de många

inbördes sammanbundne kanalerne, och den utländska handeln till lands och jös är vigtig. De sjöfarande Europeiska nationerne få endast besöka staden Canton. Ryssarne emottaga de Chinesiska warorne wid Rysska gränsen. — China är en ärftlig monarki, under en **Stor-Khan**, den vi kalle Kejsare. Regeringsformen är i högsta grad despotisk, och Kejsarens makt är oinskränkt. Man anser honom upphöjd öfver alla andra jordiska makter, och han kallar sig derföre Himmels Son. Den regerande familjen härstammar från Mandtschu-Tunguserne, hvilka besegrat Chinesiska Nationen, med hvilka Chineserne sedermera förenat sig. Alla högre och lägre embetsmän, 9600 till antalet, nämnas af Europeerne med det allmänna namnet **Mandariner** och delas i flera klasser. — De allmännaste Religionerne i China äro Konfutses de förnämares, Jös (Buddhas) de lägre folkklassernas, och dess gren (den Yamiska) hofwets religion. Utom dessa tålas Judar och Muhamedaner med offentlig religionsöfning, och under många inskränkingar, Christna missionärer. Chinesarne hafwa sitt eget enstafwiga språk och sin egen hieroglyfiska skrift; ehuru de tidigare än andra nationer upphunnit en hög grad af odling, hafwa de likväl derwid stannat och ej gjort några vidare upptäckter i vetenskaper och konster, vaktadt de wist icke hafwa brist på skolor och undervisningsanstalter.

Rikets hufvudstad och Kejsarens residens är **Peking**, med 1,700,000 invånare, 12 förstäder, Kejsarliga palatset $\frac{1}{2}$ mil i omkrets, många andra präktiga palatser, samt boktryckerier (hvilka här woro kända långt förr än i Europa). Staden **Nankin**, söder om Peking, fordom Kejsarens residens, med 800,000 invånare, det 100 alnar höga porcellänstornet, många manufakturur och stark handel. **Sutschen**, i en skön trakt wid sjön Tai och Kejsarliga kanalen, med 500,000 invånare, berömda manufakturur, stark handel, samt säte för Chinas berömdaste lärde och rikaste köpmän. **Tschangtschen**, med 200,000 invånare, drifwer handel med fruntimmer. **Hangtschen**, med 500,000 invånare, hwaribland 60,000 sidenarbetare; för dess romantiska belägenhet kallas den af Chinesarne jordiska paradiset. **Canton**, sydväst om Nankin, med 850,000 invånare haraf 40,000 bo på båtar i den wid staden belägna floden Peking; detta är den viktigaste staden för Chinesiska handeln, och den enda som af Europeer får besökas; i förstäderna hafwa Europeerne faktorer, men sina waror måste de lasta af skeppen 2 mil utanför staden wid den lilla ön **Wampo**. Den från fasta landet genom en, nu till hälften förfallen mur, siljda halfön **Macao** (Macao), med stad och hamn af samma namn, tillhörer Portugisarne. **Fokhan**, blott en by, men som har 320,000 invånare samt siden- och metallfabriker. **Wutshang**, wid Jangtsien, med 600,000 invånare, den viktigaste staden för inre handeln. **Ninfo**, hamn för handeln med Japanerne, som komma med guld, silfver och koppar, för att derföre tillbyta sig sidentyger. **Kingtesching**, med 500,000 invånare och de ypperste porcellainsfabriker i riket. Dessutom många städer med 100,000 invånare och derutöfwer. För öfrigt märkes: warne **Hainan**, fruktbar på ädla sydsfrukter och träslag, samt **Tai-**

wan, af Europeerne kallad **Formosa**, utaf hwilken Chineserne endast innehafwa westra kusterne.

II. Rydländerna, innefattande Östra Hög-Asien:

1) **Lilla Buchariet** eller **Turfan** (Östra Dschagatai), stilles i wester genom **Mustag** ifrån stora Buchariet och är i norr och söder genom höga bergskedjor stild ifrån **Soongariet** och **Tibet**, i öster stilles det från **Mongolien**, genom sandöfnen **Kobi** och **Schaschin**, som innefattar en stor del af landet, hwilket likwäl har några fruktbärande trakter. Bland dess floder är **Yerken**, som utfaller i sjön **Lop**, den betydligaste. Det är ett af de högsta länder i werlden och har derföre ett ganska kallt klimat. Inbyggarne till antalet $1\frac{1}{2}$ million, äro dels Muhamedanska Bucharer, dels Lamaiska Kalmucker, hwilka äro Nomader. Manufakturur och handel finnas i några städer, bland hwilka de betydligaste äro: **Turfan**, residens för en Kahn, af Dschingis-Kahns släkt. **Jarkand**, med 80,000 inwånare, en vigtig manufaktur- och handelsstad, medelpunkten för handeln emellan norra Asien, stora Buchariet, Indien och China. **Kaschggar**, fordom hufwudstaden i ett mäktigt rike, med 15,000 inwånare.

2) **Mongolien** är fördeladt i flera af hwarandra oafhängiga Stater, regerade af Kahner, som äro stattsfylliga under China. Höglandet är uppsyllt af stora och ofruktbara hedar, som omfattar äfwen en del af öfnen **Kobi**. Här hafwa de flesta Sibiriens floder sina källor, som **Irtisch**, hwilken flyter genom sjön **Tsaisan**, **Ebi**, **Jenisej**, **Selenga**, samt de mot östra Oceanen flytande **Amur** och **Hoangho**. De öfrige floderne äro blott sleppfloder eller upptagas de af slepp-sjöar, af hwilka **Balkasch**, **Kokonor** och **Lop** äro de bekantaste. Landet har synnerligt öfwerflöd på wilde djur; utom flere mindre bekanta finnas många husdjur, såsom hästar, åsnor, kameler, får (**Urgali**) m. fl., härstädes wilde. Så trakter äro fruktbara, luften kall; produkterne äro således ej många. Landet är likwäl icke utan manufakturur och handel. Här tillverkas wapen, läder och ylletyg; äfwen papper, siden och bomullstyg. Handeln består i byte med Ryssar och Bucharer. Karavaner gå ända till Astrakan och Tobolsk. — Inbyggarne äro Mongoler, en stor folkstam, hwilken delat sig i twenne hufwudstammar, egentlige **Mongoler** och **Kalmucker**. De äro allesamman Nomader, anhängare af den Lamaiska religionen, och hafwa så mycken odling, som deras religion och lefnadsätt tillåta. Folkmängden stiger till omkring 3 millioner. Churn landet indelas i politiskt afseende i tre delar: **Mongu**, **Chalcha** och **Soongariet**, består det likwäl egentligen af fyra hufwudlandskaper: a) **Soongariet**, Soongarernas land, norr om lilla Buchariet, ganska bergigt, med befästa staden **Alän**, säte för en Chinesisk Ståthållare. — b) **Khoschot**, emellan lilla Buchariet, Tibet och det egentliga China, äfwen ganska bergigt, dock mest uppsyllt af hedar, med sjön **Koko**, hwaraf landet fått sitt namn. Dit räknas äfwen **Sifanernas** land, i hwilket den äkta Rhabarbern växer. — c) **Kalkas-Mongolien**, wid norra gränsen, Dschingis-Kahns stam-

land, men dess hufvudstad, **Karakorum**, är nu försvunnen. Städer: **Kurä** (Urga), säte för en Chinesisk Vice-Konung, och **Maimatschin**, vid Sibiriska gränsen, flitigt besökt af Ryssa handlande. — d) **Scharra Mongolien**, vid Chinesiska muren, hvaruti Chinesiska monarkens sommar-residens, **Dschol**, är beläget.

3) **Tungusien** eller **Mandschuriet**, innefattar landet kring floden Amur, är omedelbart lydande under Chinesiska Monarkien, omgäfvat af Mongolien, Sibirien, Japaniska hafvet och Korea. Landet är bergigt, mindre ödsligt och fruktbart än Mongolien. Östra delen är betäckt af skogar. Tunguserne dela sig i många stammar, af hvilka Mandschu-Tunguserne (Chinas eröfrare) bekänna sig till Lamaistiska religionen, och äro dels herdar och fiskare, dels återbrukare. Hela landet delas i trenne Ståthållarredömen, hvilkas förnämsta städer äro: **Kirin-Ula-Chotong**, Vice-Konungens residens i provinsen Kirin, **Tsitfikar**, norr om Kirin, hufvudstaden i provinsen af samma namn, en förvisningsort för Chinesare; **Ussu-Mudam**, Chinesernes mest nordliga gränsfästning mot Sibirien. Till Tungusien hör äfven landskapet **Peatong**, Kejsarligen familjens arfland, med staden **Mukden** eller **Schinjang**.

III. Skydds-länder.

1) **Halfön Korea**, hvaraf likväl någon liten del skall vara afhängig utaf Kejsaren af Japan. Genom provinsen Peatong sammanbindes den med det egentliga China. Landet är bergigt, isynnerhet norra delen, der luften också är kall och jorden ofruktbar. Den södra delen, som har mildare klimat, är mycket fruktbar och väl odlad, samt framafstrar flera produkter. Här tillverkas förträffligt papper af bomull, samt många slags tyg af hampa och bomull, men silket förstå inbyggarna ej att förarbeta, hvarföre och hela deras produkt deraf sändes rå till China. Handeln drifwes endast med China och Japan; med Europa tillåtes alls ingen förbindelse. — Inbyggarna, utgörande 15 millioner, äro, likasom i egentliga China, en blandning af Chineser och Mandschu-Tunguser. Deras språk skall vara olift det Chinesiska, men de öfverensstämma med Chineserne i religion och bildning. Korea är en oinfränkt ärftlig Monarki, hvars Regent likväl af Kejsaren i China erhåller fullmakt såsom Konung, måste hylla honom och till honom betala skatt. Hela landet är Konungens egendom, och alla inbyggarnes besittningar äro lån af honom, högst på lifstiden. Rikets hufvudstad och Konungens residens heter **Kingkitao** eller **Dsuui**.

2) **Tibet**, eller höglandet norr om Himalaja, vid gränsen af Indien och landskapet Nepaul, är den högsta bergesslätt i Asien och har de högsta bergstoppar på jorden, betäckta med ewig snö och is. Här finnas sjöarna **Terkiri** och **Tandro**, här uppspringa Indiens betydligaste floder, såsom Ganges, Burremputer och Irawaddi. Utom guld och andra mineralier, äro dess mest egna produkter, Jack eller grymtorax, hvars swansar brukas som plumager, finullige får och en

art getter, som lemna ull till de finaste shawlar. Manufakturerna äro ej tillräcklige till inbyggarnes behof, men landets egna produkter förorsaka likwäl, att en icke obetydlig handel kan drifwas med Chineser, Bucharer och Kalmucker. Tibetanerne äro till större delen Nomader, tala ett eget språk, och hafwa en egen wettenskaplig bildning. Landet regeras af 2:ne Lamar, Dalai-Lama och Bogdo-Lama, som hos sig förena högsta andliga och werdeliga makten och anses för Gudar, som antagit mensklig gestalt. Städer: Passa eller Soufer wid Burremputer, säte för Dalai-Lama, och för en Chinesisk Vice-Konung, har Chinesisk garnizon, drifwer betydlig karavanhandel. I dess gränslap är beläget klostret Putala, och ett slott, byggt på Europeiskt sätt, innehållande fyra wåningar med 10,000 rum. Tisfulumbu, Bogdo-Lamas residens.

3) Butan eller Tangustan, söder om Tibet och Himalaja, lyder äfwen under en andlig beherrskare Dharma Lama, under Chinesiskt öfwerwäld. Förnämsta staden är: Tassjudon.

4) Pisejo-öarne, till antalet 36, äro ganska fruktbare, bebodde af ett gästfritt och muntert folk, som idlar åkerbruk, fiske, samt handel på China och Japan. De hafwa åtskillige manufakturer, och regeras af en utaf Chinesiska riket beroende Rikskonung. På hufwudön, Stora Pisejo, finnes hufwudstaden Kingtsching. Madschi-Kosima-öarne äro Pisejiske Konungen underdånige.

VIII. Japan

den mest öfsliga Staten i gamla werlden, innehåller i widd öfwer 6000 qwadratmil, och består af en mängd öar, med branta berg, hwars spetsar äro betäckte med ewig snö. Kusterne äro äfwen omgifne med otillgängliga klippor och wattenhvirflar; hellsa öarne äro steniga och af naturen föga fruktbara; sommarhettan är häftig, wintertölden stark och långvarig. Här inträffa ofta häftiga regn, öwäder, stormar och jordbäfningar. — Landet är med otrolig flit odladt ända opp på bergens branter. Här framalstras, jemte ris, hwarjehanda sorter spannmål och frukter, silke och guld, äfwen den bästa koppars man känner; likaledes finnes härstädes utmärkt god porcellains-lera. Japanesarne öfwerträffa Chineserne i många konstarbeten. De tillverka sköna silke- och bomullstyger, porcellain, lakerade waror, wackra arbeten af stål och andra metalliske kompositioner. Utländska handeln, endast tillåten för Chinesare och Holländare, är underkastad många inskränkingar och derföre obetydlig, deremot är den inre handeln ganska liflig. Japanesarne hellsa få endast handla på China och Korea, och äro wid dödsstraff förbudne att be öka främmande länder. — Inbyggarna, hwilkas antal uppgifwes till 30 millioner, af Mongoliskt och Malayiskt börd, äro i konster och wettenskaper öfwer de flesta Asiatier; hafwa boktryckerier och skolor. Utom Chinesiska skriftecknen hafwa de äfwen en egen bokstafschrift. Hufwudreligionen är den Budhistska med talrika prestes och kloster,

landets äldsta religion är **Sinto**, hvars öfverhufvud är **Dairi** eller den andlige Kejsaren, som fordom äfwen förenade den werldsliga makten, hwilken nu utöfwas af **Kubo**, eller den werldslige regenten. Christna tålas icke. Regeringen är i högsta grad despotisk och uppdragen åt flere små Furstar, som bero af **Kubo Soma's** (Kejsarens) oinskränkta herravälde, hwilkens namn liksom **Dairis**, i hela landet anses som den största statshemlighet; först efter dess död får man weta dess namn. Tronföljden, äfwen som alla offentliga embeten, äro ärftliga. Lagarne äro högst stränga; de fleste förbrytelser straffas med döden.

De hufvudsakligaste öarne äro:

1) **Nison** eller **Nipon**, den största af alla och mest fruktbara, med undantag af nordwestra kusten. Städer: **Jeddo** (**Oscheddo**) eller **Ebo**, werldsliga Kejsarens residens, som berättas hafwa öfwer en million inwånare, hwaribland många konsinärer, handtverkare och köpmän; samt **Miako** eller **Kio**, **Dairis** residens, med 600,000 inwånare.

2) **Kiusju** eller **Schino**, med handelsstaden **Nangasacki**, den enda ort, der Nederländerne (som hafwa sin nederlagssplats på den lilla, med staden genom en bro förenade ön **Desima**) och Chinesarne tillåtas drifwa handel med Japanesarne.

3) **Schikoko** eller **Sikof**, med staden **Mira**.

4) **Jesso**, med staden **Matsmai**, samt en del af Kuriliske öarne. Inbyggarne på dem, som af Japanesarne kallas **Ninos**, äro Jächtyophager, hvalfiskfångare och jägare, samt hafwa sin egen Arfurste under Japaniskt öfwerherrskap. Emellan Japan och Marianerne ligga öarne **Bo-Nin**, 89 till antalet, af hwilka de 10 äro bebodde af Japaniska kolonister, men de öfriga ödslige stogbewurne klippor.

5) **Halfön Karakta** eller **Tschoka**, äfwen **Sachalin** kallad, samt sydliga delen af ön **Korea**.

Afrika,

som utgör en stor halfö, endast genom en smal landtunga (**Suez**) sammanhängande med **Asien**, äger omkring 110 millioner inbyggare eller något deröfwer, och indelas uti **Norra**, **Medlersta** och **Södra Afrika**.

Norra Afrika

innefattar **Egypten**, **Berberiet**, med **Fez** och **Marokko**, **Biledulgerid**, **Sahara**, samt närbelägne **Öar**.

I. Egypten

gränsar i öster till **Asien**, samt till **Arabiska hafswiten**, i söder till **Nubien**, i wester till den stora sandöknen och **Darka**, och i norr till **Medelhafwet**, innehållande omkring 4300 qwadratmil. Det utgöres hufvudsakligen af **Nilens** nedra flod-område, hwilken flyter från söder till norr i en 2 till 3 mil bred dal, på begge sidor omgifwen af höga

bergsträckor. Inmot hafwet delar den sig i flera grenar, och bildar det sumptiga men fruktbara **Delta**. På östra sidan om dalen består landet af klippor ända till Arabiska wiken; på den westra af hedar, så att allenast dalen och Delta kunna odlas. Jordmänen är sandig, men göres fruktbar genom Nilens årliga öfverswämning, ifrån medlet af Augusti till slutet af Oktober månad, hwilken förorsakas af ett periodiskt regn, som faller omkring Nilens ursprung i de Abyssiniska bergen. Genom kanaler, gräfne från urminnes tider, kringspides wattenet, och göder jorden. Man har ock i äldsta tider gräft en stor sjö, **Möris**, för att upptaga Nilens flodwatten under öfverswämningarne och sedan leda det öfwer landet, som den torra årstiden är alldeles förbrändt och sönderspricker i rutor. I öfra delen af landet faller föga eller intet regn. Luften är ganska upphettad och osund, de heta windarne ej sällsynta; här finnas många blinda, och man anser Egypten för pestens fädernesland. — Nildalen är otroligt fruktbar; jorden lem-nar de rikaste skördar af spanmål och ris, en myckenhet lin, bomull, silke, sockerrör, saflor, indigo, saffran, m. m. Bland dess naturprodukter böra wi äfwen märka krokodilen, ichneumon, flodhästen, ibis, samt de i Afrika allmänna rosdjur: lejon, tigrar, hyener, m. m., samt lotusblomman, en art Nekros, som wäxer i Nilen. Här finnas wäl linne-, siden- och bomulls-manufakturerna, men af de förträffliga rudimaterierne tillverkas blott grofwa tyger; salmiaks-fabrikerna äro berömda. Handeln är ganska ausenlig. Hela flottor segla årligen med spanmål till Constantinopel. Emellan Egypten, Etiopien, Syrien och Arabien gå årligen stora karavaner. — Inwånarnes antal räknas till omkring $2\frac{1}{2}$ millioner *). **Kopter** äro landets äldste inbyggare, men nu finnas der mycket Araber, Turkar och Europeer. Den herrskande Religionen är den Muhamedanska; likwäl tålas så wäl Christna som Judar. Egypten anses wara en Turkisk provins, ehuru den nu warande Paschan eller Vice-Konungen, är en sjelfständig Regent, som uti flera drabbningar besegrat Turkiska Sultanens trupper; i öfra Egypten finnas åtskillige Arabiska Scheiker, som äro alldeles oafhängige.

Landet indelas uti:

A) Nedra Egypten eller Bahri, (som till större delen består af de öar, hwilka bildas af Nilen wid dess utlopp), med städerna: **Alexandria** (Ständerum, Iskanderieh), grundlagd på Alexander den stores befallning, hlef sedermera Ptolomeernas residens, länge den skönaste och rikaste stad i Österlanden, wettenskapernas säte, hwars folkmängd uppskattades ända till 800,000, har nu knappt 30,000 inwånare och aftagande handel; i dess grannskap finnes **Pompeji kolonn**, samt många lemningar efter stadens fordnä pråkt under de Ptolomeiska regenterna. **Maschid** eller **Mosette**, som har 13,000 inwånare, åtskillige fabriker, stapelort för alla waror, som transporteras upp åt Nilen.

*) Turkiska andelen af Nubien inberäknad, uppgifwes folkmängden i Osmanernas Afrikanska besittningar wanligen till 4 millioner.

Damiat eller **Damiette**, med 15,000 inwånare och betydlig handel med kaffe och ris. **Abukir**, fästning, märkwärdig genom sjöslaget den 1 Augusti 1798.

B) **Medlersta Egypten** eller **Wostani**, med staden **Kairo** eller **Kahira**, den största staden i Afrika och hufwudstaden i Egypten, wid foten af berget **Mokattam**, $\frac{1}{2}$ mil öster om Nilen (wid hwilken den har en hamn, **Bulak**), med 250,000 inwånare, medelpunkten för handeln emellan Europeiska Turkiet, Norra Afrika, Medelhafwet, Arabien, Indien och Abyssinien. Staden **Gizeh** (**Dschiseh**), hwarwid finnes lemmingarne efter **Memphis**, Katakomberne (underjordiska milslånga grafwar med mumier eller balsamerade lik), den stora **Sphinx** (en stor bildstod uthuggen af klippan hwarpå den hwilar) och de werlds- bekante **Pyramiderne**. **Suez**, wid Arabiska wiken, med hamn och skepps- warf.

C) **Öfra Egypten** eller **Said**, hvars förnämsta stad är **Siuth**, med 15,000 inwånare, samlingsplats för karavanerne till Sen- naar, i dess gränslap finnes märkwärdiga underjordiska grottor; **Dendera**, wid Nilen, midt emot hwilken den lifliga handelsstaden **Kenne** är belägen, wid hwilken finnas förwånande ruiner efter det urgamla werldsberömda **Thebe**. Wester om **Thebe** finnas uti en bergssträcka många stora rum uthuggna, uppfyllda med mumier, **Thebes** forna be- gravningsplats. Wid **Nisuan**, fordom **Cyene**, Nilens sista katarakt, ligger den romantiska Nilön **Elephantine**, uppfylld af ålderdoms- minnen.

II. Berberiet

innefattar hela den wester om Egypten liggande norra kusten af Afrika, och har fått namnet **Berberiet** efter sina äldsta inwånare **Berberne**. Landet, som har en omwerlande natur och ett varmt men sundt klimat, består af fyra Stater, nemligen: **Tripoli**, **Tunis**, **Algier**, samt Ri- ket **Fez** och **Marokko**. De twenne förstnämnde af dessa äro Skydds- länder under Turkiiska riket, militärist ariokratiska stater, der högsta makten tillhör det högre krigsbefälet, som utgör en **Diwan** och i spel- sen för hwilken står en Turkiisk öfwerbefälhafware. De erkänna Portens öf- werherrskap, och äro i krigstider förbundne till biträde med krigsskepp; för öfrigt äro de sina egne herrar. I anseende till deras sjökrig med de Europeiska staterne, hwarigenom i synnerhet Medelhafshandeln oröas, kallar man dem i Europa för sjöröfware och köper fred af dem genom erläggande af årlig slatt. Deras kaperier se, likasom bland Europe- erne, af ensildta personer, med regeringens tillåtelse. **Algier** är för närwarande en fransk koloni. — De förenade Rikena **Fez** och **Marokko** utgöra en ärftlig aldeles wilsfränt monarki, hvars regent, härstammande från **Muhamed**, förer titel af **Sultan**. — Inbyggarne äro **Maurer** (Ara- bernes afkomlingar), **Berber**, **Turkar**, **Negerer** och **Judar**. Landets Religion är den **Muhamedanska**, men äfwen andra religionsbekännare talas. Här fin- nas åtfyllige manufakturver, och handeln är icke obetydlig; Europeerne häm- ta härifrån lifsmedel, wax, russin, hudar och ull. Inbyggarnes egen

sjöfart är likväl icke af betydighet; wigtigare är deremot karavanhandeln till det inre af Afrika, och längs efter kusten ända till Mekka.

A) **Tripoli**, innefattar hela kuststräckan från Egypten till Tunis, af inemot 4000 qwadratmils storlek. Den är af sjöfarande fruktad för sina sandbankar, bränningar och häftiga windar. Landet är isynnerhet rikt på dadlar och oliver. Inwånarne stiga till ett antal af 1,500,000. Regeringen förwaltas af en Pascha, alltid en Turk, som utnämnes af Turkiska Sultanen och hwars Divan består af Turkiska officerare. Här märkes hufwudstaden **Tripoli**, Paschans residens, med 25,000 inwånare, befäst slott och hamn, och en nära staden belägen triumfbåge för Markus Aurelius; fästn. **Mesurata**. Vid **Lebeda** finnas stora, till en del wäl bibehållna ruiner efter den forna Phoeniciiska staden **Leptis magna**. — Åtskillige landskaper tillhörande Sahara eller Stora Öken, lyda äfwen under Tripolitansk öfwerwælde. En del af Landskapet **Biledulgerid** är ock lydande under Tripoli, der särskildt må nämnas **Gadames**, som är en bekant Karavan-nederlagsplats.

B) **Tunis**, utgör en mindre landsträcka kring Cap Bon, som i söder är dels bergig, dels steppland, men i wester och wid kusterne ganska fruktbar, af 16 till 1700 qwadratmils storlek. Det har nära 3 millioner inbyggare, för det mesta Beduin-Araber. Genom en af Turkiske Resjaren utfärdad Firman, af den 25 Maj 1835 blef dåwärande Beyen assatt, och Tunis förklarad för en Turkisk provins, som nu styres af en utaf Turkiska regeringen tillsatt provisorisk Chef. Här märkes: hufwudstaden **Tunis**, belägen wid en saltjö, som står i förëning med hafwet, med 150,000 inwånare, samt den befästa hamnen **Goeletta**; handelsstaden **Kairwan**, med den mest bekanta Moske i Norra Afrika, och fästningen **Biserta**. Ruinerna efter **Kartago** och **Utica** äro äfwen här belägne.

C) **Algier** (Mldschir), emellan Tunis och Marocko, ett bergfullt och sädesrikt land, innehållande omkring 2000 qwadratmil. Inbyggarnes antal lär stiga till 3 millioner. I spetsen för Regeringen stod fordom en Dey, och war då Algier den miktigaste af de tre Rofsvarstaterne. Nu är detta land eröfradt af Fransmännen, som här anlägga en koloni. Landet delas i 4 provinser: **Algier**, **Konstantine**, **Titteri**, och **Elmsen** eller **Ouan**; de tre sistnämnde provinserna styras af Beyer, som äro stattsflydige under Frankrike. Här märkes hufwudstaden **Algier**, wid en wit af Medelhafwet, med en säker och befäst hamn samt 26,000 inwånare; städerna: **Konstantine**, med 30,000 inwånare; **Elmsen**, med 20,000 inwånare; **Maskara**, med 6000 inwånare; **Ouan** (år 1791 frivilligt afsträdd åt Algier af Spanien) med 4000 inwånare, samt befästa hamnen **Masalquivir**.

Resjaredömet **Fez** och **Marocko**, som innehåller 6 till 7000 qwadratmil, och utgör nordwästligaste delen af Afrika, wid de högsta Atlasbergen, har ganska fruktbara och angenäma dalar, rikt wattenade af floder. Landets wiktigaste produkter äro koppar, jern, mandel och lybfrukter. Inbyggarnes antal stiger till 8,500,000. Landet styres af

en Sultan, som regerar despotiskt; landmakten utgör 36,000 man, och sjömakten består af omkring 10 mindre frigskepp. Resaredömet utgöres af: 1) **Riket Fez**, med hufvudstaden af samma namn, som är medelpunkten för Rikets handel, har 88,000 invånare, ett af de rikaste biblioteker i Afrika, samt vigtiga manufakturver. Städer: **Mekines**, Sultanens residens en del af året, med talrika Moskeer och 56,000 invånare; **Sala** eller **Sale**, med 23,000 invånare och en känd hamn; **Parasch** eller **Claraish**, med fästning och betydlig handel på Europa; **Tetuan**, med fästning, 16,000 invånare, och hamnen **Martin**; **Tanger**, med 10,000 invånare, säte för Europeiska Konsulerne. — 2) **Riket Marokko**, med hufvudstaden af samma namn, som har 30,000 invånare och är Sultanens vanliga residens, belägen vid Atlasbergen samt omgifwen med palmfogar; Sultanens palats utgör en egen stad för sig själf och är nära en half mil i omkrets. Här märkes äfwen staden **Suera** eller **Mogadore**. — 3) Landskapet **Sus**, med hufvudstaden **Tarudant**, som har 20,000 invånare. — 4) En del af Landskapet **Biledulgerid**, der isynnerhet är att märka provinsen **Tafilett**, uti hvars stad, af samma namn, med 10,000 invånare, de åt Nigritien tågande Karavanerne församlas.

Till Spaniorerne hör den midt emot Gibraltar belägna fästningen **Genta**, som är en landsförwänsningsort.

Unm. Landskapet Biledulgerid (Belad-al-Dscherid, Dadellandet), söder om Atlasbergen, från Marokkaniska Riket ända till Tripoli är till större delen en öfverflödande sandöken, som blott här och der har att framvisa några gröna och fruktbara ställen (**Oaser**), kring de från Atlasbergen nedströmmande floder, hvilka snart förlora sig i sanden. Inbyggarne (Berber, Araber, Negrer) äro till första delen Muhamedaner, lefwa dels som Nomader, dels bosatta och idka handel. Landet, som fordom varit mera bebodt än under närvarande tid, är nu till en del beroende af Marokko, Tunis och Tripoli, till en del oberoende.

III. Sahara eller Stora öfken

är en torr, sandig, till en del med kiselstenar till en del med flygsand, betäckt landssträcka, utgörande emellan 30 och 40,000 qvadratmil, emellan Atlantiska hafvet, Berberiet, Nigritien och Senegambien, ända ned till Nubien. Här finnas inga strömmar eller sjöar, på flera år regnar här icke, hvarföre hettan är odräglig; här är Stamlandet för vinden Sammi. Inga träd eller buskar betäcka jorden. Här och der finner man likväl kring källdrag fruktbara platser, bewärte med några palmer och saltplantor, som tjena dromedaren till föda. Inbyggarne äro ganska få och spridda, Araber, Berber, Negrer; indelade i flera folkstammar, af hvilka hvar och en råder öfver vissa betesplatser, och lefver af ett eget öfverhufvud. En liten del af landet är skattflyktigt under Marokko, Tripoli och Egypten. Här märkes: 1) **Öfken Barka**,

*) Af det Koptiska **Wah**, som betyder ett bebodt ställe.

kustlandet wid Medelhafwet från Hafswiken Södra (Syrten) ända till Egypten, ett till större delen öde, illa odladt och föga befolkadt land, hwars inbyggare äro Arabiska Beduinar, Maurer och Judar, hvilka till en del lyda under Tripoli och till en del under Egypten, ehuru mera till namnet än i verkligheten. På kusterna finnas talrika ruiner af gamla Grekiska städer. 2) Bland de nordlige Daserne: Landskapet **Fezzan** eller **Fessan**, med 70 till 80,000 inbyggare, under en Sultan, som residrar i staden **Mursuk**, vigtig såsom samlingsplats för de Karavaner, hvilka härifrån afgå till Berberiet, Egypten och Sudan; statistiskt under Tripoli. **Sihwa**, ett landskap icke långt från nordliga kusten, afhängigt utaf Paschan i Egypten, å hwars område finnas ruiner efter Jupiter Ammons tempel. — 3) Bland de östliga Daserne, märkes: Landskapet **Fur** eller **Darfur**, öster om Sudan, wid gränsen af Nubien, ett temligen odladt land, hwars Muhamedanska inbyggare drifwa en ganska betydlig handel med Sudan, Egypten och Nubien. De regeras despotiskt af en Sultan, som tillika är förste Köpman i landet; förnämsta staden är **Cobbe**. — En bergskedja, som tager sin början öster om Fur och löper åt nordnorden upp till Libyska öknen, utgör syd-östfra gränslinjan emellan Sahara och Nilländerne. Libyska öknen kallas östliga delen af Sahara intill Egyptens gräns. — Wid Stora Öfnens västra gräns intill Atlantiska hafwet, träffar man bergsuddarne **Besabör** och **Hwita berget** (Cap Blanc), som utgör norra gränsen för slafhandeln och Europeernes kolonier i Afrika. För öfrigt märkes här hamnen **Portendik**, **Port Uddy** eller **Sikura** med Arghinska wiken och den lilla ön **Arguin**.

Till Norra Afrika höra: 1) **Kanarie-öarne**, fordom så kallade **Lyckliga öarne**, hvilka tillhöra Spanien, 12 till antalet, af hvilka 7 äro obebodde. De hafwa sundt klimat, stark hetta, till en del höga, med sfogbewurna berg, på hvilka produceras win och en mängd frukter. Inbyggarna, till antalet 215,000, äro af spanskt och norrmaniskt ursprung och ifrige katoliker. De förnämsta öarne äro: a) **Kanaria**, med 50,000 inbyggare och hufvudstaden **Palmas**, som har 9000 invånare. — b) **Teneriffa**, som har 120,000 invånare och staden **S:t Cruz**, medelpunkten för handeln emellan Kanariska öarne samt Europa och Amerika, med 8500 invånare, Guvernörens residens; samt det höga berget **Pico**, fordom en vulkan. — c) **Ferro**, hvarigenom man brukar draga den första meridianen. — 2) Bland Portugiska öarne äro **Madeira** och **Porto Santo** de förnämste. **Madeira** har ett lyckligt klimat, njuter en beständig wår, är ganska fruktbar, men föga odlad. Hufvudprodukten är win. Inbyggarna, som utgöra något öfver 100,000, äro Portugiser, Mulatter och Negrer. Hufvudstaden är **Funchal**, Ståthållarens residens, med 20,000 invånare, och en god hamn, som ofta besökes af sjöfarande under resor till Ost- och Westindien. — De obebodde **Salvages-öarne** tillhöra äfwen Portugal.

Medlersta Afrika

innesfattaänderne Nubien, Abyssinien, kusterne Abel och Njan, Nigritien eller Sudan, Senegambien och Öfra Guinea med närliggande öar.

I. Nubien,

som gränslar i norr till Egypten, i väster till Nigritien, i söder till Abyssinien och i öster till Arabiska wiken, är ett bergigt och klippfult land, hwars widd uppgifwes till 6 a 7000 qwadratmil. Nilen, som här har stora wattenfall, flyter igenom landet och upptager der en betydlig flod, **Bahr-el-Abiad** (den hwhita floden), hwilken kommer ifrån Mänbergen. Landet förbrännes af hettan, lider mycket af Samum, är wid floderna ganska fruktbart, men der watten icke finnes, en torr sandöken. Här erhålles guldstrand, elfenben, sockerrör, tobak, förträfflig boskap, m. m. Inbyggarna äro egentligen Nubier, en egen folkstam, samt Negrer och Araber, hwilka nästan alla äro Muhamedaner, mest åkerbrukare; men äro för öfrigt ganska rå och ofunnige. Nubien består af åttiofyllige Stater, hwilka, sedan år 1820, till en stor del kommit under Paschans af Egypten wälde. Landets märkligaste delar äro: 1) **Nubiska Öken** samt **Turkiska Nubien** eller nordligaste delen och kusten **Aber**, med städerna **Suakem** och **Arkiko**, wid Arabiska wiken. — 2) Landet **Dongola**, bekant genom de förträffliga hästar, som der uppfödast, med staden **Dongola**. — 3) Riket **Sennaar**, wid gränsen af Abyssinien, 4000 fot öfwer hafwet, innehållande 2 till 3000 qwadratmil, med 1,500,000 inbyggare, styrdt af en Sultan under Turkiskt herrawälde. Rikets hufwudstad, **Sennaar**, har 3000 inwånare, och betydlig handel.

Wester om Nubien ligger Landet **Kordofan**, till stor del en sandöken; den del af landet, som har tillgång på watten, är bebodd af Negrer, Nubier och Araber, som drifwa åkerbrut och boskapsföfvel. Landet lyder, sedan år 1820, under Paschans af Egypten wälde.

II. Sabesch eller Abyssinien

gränslar i norr till Nubien, i öster till Arabiska wiken, och i söder till kusterne Abel och Njan, samt i väster till okända länder, innehållande 7 till 8000 qwadratmil. Största delen af detta högländ, kring Nilens källor, är bergigt, och flera bergspetsar äro betäckta med ewig snö. Klimatet är ganska omverlande. Ifrån April till September faller nästan oupphörligen starka regnflurar. Här framalstras en mängd förträffliga produkter, såsom: spannmål, win, kaffe, socker, bomull, lin, ebenholz, guld och andra mineralier. Inbyggarnes antal skattas till emellan 4 och 5 millioner. De egentliga Abyssinierna äro en med Araberna beslägtad folkstam och Jacobitiska Christna. Utom dessa finnas här Araber, som äro Muhamedaner, och Gallas, en wild föga känd folkstam från det inre Afrika, hwilka äro Fetischdyrkare. Landets språk är det Etiopiska, som delar sig i 2:ne munarter: **Gheeziska**, folkspråket, nu nästan utdödt, och **Amhariska**, hofspråket. Konstitutionen är obetydlig och byteshandeln icke vigtig. Landet består af flera Stater, hwilka fordom erkände en öfwerherre, **Negus kallab**. Gallas, ett

måktigt folkslag, som förr woro Regus underdånige, hafwa nu tillwälat sig makten, och inkräktat en stor del af landet. Riket **Sigre** intager medlersta delen af landet, med hufvudstaden **Antalo**, samt staden **Ngum**, med betydliga ruiner efter den fordom blomstrande staden **Ngume**. Riket **Amhara** eller westra delen, kring sjön **Tzana**, är eröfradt af **Gallas**, tillika med staden **Gondar**, den betydligaste i landet, med 10,000 inwånare. **Murd Njimaïs** rike innefattar de södra provinserne **Efat** och **Schoa**; och östra delen utgöres utaf kusten **Habesch**. En del af det inre landet, äfvensom kusterne, äro bebodde af flera wilde folkstammar.

III. **Abel och Njan.**

Abel, ett sandigt, föga bebodt kustland, ifrån sundet **Babel-man-deb** till udden **Gardafui**, och **Njan**, ifrån udden **Gardafui** ända till linien, äfwen ett torrt, ofruktbart, föga befolkadt land, bebodt af **Muhamedanska** **Araber** och **Negrer**, och deladt i åttstilliga små stater. **Beila** och **Berbera** äro förnämsta städerna i **Abel**, äfvensom **Magadogo** (tscho) och **Brava** i **Njan**.

IV. **Nigritien eller Sudan:**

så kallas hela det ofända, inre landet emellan **Njan**, **Abyssinien**, **Nubien**, **Sahara**, **Senegambien** och **Guinea**, hwars storlek beräknas till emellan 20 och 25,000 qwadratmil. Landet kallas **Nigritien** efter floden **Niger**, som löper östligt, och förlorar sig i det inre landet, och af **Araberne** **Sudan**, eller de swartas land. Norra delen af landet består af stora slätter och sandhedar; i öster är det wattenadt af **Gazellfloden**; södra delen är bergig, stogbewuxen och rik på watten. Landet har äfwen flera betydliga öfnar, ett hemwist för många wilde djur. Bland dess växter förtjena i synnerhet att märkas **Boabad**, det största träd i werlden, gummi och palmträd. Klimatet är tropiskt, med endast 2:ne årstider, den torra och den regniga. Under 30 års tid hafwa **Europeerne** sökt till att få kännedom om denna del utaf **Afrika**, men först i senare tider hafwa **Engelsmännen** **Denham**, **Clapperton** och **Laing**, samt **Bröderne** **Landers**, skaffat någon upplysning om detta land. Här drifwes handel i synnerhet med guld och slafwar. Landet hör till de bäst befolkade delar af **Afrika**, är wäl odladt och bebos af **Negrer**, hwilka dels äro **Hedningar**, dels **Muhamedaner**, samt **Araber**. Folket är fördeladt i flera stammar och små stater af åttstillig form. **Gallas** innehafwa en stor del af **Nigritien**, och ströfwa kring hela trakten emellan **Abyssiniska** bergen och **Eupata**. — De betydligaste riken härstädes äro: 1) **Bornu**, i nordöstra delen, hwars inbyggare äro mera odlade än öfriga **Negrer**. **Regenten** kallas **Sultan**, och är af **Maurisk** härkomst. Hufvudstaden är **Birnie**, belägen wid den stora sjön **Tsad**, med 10,000 inwånare, som drifwa en liflig karavanhandel med **Fezzan**, **Tunis** och **Tripoli**; för öfrigt märkes här städerna: **Kouka**, **Angornu** och **Digoa**, med omkring 30,000 inwånare. Under **Bornu** äro åttstillige mindre **Negerstater** skattskyldige. — 2) Söder om **Bornu** bor ett måktigt **Mauriskt** folk, **Tellatterne**, hwilkas **Regent** kallas **Bello**, och utmärker sig genom mycken civilisation. Han residerar i **Sakkatu**, en af de folkrikaste stä-

der uti inre Afrika, och innehar högsta makten såväl uti Negerstaten **Gansa**, med hufvudstaden **Kano**, som uti Staten **Kaschna** eller det egentliga **Sudan**, med hufvudstaden **Kaschna** och handelsstaden **Agades** (Andogasi), äfvensom i flera mindre Negerstater. — 3) **Timbuktü**, en af de största Negerstater i Sudan, men af Europeerne föga känd. Den är belägen på begge sidorna om Nigerfloden, i västliga delen af Sudan, är mycket fruktbar och folkrik, och regeras af en Negerfurste, som bekänner sig till Islām och tillika beherrsar **Bambarra**. Här märkes: **Timbuktü**, belägen en half mil från Nigerfloden, en vigtig handelsstad, som besöks af talrika karavaner från åttskilliga orter i Afrika; **Wassanah**, skall vara en ännu större handelsstad, belägen 60 dagsresor sydväst om Timbuktü. — 4) **Bambarra**, en anseelig Negerstat uti det västliga Sudan, som lyder under Timbuktü; **Sego** är hufvudstaden, belägen på begge sidor om Nigerfloden, med 30,000 invånare; **Genne** (Dschenni), en folkrik stad på en ö uti Nigerfloden.

V. Senegambien

har sitt namn af de stora floderne **Senegal** och **Gambia**, wid hvilka det är beläget, och gränisar i norr till Sahara, i öster till Nigritien och i söder till Guinea, utgörande en landsträcka af 14 till 15,000 qvadratmils storlek. Ifrån det senare åttskilligt af den höga bergskedjan **Sierra Leona** och den derifrån kommande floden af samma namn. Bergen gå åt norr i en halfcirkel omkring landet, af hvilket den östra delen är föga känd. Ruserne äro låga och slätte, ganska fruktbare wid floderne, men eljest sandiga och öde; hettan är ganska stark och ofta råsa här sydostliga orkaner, som åtföljas af en förfärlig åsta (tornados). Här produceras ris, peppar, bomull, indigo, ebenholts, gummi, guld, koppar, elffenben m. m. Handeln härmed drifwes af Engelsmän, Fransmän, Holländare, Danstar och Nordamerikanare. Inbyggarnes antal kan icke bestämmas, likväl är det icke obetydligt. De äro dels bosatte Negrer, dels Mohrer, hvilka äro Muhamedaner och bo i tält. Till de förra höra **Wandingos**, **Jaloser** och **Feluper**; till de senare **Fulahs** eller **Fulierne**, som äro samma folk med Fellaterna. Dessa folkstammar äro fördelade i många små stater, af hvilka de märkvärdigaste äro: 1) **Fuliernes land**, på båda sidor om Senegal, fördelat i flera stater, hvilkas öfverhufvud är **Kamba**, en Muhamedansk öfverstepräst, som residerar uti **Gumel** eller **Agnam**. — 2) **Jaloserne land**, emellan Senegal och Gambia, hvilket delas uti 3:ne distrikter: a) **Burb-Jalos**, med hufvudstaden **Sitarfor**, der stora Jalos residera; b) **Hoval**, som beherrsas af en så kallad **Brak** eller **Kung**; c) **Kajor** och **Boal**, hwars Regent förer titel af **Damel**. — 3) **Wandingos land**, wid Gambiafloden; landet är deladt emellan flera furstar. De viktigaste staterna äro: **Galam**, hvilken drifwer betydlig handel; **Bambuk**, rik på guld; **Bondu**; **Salum** eller **Burkali**; **Baccab**; **Gany**; **Wulli** samt **Bissagos**-varne, en samling af 16 stater wid mynningen af Rio Grande. I dessa siffrämde 3 Negersta-

ter finnas flera Engelska, Franska och Portugisiska handelsplatser. De-
utom innehåwa: 1) Engelsmännen: ön **James**, några mil från **Gam-**
bias mynning. — 2) Fransmännen: ön **Senegal**, med fästningen
Pouis, och ön **Goree**, med en stad af samma namn, samt fästningen
S:t Michaël. — 3) Portugisarne: staden **Kachao** (Kaschao), på
kusten wid floden **S:t Domingo**, sätet för en Portugisisk Guvernör,
med 8000 invånare, samt ön **Bissao**, som har en god hamn.

VI. Öfra Guinea eller det egentliga Guinea

sträcker sig från bergen **Sierra Leona** till udden **Lopes Gonsalvo**, emel-
lan **Nigritien** och **Etiopiska** hafswiken. Det inre af detta land, som
höjer sig mot **Kong-bergen**, är nästan alldeles obekant, men kusten är slätt
och bördig och har förträffliga hamnar. Landet är rikligen försedt med må-
nga slags produkter. Inbyggarna äro hedniske Negrer, af många stammar,
hvilka äro hwarandra mycket olika i språk, odling, karakter och seder,
men hafwa alla mycket förtroende för hereri. De idka mest åkerbruk,
och afyttra till Europeerne guld, elfenben och slafwar, waror, som de
hämta från det inre af landet. Landet är fördeladt i en myckenhet
små monarkiska och republikanska stater, der menniskolis och menniskors
wälfärd söga aftas. Det fördelas i fem distrikter: 1) **Sierra Leona-**
distriktet, från **Cap Berga** ända till floden **Mesurado**. Denna kust
innesattar flera Negerstater och åttstilliga öar. På **Sierra Leona-**
kusten märkes: Vittiska kolonien **Sierra Leona**, anlagd 1793 af ett
Engelskt kompani, för att bibringa Negrerne kultur och att upphäfwa
slafhandeln. Daktadt de många misföden som träffat kolonien, räknar
den likwäl 20,000 inbyggare. Britterna utföra härifrån guldsand,
elfenben och gummi. **Freetown** (Fritaun), är hufwudstaden i kolo-
nien och Guvernörens residens. — 2) Kusten **Malaghetta** eller
Pepparkusten, från floden **Sierra Leona** till **Palmas-udden**,
har sitt namn af den så kallade **Guinea-Pepparn** (**Malaghetta**) eller
Paradiskorn, som här erhålles. Det inre af landet är Europeerne all-
deles obekant. På kusten hafwa Nordamerikanarne anlagt en koloni,
den de kallat **Liberia**, och hwilken med undantag af Agenter, Läkare
och Missionärer, endast består af Negrer, hvilka alla åtnjuta Ameri-
kanske borgares rättigheter, och för hvilka Förenade Staternes lagar
äro gällande. — **Land-** eller **Elfenbenskusten**, ända från **Palmas-**
udden till udden **Tres Puntas**. — Hwardera af dessa trenne distrikter
är deladt i många endast till namnet kända Negerstater. På denna
kust hafwa Danskar, Holländare och Engelsmän några etablissementer.
— 4) **Guldkusten**, till floden **Volta**, wid hwars mynning finnes
en Archipelag af mer än 100 mindre öar. Måttigaste staten på den-
na kust är **Ashanti**, som genom krig och eröfringar under senare åren
wunnit en så betydlig tillväxt, att den inberäknadt sina vasall- och
lybländer, äger 3 millioner inbyggare. Krigsmakten stiger till öfwer
200,000 man. Denna Negerstat styres af en Arfsoning, hwars brö-
der eller systersöner äro närmast i arfföljden. Wid Konungens begraf-
ning blir hela des betjening slagad. Hwarje stor stad lemnar 100,
och mindre 10 menniskor till denna blodiga fest. — 5) **Slafkusten**,

sträcker sig från floden Volta till udden Lopes Gonsalvo, med rikena:
 a) **Dahomé**, hvars regent, som anses för en Gud, är den störste despot i världen. Menniskooffer äro allmänna, mord ett Konungens tidsfördrif, och dess palats prydt med huswudsfålar. Bland dess armée finnes äfwen en corps exercerade qwinnor, med en general, officerare och musikanter af deras kön. Huswudstaden är **Abomeh**; förnämsta handelsstaden **Avane**. Vid staden **Savi** är ett mycket besökt tempel, hwarest man förwarar och tillbeder en stor orm (**Debbay**), som upp-pasas af prestier och 40 jungfrur. Detta rike är nu eröfradt af **Ashanteerne**, och statistiskt under dem. — b) **Njos**, under en mäktig Konung; inbyggarna frigifva, hafwa stora hjordar och drifwa widsträckt handel. — c) **Benin**, en fordom mäktig Negerstat, med 100,000 frigare. Ingen af undersåtarna vågar nalkas Konungen. Alla swåra arbeten måste förrättas af qwinkönet. Huswudstaden heter **Benin**. Detta rike är nu äfwen underkufwadt af **Ashanteerne**. — d) **Mahier-nesland**, är deladt i flera små frislater.

På Guldkusten äga Europeerne några distrikter, nemligen: 1) **Engelsmännen**: **Cabo Corso** eller **Cap Coast** (Rep Kofst), huswudfästningen på denna kust, säte för en Guvernör och huswudplatsen för härwarande Engelska handeln, jemte flera stansar. — 2) **Nederländerne**: fästningen **Elmina** eller **S:t George della Mina**, säte för Generalguvernören, jemte flera andra stansar. — 3) **Fransmännen**: **Fort Francois**, m. fl. — 4) **Danstarne**: fästningarne **Christiansborg**, **Prindsensteen**, **Kongsteen** och **Augustenborg**. — 5) **Portugisarne**: fästellet **Elueguch** (Olegoa). — På Slafkusten äga Engelsmännen, Fransmännen och Danstarne äfwen några små besittningar.

Emellan **Cap Formoso** och **Cap Lopez** ligga i sydwest de 4 **Guineavärne**, af hvilka **Fernando del Po**, **Prinsön** och **Annabon** tillhöra Spanien, och **S:t Thomas** Portugal. Alla producera en myckenhet socker och ädla frukter.

De till denna del af **Afrika** hörande **Gröna uddens** eller **Capverdiffe värne**, till antalet 10, som tillhöra Portugal, äro ganska bergiga och föga odlade. De frambringa likväl salt, socker, bomull, indigo, m. m. Inbyggarnes antal stiger till omkring 40,000; de äro afkomlingar af Europeer med **Afrikaner**, en ganska ful, negerlik, trög och ofunnig menniskorace. 1) **S:t Iago**, med staden **Ribeira grande** och hamnen **Praja**, der Ostindiefarare pläga intaga proviant; 2) **San Nicolo**, den fruktbaraste af alla dessa vär; 3) **Fuego**, med en vulkan; 4) **Brava**; 5) **Majo**; 6) **Bonavista**; 7) **Sale**; 8) **San Lucia**; 9) **San Vincent**; 10) **San Antonio**.

Södra Afrika

består af **Nedra Guinea** eller **Westra Kustländerne**; **Etiopien** eller det inre landet; **Östra Kustländerne**; **Kap** eller **Södra Kustlandet**.

I. Nedra Guinea,

äfwen kusten **Kougo** kalladt, sträcker sig från Landtudden Lopez Gonzalvo ända till Swarta udden (Cap Negro). — Den öfriga delen af weskra kusten, ända till Kap, upptages af den så kallade Odekusten, hwilken antingen är öde eller okänd, emedan Europeerne der ej drifwa någon handel. — Norr om utloppet af den genom landet löpande floden **Bair**, som anses för sjön Aquilundas utlopp, är stranden låg och höjer sig småningom, med beständigt grönskande skogar, ängar och odlade fält, den södra sidan är deremot hög och brant, med sandiga men dock fruktbara slätter. Samma produkter äro här som i öfra Guinea. Inwånarne äro bosatte Negrer af mångfaldiga stammar, till större delen Fetischdyrkare. Landet är deladt i många större och mindre monarkiska stater. Portugisarne hafwa bemäktigat sig hela landets handel och underlagt sig de flesta Regerstaterne. Nedra Guinea består af åttstilliga riken, hwaraf de märkwärdigaste äro: 1) **Loango**, med hufwudorten **Loango** eller **Buali**, den oinskränkta herrskande Walfonungens (Mani kallad) residens, samt riket **Angoh**, med hamnen **Gabinde** eller **Kabenda**, der stark slafshandel drifwes. — 2) **Kakongo**, med hufwudorten **Kingela**, och den af Europeer besökta hamnen **Malemba**. — 3) **Kongo**, som producerar silfwer och koppar, hvars Konung är skattskyldig under Portugisarne, med den Portugisiska staden **S:t Salvador** eller **Kougo**, som har 40,000 inwånare, samt **Nemba**, med 10,000 inwånare. Flera af landets inbyggare äro omvända till kristendomen. — 4) **Angola**, under Portugisiskt wälde, med staden **S:t Paulo de Loanda**, som är sätet för Portugisiske Vice-Konungen och har 8000 inwånare. — 5) **Benguela**, med en af Portugiserne beroende Konung, och staden **S:t Philip de Benguela**, säte för en Portugisiskt Guvernör.

II. Etiopien,

eller det inre landet af Södra Afrika, är oss nästan alldeles obekant. Den yttersta punkten i det inre af Södra Afrika, dit Europeer hittills funnat framtränga, är **Beetjuanernes** eller **Booshoovanas** land, hwilkas hufwudstad **Pitaku** (**Pectako**), belägen i en mycket fruktbar trakt, blifwit förstörd i ett borgerligt krig. — Inbyggarne uti Etiopien äro Negrer, hedningar, krigiska, grymma och fringslöfswande. De dela sig i tre hufwudfolk: **Shaggas**, som innehafwa den weskra delen af landet, från Cap Negro till Mänbergen, det grymmaste bland alla folk, hwilkas wällust är förtärande af menniskolött och menniskoblod, hwilka icke ens uppföda sina barn, utan bibehållas genom röfswade barn från andra stammar. Det mäktigaste af deras riken är **Anziko**. **Gallas**, som innehafwa östra delen af landet, äro äfwen ett grymt folk; och **Kafferne** (det är otrogne, hwilket namn Muhamedanerne gifwa alla dem, hwilka ej bekänna sig till deras religion), som hafwa sina boplatser i den södra delen af landet. Dessa alla äro åter fördelade i mångfaldiga stammar, under särskilda anförare. Kafferne äro mindre wilda, drifwa boskapsförsel och något åkerbruk. Mellan de

begge förknämnde folkslagen skall ett förbund wara upprättadt, hwars hufvudsföremål är att hindra Christendomens utbredande.

III. Östra Kustländerne

af södra Afrika, innesatta **Banguibar**, **Mozambik**, **Sena** och **Natal**. Dessa länder hafwa ett lågt läge, och äro derföre blottsfärlde för hafwets öfverswämningar. Klimatet är ganska hett och fuktigt, och, liksom i de öfrige af Afrikas kustländer under beta zonen, för Europeer högst ofundt. Här produceras mais, ris, bomull, socker, guld, ambra, o. s. w. Inbyggarne äro dels Kaffer (med Hedningar), dels Muhamedaniske Araber. Portugiserne, af hwilka de fleste Regenterne i landet äro beroende, hafwa längs åt kusten strödda besittningar.

1) Kusten **Banguibar**, (hwilket namn man ofta tillägger hela östra kusten), sträcker sig från Cap Delgado till kusten Njan, och är på westra sidan omgifwen af en stor bergskedja. Landet är deladt i många små stater: **Meliunde**, med en stad af samma namn och den betydliga handelsstaden **Mombaza**, bebodd af Araber; **Quiloa**, hufvudsätet för slafhandeln på denna kust, m. fl.

2) Kusten **Mozambik**, från Cap Delgado till floden Kuama eller Zambese, är äfwen fördelad i många små stater. Dit räknas äfwen ön **Mozambik**, som tillhör Portugisarne, och hwilken är en hufvudort för Portugisiska handeln i de omkringliggande farwattnen, med staden af samma namn, som har en ypperlig hamn och 12,000 invånare.

3) Kusten **Sena** eller **Sofala**, emellan floden Zambese och Helge Ands-floden. Här märkes: Riket **Monomotapa** eller **Mofaranga**, på begge sidor om bergsträckningen Lupata, med den åt Portugisarne lemnade staden **Sena**, wid floden Zambese. **Sofala**, med staden af samma namn, der en af Portugisarne afhängig Konung residerar. Rikena **Sabia**, **Inhambaue** och **Manica** äro för Europeerne nästan obekante.

4) Kusten **Natal** eller **Pagoa**, som också kallas **Terra dos Kamos**, söder om Helge Ands-floden, ända till Kap eller Pottentottelandet, är öde och föga befant.

IV. Kap eller Södra Kustlandet

utgör södra hörnet af Afrika, ganska bergigt och klippigt, samt mycket omverlande, både i anseende till klimat och jordmån, innehållande omkring 3000 qwadratmil. Landet lider i allmänhet af wattungbrist, har många stora högsätter, bland hwilka **Karroos** äro de bekantaste, bewärta mest med fastiga wärter och större delen af året förtorkade. Landets äldste invånare äro Pottentotter, fredlige hedniske nomader, delade i många stammar. Boshiesmännerne, ett wilddt, trolöst folk, ströfwa i det inre af landet och lefwa mest af rof eller af de stora swärmar flygande gräshoppor, hwilka här äro en landsplåga. Då Holländarne sedermera togo Kap i besittning, ditsändes en mängd uederländske kolonister, som iysfellsatte sig med bostapsstiftelse, åkerbruk och winplantering. Dessa kolonister fortsätta ännu, sedan landet kommit

under Engelskt wälde, samma yrken, och exportera betydligt af landets produkter. Inbyggarnes antal stiger till omkring 120,000, hwaribland 40,000 hvita. Här finnes endast en stad, **Kapstaden**, omgifwen af de så kallade Tafel-, Lejon- och Djeswulsbergen, med 19,000 inwånare, fastell, steppswarf, utgörande hwilopunkten för de sjöfarande på den stora resan emellan Europa och Indien. Det berömda Konstanzia winet beredes af druswor som wära uti den i granskapet af staden belägnas bergstrakten Konstanzia.

Södra Afrikas Sär ligga till en del i det Indiska, till en del i det Etiopiska hafwet.

1) I Indiska Oceanen: a) **Madagascar**, den största Afrikanska ön, stiljd ifrån fasta landet genom Mozambiska kanalen, har omkring 4 millioner inbyggare, innefattar 12 af hwarandra oberoende Stater, och innehåller öfwer 5000 qwadratmil, eller nära samma storlek, som hela Tyssland. Ön är genomfuren af en hög bergskedja med en mängd små floder, har en ganska bördig jordmån och stort öfwerflöd på lifsmedel, både af djur- och växtriät, bomull, indigo, peppar, silke, metaller och ädla stenar. Inbyggarna äro Negrer, men uppblandade af Araber och Malayer, allesamman hedningar, idka återbruk, äftillige handtwerk, och handel på fasta landet. Deras regenters makt är in-
 stränkt af aristokrati. Europeerna hafwa inga besittningar på ön. — b) **Komoriske öarne**, 4 till antalet, mellan norra spetsen af Madagascar och fasta landet, äro fruktbara, bebodda af Muhamedanska Araber och hedniska Negrer, under en egen regent, som residerar på den förnämsta ön **Anjuan** eller **Sinzuan**, den Ostindiesararne wanligtwis besöka under sina resor. — c) **Amiranterne** eller **Amiralitets-öarne** och **Mahé** eller **Sechelles-öarne** ligga bredwid hwarandra; de förre räknas till Portugisiska besittningarna; på de sistnämnde hafwa Engelsmännen anlagt ett nybygge till odling af mustot och kryddnegliketräd. — d) **Maskarenerne**, bestå af öarne **Isle Bourbon** eller **Reunion**, som tillhör Frankrike, och **S:t Mauritius** (Morizön, före 1814 benämnd **Isle de France**), som tillhör England. Dessa öars gemensamma produkter äro: kaffe, socker, indigo, mustot, kryddneglikor, tobak och bomull. På den förstnämnda, som är fruktbarest, finnes 80,000 inbyggare, samt släderne **S:t Denis** och **S:t Paul**; på den sistnämnda, som ligger mycket blottskäld för stormar, men som producerar en mängd kryddor, finnes äfwen omkring 70,000 inbyggare, samt orterne **Port Louis**, **Port Bourbon** och den nya staden **Bourg-Mahé**. Desutom tillhöra Engelsmännen de små öarne: **Diego Garcias**, **Rodriguez** och **Praslin**.

2) I Etiopiska hafwet, eller wid westra kusten af Södra Afrika ligga: a) Ön **S:t Helena**, en klippa i hafwet tillhörig Engelska Ostindiska Kompagniet, nyttjas såsom en förfriskningsort för deras stepp, ehuru den icke en gång kan lemna tillräckliga förråder för öns egne inbyggare; den har emedlertid blifwit märkwardig såsom f. d. Franske Kejsaren Napoleons fängelse- och dödsort; — b) **Ascension**, äfwen en England tillhörig ö, nordwest om S:t Helena, lifa bergig och ofrukt-

här som den, men ägande en ganska god hamn; — c) **Förfrisknings-**
örarne, Isles of Refreshment, (till år 1810 kallade **Tristan**
d'Acunha) 3:ne till antalet, sydväst från Kap, så rikt uppfyllde af
 foglar, att man ofta måste med käppar bana sig väg bland dem.

Amerika,

som senare än de öfrige tre redan beskrifne werldsdelarne upptäcktes*),
 innefattar jemte en mängd smärre öar, 2:ne Stora Hafsöar: **Norra**
 och **Södra Amerika**.

Norra Amerika,

som genom Panamanäset sammanhänger med Södra Amerika, bebos af
 omkring 25 millioner inbyggare. Ur-inbyggarna hafwa nästan äfwer-
 allt af Europeerne blifwit fördrifna till det inre af landet, och på
 många ställen har Europeerne alldeles utrotat dem. De från Euro-
 peerne härstammande inbyggarna likna Europeerne i språk, religion, od-
 ling och seder. **Kreoler** kallas de af landets inbyggare, som i Ame-
 rika äro födde af Europeiska föräldrar, och **Mestizer** de, som hafwa
 en Europe till far och en Amerikanska till mor. Genom de från Afri-
 ka, såsom slafwar hitförde **Negrer**, hvilka räknas till flera millioner
 uti Norra och Södra Amerika, har landet äfwen fått en betydlig till-
 ökning uti folkmängd. Barn af Europeer och Negrer kallas **Mulat-**
ter, och af Indianer och Negriunor **Bambos**.

Norra Amerika kan indelas i följande 7 hufvuddelar, nemligen:
 1) **Estimäländerne**; 2) **Fria Indianernes länder**; 3) **Brittiska**
Nordamerika; 4) **Förenade Nord-Amerikanska Staterne**; 5)
Mexicos Förenade Stater; 6) **Förenade Staterne af Central**
Amerika eller Guatemala; 7) **Västindien**.

I. Estimäländer

kalla wi de delar af Norra Amerika, hvilkas ur-inbyggare äro Emisfäer.
 Dessa länder utgöra norra delen af östra kusten, och äro belägne fring

*) Churu Grönland, och måhända andra delar af Norra Amerika, uti
 Dionde århundradet blefwo upptäckte af Isländare, och man äfwen trott
 sig finna spår af Phoenisiska kolonier (?) uti Guatemala, nemligen den
 1789 ur jorden uppgåfna urminnes staden **Suebuet-pattan**, så är likväl
 den odödliga Columbus att anse för egentlige upptäckaren af Amerika år
 1492. Sitt namn erhöi den dock af Florentinarn Amerigo Vespucci
 (1497). Tidigt nedlatte sig, uti de bördigaste trakterne, Europeiske kolo-
 nister, och landet eröfrades för Europeiska regeringarnes räkning. Under
 senare hälften af siffrorflutna sekel afstuddade sig först Norra Amerikas
 förenade Stater Englands öfvervälde; och under det närvarande hafwa
 alla Spaniorernes och Portugisernes besittningar på fasta landet förklarat
 sig oberoende af Moberlandet.

Hudsons och Baffins-wikarne, samt de ofkände kusterne emot Jeschawet. De hafwa alla ett ganska kallt klimat och en ofruktbar jordman med höga kala eller snötäckt berg. Produkterna äro pelswerk, fisk, labradorien och några mineralier. Hwalsfiskfangsten wid kusterne är betydlig. Estimåerne äro ett obrytt och ofruktbart folk, som till wårten, till större delen bedningar, nomader eller fiskare. De äro utan ordentlig regering, men oberoende af Europeerne, som tillägna sig kusterne, der de anlagt kolonier. De hit hörande länder äro:

1) Grönland, en stor ö, belägen öfver om Baffins-wiken. Till sin norra gräns är den alldeles ofkänd och den östra kusten, som är den äldst bekanta, och af Norrsta inbyggare befolkade, har sedermera i 400 år varit nästan otillgänglig, i afseende till isberg; men på sydvästra sidan finnas några Danska kolonier. Landet är ganska bergigt, med ett kallt klimat; men har flera beta källor och flockade vulkaner. Vegetationen är i dalarne icke fattig, men träd blifwa här endast dwerglika buskar. Skälar äro den viktigaste produkt. Ur-insödingarne äro Estimåer, som äro oberoende af Danska regeringen, för hwars besittning Grönland anses. — Till denna trakt af Amerika räknas äfwen Spetsbergen, höga klippor, belägna längst uppe i norra Oceanen emellan Europa och Amerika. De äro öde och besökas endast af Hwalsfiskfangare.

2) Polar-länderna, nordväst om Baffins-wiken, upptäckta i senare åren af Engelsmannen Parry, äro ännu fåga kända, och beboede af smutsligt kopparfärgade Estimåer, hwilka kläda sig med skälhudar och lefwa af fisk, skälar och sjöfoglar, hwilka senare förtäras rå. Landet närmast Baffins-wiken har blifwit kalladt Norra Devon och stilles genom Barrowsundet från Prins Wilhelms land.

3) Prins Wilhelms land är beläget emellan Hudsons och Baffins-wikarne, bestående af twenne stora halföar, med flera stora hafswikar och öar, hwars kuster ännu äro obekanta. Landet är nästan öde; dock finnas några spridda Estimåer. I Baffins-wiken finnes en stor ö, James-ö, hwars storlek och belägenhet är ganska osäker.

4) Nya Wales kallas länderna belägna väster om Hudsons-wiken, utgörande en sträcka af 7 till 8000 qwadratmil; de äro ganska ödslige och ofruktbara; men i södra delarne stogbewurne. Utom Estimåer finnas här äfwen några Indianer. På kusterna har Engelska Hudsonsbay-kompagniet några handelsplatser.

5) Labrador eller Nya Britannien, en ganska stor halfö, innehållande omkring 10,000 qwadratmil, emellan Atlantiska hafwet, Hudsons-sund och Hudsons-wiken, i söder sammanhängande med Kanada; ett ryligt wildt och kallt land. Estimåerna bebo dels det inre höglandet och lefwa af renar, dels kusterne och lefwa af fiske; i ewig fejd med dessa lefwa några Indianiska stammar. Handeln tillhör uteslutande Engelska Hudsonsbay-sällskapet.

II. Fria Indianernes länder

utgöras till större delen utaf det inre Nordamerika, hela nordvästra kusten från Jeschawet till Oregon i de Förenade Staterne. De äro

föga kände af Europeer, hvilka endast på kusterne hafwa några nybyggen och handels-nederlag. Dessa länders storlek kan i anseende till de obestämda gränserne och okände kusterne af Jeshafwet icke bestämdt uppgifwas. Landet är uppfyllt af berg (hwaraf en stor bergskedja, känd under namn af **Klippiga bergen**, sträcker sig längs hela landet), sjöar och moras. Af sjöar märkas isynnerhet **Winnipeg**, **Athabeskow** och **Claffjön**, hvilka båda sistnämnda falla uti Jeshafwet, genom **Mackenziesfloden**. Denna och **Koppargrussflodens** längre i öster belägna mynning äro de enda punkter man känner af norra kusten, hvilken är begrafwen under snö och is. Den är ofrukibar, sfoglös och obebodd; på klipporna wäro ymnigt flera lasarter, som tjena menniskor till föda. Emot söder blir klimatet mildare, jordmånen bördigare, landet betäckt af stora skogar, uppfyllda af wilda djur, såsom uroorar, elgar, renar, bjortar, björnar, leoparder, wargar, o. s. w. Pelswerk är förnämsta handels-artikeln. Inbyggarna äro hedningar, till större delen jägare och fiskare, fördelade i en mängd stammar, utan att wäro förenade till några stater eller riten. De bekantaste Indianiske folkstammar äro: **Koppar-Indianer**, i hwiikas land finnes rikt förråd på gedigen koppar, hvilken de förstå att smida; **Chippeways**, med en beundranswärd uppöfswad luktorgan. **Trofsfarna** hafwa anlagt stolor och antagit till en del Europeiska seder. Städer finnas likwäl inga och få bebyggda orter.

På kusten, hwars norra del Nysjarne tillegna sig, märkas: 1) **Nyska besittningarne** på halfön **Alascha**, ön **Kodjak**, med stansen **St Paul**, samt en liten stad af samma namn, som har god hamn; och 2) **Engelska handelsplatsarne** wid **Nutka** och **Rönung Georgs sund**.

III. Brittiska Nordamerika,

hwarunder blott inbegripes den del af Brittiska länderne uti Norra Amerika, som har en behörigen organiserad styrelse, innehåller 7 till 8000 qwadratmil, och gränsar i norr till Hudsons wik och Estima-länderne, i öster till Atlantiska hafwet, i wester till de fria Indianernes område, i söder till Förenade Staterne. Dess förnämsta delar äro 1) Guvernementet **Newfoundland** (Njusundland), innefattar ön **Newfoundland** eller **Terreneuve**, samt de i Lorenzwiken belägne öarne **Anticosti** och de 7 **Magdale-na-öarne**, samt ön **Bellisle**. Wid Newfoundlands kuster äro stora sandbankar, på hvilka en otrolig mängd kabeljo och andra sorter stor fisk fångas af Engelmän och Fransmän. Lufwudstaden är **St Johns** (Dschöns), Guvernörens säte, med 12,000 inwånare och förnämsta nederlagsplatsen för fiskerierne. Nära här inwid ligga Franska öarne **St Pierre** och **Miquelon**.

2) Guvernementet **St Johns**, innefattar blott ön **St Johns** eller **Prins Edward**, med staden **Charlestown**, Guvernörens residens.

3, 4, 5) Guvernementerne **Nya Skottland**, **Nya Braunschweig** (Acadia), och **Cap Breton**. Nya Skottland är en halfö, omgifwen af hafswiken **St Lorenz**, Atlantiska hafwet och **Fundy-wiken**, samt, genom en smal landtunga, förenad med **Nya Braunschweig**, hvil-

tet sistnämnda land genom St Lorenzfloden är skildt från Kanada, och genom floden Croix från de Förenade Staterne. Här finnas stora skogar med en mängd djur, hwilkas skinn begagnas till pelswerk; landet producerar mais, spanmål, lin, hampa; äfwen finnes tillgång på jern, stenkol samt fisk. Inbyggarna, omkring 200,000 till antalet, äro dels Engelsmän, dels Tyskar. **Halifax** (Hälsfär), är hufvudstad i Nya Skottland, samt säte för Guvernören, med 15,000 invånare och god hamn; hufvudstaden i Nya Braunschweig är **Frederikstown**, der Guvernören också har sitt residens. En **Cap Breton** har ansefliga skogar och kabelsjofsterier samt rik tillgång på stenkol; uti staden **Sidney**, residerar Guvernören.

6 och 7) **Vittiska Kanada** (Kanadä), fördeladt uti 2:ne Guvernementer, **Nedra Kanada** eller **Quebeck**, och **Öfra Kanada** eller **York**, är beläget mellan St Lorenzfloden och Eskimåländerne, har ett hårdt klimat, många berg, stora skogar och temligen fruktbar jordmån. De fyra stora sjöarne: **Tracy** (Öfra Sjön), **Huron**, **Erie** och **Ontario** äro till en del belägne inom landet; här ligger äfwen det stora wattenfallet **Niagara**. Inbyggarnes antal stiger till 900,000 af hwilka största delen äro infödingar, Chippeways och Irokeser, samt Fransmän. Landets hufvudsakligaste produkter äro pelswerk och trävaror, äfwen spanmål och lin. Hufvudstaden i Nedra Kanada är **Quebeck**, med 21,000 invånare, förträfflig hamn, arsenal, sätet för General-Guvernören och Guvernören. Desutom är att märka städerna: **York**, sätet för Guvernören öfwer Öfra Kanada, med 4000 invånare; **Trois Rivières**, med betydliga jernmanufaktur; **Montreal**, med 26,000 invånare, stapelstad för handeln med pelswerk.

8) **Bermudas**-öarne, belägne i Atlantiska Oceanen, till antalet 3 till 400, af hwilka de flesta äro små, ofructibara och obebodda, utgöra ett eget Guvernement, men lyda under General-Guvernören i Kanada. Klimatet är liksom ganska sundt och mildare än uti nyssnämnda landskap, så att här wäxa flera sydfrukter och en art af En, Ceder kallad, som lemnar förträffligt skeppswirke. Den största ön är **Bermuda**; på ön **St Georg**, med en stad af samma namn, residerar Guvernören.

På nordwästra kusten, i det så kallade **Nya Hannover** och **Nya Cornwales** hafwa Britterna några etablissementer.

IV. Förenade Nordamerikanska Staterne

äro omgifne af Mexico, Indianernes länder, Engelska besittningarne, Atlantiska hafwet och Mexikanska wiken; i senare åren hafwa gränserne blifwit utsträckt ända till Stilla hafwet. Landets widd utgör emellan 50 och 60,000 qwadratmil. — Wid kusterne är landet slätt, men de inre delarne genomläras af betydliga bergsträckor, Alleghanyåsen, de Apalachiska och Blå bergen, och deras ändlösa utgreningar. I norra delarne af landet är klimatet kallt, men emot söder warmare, äfwen som wester om Apalachiska bergen, under samma latitud. Knappt någonstädes känner man hasigare och häftigare omwexlingar i wäderleken

än härstädes, från ytterlig hetta till ytterlig köld. Det regnar här dubbelt så mycket, som i Europa. De förnämsta floderna äro: Mississipp med Ohio och Missouri, Connecticut, Hudson och Northfloden, Delaware, Susquehannah, Potomak, Savannah och Maryfloden. Vid gränsen af Kanada finnas sjöarne: Michigan, Öfra-Sjön eller Trach, Huronsjön, Erie, Ontario samt Champlain och Oneida. Landets bördighet är ganska omwärlande; bördigast äro de så kallade Savanner (stora lågland längs floderna, som af dessa öfversvämmas) wid Mississipp och dess tillflöden; äfwen finnas sandsträcker och en stor saltstepp wid en gren af Arkansas. Förnämsta produkterna äro spannmål till öfverflöd, isynnerhet hwete, mais och ris, mycken frukt, lin och hampa; samt i de sydligare staterna: socker, tobak, indigo, bomull och silke. Landets stora stogar bestå af talrika och högstammiga trädslag. Bostapsöföfveln drifwes med framgång; wildt finnes i ymnighet och wattenen äro fiske. Ur bergen hämtas jern, koppar, marmor och andra mineralier. — Handel och manufaktur tilltaga beständigt, likwäl hindras fabrikerna mycket genom de höga arbetslönerna, förorsakade af lättheten att erhålla och föda sig af landegendomar. Handeln är blomstrande. Till wetenskapernes befordran finnas åttstilliga Uniwersiteter och andra läroanstalter, inrättade på Engelskt sätt. Dessa stater bildade en demokratisk fristat, der högsta makten hwilar hos Generalkongressen, som består af Presidenten, Senaten eller Öfverhuset och Representanternes kammare eller Underhuset. Presidenten, som wälses hwart fjerde år, har rättighet att göra nåd, förer högsta befälet öfwer frigsmakten, utnämner alla statens embetsmän, har uppsigt öfwer kollegierne, samt i allmänhet hela den verkställande makten; till biträde utwäljer han sig sjelf en konselj. Inbyggarnes antal stiger till 16,580,000, hwilka bestå dels af infödde, dels utaf Europeer, af olika nationer, språk, religion, odling och seder, isynnerhet Engelsmän, Tyskar och Nederländare. Alla bosatte medborgare njuta lika fri- och rättigheter; och finnas inga privilegierade stånd eller religioner; en fullkomlig religionsfrihet tillåtes. Reguliera frigsmakten stiger i fredstid till 15,000 man; men med landmilisen, af hwilken större delen är bewäpnad, till en million. Sjömakten utgöres af 12 Linieskepp, 17 Fregatter och öfwer 100 mindre frigsskepp.

Som folkmängden i Nordamerikanska staterna är beständigt i största tilltagande, och republikernas antal ökas, allt som de provinser winna tillwärt utaf inbyggare, hwilka i konfederationen bliwit upptagne, så är icke heller bestämdt af huru många mindre Republiker den förenade Fristaten skall bestå, hwarföre också icke sällan förändringar inträffa i afseende på nya Republiker, hwilka den allmänna gemensamma styrelsen underordnas. Enligt senaste underrättelse woro de konfedererade Staterne eller Republikerne 26 till antalet, desutom ett Distrikt, som står omedelbart under kongressen, samt 3 Gebiet.

A) 3 nordöstra delen af landet:

1) New-Hampshire (Nju-Hämschir) är uppfyllt af berg, sjöar och stora stogar, men har ock fruktbara dalar och små slätter. De hwi-

ta bergen och dess grenar upptaga medlersta delen af landet, och norra delen är ännu en fullkomlig wilstmark. Inbyggarnes antal i denna Stat stiger till 300,000; hufvudstaden är **Concord**, men förnämsta staden **Portsmouth**, med 8000 invånare och en ypperlig hamn.

2) **Maine**, omgifwet af Kanada och New-Hampshire, till större delen ouppodladt, med 490,000 inbyggare. Förnämsta staden är **Portland**, med 13,000 invånare samt widsträckt handel, men hufvudstaden är **Augusta**, med 4000 invånare.

3) **Vermont**, genomfördt af de gröna bergen, en fortsättning af Albanyfledjan, äger 330,000 inbyggare. Landet är föga uppodladt; hufvudstaden **Montpellier**.

4) **Massachusetts** (**Massetschusetts**) wid Apalachiska bergen, med 700,000 inbyggare och städerne: **Boston**, den tredje i ordningen af Förenade Staternas städer, som har 80,000 invånare, god och be-
fäst hamn, många fabriker och betydlig handel; **Salem**, med 3500 invånare och ett Universitet.

5) **Rhode-Island** (**Rood** **Öiland**), med 110,000 inbyggare, består af 3:ne större öar och twenne kuststräcker af samma landet; är slätt och utgöres helt och hållet af uppswämmadt land. Den **Rhode** prisas för sitt sunda klimat och besökes därför af många sjuslingar. Landets hufvudstad och förnämsta stad är **Providence**, med 17,000 invånare, Universitet, betydlig handel och mångfaldiga fabriker.

6) **Connecticut**, med 320,000 inbyggare, består af trenne fruktbara dalar, wattenade af floder. Hufvudstaden är **Newhaven** (**Nju-håwn**), med 10,000 invånare, och **Hartford**, med 7000 invånare, uti hvilka städer styrelsen ömsom sammanträder.

7) **New-York**, emellan sjöarna Erie, Ontario och Champlain, har betydligt åkerbruk och flera fabriker, och är bland de förenade Nord-amerikanska Staterne den folkrikaste staten, indelad i södra och norra distriktet, med sammanräknade 2,400,000 inbyggare. Städer: hufvudstaden i norra distriktet är **Albany**, med 24,000 invånare, samt **New-York** i det södra, med 203,000 invånare, Universitet, flera wetskapliga inrättningar, förnämsta handelsstaden i Förenade Staterna. Hit hör äfwen ön **Long-Island**.

8) **New-Jersey** (**Dschersi**), emellan hafwet och Delavarefloden, med 360,000 inbyggare. Hufvudstaden **Trenton**, wid Delavarefloden, med en Akademi och 4000 invånare, samt staden **Newark**, med 11,000 invånare.

9) **Pensylvania**, bildar en regulier parallelogram, hwars syd-östra del består af uppswämmadt land, medlersta delen är bergig, och den westra är ett fruktbart högland wid Ohios källor. Denna statens folkmängd stiger till 1,600,000. Hufvudstaden är **Harrisburgh**, med 4300 invånare. Städer: **Philadelphia**, wid Delavarefloden, en af de wiktigaaste handelsstäderna i Förenade Staterna, till år 1800 Kongressens säte, med 189,000 invånare, Universitet, Nationalbank och många fabriker; **Pittsburg**, med 18,000 invånare, skeppswarf, betydlig handel på de inre provinserna.

10) **De la ware**, sydväst om floden af samma namn, med 90,000 inbyggare; nordligare delen är ett högländ, kusten flack och uppfylld af saltträff. Hufvudstaden är **Dower**, med 6600 inwånare, men den folkrikaste staden är **Wilmington**, som har 10,000 inwånare.

11) **Maryland** (Meriländ), beläget omkring Chesapeakviken med 500,000 inbyggare och hufvudstaden **Annapolis**, liten och obetydlig, samt den mera betydliga staden **Baltimore**, som har 81,000 inwånare, god hamn och högst vigtig handel.

B) Uti sydvästra delen af landet:

12) **Virginia**, med 1,360,000 inbyggare, sträcker sig från Chesapeakviken ända till floden Ohio. Midt i landet framsträcka de blå bergen, men Ohioslättens äfwen som kusten, hwilken består af uppswämmande land, är ganska fruktbar; bekant är dess tobak. Vid södra gränsen är en stor sumpig wildmark (**Dismal Swamp**), ett tillhåll för Björnar, Wargar, Tigrar och rymde Neger-slafvar. Hufvudstaden är **Richmond**, (Ritschmond), vid den segelbara James- (Oschems) floden, med 16,000 inwånare, och en marmorstod öfwer Washington, som i denna Provins blef född år 1732.

13) **Norra Carolina**, äfwen uti inre delen af Apalachiffa bergen, med 800,000 inbyggare. Vid kusten, som är slätt land finnes likaledes ett stort moras (**Alligator Swamp**), uppfyllt af Alligatorer (en art Krokodiler); hufvudstaden är **Raleigh** (Råleh).

14) **Södra Carolina** till sin natur likt Norra Carolina med 650,000 inbyggare. Hufvudstaden är **Columbia**, men förnämsta staden är **Charlestown** (Tscharlst'n) med 30,200 inwånare och betydlig handel.

15) **Georgia**, vid kusten, omgifwen af en sträcka små öar, med 620,000 inbyggare; klimatet är hett, gynnande för bomull, ris och indigo. Hufvudstaden **Willedgeville** (Willedschwill); **Savannah** (Säwännä) vigtig handelsstad.

16) **Alabama**, en widsträckt och fruktbar höglätt vid floden af samma namn, med 500,000 inbyggare och hufvudstaden **Tuscaloosa**. Stora distrikter här af äro åttstillige Indianstammar förbehållne.

C) Uti medlersta delen af landet, innesfattande till större delen Mississippis flodområde.

Öfver om Mississippis äro belägne:

17) **Ohio** (Oheio), som gränsar i norr till sjön Erie och i söder till floden Ohio, hwilken bågformigt fringsflyter denna stat. Den är en hög slätt, full af skogar, som först i senare åren vid floderna blifwit upphöjda. Klimatet är det angenämaste och mest tempererade i hela Unionen; folkmängden utgör 1,300,000. **Columbus** är hufvudstaden, men förnämsta staden är **Cincinnati**, med 28,000 inwånare, fabriker och handel.

18) **Indiana**, en widsträckt höglätt, väster om staten Ohio, emellan sjön Michigan och floden Ohio, till en del ännu en wildmark,

men jorden är fruktbar. Inbyggarnes antal stiger till 550,000 och hufvudstaden är **Indianapolis**, wid **Dhio**.

19) **Illinois**, emellan floden **Illinois** och **Dhio**, väster om **Indiana**, äfwen en fruktbar höglätt, men blott få ställen i dess tjocka skogar äro uppröjade; inbyggarnes antal stiger till 320,000. **Wandavia** kallas hufvudstaden.

20) **Kentucky**, emellan floden **Dhio** och **Mississippi** samt **Virginien**, ett fruktbart landskap, med 800,000 inbyggare; hufvudstaden är **Lexington**, med 6500 invånare och ett af de bästa Universiteter i Unionen.

21) **Tennessee** (**Tinnessi**), emellan **Norra Carolina** och **Mississippi**-floden, ett skönt och fruktbart landskap, från norr till söder genomflutit af **Cumberland**s bergen, med 900,000 inbyggare. Här märkes hufvudstaden **Nashville**, med 6000 invånare.

22) **Mississippi**, emellan **Mississippi**-floden och **Alabama**, wid hwars gräns **Alleghany**-äsen sänker sig till låga fullar, med 200,000 inbyggare och hufvudstaden **Jackson**.

Wester om **Mississippi** äro belägne:

23) **Louisiana**, en vidsträckt gansta fruktbar slätt, fring **Mississippi**s mynningar, hwilken flod årligen öfversvämmar en stor del af landet, som frambringar ris, socker och bomull. Inbyggarne äro 350,000 till antalet. Hufvudstaden är **New-Orleans**, på östra stranden af **Mississippi**-floden, med 46,300 invånare, nederlagsplats för handeln på **Mississippi**, har vidsträckt utrikes handel.

24) **Missouri**, wid floden **Missuris** förening med **Mississippi**, en vidsträckt gräsbevärd höglätt, som likväl i söder upptages af **Dzark**-bergen. Landet, som är glest bebödt, har dock 250,000 inbyggare, är fattigt på skog, men har outtömliga skattlager. Här märkes hufvudstaden **Jefferson**, och handelsstaden **St Louis**. Wid staden **Genevieve** finnas rika blygrufvor. I norr och väster fins det omätliga **Missouri**-distriktet, som sträcker sig ända till klippiga bergen, en kal höglätt, som ännu endast bebos af **Indianer**, med hwilka drifwes en liflig handel med pelswerk.

25) **Michigan**, norr om **Indiana**, på ömse sidor om sjön **Michigan** och i öster gränsande till sjöarne **Huron** och **Erie**, bevärd med stora skogar, vuppodlade, till större delen bebodde af **Indianstammar**, med hwilka drifwes liflig pelshandel. Folkmängden utgör öfwer 200,000. **Detroit** är hufvudstaden.

26) **Arkansas**, en höglätt, ännu föga odlad, till en del bebodd af **Indianer**, med 70,000 inbyggare och hufvudstaden **Little-Rock**.

27) **Columbia** utgör ett Distrikt, som omedelbart lyder under Kongressen, med 50,000 inbyggare och staden **Washington**, wid floden **Potomac**, Förenade Staternas hufvudstad, säte för General-Kongressen, Presidenten och högsta Domstolarne, med 19,000 invånare, stor och ödselig. Kongressen sammanträder hwarje år första Mandagen i December månad.

Gebiet, som ännu icke såsom Stater erkännas äro:

28) Florida=Gebietet. Hälften Florida som blifwit afträdd af Spanien till Förenade Staterna och fördelas uti Medlersta Florida och Östra Florida, ofruktbare och sandige, samt Westra Florida, eller tuslandet till Perdido-wiken, som är uppfyllt af många träsk, bewärta med Cypresser. Florida äger Westindiska produkter; inbyggarnes antal stiger till 50,000. Huswudsladen *Salahasse*, belägen i medlersta delen af landet; i Östra Florida är förnämsta staden *S:t Augustina*, och i Westra Florida *Pensacola*, med en förträfflig hamn.

29) Wisconsin=Gebietet. Indianerne hafwa till Förenade Staterna afträdd detta Gebiet, innehållande 256,000 Acres land, med en folkmängd af 25,000 personer.

30) Dregan=Gebietet, med 5000 inbyggare; ett omväxlande landskap, emellan klippiga bergen och Stilla hafwet, som ännu bebos nästan endast af Indianer, bland hvilka de flathuswade äro de märkvärdigaste. De äro dels jägare, dels fiskare.

V. Republiken Mexico

gränisar i nordost till Nord-Amerikanska Fristaterna, i wester och söder till Stilla hafwet, i öster till Mexicanska wiken, och sammanhänger i sydost med Fristaten Guatemala. Vidden utgör, inberäknadt de fria Indianernes land norr om Mexico, omkring 36,000 qwadratmil. Andesbergen genomlöpa hela landet från sydost till nordwest; större delen af landet utgöres af en ofantlig höglätt, 8000 fot öfwer hafwet, som sänker sig mot nordn. De högsta bergspetsarne finnas wid gränsen af Central-Amerika, af hvilka *Popocatepetl* är nära 18,000 fot högt; äfwen finnas flera vulkaner. Klimatet är, i anseende till landets olika höjd öfwer hafwet, omväxlande; uti höglandet är det tempererat; i kustlandet åter är ganska hett och har en förpestad luft, hwarföre gula febern här gör förfärliga härjningar. Produkter finnas här af mångfaldiga slag, t. ex. guld, silfwer, jern, en mängd färgstoffer, tobak, gummi, china, kakao (som ingår såsom en huswudbeståndsdel uti chokolade), jemte en mängd andra ekonomiska och medicinal-wärter. Folkmängden stiger till nära 8 millioner, bland hvilka flera civiliserade Indianer, som styras af sina egna Kaziker; andra af dessa ströfwa ännu omkring i de norra inre wildmarkerna. Fabriker och industri äro obetydliga. Landets Religion är den katolska, till hwilken också en stor del af Indianerne bekänna sig; i spetsen för andliga styrelsen står Erkebiskopen af Mexico och 9 Biskopar. Landets konstitution är en efterhärmaning af den Nord-Amerikanska. Kongressen eller lagstiftande makten är fördelad på två Kamrar, Senatens och Representanternes kammar; verkställande makten hvilat i Presidentens händer, som har en vice President till biträde. Republiken är indelad uti 20 Unionsstater och 5 Distrikter, som ännu icke utgöra egna stater, men då dessa Unionsstater äro mindre bekante anse wi ej nödigt beskrifwa hwarje särskildt, utan bibehålla den äldre indelningen i Gamla och Nya Mexico.

1) *Gamla Mexico* *), med städerna: *Mexico*, hufvudstaden i Republiken, som har 170,000 invånare, Universitet, en mängd praktfulla kyrkor och kloster, åttstillige inrättningar för vetenskaper och konster, fabriker, samt är medelpunkten för kommunikationen emellan Amerika, Ostindien och Europa; *Acapulco*, vid Stilla hafvet med 5000 invånare, ypperlig handel; *Queretaro*, i det inre höglandet, med 47,000 invånare och fabriker; *Puebla de los Angeles*, på högslätten, äldsta Europeiska staden i Amerika, med 68,000 invånare och med de enda glasbruk i landet; *Vera Cruz*, derifrån Mexicos rikedomar utseppades till gamla världen, nu i aftagande, med 16,000 invånare (här landsteg Mexicos eröfrare, Cortes, 1519); *Oaxaca*, en väl byggd stad, med 24,500 invånare; *Balladolid de Mechoacan*, i det inre höglandet, med 18,000 invånare; *Guadalajara*, med 60,000 invånare, och Universitet; *Guanajuato*, med 41,000 invånare, i en rik bergslags; *San Luis Potosi*, med 13,000 invånare, i hvars granskap finnas rika silfvergrufvor; *Durango*, med 20,000 invånare; *Zacatecas*, med 33,000 invånare, vigtiga guld- och silfverbergwerk, samt betydlig handel. På halfön *Yucatan*, hvars förnämsta produkt är mahogeny och campecheträd, ligga städerna *Merida* och *S:t Francisco*; här hafwa Engelsmännen ett etablissement, med rättighet att fälla mahogeny och campecheträd.

2) *Nya Mexico*, hwilket till en stor del är ouppöbladt. Städer: *Chihuahua*, med 11,600 invånare, och betydliga silfvergrufvor; *Santa Fe*, vid floden *Rio del Norte*; *Culiacan*, med 11,000 invånare; *Cinaloa*, med 9500 invånare. Hit hör äfwen halfön *Kalifornien*, genomförd af en kal bergssträcka; södra delen af landet är af den starka hettan nästan förbränd; regn är högst sällsynt. Längre mot norden blir landet fruktbarare, uti hwilket Mexicanerne endast äga några missioner af munkar och militärposter vid hafvet; inbyggarna

*) Före Spaniorernes eröfring af landet (1519) war det samma fördeladt uti flera stater, hwaraf Aztekernas rike (*Montezuma*), samt rikena *Tezcucan* och *Mechoacan* woro de betydligaste. Inbyggarna hade hunnit till en icke obetydlig grad af kultur, hade byggt stora städer, hade inrättat gudstjänst, ägde astronomiska kunskaper och idjade återbruk. Aztekerna synas från Norden nedvandrat till Mexicos dal. Vid floden *Gila* finner man ruiner efter en gammal Aztekisk stad, som intar en betydlig landssträcka, i hvars midt höjer sig lemningsarne efter ett betydligt slott, omgifwit af en med torn försedd mur. Ilerastädes, såsom wid *Cholula*, i staten *Oaxaca*, finnes icke blott lemnningar af fornmerikanska fästningswert och wattungedningar utan äfwen Konungagrafwar, som hafwa likhet med de Egyptiska pyramiderna och hwilkas zirkler förliknas med de Grekiske och äldste Romerste. I granskapet af staden *Tezcucan* finnas flera fornminnen och ett berg, som fordom warit betäckt med tempel, palatser och grottor, hwilka hänwisa till ett folk, som långt före Amerikas upptäcande, hunnit en hög grad af bildning, och hvars religion, seder, klädedrägt och byggnadskonst återfallar minnet af de äldre Egyptier. Landet war under Spaniskt wälde kalladt vice Konungariket *Nya Spanien*, till 1823, då det förklarade sig sjelfständigt.

äro för öfrigt Indianer. Här märkes **San Carlos de Monterey**, en liten stad, säte för en Kommendant, och **San Francisco**, Mexicanernes nordligaste besittning i Amerika.

VI. Republiken Texas,

fordom en del af Mexicanska Republiken, som nu stilt sig från Mexico, och uppträdt såsom en egen Stat, belägen wid Mexicanska wiken, wester om Förenade Nord-Amerikanska Staternas område. Fölk mängden uti den nya Staten, utgör ännu blott 65,000 personer. Regeringen har sitt säte uti **Houston**. Anledning är, att med den nya Republiken ättilliga Provinser af Mexicanska Republiken snart förenas.

VII. Republiken Guatemala eller Förenade Staterna af Central-Amerika (fordna Spanska General-Kapitanatet Guatemala),

gränsande i norr till Mexico, och i sydost till Columbia, innehållande omkring 4500 qwadratmil, som utgöres af Unionsstaterna: **Guatemala**, **San Salvador**, **Honduras**, **Nicaragua** och **Costa Rica**. Landet upptages till större delen af Andesbergen, med många Vulcaner. I dess södra del finnes, på knappt 4 mils afstånd från Stilla hafwet, sjön **Nicaragua**, som utfaller i Honduras-wiken. Jorden är ganska fruktbar, både på den inre höglätten och de låga kuststräckorna. Produkterna äro de samma som i södra Mexico; isynnerhet är dess Mahogeny berömdt. Inbyggarnes antal stiger till omkring 2 millioner. Hela westra och nordwestra kusten innehafwes ännu af frie och sjelfständiga Indianer. Landets författning liknar för öfrigt Nord-Amerikanska Staternas; lagstifande makten utöfwas af en President, en vice President och Senatorer, som utgöra Öfwerhuset, och Kongressdeputerade, hwilka utgöra Underhuset; verkställande makten utöfwas ensamt af Presidenten. Katholska religionen är här den herrskande. De förnämsta städerna äro: **Nya Guatemala**, Republikens hufwudstad, säte för Kongressen, med 45,000 inwånare, Uniuersitet och flera fabriker; **San Salvador**, hufwudstaden i provinsen af samma namn, med 39,000 inwånare; **Comanagua** eller **Nya Valladolid**, hufwudstaden i Honduras, med 15,000 inwånare; **Leon**, hufwudstaden i provinsen Nicaragua, som är synnerligen rik på indigo, kafao och gummi, med 39,000 inw.; **Carthago**, hufwudstaden i Costa Rica, med 26,000 inwånare.

VIII. Westindien,

hwarunder förstås de öar, som äro belägne utanför Mexicanska hafswiken, emellan Florida och Södra Amerika. De äro till större delen belägne i heta zonen, men afstylas af den ständiga östanwinden, hwarföre de hafwa behagligt klimat; de äro ganska fruktbara och wäl odlade. Der produceras en stor mängd socker, kaffe, bomull, tobak, ingefära, peppar, kofosnötter, kafao, kanel, sago, ris, mais, yams, maniok, indigo, flera färg- och medicinalwexter; äfwen erhålles guld, silfwer, koppar, salt, m. m. Handelsn på Westindien med kolonialwa-

ror, är jemte den Ostindiska, den betydligaste i hela werlden. Dessa
 äro tillhöra flera af Europas handlande nationer, men wi indela dem,
 efter deras belägenhet, i tre samlingar af öar, nemligen de **Lufay-
 ske, Antilliske och Karaibiske** öarne.

1) **Bahama** eller **Lufayiske** öarne, genom Bahamakanalen
 stilsde från fasta landet, äro under Engellskt öfverwälde, belägne dels
 inom dels utom norra wändkretsen, och sträcka sig långs efter kusten af
 Florida och Kuba inemot S:t Domingo. De äro omkring 500 till an-
 talet, af hwilka blott 12 äro af någon betydighet, och de öfriga för
 det mesta nakna klippor. De hafwa fått sitt namn efter den största
 bland dem: **Bahama**. Inbyggarnes antal stiger till nära 17,000.
 De wigtigaste bland dessa öar äro: **Providence**, med hamnen **Fort**
Nassau, säte för Guvernören: **Lufaya**; **Guanahani** eller **S:t**
Salvador, af Engelsmännen kallad **Sat Island** (Rätt Öland), det
 första land som Columbus upptäckte (den 11 Oktober 1492).

2) **Antillerna** wisa många spår efter vulkaniska förödelser, och
 hafwa en ganfsa het, fuktig och osund luft, hwilken likwäl är mycket
 gynnande för jordens fruktbarhet. De odlas liksom trädgårdar, för Eu-
 ropeernes räknung, af Neger-slafwar. De stora Antillerna kallas de fyra
 öarne: **Kuba**, **Jamaika**, **Haiti** eller **S:t Domingo**, och **Portorico**. 1)
Kuba, den största bland Westindiska öarne, är genomfuren af en hög
 bergskedja. Den tillhör Spanien, utgör ett General-Kaptenskap, inne-
 håller omkring 100 qwadratmil och har 850,000 inbyggare, med huf-
 hufwudstaden **Havana**, som är General-Kaptenens residens, medel-
 punkten för Spaniska Amerikanska handeln, har nära 240,000 inwånare,
 Universitet, ypperlig hamn, der öfwer 1000 skepp kunna ligga i säker-
 het, samt wiktiga tobaksmanufaktur. Staden **San Jago de Cuba**,
 med 20,000 inwånare samt en stor och säker hamn, men föga handels-
 rörelse. — 2) **Jamaika**, den wigtigaste bland de Engellske öarne,
 innehållande 130 till 140 qwadratmil, genomfuren af en med sländigt
 grönskande skog betäckt bergssträcka, är wäl odlad, men har osund luft.
 Inbyggarnes antal stiger till öfwer 400,000, hwaribland 350,000
 Negrer. **Jamaika** är delad i 3 Counties (**Curry**, **Middlesex** och **Corn-**
wall); här märkes städerna: **S:t Jago de la Vega** eller **Spanish**
Town, med 6000 inwånare och säte för Guvernören, samt **Kingston**,
 med 33,000 inwånare, och hamnen **Port Royal**. Hit höra också de
 på sköldpaddor rida **Kaimaniska** öarne. — 3) **Haiti** eller **S:t Do-**
mingo, äfwen kallad **Hispaniola**, öfster om Kuba och **Jamaika**, in-
 nehållande, med öarne **Samana**, **Govane** och **Tortuga** inberäknade,
 emellan 6 och 700 qwadratmil. **Haiti** anses för den fruktbaste ön i
 Westindien; den är bergig och har en mängd floder, af hwilka flera
 äro segelbara. Den har alla Westindiska produkter i största ymnighet
 och tämligen sundt klimat. Inbyggarnes antal stiger till nära en million,
 största delen Negrer och Mulatter, med en Statsförfattning, liknande
 den Nord-Amerikanska, och en President, som sjelf har rättighet att
 wälja sin efterträdare, waghärfande makten utöfwas af twänne Kamrar:

Senaten och Representerarnas Kammare. Här märkes städerna: **Port au Prince**, Presidentens residens, med en god hamn och 28,000 invånare; **Cap Haitien**, med betydlig handel och 15,000 invånare; **S:t Domingo**, befäst, den första af Europeerne anlagda stad i nya världen, har 12,000 invånare. Den var fordom delad emellan Frankrike och Spanien. — 4) **Portorico**, öster om S:t Domingo, en Spansk ö, innehållande inemot 100 qvadratmil, och utgörande ett General-Kaptenkap, med 136,000 inbyggare, ganska fruktbär och behaglig; här märkes staden **Sau Juan de Puertorico**, med 30,000 invånare och god hamn, Guvernörens residens.

3) De små Antillerna eller Karaibiska öarne, så kallade efter dessa öars äldste, nu mera nästan utrotade inbyggare, Karaiberne. Alla äro små och ofta blottställda för häftiga orkaner. Dit höra: 1) **Virginie** eller **Jungfru-öarne**, omkring 60 till antalet. Tre af dem tillhöra Danmark, nemligen **S:t Thomas**, med 8000 inbyggare, hvaribland 5000 Negrer; **S:t Croix**, med 32,000 inbyggare, deribland 28,000 Negrer; och **S:t Jean**, med 5000 inbyggare, hvaribland 3000 Negrer; dessa öar äro väl odlade. Engelsmännen tillhöra: **Spanish-Town** eller **Virgin-Gorda**, **Tortola** och **Neugada**, med 8000 inbyggare. Spanierne tillhöra: **Passage** och **Orin-ön**, med öfver 3000 inbyggare. — 2) **S:t Eustache**, med dertill hörande ön **Saba**, en Nederländsk besittning, med 22,000 inbyggare, som drifwa stark smyghandel. — 3) **S:t Martin**, äfwenledes tillhörig Nederländerne, med 4000 inbyggare. — 4) **Anguilla** och **Barbuda**, med 3000 inbyggare, Engelsk besittning. — 5) **S:t Barthelemy**, med 8000 inbyggare och staden **Gustavia**, tillhörig Sverige. — 6) **Christoph** eller **S:t Kitts**, Engelsk besittning, med 24,000 inbyggare, hvaribland 20,000 Negrer. — 7 och 8) **Newis** (Nius) och **Montserrat**, Engelska öar, med 27,000 inbyggare, deribland 25,000 Negrer, samt staden **Charlestown** (Tscharlstaun). — 9) **Guadeloupe**, den största Franska ö bland Antillerna, med 130,000 inbyggare, samt hufvudstaden **Basse Terre**; under Guvernören på Guadeloupe stå äfwen öarne **Desirade**, **Marie-galante** och **Les Saintes**. — 10) **Dominique** eller **Dominico**, är ganska bergig, med 27,000 inbyggare samt städerna **Portsmouth** och **Rosseau**; tillhör England. — 11) **Martinique**, som tillhör Frankrike, har flera kägelformiga kalkberg, och 100,000 inbyggare, hvaribland 88,000 Negrer; hufvudstaden är **S:t Pierre**, med 30,000 invånare. — 12) **S:t Lucie**, en Engelsk ö, med 25,000 inbyggare, samt hufvudstaden **Carenage** med **Port Castries**, en förträfflig och säker hamn. — 13—15) **S:t Vincent**, **Barbados**, **Grenada** med **Grenadillerne**, Engelska besittningar, med öfver 150,000 inbyggare; Guvernören öfver dessa öar bor i hufvudstaden på Barbados, **Bridgetown** (Bridschtaun). — 16) **Tabago**, en Engelsk besittning, med 16,000 inbyggare. — 17) **Trinidad**, med 48,000 inbyggare, tillhör Engelsmännen. — 18) **Marguaita**, med 17,000 inbyggare, samt åttskillige små fringliggande öar; tillhör Columbiska Staten **Ecuador** i Södra Amerika. — 19) Den Cu-

raßao, med nära 14,000 inbyggare, tillhör Nederländerne, tillika med de små öarne **Ambo**, **Alves** och **Bonaire** (**Buen-Ayre**).

Södra Amerika.

sammanbindes genom Cordillererna med Norra Amerika. Nämnade bergsgörbel, som åtföljer hela dess westra kust, synes bestå af tre parallelt löpande kedjor, hvaraf den medlersta är den högsta, sins emellan förbundne af sidoåsar, emellan hvilka äro förfärligt djupa bergsklyfter. Denna Werldsdel innehåller följande länder: 1) **Colombia**, nu mera utgörande tre Stater, nemligen: **Nya Granada**, **Venezuela** och **Ecuador**; 2) **Peru**, utgörande, under benämningen: de tre **Peru-Bolivianska Republikernas Konfederation**, tre Stater; 3) **Republiken Chili**; 4) **Argentinska Republiken** eller de **Förenade Staterna vid la Plata**; 5) **Paraguay**; 6) **Republiken Uruguay** eller **Banda Oriental**; 7) **Kejsaredömet Brasilien**; 8) **Franska, Nederländska och Engelska besittningarne uti Guyana**; 9) **Patagonien**; 10) **Fräa Indianernes Land**.

I. Colombia *)

innehållande nära 30,000 qvadratmil, innefattar **Terra Firma**, samt en del af **Guyana** och **Peru**, gränisar i söder till **Peru** och **Brasilien**, i sydost till **Engelska och Franska Guyana**, och är för öfrigt omgifwet af **Stilla och Karaibiska hafwet**, med undantag af **Panamanäset**, som sammanhänger med **Central-Amerikas förenade Stater**. **Andesbergen**, som sträcka sig genom hela westra delen af landet, uppnå i **Quito** deras största höjd, nemligen uti bergstopparne **Chimbarazo** (**Tschimborasso**), **Pichinga**, m. fl., hvilka, fastän i heta zonen belägne, betäckas af en ewig snö; bland dess många vulkaner är **Kotopaxi** den fruktansvärdaste och **Prenabilla** den märkvärdigaste, emedan den uppfästar ur sina underjordiska hålor en egen fiskart. Landets hufvudflod, **Orinoko**, hvars lopp bildar en spiral, är genom en gren förenad med **Rio Negro**, som faller i **Amazonfloden**. Sissnämnde flod berör endast landets sydvästra gräns, men många af dess tillflöden hafwa här sina källor. **Magdalenafloeden** flyter emellan **Andesbergens** klyfter och utfaller i **Karaibiska hafwet**. — Bland landets sjöar böra wi nämna

*) Colombia jemte alla de följande länderne af denna Werldsdel, med undantag af **Brasilien** och **Guyana**, hafwa dels intill de senare åren varit, dels blifwit anseende för **Spaniska Besittningar**. Dessa woro indelade uti 3:ne vice Konungariken, nemligen: **Nya Granada**, **Peru** och **Rio de la Plata**, i m: 2:ne General-Kapitenkap: **Caraccas** eller **Venezuela** och **Chili**. År 1811 förklarade **Nya Granada** och **Caraccas** sig oafhångige af moderlandet, och efter 8 års strid, under **Bolivars** anförande, förenade begge Republikerne sig (den 17 Dec. 1819) under namnet **Colombia**; 1816 frigjorde sig **Plata Provinserne**; 1818 **Chili**; 1821 fördrifwos **Spaniernerne** ur **Nedra** och 1825 ur **Öfra Peru**, så att **Spanien** nu mera icke äger några besittningar på **Amerikas** fasta land.

sjön **Maracaibo**, som sammanhänger med Venezuelawiken, och **Parime**, hwilken sannolikt icke är annat än en stor savann, som under regntiden öfvervämmas. Kring **Orinoko** och flereslades finnas stora Savanner (här Pampas kallade) af flere tusende qwadratmils widd, som flera månader af året bilda stora insjöar. — Klimatet tropiskt, med 2:ne årstider, den hetta och regntiden, hwilken sistnämnda, i några trakter, fortfar inemot 10 månader. Vid kusterne är under torra årstiden hettan förfärlig, så att sjelfwa Krokodilen och Boasormen försmäta, men på högsätterne tempererad; uti **Quitos** dalar herrskar en beständig wår. Jordbäfwingar och orkaner äro ganska wanliga, och åtföljas wanligen af stora förödelser. Bland de otaliga produkter, som detta fruktbara land, beläget under ganska olika luftstreck från snögränsen till hafsytan, frambringa, märkas: platina, guld, silfwer, ädla stenar, kakao, vanille, cochenille, kaffe, socker, indigo, ris, gwassta, linabark m. fl. På högsätterna triswas de flesta Europeiska naturalster. Bland dess otaliga djur nämna wi kondoren och wampyren m. fl. Inbyggarnes antal stiger till nära 3 millioner, dels Europeer, dels Kreoler, Messtiger, en del Negrer och en half million Indianer, hwilka sistnämnde äro de talrikaste och till största delen frie. Fabrikerna äro ganska obetydliga, men bergwerken och plantagerna lemna de wigtigaste handelsartiklar och bostapsförförelsen är högt drifwen. Religionen är den katolska, regeringsformen demokratisk, såsom i de öfrige Amerikanske Fristaterna. Fristaten **Colombia** upplöste sig år 1831 uti tre särstildte sjelfständige Stater, som antogo benämningarne: **Nya Granada**, **Venezuela** och **Ecuador** (Equator), men hwilka likwäl förenade sig till gemensamt försvar emot alla anfall af utländska makter. Hwardera af dessa tre Stater hafwa likwäl sin egen President, sin egen Senat och sin egen Deputerade Rammare eller Kongress.

Uti **Nya Granada**, med 1,700,000 inbyggare, märkes städerne: **Panama**, hufwudstaden, wid **Stilla** hafwet, med 10,000 inwånare och god hamn (kongress 1825); **Bogota**, på en högsätt öfwer 8600 fot öfwer hafwet, fordom hufwudstaden i **Nya Granada**, nu sätet för republikanska regeringen, med Universitet och 38,000 inwånare; **Popayan**, belägen i en skön dal af Andesbergen, wid foten af en vulkan, med 7000 inwånare; **Carthagen**, på en ö wid **Magdalena**-flodens utlopp, med 18,000 inwånare och förträfflig hamn; **Tunja**, med 10,000 inwånare.

Uti **Venezuela**, som har emellan 7 och 800,000 inbyggare, märkes hufwudstaden **Caraccas** (på treine sidor omgifwen af berg, af hwilket det ena är 8000 fot högt) med 50,000 inwånare, Universitet, och hamnen **La Guayra**; samt städerne **Barinas**, med 12,000 inwånare och wiktig tobaksodling; **Cumana**, med god hamn och 12,000 inwånare *); **Maracaibo**, wid sjön af samma namn, med 25,000 inwånare och god hamn.

*) Byn **la Concepcion di Uruana**, wid kusterna af **Cumana** och **Caraccas**, är bebodd af jordätande Otomater. Denna jord är en sort fet lera, fär-

Uti Ecuador, som, med de i bergstrakterne boende Indianerne, äger 550,000 inbyggare, märkes, hufvudstaden **Quito**, belägen nästan midt under equatorn, wid foten af berget **Pichincha**, i en herrlig dal, 8772 fot öfver hafwet, med 70,000 invånare *), samt städerna **Poga**, nära Quito, men mer än 2000 fot lägre belägen, fring hwilken den bästa china wäver, med 10,000 invånare; **Cuenza**, med 20,000 invånare, **Guayaquil**, nära wiken af samma namn, med 24,000 invånare; medelpunkten för handeln med Peru och bergländerne. Till Ecuador här äfwen **Galapagosöarne** i Stilla hafwet, omkring 200 till antalet, obebodda, men märkwärdiga för ett eget släkte af sköldpaddor, hwilka äro ganska stora och lemna en närande och wälsmakande föda, samt åtskillige af de smärre Westindiska öarne.

II. Peru *)

gränsar i norr till Colombia, i öster till Brasilien, i söder till Plata-
Provinserna och i väster till Stilla hafwet, innehållande omkring 34,000
qwadratmil. Andesbergen, som åtfölja hela westra kusten, fördelar lan-
det uti trenne delar. Ruffsträckan är brännande het, och en sandig slätt,
men i wisfa trakter genom den ymniga daggen ganska fruktbar, fastän
regn är högst sällsynt. Emellan Andernas tredubbla berggördel äro ota-
liga fruktbara och behagliga dalar och höglätter, bland hwilka senare
Cayamarca, ligger öfwer 12,000 fot öfver hafwet. Klimatet är här
kallare, luften nästan ständigt töknig och många år är solen i 9 må-
nadar insvept uti tjock dimma. Mot öster sänker sig bergshöjden till
ytterst fruktbara slätter, bland hwilka den widsträcktaste är **Pampa del**
Sacramento, wid floden **Ucayale**, hwilken, jemte **Maranon**, är
landets hufvudflod och omgifwes af ogenomträngliga skogar. Wid
södra gränsen är sjön **Titicaca** belägen. Produkterna äro nästan de-
samma som i Colombia, dock har landet mindre förråd af skog. Egna
djur för denna nejd äro Lama (en art kamel) och Vicunna (kamelfåret,
med sin rödbruna ull, liknande geten). Dess rikdom af ädla metaller
är werldstunnig, fast grufwornas läge, i höga fjällstrakter ökar swä-

gad med något jernoryd. Samma födämne skall med begärlighet begag-
nas af invånarne på åtskilliga ställen i Guinea, Java, Nya Caledonien
och Peru.

*) I denna nejd äro äfwen **Kotopari** och flera vulkaner belägne. Jordbä-
ningar ganska wäntlige och wälsamme. År 1738 sieg eldfloden af Kotopari
2860 fot högt öfwer fratern. 1768 förmörkade den uppfästade asten luften
så, att man måste wandra med lyktor midt på dagen. En af de förfär-
ligaste dagar i detta land war d. 4 Febr. 1797. En landskräcka af 30
mils längd och 20 mils bredd gungade i vågor, många städer förstörde
tillsamman, och 40,000 menniskor förlorade inom några sekunder lifwet.

**) De revolutionära rörelser som år 1811 ytttrade sig uti alla Syd-Ameri-
kanska Provinserna hade i början ingen framgång i Peru, hwars vice
Konung till och med förmådde att för någon tid dämpa upproret i Nya
Granada och Chili; men år 1821 inträngde den chilefiske Fältherren **San**
Martin uti Peru, fördref **Royalisterne**, hwarest Perus oafhängighet
proklamerades.

righeten af bearbetning. Inbyggarnes antal stiger till omkring 2,500,000, hvaribland en stor del Indianer. Gemte dessa finnas talrika wilda stammar, bland hvilka äfwen afkomlingar af fordna Peruaner, som flyktat undan Spanska tyranniet till Andiska bergen, och bilda der en själfständigt frigit stat, under en ättling af Inkas stam. Religionen är den katolska.

Under benämningen: de tre Peru-Bolivianska Republikernas Konfederation, är Peru fördeladt i trenne Stater, hvilkas Regeringsform är bildad efter den, som Förenade Nordamerikanska Fristaterna äger; exekutiv, lagstiftande och lagstipande makt utgöra de tre elementer, hvarifrån styrelsen utgår. Hvar och en af de tre Republikerna, har sin särskilda Kongress, och hwart annat år sammanträder en allmän Kongress, som består af 2:ne kamrar: Senatorernes och Representanternes. För att kunna blifva Senator eller Representant, måste man äga saktighet, eller inkomst af rörelse, som för en Senator är bestämd till 2000 Dollars och för en Representant till 1000 Dollars. Chesen för Konfederationen väljes hwart tionde år af Allmänna Kongressen.

A) Republiken Norra Peru utgöres af Departementerna: **Pima**, **Pibertad**, **Junin** och **Pampas**, och har nära en million inbyggare, samt städerne: **Pima**, belägen i en angenäm nejd, med 70,000 invånare, Universitet (stiftadt 1551) och stark handel; dess hamn är **Callao**, Spaniorernes sista besittning i Peru; **Trujillo** (Truchillsjö), med 8000 invånare samt ruiner af palatser och wattenledningar från Inkas herravälde. **Guanca Belica**, den högst belägna stad på jorden, öfver 12,000 fot öfver hafwet, i en bergslag rit på qwicksilfwer, silfwer och guld.

B) Republiken Södra Peru, som består af Provinserne: **Arequipa**, **Ayacucho**, **Cuzco** och **Puno** (Punjo), har omkring 500,000 inbyggare, och städerne: **Cuzco**, wid en af Piles Mayos grenar, Perus fordna hufvudstad, Inkas residens, med många minnesmärken från denna tid, med Universitet (stiftadt 1692, återförynadt 1828) och 32,000 invånare; **Arequipa**, belägen i en romantisk dal, lider ofta af jordbäfningar, med 25,000 invånare, hufvudnederlagsplats för Europeiska Amerikanska waror; **Guamanga**, med 26,000 invånare och betydlig handel.

C) Republiken Bolivia *) det gamla Öfra Peru, med Provinserne: **la Paz**, **Oruro**, **Potosi**, **Cochabamba**, **Chuquisaca**, **S. Cruz de la Sierra**, innehållande, med de wilda landsträcktorna **Moros** och **Chiquitos** inberäknade, omkring 10,000 qwadratmil. Inbyggarnes antal stiger till något öfver 1 million, hwaraf 400,000 äro Indianer. Städer: **Chuquisaca** (Kutschutisaka), fordom **la Plata**, med 12,000 invånare och föreningspunkten för handeln emellan Peru och Buenos

*) Bolivia hörde fordom till vice Konungariket Buenos-Ayres eller Rio de la Plata, men efter slaget wid Ayacucho förklarade den sig för oafhängig, och kallade sig **Bolivar**, hwilket namn sedan förändrades till **Bolivia**.

Ayres; **Potosi**, med silfvergrufwor och 25,000 invånare; **Cochabamba**, med 30,000 invånare; **La Paz**, med 40,000 invånare; **S:ta Cruz de la Sierra**, med 8000 invånare. — Öfken **Atakama**, wid **Stilla hafwet**, är ett torrt och wattufattigt kushland, föga bebodt.

III. Republiken Chili (Tschili),

en lång och smal kuststräcka, som gränsar i norr till öfken **Atakama**, hwilken utgör gränsen emot Republiken **Bolivia**, i öster till **Rio Platas** Förenade Stater, i sydost till **Patagonien** och i wester till södra **Oceanen**, innehållande omkring 1500 qwadratmil. Andesbergen, som åtsfölja hela östra gränsen, uppnå här en höjd af 18 till 19,000 fot och äro öfwerarallt med snö betäckte, men wid deras fot är landet i allmänhet fruktbart, med undantag af den nordligaste delen wid öfken **Atakama**. Landet har endast kustfloder, som i norra delen äro ytterst wattufattiga, i anseende till regns sällsynthet, men söder om floden **Biobio** faller hynnigare regn. Klimatet i låglandet är ganska angenämt och sundt, med en ljustlig wärme under hela året, endast i bergstrakterna känner man vinter; från öwäder är man här fri. Landets produkter äro ädla metaller, koppar, ädla stenar, Europeiska sädesslag, win, samt afsastningen af boskapsköttel. Inbyggarnes antal stiger till 650,000, till större delen omwände Indianer. Religion och regeringsätt äro lika med de öfrige Syd-Amerikanska republikernas. Republiken utgör en federativ stat, bestående egentligen af tre Stater: **Coquimbo**, **S:t Jago** och **Conception** samt gebietet **Chiloë**, hwilka hwardera hafwa sin egen Provincialkongress, men likwäl hafwa en särskild Republikens gemensamma kongress, som har sitt säte i **S:t Jago**. Landet är indeladt uti 8 Departementer. Städer: **S:t Jago de Chile**, Republikens hufwudstad, med 66,000 invånare; **Valparaiso** (para-iso) omgifwen af höga klippor, vigtigaste stapelplatsen i landet, med 26,000 invånare; **Conception**, med 10,000 invånare; **Valdivia**, med en af de bästa hamnar wid Amerikas westkust. — Hit höra äfwen öarne: **Juan Fernandez**, två obebodda öar i **Stilla hafwet**, hwilkas egentliga namn är **Masatierra** och **Masafuero**, med ett skönt klimat, den förstnämnda af dem är en förwäpningsort för statsfångar; det war här som den berömda **Robinson Crusoe**, hwars rätta namn war **Alexander Selkirk**, blef för wisad olydnad år 1705 landsatt och uppehöll sig i 4 år. **Chonos**: (tschonos) **Archipelagen** (Musselöarne), 25 större och mindre öar och klippmassor; den största är **Chiloe**, med 25,000 inbyggare, bewärt med cypress- och fruktträn.

I sydliga delen af **Chili** lefwer ett fritt Indianfolk, **Araukanerne**, på en landsträcka af omkring 2300 qwadratmil, utgörande en folkmängd af 4 till 500,000, hwilka gifwit sig en fort aristokratisk Statsförfattning, och modigt förswarat sin frihet emot Europeerne. De regeras af 4 Styresmän eller så kallade **Totis**.

IV. Argentinska Republiken

eller

De förenade Staterne wid La Plata

utgöres af det fornda La Plata och Byenos Ayres, och omgifwes af Chili, Republiken Bolivia, Brasilien, Republikerne Paraguay och Banda Oriental, Atlantiska hafvet och Patagonien, innehållande öfwer 24,000 qwadratmil. Dess wester och norra del är bergig, uppfylld af Cordillerernas spetsar, hvilka öfwerallt äro med snö betäckta. Södra delen utgöres af öfwerfädliga slätter (Pampas kallade), med widsträckt ödemarker, många torra, fast med stog betäckta sandsträckor, äfwen som många med salt och saltpeter täckt fält, på hvilka jorden efter regn färgas fullkomligt hvit af saltpeter, liksom alla källor och floder äro salthaltiga. Landets hufwudflod är **Plataströmmen**, som uppkommer af floderna Paranas och Paraguays förenig, hvilka båda upprinna i Brasilien; nära utloppet förenar sig **Uruguay** med Plataströmmen. Klimatet är på slätterna hett, eljest är luften tempererad, fuktig, fastän himlen nästan alltid är klar. Alla årstider är man blottställd för svåra öwäder. Södra Amerikas rikedom af metaller, tillhör äfwen detta land. Bland dess öfriga produkter märkes isynnerhet afkastningen af landets orätneliga hjordar, samt många landets egna växter och djurslag. Inbyggarnes antal stiger till något öfwer 2 millioner. I det inre af landet lefwa omkring 30 färsildta stammar af Indianer, öfwer 700,000 till antalet. Religionen är den katolska. Regeringsformen är bildad i öfwerensstämmelse med de öfrige Amerikanske fristaterne. Unionen består af 13 Stater. Bland städerna märkes: **Buenos Ayres**, söder om Plataströmmen, republikens hufwudstad och kongressens säte med 90,000 inwånare, Universitet och vigtig handel. **San Juan de la Frontera**, med 19,000 inwånare; **Mendoza**, med 16,000 inwånare; **Lucuman**, med 12,000 inwånare; **Santa Fé**, liflig handelsstad, med 4000 inwånare; **Cordoba**, med 11,000 inwånare; **Corrientes**, med 6000 inwånare.

V. Paraguay,

omgifwet af Brasilien, Bolivia och Argentinska Republiken, hvarifrån den stiles genom de stora floderne Parana och Paraguay, innehållande i widd 3 till 4000 qwadratmil, med omkring 600,000 inbyggare, till större delen Indianer och Kreoler, som af Jesuiter blifwit omvända till Christendom och styras efter hierarkiske principer. Wid den allmänna rörelsen i Södra Amerika, då detta land affrubbade sig Europeiska öfwerwäldet, walde Paraguays inbyggare Juris Doktorn Kaspar Francia (en Jesuiternes lärjunge) till sin regent, och stilsde sig från Buenos Ayres, till hvilket vice Konungarike denna provins fordom hörde. Diktatorn Dr Francia, som afled den 5 November 1837, efter att hafwa styrt landet sedan år 1809, införde en monarkisk eller fast mera patriarkalisk regering. Enligt lagboken herrskar en fullkomlig lifhet emellan alla Statens medborgare, och en representantkammar, som be-

står af 42 ledamöter, mera ett Statsråd än en lagstiftande makt, är förordnad till biträde åt Diktatorn, hwars makt är oinskränkt. Alla onera som tryckte landet under Spanska öfvermålet äro bibehållna; all handel är regeringens monopolium, och financerne måste blomstra, då landet i anseende till dess läge icke behöft deltaga i frihetsstriden. Under Francias regering war all förbindelse med den öfriga werlden inbyggarna förbuden. Landet är indeladt i 8 Departementer. Hufvudstaden är **Assumpcion**, med 9000 invånare.

VI. Republiken Uruguay eller Banda Oriental, (Landskapet Cisplatina), belägen norr om Platafloden emellan Argentinska Republiken, från hvilken den skiljes genom floden Uruguay, Brasilien och Atlantiska hafwet, med en areal af omkring 5000 qwadratmil, men endast ägande 175,000 inbyggare. Genom den år 1828 emellan Brasilien och La Plata-Staterne slutne fred blef den erkänd för oberoende. Staten erhöll demokratisk Konstitution 1830, uti hvilken bland annat stadgas, att ingen stående krigshär skall underhållas. Såsom lagbok är Code Napoleon, med några förändringar, antagen. Landet är fördeladt uti 9 Departementer, Republikens hufvudstad är **Montevideo**, befäst, har liflig handel och 16,000 invånare. **St. Colonia del Sacramento**, en stad med god hamn, midt emot Buenos Ayres, bebodd af rika köpmän. **Maldonado**, fästning och god hamn.

VII. Kejsardömet Brasilien

utgör östra delen af Södra Amerika, och en tredjedel af denna Werldsdelen. Det gränsar i norr till Guyana och Colombia, i wester till Peru och Plata-Provinserne, samt är för öfrigt omgäfsadt af Atlantiska hafwet. Brasilien innefattar således, utom det egentliga Brasilien, hela Amazonlandet, samt delar af Paraguay, Peru och sydöstra Guyana, enligt den begränsning som i Fysiska Geografien är uppgifwen. Brasilien är ett högt liggande land, längs kusterne åtföljes det af en hög bergskedja (**Brasilianska åsen**) och många bergsträckningar forsa hwarandra i det inre af landet, af hvilka den, som skiljer Amazonfloden och Paraguayfloden (**Chiquitosåsen**) är den märkwärdigaste. Hufvudfloden är **Maranon** eller **Amazonfloden**, hvilken upptager de högst betydliga bifloderne **Rio Negro** på norra samt **Madeira** och **Xingu** på södra sidan, jemte en mängd andra. **Tocantim** utfaller i Maranons mynning, och i södra delen af landet upprinner den betydliga **Paranafloden**. Landets norra del, omkring Maranon, är en stor skogbewuxen slätt, hvilken under de periodiska öfverswämningarne nästan liknar en öppen sjö. I Brasiliens wästliga del finnas stora landsträckor, som äro ganfsa ofruktbare. Intill Brasilien gränsa de wildda landsträckorne **Moxos Chiquitos**, hwilkas sydöstra gräns är det i Brasilien belägna ofantliga träsket **Xarayes**. Det inre af landet är föga kändt, uppfyllt af ogenomtränglige skogar; blott stränderne

äro oblade. På wilba djur och fåglar med de mest prälande färger är öfwerflöd. I anseende till produkterne är Brasilien ett af de rikaste land på jorden; der framalstras guld, silfwer, koppar, jern, bly, tenn, quicksilfwer, de wackraste diamanter och ädla stenar, socker, kaffe, kakao, tobak, åttifillige medicinalwaror, färgslofter, bomull, cochenille, m. m. På kusterne idkas en rittande hvalsfångst. Folkmängden räknas till emellan 5 och 6 millioner, Europeer, isynnerhet Portugisare, Negrer, Mestizer och Indianer. Katholska Religionen är den herrskande. Regeringen är konstitutionel och ärfelig. Landet är indelat i 18 provinser; de mest betydande bland städerna äro: **Rio Janeiro**, Brasiliens hufvudstad och Kessarens residens, med 160,000 inwånare, Universitet, sjöarsenal, en af de bästa hamnar i werlden, och högst vigtig handel; **Para**, med 28,000 inwånare; **Sau Luis**, med 26,500 inwånare; **Bahia** eller **S:t Salvador**, till år 1771 Brasiliens hufvudstad, med 120,000 inwånare, fästning, hamn, skeppswarf och betydlig handel; **Porto Seguro**, med ypperlig hamn; **Pernambuco** (**Peruambuco**), med 62,500 inwånare, medelpunkten för Brasilianska bergwerken; **Villa Imperiale del Oiro Preto**, förut kallad **Villa Rica**, med 8700 inwånare, rik på guld och diamanter; **Villa Bella**, med 25,000 inwånare och guldgrufwor.

VIII. Guyana (Guajana),

är ett af de varmaste, osundaste, men tillika fruktbare af Amerikaniska länderne, innehållande öfwer 2000 qwadrathl. Kusterna äro låge och blottställda för öfverswämningar. Här framalstras socker, kaffe, kakao, bomull, tobak, kanel, peppar och kryddieglikor m. m. Landet är fördelat uti 1) **Franska besittningarne** (Cayenne), närmast Brasilianska gränsen, emellan floderne **Chapock** och **Maroni**, med 22,000 inbyggare. Förnämsta orten är befästade staden **Cayenne**, som har god hamn och är en bekant förwäningsort. — 2) **Nederländska besittningarne** (Surinam), uti medlersta delen af landet, en otroligt fruktbar slätt kring floden Surinam, som frambringar alla tropiska produkter af utmärkt godhet. Inbyggarnes antal stiger till 60,000. Förnämsta orten är **Paramaribo**, en befäst stad och Guvernörens säte, med 20,000 inwånare. — 3) **Engelska besittningarne**, nordwest om Nederländska besittningarne, till hwilka de och hörde före 1804, och asträddes först uti freden 1814. Här märkas kolonierne: **Verbi-ce**, **Essequibo** och **Demerary**. Folkmängden stiger till 147,000, af hwilka 100,000 äro slafwar; i bergstrakterne finnas 10,000 Maron-Negrer (förrymde slafwar), som bildat en egen fristat. — Det öfriga af Guyana lyder under Brasilien och Colombiska staterne och är i beskrifningen öfwer dessa länder upptaget.

IX. Patagonien eller Magelhæns (Maghelljans) Land,

sydligaste delen af denna werldsdel, endast i norr sammanhängande med Plata-Staterne och i nordwest med Chili; en landssträcka af nära 12,000

kwadratmil. Landet är genomfårit af flera bergsöfvar, hwilkas hufvudstam Andesbergen äro. Vid östra kusten finnas stora torra sandbedar och i det inre många moras. Luften är fuktig och skarp, kusterne merendels insvepte i töcken, der förfärliga orkaner rasa. Hela landet saknar skog, utom wid gränsen åt Chili, men är uppfyllt af otaliga djur, såsom wilde och tama hästar, Guanacos, Tapir, Jaguar, samt många andra för oss okända djurslag. Inbyggarne äro alla wilde Indianer af 2:ne hufvudstammar: **Moluches** (Molutsches), frigare, och **Puelches** eller **Patagonier**, af reslig wärt och stark mustlös kroppsbbyggnad, som lefwa af jagt och till en del af åkerbruk. — Till Patagonien hör äfwen: **Eldslandet**, skildt från Patagonien genom Magellanska sundet, utgöres af 11 stora och mer än 20 små öar, hwilka äro föga fruktbara. Den norra sidan wid sundet är öde och rylig, betäckt med snö, äfwen i dalarne. Östra sidan är mildare, har gräs, träd och några fruktbara dalar, liksom midt under sommaren ganska stark köld om nätterne. Här bo **Peschheräherne** (hwilket ord betyder wänner, och af desse öboar ständigt upprepas), och här nära intill ligger det så kallade **Staatenlandet**, (från Eldslandet åtskildt genom Le Maires sund), en ö der Engelsmännen hafwa en nederlagsplats för hvalsfångst. På ön **l'Hermitte** är den sydligaste spetsen af Amerika, **Cap Horn**. — I trakten omkring Cap Horn äro de af Krusenstern upptäckte **Orlows-öarne** belägne, hwilka af inbyggarne, som hafwa mycken likhet med Eldslandsboerne, kallas **Mani Tonalin**. — **Falklands-öarne** eller **Malouinerne**, midt emot Magellanska sundets östra öppning, bestå af 2:ne stora öar, med flera smärre, hwilka ligga deromkring. De hafwa gräs och kryddor, men inga träd, fyrfotade djur eller menniskor; deremot en oräknelig mängd gäfs, ankor m. fl. sjöfåglar, och rikt fiske på kusterne. Argentinska Republiken har år 1829 tagit dessa öar i besittning.

X. Fria Indianernes Land.

Fria Indianer bebo stora sträckor uti det inre af Landet. Man räknar deras antal till 100,000, största delen Nomader. De sysselsätta sig med jagt och fiske, och regeras af **Kaziker**, hwilkas makt är ganska inskränkt. En del af dessa Indianer hafwa låtit döpa sig; de flesta äro Fetisch-tillbedjare; några äro menniskoätare. De betydligaste af dessa Indianstammar äro: **Karaiberne**, wid Drinokofloden; **Otomakerna**, bekanta för deras jordspisning; **Aroakerne**, Guarounoerne och **Amaguaerne** i Guyana; **Abiponerna** längs åt Parana i förenade Staterne, af hwilka en del antagit Christendomen; **Araukanerne** i Chili; **Topinamberne** i Brasilien, ett talrikt folk, som skall wara beladt i 70 stammar, det wildeste och mest frigifsta af alla Indianer.

Australien eller Polynesien

är den sist upptäckta och minst kända af alla Werldsdelarne. Man känner hittills nästan endast kusterne och om många öar endast deras

läge. Inbyggarna i denna werldsdel räknas till nära 3 millioner, och bestå af 2 hufvudklasser: **Malayer**, af hvilka en del till färg, kroppsbyggnad och seder närma sig till Europeer, och **Papuas**, en negerlik folkslag, med svart färg och krusigt hår, men till sin benbyggnad hafwa de med Negrer ingen närmare likhet. Dessa båda hufvudstammar hafwa blifwit med hwarandra blandade, så att en mängd variationer derigenom uppkommit. Dessa folkslag stå på olika grader af kultur, från det råaste naturtillstånd (Papuas), till en icke obetydlig grad af bildning (Malayerne). Att tatuera sig, eller att i huden låta inbränna åtskilliga figurer, är nästan en allmän sed på Söderhafsoarne.

Vi hafwa öfwer denna werldsdel föga att tillägga till det i Fysiska delen af denna Geografi redan anförda.

I. Nya Holland eller Nijmaroa, innehåller omkring 70,000 qwadratmil, hwaribland likväl inre delen är nästan alldeles öfänd. Ur-inbyggarna, af den negerlika folkslammen, äro bland de mest råa och wilde Nationer, och stå i natur-anlag wida efter inbyggarna på Söderhafsoarne. De äga inga fasta boningsplatser, gå nakne, och lefwa mest utaf fisk, men en del förtära äfwen menniskokött. (Landets olika delar och produkter äro redan upptagne i den Fysiska Geografien). — **3 Nya Syd-Wales** och i Diemens land hafwa Engelsmännen anlagt kolonier för brottslingar. Af de der anlagde städer märkes: **Sidneytown**, med 14,000 invånare, skolor, och den förträffliga hamnen **Port Jackson**.

II. Nya Guinea, näst Borneo och Madagascar den största ö på jorden, med ön **Papua** eller **Papuslandet** i nordwest, och öflocken **Louisiada** i sydost, samt flera smärre öar deromkring. Inbyggarna härstädes äro dels **Papuer**, som bebo kusterna, dels **Saragoras**, som bo inne i landet och dels **Badschus**, kringvandrande fiskare, alla ganska frigifte, hvilka icke gerna tillåta främlingar att landstiga på sina kuster, hwarföre man också om dessa öar icke har särdeles kännedom. De förnämsta närliggande öar äro: **Amiralitets-öarne**, **Nya Britannien** och **Nya Irland**, hvilka äro bewurde med kokos-träd, palmträd, pifang, brödträd. Inbyggarna äro mistrogne och förrädige (Papuer), af gulaktig färg med långt svart hår. **Salomons-öarne**, äfwen **Nya Georgien** kallade, efter största ön med detta namn, äro klippiga, men hafwa sköna dalar och många wäl odlade trakter; produkterna äro de samme som på de föregående; inbyggarna äro dels swarte, dels kopparfärgade, af stark byggnad samt styras under en despotisk Regent, och äro icke utan konflikt och handel.

III. Nya Zeelands-öarne, twänne stora öar, åtskilda genom Cooks sund, med höga snö- och fogbetäckta berg, af hvilka **McEgmont** är öfwer 14,000 fot högt. Inbyggarnes antal stiger till 150,000; de äro af gulbrun färg med swarta hår, frigifte, samt lefwa mest af fisk och hundkött, men förtära äfwen sina slagne fiender. Märkwärdigast är, att dessa wilde Nationer bland sig äfwen äga Adels, liksom deras stamförwandter Malayerne.

IV. De strödde Öarne äro snart sagdt otaliga. Många hafwa icke ens erhållit namn.

A) De norr om Equatorn belägne föga kände Pelw: (Pelju) öarne, Carolinerne och Pescadorene, äro högländta, skogbewurna, angenäma och fruktbara. Inbyggarne, som äro Malayer, stå under egna Konungar och beskriswas af nyaste sjöfarande som wilde sjöröfware. — **Marianerne eller Ladronerne** (Tjusöarne), äro vulkaniska, med en beständig sommar, hafwa öfwerflöd på hornbostap och flera tropiska växter; deras äldste inbyggare äro nästan utrotade. De nuwarande härstamma från Mexico och Filippinerne, tala spanska och äro kristne. Dessa öar tillhöra Spanien. — **Mulgraves-öarne**, talrika, men små och lågländta, bebos af kopparsfärgade starka och wäl bildade inbyggare, som gå nästan nakna. — **Sandwichs- (Sandwitsch) öarne**, äro en Archipelag af 13 öar, hwilka, utom höga klippor och korallbankar, innehålla ett förträffligt fruktbart land, som är wäl odladt, liksom inbyggarne redan före umgänget med Europeerne woro de mest bildade af stilla hafwets öboer, och hade upphunnit en hög grad af konstfärdighet. De bilda nu en handlande Stat, och besöka med egna skepp China och Amerika. Inbyggarnes antal stiger till omkring 110,000. Konungen har en liten flotta och soldater exercerade på Europeiskt wis. Här förfärdigas många tyger af pappers-mulbärsträdets bast med smalfulla teckningar, förträffliga mattor, som i waraktighet, finhet och elegans öfwerträffa alla andra. I senare åren hafwa öboerne äfwen börjat antaga kristendomen. Största ön är **Owahi**, med 39,000 inbyggare, hwilken har flera höga bergspetsar, hwaraf den högsta är öfwer 14,000 fot. På **Woahu** har Konungen sitt residens.

B) De söder om Equatorn belägne: Drottning Charlottas öar, bergiga, rika på kokosträd, brödsfrukt och sago, samt wäl befolkade. Öboerne äro starkt byggda, hafwa krusigt hår, och äro gansta frigista. — Emellan dessa och Nya Kaledonien ligga **Nya Hebriderne**, hwilka äro fruktbare, skogbewärte och wäl odlade. Inbyggarne lefwa till större delen af vegetabilier, men förtära äfwen menniskofött. — **Nya Kaledonien** är omgifwen af korallklippor, och består af ofruktbara fullar samt sumpiga slätter. Inbyggarne hafwa ett från de öfrige öboerne skildt språk, och använda mera omsorg på sin klädsel. — **Fidijöarne** är en samling af flera ögrupper, belägne öster om Nya Hebriderna, bebodde af negerlike inbyggarne, som hafwa plantager, och utmärka sig genom sina konstrikt bearbetade fartyg, wapen och kläder. De äro wilde frigare och en sträck för de nästgränsande öboerne. — **Wankaps-öarne**, eller också, efter den största ön, **Tonga-öarne** kallade, inneslutne af korallbankar, sakna friskt watten, men äro fruktbara och wäl odlade. Inbyggarne äro ljusbrune, med en öppen och blid karaktär samt högre kultur än de flesta nästgränsande öboer. Litwål äro menniskooffer här wanliga, och tillfångatagne fiender uppätas. De hafwa prestier, dyrka flera gudar och tro på själens odödlighet. — **Seg-lare- eller Skeppare-öarne** äro vulkaniska, omgifne af korallklippor, och behaglige. Inbyggarne äro af en stor och stön värt, men deras

blid utvisar wrede, wildhet och mordbegär; oemotståndlig är för dem lusten att själa. — **Sällskaps-öarne** äro de mest bekante Söderhafs-öar, de hafwa ett högt läge, angenämt klimat, och äro omgifne af korallklippor. Brödsfruktträdet är här i hög grad bördigt. Inbyggarne är ett godsinnadt, gälsfritt och wälbildadt folk, nästan hwita till färgen. De förfärdiga allahanda tyg af pappers-mullbärsträdet, älska musik och dans, och hafwa i senare åren blifwit omvända till kristendomen; många hafwa lärt att läsa och skrifa. — **De Låga Öarne** bestå af korallklippor, öfverswämmas till större delen under flodtiden, och inbyggarne lefwa till det mesta af fiske. — **Marquesas- (Markesas) öarne** äro mera wattufattige, men för öfrigt lika de förut beskrifne, äfwen i anseende till sina inbyggare, fastän desse äga mindre bildning än inbyggarne på Sällskapsöarne. — **Påstöns** inbyggare utmärka sig genom sin låga wäxt och stora öron. De föra ett uselt lif, bo till en del i jordfulor och dricka sjelfwa hafswattnet.

C) De i Indiska Oceanen belägne öarne **Amsterdam, Kerguelens Land** m. fl. äro obebodde. Ruserna äro betäckte af stålhundar, hvalfsfiskar och sjöfågel.

V. **Södra Polaröarne.** Södra Georgien, en samling af klippor, som midt i sommarn nästan till hafsyttan äro begrafna i snö och is; man har der blott funnit twänne fullkomliga wärtarter. Ännu sydligare har man nyligen upptäckt flera landskräcker t. ex. **Nya Sydshetland**, en grupp af 12 öar och otaliga klippor, der wid vegetationens yttersta gräns, blott några säsar återstå på de fläckar, som blottas från det jefelsgamla isswallet; fastän stenkolslager och fossila ben af fullkomligare djur, lika nya Sibiens, vittna om en lyckligare werldsålder. Ännu ödsligare är **Sandwichslandet**, som består af 5 större och flera smärre öar, der endast några klippor, utan all vegetation, uppfjuta ur den ewiga is- och snöstorpan, endast hwalar och sjöfoglar bebo dessa rysliga trakter, sländigt insvepta i tjock töcken. Det upplyses likwäl i nattens mörker af det flammande **Sydskenet**, som under tusenfaldiga rörliga stjernader, bryter sig i alla regnbågans stäfnaste färgor och återspeglas af den ewiga is, hwilken betäcker, mera än nordpolens, en omätlig sträcka kring Södra Polen.

Register.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
A.		Alabama	275.	Amasia	230.
Aalfst	143.	Alaska	74, 271.	Amazonfloden	282.
Aar, Flod	59, 172.	Alauniska höjden	58,	Ambar	282.
Aarau	175.		208.	Ambelakia	225.
Aargau	175.	Alava	195.	Amberg	150.
Abbeville	178.	Alba	200.	Amberst	184.
Aber	73.	Albanien	225.	Amboina	64, 249.
Abel Tasman's ö	83.	Albano	203.	Amerika	74, 269.
Abi Amu	67.	Albany	274.	Amersfort	143.
Abomeh	265.	Alby	188.	Amhara	262.
Abruzzo	205.	Alcala	192.	Amiens	178.
Abfcheron	228.	Alcantara	193.	Amiralitets-örarne	268.
Abufir	257.	Alcon	195.	Amorgo	220.
Abufcher	237.	Alberny	140.	Amrefir	240.
Abysfinien	261.	Al-Defchira	231.	Amrum	130.
Acapulco	278.	Alencon	178.	Amsterdam	142.
Achalzif	227.	Alentejo	198.	Amsterdam, S	85.
Achen	164.	Aleppo	232.	Amur	66.
Adams Pit	66, 245.	Aleutifke öarne	229.	Anadir, Flod	208.
Adana	230.	Alefandria	260.	Anadoli	68, 230.
Adel	262.	Alexandria	256.	Anambas Öar	64.
Adige	198.	Algarve	198.	Ancona	203.
Adrianopel	223.	Algeziras	194.	Andalusien	193.
Adriatiska hafvet	55.	Algier	258.	Andamanfka-örarne	64.
Aegadifke öarne	206.	Alhama	194.		247.
Aero	130.	Alicante	195.	Andiffa-bergen	79.
Aeröfkiöbing	130.	Alingsås	118.	Andrarum	120.
Afghanistan	237.	Alfmaar	142.	S:t Andrews	139.
Afrika	69, 255.	Allahabad	242.	Andros	220.
Agades	263.	Allegany-åfen	76.	Andujar	194.
Agen	189.	Alla Belgons Ö	84.	Anegaba	281.
Aggerhus	125.	Allier	183.	Anglefea	56, 138.
Agnam	263.	Almeida	197.	Angola	266.
Agnano	205.	Almeria	194.	Angora	230.
Agra	242.	Alperna	57, 172.	Angornu	262.
Agram	170.	Alpujarras	190.	Angouleme	182.
Ahmedabad	245.	Alfen	130.	Angoumois	182.
Ain	185.	Alftahoug	127.	Angoy	266.
Ajan	262.	Altai-bergen	85.	Angra	198.
Ajaccio	189.	Altan, Flod	208.	Angres	182.
Ajos	265.	Altenburg	156.	Anguilla	281.
Aisne	178.	Altona	131.	Anhalt Dessau	156.
Aiva	255.	Altorf	174.	— Bernburg	156.
Air	187.	Alttranftadt	162.	— Köthen	156.
Affa	232.	Aluta, Flod	59, 221.	Anholt	130.
Affierman	214.	Alwafta	117.	Anian	62.
		Amadia	231.	Anjou	182.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Anjuan	268.	Akrona	161.	Augustowo	217.
Anklam	161.	Akres	187.	Aunis	182.
Annaberg	151.	Armenien	68, 231.	Aurich	152.
Annabon	265.	Armeniska bergen	66.	Aurillac	184.
Annapolis	275.	Arnheim	143.	Aurungabad	244.
Annonay	187.	Arnheims land	83.	Austerlitz	168.
Ansbad	150.	Arno, Flod	198.	Australien	82, 290.
Antakia	232.	Arnsberg	163.	Autun	185.
Antalo	262.	Arona	200.	Auvergne	184.
Antequera	194.	Arras	177.	Auxerre	185.
Antibes	187.	Arzakän	247.	Auxonne	185.
Anticosti	271.	Arzeo	202.	Ava	247.
Antilibanon	232.	Arriege	188.	Avane	265.
Antillerne, stora	280.	Arrow-dar	83.	Avenyon	189.
— små	281.	Arta	225.	Avellino	205.
Antilliska sjön	74.	Artois	177.	Avés	282.
Antiparos	220.	Arwika	115.	Avésnes	177.
San Antonio	265.	Ascension	268.	Avila	192.
Antwerpen	146.	Aschaffenburg	150.	Avignon	186.
Anzico	266.	Ascham	246.	Avestad	118.
Apalakiska-bergen	76.	Aschersleben	163.	Arewalla	118.
Apenrade	130.	Aschmir	244.	Arum	262.
Apenninerne	57, 198.	Ascoli	204.	Aylesbury	136.
Apuglia	205.	Aserbedjan	236.	Azoriske öarne	198.
Appenzell	174.	Asfalt-sjön	63.	Azow	214.
Aqui	200.	Ashante	264.	Azowska sjön	55.
Aquila	205.	Ashton	138.		
Aquilunda	70.	Assen	62, 226.		
Arabien	67, 233.	Asterfund	115.	B.	
Arabiska hafvet	62.	Aspern	166.		
Arabistan	233.	Aspropotamo	218.	Baalbek	233.
Aragonien	194.	Asumpcion	288.	Bab-el-Mandeb	62.
Aral	63.	Asen	143.	Bac Kinh	248.
Aranjuez	192.	Asuan	257.	Babajoz	193.
Ararat	65.	Asyrien	68.	Baden	153.
Aras	67.	Asti	200.	Bærum	126.
Arbil	231.	Astrabad	237.	Bazza	194.
Arboga	115.	Astrakan	215.	Bassins=sund	74.
Arboga-Kanal	107.	Asturien	193.	Bassins-wiken	74.
Archangel	210.	Asturiska bergen	57.	Bagdad	232.
Archipelagen	55.	Atakama	286.	Bagnères	189.
Areole	171.	Arhapessow=sjön	75, 271.	Bahama öar	75, 280.
Arcos de la Fron-		Athen	219.	Bahar	242.
tera	194.	Athos	225.	Bahia	289.
Ardennerna	176.	Atlantiska Oceanen	53.	Bahra öarne	235.
Ardeche	187.	Atlas	71.	Bahr-el-Abiab	261.
Arendal	126.	Aube	180.	Babri	256.
Arequipa	285.	Auch	189.	Balkal-sjön	63.
Argentinska republi-		Aud	242.	Baireuth	150.
ken	287.	Aude	188.	Bairut	233.
Arguin	260.	Auerstädt	162.	Baktischirai	214.
Argos	219.	Augsburg	149.	Baku	228.
Argyro-Rajro	225.	Augusta	274.	Balaghaut	243.
Arkansas	276.	Augustenborg	130, 265.	Balasore	243.
Artio	261.	S:t Augustina	277.	Balaton	59, 168.

Sidan.		Sidan.		Sidan.	
Baleariſke öarne	195.	Beira	197.	Billingen	118.
Balfrusſch	237.	Beit-el-Fakiſh	235.	Billiton	64, 248.
Balbary	243.	Bela	238.	Bingen	155.
Bali	249.	Belfast	140.	Binghöl	65.
Balk	239.	Belgien	144.	Biobio	286.
Balkan	57, 220.	Belgrad	224.	Birkenfeld	157.
Balkaſch	63, 252.	Belurtagh	65.	Birmingham	136.
Baltimore	275.	Belle Isle	182, 271.	Birma	247.
Bambarra	263.	Bellenz	175.	Birmaniska riket	246.
Bamberg	150.	Belluſchiſtan	238.	Birnie	262.
Bambuk	263.	Belluno	171.	Biſſao	264.
Banadet	169.	Benares	242.	Biſſagos-öarne	263.
Banda-öarne	244.	Bender	213.	Biſcaya	196.
Bangalore	245.	Bender Abaſſi	237.	Biſerta	258.
Banka	64, 248.	Benevento	204.	Björkö	113.
Bankof	247.	Bengalen	242.	Björneborg	212.
Bar	213.	Bengaliſka wiken	62.	Björn-öarne	229.
Bar le duc	181.	Benguela	266.	Blackburne	138.
Barbados	281.	Benin	265.	Blankenburg	156.
Barbuda	281.	Benin, Flod	72.	Bleking	120.
Barcelona	195.	Benkulen	248.	Bliaſs-öar	84.
Barcelonetta	195.	Ben Nevis	132.	Blois	183.
Bari	205.	Berar	245.	Boal	263.
Barſa	73, 259.	Berbera	262.	Bodensjön	59, 172.
Barletta	205.	Berberiet	257.	Bodö	127.
Barmen	164.	Berbice	289.	Bog	59.
Barnaul	229.	Bereſow	228.	Bogota	283.
Baroda	245.	Bergeſdorf	157.	Bohus Län	118.
Barotſch	244.	Bergamo	171.	Boiſenburg	155.
Barab	263.	Bergen	128, 168.	Bolivia	285.
St Barthelemy	281.	Bergen op Zoom	144.	Bolmen, Gjö	117.
Bas Rhin	184.	Bergawara	117.	Bolmeö	117.
Basel	174.	Berckſhire	135.	Bologna	203.
Basman	238.	Berlin	160.	Bolton	138.
Basſano	171.	Bermudas-öarne	272.	Bolvig	126.
Basſes Pyrenées	189.	Bern	174.	Bombay	244.
— Alpes	187.	Bernburg	156.	Bonaire	282.
Basſesſund	83.	St Bernhard	172.	Bonarpshed	120.
Basſeterre	281.	Berry	183.	Bonaviſta	265.
Basra	232.	Berthelsdorf	151.	Bo-Nin	255.
Baſtia	189.	Berwick	137.	Bondu	263.
Batavia	249.	Bosançon	183.	St Bonifacio	201.
Bath	136.	Befarabien	213.	Bonn	164.
Batueſas dal	193.	Bethlehem	233.	Bordeaux	188.
Bauzen	151.	Beziers	188.	Borg	130.
Bayern	149.	Bhadrinath	243.	Borgo	212.
Bayonne	189.	Biala	218.	Borgholm	117.
Bayeur	178.	Bialolenka	217.	Boriſow	213.
Bearne	189.	Bialyſtock	213.	Borneo	64, 240.
Beaune	185.	Biberach	153.	Bornholm	56, 129.
Beaucaire	187.	Biberich	156.	Bornu	262.
Beauvais	174.	Bilefeld	163.	Boromaiſſe öarne	209.
Beeber	245.	Bielerſjön	172.	Borås	118.
Behrings Sund	74.	Bilbao	146.	Boſſaven, S	84.
Bejapoor	244.	Bilebulgerid	259.	Boſna	224.

Siban.

Siban.

Siban.

Bošna Gerai	224.	Brügge	145.	Calmar	117.
Bošnien	223.	Brundisi	206.	Caltanissetta	206.
Boston	137, 274.	Brünn	168.	Calvados	178.
Bottnicka wiken	55.	Brunnen	174.	Cambray	177.
Bouches du Rhone	187.	Brussa	230.	Cambridge	137.
Bouillon	144.	Brüssel	145.	Camerino	204.
Boulogne	177.	Brzesc	217.	Campo Formio	171.
Bourbon Vendée	182.	Bräwiken	116.	Candia	55, 226.
Bourbonnais	183.	Buali	266.	Canea	226.
Bourg-Mahé	268.	Buchara	239.	Canná	205.
Bourg	185.	Bucharest	224.	Cannes	187.
Bourges	183.	Buchariet, Villa	252.	Cantabriske bergen	190.
Borholm	116.	— Stora	239.	Cantal	184.
Bozen	167.	Bückeburg	157.	Canterbury	135.
Bozka	65.	Buckingham	136.	Canton	251.
Bradford	136, 137.	Budweis	168.	Cap Aiguilles	70.
Braga	197.	Buenos Ayres	287.	Cap St Antonio	79.
Braganza	197.	Bug, Gled	216.	— del Arni	57.
Bragas	125.	Bukowina	168.	— Augustin	79.
Brahehus	118.	Bulaka	257.	— Baba	63.
Brahestad	212.	Bulgarien	223.	— Basfaro	56.
Braila	224.	Bunpur	238.	— Blanco	70, 79.
Brandenburg	160.	Bunzlau	161.	— Bojador	70.
Brasilianiska Åsen	79.	Burremputer	66, 240.	— Bon	70.
Brasilianiska hafwet	79.	Burgos	192.	— Bretton	271.
Brasilien	288.	Burgund	185.	— Catoche	75.
Braunau	166.	Burhampur	241.	— Coast	265.
Braunsberg	159.	Burb-Jalof	263.	— Cobe	75.
Braunschweig	156.	Buro	64.	— Corrientes	70, 79.
Brava	262.	Bursali	263.	— Creur	51.
Bravo, Gled	77.	Bischings	83.	— Delivrance	83.
Brazza	170.	Butan	254.	— San Diego	79.
Breda	144.	Burtehude	152.	— Deseado	79.
Breisach	153.	Byrons	84.	— Farevell	75.
Bremen	158.	Båstad	120.	— Finisterre	56.
Brescia	171.	Bäckastog	120.	— Formoso	70.
Breslau	161.	Böda	117.	— Francisco	79.
Brest	181.	Böhmen	167.	— Frio	79.
Bretagne	181.	Böhmerwald	146.	— Gibraltar	56.
Briançon	186.	Böhmiska Bergen	58.	— Gracias-a-Dios	75.
Briánst	210.			— Guardafui	70.
Brieg	161.			— de la Hague	57.
Brienne	180.			— Haitien	281.
Brighton	135.	Cabo Corso	265.	— Horn	79.
Brighelmstone	135.	— di Sopra	201.	— la Hogue	178.
Bridgetown	281.	— di Sotto	201.	— Hubjong Tana	63.
Brieux	181.	Cabiz	193.	— Kamschatkoi	63.
Bristol	136.	Caen	178.	— Kantin	70.
Bristol-wiken	74.	Tagliari	201.	— Komorin	63.
Bribes	184.	Cahors	189.	— Lizard	57.
Brixen	167.	Calais	177.	— Lookout	75.
Broby	168.	Calatayub	194.	— Lopatka	63.
Broek	143.	Calatrava	192.	— Lopez Goncalvo	70.
Bromberg	162.	Calix-Elf	122.	— Lorenzo	79.
Bruchsal	153.	Callao	285.	— St Lucas	75.

	Siban.		dan.		Siban.
Cap Mandagan	70.	Cartagena	194.	Chiavari	201.
— S:ta Maria	79.	Casale	200.	Chichester	135.
— Matapan	59.	Casfano	171.	Chieti	205.
— Negro	70.	Casferta	205.	Chihuahua	178.
— del Norte	79.	Castres	188.	Chili	286.
— d'Orange	79.	Castro	231.	Chiloe	286.
— Ortegat	57.	St. Catalina	79.	Chimbarazo	80, 282.
— Palmas	70.	Catania	206.	China	67, 250.
— Raz	75.	Catanzaro	206.	Chinchilla	194.
— Raz-al-Ghad	63.	Cattaro	170.	Chiquitos-âfen	288.
— Rasat	70.	Cat Island	280.	Chonos Archipela-	
— Rocca Sintra	57.	Caxamarca	284.	— gen	286.
— Romania	63.	Caro	226.	Chotym	213.
— St. Roque	79.	Cayenne	289.	Chovaresm.	238.
— Sandy	82.	Celebes	64, 249.	Chrebel Jablonnoi	65.
— Serrat	70.	Celle	152.	Christiania	125.
— Severe	63.	Ceram	64.	Christiania fjorden	123.
— Spartivento	57.	Cerigo	207.	Christianopel	120.
— Stadt	57.	Cervera	195.	Christiansborg	265.
— Trafalgar	194.	Cesena	203.	Christiansfeldt	130.
— Tres Puntas	70.	Cette	188.	Christiansand	126.
— Tschelatfkoinos	63.	Ceuta	259.	Christianstad	120.
— de la Bela	79.	Cevennerne	57, 176.	Christiansund	127.
— Verb	70.	Ceylon	245.	Christiansö	129.
— St. Vincent	57.	Chalons sur Mar:		Christinehamn	115.
— Virgines	79.	— ne	180.	Christinestad	212.
— das Voltas	70.	— Saone	185.	Christoph	281.
— Wilfon	82.	Chambéry	200.	Chuquifaka	285.
— York	82.	Champagne	180.	Chur	175.
Capo d'Istria	167.	Champlain	75, 273.	Cimbritshamn	120.
Capraja	201.	Chandernagore	246.	Cinaloa	278.
Capri	205.	Charente	182.	Cincinnati	275.
Capua	205.	Charente Inferi-		Circars	243.
Capverdiske öarne	265.	— eure	183.	Ciudad Real	192.
Carcassonne	188.	Charlow	211.	Ciudad Rodrigo	193.
Carenage	281.	Charlemont	180.	Ciudadella	195.
Carlsberg	112.	Charleroi	145.	Civita Vecchia	203.
Carleby Gamla	212.	Charlestown	275.	Clermont	184.
— Nya	212.	Charlottenburg	160.	Clifton	136.
Carlisle	138.	Charlottenlund	129.	Clonmel	140.
Carlów	140.	Charlottas D	75.	Clyde	139.
Carlowitz	170.	Charlottas Dar	292.	St. Cloud	179.
Carlsborg	118.	Chartres	183.	Cobbe	260.
Carlskhamn	120.	Chatam	135.	Cochabamba	285, 286.
Carlskrona	120.	Chateauroux	183.	Cochin-China	248.
Carlsruhe	153.	Châtellerault	182.	Cognac	182.
Carlstad	115.	Chaumont	180.	Coimbatore	243.
Carlsten	119.	Chelsea	135.	Coimbra	197.
Carlsthalerbåd	156.	Cheltenham	136.	Colchester	135.
Carmagnola	200.	Chemnitz	151.	Colmar	185.
Carolinerne	292.	Cherburg	178.	Colombia	282.
Carpentras	186.	Cherso	167.	Colombo	246.
Carrara	201.	Cherson	214.	St. Colonia del	
Carracas	283.	Chesapeakebay	74.	— Sacramento	288.
Carron	139.	Chester	137.	Colorado	77.
Cartago	279.	Chewiotskill	132.	Columbia	275.

Sidan.	Sidan.	Sidan.
Comanagila 279.	Daghestan 227.	Deventer 143.
Comino 206.	Dagö 56, 212.	Devonshire 135.
Como 171.	Dahome 265.	Dholagir 66.
Compiègne 179.	Dagoo 82.	Diarbekr 231.
Conception 286.	Dakka 242.	Dibbie, Sjö 70.
Concord 274.	Dalarne 111.	Diego Garcías 268.
Conté 177.	Dalarön 113.	Diemens land 83.
Connaught 140.	Dalerne 126.	Diepholz 151.
Connecticut 274.	Dal-Elfen 107.	Dieppe 178.
Connecticut, Flod 273.	Dalsland 118.	Digne 187.
Constantinopel 223.	Dalmatien 170.	Digoo 262.
Cook's sund 83.	Dalmatiska bergen 57.	Dihalaman 238.
Coquimbo 286.	Daman 246.	Dikemark 126.
Cordillererna 79.	Damascus 233.	Dijon 185.
Cordova 193, 287.	Damiette 257.	Dinan 181.
Cork 140.	Dampiers Kanal 83.	Dinant 146.
Cornwall 135.	Dampiers öar 83.	Ditmarcken 131.
Cornwall Bergen 132.	Danmark 127.	Diu 246.
Correze 184.	Danmora 114.	Dniiper, Flod 59, 208.
Corrientes 287.	Danville 83.	Dniefter 208.
Cortryk 145.	Danzig 160.	Doberan 155.
Coruna 193.	Dardanellerne 223.	Dole 185.
Corvo 198.	Darfur 260.	St. Domingo 280.
Cosenza 206.	Darien 79.	Dominique 281.
Costa Rica 279.	Darmstadt 154.	Don, Flod 59, 208.
Costellon de la Pla- na 195.	Dauphiné 186.	Donau 59, 147.
Cote d'Or 185.	Davalagiri 66.	Donauwörth 149.
Cotrone 206.	Davis Sund 74.	Dongola 261.
Coventry 137.	Deal 135.	Doornik 145.
Cremona 171.	Debreczyn 169.	Dorchester 136.
Créuse 184.	Defan 68, 240.	Dordogne 188.
St. Croix 281.	Delavare 275.	Dorpat 212.
St. Cruz 260.	Deleware, Flod 273.	Dorsetshire 135.
St. Cruz de la Sierra 286.	Delft 143.	Dortmund 163.
Guenza 192, 284.	Delfzyl 143.	Dortrecht 143.
Guliacan 278.	Delhi 242.	Döspuda 217.
Gulmbach 150.	Delsenhorst 157.	Douay 177.
Gumana 283.	Delos 220.	Doubs 185.
Cumberland 137.	Delta 256.	Dover 135, 275.
Cumbre de Mulha- cen 190.	Dembea 70.	Dowletabad 245.
Cuneo 290.	Demerary 289.	Dowresfjäll 123.
Curaçao 282.	Demmin 161.	Draguignan 187.
Curzola 170.	Demotica 223.	Drammen 125.
Curhaven 158.	Dender 144.	Drau, Flod 59, 168.
Cuzco 285.	Dendera 257.	Drehieh 235.
Cypern 230.	Dendermonde 145.	Drenthe 143.
Czenstochowa 217.	Dennewis 160.	Dresden 151.
Czernowiz 168.	St. Denis 180, 268.	Drina 224.
D.	Deptford 135.	Drögheda 140.
Dabul 244.	Derbent 227.	Drôme 186.
Dadel-landet 254.	Derby 137.	Drottningholm 113.
	Desima 255.	Dschagatai 238.
	Desirade 281.	Dschaggrenath 243.
	Desfau 156.	Dschehol 243.
	Detmold 157.	Dschidba 234.
	Detroit 276.	Dschumnah 66.

Dublin	140.	Eisleben	162.	Esthland	212.
Dubno	213.	Ekenäs	212.	Estremadura	193, 197.
Dudley	136.	Ekfjö	117.	Etienne	186.
Duero, Flod	190.	Elba	202.	Etiopien	266.
Duisburg	164.	Elben, Flod	59, 128.	Etiopiska hafwet	70.
Dulcigno	225.	Elberfeld	164.	Etiopiske öarne	70.
Dumfries	139.	Elbing	160.	Etschmiasin	228.
Dumfermline	139.	Elche	195.	Eupen	164.
Dundee	139.	Elbslandet	290.	Eure	178.
Durango	278.	Elbsön	71.	— Eoire	183.
Durazzo	225.	Elephanta	244.	Euripus	60.
Durham	137.	Elephantine	257.	Europa	54, 106.
Durlach	153.	Eleuthera	75.	St. Eustache	281.
Düna, Flod	60, 208.	Elfbalen	116.	Eutin	157.
Dünaburg	213.	Elfenbensküsten	264.	Euwi	84.
Dünamünde	213.	Elfkärleby	114.	Evara	198.
Dünkirchen	177.	Elfsnabben	113.	Evreux	178.
Düsseldorf	164.	Elmina	265.	Ereter	136.
Dwina, Flod	59, 208.	Elfas	184.		
Dnsta	115.	Elvas	198.		
Döda hafwet	63.	Ellora	245.		
Döderhultswik	117.	Ellwangen	153.	Fachingen	156.
		Emden	152.	Faenza	203.
		Emillon	188.	Fahlun	116.
		Enaraträff	59.	Falaife	178.
		Endrachtsland	83.	Falkenberg	119.
		Engelberg	174.	Falkirk	139.
		Engelholm	120.	Falklands öar	290.
		England	134.	Falköping	118.
		Enkhuizen	142.	Falmouth	136.
		Enköping	113.	Falster	56, 129.
		Enos	223.	Falsterbo	119.
		Ens	166.	Famagusta	231.
		Ens, Flod	59.	Fano	203.
		Entre Douro e	197.	Fano	130.
		Minho	197.	Farellon	84.
		Eperies	169.	Faro	198.
		Epernay	180.	Farsifan	236.
		Epidauros	209.	Farsund	126.
		Epinal	181.	Fayal	198.
		Erfurt	163.	Feliba (Felibia)	225.
		Eriessjön	75, 272.	Feltre	171.
		Erivan	228.	Femern	130.
		Erlangen	150.	Fehrbellin	160.
		Erlau	169.	Fermo	204.
		Erholmarnes	129.	Fernando	195.
		Erzerum	231.	— del Po	265.
		Erzgebirge	146.	Ferrara	203.
		Escorial	192.	Ferro	260.
		Esslingen	166.	Ferrol	193.
		Estilstuna	114.	Feuchtwang	150.
		Estimäländerna	269.	Fej	259.
		Esseg	170.	Fezzan	73, 260.
		Essequebo	289.	Fichtelgebirge	146.
		Essex	134.	Fidii-örne	84, 292.
		Eßlingen	153.	Figuera	195.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Filippiniske öarne	250.	Fredrikstowen	272.	Gallopagos öar	284.
Finis Terre	181.	Fredriksberg	124.	Gambia, Flod	72, 263.
Finland	211.	Fredriksborg	129.	Samron	237.
Finmarken	127.	Fredrikshall	125.	Ganges, Flod	66, 240.
Finska wiken	55.	Fredrikshamn	212.	Gangutri	243.
Finspång	116.	Fredriksnagor	246.	Gap	186.
Finsteraarhorn	172.	Fredrikstad	125.	Gardelegen	163.
Fiume	170.	Fredriksten	125.	Garb	187.
Flandern	149, 177.	Fredrikswärn	126.	Garonne	176.
Flecksfjord	126.	Freetown	264.	Garpenberg	116.
Flensburg	130.	Freiberg	151.	Gascogne	188.
Fleurus	146.	Freiburg	153, 174.	Gastuni	220.
Florenz	202.	Freising	149.	Gatshina	211.
Flores	64, 249.	Frejus	187.	Gattan	65.
Florida, Östra	277.	Friaul	167.	Gaza	233.
— Westra	277.	Friedland	159.	Gesse	121.
Flyinge	120.	Friedrichstadt	130.	Gelbern	143.
Fogdön	114.	Friesland	143.	Genevieve	266.
Foggia	205.	Frische Haff	158.	Genf	175.
Foir	188.	Froeland	126.	Genfersjön	59, 172.
Fokhan	251.	Frontignan	188.	Genne	263.
Fokschani	224.	Fudshima	66.	Gent	145.
Foldalen	126.	Fuegoön	265.	Genua	200.
Foligno	203.	Fukaswiken	74.	Genuciffa wiken	55.
Follwiig	125.	Fuljernes land	263.	St. Georg	198.
Fontainebleau	180.	Fulda	154.	George della Mina	265.
Fontenay	182.	Funchal	260.	Georgia	275.
Forchheim	150.	Fundybay	74.	St. Georgs ö	272.
Forli	203.	Fünfkirchen	169.	Georgien	227.
Formentera	195.	Fur	260.	Georgetown	247.
Formosa	64, 252.	Furca	172.	Georgiewsk	216.
Formoso, Flod	72.	Fürth	150.	Gera	154.
Forssmark	113.	Fuschuan	248.	St. Germain en	
Forsswif	118.	Fyen	56, 129.	Laye	179.
Fort François	265.	Färön	121.	Geroldstein	167.
Fort Nassau	280.	Famundsjön	123.	Gers	189.
Fosen	127.	Färroärne	131.	Gerona	195.
Fossano	200.	Föhr	130.	Gestrikland	121.
Fossum	126.	Förenade Nordame-		Ghats Berg	239.
Fourneau	83.	rifanska Staterne	272.	Ghilan	236.
Francisco, Flod	80.	Förfrikningsöarne	269.	Gibraltar	194.
Franch Comte	185.			Gibraltarsund	56.
St. Francesco	278.			Giesen	155.
Franken, öfra och				Gijon	193.
nedra	150.	Gabinde	266.	Gilolo	64.
Frankenstein	161.	Gadames	258.	Gimo	114.
Frankfurt am Mayn	158.	Gaëta	205.	Girgenti	206.
— an der Oder	160.	Gagra	66.	Gironde	188.
Frankrike	175.	Gaidroniji	226.	Givet	180.
Franska Bugten	55.	Galam	263.	Giurgewo	224.
Frascati	203.	Galacz	224.	Gizeh	257.
Frat, Flod	66.	Galicien	193.	Gladhammar	117.
Frauenfeld	175.	Galizien	168.	Glan	116.
Fraustadt	162.	Galway	140.	Glarus	174.
Fredensborg	129.	St. Gallen	175.	Glasgow	139.
Fredericia	130.	Gallipoli	206, 223.	Glas	161.

Sidan.

Sidan.

Sidan.

Glauchau	151.	Gröna Uddens öar	265.	Haag	143.
Glocester	136.	Gröna Ön	64.	Haarlem	142.
Glommen, Flod	123.	Grönningen	143.	Habsch	73, 261.
Gluegueh	265.	Grönland	270.	Habsburg	175.
Glückstadt	131.	Guadalarara	192, 278.	Hadeland	125.
Glänfande bergen	76.	Guadalcana	89, 193.	Hadersleben	130.
Gmünd	153.	Guadalquivir	190.	Hadramaut	235.
Gnesen	162.	Guadeloupe	281.	Hadschar	235.
Goa	246.	Guadiana, Flod	190.	Haga	113.
Gobavery, Flod	66.	Guahan	84.	Hagenau	184.
Godt Hopps-Udden	70.	Gualior	241.	Haimburg	166.
Goeletta	258.	Guamanga	285.	Hainan	64, 251.
Goes	143.	Guanahani	280.	Haiti	280.
Goldberg	162.	Guanaruato	278.	Hakkedal	126.
Golkonda	245.	Guanca Belica	285.	Halberstadt	162.
Gonave	280.	Guastalla	201.	Haleb	232.
Gondar	262.	Guatemala	279.	Halifar	137, 272.
Goplossjön	216.	Guayaquil	284.	Halmstad	119.
Goree (Gorea)	71, 264.	Guayaquilwiken	79.	Hall	153.
Goslar	152.	Guben	161.	Halland	119.
Gosport	136.	Gubhem	118.	Hallandsås	120.
Gotha	156.	Gueret	184.	Halle	162.
St. Gotthard	57, 172.	Guernsey	56, 140.	Hallingbälen	125.
Gottorp	130.	Guinea	264.	Hamadan	237.
Gottland	56, 120.	Guineiffa wiken	70.	Hamah	233.
Gouda	143.	Guipuzcoa	196.	Hamburg	157, 158.
Gozzo	206, 246.	Gulbrandsbälen	125.	Hameln	151.
Graciosa	198.	Guldkusten	264.	Hamm	163.
Grampianberg	132.	Guldnäs	126.	Hammerfest	127.
Granada	194.	Gulö	127.	Hampshire	135.
Gran Casso	58.	Gumel	263.	Hamptoncourt	135.
Graubünden	175.	Gumbinnen	160.	Hanau	154.
Graubenz	160.	Gundava	238.	Hangtchau	251.
Gravelines	177.	Gundwana	243.	Hannah	248.
Graves	188.	Gurien	227.	Hannover	151.
Gravesand	135.	Gurval	243.	Haparanda	122.
Greenock	139.	Gusethisfar	230.	Harburg	152.
Greenwich	135.	Gustavia	281.	Hardanger	126.
Greifswald	161.	Gustrow	155.	Hardangerfjord	123.
Greis	157.	Gusum	117.	Harderwyk	143.
Grefiska Bergen	57.	Guthwald	121.	Harg	113.
Grekland	218.	Guulebälen	127.	Harlingen	143.
Grenada	281.	Guyana	289.	Hartford	274.
Grenadillerne	281.	La Guyara	283.	Harwich	135.
Grenna	117.	Guyenne	188.	Harz	152.
Grenoble	186.	Guzuratte	244.	Harzbergen	147.
Gripsholm	114.	Görliß	162.	Hasfel	126.
Griethamn	113.	Gölschholm	115.	Hausa	263.
Grochow	217.	Görz	167.	Haustra	279.
Grobno	213.	Götha Kanal	107.	Haut Alpes	186.
Groß Beeren	160.	Götha Elf	60, 107.	Haronne	188.
Grosfenhain	151.	Göthala	118.	Loire	187.
Gros Glogau	162.	Götheborg	119.	Marne	180.
Gros Wardein	169.	Göttingen	152.	Pyrenees	189.
Grünberg	162.				
Gråg	167.				

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Haut Rhin	184.	Hindö	56, 127.	3.	
Saone	185.	Hinzuan	268.	Jackson	276.
Bienne	184.	Hjo	118.	Jaen	194.
Havana	280.	Hirschberg	161.	Jaffa	233.
Havre de Grace	178.	Hisingen	119.	St. Jago	265.
Hebriderna	56, 139.	Hispaniola	280.	St. Jago de Chile	286.
Hebron	233.	Hoangho	62, 66, 250, 252.	— di Compostella	193.
Hechingen	151.	Hoborg	121.	— de Cuba	280.
Hekla	58, 131.	Hochheim	156.	— de la Vega	280.
Hedemarken	125.	Hof	150.	Jais, Flod	59.
Hedemora	116.	Hofwa	118.	Jakobstad	212.
Hedschas	234.	Hofswyl	174.	Jakutsk	229.
Heidelberg	154.	Hohenlinden	149.	Jalofernes land	263.
Heilbronn	153.	Hohensalzburg	166.	Jamaika	280.
St. Helena	268.	Hohenzollern	157.	James ö	264, 270.
Helicon	218.	Holmsirand	126.	Jamesbay	74.
Helgeandes land	84.	Holstein	130.	James Island	75.
Helgoland	140.	Holum	131.	Jana, Flod	66.
Hellefors	114.	Holland	142.	Jandro	253.
Hellespönten	56.	Homburg vor der		Jangtsjekiang	66, 250.
Helmstedt	156.	Höhe	155.	Janina	225.
Helsingborg	119.	Honduras	279.	Jankowis	168.
Helsingfors	212.	Honduraswiken	74.	Japan	67, 245.
Helsingland	121.	Honsleur	178.	Jarlsberg	125.
Helsingör	129.	Hoorn	142.	Jaroslav	210.
Helvoetfluis	143.	Horeb	142.	Jasny	224.
Hems	233.	Horn	107.	Jawa	64, 228.
Hennegau	145.	Hornavan	195.	Jartkretsen	153.
Herat	237.	Hostalrich	263.	Jberiska bergen	190.
Herault	188.	Hoval	83.	Jbria	167.
Herifau	174.	Howes D	151.	St. Jean	281.
Herjeådalen	121.	Hoya	137.	St. Jean d'Acree	233.
Hermanstadt	170.	Huddersfielb	121.	Jebbern	126.
L' Hermite	290.	Huditswall	273.	Jebbo	255.
Hernösand	121.	Hudson, Flod	74.	Jebzan	214.
Herrewadskloster	120.	Hudsons sund	74.	Jeffersson	276.
Herrnhut	151.	Hudsons-wiken	194.	Jekaterinoslaw	214.
Hertford	136.	Huelba	194.	Jemappes	146.
Hersfeld	154.	Huesca	137.	Jemen	235.
Herzegowina	223.	Hull	132.	Jemtland	122.
Herzogenbusch	143.	Humber	158.	Jena	155.
Hesperien	55.	Hundsrück	137.	Jenischehr	225.
Hessen	154.	Huntingdon	75, 273.	Jeniseja, Flod	66, 208.
— Homburg	155.	Huronfjön	118.	Jenisejst	229.
Hielmaren	107.	Husaby	118.	Jerrask	234.
Hieres	187.	Husqwarn	130.	Jersey	56, 140.
Hieriske darne	56.	Husum	120.	Jerusalem	233.
Hikarlor	263.	Hwen	76.	Jesb	237.
Hikura	260.	Hwita bergen	55.	Jesus	84.
Hildburghausen	156.	Hwita hafvet	220.	Jesfo	255.
Hilbesheim	152.	Hydra	241, 245.	Jglau	168.
Hillah	232.	Hydrabad	114.	St. Ildefonso	192.
Himalaia	65.	Hätuna	120.	Ille Wilaine	181.
Himmelstalund	116.	Höganäs	114.	Illinois	276.
Hindufosch	65, 237.	Hörningsholm		Illyrien	167.
Hindostan	68, 240.				

	Sid an.		Sidan.		Sidan.
Almen	59, 208.	Seehoe	131.	Randesch	244.
Alán	252.	Juannes ón	79.	Rano	263.
Ambro	225.	Juan Fernandez	286.	Raotjisin	68.
Amereiti	227.	Juan de Puerto		Rap	267.
Anagua	75.	Rico	281.	Ravasta	255.
Andals-Elfwen	107.	Tubbulpur	243.	Karaibiska hafwet	79.
Andoró	127.	Tuleta	114.	Karaibiska óarne	75, 281.
Indiana	275.	Tulich	163.	Karahisfar	230.
Indianapolis	276.	Tungfru-Darne	76, 281.	Karatorum	253.
Indien	239.	Tura	185.	Karaman	230.
Indigirka	66, 208.	Tungfrun	172.	Karelen	212.
Indre	183.	Turabergen	57, 172.	Karlsbad	168.
Indre Loire	183.	Tuterbock	160.	Karlsburg	170.
Inbus	66.	Tutland	55, 129.	Karmen	126.
Ingermanland	211.	Tägerspris	129.	Karnatik	243.
Ingolstadt	150.	Tönköping	117.	Karpaterne	57.
Inhambane	267.			Karpentarien	82.
Inn, Flod	59.			Karpentariska wiken	82.
Innsbruck	167.			Karroos	267.
Inverness	139.			Kars	231.
Johannisberg	156.	Kabenda	266.	Kartago	258.
St. Johns	271.	Kabul	237.	Karun	230.
Joniska óarne	56, 207.	Kabulistan	237.	Karybbis	60.
Joliba, Flod	72.	Kachao	264.	Kasan	215.
Jordan, Flod	67.	Kaffa	214.	Kaschan	237.
Jpsara	231.	Kaffern	72.	Kaschau	169.
Jpswich	137.	Kafwelás	118.	Kaschmir	237.
Jrak Abjemi (ad- schemi)	236.	Kajana	212.	Kaschgar	252.
Jrak Arabi	232.	Kaimaniske óarne	280.	Kaschna	263.
Jran	236.	Kajor	263.	Kaschna	247.
Jrawaddi, Flod	66, 246.	Kairo	257.	Kasfel	154.
Jrbít	228.	Kairwan	258.	Kaspiska hafwet	55.
Jrkutsk	229.	Kakongo	266.	Kastilien, Gamla	192.
Jreland	55, 139.	Kalabrien	206.	— Nya	192.
Jrelándska Öjön	55.	Kalamata	220.	Katalonien	195.
Jretisch	66, 208.	Katawrita	220.	Katharinenburg	228.
Jsala	116.	Kalifornien	278.	Katif	235.
Jser, Flod	59, 149.	Kaliforniska wiken	74.	Katmandu	241.
Jsefiord	128.	Kalisch	217.	Kattegat	55.
Jsere	186.	Kalikut	244.	Kaukasus	208.
Jserlohn	163.	Kalkutta	241, 242.	Kavalan-óarne	229.
Jschia	205.	Kalkas Mongolien	252.	Keeschemet	169.
Jshafwet	55.	Kaluga	210.	Kedsche	238.
Jskap	75.	Kallundborg	129.	Kefalonia	56, 207.
Jsland	55, 131.	Kama, Flod	39.	Kelat	238.
Jsle Bourbon	268.	Kamba	263.	Kempton	149.
Jsle de France	178.	Kambobscha	248.	Kendal	138.
Jsmail	214.	Kaminiez	213.	Kenne	257.
Jsemid	230.	Kammenoi Östrow	211.	Kensington	135.
Jsmir	230.	Kamschatka	229.	Kent	135.
Jsnif	230.	Kamschatka-hafwet	62.	Kentucky	276.
Jspahan	237.	Kanada	77.	Keresun	230.
Jstrien	167.	Kanalen	55.	Kerguelens land	293.
Jtalien	55, 198.	Kanara	244.	Kerman	236.
Jtschil	230.	Kanaria	260.	Kermarschah	237.
		Kanarie-óarne	260.	Kew	135.
		Kandahar	237.		

Sidan.		Sidan.		Sidan.	
Laholm	119.	Periba	195.	Livorno	202.
Lahore	240.	Pezghistan	227.	St. Lo	178.
Lahr	153.	Pesfina	170.	Loango	266.
Lakediviske öarne	84, 246.	Pesjö	126, 129.	Locarno	175.
Lam	82.	Pesžno	162.	Lobenstein	157.
Lamego	197.	Peucathe	207.	Lobi	171.
Lampedusa	206.	Peuf	175.	Lofoden	127.
Lancaster	138.	Peuwarden	143.	Loghur	244.
Landau	150.	Pevarianten	230.	Loire	186.
Landes	189.	Pewis	56.	Loire Cher	183.
Landrecy	177.	Perington	276.	— Inferieure	181.
Landskrona	119.	Peyden	143.	Loire, Flod	59, 176.
Landsberg	161.	Pibanon	65, 66, 232.	Loiret	193.
Landsend	57.	Piberia	264.	Loka	115.
Landskut	150.	Pichtenstein	157.	Lokeren	145.
Landsort	130.	Pibau	213.	Lombardiet	170.
Langeland	129.	Pibyska öknar	73.	Lombok	64.
Langersalz	163.	Pidsjöping	118.	London	134.
Langures	181.	Piegnis	161.	Lomnis	58.
Languedoc	187.	Pierre	146.	Lomza	217.
Laos	248.	Piffland	212.	Londonderry	140.
Laon	178.	Pifflandska wiken	55.	Long Island	274.
Lappland	122.	Pifeo-öarne	64, 254.	Lons le Saulnier	185.
Larasch	259.	Pilla Bält	56.	Longry	181.
Laristan	236.	Pille	177.	Lop, Sjö	63, 252.
Larnaka	231.	Pima	285.	St. Lorenz, Flod	77.
Lassa	254.	Pimburg	144, 146.	St. Lorenz-wiken	74.
Lauban	162.	Pimerid	140.	Loretto	203.
Lauenburg	131.	Pimfjorden	128.	Lot	189.
Laußen	60, 174.	Pimoges	184.	Lot Garonne	189.
Laurwig	126.	Pimoufin	184.	Lothringen	181.
Lausanne	175.	Pindau	149.	Lougen	123.
Lausis	151.	Pinde	115.	St. Louis	276.
Laval	182.	Pinderödsåsen	119.	Louis	264.
Laxenburg	166.	Pindesnäs	57.	Louisiada öar	291.
Laybach	164.	Pindholmen	113.	Louissiana	276.
Lebeda	258.	Pingen	152.	Louviers	178.
Leaotong	253.	Pinkoln	137.	Lowen	123.
Lece	205.	Pinköping	116.	Lowicz	217.
Lech, Flod	59, 141.	Pinz	166.	Lorca	194.
Leckö	118.	Pionska wiken	55.	Lowisa	212.
Leeds	137.	Liverpool	137.	Lowositz	168.
Leer	152.	Lipari	206.	Lora	194.
Leicester	137.	Lipariske öarne	56, 206.	Loreze	187.
Leinster	140.	Lippe	157.	Lublana	167.
Leipzig	150.	Lisieux	178.	Lucin	217.
Leipzigerkretsen	151.	Lissa	170.	San Lucas de Bar-	
Leith	139.	Lisabon	197.	ameba	194.
Lemansjön	59.	Lister	126.	Lucca	202.
Lemberg	168.	Litáku	266.	Lucena	194.
Lemgo	157.	Litoralen	170.	Lucern	174.
Lena, Flod	66, 208.	Ljungan, Flod	107.	St. Lucie	281.
Lennep	164.	Ljusneäl	122.	Ludnow	242.
Leoben	167.	Ljusnan, Flod	107.	Ludwigsburg	153.
Leon	192, 279.	Ljadien	219.	Lugano	175.
Lepanto	219.	Ljadia	219.	Lugo	193.

Siban.

Siban.

Siban.

Lufaya	280.
Lufayiffe öarne	75, 280.
Lufian, Flod	66, 246.
Luleå	122.
Luleå Elf	122.
Luleå Lappmark	122.
Lund	119.
Lunel	188.
Lupatabergen	71.
Lubeck	248.
Luremburg	144, 146.
Luzon	64, 250.
Lübeck	158.
Lüneburg	152.
Lüneville	181.
Lüttich	146.
Lügen	162.
Luz	238.
Lyckebj	120.
Lyon	186.
Lyonnaie	185.
Lys	144.
Låga öarne	293.
Låvent	117.
Låchow Archipelag	220.
Löbau	151.
Löbberöd	120.
Löffa	114.
Löwen	145.
Löwens land	83.

M.

Maas, Flod	59, 141.
Maas	181.
Maastricht	144.
Macao	251.
Macassar Sund	63.
Macedonien	224.
Macerata	203.
Maclesfield	137.
Maçon	185.
Madagascar	268.
Madeira	260.
Madera, Flod	80.
Madras	243.
Madre de Dios	79.
Madrid	192.
Madtschi-Kosjima- öarne	254.
Madura	249.
Mafra	197.
Magaboro	262.
Magdalena floden	80.
— öarne	271.
Magdeburg	162.

Magelhaens land	219.
Magelanska sundet	80.
Magerö	127.
Magindanao	64, 250.
Mahara	235.
Mahé	246.
Mahé öar	262.
Mahiernes land	265.
Maidstone.	135.
Maimatschin	253.
Maitland	171.
Main, Flod	59.
Maina	220.
Mainabergen	218.
Maine	182, 274.
Mainz	155.
Majo	265.
Maires fund	80.
Maasjar	249.
Maasjar-Sundet	63.
Maffenzie, Flod	77, 271.
Makran	238.
Malabar	243.
Malabriga	84.
Malacheri	244.
Maladetta	58.
Malaga	194.
Malaghetta	264.
Malakka	247, 248.
Malakka-Sundet	62.
Malbonado	288.
Maldiviske öar	64, 246.
Malemba	266.
Malines	146.
Malcollo	84.
Malmaison	179.
Malmby	164.
Malmköping	114.
Malmö	119.
St. Malo	181.
Mallorka	56, 195.
Malplaquet	177.
Malströmmen	60, 127.
Malouinerne	290.
Malta	56, 206.
Malvah	244.
Man	56, 138.
La Mancha	192.
La Manche	178.
Le Mans	182.
Manchester	137.
Mandal	126.
Mandingos land	263.
Mandschuriet	258.
Mangalore	244.
Manheim	154.

Manica	267.
Manila	250.
Mani Loualin	290.
Maniliske öarne	250.
Mantua	171.
Manó	130.
Maracaibo	283.
Maracaibo-sjön	283.
Maranon, Flod	284.
Maravi	70.
Marburg	154.
Marche	184.
Marengo	200.
Margarita	281.
Margate	135.
Margaur	188.
St. Maria	198.
Marianerne	292.
Mariboe	129.
Mariefred	114.
Mariegalante	281.
Marienburg	160.
Marienlust	129.
Marienwerder	160.
Marienzell	167.
Mariefstad	118.
Marignano	171.
St. Marino	204.
Mariza, Flod	221.
Marly	179.
Marmorassjön	55.
Marmora ö	64.
Marne	180.
Maroffo	258, 259.
Maroni	289.
Marosch, Flod	59, 169.
Marquesas öar	293.
Marsala	206.
Marseille	187.
Marstrand	119.
Martaban	247.
Martignac	175.
Martin	259.
St. Martin	281.
Martinique	281.
Martos	194.
Marysfloden	273.
Maryland	275.
Masafuero	386.
Masalquivir	258.
Massarenerne, öar	268.
Massat	235.
Masowien	217.
Massa	201.
Massachussetts	274.
Masatiera	286.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Masulipatam	243.	Michigan	276.	Montelimart	186.
Mata	195.	— Sjö	75, 273.	Montenegro	225.
Matera	206.	Middelburg	143.	Montevideo	288.
Matamai	255.	Middelfart	129.	Montferrat	200.
Maubeuge	177.	Middelfær	134.	Montpellier	188, 274.
Mauritius	168.	Middletons S	83.	Montperdu	58, 175.
Mayenne	182.	St. Miguel	198.	Montreal	272.
Mazenderan	236.	Milano	171.	Monte Rosa	58, 172.
Meaur	180.	Milford	138.	Monte Rotondo	58.
Meckeln	146.	Milit	170.	Monte Santo	224.
Mecklenburg Schwe-		Milo	220.	Montferrat	195, 281.
rin	155.	Milledgeville	275.	Mora Stenar	114.
Mecklenburg Stre-		Mindanao	250.	Morava, Flod	59, 221.
lig	155.	Minden	163.	Morbihan	181.
Medelshafwet	55.	Mingresien	227.	Morea	55, 219.
Medelpad	121.	Minho, Flod	190.	Morgarten	174.
Medewi	116.	Minorka	56, 195.	Moritz-dön	268.
Medina	234.	Minse	213.	Morlair	181.
Medoc	188.	Miquelon	271.	Mors	129.
Meiningen	156.	Mirzapur	242.	Mosaisk	209.
Meißen	151.	Mitra	219.	Mosel	181.
Meißenheim	155.	Mississippi	276.	Mosel, Flod	59, 176.
Meißnerkretsen	151.	Mississippi, Flod	77, 273.	Moskau	209.
Mekins	259.	Misolonghi	219.	Mosk	125.
Mekka	234.	Misjuri	276.	Mosul	232.
Melbalen	227.	Misjuri, Flod	77, 273.	Motala	116.
Melfi	206.	Mistissiny-sjön	75.	Motalaström	107.
Melinde	234.	Mitau	213.	Moulins	184.
Melun	180.	Mjösen	223.	Mounster	140.
Memel	159.	Modena	201.	Mozambik	267.
Memel, Flod	158.	Modlin	217.	— Kanal	70.
Memmingen	149.	Modon	220.	Muhr, Flod	59, 168.
Menamkom, Flod	66, 246.	Modstadmarken	127.	Mukden	253.
Menan	66.	Mogador	259.	Mulgraves dör	292.
Menbe	187.	Mogan	228.	Multan	238.
Mendoza	287.	Mohacz	169.	Multtorp	118.
Meppen	152.	Mohilew	213.	Mühlberg	162.
Merasch	230.	Mokaranga	267.	Mühlborn	149.
Mercia	136.	Mokattam	257.	Mühlhausen	163, 185.
Mergui	247.	Mokka	235.	Mühlheim	164.
Meriba	193, 278.	Moldau	224.	München	149.
Merim	79.	Molde	127.	Mundlach	243.
Merseburg	162.	Moluckiske öarne	64, 249.	Münster	163.
Merve	141.	Mombaja	267.	Münden	152.
Meßina	206.	Monaco	201.	Murcia	194.
Meßinska sundet	56.	Monbovi	200.	Mursuk	260.
Meßurabo, Flod	72.	Mongolien	252.	Murten	174.
Meßurata	258.	Monmouthshire	136.	Murtner-sjön	172.
Metelino	231.	Monomotapa	267.	Murviebro	195.
Meß	181.	Mons	145.	Murschidabad	242.
Meurthe	181.	Montauban	189.	Musdag	85.
Mexicanska wiken	74.	Montbeillard	185.	Myskon	220.
Mexico, Gamla	278.	Montblanc	58, 172.	Mysore	245.
Mezieres	180.	Montbriçon	186.	Mytilene	64.
Miafo	255.	Monteleone	206.	Mänbergen	71.
Michaël	264.	Mont de Marsan	189.	Mähren	186.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Mälaren	59, 107.	Neuenburgerfjön	172.	Norden	152.
Mäotiden	55.	Neufchatel	175.	Nordfjörd	126.
Möckeln	117.	Neu-Ruppin	160.	Nordhausen	163.
Möen	129.	Neusiedler Sjö	168.	Nordhordlän	126.
Möllen	131.	Neusohl	169.	Nordkap	56, 83.
Mönsterås	117.	Neustadt	166.	Nordkyn	56.
Mörös	256.	Neustrelig	155.	Nordlanden	127.
Mösseberg	118.	Nevers	183.	Nordmör	127.
		Newis	281.	Nordfjön	55.
N.		Newa	60, 208.	Nordstrand	130.
Nagpoor	243.	New-Aberdeen	139.	Norfolk	137.
Nakfow	129.	Newark	274.	Norfolk-ön	84.
Namur	146.	New-Castle	137.	Normandie	178.
Nancy	181.	Newfoundland	271.	Norra Amerika	269.
Nansi	226.	New-Hampshire	273.	— Afrika	255.
Nangasaki	255.	Newhaven	274.	— Brabant	143.
Nankin	251.	New-Jersey	274.	— Carolina	175.
Nantes	181.	Newis	76.	— Devon	271.
Napoleons land	83.	Newmarket	137.	— Oceanen	55.
Napoli di Malvasia	219.	New-Orleans	276.	Norrbotten	121.
Napoli di Romania	219.	Newry	140.	Norrige	123.
Narbonne	188.	New-York	274.	Norrköping	116.
Narew	216.	Niagara	272.	Norrland	121.
Narwa	211.	Nicaragua	279.	Nortelle	113.
Nashville	276.	— Sjö	279.	Northampton	137.
Nasfau	156, 249.	St. Nicolas	145.	North, Flod	273.
Natafkusten	267.	Nid-elfwen	123.	Northumberland	137.
Natolien	230.	Niebla	194.	Norwich	137.
Natuna öar	64.	Niemen	208.	Nottingham	137.
Naumburg	162.	Nieuport	145.	Novara	200.
Navarino	220.	Nievre	183.	Nova Zembla	55, 211.
Navarra	189, 195.	Nifon	255.	Nowgorod	210.
Naros	220.	Niger, Flod	72.	Nowgorod Weliki	210.
Nazareth	233.	Nigritien	262.	Nowoi-Tscherkask	214.
Neapel	204.	Nikobariske öarne	64, 247.	Nubien	261.
Neckar, Flod	59.	Nikopoli	223.	Nürnberg	150.
Neckarkretsen	152.	Nikofia	231.	Nufian, Flod	66.
Nedenäs	126.	Nikolajew	214.	Nummedalen	127.
Nederländerne	141.	Nil, Flod	72.	Nuyts land	83.
Nederhen	164.	Nimfo	251.	Nya Albion	78.
Nebra Guinea	266.	Nio	220.	— Amsterdäm	293.
Nescheb	235.	Niort	182.	— Britanien	271.
Negroponte	56, 220.	Nischnei-Nowgorod	210.	— Braunschweig	271.
Neerwinden	145.	Nischnei Kamschat-		— Cornwales	272.
Neisse	162.	ka	229.	— England	78.
Nelsons flod	77.	Nismes	187.	— Georgien	291.
Nepal	241.	Nissa	224.	— Granada	283.
Nerbudda, Flod	66.	Nissan, Flod	119.	— Guatemala	279.
Nerike	115.	Nivernais	183.	— Guinea	291.
Neschin	211.	Nizam	245.	— Hanover	272.
Nertschinsk	229.	Nizza	201.	— Hebriderna	292.
Nestwed	129.	Nola	205.	— Holland	83, 291.
Neu Brandenburg	155.	Nora	115.	— Irland	291.
Neuburg	149.	Norbergs Grufwor	115.	— Kaledonien	292.
Neuenburg	175.	Norb	177.	— Kastilien	192.
		Norrborg	130.	— Mexico	278.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
— Navarra	78.	Olympus	225.	Duse, Flod	132.
— Sibirien	229.	Oman	235.	Dwaihi	292.
— Skottland	271.	Omerget	116.	Dvar	197.
— Spanien	78, 278.	St. Omer	178.	Dvernsfel	143.
— Sydshettland	293.	Omsf	228.	Dviedo	193.
— Valladolib	279.	Omega	59, 208.	Drford	136.
— Wales	270.	Oneida	273.	Dnapock, Flod	289.
— Zeelandsöarne	291.	Ontario sjön	75, 272.		
Nyborg	129.	Oporto	197.		
Nyeföbing	129.	Oppeln	162.		
Nyköping	114.	Opylo	125.	Paderborn	163.
Nyland	212.	Oran	258.	Padua	171.
Nymwegen	143.	Orange	186.	Paisley	139.
Nysted	129.	Orange, Flod	72.	Palavan	250.
Nystad	212.	Oranien	249.	Palencia	192.
Näsel	174.	Oranienbaum	211.	Palermo	206.
Näs	126.	Oregan	277.	Palma	195.
Nästjärnsvi	212.	Orel	210.	Palmaria	201.
Nördlingen	149.	Orenburg	215.	Palmas	260.
		Orense	193.	Palmyra	233.
		Orihuela	195.	Palästina	68.
		Orfa	232.	Pampa del Sacra- mento	284.
		Orient	182.	Pampelona	195.
Daraca	278.	Orinoko, Flod	80.	Panama	283.
Dbdorf	228.	Oriša	243.	Panamawiken	74.
Dberhessen	154.	Orfney-öarne	56, 139.	Pannah	242.
Dbi, Flod	66, 208.	Orieannais	183.	Pantelaria	206.
Dberhaus	149.	Orieans	183.	St. Paolo de Lo- anda	266.
Dbiska wiken	62.	Orlows öar	290.	Papua	291.
Deana	192.	Ormön	281.	Papus-öarne	83.
Dchotf	229.	Ormus	237.	Para	289.
Dchotfska hafwet	62.	Ormusfundet	62.	Paracels-öarne	248.
Ddenfe	129.	Orne	178.	Paraguay	287.
Dder, Flod	60, 147.	Orne	116.	Paraguay, Flod	80.
Ddesfa	214.	Ornäs	172.	Paramaribo	289.
Dedenburg	169.	Ortles	79.	Parana, Flod	80.
Dels	161.	Oruba	119.	Parchim	155.
Deta	218.	Oroust	203.	El Parbo	192.
Dfen	169.	Orovieto	167.	Parime, Flod	80.
Dffenbach	155.	Osero	152.	Parime, Sjö	79.
Dffenburg	153.	Osnabrück	225.	Paris	179.
Dfir	66, 248.	Osa	194.	Parma	201.
Dhio	275.	Osfunna	137.	Parnasfus	218.
Dhio, Flod	77, 273.	Ostangeln	63, 83.	Paros	220.
Dhiwaroa	85.	Ostcap	145.	Pas de Catalis	177.
Dise	179.	Ostende	152.	Pasewalk	161.
Dka, Flod	59.	Osteroöde	159.	Pasfau	149.
Dldenburg	156.	Ost-Preussen	217.	Pasfage-ön	281.
Ddeslohe	131.	Ostrolenka	84.	Patagonien	289.
Dldham	138.	Otaheiti	123.	Patna	242.
Dlenst	229.	Otterelfwen	126.	Patras	220.
Dleron	183.	Otschakow	145.	Pau	189.
Dliva	160.	Dudalen	144.	St. Paul	268, 271.
Dlivença	193.	Dude	181.	Pavia	171.
Dlmüs	168.	Dudenarbe			
Dlonej	210.	Durtthe			
Dlstop	118.	Duessant, S			

Sidan.		Sidan.		Sidan.	
Varo	207.	Piemont	200.	Portland	136, 274.
La Paz	285, 286.	St. Pierre	271.	Portorico	281.
Pegu	247.	Pilcomayo, Flod	80.	— Ferrajo	202.
Peipus	59, 208.	Pilica	218.	— Longone	202.
Pejanesjön	59, 212.	Pilica, Flod	216.	— Santo	260.
Peising	251.	Pillau	159.	— Seguro	289.
Pelew-öarne	292.	Pilsen	168.	Portsmouth	135, 274.
Pellworm	130.	Pindus	225.	Portugal	196.
Pemba	266.	Pinerolo	200.	Posen	162.
Pembroke	138.	Pinneberg	130.	Posorofdscha	224.
Penfa	215.	Piombino	202.	Potenza	206.
Penfacola	277.	Piotrkowo	217.	Potozi	285, 286.
Pensylvanien	274.	Pirna	151.	Potowmak, Flod	273.
Pepparkusten	264.	Pisa	202.	Potsdam	160.
Perche	182.	Pishaur	237.	Pozzuoli	205.
Peretop	214.	Pistoja	202.	Prag	167.
Perignac	188.	Piteå	122.	Praga	217.
Perigueur	188.	Piteå Lappmark	122.	Praslin	268.
Perlekusten	68.	Pittsburg	274.	Prato	202.
Perm	215.	Pittcairns	84.	Pregel, Flod	158.
Pernambuco	289.	Pityusiska öarne	195.	Prenzlau	160.
Pernau	212.	Plataströmmen	80.	Prenabilla	282.
Perpignan	188.	Platten	59.	Prefsburg	169.
Persbergs-grufvor	115.	Plauen	151.	Preston	131.
Persien	236.	Pleskow	210.	Preussisch Eylau	159.
Persiska wiken	62.	Plombières	181.	Preußen	158.
Perth	139.	Plozsk	217.	Prevesa	225.
Peru	284.	Plymouth	136.	Prindfensteen	265.
Perugia	204.	Plöen	131.	Prinsen af Wales	
Pesaro	203.	Po, Flod	60, 198.	— öar	75.
Pescadorene	292.	Poblachien	218.	Prinsen af Wales	
Pesth	169.	Poitiers	182.	— udde	75.
St. Petersburg	211.	Poitou	182.	Prins Wilhelms	
Petershof	211.	Polarländerne	270.	— sund	270.
Peterwardein	170.	Polen	216.	Prins Wilhelms	
Petropawlowsk	229.	Polikandro	220.	— öar	84.
Petrofawodsk	210.	Polozsk	213.	Prinsön	265.
Petrowsk	215.	Polynesien	82, 290.	Privas	187.
Petschora, fl.	59, 208.	Pommern	161.	Procida	205.
Pfaltz	150.	Pondichery	246.	Propontiden	55.
Pforzheim	153.	Pontecorvo	204.	Prošna, Flod	216.
Pharsala	225.	Pontoise	179.	Provence	187.
Philadelphia	274.	Ponza öar	205.	Providence	274, 280.
St. Philip de Ben-		Popayan	283.	Pruth, Flod	59, 221.
guela	266.	Popocatepetl	277.	Pfloritzbergen	226.
Philippeville	146.	Porta	115.	Puebla de los An-	
Philippiniska Öarne	64.	Port d'Abby	260.	gelos	278.
Philippopol	223.	— Bourbon	268.	Puerto de Santa Ma-	
Philippstad	115.	— Castrics	281.	ria	193.
Piacenza	201.	— Jackson	291.	Puerto Real	193.
Picardie	178.	— Louis	268.	Puhnah	244.
Pic-Egmont	291.	— Mahon	195.	Puhra	238.
Pichinga	282.	— au Prince	281.	Pulawy	218.
Pico, ö	198.	— Royal	280.	Pulo Pinang	247.
Pico de Orijava	77.	Portendik	260.	Pultava	211.
Pico de Teide	71.	Portici	205.	Pultusk	217.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.		Sidan.
Punta del Gaba	198.	Rebonbo	76.	Ronneby	120.		
Purbonder	244.	Regensburg	150.	Rosenberg	150.		
Putala	254.	Reggio	201, 206.	Rosendal	126.		
Puy en Velay	187.	Reichenbach	161.	Rosersberg	113.		
Puy de Dome	184.	Reichenstein	161.	Rosette	256.		
Pyreneerna	57, 190.	Reikiawik	131.	Rostild	129.		
Pyrenées Orientales	188.	Rendsburg	131.	Roslagen	113.		
Pyrmont	157.	Rennes	181.	Rosbach	162.		
Påskallewif	117.	Repulsewiken	74.	Rosseau	281.		
Pästön	84.	Resina	205.	Rostock	155.		
D.		Reunion, S	268.	Rostow	210.		
		Reus	195.	Rotas	242.		
		Reuß	157.	Rothenburg	150, 153.		
		Reutlingen	153.	Rottenburg	150.		
Quebeck	272.	Reval	212.	Rotterdam	143.		
Quedlinburg	162.	Rheims	180.	Rotweil	153.		
Quelus	197.	Rhen	59, 147,	Rouen	178.		
Quentin	178.	Rhode Island	176.	Rousillon	188.		
Queretaro	278.	Rhodes	274.	Roveredo	167.		
Quesnon	177.	Rhonez	189.	Rovigno	167.		
Quiberon	182.	Rhodós	64, 231.	Rovigo	171.		
Quifne	126.	Rhone	186.	Roxen	116.		
Quiloa	267.	Rhone, Flod	59, 176.	Rudköbing	129.		
Quimper	181.	Ribe	130.	Rudolfstad	157.		
Quito	284.	Ribeira grande	265.	Russia, Flod	218.		
N.		Richmond	275.	Rustschuk	223.		
		Riesengebirge	146.	Rutland	136.		
		Riga	212.	Rügen	56, 161.		
		Rimini	203.	Rügenwalde	161.		
Raab	169.	Ringerige	125.	Rupel	144.		
Raab, Flod	168.	Ringkøbingsfjord	128.	Rydboholm	113.		
Radom	217.	Ringliffon	119.	Rysfwick	143.		
Rafusa	170.	Ringsted	129.	Rysel	177.		
Rafa	231.	Rio del Norte	77.	Rvfland, Europeiska	207.		
Raleigh	275.	Rio Janeiro	289.	— Afrikanska	226.		
Rama	233.	Rio Negro	80.	Rådorne	229.		
Rambouillet	179.	Riom	184.	Ränninge	114.		
Ramlösa	120.	Ritzbüttel	157.	Räzan	210.		
Rampur	242.	Rivoli	171, 200.	Röda hafwet	62.		
Ramsgate	135.	Rivoli	186.	Rönne	129.		
Randers	130.	Rochdale	138.	Rörstrand	112.		
Rangun	247.	Rochefort	183.	Rörås	127.		
Rankhyttan	116.	Rochelle	183.				
Ranzau	130.	Rochester	135.				
Raschid	256.	Rocroy	180.				
Rastadt	153.	Rodriguez	268.				
Ratan	122.	Roer, Flod	141.				
Ratibor	162.	Roermombe	144.				
Raseburg	131.	Rom	203.				
Raubjodelaget	126.	Roma	121.	Saalfeld	156.		
Raumo	212.	Romanien	223.	Saarbrück	167.		
Rava	217.	Romeleklint	119.	Saarlouis	167.		
Ravenna	203.	Romerigerne	125.	Saba	281.		
Ravicz	162.	Romsdalen	127.	Sabia	267.		
Ré, S	183.	Romsdalsfjorden	123.	Sachalin	255.		
Recreation	84.	Romod	130.	Sachsen	150, 162.		
		Ronda	194.	Sachsen Altenburg	156.		
				— Koburg Gotha	155.		

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Sachsen Meiningen		Sanssouci	160.	Schumna (Schumla)	223.
Hildburg-		Santa Fé	278, 287.	Schumulari	66.
hausen	156.	Santa Maura	207.	Schwabach	150.
— Weimar	155.	Santander	192.	Schwaben	149.
Sagan	162.	Santarem	197.	Schwarzburg-Son-	
Saghalien Ula	66.	Santorin	226.	dershausen	157.
Sahra	72, 259.	Saone, Flod	59, 176.	— Rudolstadt	157.
Saib	257.	Saone Loire	185.	Schwarzwald	146.
Saigun	248.	Saragoza	194.	Schwarzwald-kret-	
Saimen, Sjö	59, 212.	Saratow	215.	sen	153.
Saintes	183.	Sardinien	55, 201.	Schweidnitz	161.
Saintonge	182.	Sarawan	238.	Schweiß	171.
Les Saintes	281.	Sarepta	215.	Schweinfurt	150.
Sakkatu	262.	Sark	140.	Schwerin	155.
Sala	115.	Sarnen	174.	Schönbrunn	166.
Salamanca	192.	Sarthe	182.	Schöningen	156.
Salambria	225.	Sasfari	201.	Seilly dar	56, 136.
Salavatty	83.	Satarah	244.	Sehelles dar	268.
Sale	259, 265.	Sau, Flod	59, 168.	Seban	180.
Salem	243, 274.	Saumur	182.	Sego	263.
Salerno	205.	Sauterne	188.	Segowia	192.
Salins	185.	Savannah	275.	Segura bergen	190.
Salisbury	136.	Savannah, Flod	273.	Seifernas Stat	240.
Salomonsdarne	291.	Savi	265.	Seine, Flod	60, 176.
Salona	219.	Savigliano	200.	Seine Inferieure	178.
Saloniki	224.	Savona	201.	— Marne	180.
Salfette	244.	Savoyen	200.	— Dife	179.
Salzwedel	163.	Sawolar	212.	Seland	55, 129.
Salzburg	166.	Sarköbing	129.	Selaön	114.
Salum	263.	Schaffhausen	174.	Selenga	252.
Salvages dar	260.	Schagerak	55.	Selinginf	229.
St. Salvador	266.	Schamo	67.	Selters	156.
	280, 289.	Schaschin	252.	Semendria	224.
Samana	280.	Scharra Mongo-		Semgallen	213.
Samarang	249.	lien	253.	Semlin	170.
Samarland	239.	Schaumburg Lippe	157.	Sempach	174.
Sambre	144.	Schat-al-Arabi	232.	Sena	267.
Samos	64, 231.	Schelte, Flod	141.	Senegal, Flod	72, 263.
Samotraki	225.	Schemnitz	169.	Senegal ö	264.
Samsö	129.	Schersor	231.	Senegambien	263.
Sanaa	235.	Schiedam	143.	Senjen	56, 127.
San Carlos de Mon-		Schindia	241.	Senaar	261.
terey	279.	Schinjang	253.	Sens	185.
— Francesco	279.	Schiras	237.	Serampore	246.
— Jago de Chile	286.	Schirwan	228.	Sereth	59.
— Juan de la		Schlesien	161.	Seres	225.
Frontera	287.	Schleß	157.	Serfo	220.
— Louis Potofi	278.	Schleswig	130.	Serika	67.
— Lucia	265.	Schlüsselburg	211.	Seringapatam	245.
— Luis	289.	Schmalkalden	154.	Serra da Gereç	196.
— Nicolo	265.	Schneeberg	151.	— da Estrella	196.
— Sebastian	196.	Schoa	262.	— da Monchi-	
Sandomir	217.	Schoutens ö	83.	que	196.
Sandwichs dar	292.	Schouwen	143.	Servien	224.
Sandwichs land	293.	Schreckhorn	172.	Setuval	197.
Sandwichs fund	74.	Schuf	233.	Sewastopol	214.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Deux Sevres	182.	Skagern, Sjö	118.	Southampton	136.
Seweberget	58, 107.	Skalholt	131.	Southwark	135.
Severn, Flod	132.	Skandinavien	95.	Spaa	146.
Sevilla	193.	Skandr	119.	Spalato	170.
Sevres	179.	Skara	118.	Spandau	160.
Shannon	132.	Skarpanto	226.	Spanien	190.
Sheffield	137.	Skeen	126.	Spaniska Sjön	55.
Shetlands öar	56, 139.	Skellefteå-elf	107, 122.	Spanish Town	280.
Sheernes	135.	Skenninge	116.	Spencerswif	82.
Shields	137.	Skeppeare=barne	292.	Speier	150.
Shrewsbury	137.	Skianto	220.	Sperlingsholm	119.
Shrop	136.	Skio	231.	Spetsbergen	270.
Si-ajuthia	247.	Skofloster	114.	Spezzia	220.
Siam	68, 247.	Skopelo	220.	Sphachia=bergen	226.
Siamiska wiken	62.	Skottland	138.	Spithead	136.
Sibirien	228.	Skultuna	115.	Spoletto	203.
— Rya	64, 229.	Skutari	225, 230.	Staatenland	290.
Sicilien	55, 204.	Skvro	220.	Stable	146.
Sidney	272.	Skåne	119.	Stade	152.
Sidney Town	291.	Sköfde	118.	Staffjö	114.
Sidon	233.	Sköldpaddön	84.	Stafford	136.
Siebenbürgen	169.	Slaffkusten	264.	Stalimene	225.
Siedlec	218.	Slaffloben	77.	Stampolia	226.
Siena	202.	Slaffjön	75, 271.	Stanchio	231.
Sieradz	217.	Slagelse	129.	Standia	226.
Sierra Leona=Ber-		Slawonien	170.	Stans=Norland	75.
gen	264.	Sligo	140.	Stan;	174.
— Leona=Rusten	264.	Slåtbaken	116.	Stargard	161.
— Morena	190.	Smaalehnen	125.	Starckenburg	154.
— Nevada	190.	Smedjebacken	116.	Stawanger	126.
Sieverz	218.	Smolensk	209.	Stawangerfjord	123.
Sihwa	260.	Smvrna	230.	Stawropol	215, 216.
Sigmaringen	157.	Småland	117.	Steger	129.
Sigtuna	113.	Snåsen	123.	Stegerborg	117.
Sikoto	64, 255.	Snöhattan	58.	Steiermark	166.
Silberberg	161.	Soongariet	252.	Stendahl	163.
Siljan	107.	Soest	163.	Stettin	161.
Silistria	223.	Sofala	267.	Steyer	166.
Simbirsk	215.	Sofia	223.	Sticklestad	127.
Simbu	82.	Sogb, Flod	67.	Stjernsund	115.
Simferopol	214.	Sogn	126.	Stilla hafwet	62.
Sinai	234.	Sognebal	126.	Stirling	139.
Sind, Flod	66, 240.	Sokotorah	71, 235.	Stockholm	111.
Sindhi	241.	Solikamf	215.	Stockport	137.
Singopoor	247.	Solingen	164.	Stolberg	162.
Sinigaglia	203.	Solothurn	174.	Stolpe	161.
Sinub	230.	Somen	116.	Stora Britannien	
Siphno	220.	Somme	178.	och Irland	55, 131.
Sir, Flod	67, 238.	Sommerfetshire	135.	Stora Bält	56.
Sireth, Flod	221.	Sondershausen	157.	Stormarn	131.
Sirdchan	237.	Sooloo=barne	250.	Storflön	59, 107.
Sistow	223.	Sophia	211.	Straat Sunda	62.
Sitten	175.	Sorrento	205.	Stralsund	161.
Siuth	257.	Soria	192.	Strasburg	184.
Simas	230.	Sorifan	232.	Straubingen	150.
Skagen	57, 129.	Sottoventobar	79.	Strengnäs	114.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Strinden	127.	Såstaholm	114.	Tarragona	195.
Stromboli	58, 206.	Sålbodalen	127.	Tarsus	230.
Strömsholm	115.	Sållfaps-darne	293.	Tarubant	259.
Strömsholms Kanal	107.	Såther	116.	Tarvon	247.
Strömstad	119.	Såtra	115.	Taschend	239.
Strömsö	125.	Söderfors	114.	Tasos	225.
Stubbeköbing	129.	Söderhamn	121.	Tassifubon	254.
Stubbenkammer	161.	Söderköping	116.	Tatariet	67, 238.
Stuhlweisenburg	169.	Södermanland	114.	Tatta	241.
Stuttgart	152.	Södertelje	113.	Taumago	84.
Ståbjan	107.	Södertelje Kanal	107.	Taurien	55.
Stordalen	127.	Söderåsen	119.	Taurus	64, 230.
Suakim	261.	Södra Afrika	265.	Tauris	237.
Sudan	262.	— Amerika	282.	Tauriska sundet	56.
Sudetiska bergen	58, 158.	— Brabant	145.	Tavay-poenammo	83.
Suera	259.	— Carolina	275.	Tawastehus	212.
Suez	257.	— Georgien	293.	Tawastland	211.
Suffolk	137.	— Oceanen	62.	Tavira	198.
Sulitelma	107.	— Thule	85.	Teheran	237.
Sulzbach	150.	— Wi	117.	Tellemarken	125, 126.
Sulmona	205.	Sölwitsborg	120.	Telitscheri	244.
Sumatra	64, 269.	Sönderborg	130.	Temeswar	169.
Sumbava	64.			Tempedalen	225.
Sunda öar	64, 248.			Tenasferim	247.
Sunderland	137.	Tabago	281.	Tenedos	231.
Sundfjörð	126.	Taberg	107.	Teneriffa	260.
Sundhorblån	126.	Tadmor	233.	Tenesse	276.
Sundswall	121.	Tafelberget	71.	Teramö	205.
Surakarta	249.	Tafilleit	259.	Terceira	198.
Surate	244.	Taganrog	214.	Terek	67.
Surrey	135.	Tajo, Flod	60, 190.	Tertiri	63, 253.
Sus	259.	Taiwan	64, 252.	Ternate	249.
Susdal	210.	Talahasse	277.	Terracina	203.
Susquehannah	273.	Talawera de la Reyna	192.	Terra di Lavoro	204.
Susser	135.	Taman	214.	— dos Fumos	267.
Sutscheu	251.	Tambow	210.	— Firma	81.
Swansea	138.	Tamerfors	212.	Terreneuve	271.
Swarta bergen	71.	Tana-elfwen	123.	Teruel	195.
Swarta hafwet	55.	Tanaffjorden	123.	Teschén	168.
Swartfjå	113.	Tanger	259.	Tessin	175.
Sweaborg	212.	Tangen	125.	Tetuan	259.
Swendborg	129.	Tangermünde	163.	Texas	279.
Sverige	106.	Tangustan	244.	Thabaristan	236.
Swinemünde	161.	Tanna, ö	84.	Thames, Flod	60, 132.
Sydcap	83.	Tarablus	232.	Theaki	207.
Sydkino	220.	Tarabosan	230.	Thebe	257.
Sylt	130.	Taranto	206.	Theisse, Flod	59.
Syltöppen	107.	Taras	239.	Theresianopel eller	
Syra	220.	Tarbes	189.	Theresienstadt	169.
Syrakusa	206.	Targowis	213.	Thermopylæ	218.
Syrien	232.	Tarifa	194.	Thermia	220.
Syrmien	170.	Tarku	227.	Thessalien	225.
Syrten	70.	Tarn	188.	Thiers	184.
Systran	215.	Tarn-Garonne	189.	Thionville	181.
Szegdin	169.	Tarnopol	168.	Thiva	219.
				St. Thomas	265, 281.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Thorn	160.	Tournay	145.	Tula	210.
Thurgau	175.	Tournon	187.	Tulle	184.
Thüringerwald	146.	Tours	183.	Tullgarn	114.
Tiber, Flod	198.	Traciffa Fospho-		Tungusien	253.
Tibet	67, 253.	ren	62.	Tunja	283.
Tiflis	227.	Tracy	75, 272.	Tunis	258.
Tigris, Flod	66.	Trankebar	246.	Turcoing	177.
Tigre	262.	Trapani	206.	Turfan	252.
Tilburg	144.	Trapezunt	230.	Turin	200.
Tilsit	160.	Trawnik	224.	Turkestan	239.
Timbuktu	263.	Travancore	245.	Turkiet, Europeiska	220.
Timor	64.	Trawe, Flod	128.	— Asiatiska	230.
Timorlaut	83.	Trawemünde	158.	Turkomanien	231.
Tine	220.	Trawenthal	131.	Turnhout	146.
Tinello	201.	Tras-os-Montes	197.	Tus	237.
Tinian	84.	Trelleborg	120.	Tuscaloosa	275.
Tino	201.	Trent, Flod	132.	Tuttlingen	153.
Tirol	167.	Trenton	274.	Twer	209.
Tirolska bergen	57, 146.	Trewiso	171.	Thyrifjord	123.
Tisfulumbu	254.	Trianon	179.	Thyrus	233.
Titicaca-fjön	79, 284.	Trident	167.	Thyfland	146.
Titteri	258.	Trier	164.	Töndern	130.
Tivoli	203.	Triest	167.	Tönningen	130.
Tjörn	119.	Trinidad	281.	Tönsberg	125.
Tlemfen	258.	Trinkonomale	246.	Töpliz	168.
Tobol, Flod	66, 208.	Tripoli	73, 258.		
Tobolsk	228.	Tripolizza	220.	u.	
Toboso	192.	Tristan d'Acunha	269.	Ubeda	194.
Tocantin	80, 288.	Trogen	174.	Ucayale	80.
Tokat	230.	Trois Revieres	272.	Uddewalla	119.
Tokai	169.	Troizkoi-Serwiew	209.	Udine	171.
Toledo	192.	Trollhättan	60.	Udschin	241.
Tomsk	228.	Trollhätte-Kanal	107.	Ufa	215.
Tongatabu	84.	Tromsö	127.	Ufrån	211.
Tonga-örarne	292.	Tromdhiem	227.	Ulefoß	126.
Tonkin	248.	Tromdhiemsfjord	123.	Uleåborg	212.
Tonkinska wiken	62.	Troppau	168.	Ulietea	84.
Topolija, Sjö	218.	Trosa	114.	Ulimaroa	82, 291.
Torgan	162.	Troyes	180.	Ulm	153.
Torneå	212.	Truxillo	285.	Ulojärwi	59.
Torneå Lappmark	122.	Trysfel-elfwen	123.	Ulricehamn	118.
Toro	192.	Tsaitfan	63.	Ulriksdal	113.
Torre del Greco	205.	Tsaad	70.	Ulster	140.
Torres	84.	Tsana	70.	Ulusfu Mudam	253.
Torresfund	83.	Tschataidscha	225.	Ulutau	85.
Torshälla	114.	Tschangtscheu	251.	Umeå	122.
Tortola	281.	Tscherkaß	214.	Umeå Elf	107, 122.
Tortona	200.	Tscherkesfien	227.	Umeå Lappmark	122.
Tortosa	195.	Tschernigow	211.	Umerapura	247.
Tortuga	280.	Tschoka	255.	Unden	118.
Toscana	202.	Tsiampa	248.	Ungern	162.
Toten	125.	Tsitfikar	253.	Unterwalden	174.
Toul	181.	Tubela	196.	Upland	111.
Toulon	187.	Tübingen	153.	Upsala	113.
Toulouse	188.	Tucopia	84.	Ural, Flod	59, 208.
Touraine	183.	Tucuman	287.		

Sidan.

Sidan.

Sidan.

uralst	215.	Vienne	182, 186.	Waterford	140.
uralst berg	58, 208.	Vierwaldstädter-		Waterloo	145.
urbino	203.	sjön	172.	Warholm	113.
uri	174.	Vietnam	248.	Wangeum	83.
uruguay	288.	Vigeland	126.	Wangatsundet	56.
usedom	161.	Vigo	193.	Wedevåg	115.
usbekistan	239.	Villefranche	189.	Weichsel	59, 158.
ustjug-velliki	210.	Villa Bella	289.	Weichselmünde	160.
utrecht	143.	— Imperiale del		Weimar	155.
utö	113.	— Diro Preto	289.	Weissenfels	162.
		— Ricca	289.	Weisenburg	150, 170.
		Vincennes	180.	Wels	166.
		San Vincent	265.	Wenden	213.
		St. Vincent	281.	Wenern	59, 107.
		Virgin Corda	281.	Wenersborg	118.
		Virginien	275.	Werder	160.
		Virginiska öarne	281.	Wermeland	115.
		Bitterbo	203.	Werningerode	163.
		Vittoria	196, 249.	Wertheim	154.
		Vliesingen	143.	Wesel	164.
		Vobina	225.	Weser, Flod	147.
		Vogeserne	176.	Westcap	83.
		Volcano	206.	Westerbotten	121.
		Volta, Flod	72.	Wester göthland	116.
		Vonizza	225.	Westerwik	117.
		Voß	126.	Westerås	114.
		Voßges	181.	Westfjorden	123.
				Westindien	279.
				Westmanland	114.
				Westfalen	163.
				West-Preußen	160.
				Westser	135.
				Wettern	59, 107.
				Wexlar	164.
				Wexford	140.
				Wexö	117.
				Whitehaven	138.
				Wiborg	129, 212.
				Widdin	223.
				Wien	166.
				Wiesbaden	156.
				Wieprz	216.
				Wigan	138.
				Wight	56, 136.
				Wiken, Gjö	118.
				Wilhelmshöhe	154.
				Wilhelmsoar	84.
				Wilmington	275.
				Willmanstrand	212.
				Wilna	213.
				Wiltshire	135.
				Witzburg	150.
				Wimmerby	117.
				Winchester	136.
				Windau	213.
				Windsor	135.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Winipegssjön	75, 271.	Yarmouth	137.	Zürcherfsjön	172.
Winterthur	174.	Yann	263.	Zütphen	143.
Wisby	120.	Yarkand	252.	Zuwaki	217.
Wischnei Wolot- schok	209.	Ybbs	197.	Zuydersee	141.
Wisingsö	117.	Ych	247.	Zweibrücken	150.
Wistan, Flob	119.	Yerken, Flob	67, 252.	Zwickau	151.
Wismar	155.	Yezb	237.	Zwolle	143.
Witebsk	213.	Yonne	185.		
Witgenstein	163.	York	137, 272.	Ä.	
Wittenberg	162.	Yorks ö	84.		
Witts land	83.	Ypern	145.	Äbo	212.
Wittstock	160.	Yri, Flob	218.	Ähus	120.
Wiätka	215.	Ysfel, Flob	141.	Äker	114.
Wladimir	210.	Ystad	119.	Äland	56, 212.
Woahu	292.	Yucatan	278.	Ählborg	129.
Wola	217.	Yuma	75.	Älleberg	118.
Wolfenbüttel	156.	Ywica	56, 195.	Ämål	118.
Wolga, Flob	59, 208.		3.	Ängermanelvsöen	121.
Wolgast	161.			Ängermanland	121.
Wolhynien	213.	Zaardam	142.	Äressutan	107.
Wollin	161.	Zacatecas	278.	Ärhus	130.
Wolmar	212.	Zaid	233.	Äsele Lappmark	122.
Wologda	210.	Zaire, Flob	72, 266.	Äsken, Sjö	117.
Woolwich	135.	Zambeze, Flob	72, 267.	Ätvidaberg	116.
Wolverhampton	137.	Zamora	192.		
Wombfsjön	119.	Zamosc	218.	Ä.	
Worcester	136.	Zanguebar	267.		
Wordingborg	129.	Zangebariske öarne	70.	Ädelfors	117.
Wormen, Flob	123.	Zante	207.	Ägina	220.
Worms	155.	Zara	170.	Ätna	58, 198.
Woronesch	210.	Zarstkoie Zelo	211.	Ätran	119.
Wostani	257.	Zea	220.		
Wretakloster	117.	Zeeland	143.	Ä.	
Wulli	263.	Zeila	262.		
Wunsiedel	150.	Zeituny	225.	Öbe Ön	84.
Württemberg	152.	Zeis	162.	Öfra Guinea	264.
Würzburg	150.	Zentha	169.	Öfweðskloster	120.
Wutschang	251.	Zerbst	156.	Öland	56, 117.
Wä	120.	Ziegenhain	154.	Örbyhus	114.
Wänstaps-öarne	292.	Zieriksee	143.	Örebro	115.
Wärnanäs	117.	Zirknigersjön	167.	Öregrund	113.
		Zitomir	213.	Öresund	56.
Ä.		Zittau	151.	Öset	56, 213.
		Znaim	168.	Österbotten	211.
Äarayes	228.	Zofingen	175.	Österby	114.
Äeres de la Frontera	193.	Zorndorf	161.	Österbålen	125.
Äingu	80, 288.	Zug	174.	Östergöthland	116.
		Zugersjön	172.	Östersjön	55.
Ä.		Zuid Beveland	143.	Österrike	165.
		Zulichau	161.	Öster Risöer	126.
Ä	141.	Zur	233.	Östersund	122.
Äap	84.	Zürich	174.	Östhammar	113.

Rättelser:

Sid.	59	rad.	10	står	Palatten	lås:	Platten
—	—	—	22	—	Isfer,	—	Isar,
—	65	—	20	—	Ulatan,	—	Ulutau,
—	66	—	41	—	Dejuma	—	Dsumnah
—	75	—	6	—	Wallis Udde,	—	Wales Udde,
—	76	—	7	—	Newis Rodonba,	—	Newis, Redondo,
—	79	—	38	—	Sarta Catalina,	—	Santa Catalina,
—	182	—	34	—	Bourbon, Vendée,	—	Bourbon Vendée,
—	195	—	1	—	Ternel,	—	Teruel,
—	240	—	18	—	Waisis	—	Waisis
—	273	—	4	—	Sevannah	—	Savannah
—	280	—	39	—	Govane	—	Gonave.

Gamla Geografien

Wärdet:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

I. Besta Europe Ränder.

HISPAIA.

1. Hispania (Spanien). 2. Hispania (Portugal). 3. Hispania (Galicien). 4. Hispania (Asturien). 5. Hispania (León). 6. Hispania (Castilien). 7. Hispania (Aragonien). 8. Hispania (Katalonien). 9. Hispania (Valencien). 10. Hispania (Balearien). 11. Hispania (Sizilien). 12. Hispania (Sardinien). 13. Hispania (Corsica). 14. Hispania (Cyprus). 15. Hispania (Rhodus). 16. Hispania (Cyrenen). 17. Hispania (Libyen). 18. Hispania (Syrien). 19. Hispania (Arabien). 20. Hispania (Persien). 21. Hispania (Indien). 22. Hispania (Siam). 23. Hispania (Java). 24. Hispania (Sumatra). 25. Hispania (Borneo). 26. Hispania (Sulawesi). 27. Hispania (Philippinen). 28. Hispania (Indonesien). 29. Hispania (Malaysia). 30. Hispania (Singapur). 31. Hispania (Thailand). 32. Hispania (Laos). 33. Hispania (Kambodscha). 34. Hispania (Vietnam). 35. Hispania (Kambodscha). 36. Hispania (Laos). 37. Hispania (Kambodscha). 38. Hispania (Vietnam). 39. Hispania (Kambodscha). 40. Hispania (Laos). 41. Hispania (Kambodscha). 42. Hispania (Vietnam). 43. Hispania (Kambodscha). 44. Hispania (Laos). 45. Hispania (Kambodscha). 46. Hispania (Vietnam). 47. Hispania (Kambodscha). 48. Hispania (Laos). 49. Hispania (Kambodscha). 50. Hispania (Vietnam). 51. Hispania (Kambodscha). 52. Hispania (Laos). 53. Hispania (Kambodscha). 54. Hispania (Vietnam). 55. Hispania (Kambodscha). 56. Hispania (Laos). 57. Hispania (Kambodscha). 58. Hispania (Vietnam). 59. Hispania (Kambodscha). 60. Hispania (Laos). 61. Hispania (Kambodscha). 62. Hispania (Vietnam). 63. Hispania (Kambodscha). 64. Hispania (Laos). 65. Hispania (Kambodscha). 66. Hispania (Vietnam). 67. Hispania (Kambodscha). 68. Hispania (Laos). 69. Hispania (Kambodscha). 70. Hispania (Vietnam). 71. Hispania (Kambodscha). 72. Hispania (Laos). 73. Hispania (Kambodscha). 74. Hispania (Vietnam). 75. Hispania (Kambodscha). 76. Hispania (Laos). 77. Hispania (Kambodscha). 78. Hispania (Vietnam). 79. Hispania (Kambodscha). 80. Hispania (Laos). 81. Hispania (Kambodscha). 82. Hispania (Vietnam). 83. Hispania (Kambodscha). 84. Hispania (Laos). 85. Hispania (Kambodscha). 86. Hispania (Vietnam). 87. Hispania (Kambodscha). 88. Hispania (Laos). 89. Hispania (Kambodscha). 90. Hispania (Vietnam). 91. Hispania (Kambodscha). 92. Hispania (Laos). 93. Hispania (Kambodscha). 94. Hispania (Vietnam). 95. Hispania (Kambodscha). 96. Hispania (Laos). 97. Hispania (Kambodscha). 98. Hispania (Vietnam). 99. Hispania (Kambodscha). 100. Hispania (Laos).

Gamla Geografien.

De Gamle, Greker och Romare, kände endast tre werldsdelar, Europa, Asia och Libya eller Africa, hwilka dersföre äfwen fått namn af Gamla Werlden, till stillnad från de nya länder som man senare upptäckt på andra sidan af jordklotet. Af dessa tre werldsdelar woro länderna wid Medelhafwet samt wid floder- na Tigris och Eufrat mest bekanta.

EUROPA.

Gränso: i norr, Oceānus septentrionalis, borealis eller arclous, äfwen kallad Mare glaciale, pigrum, cronium eller mortuum; i öster: floderna Rha (Wolga) och Tanais (Don), Palus Mæotis (Azowiska sjön), Pontus Euxinus (Swarta hafwet), Bosporus Thracius (Constantinopolitanska sundet), Pröpontis (Marmorasjön), Hellespontus (Sundet wid Dardanellerna); i söder: Mare internum eller Mediterraneum (Medelhafwet) med dess båda wifar: Mare Ægæum (Archipelagen) och M. Hadriaticum (Benetianska wifen), Fretum Herculeum eller Gaditanum (Gibraltars Sund); i wester: Oceānus Atlanticus, occidentalis eller hesperius med dess wifar: Mare Germanicum (Nordisjön) och Sinus Codanus (Östersjön).

I. Westra Europas Länder.

HISPANIA,

äfwen kalladt Ibēria, Hespēria ultima eller Celtibēria, omgäfs i öster af Mare internum, som här kallas Ibericum, i wester af Oceanus Atlanticus, och i norr af dess wif Mare Cantabricum. För öfrigt afstängde Pyrenæi Montes från Gallia och Fretum Herculanum från Africa. — Berg: Pyrenæi, Idubēda (Sierra d'Dea), Orospeđa (Sierra Morena) som utgår åt söder från föreg.; Herminius (Sierra d'Esirella) i wester. — Uddar: Promontorium Trileucum (C. Ortegal); Artabrum (C. Finis terre); Sacrum (C. S. Vincent); Janonis (C. Tra- salgar); Calpe (Gibraltar). — Floder: Ibēris (Ebro); Bætis (Guadalquivir); Anas (Guadiana); Tāgus (Tajo); Durius (Douro); Mīnus (Minho); Suero (Xucar). Landet war, i synnerhet i södra delen, fruktbart och rikt på metaller. — Ur- i n w a

nare: *Synētæ* i väster; *Tartessi* i sydväst; *Ibēri* i öster. — Nyare voro Phoenices, som hade talrika kolonier på Medelhafskusten, och Celtæ som inkommo öfver Pyreneerne och slutligen sammansmälte med Iberi till ett folk (*Celtibēri*). — Sedan hela landet, under Kejsar Augusti regering, kom under Roms wälde, delades det af honom i följande 3 Provinser, af hwilka åter hwardera delades i wisåa *Conventus Juridici*.

1. **LUSITANIA**, västra delen af landet mellan floderna *Durius* och *Anas*, sål. nästan hela Portugal med en del af Spanien. — **Solk och Städer:** *Lusitani*: Augusta Emerita, hufvudort, anlagd af Augustus och befolkad med Veteraner; Norba Cæsareana. (Alcantara), Romersk koloni wid Tagus, öfver hwilken Kejsar Trajanus här lät uppföra en wacker brygga; Ebōra (Evora), äfwen kallad Liberalitas Julia; Scälābis (äfwen Præsidium Julium). Talabriga. — *Vettōnes*: Salmantica (Salamanca); Augustobriga. — *Celtæ*: Medobriga. — *Turdetani*: Pax Julia Romersk koloni; Salasia; Olisipo eller Ullisippo; (äfwen Felicitas Julia) (Lissabon eller åtminstone i dess gränstap), den enda Municipalstaden i provinsen. — *Turduli*: Myrtilis, Latinsk koloni.

2. **BÆTICA**, sydligaste delen af landet omkring Batis, mellan *Anas* och *Murgis*, war genom klimat och produkter ett af gamla werldens lyckligaste länder. — **Berg:** Mariānus och Ilipula. — **Solk och Städer:** *Turdetani*, i söder: Hispālis, enligt några författare det gamla Tartessus (Sevilla), hwar på Phoenicierna redan i äldsta tider drefwo handel; Munda, i gränstapet af Carteja, bekant genom Cæsars afgörande seger öfver Pompeij söner 45 år f. Chr.; Gādes (Cadix) på en ö af samma namn, Phoenicisk koloni och hufvudpunkten för detta folks handel på Europas och Afrikas westkuster; Mälaca (Malaga), Phoenicisk koloni. — *Turduli*, i norr: Itālica, byggd af Romarne i andra Puniska kriget, municipalstad; Sisāpon, affatte silfwer och zinober; Cordūba (Cordova), en Patricierkoloni, säte för en *Conventus Juridicus*, både Seneca's och skalden Lucani födelseort; Iturgis, förstörd af Publ. Scipio. I midten af provinsen bodde *Bastuli*.

3. **TARRACONENSIS**, norr och öster om de båda föregående. — **Solk och Städer:** a) i norra delen från väster till öster: *Gallæci*, som delades i *Bracāres* och *Lusences*, längst i nordväst; Augusta Bracāra (Braga), Lucas Augusti (Lugo), Gale, god hamn; Brigantium. — *Astūres*: Astūrica Augusta (Astorga); Brigæcium, (sedermera kallad Legio VII Gemina, i anledning af de 2 Regioner der woro förlagda); Lucas Astūrum. — *Cantābri*: Juliobriga. *Varduli* och *Vascōnes*: Flaviobriga (Bilbao); Segisāma Julia; Pompelōn (Pampelona). — b) midt i landet: *Vaccæi*: Palantia. — *Carpetāni*: Tolētum (Toledo); Segōvia. — *Oretāni*: Orētum Germanorum; Castillon, med

silfvergrufwor. — *Celtiberi*: Clunia (Balladolib), hufvudort; Nümantia, bekant för sitt rytteri och sitt tappra förswär mot Romarne; Bilbilis, der skalden Martialis war född, Segobriga, (sannolikt Cuença) Celtiberernas hufvudstad; Nudaugusta eller Augustobriga. — *Olcades*: Cartēja, förstörd af Hannibal. — *Ilergetes*: Herda, Romersk koloni. — c) wid kusten: *Contestani*: Chartago nova (Carthagera), anlagd af Hasdrubal, Hamilcars mäg, bekant för sin handel och rika silfvergrufwor, war Romarnes wigtigaste stad i Hispania; Dianium wid en udde af samma namn. Valentia (Valenzia), förstörd i Sertorianiska kriget; *Edētani* eller *Sedētani*: Saguntum (Murviedro), en af landets betydligaste städer, hvars eröfring af Hannibal 219 f. Chr. gaf utbrott åt 2:dra Puniska kriget; Cæsaraugusta (Saragozza), skattfri koloni, stiftad af Augustus, säte för en *Conventus Iuridicus*. — *Ilergāones*: Chartago Vetus; Dertosa (Tortosa), Romersk koloni. — *Cossetani*: Tarrācon (Tarragona), den första punkt Romarne vunno i Spanien och en af deras förnämsta städer i detta land. — *Lalētani*: Barcino, koloni. — *Indegētes*: Emporiam Grefisk koloni från Phocis och Massilia.

Öar: a) i Mare internum eller Ibericum: Balcāres insulæ, af hwilka den större, Major (Mallorca), med Palma och Pollentia, Romerska kolonier, den mindre, Minor, med Städerna Jamno och Mago; Pityūsæ insulæ, (den största Ebūsus (Hygie) med stad af samma namn; den mindre Ophūsæ (Formentera). — b) i Mare Atlanticum: Deorum insulæ eller Fortunatæ; Landöbris, norr om Tagi utlopp.

GALLIA,

äfwen GALLIA ULTERIOR eller TRANSALPINA, omfattade det nuwarande Frankrike, en del af Nederländerna och Tyssland samt det mesta af Schweiz. — Gränser: i norr Fretum Gallicum (Kanalen); i öster, floden Rhenus mot Germania och Italia; i söder, Mare internum med dess wif Sinus Gallicus och Pyrenæi Montes mot Hispania; i wester, Oceanus Atlanticus med dess wifar; M. Cantabrieum eller Aquitanicum och Oceanus Britannicus. — Berg: Pyrænæi; Alpes Penninæ, Græjæ Cottinæ, Maritimæ på sydsödra gränsen; Cebenna (Cevennerne); Jūra: Vögēsus (Vogeserne); Arduenna Silva et Mons (Ardennerne). — Uddar: Prom. Gobæum, den wästligaste; Itium wid Fretum Gallicum; Setium (Cette). — Floder: a) till Decan: Atūris (Aisne); Garumna (Garonne); Liger (Loire); Sequana (Seine); Scaldis (Schelde); Sabis (Sambre); Mōsa (Maas); Vahālis (Waal); Mosella (Mosel) och Rhēnus (Rhein), som genom en kanal, Fossæ Drusianæ, gräfd af Drusus, Germanici fader, förenades med Rysel. b) till Medelhafwet: Rhodanus (Rhône),

som går genom Lacus Lemanus (Geneversjön) och förenar sig med Arar (Saone). — Ur-inwånare: *Armorigi* och *Ligüres*. Inwandrade: *Celtæ* eller *Galli*, och *Belgæ*. Landet delades under Kejsar Augusti regering i följande 4 Provinser:

1. GALLIA NARBONENSIS, äfwen PROVINCIA ROMANA, såsom Romarnes äldsta besittning i Gallien (eller GALLIA BRACCATA, i anledning af folkets klädedräkt) begränsades i söder af Medelhafvet och Pyreneerne, i väster af Aquitania, i norr af Gallia Lugdunensis och en del af Rhodanus, i öster af Alperne och Italien: berömmes såsom omsorgsfullt odladt. — Folk och Städer: a) väster om Rhodanus: *Volcæ* som delades i *Arecomici* och *Tectosages*; *Bebrýces*; och Städerna: *Ruscino*, bekant genom Hannibals tåg; *Tolōsa* (Toulouse), under Romarne medelpunkt för handeln, *Carcāso* (Carcassonne); *Narbo*, af hwars inwånare Romarne mötte ett vänligt mottagande, sedan provinsens hufvudstad; *Nemausus* (Nîmes), ännu mera blomstrande än *Narbo*. — b) öster om Rhodanus: *Sälýes* eller *Sal-luwii*; *Allöbröges* m. fl. Städerna: *Massilia* (Marseille), en af Grekernes mest blomstrande kolonier, hitförd af Phoceer 600 f. Chr., war städse Romarne tillgifwen och styrdes som en aristokratiskt fristat af 600 Senatorer; *Telo Martius*, (sannolikt *Toulon*); *Forum Julii* (Frejus), Romersk koloni; *Arēlate* (Arles), Romersk koloni, genomskuren af en graf (*Fossæ Marianæ*), som isynnerhet under Constantin den Store i aufseende; *Aquæ Sextiæ* (Aix) anlagd af Gn. Sertius 122 f. Chr., bekant genom Marii seger öfwer Teutonerne 102 f. Chr.; *Valentia* (Valence); *Gratianopolis* (Grenoble), bygd af Kejsar Gratianus; *Vienna* (Vienne), Allabrogernes hufvudstad, sedan Prætorernes residens.

2) AQUITANIA: väster om föregående wid Mare Cantabricum eller Aquitanium, genom Piger afskildt från Gallia Lugdunensis i norr och nordost. War föga fruktbart och mindre känt af Romarne. — Folk och Städer: a) wid kusten: *Pictōnes*; *Corbūlo*, berömd sjöstad; *Limonium* (Poitiers). *Santōnes*; *Mediolanum* (Saintes). *Bituriges*; *Vibisci*: *Burdigala* (Bordeaux), urgammal, ryktbar sjöstad, *Ausonii* födelseort. *Tarbel-li*: *Aquæ Augustæ*, med goda bad. — b) in i landet: *Bituriges Cubi*: *Avāricum* (sannol. Bourges), rik hufvudstad. *Le-movises*: *Augustoritum* (Limoges). *Arverni*: *Gergovia*, *Ver-cingetorix* hem, hwars fästning J. Cæsar förgäfwes belägrade. *Ruteni*: *Segodunum* (Rhodéz).

3. GALLIA LUGDUNENSIS, norr om de båda föregående, hade floderna *Matrona* (Marne) och *Sequāna* till gräns i norr mot Gallia Belgica, och sträckte sig från Oceanus Atlanticus i väster till floden Arar i öster, egde ansenliga stogar och ymnigt fiske. — Folk och Städer: a) wid kusten: *Samnitæ* eller *Nannētes*; *Brivates* (Brest?). *Venētes*: *Darioritum* (Bannes), huf-

wudstad. *Osismii*: Vorganium. *Lexobii*: Nædmäagus. *Caltes*: Juliöbōna (Villevonne). — b) in i landet: *Rhedōnes*: Condate (Rennes). *Andēgāvi*: Jüliömäagus (Angers). *Turōnes*: Cæsarodūnum (Tours). *Aulerci*: Novöddūnum. *Aulerci Cenōmāni*: Mediolānum (Evreux). *Aulerci Eburōvices*: Vêlōcasses: Rötömäagus (Rouen). *Parīsi*: Lutētia (Paris). *Carnūtes*: Gennābum (Orleans). *Tricassi*: Augustobōna (Troyes). *Sēnōnes*: Agendicum (Sens). *Sēgūsiani*: Lugdūnum (Lyön), näst Narbo den folkrikaste i hela Gallien, säte för en Prætor; härifrån ledde Agrippa vägar åt alla fanter af Gallien. *Aedui*: Bibracte Julia eller Augustodunum (Autun); Cabilōnum (Chalon wid Saone); Növiöddūnum (Nevers). *Boij*.

4. GALLIA BELGICA. Norr om föreg. wid Fretum Gallicum, omgäfwet i norr och öster af Rhenus, hwartill Kejsar Augustus lade landet mellan Arar (Saone) och Alperne norr om G. Narbonensis. Men omkring 100 år e. Chr. afföndrade sig några Germaniska folkstammar i landet längs Rhen, under namn af GERMANIA CISRHENANA, som delades i GERMANIA PRIMA och GERM. SECUNDA, äfvensom Helvetiernes och Sequanernes land sedan fick namn af MAXIMA SEQUANORUM. Det återstående delades slutligen i BELGICA 1:ma och BELG. 2:da. Landet war uppfyllt af berg, skogar (Vogesus, Ardenna sylv.) och moras. — Folk och Städer; a) i BELGICA 1:ma och 2:da: *Belgæ* kallades hufvudfolket, som utgjordes af flera stammar, neml.: *Belōvāsi*: Cæsärömäagus (Beauvais). *Ambiāni*: Sämäröbriva (Amiens). *Atrēbātes*: Nēmētācum (Arras). *Mōri-ni*. *Tungri*: Aduāca. *Mēnāpii*. *Nervii*: Bājācum (Bavay); Turnācum (Tournay); Cāmārācum (Cambrai). *Vērōmandui*. *Suessiōnes*: Augusta Suessiōnum (Soissons). *Rēmi*: Durocor-torum (Rheims). *Cātālauni* på hwilkas område Attila förlorade den blodiga striden 451 e. Chr. *Verodūnenses*: Verodūnum (Verdun). *Trēviri*: Augusta Trevirorum (Trier). *Lingōnes*. *Sequāni*: Vēsontio (Besançon). *Helvētii*: Vindōnissa; Sälōdu-rum (Solothurn); Aventicum (Avenches); Genēva (Genf.) — b) i GERMANIA INFERIOR eller 2:da: *Bātāvi*. *Frisii*. *Chauci* &c.: Lugdūnum Batavorum (Leyden); Trajectum (Utrecht); Bātāvöddūrum. sednare Növiömäagus (Nimwegen). *Sigambri*: Cölōni Trajana; Asciburgum (Aisberg). *Ubii*: Cölōnia Agrippina, förut Ara Ubiorum, (Cöln); Tolbiacum (Zülpich); Bonna (Bonn), en fästning, anlagd af Drusus, jemte en bro öfver Rhen; Confluentes (Coblenz) wid Mosels förening med Rhen; här slog J. Cæsar en brygga öfver den sednare; Bīngium (Bingen). — c) i GERM. SUPERIOR eller PRIMA: *Vangōnes*. *Nēmētes*. *Tribocci*: Städerna: Mōguntiacum (Maynz), ur-gammal; Sicila (Siedlingen), der Alexander Severus mördades af sina soldater; Borhētömäagus (Worms), Noviomagus (Speyer);

Argentoratum (Strasbourg); *Rauraci* (af Galliskt ursprung), Mons *Brisiacus* (Breisach), Augusta *Rauracorum*.

Var wid *Gallia*: i *Sinus Gallicus*: *Stœcades* 5 ft. (Herrisse *Varne*); — i *M. Atlanticum*: *Venetiæ*, bland hwisla *Cæsaræa* (Jersey).

BRITANNIA eller ALBION

med fringliggande *Var*.

1. **BRITANNIA** eller **ALBION** var det nuwarande England och Skottland. Det omgifwande hafwet kallas i öster *Oceanus Germanicus* (Nordsjön), i söder *Ocean*. *Britannicus*, i väster *Ocean*. *Hibernicus*, i norr *Ocean*. *Caledonius*. *Fretum Gallicum* skilde landet från *Gallia*. — *Berg*: *Grampius* i norr. — *Uddar*: *Cantium* promont. wid Kanalen: *Antivestæum* eller *Bolerium* (Landsend); *Damnonium* eller *Ocrinum* (E. Lizard). — *Floder*: *Tamēsis* (Thames); *Abus* (Humber); *Tina* (Eden); *Sabrina* (Severn), hvars utlopp kallades *Sabrina Estuarium* (Bristolwiken). — Landet rift på metaller, synnerligen tenn, fruktbart i södra delen. — Hufvudfolk före Romarnes inkräktning: *Britōnes*, af Celtiskt ursprung, i söder: och *Calēdoni*, ett Germaniskt folk, norr om berget *Grampius*. *Caledonierne* kallades sedermera *Picti*, derföre att de målade kroppen; söder om dem bodde *Scoti*. Efter J. Cæsars och Tib. Claudii eröfring, delades ön i **BRITANNIA ROMANA** eller **SUPERIOR** den södra och **BRIT. BARBARA** eller **INFERIOR** den norra.

A) **BRITANNIA ROMANA**: Gränsen mot norr war, i Kejsar Claudii tid floden *Sabrina*; under Hadrianus *Vallum Hadriani*, uppförd twertöfwer landet från *Tinas* utlopp; under Kejsar Antonius Pius flyttades Romerska gränsmuren längre upp, och under Kejsar Severus till det smalaste af landet, wid *Bodotria Estuarium* (Firth of Forth). — Folk och Städer: *Cantii*: *Dūrōvernum* (Canterbury); *Dūbris* (Dover). *Belgæ*: *Magnus Portus* (Portsmouth); *Venta* (Winchester). *Damnonii*; *Vōlŭba* (Falmouth). *Trinōbantes*: *Londinium* (London), redan tidigt bekant för sin handel. *Atrebātii*. *Dobūni*: *Clevum* (Gloucester). *Silūres*. *Demētæ*. *Ordovices*. *Cōritāni*: *Durōbrivæ* (Brigh Casterton); *Lindum* (Lincoln). *Carnāvii*: *Deva* (Chester); *Menduessēdum* (Manchester). *Brigantes*: *Eboracum* (York), den wigtigaste och stönaste af Britanniens städer; här lefde och dogo Kejsarne Sept. Severus och Constantius. War Romersk koloni och medelpunkten för norra Britanniens wägar.

B) **BRIT. BARBARA**, innehades aldrig af Romarne och war dem föga bekant; beboddes af de frigista *Picti*, *Scoti* och *Calēdonii*. *Grampius Mons* och *Caledonia Sylva* omtalas.

2. **HIBERNIA** (äfwen *Ierne* eller *Iverna*) nuwarande Irland. Föga känt af Romarne. — *Uddar*: *Notium* prom. i söder och

Sacrum pr. i sydost. — Floder: Dabrōna (Blafwater m. fl. — Befolkningen synes hufvudsakligen hafwa bestått dels af Britanniens gamla invånare, dels af Celter från Gallien. Således träffas här *Brigantes* af de förra, *Menāpii* af de sednare m. fl. — Städer: Eblāna (Dublin?); Menāpia (Wexford?); Rēgia (Kimerif).

3. Mindre Öar: Vēctis (Wight); Cassitērīdes (Scilly); Mōna (Anglesea); Mōnārīna (Man); Ebūdes (Hebriderne); Orēades (Orkney); Thūle kallades ett land längst i norr från Britannia; man har twiflat om dermed skall förstås Shetlandsöarne, Jöland, Norge eller något annat land.

II. Länder Norr om Donau.

GERMANIA

kallades äfwen Germ. Magna, Barbara, Transrhenana till skillnad från Germania cisrhenana i Gallien. — Gränser: i norr, Sinus Codānus eller Mare Svevicum (Östersjön); i öster, floden Vistula mot Sarmatia Europæa; i söder floden Danubius mot Noricum och Bndelicia; i väster, floden Rhenus mot Gallia, och Ocean. Germanicus. — Berg: Rhētico, Abnōva, Taunus wid Rhen; Mēlibōens (Bloßberg); Hercynii M:tss (hela bergsskedjan från Schwarzwald genom Thüringer- och Böhmerwald vidare åt öster); Sudēti (Fichtel- och Erz-Gebirge). Asciburgius (Riesengebirge). — Skogar: Hercynia Sylva som närmare Böhmen fallas: Gabrēta S. Marciana eller Martina S. (Schwarzwald); Luna S. (på gränsen mellan Österrike och Mähren); Baccēnis S. (västra delen af Thüringerwald); Teutoburgensis S. (Teutoburgerwald i södra Westphalen); Cæsia S. väster om föreg.; Lucus Bādūhennæ närmare hafvet i nordväst. — Floder: Dānūbīus eller Ister (Donau); Rhēnus (Rhen), som upptager Nicer (Neckar); Moenus (Mayn); Luppia (Lippe); Vahālis, som faller ut wid Helium Ostium; från höggra armen eller egentliga Rhen ledde Fossæ Drusianæ till Jäsel och Flēvum Ostium; Amīsius (Ems); Vīsurgīs (Weser); Albis (Elbe); Viādrus (Oder); Vistūla (Weichsel). Landet, som ansågs uppfyllt af vilde skogar och träsk, kom aldrig fullkomligen uader Roms wälde. Hufvudsfolk: Ingævōnes, Hermiōnes och Istævōnes. — Folk och Städer:

a) mellan Rhenus och Albis: *Frīsii*: Flevum Castellum; Amisia; Corbulōnis Monumentum (Gröningen). *Chausi majores et minores*. *Angrivarii*. *Ansibarii*. *Marsi*, inom hwilka område låg Tanfanas berömda tempel, som Germanicus förstörde. *Bructeri*, en stor nation. *Chamävi*. *Usipetes* eller *Usipii*, *Sigambri* eller *Sicambri*, som ofta kämpade mot Romarne, tills slutligen en del måste flytta öfver Rhen; Aliso (We-

sel), i hwars gränslap Herman slog Bari legioner; Teutoburgum. *Catti* eller *Chatti*: Matium (Marburg); Aquæ Mattiææ (Wiesbaden); Castellum Cattorum (Cassel). *Cherusci*, ett mäktigt folk, inom hwars land låg Idistavicus Campus, der Drusus be-segrade Herman, och Sylva Herculi sacra.

b) mellan Albis och Vistula: (Alla här boende folkslag kallades af Romarne *Suævi* eller *Suæbi*): *Saxones*. *Cimbri* som bodde på Chersonesus Cimbrica (Schleswig och Holstein), hwars spets kallades Cartris (Jutland). *Teutones* på Dansta öarne. *Angli* i trakten af Hamburg. *Varini*: Læciburgium (Lubeck eller Lauenburg). *Semnones*, det mäktigaste bland de Swerwiska folken. *Langobardi* eller *Longobardi*. *Rugii*, (i Pom-mern och på Rügen). *Lemovii*. *Lygii*. *Vandali*; ett allmänt namn för följande och flera Nordtyska folk. *Burgundiones*. *Göthii*, Göthones eller Guttōnes (Göther) som slutligen blefwo ett mäktigt och eröfrande folk och belade sig i Oströgöthi, hwilka eröfrade Italien, Vesögöthi, som underkufwade Spanien och södra delen af Gallien.

c) i södra Germanien: *Quadi* (i nuw. Mähren) *Ebūrum* (Olmütz); *Rhobudūnum* (Brünn). *Marcōmanni* bodde mellan Rhen och Donau, men invandrade i Böhmen och byggde der Marobūdum (Budweis), sedan de förjagat Bojerne, hwars hufvudstad war Bojohemum. *Hermunduri*. *Narisci* mellan de båda föreg. *Alemanni*, i 3:dje seklet ett gemensamt namn för flera små folkskammor i sydwest utmed Rhen: Aurelia Aquensis eller Aquæ (Baden); Aræ Flaviæ (Rothweil).

d) i Germ. transvistulana nämnas följande folk: *Bastūrnæ Venēti*. *Aestyes*. *Hirri* eller *Scīri*. *Erūli* eller *Hērūli*.

e) i Germ. transmarina, hwarmed förstods länderna på andra sidan M. Suevicum eller Sin. Codanus (äfwen kallad Sin. Venedicus) nämnas några land, hwilka ansågos som öar hörande till Germanien: Scandinavia eller Scandia, äfwen Scanzia, Baltia, (Sverige) med berget Sevo; bebodt af Suiōnes, Sitōnes, Hilleviōnes (?), Gūtæ. Nerigon eller Nerigos ins. (Nor-ge) wester om Scandinavia, hwarifrån man kunde segla till Thule. Eningia eller Finningia (Finland).

Öar wid Germania: Glessaria eller Austerāvia (Ameland), hwarifrån bernsten hemtades; Tres inss. Saxonum (Strand, Basen och Helgoland); Rūgia (Rügen), der Hertha dyrkades; Latris (Seland); Tres inss. Alociæ (Moors, Thye och Wendysysel).

SARMATIA EUROPÆA.

Gränso: i öster, floden Tanais mot Sarmatia Asiatica, i söder, Palus Mæotis, Pontus Euxinus, floden Tyras och Carpathi montes, i wester Vistula, i norr obekanta länder och Oce-

anus septentrionalis eller Sarmaticus. — Berg; Venedici i wester. Budinus wid Borysthenis och Riphæi Montes wid Thanaïs's fällor. Alauni wid Pal. Mæotis. Hyperboræi längst i norr. — Floder: Vistula; Týras (sedan Danastris, nu Dniester): Hýpánis (Bog); Borysthènes (sedan Dänäpris nu Dniepr): Tánäis (Don). Landet wildt och ofruktbart, beboddes af nomadiska folk. Såsom Huswudfolk uppgifwas, utom Veneti, Peucini och Bastarnæ, som nämnas wid Germania, följande: Jazyges och Roxolani wid westra sidan af Palus Mæotis; Hamaxobii längre in i landet; Alauni eller Alani Scythæ, bredwid de föregående. Dessa alla woro belade i smärre stammar. Wid Borysthenis utlopp låg Olbia, en Milesisk koloni; längre i W. Ordessus. Udden öster om Borysthènes kallas Drömos Achillis, emedan enligt sagan, Achilles skall blifwit begrafwen på en D något i wester från denna udde.

CHERSONĒSUS TAURICA

Den Tauriska eller Krimiska halfön, omgifwen i S. af Palus Mæotis, i S. af Pont. Eurinus och i W. af dess wik Sin. Carcinites, war genom landtungan Taphros förenad med fasta landet och genom Bosporus Cimmerius skild från Asien. Uddar: Pr. Parthénium, med ett berömdt tempel åt Artemis Taurica, der alla främlingar offrades; Pr. Kriu Metöpon i S.; Pr. Corax i S. Halfön war rik på win och säd. — Folk: Tauri l. Taurisci i S. och Scythotauri l. Tauroschytae i N. — Städer: Eupatoria, anlagd af Mithridates Eupator, i friget mot Scytherne; Chersonesus l. Chersön, betydande koloni från Heraclea i Bithynien; Theodosia (Cassa) med förträfflig hamn och blomstrande handel; Panticapæum l. Bosporos, Tauriens gamla huswudstad.

DACIA

begränsades i S. af fl. Hierasus; S. af Ister; W. af Tibiscus i norr af Carpathes Montes och Sarmatia Europæa, och omfattade således det nuvarande Siebenbürgen, Moldau och Wallachiet, jemte en del af Ungern och Galicien. — Berg: Carpathes. — Floder: Tibiscus (Theis) och Mærisus (Marosch), Aluta (Dlt), Hierasus (Pruth) falla alla i Ister eller Danubius (Donau). Landet war rikt på säd, metaller och salt; underkufwades af Kejsar Trajanus, och gjordes till Romersk provins, den enda norr om Donau. Som sådan indelades den i Dacia Ripensis i S.; Dacia Alpensis i norr och Dacia Mediterranea mellan de förra. Inwånarne utmärkte sig genom tapperhet, egna seder och klädedrägt. — Städer: Sarmizegethusa regia, Kejs. Decabalii residens, sedan kallad Ulpia Trajana; Tibiscum; Appulum, sedermera Alba Julia. Pons Trajani, Arkitekten Apollonii mästerverk, war en stenbro på Trajani befallning uppförd öfwer Donau.

Öster om Dacia, R. om Donau låg mellan floderna Hierasus och Tyras (enl. några sträckte den sig ända till Borysthenes) en landsträcka kallad SOLITUDO GETARUM, som af Romarne räknades till Moesia inferior. Här märkas Danubii sju utlopp, af hvilka det sydligaste, Ostium sacrum var det största — Folk: *Scythæ*; *Getæ* och *Peucini*. — Stad: *Ophiüsa*.

Vester om Dacia bodde ett folk af Korolanernas stam, *Jazyges Metanastæ*, som invandrat från Sarmatia under Kejs. Claudii regering, men af Dacierna undanträngdes hit i Siebenbürgens berg, hvarifrån de ofta oroade Romarne med frig.

PANNÖNIA.

Gränsof: Danubius i R. mot Germania och i S. mot Jazyges Metanastæ; i S. Moesia superior och Illyris; i W. berget Cetius mot Noricum, och omfattade alltså Unterwienerwald, nedra Ungern, Slavonien, en del af Krain; Bosnien och Kroatien. — Berg: Cetius (Kalenberg), Albis, Claudius. — Sjö: Peiso (Platten). — Floder: Sävus (Sav), Dravus (Drau), Mürus (Mur), Aräbo (Raab) som alla flyta till Danubius. — Först under Augustus fulländades eröfringen af detta och de 3 följande Södra Donauländerna, af hvilka hvar och ett för sig kom att bilda en särskild provins. Hufvudfolk: *Colapini*; *Lätöviei*; *Scordisci*. — Städer: a) i PANNONIA SUPERIOR eller PRIMA, (W. om Aräbo): Vindöböna l. Flaviana castra (Wien), redan i Romarnes tid en anseelig stad; Carnuntum, der Licinius och Severus utropades till Kejsare; Siscia (Sisseg); Aemöna (Laybach); b) i PANN. INFERIOR l. SECUNDA, (S. om Aräbo); Bregëtio, der Kejsar Valentinianus förlorade lifvet; Arräböna (Raab); Acincum (Altfen), Rom. koloni; Teutiburgium; Taurünnum (Belgrad); Cibalis; Sirmium, der Kejs. Probus mördades af sina trupper.

NORICUM

i äldre tider ett af egna Konungar styrdt rike. Som Romersk provins woro des Gränsof: i R. Danubius mot Germania, i S. Pannonia, i S. Italia, i W. fl. Oenus mot Rhætia och Vinzelicia, således delar af Österrike, Steyermark, Kärnten, Krain, Bayern, Tyrol och Salzburg. — Berg: Alpes Noricæ mot Italien; Cetius (Kalenberg) på gränsen mot S. — Floder: Danubius (Donau); Oenus (Inn); Anäsus (En); Mürus; Dravus; Sävus, gränssl. mot S. — Folk: *Taurisci*. *Böji*, som lifväl redan 86 år f. Chr. tillbakaträngdes af Dacierne till Vinzelicia. — Städer: Noreja, urgammal, der Rom. Consuln Carbo 113 f. Chr. förlorade ett stort slag mot Cimbrenne; Juvävia (Salzburg), anlagd af Hadrianus; Lauriäcum (Vorch), Rom. kol.; Cetium (St. Pölten), Municipalstad byggd af Hadrianus.

VINDELICIA

war under Augustus en särffild provins, men nämnes sedan såsom förenad med Rhætia. — Gränser: i N. Germania, i D. Denus mot Noricum, i S. Rhætia, i W. Helvetiernas land, (sål. en del af Bayern). Floder: Danubius med Vindo (Werta); Licus (Lech); Isarus (Isar); Ilargus eller Ilarus (Isler); Oenus (Inn). — Sjö: Lac. Brigantinus (Bodensjön). — Folk och Städer: *Brigantii*. *Brigantium* (Bregenz). *Estiones*: Campodunum (Rempten); *Vimania*. *Licutes*: Augusta Vindelicorum (Augsburg); *Castra Reginā* (Ratisbōna, nu Regensburg). *Bōji*: Pons Oeni (Alt Dettingen); *Batava Castra* (Paßau).

RHÆTIA,

söder om föregående. Gränsade i D. till Noricum, i S. till Italia och i W. till Gallia; (omfattade en del af Bayern, Schwaben, Salzburg, Schweiz och Tirolen m. m.). Berg: Alpes Rhætiae; Alpes Penninae. — Floder: Rhēnus (Rhen); Ticinus (Tessin); Adduā (Adda); Mincius (Mincio); Athēsis (Etsch). — Sjöar: Lac. Verbānus (Lago Maggiore); Lac. Lārius (Lago di Como); L. Bēnācus (Lago di Garda). — Folk och Städer: *Sārūentes*: Magia (Meyensfeldt); *Cūria* (Chur). *Vennōnes*: Clavenna. *Brixantē* eller *Brixentes*. *Tridentini*: Tridentum (Trident), Rom. kol., förstörd af Attila. *Feltrini*: Bellunum (Belluno); *Bausanum*. (Bozzen). *Gēnauni* de som tapprast förswarade sig mot Romarne. *Breuni*: Veldidēna, Rhætiens gamla hufwudstad; Pons Oeni (Innspruck).

III. ITALIA.

Italienska halfön, som äfwen förekommer under namn af Hesperia, Opica, Ausonia, Saturnia och Oenotria, omgäfs på D. sidan af Mare Superum eller Adriaticum; på W. sidan af Mare Inferum eller Tyrrhenum eller Tuscum Equor, hwars stora wif i N. kallades Ligusticus Sinus. I NW. gränsade den till Gallia Transalpina, i N. till Rhætia och Noricum i ND. till Illyris. — Berg: Alpes (Alperna) förekomma under många olika benämningar, neml. längs efter norra gränsen i en båge från Sin. Ligusticus till M. Adriaticum: Alpes maritimæ (Mons Vesulius), Cottiae, Grajæ, Penninae (M. Adula), Rhæticae, Carnicae, Noricae, Venetæ eller Juliae, Apenninus, som går genom hela halfön. — Uddar: i M. inferum: Pr. Populonium; Circējum; Misenum; Surrentinum; Palinūrum; Zephyrium, den sydligaste; i M. superum: Japygium och Cūmerium. — Hufwudfloder: Padūs (Po); Athēsis (Etsch); Tiberis eller Albula (Tiber); Liris (Garigliano); Silārus (Silaro); Aufīdus (Ofante). Landet kunde ej nog prisas af de Gamle för dess fruktharhet och herrlighet. Det

indelas i 3 Afdelningar: Italia superior, Italia propria och Italia inferior eller Græcia Magna; hvar till kan läggas som den 4:de: D a r n e.

I. ITALIA SUPERIOR

från Alperne till floderna Mæra och Rübicon; innefattade Gallia Cisalpina och Liguria.

A) GALLIA CISALPINA (äfven G. CITERIOR eller TOGATA). — Floder: Pædus (Po), som upptager fr. norr Ticinus (Tessino) ur Lac. Verbānus (Lago Maggiore), Addua ur Lac. Larius (L. di Como), Ollus (Oglio) ur Lac. Sevīnus (L. d'Isèo), Mincius (Mincio) ur Lac. Benacus (L. di Garda), från söder Tanarus, Trebia, Scultenna, Rhēnus (Rhen). Till M. Adriat. flyta: Athēsis (Etsch), Meddæcus minor et major m. fl. — Folk och Städer:

a) i GALLIA TRANSPADANA, N. om Padus: *Sēgūsiāni* och *Taurīni*: Brigantium (Briancōn); Augusta Taurinorum (Turin), Rom. kol. *Salassii*: Augusta Prætōria (Aosta), Rom. kol. *Libici*: Vercelle (Vercelli), i gränstapet af Campi Raudii, der Cimbrerna blefwo slagna af Marius och Catulus. *Lepontii*. *Orōbii*: Cōmum, sedan den af Julius Cæsar erhållit nya kolonister kallad Noviocōmum (Como); Bergōinum (Bergamo). *Insūbres*: Mēdiolānum (Milano) war ett wettensskapernas hem, tidtals Kejsarnes residens. *Lævi*: Ticinum (Pavia). *Cēnōmani*: Brixia (Brescia); Crēmōna (nu samma namn); Mantua (n. s. n.) och nära derwid Virgillii födelsebygd Andes; Verona, Catulli födelseort; Bedriacum, der Kejs. Dtho blef slagen af Vitellii armee 69 e. Chr. *Eugānei*. *Vēnēti*: Adria; Pātāvium (Padua), Livii födelsestad; Vīcentia (Vicenza); Tarvīsiūm (Treviso). *Carni*: Aquilēja (n. s. n.), Rom. kol. med god handel, Romarnes båtsverk mot Barbarerne, förstördes af Attila 452 då en del af invånarne flydde och grundlade Benedig; Tergeste (Trieste). *Istri* eller *Histri* på halfön Histria: Pola (nu s. n.) urgammal Colchist, sedan Rom. koloni.

b) i GALLIA CISPADANA, S. om Padus: *Anānes*: Placentia (Piacenza), vigtig municipalstad; Fidentia. *Bojæ*: Parma (nu s. n.), Romersk kol.; Mūtina (Modena), Rom. kol., lifasom föreg. bekant genom Mutinensiska friget mellan D. Brutus och M. Antonius 44—43 f. Chr.; Bononia (före Gallernas invandring Felsina, nu Bologna), Bojernas hufvudstad, blef Rom. kol. och vigtig under Kejsareperioden; Brixellum, der R. Dtho slutade sina dagar. *Lingōnes* och *Senōnes*: Rāvenna (nu s. n.), Thēgalisk kol. med förträfflig hamn; här uppehöll sig flera Romerska Kejsare, slutligen intogs den af Theodorik 463 e. Chr., som gjorde den till Ostgötha-Konungarnes residens.

B) LIGURIA, S. om föreg. mellan floderna Vårus och Macra, wid Sin. Ligusticus. — Floder: (utom de nämnde) Tanarus och Trēbia. — Folk: *Ligūres*, det ansenligaste. — Städer: Nicæa (Nizza), fol. från Masilia; Gēnua (nu s. n.), tidigt bekant genom sin handel; Portus Veneris, troligtvis densamma som Portus Lunensis, i hvars gränstap den Carariska marmorn brytes. In i landet låg Pōlentia (Polenza) ansenlig Municipalstad.

2. ITALIA PROPRIA,

eller Medlersta Italien, från floderna Macra och Rubicon i N. till floderna Silarus och Frento i S.; innefattande följ. 6 Länder.

a) wid Mare Tyrrhenum eller Inferum:

1. ETRURIA eller TUSCIA eller TYRRHĒNĪA. — Gränser: i N. Macra mot Liguria och Apennines mot Gallia Cispadana; i S. och S. Tiberis. — Berg: Apenninus; Simŷnus och Sōracte i S. — Udder: Populōnium. — Floder: Macra; Arnus (Arno); Tībēris (Tiber), som upptager Clānis. — Sjöar: Lac. Trāsīmēnus (Lago di Perugia); Lac. Volsīniensis (Lago di Bolsena); Lac. Vādīmōnis (Lago di Vassano). — Landet bergigt, mot kusten slätt, beboddes af *Etrusci* eller *Tyrrhēni*, ett gammalt, sannolikt genom blandning af flera, uppkommet folk; utmärkt för dess praktbegär, rikedom, egna konstfärdighet och kultur. Ursprungligen funnos i landet 12 förbundsstäder, men deras förening var icke beständig. Af Romarne underkufvades landet 370—283 f. Chr. — Städer: Lūna, (ej långt från nuv. Carara), med marmorbrott; Pisæ (Pisa), grundadt af Nestors följeslagare; Pistōria (Pistoja), bekant genom Catilinas död; Flōrentia (Florenz), Rom. fol.; Fēsūlæ (Fiesole), Rom. fol.; Vōlāterræ (Volterra), med förträffliga bad, starkt befäst; Vētūlōnia; Rūsellæ; Volsīnī (Bolsena); Clūsium (Chiusi), Kon. Porfennas residens; Arrētium (Arezzo), urgammal, war Mæcenass hem; Cortōna (nu s. n.), en af de betydligaste. Narmare sjön Trāsīmenus låg den dal, der Flāminius med Romersta hären blef slagen af Hannibal; Pērūsia (Perugia); Fālērīi (Faleri) inom Faliscernas område; Fescennia; Tarquīnī, Tarquiniernes stamort; Vēji (Isola Farnese), rik och mäktig; intogs först efter en 10-årig belägring af Camillus; Centumcellæ (Civita Vecchia); Cære blomstrande stad, stod i nära förbindelse med Rom.

2. LATIUM, Italiens viktigaste landskap, war i äldsta tider såsom Kon. Latini rike, af inskränkt omfång (fr. Tiberis till Circæum), men erhöill under Republikens tid till gräns: i N. Tiberis; i S. floden Liris, i S. Equernas och Herniernas område. — Berg: Mons Albānus; Algīdus; Mons Tuscūlani; Mons Sacer; Circējus, med Uddarne: Circæum och Cajetæ. — Floder: Tībēris (Tiber); Anīō (Teverone); Numīciūs; Astūra; Amasēnus;

Liris (Garigliano). Sjöar: Lacus Albānus; L. Regillus; Paludes Pomptinæ, Pontinska träffen, på hwars uttorfande flera Rëssare och sedan Påfwar använt all möda; Pal. Minturnenses. — Folk: *Latini*, *Pelasgi*, *Rutululi*, *Albani*, *Rōmani*, *Sābini*, *Equi*, *Hernici*, *Volsci*, *Aurunci* m. fl. — Städer: Rōma, Latiens och för en lång tid nästan hela den kända werldens hufvudstad, byggd på 7 fullar, (deraf Urbs septicollis), Mons Pālatinus, Cāpitolinus, Coelius, Aventinus, Quirīnālis, Viminālis och Esquilius, omsluta af Servii mur, hwartill under K. Nurelianus lades Mons Jāniculus, Collis Hortulorum l. Mons Pincius och Vāticānus. Staden delades af Augustus i 14 regioner; dess herrlighet och storhet kan man föreställa sig, då man wet att der funnos 215 större gator, 19 Fora eller torg; lifa många Campi, eller öppna platser; 400 tempel; 5 Naumachier; 14 Aquaducter; 36 Triumfbågar; nära 50 Kolosser, förutan en stor mängd Odeer, Theatrar, Curier, Stoder och prackfulla byggnader m. m. Staden ägde 37 portar, (Porta Flāminia, Capēna, Carmentalis etc.), hwarifrån 31 landsvägar utgingo åt alla delar af Italien (Via Appia, Latina, Flāminia etc.). Öfver Tibern funnos 8 bryggor, (Pons Mulvius, Sublicius m. fl.)

Latiens öfriga Folk och Städer: a) i LATIUM VETUS: *Latini*: Ostia, Romarnes första koloni wid Tiberns utlopp, anlagd af Ancus Martius; Laurentum, äldsta Latinska Konungarnes resid.; Lavīnium, uppfallad efter Veneas' gemål; Ardea, enligt sagan fordom Rutulernes hufvudstad; Aricia (La Riccia), med Dianas tempel och sjö samt Egerias lund; Alba Longa, Romes moderstad; Lanūvium, med ett ryktbart tempel åt Juno Sospita; Tusculum, på toppen af Mons Tusculanus, omgifwen af de skönaste landskällen, hwaribland Ciceros Tusculanum (Grotta Ferrata); Gabii, med stenbrott. *Equi*: Et Prænestē (Palestrina), starkt befäst, med Fortunas ryktbara tempel; Tibūr (Tivoli) i en tjusande skön trakt wid Anjo, der Macenas, Brutus och Cassius egde lustställen, och Hercules ett tempel. *Hernici*: Anagnia, med Ciceros Anagninum. *Volsci*: Antium, wigtig sjöstad, med präktiga tempel och palats; Circēji, gammal Romersk koloni wid Circes udde med hamn och lustställen; Auxur l. Terracīna, med Jupiters och Apollos tempel och Jeronias lund, Suessa Pōmētia, wid pontinska träffen. — b) i LATIUM NOVUM l. ADJECTUM; *Aurunci*: Arpinum; Fregellæ; Fundi; Formiæ, der Cicero hade sitt Formianum; Cajeta (Gaeta); Minturnæ; Suessa Aurunca.

3. CĀMPĀNĪA, ett af jordens skönaste och fruktbara länder; sträckte sig från Liris i N. till fl. Silarus i S., omgafs i Ö. af Samnium och Apulia. — Berg: Massivus M. på Ager Fālernus, bekanta för ett ypperligt win: M. Gaurus jemte de swafwelrika, men fruktbara Campi Phlegræi; Vēsūvius, fastän eld-

sprutande, betäckt med de skönaste vinplantager. — Uddar: Pr. Misēnum och Minervæ. — Floder: Liris; Vulturnus; Glanis och Silärus. — Sjöar: Lac. Averni, hvars giftiga utdunstningar dödade foglar, som flögo för när; Lac. Lucrinus. — Folk: *Ausōnes. Capuūni. Campani.* — Städer: a) wid kusten: Linter-num, der Scipio Africanus lefde och dog i frivillig landflykt; Cūmæ, kol. fr. Chalcis i Euboea, bekant genom Sibylla Cumana; Misenum, med hamn; Bajæ, hvars sköna läge och warma bad lockade Rom's Store att här anlägga präktiga landställen; Puteoli, äfwen med bad och landställen, deribland Ciceros Academia; Neapölis, förut Parthenöpe (Neapel), Romarnes favoritställe; i dess grannskap wid Posilippo war Virgilius graf; Herculanœum, Pompēji och Stäbæ, begrafna under Vesuvii lava 79 år e. Chr. och sedan ej återfunna förr än i slutet af 1600-talet; öfwer Herculanium står nu staden Portici; gräsningsarne derstädes, hvilka ännu forisättas, hafwa lemnat de wigtigaste uppträdter; Surrentum (Sorrento). Landet mellan Pr. Minervæ och Fl. Silärus hörde i äldre tider till Campania, men befolkades af Romarne efter Samnitiska kriget med *Picentini*, hvilkas städer woro Picentia och Salernum (Salerno). Deras land räknas af många till Samnium. — b) in i landet: Venafrum, berömd för dess olja; Capua, landets hufvudstad, kunde en tid mäta sig med Carthago och Rom, war bekant för invånarnes rikedom och weskighet; märkwärdig genom Hannibals wistande här under 2:dra Puniska kriget; Nola, der kloster först uppfunnos.

b) wid Mare Adriaticum eller Superum:

4. UMBRIA. Gränser: i N. floden Rubicon mot Gallia Cispadana; i S. fl. Æsis mot Picenum och fl. Nar mot Sabinernes område; i W. Apenninus och Tiberis mot Etruria. — Floder: Metaurus och de redan anförda. Landet war slätt mot kusten. Folk: *Umbri*, Ur-inwånare. *Sēnōnes*, ett Galliskt folk, som gaf landet namn af Ager Gallicus. — Städer: Ariminum (Rimini), förträfflig handelsplats; Pisaurum (Pesaro), Rom. kol.; Sēd-gallia, (Sinigaglia), Senonernas hufvudstad; Sarsina, Plauti födelsestad; Spolētium (Spoleto), Rom. kol. och Munieipalst., belägrades förgäfves af Hannibal; Interamna; Ameria (Amelia); Narnia (Narni).

5. PICĒNUM, S. om föreg. fr. floden Æsis till Aternus (Pescara); i S. mot Samnium; i W. Apennines mot Sabinernes område. Landet delades i Ager Picēnus, skogig bergsträcka i N.; Ager Prætutianus och Ager Hadrianus, mera frugtbart slättland. — Folk: *Pelasgi. Liburni. Picēntes.* — Städer: Ancona (s. n.), byggd af flyktande Syracusaner, med ett tempel åt Venus; Asculum Picēnum (Ascoli), starkt befäst; Interamna (Taverno), Taciti födelseort; Hadria, der N. Hadrianus war född.

6. SAMNIUM, från floden Aternus i norr till floden Frento i S.; gränsade i W. till Etruria, Latium, Campania; i S. till Lucania och Apulia. — Floder: Anio (Teverone); Allia; Sagrus (Sangro). — Sjöar: Velinus (Lago di Nieti); L. Fucinus; L. Ampsancti. — Folk och Städer: i N. *Ausones* eller *Opici*; *Vestini*. *Marrucini*: Täte (Chieti). *Peligni*: Cortinium (Santeramo); Sulmo (Sulmona), Didi födelseort. I W. *Marci*. I S. *Samnites*, ett mäktigt bergsfolk: Bovianum (Bojano); Telsia, Samnitiska Fursten Pontii hem; Beneventum (Benevento), äfwen kallad Maleventum för sina heta, stadliga vindar; Caudium, nära de bekanta Caudiska passen, Furculæ Caudinæ, der hela Romerska arméen måste gå under ofet 321 f. Chr. *Picentini* (se i Campania). *Hirpini*. I D. *Frentani*.

N. om Samnium, d. w. s. i midten af Italia propria bodde ett i Roms äldsta historia märkvärdigt folk: *Sabini*: Antemnae, nära Rom; Fidena (Castell Giubileo), nära Mons Sacer, intogs af Romulus och gjordes till Rom. koloni; Cures, Sabiner nas hufvudstad; Reate (Nieti).

3. ITALIA INFERIOR,

som för de många Grekiska kolonier här funnos äfwen kallad GRÆCIA MAGNA, innefattande södra delen af Italien från floderna Silärus och Frento, och bestod af följande 4 Landskap:

1. LUCANIA, från fl. Silärus till fl. Paus. — Gränser: i N. Campania och Apulia; i D. Sinus Tarentinus; i S. Bruttium: i W. M. inferum. — Berg: utom Apenninus, M. Alburnus. — Udde: Pr. Palinurum. — Floder: Silärus, Laus, flyta åt W.; Siris och Sybaris åt D. Landet war genomförsadt af berg. — Folk: *Samnites*. *Græci*. *Lucani*. — Städer: a) wid M. inferum: Paestum (Pesto), med Junos och Neptuns tempel, grundlagd af Sybariter, men Rom. kol. före 1:sta Puniska kriget; Hella eller Vella eller Eläa, Phocisk kol., bekant af Parmenides och Zeno, som föddes här, och såsom säte för den Eleastiska skolan. — b) wid Sin. Tarentinus: Metapontum, kol. från Crotona, bekant genom stadens grundläggare, den mythiske Epheus och genom Pythagoras; Heraclea, kol. från Tarentum, med hamnen Siris; Sybaris, kol., af Achæer och Troezenier bitförd 720 f. Chr., hwars invånares rikedom och wällust blifwit till ett ordspråk; efter 210 år, under dess högsta makt, förstördes den af Croton, men återbyggdes af Atheniensjer, under namn af Thurii, och blomstrade länge, tills den slutligen blef en Rom. kol. under namnet Copiae (Terra Nuova).

2. BRUTTIUM, sydligaste delen af Italia, genom fl. Laus skildt från Lucania. — Uddar: Leucopetra (G. del Arni); Pr. Herculis (G. Spartivento); Zephyrium (G. Verzano); Lacinium,

med ett tempel åt Juno Lacinia. — Vikar: Sin. Tērīnæus eller Hipponiætes på W. och Scylæcius Sin. på S. sidan. — Flod: Achéron. Landet uppfyllt af skogbewurna berg. — Hufvud-folket war de wilda *Bruttii*. — Städer: Pandōsia (Angōna), fol. från Plataea, bekant genom Pyrrhi strid med Romarne 280 f. Chr.; Scyllæum, gent emot den bekanta klippan Scylla; Rhēgium (Reggio), fol. från Chalcis på Euboea; Locri Epizēphyrri (Gierace), fol. af Dzulista Locrer, bekant genom dess Lagstiftare Zaleucus; Crōton (Crotona), fol. af Alcæer 710 f. Chr.; bekant genom den af Pythagoras här stiftade Orden; förstörde Sybaris och kom, efter friget med Pyrrhus, under Rom 277 f. Chr. In i landet märkas Consentia (Cosenza), Bruttianas gamla hufvudstad, och Mamertum (Syracusa).

3. APŪLIA. Gränser: i N. floden Frento mot Samnium; i S. M. Superum; i S. Calabria och Sin. Tarentinus; i W. Lucania och Samnium. — Berg: Apenninus och Garganus i N. Landet war slätt och fruktbart; delades i: a) AP. DAUNIA, mellan floderna Frento och Aufidus. — Folk: *Dauni. Peucetii. Japyges*. — Städer: Luceria, bekant för sin ull och Minervas tempel; Arpi eller Argrippa, säges wara grundlagd af Diomedes; Sipontum; Asculum Apulum (Alcoli), bekant af Pyrrhi seger öfwer Romarne 279 f. Chr.; Cannæ, der Romarne blefwo slagna af Hannibal 216 f. Chr. Canusium, Grefsk fol. Venusia, Horatii födelseort. — b) i AP. PEUCETIA: Städer: Barium (Bari), gammal hufvudstad, Municipalsk.; Egnatia m. fl. mindre betydande, som förekomma isynnerhet hos Horatius.

4. GALĀBRIA, äfwen JĀPYGIA eller MESSĀPIA, en halfö mellan M. superum och Sin. Tarentinus, begränsades i N. af Apulia och slutades i S. med Udden Japygium. — Folk: *Japyges Calabri*. Städer: Brundisium (Brindisi), med blomstrande handel; härifrån war wanliga öfversarten till Grefland; desutom bekant deraf att Pacuvius föddes och Virgilius dog här: Hydrus eller Hydruntum (Dignano), äfwen härifrån war en wanlig öfversart till Grefland; Tarentum (Taranto), fol. af Parthenier från Sparta, 707 f. Chr., en af Italiens rikaste och yppigaste städer; kom 273 f. Chr. under Roms wälde.

4. Nämne omkring Italien.

1. SICĪLIA, äfwen kallad TRINĀCRĪA eller SICĀNIA, skildes genom Fretum Siculum fr. Italien. Det omgifwande hafwet kallades M. Siculum. — Berg: Etna, redan i äldsta tider kändt som eldsprutande; Heræi och Nebrōdes Montes, gå från S. till W. nästan genom hela ön; Eryx, i W. delen, bekant genom den dyrkan här gafs åt Venus Erycina. — Uddar: Pelōram i N. Pachynum i S. och Lilybæum i NW. hwilka bildade öns 3 hörn;

Drëpänüm S. om den sistnämnda på öns norra sida. — Floder: Symæthus på S. sidan; Hämëra, namn på 2:ne floder, af hwilka den ena flyter åt N. den andra åt S.; Hypsa åt S. — Sjöar: Cammarïoa Palus i SÖ., hvars utdunstningar woro giftiga; Pergüsa i den romantiska dalen Enna, midt på ön. Landet war frugtbart, en förrådsfammare för Romarne. — Folk: *Cyclôpes*. *Læstrygönes*. *Sicäni*. *Sicüli*, förutan insflyttade Carthager, Greker och Romare. Städer: a) på S. sidan: Zancle, fol. fr. Naros, sedan befolkad af Messenier 664 f. Chr. som kallade staden Messana (Messina); af Romarne hette den Mamertina Civitas, sedan Mamertinerne kort före 1:sta Puniska kriget hade tagit den i besittning; Taurömëniüm; Cätäna (Catania), fol. fr. Naros (730 f. Chr.); Leontïni, äfwen fol. fr. Naros (730 f. Chr.), Syracusas medtäflarinna, låg på Campi Læstrygonii; Megära eller Hybla minor, fol. fr. Megaris; Sýracüsæ (Siragösa), fol. fr. Corinthos (735 f. Chr.), war en af gamla werldens största mäktigaste och skönaste städer. Den belades i 5 afdelningar, hade präktiga tempel och byggnader. — b) på S. sidan: Cämärina, fol. fr. Syracusa; Gëla, fol. fr. Rhodus (690 f. Chr.), här föddes bröderna Gelon, Hiero och Thrasybulus; Agrigentum (Girgenti), fol. fr. Gela, (582 f. Chr.), näst Syracusa öns wigtigaste stad; Selinus. — c) på W. och N. sidan: Lilýbæüm, i Julii Cæsars tid öns andra hufwudstad; Drëpänüm (Trapani), bekant genom Andises's död; Segësta eller Egesta; Panormus (Palermo), med stor hamn, en af Carthagernes största städer på ön; sedan Rom. fol. — d) i det inre af landet: Hybla major; Agýrium, Diodori Siculi födelseort; Enna, der Ceres hade sin förnämsta dyrkan.

2. SARDINIA, wida mindre wiktig än föregående och föga känd. — Hufwudberg: M. Insäni. — Uddar: Erëbantium i N.; Gorditanum i W.; Caralitanum i Söder wid inloppet till en wif af samma namn. Ön war icke ofruktbar, men afsträffande genom dess osunda klimat och wildda inbyggare, *Ioläenses*. En mängd Carthagiska, Romerska och Grefiska fol. hade nedsatt sig här. Ön kom under Roms wälde 238 f. Chr. — Städer: Caralis (Cagliari), Punisk koloni, öns hufwudstad; Olbia i NW., Grefisk koloni; Cornus i W., gammal hufwudstad; Sulci Portus i S.

3. CORSICA, genom sundet Fossa skild fr. Sardinia. — Berg: Aureus M. i N. och S. — Udde: Pr. Sacrum, den nordligaste. Ön war föga odlad, beboddes ömsom af Grefiska, Italienska, Hispaniska och Carthagiska folkslag. — Städer: Alëria, Phocæisk koloni, förstörd i första Puniska kriget; sedan Rom. fol.; Mariana, Rom. fol., dötförd af Marius, öns största stad.

4. Smärre Öar: a) i W. Inferum: Capraria (Capraja); Ilva eller Æthalia (Elba); Planasia, dit Posth. Agrippa,

Augusti dotterson, förwistes; Pontia och Pandataria, lifaledes för-
 wisningsorter för Resfarens anhöriga, som fallit i onåd; Capreae
 (Capri), bekant genom Liberii 7-åriga wistande här; Sireūsæ,
 enligt sagan, de lockande Sirenernas hem; Ææa eller Ogygia,
 Calypso's D. — b) i M. Siculum: Inss. Æolia eller Hephæ-
 stiades eller Liparenses eller Vulcāni, en grupp af 7 öar N. om
 Sicilien, bland hwilka Lipara med fol. fr. Enidus war den största;
 Ægæes Ins., 3 öar utanför Pr. Elybæum, i hwilkas gränstaf
 Romarne genom en sjöseger gjorde slut på 1:sta Puniska kriget;
 Mélite (Malta). — c) i M. Adriaticum: Insulæ Vēnetorum
 (eller Electrides?) på hwilka Benedig blef byggd; Inss. Diome-
 deæ, 5 st., af hwilka endast den största, Trīmētus, war bebodd.

IV. GRÆCIA.

Landet mellan Mare Ægæum och M. Jōnium. Namnen HEL-
 LAS och ACHAIA woro antingen obestämda eller inskränkta till
 wissta landskap. Græcia delas i 4 hufwudafdelningar.

1. PELOPONNESUS,

halvön, nuwarande Morea, genom Corinthiska näset sammanhän-
 gande med fasta landet, hwarifrån den för öfrigt afsondrades ge-
 nom Sinus Corinthiæus och Særoniæus; omgäfs i S. af Mare
 Myrtōum med wifarne: Særoniæus Sin. och Argolicius; i S. och
 W. af Mare Jōnium med wifarne: Sin. Læroniæus, Sin. Messē-
 niæus, Sin. Cyparissius och Chelonatas samt i N. af Sin. Corin-
 thiæus. Här funnos följande 8 Landskap:

1. LACONIA, omslutet i S. af Mare Myrtōum med des
 wif Sin. Argolicius; i S. af Laconicus Sin.; i W. af Messenia-
 cus Sin.; begränsades i W. af Messenia, i N. af Arcadia och
 Argolis. — Berg: Lycæus mot N. med des grenar Taygētus i
 W. och Parnon i S. — Uddar: Mälæa i S.; Tænærum i SW.
 — Floder: Eurōtas, som wid Sparta upptager Tiāsa. Landet
 bergigt, med fruktbara dalar. Inbyggarna: *Spartāni* eller *La-
 cōni*, af Dorisk stam. — Städer: a) in i landet: Sparta eller
 Lacædemon, hufwudstad och medelpunkten för landets historia, hade
 i äldre tider inga murar, och kunde i byggader icke jemföras med
 des medtäflarinna, Athen. Sellasia, bekant genom den seger An-
 tigonus Doson här wunn öfwer Cleomenes 222 f. Chr.; Amyce
 med ett ryktbart Apollotempel; Therapne. — b) wid kusten:
 Læs; Gythium, Spartas Arsenal och hamn; Helos, hwars invåna-
 re af Spartanerne gjordes till slafwar; Epidaurus Limæra, Zarax.

2. MESSENIAS, W. om föreg.; gränsande i N. till Arcadia
 och Elis; i W. till Mare Jōnium och Cyparissius Sin. i S. till
 Messeniæus Sin. — Berg: Ithōme och Eva, utgreningar fr.
 Lycæus. — Uddar: Acritas i S.; Cyparissium i W. — Floder:

Pæmisus major, segelbar, den största på halfön; Nêda, gränslod mot Elis. Landet högst frugtbart, kom 668 under Spartanerna. Messenierne woro af Dorisk stam. — Städer: Cyparissia; Pylus, sannolikt Nestors hem; Methone; Corone; Messene, anlades först sedan Epaminondas befriat Messenierne från Spartanernes ok, blef landets hufvudstad; Ithome, Ira och Amphea, gränssäfningar.

3. **ELIS**, wid Joniska hafwet; gräns. i N. till Achaia; i S. till Arcadia; i E. till Messenia. — Berg: Pholoe i N. mot Ardia; Scollis i N. mot Achaia. — Uddar: Chelônatus, den westligaste på Peloponnesus; Aræxus i N. — Floder: Neda, gränslod i S.; Alphæus; Sellæis; Peneus. Landet, ett af de lyftligaste på halfön, beboddes af *Ætolier*, och delades i 3 delar. — Städer och Orter.

a) i **ELIS CAVA** eller **PROPRIA**: Cyllene, hamnstad; Elis, med utmärfta byggnader, saknade i äldre tider murar, emedan staden lifasom hela landet ansågs helig; Pylus.

b) i **PISATIS**: Olympia, wid Alpheus, war icke någon stad, men ett af de ryktbaraste ställen i Grekland genom Jupiters tempel med Gudens bildstod af Phidias, och de Olympiska spelen, som här firades hwart 4:de år; Pisa, bekant i äldre tider.

c) i **TRIPHYLIA**: Typanea; Scillus, egdes en tid af Xenophon; Pylus, detta, lifasom det i Elis propria belägna af samma namn, täflade med Pylus i Messenia om äran att wara Nestors hem.

4. **ARCADIA**, i midten af Peloponnesus; gränssande i N. till Achaia; i S. till Argolis; i E. till Laconia och Messenia; i W. till Elis. — Berg: Cyllene, Lampe, Erymanthus och Pholoe mot N. och W.; Lycæus, södra hufvudsträckningen; Stymphalus och Artemesium på S. gränsen; Parthenius och Mænælus i midten. — Floder: Alphæus som upptog Erymanthus; Styx; Stymphalus som flyter genom en sjö af samma namn, bekant genom ett af Hercules's storverk; Inachus; Eurotas. Landet, berögt med stöna dalar, passande för jagt och boskapsstötsel. *Arcaderne*, ursprungligen *Pelasger*, förswarade sig inom sina berg wid Doriska folkvandringen. — Städer: Orchomenos, urgammal; Mantinea, bekant genom Spartanernes seger 418 f. Chr. och Thebanernes under Epaminondas 362 f. Chr.; Palantium, hvarifrån en koloni såges hafwa flyttat till Mons Palatinus i Rom; Tægea, urgammal och mäktig, i dess gränstap war ett tempel i storhet och prakt det första på halfön, helgadt å Athene Alea; Megalopolis, anlagd först efter slaget wid Leuctra och befolkad med invånare från 38 af Arcadiens städer, blef landets hufvudstad och wigtig i den följande tidens historia.

5. **ACÆIA**, längs efter Sin. Corinthiacus; omgafs i W. af Mare Jonium; i E. af Elis och Arcadia; i S. af Sicynia. — Berg: Panachaicus, jemte Arcadiens gränsberg. — Uddar:

Rhium Pr. med Neptuni tempel. — Floder: Pirus m. fl., alla obetydliga kustbäckar, som till det mesta uttorkade under sommarn. Landet slått mot kusten och frugtbart; beboddes af *Jonier* och *Achæer*, och utgjorde ett förbund mellan 12 städer, som länge styrdes under en fri demokratisk, sedan en aristokratisk form. — Städer: Pellēne, med bergfästningen Olūrus; Ægīra; Helice, den förnämsta bland de 12 städerna, förstörd genom jordbäskning, hvar efter Ægium blef hufvudort; Patræ, Dymæ, Phāræ; Tritæa.

6. SICYŌNIA, ett litet landskap S. om Achia, hwartill det ursprungligen hört, stilsdes genom fl. Nemæa fr. Corinthia; beboddes af *Jonier*, *Achæer* och *Dorier*. — Städer: Sicyon, här blomstrade tidigt målare- och bildhuggarekonsten, och stadens handtverkerier täflade med Corinth; (Phlius förnämsta staden inom området: Phliasia), bekant för sitt goda vin och sina tempel åt Ganymedes och Hebe m. fl.

7. ARGOLIS, till en del en halfö i Mare Myrtoum mellan Sin. Argolicus och S. Saronicus; gränsande i S. till Laconia; i W. till Arcadia; i N. till Sicyonia och Corinthia. — Berg: Parnon mot S. samt Arcadiens gränsberg. — Uddar: Struthans i SW.; Buportmus i S.; Scyllæum i SD. — Floder: Eräsīnus; Inachus; Chæradrus, alla obetydliga. — Sjö: Lerna Palus, wid hwiiken Hercules dödade den bekanta Hydran. Landet bergigt med förträffliga hamnar. — Folk: *Pelasger*, *Argiver*, sedan *Achæer* och *Dorier*. — Städer: Argos, urgammal, näst Sparta den största och folkrikaste på halfön, med borgen Larissa och hamnen Naupliä; Nemea, bekant genom de spel här anställdes till ära åt Zeus; Mycænæ, i äldre tider en blomstrande hufvudstad i ett eget rike, förstörd af Argos's invånare; Tiryns, skyddad af starka murar, förstördes af Argos; Heræum, med Heres ryktbara tempel och kolossala staty af guld och elffenben, ett verk af Polyclus; Hermione, med blomstrande handel, bildade en egen stat, lifas som Træzēn, hvars tempel och konstverk prisas, och Epidaurus.

8. CORINTHIA, ett litet, men genom sitt läge viktigt landskap, på landtungan (Isthmus) mellan Sin. Corinthiacus och Saronicus, som förenar Peloponnesus med fasta landet; gränsande i W. till Achia; i S. till Argolis; i ND. till Megaris, och var genomförd af låga berg. Äfven här hade *Dorerne* nedsatt sig. — Stad: Corinthus, genom handel och konflikt den rikaste och praktfullaste bland Greklands städer, men icke mindre bekant för yppighet och sedeslöshet, var nyckeln till Peloponnesus, förstördes af Rom. Consuln Mummius 146 f. Chr., men återbyggdes af Jul. Cæsar. På en höjd låg borgen Acrocorinthus; Cenehræ och Schoenus woro hamnar wid Saroniska och Lechænum wid Corinthiska wiken. Sjelfwa näset är bekant af de Isthmiska spelen, som firades till Poseidons ära.

2. GRÆCIA PROPRIA eller HELLAS,

det nuvarande Livadien, mellan Mare Myrtōum och Eurīpus eller Fretum Euboicum i D. och Sin. Corinthiacus, Mare Jonium samt Sin. Ambracius i W.; innefattande följande 8 Landskaper:

1. MEGARIS, en fortsättning af Corinthiska näset; omgafs i N. af Sin. Corinthiacus (hvars innersta del kallades Aleynium Mare) och Boeotia; i D. af Attica; i S. af Sin. Saronicus; i W. af Corinthia. — Berg: Gerānēa i W.; Oneia; Cērāta i D. — Uddar: Minōa och Scīronides petræ på S. sidan. Landet, det minsta i Grekland, war bergigt. — Inbyggarna: ursprungligen *Æoler* och *Jonier*, sedan *Dorier*. — Städer: Mēgara, war i stort anseende, men måste efter Persiska kriget wisa för Athen. Deß hamn war wid Nisæa.

2. ATTICA, bildade en halfö mellan Sin. Saronicus och Mare Euboicum, och gränsade i N. till Boeotia; i W. till Megaris. — Berg: Parnes, bekant för deß jagt; Pentelicon, för deß hwita marmor; Hymettus, för deß honung; Laurion, för deß silfvermalm. — Uddar: Colias i W. och Sunium den sydligaste, med Athenes präktfulla tempel. — Floder: Cephissus N. och Ilissus S. om Athen. Landet war bergigt och ofruktbart, men med yttersta slit odladt. Inbyggarna af *Jonisk* stam. — Hufvudstad: Athenæ, uppsteg från en obetydlig borg (Cetropia) till en af gamla werldens mäktigaste och skönaste städer, med en mängd präktiga tempel och statuer, portiker och andra byggnader, (Acropolis, Propyleerna, Parthenon, Dionysii Theater m. fl.), af hvilka de förnämsta uppfördes under Pericles's tid; efter Peloponnesiska krigets slut, och ännu mera efter slaget wid Charonea, återwann staden aldrig sitt forna anseende och förstördes slutligen i grund af Marif. Deß hamnar Piræus, Phalæreus och Mūnychia, förenades af Themistocles genom murar med staden. — Smärre städer och orter: Dēcēlia, intogs och besätades af Spartanerne under Peloponnesiska kriget; Marāthon, på hvars slätter Miltiades wann den ärofulla segern öfwer Perserna 490 f. Chr.; Oēnē; Phyle; Acharnæ; Eleusis, bekant genom Demeters tempel och deß Mysterier; Rhamnus; Brauron; Prasie; Sūniam; Laurium m. fl.

3. BOEOTIA, mellan Sin. Corinthiacus och Fretum Euboicum; gräns. i N. till Locris och Phocis; i S. till Megaris och Attica. — Berg: Cnēmis i N., längre mot S. kalladt Ptoon; Helicon, med sina källor Hippocrēne och Aganippe, Apollös och Musernas favoritställen; Libēthrius; Cithæron, vigtig i Mythologiska geografin; Teumessus i SD. — Floder: Cēphissus; Ismēnus; Asōpus. — Sjöar: Copais och Hylce. Landet, ehuru bergigt, litwäl fruktbart. *Bæotierne*, en blandning af Phoenicier och landets äldre inbyggare, ansågos för de dumaste bland Grek-

ferne. De många Städberna egde egna områden och bildade själfständiga stater. Den förnämsta war Thebæ, med sina 7 portar (byggd wid den gamla borgen Cadmæa), som icke blott besegrade de öfriga Boeotierna, utan äfwen för en tid ryckte Hegemonien från Sparta och Athen; egde flera kostbara byggnader och konstarbeten, tills Alexander den Store förstörde allt, med undantag af Pindari hus. De öfriga Städerna woro: Orchomēnus, som i äldre tider bildade ett oafhångigt rike; Chærōnēa, Plutarchi födelseort, bekant genom Philips seger öfwer Grekerne 338 f. Chr.; Lebādēa; Coronēa, der ett slag stod 394 f. Chr. mellan Spartanerna och Thebes allierade; Haliartus, förstörd af Xerxes och sedan af Romarne; Tespiæ, folkrif och mächtig, med hamnen Creusa, Leuctra, bekant genom Epaminondas lysande seger öfwer Spartanerne 371 f. Chr.; Plataæ, Thebes medtäflarinna, i hvars grannskap de af Xerxes qwarlemnade Perserne blefwo slagne 479 f. Chr.; Tanāgra, som ofta deltog i krigen mellan Athen och Thebe; Delium, Aulis, hwarifrån Grekiska flottan utgick emot Troja.

4. PHŌCIS. Gränfor: i S. Locri Epichnemidei och Opuntii samt Boeotia; i S. Sin. Corinthiacus och Crissæus; i W. Locri Ozolæ och Doris; i N. Thessalia. — Berg: samma ås som genomgår Boeotien, under följ. namn: Corax i N., der Oeta utgår åt S. på Thessaliens gräns; Parnassus i midten, helgad åt Apollo, Diana m. fl. gudomligheter, på hwilket Castalias fälla uppsprang; Cirphis i S. — Floder: Cephissus; Pleistos. Landet bergigt med högst få fruktbara dalar, men omsorgsfullt odlat. *Phocenserne* utgjorde en blandning af Aeoler och flera inwandrade folk. — Städer: Anticirrha eller Anticyra, med förträfflig hamn wid en wif, som fått namn efter staden; Cirrha, äfwen med hamn, förstörd redan tidigt, emedan dess inwånare förgripit sig mot Delphi; Crissa, rik genom sin handel, undergick samma öde af samma orsak; Delphi, liten stad wid foten af Parnassus, men högst märkwärdig genom det tempel Apollo Pythius här egde, Grekerues nationalorakel, och genom de Pythiska Spelen, som här firades, i början hwart 9:de, sedan hwart 5:te år; Panopæa, Daulis, wid den beqwämaste wägen öfwer Parnassus; Elatæa, den wigtigaste stad näst Delphi.

5. DŌRIS, ett af Greklands minsta landskap. Gränfor: i N. Thessalia; i S. Phocis; i S. Locri Ozolæ; i W. Aetolia. — Berg: Försättning af Parnassus och Oeta. — Floder: Pindus, som faller i Cephissus. *Dorierne* blefwo märkwärdiga genom den stora utvandringen till Peloponnesus under Heracliderne. Landets 4 städer: (Dorica Tetrapolis) woro Erincum, Boium, Pindus och Cytinium.

6. LŌCRIS, belades efter de olika Locriska folkstammarna i följande 3 delar:

A) LOCRI EPICHNĒMĪDEI wid Thessaliens gräns, Sin. Malaicus och Euboeiska sundet. — Berg: Oeta, gränsberg mot Thessalien med det genom Leonidas hjelstedd rymbara passet Termopylæ; Cnēmis, en sydlig gren af Deta. — Städer: Thronium den förnämsta, förstörd i Heliga friget och dess inwånare sålda till slafwar; Cnemides.

B) LOCRI OPUNTII, S. om föreg. wid Euboeas sund, med Phocis i W. och Boeotia i S. — Städer: Opūs, hufvudstad i båda Locriska Landskapen wid Euboeiska sundet (Locris Orientalis); Cynus, med hamn.

C) LOCRI OZOLÆ, wid Corinthiska wiken, omg. af Aetolia, Doris och Phocis, kallas äfwen Locris occidentalis till skillnad fr. de båda föregående. — Städer: Amphissa, gammal hufvudstad med en fast borg; Naupactus, der Heracliderne byggde sin flotta, hade en förträfflig hamn; Iemnades af Atheniensarne åt Mæssenierne, kom sedan under Aetolierne.

7. ÆTOLIA, wid inloppet till Sin. Corinthiacus. — Gränser: i W. Acarnania; i N. Epirus och Thessalia; i S. Doris och Locri Ozolæ. — Berg: Tymphrēstus och Panætolum mot N.; Corax och Chalcis mot S.; Aracynthus i midten. — Udder: Antirrhium, gent emot Rhium i Achaia. — Floder: Achelōus, en af de största i Grefland, gränslod mot W.; Evenus. — Sjöar: Melite; Trichōnis. Landet, uppfyllt af wilda stogar och berg, belades i ÆTOLIA ANTIQUA och ET. ADJECTA; beboddes ursprungl. af flera folkstammar, hwaribland Cūrētes den största; sednare tillkommo Elier, Æolier och Bæotier. — Städer: Cällydon, i äldsta tider blomstrande, men förföll sedan Augustus grundlagt Nikopolis; Pleurōn, med ett tempel åt Athene, hufvudstad. Thermon, i bergen, war Aetoliernes tillflyktsort wid fiendtliga öfverrumplingar, och samlingsort wid deras wigtigare öfverläggningar.

8. ACARNANIA, (fordom Cūrētis, lifasom Aetolia) W. om föreg. wid Joniska hafwet; gräns. i N. till Sin. Ambracicus och Epirus. — Berg: Thyāmus. — Uddar: Leucate pr. på halfön Leucadia (hwilken sedan genom gräfsning afföndrades från Acarnania), från hvars lodräta klippor Sappho störtade sig i hafwet; Anactōrium, wid inloppet till Ambraciska wiken; Actium, S. om föreg., bekant genom Augusti seger öfwer Antonius 31 f. Chr. — Floder: Achelōus, gränsl. i S.; Inachus. — Land och folk lifa med Aetolia. — Städer: Argos Amphilocheium, fol. fr. Argos på Peloponnesus; Anactōrium, Corinthiskt fol.; Actium, med ett af Augustus förskönadt Apollotempel; Leucas, ursprungl. Corinthiskt fol.; Oeniadæ, ständigt i fiendtligt förhållande till Acarnanerne; Stratus, der landets folkförsamlingar höllas.

III. Norra Grekland.

Hit höra följande 3 Länder:

I. THESSALIA.

Gränser: i S. Græcia propria; i W. Epirus; i N. Macedonia; i Ö. Mare Negæum med dess wifar: Thermæus, Pagasæus eller Pelasgicus och Maliacus Sin. — Berg: Oete, hwars östliga del kallas Callidromus, mot S.; Tymphræstus mot SW., hwarifrån Othrys utgår i Ö.; Pindus mot W.; Cambunii mot N.; Olympus, Ossa och Pelion wid östra sidan, alla märkwärdiga i Mythologien. — Uddar: Posidium, wid mynningen af Sin. Maliacus; Sepias eller Magnësia, den östligaste. — Floder: Peneus, upptager Apidanus och Enipeus och flyter mellan Olympus och Dösa genom den sköna dalen Tempe till Thermæiska wifen; Onchestus, Achelous, Sperchius längre mot S. Landets herrliga fruktbara dalar och sköna berg beprisas allmänt hos de Gamle. Det indelas i 5 regioner.

A) PHTIOTIS, i S., utmed Sin. Maliacus. — Folk: *Dolopes*; *Myrmidones*; *Aniænes*; *Malienses* m. fl. — Städer: Phthia, fordom hufvudstad; Thëbæ; Larissa Cremaste; Læmia, bekant genom Lamiska friget; Malia; Anticyra; Heraclæa (förut Trachin); Pharsalus på hwars slätter Jul. Cæsar slog Pompejus 48 f. Chr.

B) THESSALIOTIS, W. om föreg. — Folk: *Aniænes*. — Städer: Hellas, hufvudstad; Hypata, stod i rykte för trolldom.

C) HESTIÆOTIS eller PERRHÆBIA, N. om föreg. — Folk: *Hestiaci*; *Perrhæbi*; *Æthices*. — Städer: Gomphi, befast, förstörd af Jul. Cæsar; Tricca; Pælinna, m. fl.

D) PELASGIOTIS, Ö. om föreg. — Folk: *Pelasgi*. — Städer: Larissa, den största i landet; Scotusa, nära wid kullarne Cynoscëphalæ, der Maced. Kon. Philip II blef slagen af Romarne 197 f. Chr.; Gonni; Pheræ, näst Larissa den viktigaste, med hamnen Pagasæ; Cranon m. fl.

E) MAGNËSIA, S. om föreg., mellan Negæiska hafwet och Pagasæiska wifen. — Folk: *Magnætes*. — Städer: Magnësia; Demetrias, anlagd af Demetrius Poliorettes, uppsteg på de öfrigas bekostnad; Iolcus, Jafons födelsestad och Argonauternes samlingsplats.

2. EPIRUS.

Gränser: i N. Illyris och Macedonia, i Ö. Thessalia; i S. Græcia propria och Sin. Ambracicus; i W. Mare Jonium. — Berg: Acrocëraunii mot N.; Pindus mot Ö. — Floder: Achëron och Cocÿthus, bekanta mythologiska namn. Landet, berögt, isynnerhet i norra delen, mindre odladt än Thessalia. —

Folk: *Chæones*; *Thespröti*; *Molossi*; *Dryöpes*; *Dolöpes*, m. fl. Efter de 3 första delas *Epirus* i 3 regioner.

A) *CHÆONIA*, i *NW.* wid hafwet. — Städer: *Oricum*, fol. fr. *Colchis*; *Palæste*, der *Jul. Cæsar* landsteg på sitt tåg mot *Pompejus*; *Panormus*, *Cassidope*, *Onchæsmus*, med förträffliga hamnar.

B) *TRESPRÖTIA*, *S.* om föregående utmed hafwet. — Städer: *Buthrötum*, med hamnen *Pelödes*, *Nicöpölis*, anlagd af *Augustus* efter segren wid *Actium* och försedd med stöna byggnader; *Ambracia*, fol. fr. *Corinthus*, var *Neacidernas* (*Pyrrhi*) Residensstad.

C) *MOLOSSIS*, *N.* och *S.* om de båda föreg. med en liten del af kusten wid *Ambraciska* wiken. — Stad: *Dodöna*, med *Jupiters* tempel och ryktbara Drakel, det äldsta i *Grekland*.

3. MACEDONIA.

Gränser: (efter *Philips* eröfringar): i *N.* *Moesia superior* och *inferior*; i *S.* *Thracia*; i *S.* *Mare Negæum* med dess wifar: *Sin. Strymönicus*, *Singiticus*, *Toronaicus* och *Thermaicus*, samt *Thessalia*; i *W.* *Illyris Græca*. — Berg: *Pangæus* mot *S.*; *Sedmius* och *Orbælus* mot *N.*; *Seardus* mot *NW.*; *Candavii* mot *W.*; *Cambuni* och *Olympus* mot *S.* — Halföar och Uddar: *Chalcidice*, hwarifrån utgå 3 andra: *Acte*, med berget *Athos* och uddarne *Acröthus* i *S.* och *Nyphæum* i *SW.*; *Sithonia*, med udden *Derris* i *SW.*; *Pallène*, med udden *Pallène* eller *Canestræum* i *S.* — Floder: *Næstus*, gränssl. mot *S.*; *Strymon*, förut gränssl. mot samma sida; *Axius*, hvars watten fädes gifwa svart färg åt de djur som badade deri; *Hællacmon*. — Sjöar: *Lychnitis*, på *Illyriska* gränsen; *Bolbe*, nära *Strymons* utlopp. Vandet omwexlade med rika slätter och wilde berg. *Macedonierne* räknade sig till *Dorierne*. *Macedonien* delades i flera provinser, hvaraf de wigtigaste wero: *Piëria* wid *Thessaliens* gräns; *Emathia* eller *Mygdönia*; *Lyncæstis*; *Pæönia*; *Odomantice* m. fl. — Städer: a) *W.* och *S.* om *Arius*. *Dium*; *Beræa*; *Pydœa*, befant genom det slag, 168 f. Chr., hvari *Römerska* *Consuln* *Aemilius Paulus* vann *Macedonien* från *Konung* *Perseus*; *Methöne*, fästning, wid hvars belägring *Kon.* *Philip* förlorade sitt ena öga; *Pella*, *Philips* och *Alexander den Stores* residensstad; *Agæ* (*Edeäsa*), *Konungarnes* residens före *Philip*. — b) mellan *Arius* och *Strymon*: *Therma*, (sedan *Thessalönice* efter *Cæsanders* gemål), befant i *Christina* kyrkans äldsta historia; *Potidæa* (sednare *Cassandra*); *Olynthus*, befant genom *Philips* angrepp och *Demosthenis* tal; *Chaleis*, befant genom *Peloponnesiska* friget; *Toröne* och *Singus* på *Sithonia*; *Stagira*, *Aristoteles's* födelsestad; *Achantus*, nära den kanal som *Xerxes*

gräfsde genom Acte. — c) D. om Strymon: (i MACED. ADJECTA): Amphipolis, omsluten af sistn. flod, fol. fr. Athen, blomstrade ännu under Romarne. Dess hamn war Eion; Philippi, bekant genom Bruti och Cassii nederlag 42 f. Chr. och Apostelen Pauli Bref till den Christna församling här fans.

ILLYRIS GRÆCA eller S. delen af Illyris wid Joniska hafvet lades äfwen af Philip under Macedonien. Här märkas Städerna: Oricum, fol. fr. Euboea; Epidamnus, fol. fr. Coreyra, af Romarne fallad Dyrrhachium, wanliga öfvergångsorten till Italien; Apollonia, fol. fr. från Corinthus, ett hem för wetenskaper; Albanopolis (hwaraf namnet Albanien) in i landet. Från Dyrrhachium förde en af Romarne anlagd wäg (Via Egnateia) genom Macedonien till Thracien.

IV. Grekiske Lärne.

så wäl fring Grekland som wid Mindre Asiens westra och södra kust.

1. Uti MARE JONIUM: Coreyra (hos Homer *Ἐρεβίη* eller *Φαιήκων Γαῖα*), nu Corfu, med handelsstäderna Coreyra och Cassope, fol. fr. Corinthus. Sybota, D. om Coreyra; Leucadia (S. Maura), förut halfö, (se wid Acarnania); Taphiæ eller Tēlēbōides, flera små öar, D. om föreg.; Ithaca (Theafi), Ulysses's hem, med stad af s. n. och berget Neritus; Cēphallēnia, förut Samos (Nesalonja), med 4 städer, af hwilka en med samma namn som ön synes hafwa varit den förnämsta; Echinades, D. om föreg., bland hwilka märkes Dulicium; Zæcynthus (Zante), med stad af s. n.; Strōphades, bekanta genom Virgilii saga om Haryerne; Prōte, bekant i Peloponnesiska kriget; Sphactēria eller Sphagia; Oenusæ, 2:ne små öar; Cranaë i Lakoniska wiken; Cŷthēra (Cerigo), med en stad af s. n., der Venus Urania egde sitt i hela Grekland ryktbaraste tempel, på öns högsta berg. Dn innehades i äldsta tider af Phenicier, sedan af Argiver, Spartaner och Athenienser på olika tider.

2. Uti MARE MYRTÖUM, (från udden Malea till södra spetsen på Euboea); a) W. om Prom. Scyllæum: Tiparēnus (Spezia); Hŷdrā (Hydra). — b) i Sin. Saronicus: Calauria (Poro) med Poseidons tempel, som war en Asyl för flyktningar, bekant genom Demosthenes's död; Egina, (n. s. n.) bebodd af *Myrmidōnes*, ständigt Athens fiender, men blefwo slutligen skattskyldiga och wid Peloponnesiska krigets början förjagade från ön. Den war desutom bekant för en egen Konstskola, och ett märkwärdigt tempel åt Zeus Panhellenios; Salamis, bekant genom Aiar, Telamons son, och den seger Themistocles vann öfwer Persiska flottan, 480 f. Chr.

3. *UTI MARE ÆGÆUM*: A) *CYCLADES*. en Ögrupp, i *SD.* fr. *Attica*, bland hvilka må nämnas: *Cēos* (*Zeo*), *Simonides's* födelseö; *Gyāros*; *Cyros*; *Cythus*; *Serīphus* (*Serpho*); *Siphnus* (*Sifanto*); *Cimōlus*, bekant för sin fritä; *Mēlos* (*Milo*), med underjordiskt eld; *Pāros*, hwars hwita marmor skattas för den skönaste, war skalden *Archilochi* födelseort och är bekant genom den i marmor ristade *Grekiska frönisa* (*Chronicon Parium* eller *Marmora Arundeliana* eller *Drfordiana*), som i senare tider blifwit funnen; *Naxos*, den största, helgad åt *Bachus*, som här fann den af *Theseus* öfvergifna *Ariadne*, hade en stad af s. n.; *Dēlos*, ehuru liten, den viktigaste af alla, ansågs hafwa varit simmande i hafvet till dess *Apollo* och *Diana* föddes här; wid den förres präktfulla tempel i staden *Delos* anställdes hwart 5:te år högtidliga *Spel* till *Gudens* ära, stiftade af *Theseus*; här war också den gemensamma skattkammaren för *Athens* bundsförwandter; ön ansågs så helig, att ingen död fick begrafwas der; *Mycōnus*; *Tēnos*, skaldinnan *Erinnas* hem; *Andros*, helgad åt *Bachus*. Längst i *S.* lågo *Thēra*, *Ios*, *Amōrgos*, *Astypalæa* och *Anaphe*, hvilka räknas till *SPORADES*.

B) wid *Greklands* kust, N. om *Cyclades*: *Eubœa* (*Negroponte*), genom sundet *Euripus* skild fr. *Boeotia*; här märkas: *Udden* eller rättare kusten *Artemisium* i N. — *Folk*: *Abāntes* m. fl. — *Städer*: *Oreus* (förut *Istiaea*); *Chalcis*, den förnämsta på ön, vigtig i *Grekiska* krigshistorien; härifrån förde en brygga, ett forntidens mästerverk, öfver sundet till *Boeotien*; *Erētrie*, mäktig genom sin handel och kolonier, förstördes af *Perseerne* under *Datis*; *Cārystus*, i hwars grannskap fanns förträfflig marmor och asbest; *Gerestus*, — D. om *Eubœa* låg *Scyros* (*Skīro*); längre i N. *Sciāthus*, *Scopēlus*, *Halonēsus*, *Peparēthus* m. fl. som woro ett tillhåll för sjöförsware.

C) mellan *Chalcidice* och *Chersonesus Traciæ*; *Lemnos* (*Stalimene*), helgad åt *Vulkanus*, med städerne *Hephæstia* och *Myrina*; *Thāsos* (*Tasso*), rik på guldmalms; *Sāmōthrace* (*Samotraki*), med en stad af s. n.; *Imbros* (*Embro*).

D) wid kusten af *Mindre Asien*, fr. *Hellespontus* till *Samos*: *Tēnedos*, med en stad af s. n. och ett bekant tempel åt *Apollo Smintheus*; *Lesbos* (*Metellino*), ryktbar för sitt win samt för invånarnes bildning och sinne för litteratur, hvarföre en mängd af *Greklands* berömdaste *Skalder*, *Filosofier* och *Historiefrifware* (*Alcæus*, *Sappho*, *Terpander*, *Pittacus*, *Teophrastus*, *Theophanes* m. fl.) utgått härifrån. De förnämsta af dess 5 städer woro: *Mytilēne* och *Mēthymna*. *Hecatonnēsi*, en grupp af små öar, helgade åt *Apollo*, i N.; *Arginūssæ*, i *SD.* från *Lesbos*, bekant genom *Atheniensernes* seger öfver *Spartanska* flottan 406 f. Chr.; *Chīos* (*Scio*), berömd för dess win och mar-

mor, med ett ryktbart tempel åt Zeus och en stad af samma namn. Här föddes Theopompus, Theocritus m. fl. lärde; Oenüsæ, D. om Chios.

4. MARE ICÄRIUM (mellan Cycladerne och M. Afien's kust); Icäria, benämd efter den förmätne Icarus, hwars kropp upptogs ur hafwet och begrofs här; Sámos, med stad af s. n. och ett ryktbart tempel åt Juno; öns lyckligaste period inföll under Polykrates's regering; Patmos, bekant genom Apost. Johannis wistande der; war en förvisningsort för Romerska förbrytare; Cös, här föddes Hippocrates och Apelles; den sednares mästestycke, Aphrodite Anadyomene, stod i Aesculapii ryktbara tempel wid staden Cös, på ön tillverfades präktiga purpurtyger. De 2 sistnämnde öarna, jemte flera smärre fringliggande, räknades till SPORADES; Rhodus, blomstrande genom handel, wetenskaper och skön konst, (Aristophanes, Aeschines, Cleobolus, Chares m. fl.), hade 4 större städer: Lindus i W.; Jalysus i N.; Rhodus i N., i hwars hamn stod den 70 alnar höga kolossen, arbetad af Chares.

5. Uti MARE CRÆTICUM: Cræta (Kandia), hwars tidiga kultur hade stort inflytande på hela det öfriga Greflands religion och lagstiftning. Här märkas: Berg: Ida, bekant genom Jupiters födelse och uppfostran; Dicte i D. — Uddar: Samönium i D.; Criu Metöpon i W. — Flod: Lethæus på S. sidan. — Ön, ehuru bergig, berömmes för sina produkter. Dess lyckligaste period inföll under Kon. Minos omkring 1300 f. Chr.; sedan kom den under Athens och slutligen under Roms wälde. — Städer: (de Gamle omtala icke mindre än 100 sådana): Cnossus, Minos residens, der man äfwen wisade Jupiters graf och den bekanta Labyrinten; Gortyna, i makt täflande med Cnosus och Cydonia, bekant bland annat genom en frukt, Mala Cydonia (Dvitten); Dictynna eller Dictamnium, längst i wester.

6. Uti MARE CARPÄTHIUM: Carpäthus (Scarpantho), med St Nisýros.

7. Uti MARE INTERNUM: Chelidoniæ Inss. utanför Lycia i M. Afien; Cyprus eller Amathusia (Cypern), en af Medelhafwets största och frugtbaraste öar, rik på olja, win och koppar; utgjorde 9 små stater till dess den kufwades af Alexander den Store, 332 f. Chr. Högsta spetsen af öns berg war Olympus, på hwars topp Aphrodite hade ett tempel, det ingen qwinna fick nalkas. — Städer: på N. sidan: Soli; Lapäthus; Carpäsia. b) på S. sidan: Sälämis, med en förträfflig hamn, förstörd af Judarne under Trajani tid, återbyggd af Kejsar Constantin den Store under namn af Constantia; Thröni; Idalium; Citium, bekant genom Zenos födelse och Atheniens. Cimon's död; Amäthus, helgad åt den Phoenisska Aphrodite; Pāphos vetus och Pāphos nova med rykt-

bara tempel åt Kärleksgudinnan; Tämäsus, wid Olympus, med rika föppargrufwor.

V. Länder Norr om Grefland, Söder om Donau.

1. ILLYRIS,

ett bergigt land, utester i östra kusten af Adriatiska hafvet; gränsande i N. till Gallia Cisalpina; i N. till Noricum och Pannonia; i S. till Moesia Superior och Macedonia; i S. till Epirus. — Berg: Albänus, Bebri i N.; Scardus i S. Landet delades i ILLYRIS BARBARA eller ROMANA. N. om floden Dreilon, och ILLYRIS GRÆCA, S. om samma flod. Det sednare förenades af Konung Philip med Macedonien och finnes der upptaget. Illyris Romana delades efter hufvudfolken i följande 3 delar:

- a) JAPYDIA, beboddes af Japydes, med St. Metulum.
- b) LIBURNIA (*Liburni*), med St. Jadëra (Zara), Scordona.
- c) DALMATIA (*Dalmätæ*), med St. Sälona, bekant genom Kejsar Diocletiani wistande på sin här belägna landtgård, sedan han nedlagt regeringen; Delminium; Scodra, Konung Gensius's residensstad. Till Illyrien hörde Æarne: Absyrtides; Liburnides; Phario (Vesina); Coreyra Nigra (Curzola); Melite (Melede).

2. MOESIA,

äfwen MYSIA EUROPEA. Gränsor: i N. floden Ister eller Danubius; i S. Pontus Eurinus; i S. Thracia och Norra Grefland; i W. Illyris och Pannonia. — Berg: Scardus; Candävi Mtes; Orbëlus och Hæmus; alla på S. gränsen. — Floder: Danubius eller Ister (Donau), som upptager Margius (Morava) och Timacus (Timaf); Ciabrus, som delade landet i MOESIA SUPERIOR mot S. och INFERIOR mot W.

A) MOESIA SUPERIOR. — Folk: *Mæsii*; *Dardäni*, (deraf Dardania regio); *Scordisci*. — Städer: Singidunum (Belgrad), fästning på gränsen mot Pannonia; Margum (Passarowitz), wid fl. Margus, bekant genom Carini nederlag 285 efter Chr.; Viminacium, W. om Pons Trajani eller den berömda på 20 stenpelare hwilande bryggan, som Apollodorus uppfört på Trajani befallning; Ratiaria (Dreawa), alla wid Donau; Naïssus, Constantin den stores födelsestad, in i landet.

B) MOESIA INFERIOR. — Folk: *Triballi*; *Tröglödytæ*; *Prucini*. — Städer: Nicopolis, uppbbyggd af Hadrianus efter Daciernes besegrande; Dorostolum eller Dorostorum (Silistria) och Axipolis (Kosfawa), wid Ister; Scardica (sedan Ulpia);

Merciändpolis (Prebislau), uppbyggd af Trajanus och benämd efter hans syster Marcia, hufvudstad i M. inferior; samt wid Pont. Eurinus: Istrus; Tomi, Milesisk koloni, bekant genom Ovidii landsflykt; Odessus, Milesisk koloni, Mesembria; alla wiktiga handelsstäder. Den nordöstra delen af M. inferior. mellan nedra delen af Ister och Pontus Eurinus, kallades SCYTHIA MINOR. — Moesia inferior sträckte sig äfwen N. om Ister.

3. THRACIA,

genom Bosporus Thracius och Hellespontus skildt från Asien; gränsade i S. till Pontus Eurinus; i S. till Propontis och M. Negæum; i W. till Macedonia och i N. till Moesia inferior. — Berg: Hæmus, gränsberg mot N.; Scomius, Pangæus och deras fortsättning. Orbélus i W.; Rhöddöpe i SW., till en del parallelt med Hæmus. — Uddar: Chrysoceras wid Bosporus Thracius; Sarpedonium, gent emot ön Imbros. — Vikar: Melas, S. om halfön Chersonesus Thraciæ; Sin. Perinthius, i Propontis; Sin. Salmydessus, i Pontus Eurinus. — Floder: Nestus. gränslod mot Macedonien (fordom gjorde Strymon gräns); Hebrus (Mariza), landets hufvudlod; Ægos potamos, obetydlig kustlod, som på Chersonesus faller i Propontis, men bekant genom Spartanernes seger öfwer Atheniensiska flottan 406 f. Chr., den sist afgörande under Peloponnesiska kriget. Thracien är i Europas äldsta kulturhistoria högst viktig, och sången och vetenskaperna blomstrade här långt förr än i Grekland; men sedan Grekerne uppnått höjden af bildning, bestrifves landet såsom kallt och föga odladt, bebodt af råa folkstammar. Bland dessa må nämnas: *Thræces*, *Odömantes*, *Odrycæ*, *Cætæ*, *Cicönes*, *Bæssi*. — Städer: a) wid M. Negæum: Abdera, fol. fr. Clazomenæ; dess invånare stodo i rop för sin enfaldighet, ehuru utmärkta snillen, såsom Democritus, Protagoras, Anarchus m. fl. härstamma härifrån; Scaptesylæ, med silfwerbergwerk, här dog Thucydides; Maroneia, helgad åt Bacchus; Doriscus, på hvars slätter Xerxes mönstrade sin talrika här; Ænus, med Polydori graf. — b) på Chersonesus, som genom en mur (Longus Murus) war afstängd från det öfriga Thracien: Lysimachia, Callipolis, Cæstus, midt emot Abydos i Asien. — c) wid Propontis och Pontus Eurinus: Perinthus, förut Mygdonia, sedan Heraclea, koloni fr. Samos, känd för sin handel och rikedom; Selymbria; Byzantium, förnämsta handelsplatsen wid Pontus Eurinus, sedan under namn af Constantinopolis af Kesar Constantinus den Store gjord till hufvudstad i östra Romerska riket; Selmydessus, gammal Milesisk koloni; Apollonia, Milesisk koloni med Apollo's tempel och kolossala staty. — d) in i landet Hebrus: Trajanöpolis, Plotinöpolis, Hadrianöpolis (förut Orestias), Philippöpolis.

ASIA.

Gränser: i N. Oceänus Hÿperbörëus eller Scythicus (Norra Ocean); i S. obefanta länder och haf; i S. Oceänus Eöus eller Indicus eller Mare Erythraeum (Indiska Ocean), med dess wifar: Gangeticus Sin. (Bengaliska wiken), Sin. Persicus (Persiska wiken) och Sin. Arabicus (Röda hafwet); i W. Mare internum eller Mediterraneum; Mare Aegaeum (Archipelagen); Hellespontus: Propontis (Marmorassjön); Bosphorus Thracicus; Pontus Euxinus (Svarta hafwet); Bosphorus Cimmerius (Sundet wid Kassa); Palus Maeotis (Asowiska sjön); Tanais (Don) och Rha (Wolga).

I. ASIA MINOR.

Denna benämning på halfön Anadoli eller Natolien uppkom först i 4:de seklet e. Chr. Den förekommer deremot hos de Gamle stundom under namnen: ASIA PROPRIA eller CITERIOR, ASIA CIS vel INTBA TAURUM, INTRA HALYN. Den omgafs af Pontus Euxinus i N.; Propontis och M. Aegaeum i W.; Mare Internum i S. som långs efter kusten får namn af M. Lycium, M. Pamphylum, M. Cilicium, Issicus Sinus. — Hufwudberg: Taurus, utgick från Prom. Sacrum i Mare Pamphyl. mot S; Antitaurus, utgrenade sig från Taurus i N. D.; Amanus, i N. D. från Jescicus; Paryadres, närmare norra kusten. — Floder: Halys och Sangarius, flyta till Pontus Euxinus; Hermus och Mæander flyta till Mare Aegaeum; Sarus och Pyramus flyta söder ut till Mare Internum. Mindre Asiens Länder, lyckliga genom sitt läge och sin kultur, frambringade de ädlaste frugter, äfwen salt, metaller och de skönaste marmor- och andra stenarter. — Folk: Syri (*Leucosyri*) och *Phænices*, samt en mängd sednare från Europa inflyttade folkslag, såsom *Thracæ*, *Peläsgi*, *Jönes* och andra Grefiska stammar, som isynnerhet nedsatt sig på westra kusten, samt slutligen *Galli*. Desutom benämndes nästan alltid hwart och ett lands inbyggare efter landet; således bodde *Cæres* i Caria, *Lycii* i Lycia, *Pamphylia* i Pamphylia o. s. w. — Här förefomma 14 särskilda Länder.

A) Wid M. Aegaeum:

1. MYSIA. Gränser: i N. Hellespontus och Propontis; i S. Bithynia och Phrygia; i S. Lydia. — Berg: Olympus; Ida, hwars topp kallades Gargæus; Temnus. — Uddar: Sigæum, wid hwilken Grekernes flotta låg under Trojanska friget; Lectum (Cap Baba) längre i S. — Floder: Rhyndæus, gränslod mot Bithynia; Aesepus, den största; Grænicus, bekant genom Alexander den Stores första seger öfwer Perserne; Simois, som förenar sig med Scamandrus (äfwen Zanthus), båda besjungna af Homerus, Caicus; falla i M. Aegaeum.

Ståder: a) i **MYSIA OLYMPENE** eller **HELLESPONTIA** eller **MYSIA MINOR** (wid Propontis); Cŷzicus, Milesisk koloni, starkt befäst och med god hamn, var af wigt för Romarne i kriget mot Mithridates; Priäpus, Milesisk, och Lampsäcus, Phocisk koloni, bekanta för deras ypperliga win, den förra åfwen för Priäpi dyrkan. Uti Propontis låg ön Proconnesus (Marmora).

b) i **TROAS**: (fr. Hellespontus till Ectum prom.); Abŷdus, midt emot Sessus i Thracien, bekant genom sagan om Hero och Leander; Dardänus (kring hwilken landet kallas **DARDANIA REGIO**); Ilium eller Tröia, ryktbart genom Grekernas tioåriga belägring och Homeri Sänger, låg ett stycke in i landet, med borgen Pergämun; närmare kusten uppstod sedan Ilium novum; Alexandria Tröas, grundlagd af Antigonus; Scepsis, Milesisk koloni: Hamaxitus, i hwars granfkap låg Chrysa, bekant genom Homeri sköna Chryseis och ett tempel åt Apollo Smintheus.

c) i **MYSIA PERGAMENE** eller **MYSIA MAJOR** (fr. Caius till Ectum): Pergämus eller Pergamum, hufvudstad i Attalernes rike; Pergämus, bekant för dess stora Bibliothek, som sedermera af Antonius bortfördes till Alexandria, som skänk åt Cleopatra, och icke mindre för uppfinningen af pergament, hwarigenom forntidens litterära skrifter kunnat bewaras; här föddes Läkaren Gallenus och Apollodorus, Augusti lärare; Adramyttium, wid en wik af s. n.; Antandrus, Grekisk koloni.

g) i **ÆOLIS** eller **ÆOLIA**: (Æoliska förbundets städer wid kusten); Cŷme eller Cuma, Hesiodi födelseort, gaf namn åt hafswiken, wid hwilken staden låg; Grŷnium, med Apollos tempel och Drakel; Elæa, med hamn för Pergämus; Larissa m. fl.

2. **LYDIA** eller **MÆONIA**, S. om föregående; gränsande i S. till Phrygia; i S. till Caria. — Berg: Sipylos; Tmolus, rik på guld; Mesogis; Mŷcale, bekant genom Grekernas seger öfwer Persernas flotta 479 f. Chr. — Uddar: Melæna prom. (Cap Burum); Cŷrŷcus: Trögilium. — Floder: Hermus, uppstog den guldförande Pactolus; Cäystrus,

Ståder: a) uti egentliga Lydia: Sardes, residensstad för Lydiska rikets Konungar, af hwilka Croesus war den sista, sedan för Persiska Satraperne; Larissa, låg på Cäystrianus Campus, med ett tempel åt Apollo; Magnesia ad Sipyllum, der L. Scipio besegrade Antiochus den Store 190 fr. Chr.

b) uti **JONIA** (den med Joniska kolonier befolkade kusten): Phocæa, utmärkt för sin handel och de kolonier den utskickat; Smyrna, ursprungligen Æolisk koloni f. Thessalien, förstörd af Lydiska Konungen Sadyattes, men återställd af Antigonus; är ännu en af Levantens betydligaste handelsplatser; Clazomenæ, Anagoras's hem; Erŷthræ; Tŷös, hwars inwånare till större delen flydde undan Persernes förtryck till Thracien; här föddes Anacre-

on; Lēbēdus, Cēlōphōn, med god hamn och förträffligt rytteri; nära derwid låg Apollos berömda Drakel Clāros; Paniōnium, samlingsplats för alla Joniska städernas ombud: Ephēsus, ryktbar genom sin rikedom och Dianās underföna tempel.

3. **CARIA**, S. om föregående; gränsande i S. till Phrygia och Lycia; i S. till Mare Lycium. — Berg: Cadmus i S.; Phoenix i S.; Latmus i W. — Uddar: Posidēum prom., med ett ryktbart tempel åt Apollo Didymēus, Prom. Triōpium, på W. kusten. — Floder: Mæander, kom från Phrygia, slingrande sig i otaliga bugter och var i äldsta tider gränsflod mot Lydia; Calbis; Glaucus.

Städer: a) **JONISKA** kolonier wid westkusten (**JONIA**, en fortsättning fr. Lydia): Priēne, bekant genom Bias en af Greklands Wise, som var född här; Mŷus, i en sumpig trakt, öfvergaß slutligen af sina inwånare; Milētus, redan från äldsta tider en af Greklands mest blomstrande städer, den rikaste i hela M. Asien, ägde 4 hamnar och utskickade omkring 80 kolonier; förstördes 496 af Perjerne, till straff för dess deltagande i Aristagoras's uppror, och kom sedan aldrig till sitt fordnā anseende; Thales, Anaximander och flera utmärkte män härstammade härifrån; Iassus, wid en wik af s. n.; Cāryanda, Scylar hem.

b) **DORISKA** kolonier wid westra kusten (**DORIS**): Hālicarnassus, Herodots födelseort, den största och skönaste af Cariens städer, starkt befästad; här fanns den präktiga grafwård, Mausoleum, som Drottning Artemisia uppförde åt sin gemål och broder Mausolus; Cnīdus, med Aphrodites urgamla tempel och herrliga staty, ett mästerverk af Praxiteles; derutanföre slog Gonon Spartanska flottan 393 f. Chr.

c) **RHODISKA** kolonier wid sydkusten: Caunus, der Syssitier eller gemensamma måltider först infördes; Cālymna; Dædala.

d) **CARISKA** kolonier (i det inre af **CARIA**): Magnesia ad Mæandrum, med ett tempel åt Artemis Leucophryene, hwilket ansågs för det skönaste i hela M. Asien; Tralles; Nyssa; Alābanta: Strathonicēa, anlagd af Antiochus Soter; Mylassa, fordom den wigtigaste och skönaste uti inre Carien; Alinda; Telmessus.

B) wid Mare Internum:

4. **LYCIA**, S. om Caria; gränsande i N. till Phrygia; i S. till Pisidia och Pamphylia. — Berg: Cadmus i N.; Olympus; Crāgus i S., dit de gamle förlade det bekanta widundret Chimera. — Udde: Pr. Sacrum, hwilket namn tillades både den syddstra och sydwestra. — Flod: Xanthus. — Städer: Telmessus, bekant för sina teckentydare; Xanthus, fordom Lyciens största stad; Pātāra, med ett Apollo-Drakel, som stod i lika anseende som det Delphiska; Myra, der Apost. Paulus landsteg, blef under Kej-

far Theodosius II Lyciens hufvudstad; Phaselis, med god hamn, ett näste för Ciliciska sjöörsware; Phœnicus, på berget Olympus.

5. PAMPHYLIA, ett smalt kustland, S. om föregående; gränsande i N. till Pisidia; i S. till Cilicia; men utvidgades under Christa Konungarne och sedan af Romarne till norra Pisidien. — Berg: Taurus. — Udder: Pr. Leucolla. — Flod: Eurymedon. — Städer: Perge, med ett uråldrigt tempel åt Artemis; äfwen bekant genom Apostelen Pauli resor; Aspendus, wid den segelbara floden Eurymedon, der Simon slog Perserne både till sjö och land, 469 f. Chr.; Side, Neolikt koloni fr. Cuma.

6. CILICIA, S. om föregående; gränsande i N. till Pisidia; i N. till Lycaonia och Cappadocia; i S. till Syria. — Berg: Taurus, på norra gränsen, med ett pass, Tauri Pylæ eller Pylæ Ciliciæ, hvarigenom Alexander den Store inträngde i Cilicien; Amānus, som bildar en gränsmur mot Syrien, med passet Syriæ Pylæ, nära hafwet, hvarigenom nybudsämnde Konung förde sin armee till Issus, och Amanides Pylæ, längre i N., genom hwilket Darius undkom efter slaget. — Uddar: Zephyrium; Sarpedon och Anēmūrium Pr. — Floder: Cydnus, hwars falla watten nära hade kostat Alexander den Store lifwet; Sārus; Pýramus. Landet delades i två regioner: CILICIA ASPERA eller TRACHĒA, den wästra, och CIL. CAMPESTRIS eller PROPRIA, den östra.

Städer: a) i CIL. ASPERA: Selinus, i hwilken Kejsar Trajanus dog, (i anledning häraf sedan kallad Trajanopolis); Seleucia Trachēa, anlagd af Seleucus Nicator; Corycus.

b) i CIL. PROPRIA: Sölöe, Grefligt koloni, men hwars invånarens förderfwade språk gifwit anledning till uttrycket Soloecismus; Mallus, urgammal, låg på Alēius Campus; Issus, ryktbar genom Alexander den Stores seger öfwer Darius Codomannus 333 f. Chr. Längre från kusten lågo: Tarsus, landets hufvudstad, här föddes och uppfostrades Aposteln Paulus, här dog Kejsar Julianus Apofstata; Mopsuestia; Anazarbus (sedan Cæsārēa ad Anazarbum),

C) wid Pontus Eurinus:

7. BITHŪNIA, gränsande i W. till Propontis och Mysia; i S. Phrygia och Gallatia; i S. Paphlagonia. — Berg: Olympus Mysijs. — Uddar: Acrītas, i Propontis; Melæna acra och Posidium, i Pontus Eurinus. — Floder: Rhyndæus, gränsloden mot Mysia; Sangarius, den största; Lycus; Parthēnius, gränsl. i S. — Städer: a) W. om Bosporus Thracius: Dascylium, såte för en Persisk Satrap; Prusa ad Olympum, sådes wara byggd af Hannibal, ännu under namn af Bursa, en stor handelsplats; Nicæa, bekant genom de Kyrkomöten här höllas i 4:de och 5:te århund.; Nicomēdia, (Nisid), Bithyniska furstarnes residens, bekant som Ariani hem; Libyssa, med Hannibals graf-

monument; Chalcēdon, Megarensisk koloni, midt emot Byzantium, var under de Christna Kejsarne hufvudstad i provinsen (då kallad PONTICA PRIMA). — b) S. om Bosp. Thracius: Heraclea in Ponto, Megarensisk koloni, stor handelsstad, beherrskade hela kusten mellan floderna Sangarius och Parthenius, förstörd af Rom. sält-herren Cotta, som bortförde många herrliga konstverk. In i landet låg Bithynium, (sedan Claudiopolis). — Af Darne märkas i Propontis; Dēmōnēsi Inss.; wid norra ändan af Bosporus; Cynēæ eller Symplēgades, bekanta genom Argonautiska råget.

8. PAPHLAGONIA, S. om föreg.; gräns. i S. till Galatia; i N. till Pontus. — Berg: Olgassys, i S. och W. — Udder: Carambis, (Kerembe), M. Asiens nordligaste punkt. — Floder: Parthenius, gränssloden i W., och Halys, i S. — Städer: Amastris (förut Sēsamos) och Cytorus, förekomma hos Homerus; Abōni Tichos (Ἀβώνιον Τειχος), bekant af Guden Glaukons Drakel, som en bedragare, Alexander, under Kejs. Antoninus Pius, här anlade; Sinōpē (Sinub), Milesisk kol., den viktigaste staden wid Pont. Eurinus, var i besittning af landet ända till Halys, och moderstad till många blomstrande kolonier wid Pont. Eurinus; intogs af Kon. Pharnaces i Pontus och blef sedan residens i detta rike; desutom bekant genom Synikern Diogenes. Wid södra gränsen låg Gangra, de gamla Paphlagoniska Konungarnes residens.

9. PONTUS (eller CAPPADOCIA AD PONTUM), ursprungligen blott landet mellan Halys och Prom. Iasionium; men sedermera, då det blef ett eget rike, woro Gränssorna i W. Paphlagonia och Galatia; i S. Cappadocia; i N. Armenia och i N. Colchis. — Berg: Parjādes; Secēdis och Antitaurus. — Uddar: Pr. Haracleum (C. Ischerschembi); Jāsōnium (C. Bona). — Floder: Halys (Kisil Ermağ), den största i M. Asien, gränssl. mot W.; Iris; Thermōdon; Phasis, gränssl. mot Colchis. Landet, såsom Rom. provins, likväl under egna småkonungar, indelades i PONTUS GALATICUS, PONT. POLEMONIACUS och PONT. CAPPADOCIUS; af Constantin den Store delades det i 2 provinser: HELENO-PONTUS i M. och PONT. POLEMONIACUS i S. — Städer: a) wid kusten: Amisus, gaf namn åt wiken wid hwilken den ligger; Temiseyra, inom Amazonernas område; Cotyōra, kol. från Sinope; Cērāsūs, hwarifrån försbårstrådet (Prunus Cerasus) först flyttades till Europa; Trāpēzūs (Trebisonde) kol. fr. Sinope, rik genom sin handel, (som i särdeles anseende, när Meisius Comnenus, förjagad af Latinerne från Constantinopel 1204, gjorde den till residensstad i ett nytt rike); Phasis, Milesisk kol. — b) in i landet: Amāsia, Strabos hem, hufvudstad i Pont. Galaticus; Zela, bekant genom Mithridates's seger öfver Romarne, och Julii Cæsars seger öfver Pharnaces, i anledning hvaraf han aflemnade den bekanta rapporten: *veni, vidi; vici; Comāna*

Pontica, med ett ryktbart tempel åt den Asyriska Mylitta; **Cabira**, här segrade Eufullus öfver Mithridates.

D) i det inre af halfén:

10. **PHRYGIA**, hade på olika tider olika gränser. Under namn af **PHRYGIA MINOR** innesfattades äfwen en del af Mysien (deraf **PHRYGIA AD HELLESPONTUM**, till skilnad från **PHR. AD OLYMPUM** eller **EPICETUS**). — **PHRYGIA MAJOR** hade, efter Gallernas invandring, följande Gränser: i N. Bithynia och Paphlagonia; i S. Galatia och Lycania; i S. Pisidia och Lycia; i W. Caria, Lydia och Mysia. — Berg: Olympus Galaticus i N.; Didymus eller Dindymus i S.; Cadmus i S.; Mösögis i W. — Floder: Hermus; Mæander, som upptager Marsyas och Læus, flyta åt N. Egæum. — Städer: a) i södra delen: Celænæ, wid Marsnas källor, med Cyri residensflott; Apamæa, med tillnamnet Cibotos, anlagd af Antiochus Soter, war genom sin widsträckt handel en af N. Asiens viktigaste städer; Colossæ, bekant genom den Christna församlingen, till hwilken Paulus skref; Hierapolis, med warma bad och ett heligt tempel åt Cybele; Laodicea ad Lycum, bekant för sin handel, sina swarta får och ypperliga konstverk; Cibyra magna, känd för sina manufaktur, låg i en fruktbar och frön trakt (**MILYAS REGIO**). — b) i norra delen: Dorylæum; Midæum; Peltæ; Ipsus, ryktbart genom Antigoni nederlag och död i striden mot Alexander den Store öfriga Generaler 301 f. Chr; Ancyra Phrygia.

11. **GALATIA** (eller **GALLOGRÆCIA**), utgjorde en del af Phrygia Major, men betraktades sednare som ett eget land, och fick namn efter Gallerne, som Kon. i Bithynien Nicomedes infallat, och som här nedsatte sig, söndrade i 3 hufvudafdelningar: *Trocmi*, *Tectosages* och *Tolistoboi*. Gränser: i N. Bithynia och Paphlagonia; i S. Pontus och Cappadocia; i S. Lycania och Phrygia. — Berg: Olympus Galaticus och Didymus. — Floder: Sangarius och Halys, flyta åt N. — Städer: Ancyra (Angora), urgammal, blef Tectosagernas hufvudstad, och under Romarnes tid en hufvudstapelplats för Österländska karavanhandeln; Tavium, Trocmernes hufvudort; Pessinüs, Tolistoboernes hufvudort, der Cybele hade ett tempel med en staty, som fördes till Rom; Gordium, de fornphrygiska Konungarnes säte, bekant genom den Gordiska knuten, hwilken Alexander den Store sönderhögg, då han ej förmådde lösa den.

12. **PISIDIA**, S. om Phrygia; gräns. i S. till Lycania och Cilicia; i S. till Pamphylia; i W. till Lycia och Phrygia. — Berg: Taurus. — Flod: Eurymedon. — Sjöar: Lac. Ascænius och Coralis. — Städer: a) i westra delen: (**MILYAS** eller **CABALIA REGIO** som beboddes af *Solymi*): Termessus eller Tel-

messus, starkt befästadt; Pysinda eller Isionda. — b) i midten af landet: Crēmna, stark fästning; Selge, bekant för den olja här frambragtes. — c) i nordöstra delen (ISAURIA): Isaura, hvars invånare uppbrände sig själfva och sin stad då Macedonierna belägrade dem; Sägälassus eller Selgassus, hvars invånare berömdes sig af att härstamma från Sparta.

13. LYCAONIA. Gränsför: i N. Galatia; i S. Cappadocia; i S. Cilicia och Pisidia; i W. Phrygia. — Städer: Lac. Tatta och L. Coralis. Landet saknade floder och berg, med undantag af några grenar från Antitaurus, och var af vulkanisk natur (deraf namnet CATACECAUMENE eller COMBUSTA REGIO). — Städer: Iconium, hufvudstad; Tyriæum; Laodicæa Combusta, vid stora vägen mellan västkusten och Euphrat; Derbe; Läranda.

14. CAPPADOCIA, sträckte sig i äldsta tider ända till Pontus Eurinus, afsondrades sedan som eget rike, hvars Gränsför woro: i N. Galatia och Pontus; i S. Armenia; i S. Syria och Cilicia; i W. Lycaonia och Phrygia. — Berg: Antitaurus; Scædises; Paryadres; Argæus; Amānus, mot Syria. — Floder: Halys, flyter till Pont. Eurinus; Euphrates (Phrat), till Sin. Persicus, samt Ciliciens floder, som alla börja här. Som Romersk provins delades landet i följande 4 hufvuddelar:

A) CAPAD. PROPRIA: Städer: Mazæa (sedan Cæsäræa ad Argæum), de forna Cappadociska Konungarnes residensstad; Tÿäna, Rom. kolonistad, bekant genom den ryktbare undergöraren Apollonius, som föddes här; Nöra, ett fast bergslott, der Eumenes länge försvarade sig mot Antigoni här.

B) CATÄONIA, i S., med Städerna: Faustinöpolis, byggd på det ställe der Marci Aurelii gemål Faustina dog; Däna; Comāna, folkrik hufvudstad, der den Åsyriskä Gudinnan Mylitta, här kallad Comana, hade ett tempel med stora egendomar och Prester af stort anseende.

C) MELITENE, i S., med Staden Melitene, hela provinsens hufvudstad, blef under Rom. Kejsarne betydligt förstärkt och utvidgad.

D) ARMENIA MINOR, med Städerna: Dascūsa; Sabus; Aauraci m. fl. gränsfästningar, längs efter Euphrates; Nicöpolis, anlagd af Pompejus den Store på det ställe, der han vann sin första seger öfver Mithridates.

ASIA MAJOR.

Denna benämning, hvarmed här förstås alla Asiens Länder utansför Taurus och Medelhafvet, uppkom först i 4:de seklet e. Chr., såsom motsats till Asia Minor. Benämningarne: Asia Su-

terior, Ulterior, extra eller trans Taurum, extra Halyn voro icke heller allmänt kända och antagne af de Gamle.

II. Norra Asien.

Länderna mellan Pontus Eurinus och Mare Caspium, N. om floderne Phasis, Cyrus och Araxes, med obestämd gräns mot N. — Hufvudberg: Caucasus, med bergpassen: Pylæ Ibérica, P. Albanica och P. Sarmatica. Från Caucasus utgå följ. berg: Montes Moschici mot SW.; Coraxici i W., norr om P. Eurinus; Ceraunii mot S., hvilka fortsättas mot N. med M. Hippici; längst i N. omtalas Rhiphæi eller Hyperborei M:tes. — Uddar: Pr. Achilleum och Cimmerium i Palus Mæotis. — Sjöar: Pontus Euxinus, förenad genom sundet Bosporus Cimmerius med Palus Mæotis; Mare Caspium eller Hyrcanium (Caspiska hafvet). — Floder: Tanais (Don), gränslod mot Europa; Nardanus (Kuban); Psychrus; Phasis; Rha (Volga) jemte Udon, Alonta och Syrus, som förenar sig med Armeniska floden Araxes, flyta till M. Caspium. Landet bergigt, men med frugtbara dalar wid hafsstränderna, indelades i följande 4 länder:

1. COLCHIS,

wid östra ändan af Pont. Eurinus; gränsar i N. till Caucasus, i S. till Iberia, i S. till Pontus, och utgjorde tillika med de 2 följande länderna det nuvarande Mingrelien och Circassien. Inwånarne, *Colchi*, sägas härstamma från Egypten. Ståder: a) wid kusten: Dioscurias, (under Rom. Kejsarne: Sebastopolis), gammal Grefisk kol., handelsplats för de fringboende bergsfolket. — b) in i landet: Aea, Kon. Aetes's, Medeas faders, residens; Archæopolis, sednare landets hufvudstad.

2. IBĒRIA,

öster om föreg.; gränsar i N. till Caucasus och Sarmatia Asiatika; i S. till Albania; i S. till Armenia. — Folk: *Ibēri*. — Ståder: Harmozica, wid Cyrus; Seumära.

3. ALBANIA,

mellan föreg. och M. Caspium; gränssande i N. till M:tes Ceraunii och Sarmatia Asiatika, i S. till fl. Cyrus och Araxes mot Armenia. — Folk: *Albāni*. — Ståder: Albana, wid en flod af f. n.; Cabalaca, wid Pylæ Albanica.

4. SARMATIA ASIATICA

låg N. om föreg. 3 länder; begränsadt i S. af M. Caspium och floden Rha; i W. af Pontus Eurinus, Palus Mæotis och Tanais mot Sarmatia Europæa med obekant utsträckning mot nord. — Folk: Bland de många som af Geograferne omtalas, och

stundom med ett gemensamt namn kallas Sarmater eller Scyter, vilja vi blott nämna några få: *Basilici* eller *Regii Sarmatæ*, nära Rhas ursprung; *Hippophagi Sarmatæ*; *Phtiröphagi*, som fått namn deraf att de äro löf, eller, enligt en mera trovärdig uppgift, en slags tallkottar af *πίπυς φθειροκόρος*; *Periërbidi*, vid Tanais; *Thussagëtæ*, *Turcæ*, först i sednare tider bekanta; *Aorsi*, i gränstapet af Mare Caspium, dem man ansett vara de sednare bekante Hunnerne; *Mæotici*, ett gemensamt namn för flera småre folkstammar i trakten af Valus Mæotis, hvaribland: *Melanchlæni*; *Serbi*; *Budini* m. fl. På norra kusten af Pontus Euxinus hade *Achæi* nedfatt sig. — Ståder: Tanais (nära nuvarande Åsow), stor handelsplats; Phanagöria, hufvudstad i Bosporanska riket, med betydlig handel; Cēpi, lifasom föregående, Milesisk koloni.

III. NORDÖSTRA ASIEN.

Länderna S. om Mare Caspium, N. om Paropamisus (Hindukuh), och Emodus (Himalaya). Hufvudberg: utom de anförda: Imaus (Mustag). Landet var i S. bergigt; i N. funnos slätter och stapper. Hit räknas följande 6 Länder, af hvilka de 4 första hörde till den stora Persiska Monarkien.

1. HYRCANIA,

vid sydöstra hörnet af M. Caspium eller Hyrcanum; gränsade i N. till floden Ochus; i S. till Margiana; i E. till berget Cordonus mot Parthia; i W. till Media, och innesattade således delar af nuvarande Korasan, Masanderan, och Daghestan. Landet hade frugtbara dalar, men var föga kändt. — Ståder: Zeudra-carta, landets hufvudstad; Hyrcania.

2. MARGIANA,

öster om föreg.; gräns. i N. till Scythia intra Imaum; i S. till Bactriana; i E. till Mtes Sarīphi mot Aria, således östra delen af nuvarande Korasan. — Floder: Ochus; Oxus; Margus, hvaraf landet skall erhållit namn. — Folk: *Dæ*; *Tapūri*; *Massagëtæ*. Ståder: Alexandria, anlagd af Alexander den Store, men förstörd af landets invånare; återbyggd af Antiochus Soter, under namn af Antiöchia Margiana; Nisæa, i en frugtbär dal.

3. BACTRIANA eller BACTRIA,

öster om föregående; gränsar i N. till Oxus mot Coadiana, i S. till samma flod, och Paropamisus; i E. till Sarīphi Mtes, (nuw. Khanatet Balkh i Tatariet). Landets läge gjorde det viktigt för östra Asiens karavanhandel. — Folk: *Zariaspe* m. fl. — Ståder: Bactra (förut Zariaspe), hwarest karavanvägar från 4 håll stötte tillsammans; Aorni, med fästning.

4. SOGDIANA,

genom Caucasii Montes och fl. Oxus skildt från föreg.; gräns. i W. till samma flod och Oxii Montes; i N. till floden Jaxartes (Syr-Daria) mot Scythia intra Imaum; i S. till samma flod och Comēdæ Montes mot Sacarum Regio, (således nuvarande Usbeker-nas land i St. Buchariet samt Belur och Villa Tibet). — Folk: *Oxiāni*; *Chōrasmii* m. fl. — Städer: Cyreschata och Alexandreschata (eller Alexandria ultima), anlagda af Cyrus och Alexander den Store, såsom gränsfästning mot N.; Marācanda (Samar-kand), med blomstrande handel, gjordes sedan af världseröfraren Timur till hufvudstad i hans stora rike.

5. SCYTHIA,

fallades landet N. om India och de redan anförda. Dess gränser voro i N. obestämda; i W. M. Caspium och Sarmatia Asiatica; i S. Serica. Landet beboddes af nomadiska tappra folkstammar. De största och viktigaste bland dessa voro: *Sacæ*; *Dacæ*; *Scythæ*; *Massagētæ*. Scythia indelas i 3 hufvuddelar:

A) SACARUM REGIO, mellan Jaxartes, Comēdæ och Emodi Montes. — Folk: *Comēdi*; *Massagētæ*, en tapper nation m. fl. — *Aiθivos Πύργος*, det enda bebyggda stället, låg vid stora karawanvägen till Serica.

B) SCHYTHIA INTRA IMAUM, norr om föreg., sträckte sig från Imaus ända till M. Caspium och Rha, eller Sarmatia Asiatica. — Floder: Rha; Däix; Jaxartes. — Folk: *Alāni Schythæ*; *Agätyrsi*; *Suēbi* eller *Syēbi*; *Tectösages*; *Jaxartæ*; *Galachtōphāgi* m. fl.

C) SCHYTHIA EXTRA IMAUM: S. om berget Imaus, skildes genom Emodi Montes från India. — Folk: *Hippōphāgi Scythæ*; *Abii* m. fl. — Genom landskapet Casia, förde stora karawanvägen mot S. — Issēdon Scythica uppgiives som stad.

6. SERICA,

öster om Scythia; gr. i S. till Sina; i N. och S. till obekanta trakter. — Folk: *Sēres*; *Issēdones* m. fl. — Städer: Issēdon Serica, vid gränsen af den guldrika öknen (Gobi), genom hvilken karawanvägen förde; Sera Metropolis, hufvudstad, den östligaste punkten för de Gamles handel och Geografi.

IV. Sydöstra Asien.

Länderna S. om Asia Minor och Euphrates, S. om Caucasus, Mare Caspium samt Paropamisus (Hindukuh) och Emodi Montes (Himalaya). Afwen dessa länder inalles 16, hörde, med undantag af Armenia, India och Sina, till den stora Persiska Monarkien.

I. ARMĒNĪA,

äfwen ARMĒNĪA MAGNA, till skillnad från Armenia Minor på andra sidan Euphrates. — Gränser: i N. Pontus, Iberia och Albania; i S. Mare Caspium och Media; i S. Assyria och Mesopotamia; i W. Cappadocia i Asia Minor. — Berg: från detta lands bergstam utgå i N.: Montes Parjādes och Moschici; i S. Caspius och Choātras; i S. Niphātes och Māsius; i W. Antitaurus, som fortgår inåt M. Asien till Taurus; och i midten: Gordyæus eller Cardūchii Montes och Abus. — Floder: Euphrates, gränslod i W. och Tigris, flyta till Sinus Persicus; Araxes, till M. Caspium. — Sjöar: Mare Caspium eller Hyrcanium; Mantiana eller Arsissa. Churu uppfyllt af berg egde landet likväl fruktbara dalar, särdeles omkring Araxes, och bildade ett sjelfständigt rike både före och efter Persiska eröfringen; war sedan ett beständigt twistämne mellan Romarne och Partherne. Delades i flera Regioner t. ex.: ARAXĒNUS CAMPUS, SOPHĒNE, GORDYĒNE m. fl. Inwånarne woro Syrer. Städer: Artaxāta, hufvudstad, anlagd på Hannibals råd af Antiochus den Stores fältherre Artaxias; Tigrānocerta, sednare hufvudstad, byggd af Artaxias's son Tigranes; Arsamosāta, nära Tauri bergpass, Clissuræ Pylæ; Theodosiöpolis och Martyröpolis anlades i sednare tider.

2. MESÖPÖTĀMĪA,

mellan floderna Euphrates och Tigris (Biblens Aram Naharaim); gränssande i N. till Armenia; i S. till Assyria; i S. till Babylonien; i W. till Arabia deserta och Syria. — Berg: Māsius i N. med dess gren Singaras. — Floder: utom de anförda, Chabōras, faller i Euphrates. Landet war i N. frugtbart, men i S. funnos endast sandöfnar med spridda oaser. Bland provinserne war den wigtigaste: ANTEMŪSĪA eller MYGDONIA, (sedermera kallad OSROĒNE, sedan Arabiska Fursten Osroes satt sig i besittning af den). — Folk: Arabes; Assyrii; Medi; Persæ; Græci, o. s. w. — Städer: Apamēa, wid wanliga öfvergångsstället öfwer Euphrates; Edessa, med tillnamnet Callirhōe, (en tid kallad Antiochia), war hufvudstad i Osroenska riket; Carræ, wid hwilken Romaren Crassus blef slagen af Partherne, 53 f. Chr.; Circesium, bekant geom Pharao Necho's nederlag 606 f. Chr.; Nisibis, Mygdoniens hufvudstad.

3. BABYLŌNĪA,

genom Mediska Muren (Τείχος Μυθίας) skildt från föregående, gränssade i S. till Eufatien; i S. till Sinus Persicus; i W. till Arabia deserta (nuwarande Irak Arabi). — Floder: Euphrates och Tigris. Babylonien war ett slättland, särdeles i norra delen frugtbart, genomskuret af flera kanaler, för att afleda Euphrats watten. De wigtigaste bland dessa woro: Maarsä-

res, som utgick norr om Babylon och förenade sig söder om denna stad åter med Euphrates; Pallacōpas, som utgick söder om Babylon in åt öfnarne i väster till flera sjöar; Naarmalcho (Flumen Regium), som sammanband Euphrates och Tigris. — Folk: *Babylōnii* och *Chaldæi*, efter hvilka landet delades i 2 hufvuddelar:

A) **BABYLONIA PROPRIA**: Städer: Babylōn, (i Bibeln Babel), genomfluten af Euphrat, war en af Gamla världens största och prastfullaste städer (Semiramis trågårdar, Beli tempel, o. s. w.), men förföll genom Seleucias uppkomst; Ctēsiphon, anlagd af Macedonierne wid Tigris, war Parthiska Konungarnes residens, förstörd i 7:de århundradet af Bagdads Kalifer; Seleucia ad Tigrim, anlagd af Seleucus Nicator, som uppbragte den till världens största stad på sin tid; den förstördes af Trajanus; Cūnaxa, bekant genom Cyri den Yngres fall i enwigt med sin broder, 401 f. Chr.

B) **CHALDÆA**, W. om Euphrates, in åt öfnen. — Städer: Orchē och Borsippa, bekanta hem för Chaldeiska Astrologerne, hvilka efter den förra äfwen kallades Orcheni.

4. ASSYRIA,

wid östra stranden af Tigris; gräns. i N. till Niphates M:tes mot Armenia; i S. till Zāgrus M:s mot Media; i S. till Susiana, (nun. Turkiska Kurdistan). — Floder: Zabāthus eller Lycus m. fl. falla i Tigris. Landet war frugtbart men hade äfwen sandfält; klimatet besvärande hett. — Provinser: **ATŪRIA**; **ADIABĒNE**, m. fl. — Städer: Nīnus, N. om floden Lycus, uppbyggd af Ninus, såges hafwa varit större än Babylon. (Ett annat wida yngre Ninus, wänligen kallad Ninive, låg wid Flumen Regium i Babylonien); Gangamēla eller Gaugamela, bekant genom Alexander den Stores sista seger öfwer Darius Codomannus 331 fr. Chr. Nära derwid låg staden Arbēla. Långre ned lågo Pārīsätidos Pagi.

5. MĒDIA,

wid södra ändan af M. Caspium; gräns. i S. till Hyrcania och Parthia; i S. till Persis och Susiana; i W. till Asyria och Armenia, (nunarande Irak Afschemi). — Berg: M:s Caspius med passet Caspiæ Portæ, Zāgrus, Orōntes, Corōnus i N.; Parachoātras eller Cāsus. Floder: Cambyses; Cŷrus, som flyta till Mare Caspium. — Folk: *Cāspi*; *Cardūchi*; *Mārdi*; *Elymæi* m. fl. Landet bergigt, war i början Asyriskt provins, sedan sjelfständigt rike, tills Cyrus lade det under Persiska wäldet. Sedan Alexander den Store hade skänkt sin fältherre, Atropates, norra delen af Medien, delades det i **MĒDIA ATROPATĒNE** och **MĒDIA MAGNA**.

Städer: A) i MĒDIA ATROPATĒN; Gāza, Konungarnes sommarresidens, med kolossala byggnader; Praaspa, Kongl. familjens vinterresidens eller snarare tillflyktsort i frigstider; Sabæiska Altarena (Σαβαϊοι βωμολ), på en udde wid Caspiska hafvet, der en ständig naphtaeld frambröt ur jorden.

B) i MĒDIA MAGNA: Echbātāna, Mediens hufvudstad, ur gammal, skön genom sitt läge på en höjd med 7 assatser, hvar och en omgifven med en mur. Det fasta citadellet, dit alla Mediens statter sammanfördes, och Anaitis tempel med guids och silfverpelare, vittnade om ofantliga rikedomar. Blef sedan Parthiska Konungarnes residens; Rhāgæ på Campus Nisæus, der Persiska Konungarne hade sitt förnämsta stuteri, låg nära Caspiæ Portæ.

6. SŪSIĀNA,

söder om föregående, gräns. i S. till Persien; i S. till Sinus Persicus; i W. till Babylonia och Asyria. (Nuw. Khusistan eller Kurdistan i Persien). — Berg: Zagrus. — Floder: Eulæus eller Choaspes, hvars rensmakande watten alltid hemtades för Konungarnes behof; Pasitigris eller Copratas (Smutsfloden) förenar sig med den förre. Landet i N. bergigt och frugtbart, i S. uppfyllt af moras och sand. — Folk: Cissi; Elŷmæi; Uxii; Cossæi, efter hwilka landet delades i 4 regioner: Cissia, Elŷmāis, Uxia och Cossæa. — Städer: Sūsa, en af Persiska Konungarnes residensstäder, florerade isynnerhet under Darius Hystaspis; Azāra; Seleucia.

7. PERSIS,

stamprovinzen i det stora Persiska riket, låg wid östra sidan af Sin. Persicus och gränsade i W. till Susiana; i N. till Media; i S. till Caramania (nuwarande Farsistan). — Berg: Zagrus, i W. och Parachōatras, i N. — Floder: Araxes, Mēdus och Cyrus. Landet i S. bergigt, i S. slätt. — Folk: Artæi, stamfolket, som efter landet fått namn af Persæ; Pasargādæ; Dai; Mardi m. fl. — Provinser: PARĒTACĒNE, MARDIĒNE och TAČĒNE. — Städer: Persēpōlis, hela landets hufvudstad, och sednare residens för Persiska Konungarne, der Alexander den Store wid sin plundring wunn ofantliga rikedomar; förwånande ruiner och klippgrottor vittna ännu om dess fordnä prätt; Pasargāde, äldre Konungares residens, med anläggaren Cyri berg och grafwård; Gābæ, äfwen residensstad.

8. CARAMĀNIA,

wid Sin. Persicus och Mare Erythræum eller Indicum gräns. i W. till Persis; i N. till Parthia; i S. till Ariana och Gedrosia (nuw. Kerman och Laristan). — Berg: Parsii, grånsberg mot

Ö.; Bagdus, mot N. — Uddar: Harmözon och Carpella, på hvar sin sida om Drmus. — Flod: Bagräda. Landet slätt, genomfördt af låga bergskullar, delades i CARAM. PROPRIA och CARAM. DESERTA. — Städer: Carmāna (Kerman eller Sirdschan); Har-muza, wid Persiska wiken.

9. PARTHIA.

Gränser: i N. Hyrcania; i S. Ariana; i S. Caramania deserta; i W. Media (nuw. Kohestan). — Berg: Corönus, gränsberg mot N.; Caspii och Parachoätas i W. och S. — Flod: Choäthras. Landet ofrugtbart, uppsydt af berg, som gjorde det nästan ointagligt. — Folk: *Parthi*. — Stad: Hecätompylon, staden med 100 portar, utwidgades af Alexander den Store; war Arsaces's residens och hela landets hufvudstad.

10. ARIANA,

Ö. om föreg.; gräns. i N. till Margiana och Bactriana, i S. till Paropamisadæ; i S. till Drangiana och Caram. deserta (nu delar af Khorasan, Kohestan och Sistan). — Berg: Sarīphi i N. Paropāmisus i S.; Mosdorānus i W.; Bagdus i S. — Flod: Arius, flöt till sjön Aria. Landet mycket frugtbart, frambragte ypperligt win. — Folk: *Nisæi* m. fl. — Städer: Artacoāna, landets äldsta hufvudstad; Alexandria Ariana, anlagd af Alexander den store wid stora karawanvägen till Indien.

11. DRANGIANA,

söder om föreg.; gränsade i S. till Arachosia; i S. till Gedrosia; i W. till Caramania (nu delar af Sistan och Makran). — Berg: Bagdus i N.; Bælius fr. W. till S. Landet bergigt, söga kändt. — Folk: *Euergæte*; *Arimaspi*; *Drange* m. fl. — Städer: Prophāsia och Ariaspe.

12. GEDROSIA,

wid Mare Erythræum; gräns. i W. till Caramania deserta; i N. till Drangiana och Arachosia; i S. till Indoschythia (nu Makran). — Berg: Bælius i N.; Parsici Montes i W. — Flod: Arabis. Blott den norra bergiga delen bebodd, det öfriga war en sandöken, genom hvilken Alexander den Store förde sin här tillbaka från Indien. — Folk: *Ichthyophagi*; *Gedrōsi*. — Hufvudstad: Pūra.

13. ARACHOSIA,

norr om föregående; gränsade i W. till Drangiana; i N. till Paropamisadæ; i Öster till Indoschythia. — Berg: Bagdus i N.; Mæotius i Söder. — Flod: Arachdus, flyter till en steypsjö af samma namn. Genom landet, som för det mesta bestod af step-

per, förde stora karamanvägen till Indien. — Folk: *Arachōti*. — Städer: *Arachōtus*; *Alexandria*.

14. **PAROPAMISUS** I. **PAROPAMISADÆ**,
låg mellan grenarne af *Paropamisus*; omgäfvad i N. af *Bactriana* och *Sacernas* land; i S. af *India*; i S. af *Arachosia*; i W. af *Ariana*. Folk: *Parsii* m. fl. — Städer: *Ortospāna*, der karamanvägen delade sig åt norra och södra Indien; *Capissa*; *Alexandria* apud *Paropamisadas*.

15. INDIA.

Landet utmed *Oceanus Indicus* eller *Mare Erythræum* och dess wik, *Sin. Gangēticus* (*Bengaliska wiken*), S. om *Gedrosia*, *Arachosia* och *Paropamisus*, S. om *Scythia* och *Serica*.

Indien, nästan endast kändt genom *Alexanders* och *Seleuci* tåg samt, efter *Egyptens* eröfring af *Romarne*, genom handelsförbindelser från denna sida, ansågs af de Gamle vara uppfyllt af under och rikedomar. Dessa sednare spreddes dels genom karamanhandel, dels genom kusthandel på *Arabien* och *Egypten* till *Medelhafwets* stränder och derifrån till världens alla bekanta delar. Landet delades i 2 afdelningar:

A) **INDIA INTRA GANGEM**, W. om floden *Ganges*. — Berg: *Paropamisus*, *Imäus*, *Emōdus*, gränsberg mot N. med grenen *Apocōpa*, S. om floden *Indus*, på gränsen mot öfven; *Sardōnyx*, S. om föreg., hvarifrån *Grekiska* köpmän hemtade ädla stenar. — Floder: *Indus* eller *Sindus*, som genom 7 mynnningar utföll i hafvet, upptog från W. *Chōaspes* och *Cophen*, från S. *Hydaspes*, wid hwilken *Alexander den Store* slog *Kon. Porus*, *Acēsines*, *Hydraotes* och *Hypphasis*, som satte en gräns för *Alexanders* eröfringar i S.; *Adāmas* (*Diamantfloden*); *Ganges*, med 5 eller 7 mynnningar, m. fl. — Folk, Provinser och Städer: *INDOSCHYTHIA*, (så kalladt efter *Parthernas* invandring), fräng *Indus*. Städer: *Nyssa*, efter sägen byggd af *Bachus* på hans *Indiska* tåg; *Taxila*, der *Alexander den Store* efter slutadt förbund med *Kon. Dariles* gick öfver *Indus*; *Nicæa*, byggd af *Alexander* till minne af hans seger öfver *Kon. Porus*, och *Bucephala*, benämnd efter hans häst, *Bucephalus*, som dog här. Längre ned, wid *Hydraotes*, bodde ett tappert folk, *Malli*, med staden *Malla*, hvars eröfring nära kostat *Alexander* lifwet; *Alexandria*, wid *Acēsines* utlopp i *Indus*; *Musicanī*, längre i S.; *Pattala*, i provinsen *PATTALĒNE*, som låg likt det *Egyptiska Delta* mellan *Indusflodens* mynnningar. Vid kusten på *West-Indiska* halfön må nämnas: *REGIO LARICE* mer staden *Barygāza*, vigtig plats för *Europeernes* sjöhandel på södra Indien, gaf namn åt wiken S. om *Guserat*. *LIMYRICA*, med betydlig handel. *PANDI-*

UNIS REGIO. PARALLA och MÆSOLIA, på S. sidan. Mellan Ganges utlopp bodde *Gangaridæ* med staden Gange. In i landet wid sistnämnde flod bodde *Prasii* med den stora staden Palibōthra; längre upp lågo städerna Aparā och Calinipaxa, yttersta punkten för Seleucus Nicator's tåg. Hit hör ön Taprobāne, (Ceylon) med berget Malēa.

B) INDIA EXTRA GANGEM, S. om Ganges, war ännu mindre kändt af de Gamle. S. N. war berget Emōdus, i S. wifarne Sabāracus på westra och Magnus Sin. (Siamiska wiken) på östra sidan om Chrysa eller Aurea Chersonesus (Malayiska halfön). — Floder: Dorius (Megu); Sērus (Menam). — Regioner: ARGENTEA REGIO, wester om Sinus Sabaracus; CHALCHITIS; LATRŌNUM REGIO, o. s. w. — Städer: Jabadii insulæ (Sumatra); Insulæ Bonæ Fortunæ (Andamanske öarne).

16. SĪNÆ,

landet S. om India, S. om Serica på halfön Kambodja, söga bekant, dock nämnas Uddarne: Notium och Satyrorum pr. samt en stad, Thinae.

V. Södra Asien.

Länderna mellan Medelhafwet, Sin. Arabicus, Mare Erythræum, Sin. Persicus, Euphrates och mindre Asien. Hit räknas följande 5 Länder:

1. SYRIA,

som äfwen kallades SYRIA PROPRIA, till skillnad från Coele-syria, (nu Soristan); låg wid östra ändan af Mare internum; omgäfwet i NW. och N. af Cilicia och Cappadocia; i S af Mesopotamia; i S. af Arabiska öfnen, Coele-syria och Phoenicia. — Berg: Amānus, på gränsen mot Cilicia; Cāsūs, på hwars topp stod ett berömdt tempel åt Zeus Cāsūs; Libānon och Anti-libānon i S. — Floder: Euphrātes, grännsflod mot Mesopotamia; Orōntes, som upptager Märsyas och flyter till Mare internum. Landet war i N. bergigt, i S. slätt. — Provinser eller Regioner och Städer: 1. COMMAGĒNE REGIO i N.: St. Samōsāta, för en tid residensstad, Luciani födelseort; Antiochia ad Taurum. 2. PIERIA REGIO i NW.; Alexandria ad Issum, nära Syriæ Pylæ; Myriandrus, med god handel. 3. SELEUCIS REGIO i W. Seleucia, starkt befäst, en af de 9 städer Seleucus Nicator anlagt och gifwit namn efter sitt eget; sielf låg han begrafwen här. 4. CASSIOTIS REGIO i W.; Lāōdicēa, blomstrande handelsstad, anlagd af Seleucus Nicator, bekant genom Dolabellas långvariga förswar efter Cæsars död. 5. APĀMĒNE REGIO S. om föregående: Antiochia ad Orontem, anlagd af Seleucus Nicator till hufvudstad icke

allenast i Syrien, utan i hela Seleucidernes stora rike; blef ett så-
te för wetenskaper, egde praktfulla byggnader och en skola för Christ-
na; kallades äfwen Antiochia ad Daphnem, efter ett närbeläget
lustställe; Apāmēa, med fästning; Lārissa; Emēsa, bekant genom
Solgudens (Heliogabali) dyrkan och den seger Kejsar Aurelianus
hår vann öfwer Drottning Zenobia. 6. CHALCIDICE REGIO S. om
föregående: Chalcis. 7. CYRRHESITICE REGIO: N. om föregående:
Zeugma, wid öfvergången öfwer Euphrates; Hieropolis (äfwen
Bambŷce), der Crassus fann i den Syriskä Gudinnan Dercetos
tempel en sådan mängd af guld och silfverfärl, att han behöfde
några dagar till deras uppvägande; Beroea. 8. CHALYBONITIS RE-
GIO: Thapsacus, wid ett af Euphrats mest begagnade öfvergångs-
ställen. 9. PALMYRÆNE REGIO, fordom ett frugtbart land, nu en
sandöken, der herrliga ruiner ännu uppfiga af Palmŷra, Odena-
thi och Zenobias mäktiga och praktfulla residensstad, en hufvudsta-
pelsplats för karawanhandeln mellan sydvestra Asien och Phoenicien,
förfördes af Kejs. Aurelianus.

2. COELESYRIA,

låg i dalarne mellan Libanon och Antilibanon; begränsadt i N.
af Syria; i S. af Arabia deserta; i S. af Palästina; i W. af
Phoenicia. Landet hörde i äldre tider till riket Damascus, intogs
sedan af Konung Dawid och förenades med hans rike; kom slutli-
gen under Romarne, som i början förenade det med Palästina,
tills slutligen Kejs. Aurelianus gjorde Coelesyrien, under namn af
PHOENICIA LIBANENSIS eller SALUTARIS, till en Provins
med Phoenicia. — Flod: Chrysorrhoea. — Folk: *Ituræi*;
Nazorini. — Städer: Heliopolis (Syr. Baalbeck), med
praktiga tempel åt Zeus, Phoebus och Aphrodite; Aphaca; Dä-
mascus, bekant för dess stålarbeten (Damascenerklingor), kom i
synnerhet efter Kejs. Diocletiani tid i stort anseende, och blef i 7:de
århundr. e. Chr. för en tid Kalifernes residens.

3. PHOENICIA,

wid Mare internum; gräns. i N. till Syria; i S. till Coelesyria,
i S. till Palästina. — Berg: Libanon; Antilibanon och Her-
mön i S. — Floder: Eleutherus, gränsslod i N.; Belus. Lan-
det bergigt, men med frugtbara dalar. — Inwånare: *Phoeni-
ces*, (*Sidonii*, *Thŷrii*, äfwen *Philistæi*, *Canaanæi*) utgjorde
gamla världens största handelsnation, och äro derjemte ryktbara
för deras wetenskaper och de många nyttiga uppfinningar de gjort
och utspridt till andra länder. — Städer: Aradus, grundad af
flyktingar från Tyrus, war under Syriskä Konungarne en fri-
stad för flyktingar af alla partier; Tripolis, egentligen 3 städer
inom en mur, anlagda af inwånare från landets 3 förnämsta
städer, Sidon, Tyrus och Aradus, hwilkas fullmäktige hår sam-

lades att afgöra gemensamma ärender; Byblus, bekant genom den dyrkan Adonis här erhöill; Berythus, sednare bekant för en Juridisk skola; Sidon, genom sin handel och sina många utsända kolonier länge den förnämsta staden, men måste slutligen wika för sin dotterstad Tyrus, som låg först på fasta landet, men flyttades under Babyloniska Kon. Nebudkadnezars belägring till en Ö, der den länge blomstrade under namn af Nya Tyrus; Saräpta, mellan Sidon och Tyrus; Ptolemäis eller *Am* (under förstågen, Acre, nu St. Jean d'Acre), starkt befäst, med den bästa hamnen på hela kusten, låg egentligen inom Palæstinas område i Assers stam, men Israeliterne kunde aldrig eröfra den; Echätäna, der Cambyses dödade sig med sitt swärd, wid det han skulle stiga till häft.

4. PALÆSTINA,

(hos Hebr. Canaan), wid östra ändan af Mare internum; gräns. i N. till föregående och Coelesyria; i S. till Arabia deserta; i S. till Arabia petræa och Egyptus. — Berg: Libanon, Antilibanon och Hermön, gränsberg i N.; Gilead, gränsberg i S; Nebo, i SÖ., på hwilket Moses dog, sedan han derifrån sett det utflodswade landet; wester om floden genomforsades landet af ett bergsnåt, hwars enskilda toppar förkomma under namnen: Carmel, Tabor, på hwilket man tror att Christi förklaring skett; Lilla Hermön, Gilboa, Garizim, Ebal, Silo, Quarantania (frestelseberget), Oljoberget, samt Moria och Zion, alla bekanta i Gamla eller Nya Testamentets historia. — Sjöar: Merom, längst i N. obetydlig; Genesareth (äfwen Galilæiska hafwet eller Tiberias); Lacus Asphaltitis kalladt Salta eller Döda hafwet, för dess bittra och genom jordbeck tröga watten. — Flod: Jordan, flyter genom de 2 första sjöarne från N. till S. och förlorar sig i Döda hafwet. Smärre bäckar woro: Arnon, Kischon m. fl. Vandet beskriwes i äldre tider såsom "flytande af mjölk och honung." Efter Judarnes slutliga förjagande blef det öfkenligt. — Inbyggarna, före Hebreernas invandring, ehuru utgörande flera stammar: (*Jebusim*, *Philisteer* m. fl.), kallades med ett allmänt namn: *Cananæer*. Sedan Hebreerne inwandrat från Egypten, delades landet efter Jacobs och Josefs söner i följande 12 stammar: a) W. om Jordan fr. S. till N.: Juda, Simeon, Benjamin, Dan, Ephraim, Halfva Manasse, Isaschar, Asser, Naphtali, Zebulon; — b) S. om Jordan från N. till S.; Halfva Manasse, Gad och Ruben. Efter Kon. Salomos död delade sig dessa i 2 riken: JUDA (Juda och Benjamins stam), och ISRAEL (de 10 öfriga stammarna), af hwilka det sednare eröfrades af Assyrierne, det förra af Babylonierne, som bortförde folket i fångenskap. Wid Christi tid war landet, under Romerskt wälde, deladt i 4 Provinser:

Vester om Jordan:

A) JUDÆA. Städer och orter: a) in i landet: Hierosolyma (Jerusalem), Palæstinas heliga hufvudstad, byggd på 4 fullar: Zion, Akra, Moria och Bezetha, med Jehowahs herrliga tempel, uppfördt af Salomo, samt Dawids och Salomos konungaborgar; förstörd af Titus, 70 år e. Chr. blef den slutligen förvandlad till en Rom. koloni, under namn af *Elia Capitolina*. N. om Jerusalem lågo: Bethel; Rama, gränslästning mellan rikena Israel och Juda, (sednare Arimathia); Jericho, Emaüs. Söder ut lågo: Bethlehem, Jesu födelsestad, Hebron, för en tid Kon. Dawids residens; Engadda eller Engeddi, i en öde trakt wid Döda hafwet; alla bekanta i Bibliska historien. — b) wid kusten: Cæsäræa, näst Jerusalem den största, såte för Ståthållaren i Judæa, med ständig Romersk besättning; Joppe (Jaffa), Judarnes enda hamn; Jamnia; Ecron; Gath; Asdod; Ascälon, der Derceto (Bibels Dagon) egde ett berömdt tempel; Gaza, i äldre tider bekant genom Simsons död, sedan i Romarnes tid gränslästning mot Egypten; Raphia, bekant genom den seger Ptolomæus Philopator här vann öfver Antiochus den Store, 221 f. Chr.; Rhinocūrura, wid norra stranden af Egypti bäck. — Obs.: kusten från Gaza till ofwanom Jamna kallades Sephela (slätten), och beboddes jemte de här uppräknade 5 städerna af Philistæerne; N. om Joppe kallades kusten Saron.

B) SAMARIA, N. om föregående. — Städer: Sichem (sedan Flavia Neapolis), under Zerobeam för en tid konungasäte, blef efter templet's uppbyggande på det närbelägna berget Garizim, medelpunkten för Samaritanernes gudstjenst; Samaria, hufvudstad i Israels rike (928—722 f. Chr.), förstörd af Assyrierne och sedan af Johannes Hyrcanus; återbyggdes af Herodes den Store, under namn af Sebaste; Megiddo, i hwars gränskap Konung Usias blef slagen af Pharao Necho; Jisreel, räfnas af några till Galilæa.

C) GALILÆA, nordligast. — Städer: a) i ÖFRA GALILÆEN: Gabära; Cäna, bekant genom Jesu underverk med bröllopswinet. — b) i NEDRA GALILÆEN: Sepphōris, Galilæens hufvudstad till Herodes Antipas, återfick sedan af Kejs. Nero, under namn af Dio Cæsarea, samma wärdighet; Tiberias, af Herodes Antipas gjord till hufvudstad, blef efter Jerusalem's förstöring såte för en Judisk högstola; Nazareth, Jesu föräldrars hem. Andra, genom Frälsarens och hans Lärjungars historia, bekanta ställen äro: Capernaum, Magdala, Nain m. fl.

Öster om Jordan:

D) PERÆA. — Regioner: TRACHONĪTIS, ITURÆA, AURAMITIS, BATANÆA, GILEAD, PERÆA PROPRIA m. fl. — Städer: Cæsäræa Philippi eller Paneäs; Bethsaida (bet östra), i hwars gränskap Jesus spifade 5000 män; Gadära, anseelig och starkt befästad;

Geräsa, hvars prackfulla ruiner kunna jemföras med Baalbeks och Palmyras; Pella, dit de Chrsine flydde kort före Jerusalems belägring, den sydligaste af de så kallade Tio städerna (Decapolis), till hwilka åfwen hörde de redan anförda Gadara och Gerasa, åfvensom Damasus i Coelesyrien m. fl.; Rabboth (sedermera Philadelphia), fordom Ammoniternas hufwudstad, en af världens äldsta städer; Machærus, en af landets starkaste fästningar, der Herodes höll Johannes Döparen fångslad, och slutligen dödade honom. S. om floden Arnon bodde *Moabiterne*.

5. ARABIA.

Arabiska halfön mellan Sin. Arabicus, (med dess båda wisar i N. Sin. Heroopolites och Sin. Elaniticus), Mare Erythræum och Sin. Persicus; gräns. i NW. till Palæstina och Syria; i NO. till Mesopotamia och Babylonia. — Berg: Melänes (i NW.), hvars westra topp kallades Horeb, och den östra Sinai. — Udde: Syagrium pr., den östligaste. — Flod: Bætis, flyter till Sin. Arabicus. Landet delades i 3 Regioner:

A) ARABIA PETRÆA, (Steniga Arabien), den nordwestra delen. — Folk: *Amaleciter*; *Edomiter*; *Idumæi*; *Moabiter*; *Midianiter* m. fl., sednare *Nabatæi*. — Städer: Petra, bestått hufwudstad gaf regionen namn; Eläna; Eziongêber m. fl.

B) ARABIA DESERTA, (Öde Arabien), i N. och NO. bebodd af *Aräbes Sceniter*, Nomadiska folkstammar.

C) ARABIA FELIX, (Lyckliga Arabien), utgjordes af södra och westra delen af landet, som war frugtbart och lennade isynnerhet rökelse, hwaraf den södra kusten kallas Thurifera eller Myrrhisera Regio. — Folk och Städer: *Sabæi*, det måktigaste, i nuw. Yemen. Städer: Säba, Meriäba. *Homeriter*, med hufwudstaden Saphar. *Chatramotiter* eller *Adramiter*, St.: Sabätha. *Minæi*, bekanta för sin handel med rökelse och kryddor; Hufwudstad: Macöräba (Mekka). *Gerrhæi*, wid Persiska wiken, med Staden: Gerrha, särdeles wigtig för handeln mellan Indien, Arabien och Medelhafskusterna.

AFRICA eller LIBYA.

Den tredje bekanta världsbelen, omgafs i S. af Sinus Arabicus och Mare Erythræum; i N. af Mare internum, som här åfwen kallas Africanum eller Libyæum; i W. af Oceanus Atlanticus; i S. af Mare Ætiopicum; men de Gamle kände hufwudsakligen endast länderna på norra kusten.

1. ÆGYPTUS.

Gränsofar: i N. Mare internum eller Ægyptium; i S. Palæstina, Arabia Petræa, Sinus Heroopolites och Sin. Arabicus; i S. Ætiopia; i W. Libya och Marmarica. — Berg: M:s Alabastrites Porphyrites, och Smaragdus på östra, och M:tes Libyæi och M:s Tenodes eller Arenosus på västra sidan mot Libyska öfen. — Flod: Nilus, hvars källor sattes wid Montes Lunæ, i Æthiopien; wid Kerkasorus delades den i 2 hufvudarmar, hvilka åter grenade sig i flera smärre, så att floden hade 7 särskilda utlopp, nemligen: Ostium Canobicum, Bolbitinum, Sebennyticum, Phatnicum, Mendesium, Taniticum eller Saiticum och Pélusiæcum. — Sjöar: Mæris, gräsd för att afleda Nilens watten; Mærotis, nära Medelhafskusten; Lac. Amari, genom hwilken Ptolomeerne ledde en kanal från Nilen till Arabiska wiken. Landets stora frugtbahet war en följd af den gyttja som affattes wid Nilens årliga öfverswämning, (från Augusti till slutet af Oktober), hwarwid watten genom kanaler leddes åfwen till aflägsnare ställen. Inbyggarne, som inwandrat från Æthiopien, efter all sannolikhet från Meroë, woro indelade i wissa kaster, eller årstliga stånd. Ægypten delades i äldsta tider i wissa *Nouoi*, sednare i 3 hufvudregioner: 1. DELTA, landet wid Medelhafswet, mellan Nilens båda hufvudgrenar, som till formen liknade Grekiska bokstafwen A (Delta). 2) *To Meraṣû*, Medellandet, och 3) THEBAIS, den sydligaste.

A) DELTA eller Nedra Ægypten: (omfattade det egentliga Delta och landet på ömse sidor). — Städer: a) W. om Delta: Alexandria, grundlagd af Alexander den Store, 331 f. Chr., på nåset mellan sjön Mærotis och Medelhafswet, upplomsrade under Ptolomæerne, såsom Ægyptens hufvudstad, till en af werldens största och skönaste städer, med 300,000 fria inwånare, ett bibliothek på 400,000 volumer, ett Museum, der wetenskapsmän lesde fritt på offentlig bekostnad; blef medelpunkten för gamla werldens handel. I hafwet derutansföre låg ön Pharos, med en ryktbar fyrbåk; Nicopolis, anlagd af Kejs. Augustus till minne af hans seger öfwer Antonii troppar; Canopus, som, enligt Grekernes dikt, fått namn af Menelai styrman, hwilken här skall hafwa blifwit begrafwen; Kerkasoros, der Nilfloden först delar sig. — b) uti egentliga Delta: Naukrätis, af Konung Amasis lemnad åt Grekerne till en stapelplats för deras waror; Sais, Nedra Ægyptens fordna hufvudstad, med en kunglig begravningsplats; Buto eller Butos, med Latonas bekanta Drakel; Busiris, med ett tempel åt Isis; Mendes, der Pan dyrkades; Tanis (i Bibeln Zoan), der Moses wisade Pharaos sina underverk. — c) S om Delta Pélusium, starkt befäst, nyckeln till Ægypten; Bubastus, der Bubastis (hwilken Grekerne kalla Artemis) hade ett Drakeltempel; Heliopolis eller On, med Solens tempel, låg

i landet Gosen; Heröpolis, vigtig stapelsplats för Indiska handeln, gaf namn åt nordligaste delen af Sinus Arabicus.

B) HEPTANOMIS eller Medlersta Aegypten, (från Kerkasoros till Hermapolitane Phylake. — Städer: Memphis, gammal hufvudstad i Nedra och Medlersta, om ej hela Aegypten, utmärkt stor med pråktfulla byggnader, hvaribland ett af Kon. Mene's uppfördt och af Moeris förskönadt tempel åt Hephästos; i N. B. härifrån wid Busiris stodo de tre utomordentligt stora Pyramiderne: (Cheops, Cheprén och Mycerinus); Nilopolis, der den unge Apis föddes i 30 dagar innan han fördes till Memphis för att intaga den bortgångnes ställe; Crocodilopolis, sedan Arsinoe, der Krokodilen dyrkades, låg nära Moeris och den bekanta Labyrinten; Heracleopolis magna, der Schneumon, och Cynopolis, der Anubis tillbads; Hermöpolis magna; Besa, sedan af Kejs. Hadrianus kallad Antinöpolis, till minne af hans här drunknade ålskling Antinous; Hermopolitane Phylake, grånsflott, der tull erlades för alla varor, som fördes ned från Öfra Aegypten. — Wester ut lågo flera Daser, d. å. frugtbara jordsträckor, liksom uti Libyska öken, hvaribland särskilt nämnas Oäsis parva, B. om Moeris, och Oäsis magna, B. om Abydus i Öfra Aegypten.

C) THEBAIS eller Öfra Aegypten, (från gränsen af Heptanomis till Nilens fall, Catharactes Nili minor wid Syene). Städer: a) B. om floden: Lycopolis; This, sedan Ptolemäis; Abydos, Memnon's residens, med en konglig borg (Memnonium); Tentyra och Apollinöpolis magna, hvars invånare woro kända som Krokodilljägare; Elephantine, på en ö af samma namn wid Aetiopiens gräns. — b) S. om floden: Antæopolis, bekant af Grekernes sabel om jätten Antæus; Panopolis eller Chemnis, beboddes af handtverkare; här dyrkades Pan och här var Skalden Nonnus född; Coptos, märkvärdig stapelsplats för karavanhandeln från Berenice wid Arabiska wiken; Thebæ, (sednare Diospolis magna) "staden med 100 portar," Aegyptiska Konungarnes äldsta residens, bland hvars spridda wåldiga ruiner man, utom mycket annat, ännu ser lemningar af Memnon's stod, som wid solens uppgång gaf ett klagande ljud ifrån sig; Syene, på gränsen mot Aethiopien; Philæ, på en ö af samma namn, der Osiris och Isis fades vara begrafna.

På kusten af Sin. Arabicus bodde *Tröglödytæ* och *Ichthyophagi*; här låg långst upp mot Aegyptens södra gräns Berenice, en stor och vigtig handelsstad, emedan de varor, som blifwit förda öfver Röda Hafwet, härifrån fortställdes med karavaner till Coptos och vidare ned åt Aegypten.

2. ÆTHIOPIA

var ett allmänt namn för hela det inre Africa. Det egentliga Aethiopia, kalladt ÆTHIOPIA SUPRA ÆGYPTUM, innefattade

landet från Egypten, mellan Nilen och Sin. Arabicus till Indiska Oceanen. — Berg: Montes Lunæ (Månbergen). — Floder: Nilus, som upptager Astäpus (Abawi) och Astabōras (Tacazzē) och längre ned mot Egyptens gräns gör ett fall (Cataractes major). Landet rikt på skog och bete. Den märkvärdigaste staten var MEROE, (mellan Nilus och Astabōras), med en stad af samma namn, hvarifrån Egyptierne anses härstamma. Dessutom märkas: REGNUM AUXUME i S.; REGIO CINNAMOMIFERA, vid Månbergen; BARBARICA eller AZAMIA (Ajan) vid kusten af Oceanen. — Folk: *Æthiopes*; *Blemmyes*; *Nubæ*; *Sembritæ*; *Macrobii*; *Troglodytæ* m. fl.

3. LIBYA.

Med detta namn förstods stundom, såsom redan är anmärkt, hela Africa, stundom kustlandet från Egyptus till Syrtis, i in-
skränkt mening åter, blott närmaste landet intill Egyptus, (*Libycus Nomos*). Vi taga det här i den andra bemärkelsen, då det begränsades i W. af Africa propria; i S. af Æthiopia och Libyska öfnen; i N. af Egypten. Landet delades i 3 Regioner:

A) LIBYCUS NOMOS, närmast Egypten. — Städer: Præ-tonium eller Ammonia, med hamn; Catabathmus magnus.

B) MARMARICA, W. om föregående. — Folk: *Adyrmachidæ*, som liknade Egyptierne i seder, drogo sig undan Grekerne längre och längre in åt landet; *Ammonii*, längre i S. med staden Ammon, i en Das, der det ryktbara Jupiter Ammons tempel och Drakel besann sig; äfwen fanns här en fålla, hwars watten om dagen war kallt och om natten kokhet. Ännu sydligare bodde *Nä-sämōnes*, *Gärāmantes* m. fl. föga kända folk.

C) CYRENAICA REGIO, W. om föregående, (äfwen kallad PENTAPOLIS). — Städer: Cyrēne, hufwudstad, koloni från ön Ihera, hvarföre Cyrenerne utgåfwo sig för Spartaner, kufwades af Macedonierne, hade sedan en tid egna Konungar, men kom slutligen under Romarne, som förenade landet med Creta till en provins; härifrån utgingo Callimachus, Eratosthenes, Simon och Kristippus, stiftaren af Cyrenaiska sekten; Ptholemæis, (förut Barke); Arsinoe; Bērēnice eller Hesperis, dit Hesperidernas trågård ar förlades.

4. AFRICA PROPRIA eller CARTHAGINENSIS.

Det gamla Chartagos område gränsar i N. till Mare inferum; i S. till Libya; i S. till Gætulia; i W. till Numidia, och delades i följande 3 regioner:

A) REGIO SYRTICA, (nu Tripoli), mellan Syrtis Major och Minor, ett sandigt, mindre bebodt land. — Städer: Neapō-

lis eller Leptis Magna, Phoenicisk koloni; Oëa, (Tripoli), med god hamn; Säbrätha, med betydlig sjöfart. Af dessa tre städer fick regionen namn af TRIPOLIS. På gränsen mot Cyrenæ stod Aræ Philænorum, ett monument, nypåttadt af 2:ne bröder från Carthago, som genom list vunnit denna landsträcka från Cyrenecrne, och här låtit begrafwa sig.

B) REGIO BYZACENA, (nu Tunis), ett frugtbart land, N. om föregående; gränsade i N. till Regio Zeugitana; i W. till Numidia. — Städer: Adrūmetum eller Hadrumētum, Phoenicisk koloni, hvarför dess inwånare kallades *Libyophæñices*, hufvudnederlag för Moderlandets handel; Leptis parva; Thäpsus, märkvärdig genom Julli Cæsars seger, 46 f. Chr., öfwer Suba och öfwer Scipio, Pompeji svårfar. In i landet lågo Byzacia eller Mamma och Capsa, Jugurthas statiskammare.

C) REGIO ZEUGITANA (Tunis), äfwen ett frugtbart land, N. om föregående; gränsade i N. och S. till Mare internum; i W. till Numidia. — Uddar: Prom. Mercurii (C. Bon); Apollinis (C. Zebib); Candidum (C. Blanco). — Floder: Bagradas (Mejerda); Tusca, gränsslöd i W. — Städer: Aspis eller Clūpëa; Tūnës eller Tunis, redan i äldre tider ansenlig; Carthago, Phoenicisk koloni från Tyrus, hitförd af Dido, blef genom handel och eröfringar en af gamla världens mäktigaste städer, och war Roms farligaste medtåslarinna; uti borgen Byrsa låg Asclepion (Aesculapi tempel), i hwilken Hasdrubals gemål brände sig inne då staden eröfrades af Scipio och jennades med marken, 146 f. Chr.; Augustus återbyggde staden (Carthago nova eller Romana) på något afstånd från den gamla; Utica, bekant genom Cato Uticensis och hans död.

5. NUMIDIA.

Gränser: i N. Mare internum; i S. Africa propria; i E. Libya interior och Gætulia; i W. Mauretania. — Floder: Tusca, gränsslöd i S.; Mulucha, i W.; Ampsaga, delade landet i 2 delar, af hwilka den östra, Masinissas arfrike, äfwen kallad NUMIDIA PROPRIA eller NUM. NOVA, beboddes af *Massyli*, — den westra, Syphars rike, beboddes af *Massæsyli*. — Städer: Hippo Regius, Numidiska Konungarnes fordnä residens; Cirta, Masinissas och hans efterträdarens residens; Zämä, starkt befäst; bekant genom den äldre Scipios afgörande seger öfwer Hannibal 201 f. Chr.; Madaura, der Apulejus, och Tägaste, der den helige Augustinus war född; Thäla och Thirmīda, bekanta i Jugurthiniska kriget.

6. MAURETANIA,

(nu Fez och Marocco). Gränser: i N. Mare internum; i W. Oceanus Atlanticus; i E. Gætulia; i S. floden Mulucha mot Nu-

midia; men Kejs. Claudius lade till Mauretania äfwen westra delen af Numidia, under namn af MAURET. CÆSARIENSIS. — Berg: Atlas Minor; Mons Solis i S.; Abyla eller Columna Herculis, på den nordligaste speisen wid Fretum Herculeum, midt emot Calpe i Hispania, hwilka båda kallades Herculi Stoder. Udder: Mētāgōnium, gent emot Carthago Nova i Hispania.

A) MAURETANIA CÆSARIENSIS. Ståder: Cæsārēa (förut Jol, nu Algier), förskönad af Zuba, af Claudius upphöjd till Rom. kol. och hufvudstad i provinsen Mauretania; Siga, residens för Kon. Syphax, sedan Rom. kolou.

B) MAURETANIA TINGITANA, det egentliga Mauretania, — Ståder: Tingis (Tanger), sedan som Rom. koloni kallad Tra-ducta Julia; Lixa (Larache); Bocanum Hemerum m. fl.

Söder om Mauretania bodde *Gætuli*, hwars land kallades GÆTULIA. De delades i 2 stammar: a) *Daræ* wid berget Atlas Major. — b) *Nigri* eller *Nigritæ* wid floden Nigris (Zoliba), som stilde nordliga Africa från Æthiopia. På kusten af nuwarande Sfra Guinea bodde *Æthiopes Hesperii*, inom hwilkas område märkas uddarne: Hesperu och Notu Keras samt berget Theōn Ochēma. (Deorum Currus).

Öar wid Africa.

a) uti Mare internum: Mēnix (Serbi) och Cercīna (Ker-fine), wid Syrtis minor.

b) uti Oceanus Atlanticus: Inss. Purpūrarix (Canceltotte och Forteventura), så kallade af de Purpurnäckor som Zuba fann, då han upptäckte dessa öar; Inss. Fortunatæ, sedan kallade Canariæ, i anledning af de stora hundar man skall hafwa träffat på en af dem; Cerne och Hesperides; Atlantis, omtalas som en stor ofänd långt i wester belägen (kanste America?).

Register.

A.

Sidan.

Sidan.

Sidan.

<i>Abantes</i>	28.	<i>Ægospotamos</i>	31.	<i>Albanopolis</i>	27.
<i>Abdera</i>	31.	<i>ÆGYPTUS</i>	52.	<i>Albanus m:s</i>	13, 30.
<i>Abii</i>	41.	<i>Ælia Capitolina</i>	50.	— — — lac.	11, 14.
<i>Abnova m:s</i>	7.	<i>Æmona</i>	10.	<i>ALBION</i>	6.
<i>Aboni Tichos</i>	36.	<i>Ænians</i>	25.	<i>Albis fl.</i>	7.
<i>Absyrtides ins.</i>	30.	<i>Ænus</i>	31.	<i>Albius m:s</i>	10.
<i>Abus fl.</i>	6.	<i>Æoler</i>	22, 24.	<i>Albula fl.</i>	11.
— m:s	42.	<i>ÆOLIA</i>	33.	<i>Alburnus m:s</i>	16.
<i>Abydos</i>	33, 53.	<i>Æoliæ inss.</i>	19.	<i>Alcius campus</i>	35.
<i>Abyla</i>	55, 64.	<i>ÆOLIS</i>	33.	<i>Alemanni</i>	8.
<i>Acanthus</i>	26.	<i>Æqui</i>	14.	<i>Aleria</i>	18.
<i>ACARNANIA</i>	24.	<i>Æsepus fl.</i>	32.	<i>Alexandria</i>	46.
<i>Acesines</i>	46.	<i>Æsis fl.</i>	15.	— — <i>Ariana</i>	45.
<i>Achai</i>	21.	<i>Æstyes</i>	8.	— — <i>Ægypt.</i>	52.
<i>ACHAIA</i>	19, 20.	<i>Æthalia ins.</i>	18.	— — <i>ad Issum</i>	47.
<i>Acharnæ</i>	22.	<i>Æthices</i>	25.	— — <i>Margiana</i>	40.
<i>Achelous fl.</i>	24, 25.	<i>Æthiopes</i>	54.	— — <i>ap. Paro-</i>	
<i>Acheron fl.</i>	17, 25.	— — — <i>Hesperii</i>	56.	— — <i>pamisadas</i>	46.
<i>Achillæum pr.</i>	39.	<i>ÆTHIOPIA</i>	53.	— — <i>Troas</i>	33.
<i>Acincum</i>	10.	— SUPRA		— — <i>Ultima</i>	41.
<i>Acritas pr.</i>	19, 35.	— — <i>ÆGYPTUM</i>	53.	<i>Alexandreschata</i>	41.
<i>Acroceranuii m:ts</i>	25.	<i>Ætna m:s</i>	17.	<i>Algidus m:s</i>	13.
<i>Acrocorinthus</i>	21.	<i>ÆTOLIA</i>	24.	<i>Alinda</i>	34.
<i>Acrothos pr.</i>	26.	— — — ADJECTA	24.	<i>Aliso</i>	7.
<i>Acte penins.</i>	26.	— — — ANTIQUA	24.	<i>Allia fl.</i>	16.
<i>Actium pr. et u.</i>	24.	<i>Ætolier</i>	20.	<i>Allobroges</i>	4.
<i>Adamas fl.</i>	46.	<i>AFRICA</i>	51.	<i>Alociæ ins.</i>	8.
<i>Addua fl.</i>	11, 12.	— — — PROPRIA	54.	<i>Alonta fl.</i>	39.
<i>ADIABENE</i>	43.	<i>Aganippe fons</i>	22.	<i>Alpes m:tes</i>	11.
<i>Adramitæ</i>	51.	<i>Agara</i>	47.	— — <i>Carnicæ</i>	11.
<i>Adramyttium</i>	33.	<i>Agathyrsi</i>	41.	— — <i>Cotticæ</i>	3, 11.
<i>Adria</i>	12.	<i>Agenticum</i>	5.	— — <i>Grajæ</i>	3, 11.
<i>Adrumetum</i>	55.	<i>Agrientum</i>	18.	— — <i>Julæ</i>	11.
<i>Aduaca</i>	5.	<i>Agurium</i>	18.	— — <i>Marit-</i>	
<i>Adula m:s</i>	11.	<i>Alabanda</i>	34.	— — <i>timæ</i>	3, 11.
<i>Adyrmachidæ</i>	54.	<i>Alabastrites m:s</i>	52.	— — <i>Noricæ</i>	10.
<i>Æa</i>	39.	<i>Alani Scytæ</i>	9, 41.	— — <i>Penninæ</i>	3, 11.
<i>Ææa ins.</i>	19.	<i>Alauni</i>	9.	— — <i>Rheticæ</i>	11.
<i>Ædui</i>	5.	— — m:tes	9.	— — <i>Venetæ</i>	11.
<i>Ægates ins.</i>	19.	<i>Alba Julia</i>	9.	<i>Alpheus fl.</i>	20.
<i>Ægæ</i>	26.	— — Longa	14.	<i>Aluta fl.</i>	9.
<i>Æge</i>	4.	<i>Albana</i>	39.	<i>Amalecita</i>	51.
<i>Ægina ins.</i>	27.	<i>Albani</i>	14, 39.	<i>Amanides pylæ</i>	35.
<i>Ægira</i>	21.	<i>ALBANIA</i>	39.	<i>Amanus m:s</i>	32, 34,
<i>Ægium</i>	21.	<i>Albania pylæ</i>	39,		38, 47.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Amari luc.	52.	Antiochia ad Oron-		Arbela	43.
Amasenus fl.	13.	tem	47.	<i>Arcader</i>	20.
Amasia	36.	— — — Taurum	47.	ARCADIA	20.
Amastris	36.	Antirrhiūm pr.	24.	Archæopolis	39.
Amathus	29.	Antitaurus m:s	32.	Ardea	14.
Amathusia ins.	29.		36, 42.	Arduenna m:s et sil.	3.
<i>Ambiani</i>	5.	Antium	14.	<i>Arecomici</i>	4.
Ambracia	26.	Antivestium pr.	6.	Arelate	4.
Ambracius sin.	22.	Anxur	14.	Arenosus m:s	52.
Ameria	15.	Aorni	40.	Argæus m:s	38.
Amisia	7.	<i>Aorsi</i>	40.	ARGENTEA REGIO	47.
Amisus	36.	Apamea	42, 48.	Argentoratūm	6.
Amisus fl.	7.	APAMENE REGIO	47.	Argenussæ inss.	28.
Ammonia	54.	Apenninus m:s	11.	<i>Argiver</i>	21.
Ammon	54.	Aphaca	48.	Argolicus sin.	19.
<i>Ammonii</i>	54.	Apidanus fl.	25.	ARGOLIS	21.
Amorgos ins.	28.	Apôcopa m:s	46.	Argos	21.
Amphæa	20.	Apollinis prom.	55.	— — Amphilochi-	
Amphipolis	27.	Apollinopolis mag-		cum	24.
Amphissa	24.	na	53.	Argyripa	17.
Ampsaga	55.	Apollonia	27, 31.	Aria lac.	45.
Ampsacti lac.	16.	Appia via	14.	ARIANA	45.
Amycle	19.	APULIA	17.	<i>Ariaspi</i>	45.
Anactorium	24.	— — — DAUNIA	17.	Ariaspe	45.
— — — pr.	24.	— — — PEUCETIA	17.	Aricia	14.
Anagnia	14.	Appulum	9.	<i>Arimaspi</i>	45.
Anagnium	14.	Aquæ	8.	Arimathia	50.
<i>Ananes</i>	12.	— — Augustæ	4.	Ariminium	15.
Anaphe ins.	28.	— — Mattiacæ	8.	Arius fl.	45.
Anas fl.	1.	— — Sextiæ	4.	ARMENIA	42.
Anazarbus	35.	Aquileia	12.	— — — MAGNA	42.
Ancona	15.	AQUITANIA	4.	— — — MINOR	38.
Ancyra Galatiæ	37.	<i>Arabes Scenitæ</i>	42, 51.	<i>Armorici</i>	4.
— — Phrygiæ	37.	ARABIA	51.	Arnon	49.
<i>Andegavi</i>	5.	— — — DESERTA	51.	Arnus fl.	13.
Andes	12.	— — — FELIX	51.	Arpi	17.
Andros ins.	28.	— — — PETRÆA	51.	Arpinum	14.
Anemurium pr.	35.	Arabis fl.	45.	Arretium	13.
<i>Angli</i>	8.	Arabicus sin.	32.	Arsamosata	42.
<i>Angrivarii</i>	7.	Arabo fl.	10.	Arsinoe	53, 54.
Anjo fl.	13, 16.	Arabona	10.	Arsissa lac.	42.
Anisus fl.	10.	ARACOSIA	45.	Artabrum pr.	1.
<i>Aneibarii</i>	7.	<i>Arachoti</i>	45.	Artacoana	45.
Antandrus	33.	Arachotus	46.	<i>Artai</i>	44.
Antæopolis	53.	Arachotus fl.	55.	Artaxata	42.
Antemnæ	16.	Aracynthus m:s	24.	Artemisium littus	28.
ANTHEMUSIA	52.	Aradus	48.	— — — m:s	20.
Anticirrha	23.	Aræ Flaviæ	8.	<i>Arverni</i>	4.
Anticyra	23, 25.	— Philæporum	55.	Ascalon	50.
Antilibanon m:s	47, 49.	Arar fl.	4.	Ascanius lac.	37.
Antinoupolis	53.	Ara Ubiorum	5.	Asciburgum	5.
Antiochia Mar-		Arauraci	38.	Asciburgius m:s	7.
giana	40.	ARAXENUS CAMPUS	42.	Asclepion	55.
Antiochia ad Da-		Araxes fl.	39, 42, 44.	Asculum Apulum	17.
phnem	48.	Araxus pr.	20.	— — — Picenum	15.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Asdod	50.	Augustoritum	4.	BELGICA PRIMA	5.
ASIA	32.	Aulis	23.	— — — SECUNDA	5.
— — CIS TAURUM	32.	Auranitis	50.	Belus fl.	48.
— — CITERIOR	32.	Aurea Chersonesus	47.	Belovaci	6.
— — EXTRA HALYN	39.	Aurelia Aquensis	8.	Bellunum	11.
— — I. TAURUM	39.	Aureus m:s	18.	Benacus lac.	11, 12.
— — INTRA HALYN	39.	Aurunci	14.	Beneventum	16.
— — I. TAURUM	32.	Ausones	15, 16.	Benjamin	49.
— — MAJOR	38.	AUSONIA	11.	Berenice	54.
— — MINOR	32.	Austeravia ins.	8.	Bergomum	12.
— — PROPRIA	32.	AUXUMA REGIO	54.	Berœa	26, 48.
— — SUPERIOR	39.	Avaricum	4.	Berytus	49.
— — TRANS TAUR.	39.	Aventicum	5.	Besa	53.
— — ULTERIOR	39.	Aventinus m:s	14.	Bessi	31.
Asopus fl.	22.	Averni lac.	15.	Bethel	50.
Aspendus	35.	Axiopolis	30.	Bethlehem	50.
Asphaititis lac.	49.	Axius fl.	26.	Bethsaida	50.
Aspis	55.	AZAMIA	54.	Bezetha	50.
Asser	49.	Azara	44.	Bibracte Julia	5.
ASSYRIA	43.			Bilbilis	3.
Assyrii	42.			Bingium	5.
Astaboras fl.	54.			BITYNIA	35.
Astapus fl.	54.	Babylon	42.	Bithynium	36.
Astura fl.	13.	BABYLONIA	42.	Bituriges	4.
Astures	2.	— — — PROPRIA	43.	— — — Cubi	4.
Asturica Augusta	2.	Babyloni	43.	Blemmyes	54.
Astypalæa ins.	28.	Bacenis silva	7.	Bocanum Hemerum	56.
Aternus fl.	16.	Bactra	40.	Bodotria æstuar.	6.
Athenæ	22.	BACTRIANA	40.	BOEOTIA	22.
Athesis fl.	11, 12.	BÆTICA	2.	Boeotiz	22.
Athos m:s	26.	Betius m:s	45.	Boji	5, 10, 12.
Atlantis ins.	56.	Bætis fl.	1, 51.	Bojohemum	8.
Atlas Major	55, 56.	Bagacum	6.	Boium	23.
— — Minor	56.	Bagous m:s	45.	Bolbe lac.	26.
Atreabates	5.	Bagradas	45, 55.	Bolerium pr.	6.
Atrebatii	6.	Bajacum	5.	Bonæ Fortunæ inss.	47.
ATTICA	22.	Bajæ	15.	Bonna	5.
ATURIA	43.	Baleares inss.	3.	Bononia	12.
Asturis fl.	3.	Baltia	8.	Borbetomagus	5.
Auleri	5.	Bambyce	48.	Borsippa	43.
— — Cenomani	6.	Barcino	3.	Borysthenes fl.	9.
— — Eburavices	5.	Barium	17.	Bosporus	9.
Aufidus fl.	11, 17.	Barygaza	46.	— — Cimirus	9.
Angusta Bracata	2.	Basilici	40.	— — Tracius	32, 39.
— Emerita	2.	Bastarnæ	8, 9.	— — —	1, 32.
— Prætoria	12.	Bastuli	2.	Bovianum	16.
— Rauracorum	6.	BATANEA	50.	Bracares	2.
— Suessionum	5.	Batava Castra	11.	Brauron	22.
— Taurinorum	12.	Batavi	5.	Bregetio	10.
Augusta Treviro-		Batavodurum	5.	Breuni	11.
— rum	5.	Bausanum	11.	Brigæcium	2.
— Vindellicorum	11.	Bebii m:tes	30.	Brigantes	6.
Augustobona	5.	Bebryces	4.	Brigantii	11.
Augustobriga	2, 3.	Bedriacum	12.	Brigantinus lac.	11.
Augustodunum	5.	Belgæ	4, 5, 6.	Brigantium	2, 11, 12.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
BRITANNIA	6.	Chalcis	48.	Carsinites sin.	9.
— — — BARBARA	6.	CHALCIDICE REGIO	48.	Carduchi	43.
— — — INFERIOR	6.	Cale	2.	Carducii mites	42.
— — — ROMANA	6.	Caledoni	6.	Cares	32.
— — — SUPERIOR	6.	Caledonia silva	6.	CARIA	34.
Britones	6.	Caletes	5.	Carmana	45.
Brivates	4.	Calinipaxa	47.	CARMANIA	44.
Brixanta	11.	Callidromus m:s	25.	— — — PROPRIA	45.
Brixellum	12.	Callipolis	31.	— — — DESERTA	45.
Brixa	12.	Calirrhoë	42.	Carmel m:s	49.
Bructeri	7.	Calpe pr.	1.	Carmentalis porta	14.
Brundusium	17.	CHALYBONITIS REGIO	48.	Carnavii	6.
Brutti	17.	Calydon	24.	Carnii	12.
BRUTTIUM	16.	Calymna	34.	Carnuntum	10.
Bubastus	52.	Camaracum	5.	Carnutes	5.
Bucephala	46.	Camarina	18.	Carpasia	29.
Budini	40.	— — — palus	18.	Carpathes m:tes	9.
Budinus m:s	9.	Cambunii m:tes	25.	Carpathus ins.	29.
Buporthmus pr.	21.	Cambyses fl.	43.	Carpella pr.	45.
Burdigala	4.	Camirus	29.	Carpetani	2.
Burgundiones	8.	Campani	15.	Carræ	42.
Busiris	52.	CAMPANIA	14.	Carteja	2, 3.
Buthrotum	26.	Campi Raudii	12.	Carthago	55.
Buto	52.	Campodunum	11.	— — — nova	3, 55.
Byblus	49.	Campus Nissæus	44.	— — — vetus	3.
Byrsa	55.	Cana	50.	Cartris	8.
BYZACENA REGIO	55.	Canaan	49.	Caryanda	34.
Byzacia	55.	Cananici	48.	Carystus	28.
Byzantium	31.	Canariæ inss.	56.	Casia	41.
		Canastræum pr.	26.	Casius	43.
C.		Candavii m:ts	26, 30.	Caspiae Pylæ	43.
Cabalaca	39.	Candidum pr.	55.	Caspii	43.
Cabillonum	5.	Cannæ	17.	Caspius m:s	42, 43.
Cahira	37.	Canopus	52.	Cassandra	— 26.
Cadmea	23.	Canusium	17.	Cassiope	26, 27.
Cadmus m:s	34, 37.	Cantabri	2.	CASSIOTIS REGIO	47.
Cære	13.	Cantii	6.	Cassiserides inss.	7.
Cæsaraugusta	3.	Cantium pr.	6.	Castalia	23.
Cæsarea ins.	6.	Capena porta	14.	Castellum Caltorum	8.
Cæsarca ad Ana-		Capernaum	50.	Castra regina	11.
zarbum	35.	Capissa	46.	Castulon	2.
— — ad Argæum	38.	Capitolinus m:s	14.	Catabathmus mag-	
— — Mauretan.	56.	CAPPADOCIA	38.	nus	54.
Cæsarea Philippi	50.	— — — PROPRIA	38.	Catacecaumene re-	
Cæsarodunum	5.	— — — ad POSTUM	36.	gio	38.
Cæsaromagus	5.	Capraria ins.	3, 18.	Catalauni	5.
Cæsia silva	7.	Capræ ins.	19.	Catana	18.
Caicus fl.	32.	Capsa	55.	CATAONIA	38.
Cajeta	14.	Capua	15.	Catti	8.
Cajetæ pr.	13.	Capuani	15.	Caucasus m:s	39.
Calabri	17.	Caralis	18.	Caudinæ furculæ	16.
CALABRIA	17.	Carlitanum pr.	18.	Caudium	16.
Calauria ins.	27.	Carambis pr.	36.	Caunus	34.
Calbis fl.	34.	Cebalia regio	37.	Caystryanus cam-	
		Carcaso	4.	pus	33.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Caystrus fl.	33.	Choatras	42.	COLCHIS	39.
Cabenna m's	3.	Chotras fl.	45.	Colias pr.	22.
Celæne	37.	Chorasmi	41.	Collis Hortulorum	14.
Coltæ	2, 4.	Chrysa	33, 47.	Colonia Agrippina	5.
Celtiberi	3.	Chrysoceras pr.	31.	— — — Trajana	5.
CELTIBERIA	1.	Chrysorrhoas fl.	48.	Colophon	34.
Cenchreæ port.	21.	Ciabus fl.	30.	Colossæ	37.
Cenomani	5, 12.	Cibalis	10.	Columna Herculis	55.
Centumcellæ	13.	Cibotos (Apainea)	37.	Comana	38.
Ceos ins.	28.	Cibyra magna	37.	— — — Pontica	36.
Cephallenia ins.	27.	Cicones	31.	Combusta regio	38.
Cephissus fl.	22, 23.	CILICIA	35.	Comedæ	41.
Cepi	40.	— — — ASPERA	35.	Comedæ m'tes	41.
Cerasus	36.	— — — CAMPESTRIS	35.	COMMAGENE REGIO	47.
Cerata m's	22.	— — — PROPRIA	35.	Comum	12.
Ceraunii m'tes	39.	— — — TRACHIA	35.	Condate	5.
Cercina ins.	56.	Ciliciæ pylæ	35.	Confluentes	5.
Cerne ins.	56.	Cimbri	8.	Consentia	17.
Cestus	31.	Ciminus m's	13.	Constantia	29.
Cetius m's	10.	Cimmerium pr.	39.	Constantinopolis	31.
Cetium	10.	Cimolus m's	28.	Contestani	3.
Chaboras	42.	CINNAMOMIFERA RE-		Copais lac.	22.
Chæroneæ	23.	gio	54.	Cophen fl.	46.
Chalcedon	35.	Circeji	14.	Copie	16.
CHALCHITIS	47.	Circejum pr.	13.	Copratas fl.	44, 51.
Chalcidice penins.	26.	Circejus m's	13.	Coptos	53.
CHALCIDICE REGIO	48.	Circesium	42.	Coralis lac.	37.
Chalcis	26, 28.	Cirphis m's	23.	Corax m's	23, 25.
Chalcis m's	24.	Cirrha	23.	— pr.	9.
Chaldæa	43.	Cirta	55.	Coraxicis m'tes	39.
Chaldæi	43.	Cissia	44.	Corbulo	4.
CHALYBONITIS REGIO	48.	Cissii	44.	Corbulonis monu-	
Chamavi	7.	Cithæron m's	22.	mentum	7.
Chaones	26.	Citium	29.	Corsyra ins.	27.
CHAONIA	26.	Clanis fl.	13.	— — urbs	27.
Charadrus fl.	21.	Claros	34.	— — nigra ins.	30.
Chatramotie	51.	Claudionopolis	36.	Corduba	2.
Chatti	8.	Claudius m's	10.	Corfinium	16.
Chausi	5.	Clavenna	11.	CORINTHIA	21.
— — majores et mi-		Clazomene	33.	Corinthiacus sin.	19.
nores	7.	Clevum	6.	Corinthus	21.
Chelidoniæ inss.	29.	Clissuræ Pylæ	42.	Coritani	6.
Chelonatas pr.	20.	Clunia	3.	Cornus	18.
Chelonates sin.	19.	Clupea	55.	Corone	20.
Chemnis	53.	Clusium	13.	Coronea	23.
Cheops	53.	Cnemides	24.	Coronus m's	43, 45.
Cephren	53.	Cnemis m's	22, 24.	CORSICA INS.	18.
Cherson	9.	Cnidus	34.	Cortona	13.
Chersonesus	9.	Cnossus	29.	Corycus	35.
Cherson. Cimbrica	8.	Cocythus fl.	25.	Corycus pr.	33.
— — — Taurica	9.	Codanus sin.	7.	Cos ins. et urbs	29.
— — — Thraciæ	31.	COELESYRIA	48.	Cossæa	44.
Cherusei	8.	Coelius m's	14.	Cossæi	44.
Chios ins.	28.	Colapini	10.	Cossetani	3.
Choaspes fl.	44, 46.	Colchi	39.	Cotyora	36.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Cragus m:s	34.	Dædala	34.	Dorius fl.	47.
Cranon	25.	Dahæ	41.	Dorosterum	30.
Cremna	38.	Dai	44.	Dorostolum	30.
Cremona	12.	Daix fl.	41.	Dorylæum	37.
CRETA INS.	29.	Dalmatæ	30.	Drangæ	45.
Creusa port.	23.	DALMATIA	30.	DRANGIANA	45.
Crissa	23.	Damascus	48.	Dravus fl.	10.
Crissæus sin.	23.	Damnonii	6.	Dreilon fl.	30.
Criu Metopon	29.	Damnonium pr.	6.	Drepanum pr.	18.
Crocodilopolis	53.	Dan	49.	— — — urbs	18.
Croton	17.	Dana	38.	Dromos Achilles	9.
Ctesiphon	42.	Danapris	9.	Dryopes	26.
Cuma	33.	Danastris fl.	9.	Dubris	6.
Cumæ	15.	Danubius fl.	7, 10, 30.	Dulichium ins.	27.
Cumerium pr.	11.	Daræ	56.	Durius fl.	1.
Cunaxa	43.	Dardani	30.	Dnrobriæ	6.
Cures	16.	DARDANIA REGIO	30, 33.	Durocortorum	5.
Curetes	24.	Dardanus	33.	Durovernum	6.
CURETIS	24.	Dartoritum	4.	Dymæ	21.
Curia	11.	Dascusa	38.	Dyrrhachium	27.
Cyanæ inss.	36.	Dascylium	35.		
CYCLADES INS.	28.	Daulis	23.		
Cyclopes	18.	Dauni	17.		
Cydnus fl.	35.	Decelia	22.	E.	
Cydonia	29.	Delium	23.	Ebal m:s	49.
Cyllene	20.	Delminium	30.	Eblana	7.
— — — m:s	20.	Delos ins.	28.	Ebora	2.
Cymæ	33.	Delphi	23.	Eboracum	6.
Cynocephale	25.	DELTA	52.	Ebudæ inss.	7.
Cynopolis	53.	Demetæ	6.	Eburovices	5.
Cynus	24.	Demetrias	25.	Eburum	8.
Cyparissia	20.	Demonesi ins.	36.	Ebussus ins.	3.
Cyparissium pr.	19.	Deorum inss.	3.	Echbatana	44, 49.
Cyparissius sin.	19.	Derbe	38.	Echinades inss.	27.
Cyprus ins.	29.	Derris pr.	26.	Ecron	50.
CYRENAICA REGIO	54.	Dertosa	3.	Edessa	42.
Cyrene	54.	Deva	5.	Edetani	3.
Cyreschata	41.	Danium pr. et urbs	3.	Edomitæ	51.
Cyros ins.	28.	Dictamnium	29.	Egesta	18.
CYRRHESTICE REGIO	48.	Dictæ m:s	29.	Egnateia via	27.
Cyrus fl.	39, 43.	Dictymna	29.	Egnatia	17.
Cythera ins.	27.	Didymus m:s	37.	Eion port.	27.
Cythnus	28.	Dindymus m:s	37.	Elana	51.
Cytinium	23.	Dio Cæsarea	50.	Elaniticus sin.	51.
Cytorus	36.	Diomedæ inss.	19.	Elæa	33.
Cyzicus	33.	Dioscurias	39.	Elatea	23.
		Diospolis magna	53.	Elea	16.
		Dium	26.	Electrides inss.	19.
		Dobuni	6.	Elephantine	53.
D.		Dodona	26.	Eleutherus fl.	48.
Dacæ	40.	Dolopes	25.	Eleusis	22.
Dabrona fl.	7.	Dorica Tetrapolis	23.	Elter	24.
DACIA	9.	Dorier	21, 22, 23.	ELIS	20.
— Alpensis	9.	DORIS	23, 34.	— — CAVA	20.
— Mediteranea	9.	Doriscus	31.	— — PROPRIA	30.
— Ripensis	9.			ELYMAIS	44.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
<i>Elymæi</i>	43, 44.	FININGIA	8.	Ganges fl.	46.
EMATIA	26.	Flaminia porta	14.	Gangeticus sin.	32.
Emaus	50.	— — — via	14.	Gangra	36.
Emesa	48.	Flavila Neapolis	50.	<i>Garamantes</i>	54.
Emodus m:s	41, 46.	Flaviana castra	10.	Garganus m:s	17.
Emporium	3.	Flaviobriga	2.	Gargarus	32.
Engadda	50.	Flevum ostium	7.	Garizim m:s	49.
ENINGIA	8.	Flevum Castellum	7.	Garumna	3.
Enipeus fl.	25.	Florentia	13.	Gath	50.
Enna	18.	Formiæ	14.	Gaugamela	43.
Ephesus	34.	Formianum	4.	Gaurus m:s	14.
Epidamnus	27.	Fortunatæ inss.	56.	Gaza	44, 50.
Epidaurus	21.	Forum Julii	4.	GEDROSIA	45.
— — — Limera	19.	Fossa fret.	18.	<i>Gedroci</i>	45.
EPIRUS	25.	Fossæ Drusianæ	3, 7.	Gela	18.
Erasinus fl.	21.	— — Marianæ	4.	<i>Genauni</i>	11.
Erebantium pr.	18.	Fregellæ	14.	Genesareth	49.
Eretria	28.	<i>Frentani</i>	16.	Geneva	5.
Eriñeum	23.	Frento	16.	Gennabum	5.
<i>Eruli</i>	8.	<i>Frisii</i>	5, 7.	Genua	13.
Erymanthus fl.	20.	Fucinus lac.	16.	Geranca m:s	22.
— — — — m:s	20.	Fundi	14.	Gerasa	51.
Erythræ	33.			Gerestus	28.
Eryx m:s	17.			Gergovia	4.
Esquilinus m:s	14.			GERMANIA	7.
<i>Estiones</i>	11.	Gabæ	44.	— — BARBARA	7.
ETRURIA	13.	Gabara	50.	— — CISRHENANA	5.
<i>Etrusci</i>	13.	Gabii	14.	— — INFERIOR	5.
EUBOEÆ ins.	28.	Gabreta silva	7.	— — MAGNA	7.
Euboicum fret.	22.	Gadara	50.	— — PRIMA	5.
Euergesæ	45.	Gades	2.	— — SECUNDA	5.
<i>Euganei</i>	12.	Gaditanum fret.	1.	— — SUPERIOR	5.
Eulæus fl.	44.	GETULIA	56.	— — TRANSRHENANA	7.
Eupatoria	9.	<i>Galactophagi</i>	41.	— — TRANSVISTULANA	8.
Euphrates fl.	43.	GALATIA	37.	Gerrha	51.
Euripus fret.	22.	GALILÆA	50.	<i>Gerrhæi</i>	51.
EUROPA	1.	<i>Gallæci</i>	2.	<i>Geta</i>	10, 36.
Eurotas fl.	19.	<i>Galli</i>	4, 32.	Gilboa m:s	49.
Eurymedon fl.	37.	GALLIA	3.	GILEAD	50.
Eva m:s	19.	— — AQUITANIA	4.	Gilead m:s	49.
Evenus fl.	24.	— — BELGICA	5.	Glanis fl.	15.
Eziongeber	51.	— — BRACCATA	4.	Glaucus fl.	34.
		— — CISALPINA	12.	Glessaria ins.	8.
		— — CISPADANA	12.	Gobæum pr.	3.
		— — CITERIOR	12.	Gomphi	25.
		— — LUGDUNENSIS	4.	Gonni	25.
		— — NARBONNENSIS	4.	Gorditanum pr.	18.
		— — TOGATA	12.	Gordium	37.
		— — TRANSPADANA	12.	GORDYENE	42.
		Gallicum fret.	3, 6.	Gordyæus m:s	42.
FÆSULÆ	13.	Gallicus ager	15.	Gortyna	29.
Falerii	13.	GALLOGRÆCIA	37.	Gosen	53.
Falernus ager	14.	Gangamela	43.	<i>Gothii</i>	8.
Faustinopolis	38.	Gangaridæ	47.	<i>Gothones</i>	8.
Felicitas Julia	2.	Ganga	47.	<i>Græci</i>	16, etc. 42.
Felcina	12.				
<i>Feltrini</i>	11.				
Fescennia	13.				
Fidenæ	16.				
Fidentia	12.				

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
GRÆCIA	19.	Heræi m:tes	17.	Hyphasis	46.
— — — MAGNA	16.	Heræum	21.	Hypsa fl.	18.
— — — PROPRIA	22.	Herminius m:s	1.	HYRCANIA	40.
Grampius m:s	6.	Hermione	21.	— — — — urbs	40.
Granicus fl.	32.	Hermiones	7.		
Gratianopolis	4.	Hermion m:s	49, 49.	I.	
Grynium	33.	Hermopolis magna	53.	Jabadii inss.	47.
Gutæ	8.	Hermopolitane Phy-		Jadera	30.
Gussones	9.	lake	53.	Jalysus	29.
Gyaros ins.	28.	Hermunduri	8.	Jamniss	50.
Gythium	19.	Hermus fl.	32, 33.	Jamno	3.
		Hernili	14.	Janiculus m:s	14.
H.		Heroopolis	53.	Japydes	30.
Hadria	15.	Heroopolites sin.	52.	JAPYDIA	30.
Hadrianopolis	31.	Heruli	8.	JAPYDIA	30.
Hadrianus ager	15.	HESPERIA	11.	JAPYDIA	17.
Hadrumetum	55.	— — — ULTIMA	1.	Japyges	17.
Hæmus m:s	30.	Hesperides inss.	56.	Japygium pr.	11, 17.
Haliacmon fl.	26.	Hesperis	54.	Jasonium pr.	36.
Haliartus	23.	Hesperu Keras	56.	Jassus	34.
Halicarnassus	34.	Hestiae	25.	Jaxartæ	41.
Halonesus ins.	28.	HESTIAOTIS	25.	Jaxartes fl.	41.
Halys fl.	32, 36, 38.	HIBERNIA	6.	Jazyges	9.
Hamaxisus	33.	Hierapolis	37.	— — Metanasta	10.
Hamaxobi	9.	Hierasus fl.	9.	Iberi	2, 39.
Harmozica	39.	Hieropolis	48.	IBERIA	1, 39.
Harmozon pr.	45.	Hierosolyma	50.	Ibericæ pylæ	39.
Harmuza	45.	Hilleviones	8.	Iberus fl.	1.
Hebron	50.	Himera fl.	18.	Icaria ins.	29.
Hebrus fl.	31.	Hippici m:tes	39.	Ichthyophagi	45, 53.
Hecatompylon	45.	Hippocrene fons	22.	Iconium	38.
Hecatoneissi inss.	28.	Hippo Regius	55.	Ida m:s	29, 32.
Helia	16.	Hipponiates sin.	17.	Idalium	29.
Helice	21.	Hippophagi Schyta	41.	Idistanisus campus	8.
Heliopolis	48, 52.	— — — Sarmathæ	40.	Idubeda m:s	1.
Helicon m:s	22.	Hirpini	16.	Idumæi	51.
Helion ostium	7.	Hirri	8.	Jebusim	49.
HELLAS	19, 22.	Hispalis	2.	Jerico	50.
— — — urbs	25.	HISPANIA	1.	JERNE	6.
Hellespontus	1, 32.	Histri	12.	Iisreel	50.
Helos	19.	HISTRIA	12.	Ilargus fl.	11.
Helvetii	5.	Homeritæ	51.	Ilarus fl.	11.
Hephæstia	28.	Horeb m:s	51.	Ilerda	3.
Hephæstiades inss.	19.	Hybla major	18.	Ilergaones	3.
HEPTANOMIS	53.	— — minor	18.	Ilergetes	3.
Heraclea	16, 25, 31.	Hydaspes	46.	Ilipula m:s	2.
— — in ponto	36.	Hydraotes	46.	Ilissus fl.	22.
Heracleopolis	53.	Hydra ins.	27.	Iliturgis	2.
Heracleum pr.	36.	Hydruntum	17.	Ilium	33.
Herculaneum	15.	Hydrus	17.	— — novum	33.
Herculeum fret.	1.	Hylice lac.	22.	ILLYRIS	30.
Herculis pr.	16.	Hymettus m:s	22.	— — — BARBARA	30.
— — sylva	8.	Hypanis fl.	9.	— — — GRÆCA	27.
Hercynii m:tes et silv.	7.	Hypasa	25.	— — — ROMANA	30.
		Hyperborei m:ts	9, 39.	Ilva ins.	18.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Imaus m:s	40, 46.	Juliomagus	5.	Lavinium	14.
Imbros ins.	28.	Junonis pr.	1.	Lebadea	23.
Inachus fl.	20, 24.	Jura m:s	3.	Lebedus	34.
<i>Indegetes</i>	3.	Juvavia	10.	Lecheum portus	21.
INDIA	46.			Lectum pr.	32.
— INTRA GANGEM	46.	K.		Legio VII Gemina	2.
— EXTRA GANGEM	47.			Lemanus lac.	3.
INDOSCHYTIA	46.	Kerkasoros	52.	Lemnos ins.	28.
Indus fl.	46.	Kischoh fl.	49.	<i>Lemovices</i>	4.
<i>Ingævones</i>	7.	Kriu Metopon pr.	9.	<i>Lemovii</i>	8.
Insani m:tes	18.			Leontini	18.
<i>Insubres</i>	12.	L.		<i>Leontii</i>	12.
Interamna	15.			Leptis magna	55.
<i>Jolaenses</i>	18.			— — parva	55.
Jolcus	25.	Lacedæmon	19.	Lerna palus	21.
JONIA	33.	Laciburgium	8.	Lesbos ins.	28.
<i>Jonier</i>	21, 22, 32.	Lacinium pr.	16.	Lethæus	29.
Joppe	50.	<i>Laconi</i>	19.	Leucadia ins.	27.
Jordan fl.	49.	LACONIA	19.	Leucas	24.
Jos ins.	28.	Laconicus sin.	19.	Leucate pr.	24.
Ipsus	37.	<i>Lastrygones</i>	18.	Leucolla pr.	35.
Ira	20.	Læstrygonii campi	18.	Leucopetra pr.	16.
Iris fl.	36.	<i>Lævi</i>	12.	<i>Leucosyri</i>	32.
Isaschar	49.	<i>Laletani</i>	3.	Leuctra	23.
Isaura	38.	Lamia	25.	<i>Lexobii</i>	5.
ISAURIA	38.	Lampe m:s	20.	Libanon m:s	47.
Isarus fl.	11.	Lampsacus	33.	Liberalitas Julia	2.
Isionda	38.	Landobris ins.	3.	Libethrius m:s	22.
Ismenus fl.	22.	<i>Langobardi</i>	8.	<i>Libici</i>	12.
Issedon Scythia	41.	Lanuvium	14.	<i>Liburni</i>	15, 30.
— — Serica	41.	Laodicea	47.	LIBURNIA	30.
<i>Issedones</i>	41.	— ad Lycum	37.	Liburnides in s.	30.
Isicus sin.	32.	— — Combusta	38.	LIBYA	51, 54.
Issus	35.	Lapathus	29.	Libyce m:tes	52.
<i>Istævones</i>	7.	Laranda	38.	LIBYCUS NOMOS	54.
Ister fl.	7.	LARICE REGIO	46.	<i>Libyophoenices</i>	55.
Isthmus	21.	Larissa 21, 25, 33,	48.	Libyssa	35.
Istiaæ	28.	— — Cremaste	25.	<i>Licates</i>	11.
<i>Istri</i>	12.	Larius lac.	11, 12.	Licus fl.	11.
Istrus	31.	Las	19.	Liger fl.	3.
ITALIA	11.	Lasina via	14.	<i>Ligures</i>	4, 13.
— — — INFERIOR	16.	<i>Latini</i>	14, 15.	LIGURIA	13.
— — — PROPRIA	13.	LATIUM	13.	Ligusticus sin.	11.
— — — SUPERIOR	12.	— — ADJECTUM	14.	— — — pr.	17.
Italica	2.	— — NOVUM	14.	Lilybæum urbs	18, 20.
Ithaca ins. et urbs	27.	— — VETUS	14.	Limonium	4.
Ithome m:s	20.	Latmus m:s	34.	LIMYRICA	46.
Itium pr.	3.	<i>Latovici</i>	10.	Lindum	6.
ITURÆA	50.	Latris ins.	9.	Lindus	29.
<i>Ituræi</i>	48.	LATRONUM REGIO	47.	<i>Lingones</i>	5, 12.
Iverna	6.	Laurensum	14.	Linternum	15.
Juda	49.	Lauriacum	10.	Lipara ins.	19.
JUDEÆA	50.	Laurion m:s	22.	Liparenses inss.	19.
Juliobona	5.	Laurium	22.	Liris fl.	11, 14.
Juliobriga	2.	Laus fl.	16.	Lithinos pyrgos	41.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
<i>Lixæ</i>	56.	<i>Mæotici</i>	40.	— <i>Glaciale</i>	1.
<i>LOCRI EPIZEPHYRII</i>	17.	<i>Mæotis palus</i>	1, 32, 39.	— <i>Hadriaticum</i>	1.
— <i>EPICHNEMIDII</i>	24.	<i>Mæotius m:s</i>	45.	— <i>Hyrceanum</i>	39.
— <i>OPUNTII</i>	24.	<i>Mæsolia</i>	47.	— <i>Ibericum</i>	1.
— <i>OZOLÆ</i>	24.	<i>Magdala</i>	50.	— <i>Icarium</i>	29.
<i>LOCRIS</i>	23.	<i>Magia</i>	11.	— <i>inferum</i>	11.
— <i>Occidentalis</i>	24.	<i>MAGNESIA</i>	25.	— <i>internum</i>	1, 29, 32.
— <i>Orientalis</i>	24.	— — <i>urbs</i>	25.	— <i>Jonium</i>	19, 27.
<i>Londinium</i>	6.	— <i>ad Mæandrum</i>	34.	— <i>Lycium</i>	32.
<i>Longobardi</i>	9.	— <i>ad Sipulum</i>	34.	— <i>mediterraneum</i>	1.
<i>Lucani</i>	16.	<i>Magnesiæ pr.</i>	25.	— <i>mortuum</i>	1.
<i>LUCANIA</i>	16.	<i>Magnetes</i>	25.	— <i>Myrtoum</i>	19, 27.
<i>Lucenses</i>	2.	<i>Mago</i>	3.	— <i>Pamphylium</i>	32.
<i>Luceria</i>	17.	<i>Magnus portus</i>	6.	— <i>pigrum</i>	1.
<i>Lucrinus lac.</i>	15.	<i>Magnus sinus</i>	47.	— <i>Siculum</i>	17.
<i>Lucus Augusti</i>	2.	<i>Major ins.</i>	3.	— <i>Suevicum</i>	7.
— — <i>Asturum</i>	2.	<i>Malaca</i>	2.	— <i>superum</i>	11.
<i>Lucus Baduhennæ</i>	7.	<i>Malaicus sin.</i>	24.	— <i>Tyrrhenum</i>	11.
<i>LUGDUNENSIS</i>	4.	<i>Malca pr.</i>	19, 47.	<i>Mæotis lac.</i>	52.
<i>Lugdunum</i>	5.	<i>Maleventum</i>	16.	<i>MARGIANA</i>	40.
— — <i>Batavorum</i>	5.	<i>Malia</i>	25.	<i>Margum</i>	30.
<i>Luna</i>	13.	<i>Maliacus sin.</i>	25.	<i>Margius fl.</i>	30, 40.
<i>Luna silva</i>	7.	<i>Malienses</i>	25.	<i>Mariana</i>	18.
<i>Lunæ m:ts</i>	54.	<i>Malla</i>	46.	<i>Marianus m:s</i>	2.
<i>Luppia fl.</i>	7.	<i>Malli</i>	46.	<i>Marisus fl.</i>	9.
<i>Lusitani</i>	2.	<i>Mallus</i>	35.	<i>MARMARICA</i>	54.
<i>LUSITANIA</i>	2.	<i>Mamertina civ.</i>	16.	<i>Marobudum</i>	8.
<i>Lutetia</i>	5.	<i>Mamersum</i>	17.	<i>Maroneia</i>	31.
<i>Lycæus m:s</i>	19, 29.	<i>Mamma</i>	55.	<i>Marrucini</i>	16.
<i>LYCAONIA</i>	38.	<i>Manasse</i>	40.	<i>Marsi</i>	7.
<i>Lychnitis lac.</i>	26.	<i>Mantiana lac.</i>	42.	<i>Marsyas fl.</i>	37.
<i>LYCIA</i>	34.	<i>Mantineæ</i>	20.	<i>Martina silva</i>	7.
<i>Lycii</i>	32.	<i>Mantua</i>	12.	<i>Martyropolis</i>	42.
<i>Lycopolis</i>	53.	<i>Maracanda</i>	41.	<i>Masilia</i>	4.
<i>Lycus fl.</i>	35, 43.	<i>Marathon</i>	22.	<i>Masius m:s</i>	42.
<i>LYDIA</i>	33.	<i>Marci</i>	16.	<i>Massugete</i>	40, 41.
<i>Lygii</i>	8.	<i>Marciana silva</i>	7.	<i>Massicus m:s</i>	14.
<i>LYNCESTRIS</i>	26.	<i>Marcianopolis</i>	31.	<i>Massesyli</i>	55.
<i>Lysimachia</i>	31.	<i>Marcomanni</i>	8.	<i>Massyli</i>	55.
		<i>Mardiene</i>	44.	<i>Matium</i>	8.
		<i>Mardi</i>	43, 44.	<i>Matrona fl.</i>	4.
		<i>Mare Adriaticum</i>	11.	<i>MAURETANIA</i>	55.
		— <i>Africanum</i>	51.	— — <i>CÆSARIENSIS</i>	55.
		— <i>Ægæum</i>	1, 19, 28.	— — <i>TINGITANA</i>	56.
		— <i>Ægyptium</i>	52.	<i>Maxima Sequano-</i>	
		— <i>Alcyonium</i>	22.	<i>rum</i>	5.
		— <i>Aquitanicum</i>	3.	<i>Mazaca</i>	38.
		— <i>Cantabricum</i>	1, 3.	<i>Medi</i>	42.
		— <i>Carpathium</i>	29.	<i>MEDIA</i>	43.
		— <i>Caspium</i>	39.	— — <i>ATROPATENE</i>	44.
		— <i>Cilicium</i>	32.	— — <i>MAGNA</i>	44.
		— <i>Creticum</i>	29.	<i>Mediolanum</i>	4, 12.
		— <i>Cronium</i>	1.	<i>Medianitæ</i>	51.
		— <i>Erythræum</i>	32.	<i>Medoacus fl.</i>	12.
		— <i>Germanicum</i>	1.		

M.

<i>Maarsares fl.</i>	42, 43.
<i>MACEDONIA</i>	26.
— — — <i>ADJECTA</i>	27.
<i>Macedonier</i>	26.
<i>Macherus</i>	51.
<i>Macoraba</i>	51.
<i>Macra fl.</i>	12.
<i>Macrobia</i>	54.
<i>Madaura</i>	55.
<i>Mæander fl.</i>	32, 34.
<i>Mænalus m:s</i>	20.
<i>MÆONIA</i>	33.

Sidan.		Sidan.		Sidan.	
Medobriga	2.	Moabita	51.	Nain	50.
Medus fl.	44.	Mœris lac.	52.	Naissus	30.
Megalopolis	20.	Mœnis fl.	7.	Nannetes	4.
Megara	18, 22.	Mœsi	30.	Naphtali	49.
MEGARIS	22.	MOESIA INFERIOR	30.	Nar fl.	15.
Megiddo	50.	— — — SUPERIOR	30.	Narbo	4.
Melanes m:s	51.	Moguntiacum	5.	NARBONENSIS	4.
Melæna pr.	33.	Molossi	25.	Nardanus fl.	39.
Melæna acra	35.	MOLOSSIS	20.	Narisci	8.
Melanchleni	49.	Monarina ins.	7.	Narnia	15.
Melas sin.	31.	Mons ins.	7.	Nasamones	54.
Melibocus m:s	7.	Mons Brisiacus	6.	Naucratis	52.
Melite ins.	19, 30.	Mopsuestia	35.	Naupactus	24.
Melite lac.	24.	Moria m:s	49.	Nauplia port.	21.
MELITENE	38.	Morini	5.	Naxos ins.	28.
— — urbs	38.	Mosa fl.	3.	Nazareth	50.
Melos ins.	28.	Moschici m:tes	39, 42.	Nazorini	48.
Memphis	53.	Mosdoranus m:s	45.	Neapolis	15.
Menapia	7.	Mosella fl.	3.	Nebo m:s	49.
Menapii	5.	Mulucha fl.	55.	Nebrodes m:tes	17.
Mendes	52.	Mulvius pons	14.	Neda fl.	20.
Menduessedum	6.	Munda	2.	Nemausus	4.
Meninx	56.	Munychia portus	22.	Nemea	21.
Mercuri pr.	55.	Murgis fl.	2.	— — fl.	21.
Meriaba	51.	Murus	10.	Nemetacum	5.
MEROE	54.	Muscani	46.	Nemetes	5.
Merom lac.	49.	Mutina	12.	Nerigon	8.
Mesembria	31.	Mycale m:s	33.	Nerigos ins.	8.
Mesogis m:s	37.	Mycene	21.	Neritus m:s	27.
MESOPOTAMIA	42.	Mycerinus	53.	Nervii	5.
Messana	18.	Myconus ins.	28.	Nestus fl.	26, 31.
MESSAPIA	17.	MYGDONIA	26, 42.	Nicæa	13, 35, 46.
Messene	20.	— — — urbs	31.	Nicer fl.	7.
MESSENIA	19.	Mylassa	34.	Nicomedia	35.
Messeniacus sin.	19.	Myra	34.	Nicopolis	26, 30, 38.
Metagonium pr.	56.	Myriandrus	47.		52.
Metapontum	16.	Myrina	28.	Nigri	56.
Metaurus fl.	15.	Myrmidones	25.	Nigris fl.	56.
Methone	20, 26.	Myrrhifera Regio	51.	Nigritæ	56.
Methymna	28.	Myrtilis	1.	Nilopolis	53.
Metulum	30.	MYSIA	42.	Nilus fl.	52.
Midæum	37.	MYSIA EUROPEA	30.	Ninive	43.
Midianitæ	51.	— HELLESPOINTIA	33.	Ninus	43.
Miletus	34.	— MAJOR	33.	Niphates m:s	42.
MILYAS REGIO	37.	— MINOR	33.	Nisæa	22, 40.
Mincius fl.	11.	— OLYMPENE	33.	Nisai	45.
Minai	51.	— PERGAMENE	33.	Nisibis	42.
Minervæ pr.	15.	Mytilene	28.	Nisyros	29.
Mincius fl.	1.	Myus	34.	Nola	15.
Minoa pr.	22.			Nora	38.
Minor ins.	3.			Norba cæsarea	2.
Minturnæ	14.			Noreja	10.
Minturnenses pal.	14.			NORICUM	10.
Misenum pr.	11, 15.			Notium pr.	6.
— — — urbs	15.			Notu Keras	56.

N.

Naarmalcho fl.	43.
Nabatai	51.
Neomagus	51.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
Novioconum	12.	Olympus m:s	25, 26,	Padus fl.	11.
Noviodunum	5.		29, 32, 34.	PEONIA	26.
Noviomagus (Nimv.)	5.	— — Galaticus	37.	Pæstum	16.
— — — (Speyer)	5.	— Mysius	35.	Pagasæ port.	25.
Nubæ	54.	Olynthus	26.	Pagasæus sin.	25.
Numantia	3.	On	52.	Palæste	26.
Numicius fl.	13.	Onchesmus	26.	PALÆSTINA	49.
NUMIDIA	55.	Onchestus fl.	25.	Palantia	2.
— — — Nova	55.	Oneia m:s	22.	Palantium	20.
— — — PROPRIA	55.	OPICA	11.	Palatinus m:s	14.
Nymphæum pr.	26.	Opici	16.	Palibothra	47.
Nyssa	34, 46.	Ophiusa	10.	Palinurum	11.
		— — ins.	3.	Pallacopas fl.	43.
		Opus	24.	Pallene penins.	26.
		Orbelus m:s	26, 30.	— — pr.	26.
		Orcales inss.	7.	Palma	3.
		Orchoe	43.	Palmyra	48.
Oasis magna	53.	Orchomenus	20, 23.	PALMYRENE REGIO	48.
— — parva	53.	Ordessus	9.	Pamisus fl.	20.
Oceanus arctous	1.	Ordovices	6.	PAMPHYLIA	35.
— atlanticus	1.	Orestias	31.	Pamphylii	32.
— borealis	1.	Oretani	2.	Panachaicus m:s	20.
— Britannicus	3, 6.	Oretum Germano-		Panætolum m:s	24.
— Caledonius	6.	rum	2.	Pandasaria ins.	19.
— eous	32.	Oreus	28.	PANDIONIS REGIO	46—7.
— Germanicus	6.	Oricum	26, 27.	Pandesia	17.
— Hesperius	1.	Orobii	12.	Pancas	50.
— Hibernicus	6.	Orontes m:s	43.	Paogæus m:s	26, 31.
— hyperboreus	32.	Orontes fl.	47.	Pannionium	34.
— Indicus	32.	Orospeda m:s	1.	PANNONIA	10.
— occidentalis	1.	Ortospana	46.	— — INFERIOR	10.
— Sarmaticus	9.	Osismi	5.	— — — PRIMA	10.
— Scythicus	32.	OSROENE	42.	— — — SECUNDA	10.
— septentrionalis	1.	Ossa m:s	25.	— — — SUPERIOR	10.
Ochus fl.	40.	Ostia	14.	Panopæe	23.
Ocrinum pr.	6.	Ostium sacrum	10.	Panopolis	53.
Odessus	31.	— — Bolbitinum	52.	Panormus	18, 26.
Odomanes	31.	— — Canobicum	52.	Pansicapæum	9.
ODOMANTICE	26.	— — Faniticum	52.	PAPHLAGONIA	36.
Odrycæ	31.	— — Mendesium	52.	Paphos nova & ve-	
Oea	55.	— — Pelusiæcum	52.	tus	29.
Oeniadæ	24.	— — Phatnicum	52.	Parachoatras m:s	43, 44.
Oenæ	22.	— — Saiticum	52.	PARALIA	47.
OENOTRIA	11.	— — Sebennyti-		PARETACENE	44.
Oenus fl.	10.	cum	52.	Parisii	5.
Oenusæ inss.	27, 29.	Ostrogothi	8.	Parma	12.
Oeta m:s	23, 24.	Othrys m:s	25.	Parnassus m:s	23.
Ogygia ins.	19.	Oxiani	41.	Parnes m:s	22.
Olbia	9, 18.	Oxii m:tes	41.	Parnon m:s	19, 21.
Olcades	3.	Oxus fl.	40.	Paropamisus m:s	46.
Olgassus m:s	36.			PAROPAMISUS I.	
Olisipo	2.			PAROPAMISA-	
Oljoberget	49.			DÆ	46.
Ollius fl.	12.			Paros ins.	28.
Olurus	21.			Parsii m:tes	45.
Olympia	20.				

P.

Pachynum pr.	17.
Pactolos fl.	33.

Sidan.

Sidan.

Sidan.

<i>Parsii</i>	46.	<i>Pessinus</i>	37.	<i>Pirus fl.</i>	21.
<i>Parthenium pr.</i>	9.	<i>Petra</i>	51.	<i>Pisa</i>	20.
<i>Parthenius m:s</i>	20.	<i>Peucetii</i>	17.	<i>Pisæ</i>	13.
— — — fl.	35.	<i>Peucini</i>	10, 30.	PISATIS	20.
<i>Parthenope</i>	15.	<i>Phaleræus port.</i>	22.	<i>Pisaurum</i>	15.
<i>Parthi</i>	45.	<i>Phanagoria</i>	40.	PISIDIA	37.
PARTHIA	45.	<i>Pharæ</i>	21.	<i>Pisinda</i>	38.
<i>Paryadres m:tes</i>	32.	<i>Pharos</i>	52.	<i>Pistoria</i>	13.
	36, 42.	<i>Phario ins.</i>	30.	<i>Pityusæ inss.</i>	3.
<i>Parysatidos Pagi</i>	43.	<i>Pharsalus</i>	25.	<i>Placentia</i>	12.
<i>Pasargadæ</i>	44.	<i>Phaselis</i>	35.	<i>Planasia ins.</i>	18.
<i>Pasitigris fl.</i>	44.	<i>Phasis</i>	36.	<i>Plateæ</i>	23.
<i>Patara</i>	34.	<i>Phasis fl.</i>	36, 39.	<i>Pleistes fl.</i>	23.
<i>Patavium</i>	12.	<i>Pheræ</i>	25.	<i>Pleuron</i>	24.
<i>Pathmos ins.</i>	29.	<i>Philadelphia</i>	51.	<i>Plotinopolis</i>	31.
<i>Patræ</i>	21.	<i>Phile</i>	53.	<i>Pola</i>	12.
<i>Pattala</i>	46.	<i>Philippi</i>	27.	<i>Polensia</i>	13.
PATALENE	46.	<i>Philippopolis</i>	31.	<i>Pollensia</i>	3.
<i>Pax Julia</i>	2.	<i>Philistei</i>	48.	<i>Pompeji</i>	15.
<i>Peiso lac.</i>	10.	<i>Phlegræi campi</i>	14.	<i>Pompelon</i>	2.
<i>Pelusgi</i> 14, 15, 20,	37.	<i>Phliasia</i>	21.	<i>Pomptinæ paludes</i>	14.
<i>Pelasgicus sin.</i>	25.	<i>Phlius</i>	21.	<i>Pons Trajani</i> 9, 30.	
PELASGIOTIS	25.	<i>Phocæa</i>	33.	— <i>Oeni (Altœtt.)</i>	11.
<i>Peligni</i>	16.	<i>Phocenses</i>	23.	<i>Pons Oeni (Insp.)</i>	11.
<i>Pelinna</i>	25.	PHOCIS	23.	PONTICA PRIMA	35.
<i>Pelion m:s</i>	25.	<i>Phoenices</i>	2, 48.	<i>Pontia ins.</i>	19.
<i>Pella</i>	26, 50.	PHOENICIA	48.	PONTUS	36.
<i>Pellene</i>	21.	— — LIBANENSIS	49.	— CAPPADOCIUS	36.
<i>Pelodes port.</i>	26.	<i>Phenicus</i>	35.	— GALATICUS	36.
PELOPONNE-		<i>Phoenix m:s</i>	34.	— HELENOPONTUS	36.
SUS	19.	<i>Pholoe m:s</i>	20.	— POLEMONIACUS	36.
<i>Pelorum pr.</i>	17.	PHRYGIA	37.	<i>Pontus Euxinus</i> 1, 32,	
<i>Peltæ</i>	37.	— AD HELLESPO-			39.
<i>Pelusium</i>	52.	TUM	37.	<i>Populonium pr.</i> 11, 13.	
<i>Peneus fl.</i> 20,	25.	— AD OLYMPUM	37.	<i>Porphyrites m:s</i>	52.
<i>Pentapolis</i>	54.	— EPICETUS	37.	<i>Portus Lunensis</i>	13.
<i>Penthelicon m:s</i>	22.	— MAJOR	37.	— — Veneris	13.
<i>Peparenthus ins.</i>	28.	— MINOR	37.	<i>Posideum pr.</i> 34, 35.	
PERÆA	50.	<i>Phthia</i>	25.	<i>Posidium pr.</i> 25, 35.	
— — — PROPRIA	50.	PHTIOTIS	25.	<i>Posilippo</i>	15.
<i>Pergamum acropol.</i>	33.	<i>Phirophagi Sarmatæ</i>	40.	<i>Potidæa</i>	26.
— — — urbs	33.	<i>Phyle</i>	22.	<i>Praaspa</i>	44.
<i>Pergamus</i>	33.	PICENUM	15.	<i>Præneste</i>	14.
<i>Perge</i>	35.	<i>Picenus ager</i>	15.	<i>Præsidium Julium</i>	2.
<i>Pergusa lac.</i>	18.	<i>Picentes</i>	15.	<i>Prætonium</i>	54.
<i>Perierbidi</i>	40.	<i>Picentia</i>	15.	<i>Prætutianus ager</i>	15.
<i>Perinthius sin.</i>	31.	<i>Picentini</i>	15.	<i>Prasiæ</i>	22.
<i>Perinthus</i>	31.	<i>Picti</i>	6.	<i>Prasii</i>	47.
PERRHÆBIA	25.	<i>Pictones</i>	4.	<i>Priapus</i>	33.
<i>Perrhæbi</i>	25.	PIERIA	26, 42.	<i>Priene</i>	34.
<i>Persepolis</i>	4.	<i>Pincius m:s</i>	14.	<i>Proconesus ins.</i>	33.
<i>Peræ</i> 42,	44.	<i>Pindus</i>	23.	<i>Prophtasia</i>	45.
<i>Persicus sin.</i>	32.	— — fl.	23.	<i>Propontis</i> 1, 32.	
PERSIS	44.	— — m:s	23.	<i>Prote ins.</i>	27.
<i>Perusia</i>	13.	<i>Piræus port.</i>	22.	<i>Provincia Romana</i>	4.

Sidan.

Prusa ad Olymp.	35.
Psychrus fl.	39.
Ptolomais	49, 53, 54.
Psoon m:s	22.
Pura	45.
Purpurariæ ins.	56.
Puteoli	15.
Pydna	26.
Pytos	20.
Pyramus fl.	32, 35.
Pyrenæi m:tes	1, 3.

Q.

Quadri	8.
Quarantania m:s	49.
Quirinalis m:s	14.

R.

Rabbath	51.
Rama	50.
Raphia	50.
Ratiaria	30.
Ratisbona	11.
Rauraci	6.
Ravenna	12.
Reate	16.
Regia	7.
Regii Sarmatæ	3, 40.
Regillus lac.	13.
Remi	5.
Rha fl.	1, 39, 41.
RHÆTIA	11.
Rhagæ	44.
Rhamnus!	22.
Rhedones	5.
Rhegium	17.
Rhenus fl.	3, 7, 11.
Rhesico m:s	7.
Rhinocurura	50.
Rhium pr.	31.
Rhibodunum	8.
Rhodanus fl.	3.
Rhodope m:s	31.
Rhodus ins et u.	29.
Rhoxolani	9.
Rhyndacus fl.	32, 35.
Riphæi m:tes	9, 39.
Roma	14.
Romani	14.
Rotomagus	6.
Rubicon fl.	12.
Rugia ins.	8.

Sidan.

Rugii	8.
Ruscino	4.
Russellæ	13.
Ruteni	4.
Rutuli	14.

S.

Saba	51.
Sabæi	51.
Sabatha	51.
Sabaræus sin.	47.
Sabini	14.
Sabis fl.	3.
Sabina æstuar.	6.
— — fl.	6.
Sabratha	55.
Sabus	38.
Sacæ	41.
SACARUM REGIO	41.
Sacer m:s	13.
Sacrum pr.	1, 7, 18, 34.
Sacrum ostium	19.
Sagalassus	38.
Sagrus fl.	16.
Saguntum	3.
Sais	52.
Salacia	2.
Salabris	29.
— — ins.	27.
Salassi	12.
Salernum	15.
Salavii	4.
Salmantica	2.
Salmydessus	31.
— — — — sin.	31.
Salodurum	5.
Salona	30.
Salys	4.
SAMARIA	50.
Samarobriva	5.
Samnite	4.
Samnites	16.
SAMNIUM	15.
Samonium pr.	29.
Samos ins.	27, 29.
Samosata	47.
Samothrace ins.	28.
Sangarius fl.	35.
Santones	4.
Saphar	51.
Sardes	33.
SARDINIA INS.	18.
Sardonyx m:s	46.

Sidan.

Sarepta	49.
Sariphi m:tes	45.
Sarmathæ	40.
SARMATIA ASI-	
— — ATICA	39.
— — EUROPEA	8.
Sarmatiæ pylæ	39.
Sarmizegetusa Re-	
— — — — — gia	9.
Saron	50.
Saronicus sin.	19.
Sarpedon pr.	35.
Sarpedonium pr.	31.
Sarsina	15.
Sarnenses	11.
Sarus fl.	32, 33.
SATURNIA	11.
Satyrorum prom.	47.
Savus fl.	10.
Saxones	8.
Saxonum ins.	8.
Scalabris	2.
Scaldis fl.	3.
Scamandrus fl.	32.
SCANDIA	8.
SCANDINAVIA	8.
SCANZIA	8.
Scaptesyllæ	31.
Scardica	30.
Scardus m:s	26, 30.
Scepsis	33.
Schoenus port.	21.
Schiathus ins.	28.
Schillus	20.
Seironides petræ	22.
Scirri	8.
Scondra	30.
Scædites m:tes	36, 38.
Scollis m:s	20.
Scomius m:s	26, 31.
Scopelus ins.	28.
Scordisci	10, 30.
Scordona	30.
Scoti	6.
Scotusa	25.
Scultenna fl.	12.
Scyllacius sin.	17.
Scylla	17.
Scyllæum	17.
— — — — — pr.	21.
Scyros ins.	28.
Schyta	10, 41.
SCYTIA	41.
— — EXTRA IMAUM	41.
— — INTRA IMAUM	41.

Sidan.

Sidan.

Sidan.

<i>Scythia</i> MINOR	31.	<i>Sigæum</i> pr.	32.	<i>Styx</i> fl.	20.
<i>Scythotauri</i>	9.	<i>Sigambri</i>	5, 7.	<i>Sublicius</i> pons	14.
<i>Sebaste</i>	50.	<i>Silarus</i> fl.	11, 15, 16.	<i>Sucro</i> fl.	1.
<i>Sebastopolis</i>	39.	<i>Silo</i> m:s	49.	<i>Sudeti</i> m:les	7.
<i>Sedetani</i>	3.	<i>Silures</i>	6.	<i>Suebi</i>	8, 41.
<i>Segesta</i>	18.	<i>Simeon</i>	49.	<i>Suessa</i> Aurunca	14.
<i>Segisama</i> Julia	2.	<i>Simois</i> fl.	32.	— — <i>Pometia</i>	14.
<i>Segobriga</i>	3.	<i>Sinai</i> m:s	51.	<i>Suessiones</i>	5.
<i>Segodunum</i>	4.	<i>Sindus</i> fl.	46.	<i>Suevi</i>	8.
<i>Sogovia</i>	2.	<i>SINÆ</i>	47.	<i>Sutones</i>	8.
<i>Segusiani</i>	5, 12.	<i>Singaras</i> fl.	42.	<i>Sulci</i> portus	18.
<i>Seleucia</i>	44, 47.	<i>Singiticus</i> sin.	26.	<i>Sulmo</i>	16.
— — <i>ad Tigrim</i>	43.	<i>Singidunum</i>	30.	<i>Sunium</i>	22.
— — <i>Trachea</i>	35.	<i>Singiticus</i> sin.	26.	— — pr.	22.
SELEUCIS REGIO	47.	<i>Singus</i>	26.	<i>Surrentinum</i> pr.	11.
<i>Selgassus</i>	38.	<i>Sinope</i>	36.	<i>Surrentum</i>	15.
<i>Selge</i>	38.	<i>Siphnus</i> ins.	28.	<i>Susa</i>	44.
<i>Selinus</i>	18, 35.	<i>Sipontum</i>	17.	SUSIANA	44.
<i>Sellacia</i>	19.	<i>Sipylus</i> m:s	33.	<i>Syagrium</i> prom.	51.
<i>Selleis</i> fl.	20.	<i>Sirenusæ</i> inss.	19.	<i>Sybaris</i>	16.
<i>Selymbria</i>	31.	<i>Siris</i> fl.	16.	— — fl.	16.
<i>Sembritæ</i>	54.	— — portus	16.	<i>Sybota</i> ins.	27.
<i>Semnones</i>	8.	<i>Sirmium</i>	10.	<i>Syebi</i>	41.
<i>Senogallia</i>	15.	<i>Sisapon</i>	2.	<i>Syene</i>	53.
<i>Senones</i>	5, 12, 15.	<i>Siscia</i>	10.	<i>Symplegades</i> inss.	36.
<i>Sepias</i> pr.	25.	<i>Sithonia</i> penins.	26.	<i>Symæthns</i> fl.	18.
<i>Sepphoris</i>	50.	<i>Sitones</i>	8.	<i>Synetæ</i>	2.
<i>Sequana</i> fl.	3.	<i>Smaragdus</i> m:s	52.	<i>Syracusæ</i>	18.
<i>Sequani</i>	5.	<i>Smyrna</i>	33.	<i>Syri</i>	32.
<i>Sera</i> metropolis	41.	SOPHENE	42.	SYRIA	47.
<i>Serbi</i>	40.	SOGDIANA	41.	— — PROPRIA	47.
<i>Seres</i>	41.	<i>Soli</i>	29.	<i>Syriæ</i> pylæ	35, 47.
SERICA	41.	<i>Solis</i> m:s	56.	SYRTICA REGIO	54.
<i>Seriphus</i> ins.	28.	<i>Solitudo</i> Getarum	10.	<i>Syrtis</i> Major	54.
<i>Serus</i> fl.	47.	<i>Soloe</i>	35.	— — Minor	54.
<i>Sesamos</i>	36.	<i>Solymi</i>	37.		
<i>Setium</i> pr.	3.	<i>Soracte</i> m:s	13.		
<i>Seumara</i>	39.	<i>Sparta</i>	19.		
<i>Sevilla</i>	2.	<i>Spartani</i>	19.		
<i>Sevinus</i> lac.	12.	<i>Sperchius</i> fl.	25.		
<i>Sevo</i> m:s	8.	<i>Sphacteria</i> ins.	27.		
<i>Sicambri</i>	7.	<i>Sphagia</i> ins.	27.		
<i>Sicani</i>	18.	<i>Spoletium</i>	15.		
SICANIA ins.	17.	SPORADES INSS.	28.		
<i>Sichem</i>	50.		29.		
<i>Sicila</i>	5.	<i>Stabiæ</i>	15.		
SICILIA ins.	17.	<i>Stagira</i>	26.		
<i>Siculi</i>	18.	<i>Stœchades</i> inss.	6.		
<i>Siculum</i> fret.	17.	<i>Stratonicea</i>	34.		
<i>Sicyon</i>	21.	<i>Stratus</i>	24.		
SICYONIA	21.	<i>Strophades</i> inss.	27.		
<i>Side</i>	35.	<i>Struthuns</i> pr.	21.		
<i>Sidon</i>	49.	<i>Strymon</i> fl.	26.		
<i>Sidonii</i>	48.	<i>Strymonicus</i> sin.	26.		
<i>Siga</i>	56.	<i>Stymphalus</i> m:s fl.	20.		

T.

<i>Tabor</i> m:s	49.
<i>Tænarum</i> pr.	19.
<i>Tagastæ</i>	55.
<i>Tagus</i> fl.	1.
<i>Talabriga</i>	2.
<i>Tamasus</i>	30.
<i>Tamasis</i> fl.	6.
<i>Tanagra</i>	23.
<i>Tanasis</i>	49.
— — fl.	1, 9, 39.
<i>Tanarus</i>	12.
<i>Tanis</i>	52.
<i>Taocene</i>	44.
<i>Taphiæ</i> inss.	27.
<i>Taphros</i>	9.
<i>Taprobane</i> ins.	47.

	Sidan.		Sidan.		Sidan.
<i>Tapuri</i>	49.	THEBAIS	53.	Traducta Julia	56.
<i>Tarbelli</i>	4.	Thebæ	23, 25, 53.	Trajanopolis	31, 35.
<i>Tarentinus sin.</i>	16.	Theodosia	9.	Trajectum	5.
<i>Tarentum</i>	17.	Theodosiopolis	42.	Tralles	34.
<i>Tarquinii</i>	13.	Theon Ochema	56.	Trapezus	36.
<i>Tarraco</i>	3.	Thera ins.	28.	Trasimenus lac.	13.
TARRACONENS.	2.	Therapne	19.	Trebia fl.	12.
<i>Tarsus</i>	35.	Therma	26.	Treviri	5.
<i>Tartessi</i>	2.	Thermaus sin.	25.	Triballi	30.
<i>Tartessus</i>	2.	Thermaicus sin.	26.	Tribocci	5.
<i>Tarvisium</i>	12.	Thermodon fl.	36.	Tricassi	5.
<i>Tatta lac.</i>	38.	Thermon	24.	Tricca	25.
<i>Taunus m:s</i>	7.	<i>Thesproti</i>	26.	Trichonis lac.	24.
<i>Tauri</i>	9.	THESPROTIA	26.	<i>Tridentini</i>	11.
<i>Taurinii</i>	12.	THESSALIA	25.	Tridentum	11.
<i>Tauri pylæ</i>	35.	THESSALIOTIS	25.	Trileucum pr.	1.
<i>Taurisci</i>	9, 11.	Thessalonice	26.	Trimetus ins.	19.
<i>Tauromenium</i>	18.	Thinæ	47.	TRINACRIA	17.
<i>Tauroschytæ</i>	9.	Thirmida	55.	Trinobantes	6.
<i>Taurunum</i>	10.	This	53.	Triopium pr.	34.
<i>Taurus m:s</i>	32, 35.	<i>Thracæ</i>	31, 32.	Tripolis	48, 55.
<i>Tavium</i>	37.	THRACIA	31.	TRIPHYLIA	20.
<i>Taxila</i>	46.	Throni	29.	Tritæa	21.
<i>Taygetus m:s</i>	19.	Thronium	29.	TROAS	33.
<i>Teate</i>	16.	Thule ins.	7.	<i>Trocmi</i>	37.
<i>Tectosages</i>	4, 37, 41.	Thurifera reg.	51.	Troezen	21.
<i>Tegea</i>	20.	Thurii	16.	Trogilium pr.	33.
<i>Teleboides inss.</i>	27.	<i>Thussagetæ</i>	40.	<i>Troglodytæ</i>	30, 53.
<i>Telesia</i>	16.	Thyamus m:s	24.	Troia	33.
<i>Telmessus</i>	34, 37.	<i>Thyrii</i>	48.	<i>Tungri</i>	5.
<i>Telo Martius</i>	4.	Tiasa fl.	19.	Tunis	55.
<i>Temiscyra</i>	36.	Tiberias	50.	Turcæ	40.
<i>Temnus m:s</i>	32.	Tiberis fl.	11.	<i>Turdetani</i>	2.
<i>Tempe</i>	25.	Tibiscum	9.	<i>Turduli</i>	2.
<i>Tenedos ins.</i>	28.	Tibiscus fl.	9.	Turnacum	5.
<i>Tenodes inss.</i>	52.	Tibur	14.	<i>Turones</i>	5.
<i>Tentyra</i>	53.	Ticinum	12.	Tusca fl.	55.
<i>Tenos ins.</i>	28.	Ticinus fl.	11.	TUSCIA	13.
<i>Teos</i>	33.	Tigranocerta	42.	Tusculani m:tes	13.
<i>Tergeste</i>	12.	Tigris fl.	42, 43.	Tusculanum	14.
<i>Terinaus sin.</i>	17.	Timacus fl.	30.	Tusculum	14.
<i>Termessus</i>	37.	Tina fl.	6.	Tusculum Equor	11.
<i>Termopylæ</i>	24.	Tingis	56.	Tyana	38.
<i>Terracina</i>	14.	Tipareus ins.	27.	Tymphrestus m:s	24.
<i>Tespiæ</i>	23.	Tiryns	21.	Typanæa	20.
<i>Teumessus m:s</i>	22.	Tmolus m:s	33.	Tyras fl.	8, 9.
<i>Teutoburgium</i>	10.	Tolbiacum	5.	Tyrus	49.
<i>Teutoburgensis sil-</i>		Toletum	2.	Tyriæum	38.
<i>va</i>	7.	<i>Tolistoboii</i>	37.	<i>Tyrrheni</i>	13.
<i>Teutoburgium</i>	8.	Tolosa	4.	TYRRHENIA	13.
<i>Teutones</i>	8.	Tomi	31.		
<i>Thala</i>	55.	Toronaicus sin.	26.		
<i>Thapsacus</i>	48.	Torone	26.		
<i>Thapsus</i>	55.	Trachin	25.		
<i>Thasos ins.</i>	28.	TRACHONITIS REGIO	50.		

U.

<i>Ubii</i>	5.
Udon fl.	39.

Sidan.

Sidan.

Sidan.

Ulpia Trajana	9.	<i>Veneti</i>
Ulysippo	2.	<i>Veneticae</i> inss.
<i>Umbri</i>	15.	<i>Venetorum</i> inss.
UMBRIA	15.	<i>Vennonnes</i>
<i>Ussipetes</i>	7.	<i>Venta</i>
<i>Usipi</i>	7.	<i>Venusia</i>
Utica	55.	<i>Verbanus</i> lac.
UXIA	44.	<i>Vercellae</i>
<i>Uxii</i>	44.	<i>Verodunenses</i>

V.

<i>Vaccæi</i>	2.	<i>Verodunum</i>
Vadimonis lac.	13.	<i>Veromandui</i>
Vahalis fl.	3, 7.	<i>Vërona</i>
Valentia	3, 4.	<i>Vesigothi</i>
Vallum Hadriani	5.	<i>Vesonthio</i>
<i>Vandali</i>	8.	<i>Vestini</i>
<i>Vangiones</i>	5.	<i>Vesulus</i> m:s
Varduli	2.	<i>Vesuvius</i> m:s
<i>Varini</i>	8.	<i>Vettones</i>
Varus fl.	13.	<i>Vetulonia</i>
<i>Vascones</i>	2.	<i>Viadrus</i> fl.
Vaticanus m:s	14.	<i>Vibisci</i>
Vectis ins.	7.	<i>Vicentia</i>
Veij	13.	<i>Vienna</i>
Velia	16.	<i>Vimania</i>
Velidena	11.	<i>Viminacium</i>
Velinus lac.	16.	<i>Viminalis</i> m:s
<i>Velocasses</i>	5.	VINDELICIA
Venafrum	15.	<i>Vindo</i> fl.
Venedici m:tes	9.	<i>Vindobona</i>
Venedicus sin.	8.	<i>Vindonissa</i>
<i>Venetes</i>	4.	<i>Virodunum</i>
		<i>Vissula</i> fl.
		<i>Visurgis</i> fl.
		<i>Vogesius</i> m:s

8, 12.	<i>Volaterræ</i>	13.
6.	<i>Volcæ</i>	4.
19.	<i>Voliba</i>	6.
11.	<i>Volsci</i>	14.
6.	<i>Volsiniensis</i> lac.	13.
17.	<i>Volsinii</i>	13.
11, 12.	<i>Vorganium</i>	5.
12.	<i>Vulcani</i> inss.	19.
5.	<i>Vulturnus</i> fl.	15.

X.

Xanthus	34.
— — — fl.	32, 34.

Z.

2.	<i>Zabathus</i> fl.	43.
13.	<i>Zacynthus</i> ins.	27.
7.	<i>Zagrus</i> m:s	4, 44.
4.	<i>Zama</i>	55.
12.	<i>Zancle</i>	18.
4.	<i>Zarax</i>	19.
11.	<i>Zariaspe</i>	40.
30.	<i>Zariaspe</i>	40.
14.	<i>Zebulon</i>	49.
11.	<i>Zela</i>	36.
11.	<i>Zephyrium</i> pr.	11.
10.		16, 35.
5.	<i>Zendra-carta</i>	40.
5.	ZEUGITANA RE-	
7.	GIO	55.
7.	<i>Zeugma</i>	48.
3.	<i>Zion</i> m:s	49.

